T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

RABGUZİ'NİN KISASÜ'L-ENBİYA ADLI ESERİNDE İSİM SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem Serhat ÖZKAN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ankara, 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

RABGUZİ'NİN KISASÜ'L-ENBİYA ADLI ESERİNDE İSİM SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem Serhat ÖZKAN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Akartürk KARAHAN

Ankara, 2021

ONAY SAYFASI

Adem Serhat ÖZKAN tarafından hazırlanan "Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya Adlı Eserinde İsim Söz Varlığı İncelemesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Funda TOPRAK	AYBÜ/İTBF	
Doç.Dr. Akartürk KARAHAN	AYBÜ/İTBF	
Doç Dr. Aysun Demirez GÜNERİ	AHBV EDEBİYAT FAKÜLTESİ	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

Tez Savunma Tarihi: 14/12/2020

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

14.12.2020

Adem Serhat ÖZKAN

‘‘Anneme, babama ve ülkeme ithaf ediyorum.’’

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının ortaya çıkmasında hiçbir desteğini esirgemeyen değerli danışmanım ve hocam Doç. Dr. Akartürk KARAHAN'a; değerli tavsiyeleriyle destek ve katkıda bulunan Prof. Dr. Funda TOPRAK hocama; bu zorlu yolda beni yalnız bırakmayan ve çalışmalarımı destekleyen aileme ve kuzenim Beytullah YILDIZ'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

RABGUZİ'NİN KISASÜ'L-ENBİYA ADLI ESERİNDE İSİM SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ

Özkan, Adem Serhat

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Akartürk Karahan

Ocak 2021

Bu çalışma, Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn er-Rabgûzî tarafından yazılmış olan *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserde yer alan isim söz varlığının incelenmesini içermektedir. Çalışmanın giriş bölümünde eserin verilmiş olduğu dönem olan Harezm Türkçesi dönem özellikleri, Harezm Türkçesi Eserleri, Rabgûzî ve *Kısasü'l-Enbiyâ* hakkında bilgiler yer almaktadır.

Tezimizin birinci bölümünde Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Ögeleri genel başlığında 65 alt başlığa ayrılarak isim söz varlığı incelenmiştir. İkinci bölüm olan Konularına Göre Adlar genel başlığında ise 87 alt başlıkta eserin söz varlığı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde tespit edilen sözvarlığının kökenleri hakkında bilgiler verilmiştir. Değerlendirme ve Sonuç başlığında ise; yapılan inceleme sonucunda elde edilen bulgular ortaya konmuştur. Tezin sonunda ise Kaynakça kısmı yer almaktadır.

Anahtar sözcükler: Harezm Türkçesi, Rabguzi, *Kısasü'l-Enbiya*, söz varlığı, isim söz varlığı.

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE NAME ORGANIZATION IN THE BRIEF OF RABGUZI-ENBIA

Özkan, Adem Serhat

Master, Turkish Language and Literature Department

Thesis Manager: Assoc. Dr. Akartürk Karahan

January 2021

This study includes the examination of the noun vocabulary in the work named *Kısasü'l-Enbiyâ* written by Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn er-Rabguzî. In the introduction part of the study, information about the period features of the Harezm Turkish, the works of Harezm Turkish, Rabg Rabzî and *Kısasü'l-Enbiyâ*, which is the period in which the work was given, is included.

In the first part of our thesis, noun vocabulary was examined by dividing it into 65 subheadings under the general title of Special Names and Grammar Elements. In the second part, Names According to Subjects, the vocabulary of the work is discussed under 87 subtitles. In the third chapter, information about the origins of the detected vocabulary is given. In the title of Evaluation and Result; The findings obtained as a result of the examination were presented. At the end of the thesis, there is the Bibliography part.

Keywords: Khwarezm Turkish, Rabguzi, *Kısasü'l-Enbiya*, vocabulary, noun vocabulary.

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
KISALTMALAR VE İŞARETLER x
ŞEKİLLER DİZİNİ xiii
TABLOLAR DİZİNİ xiv
1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.2. Çalışmanın Yöntemi 1
1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları 1
1.4. Sözvarlığı 1
1.5. Harezm Tarihi 3
1.6. Harezm Türkçesi Ve Harezm Türkçesi Eserleri 9
1.6.1. Kısasü'l-Enbiyâ 12
1.6.1.1. Eserin Yazarı, Yazılış Tarihi ve İthaf Edildiği Kişi 15
1.6.1.2. Eserin Konusu ve Muhteviyatı 16
1.6.1.3. Kısasü'l-Enbiyâ'da Nazmın Gücü 20
1.6.1.4. Söz Varlığı 22
1.6.1.5. Eserin Nüshaları 24
1.6.1.6. Eser Üzerinde Yapılmış Çalışmalar 26
1.6.1.7. Eser Üzerinde Yapılmış Diğer Çalışmalar 29
1.6.2. Nehcü'l-Ferâdîs 32
1.6.3. Mukaddimetü'l-Edeb 35
1.6.4. Muʿînüʾl-Mürîd 36
1.6.5. Satır Arası Kur'ân Tercümesi 38
1.6.6. Hüsrev ü Şîrîn 40

1.6.7. Muhabbet-nâme 41
1.6.8. Miʿrâc-nâme 43
1.6.9.Sirâcü'l-Kulûb 44
1.6.10. Dâsitân-ı Cumcuma 45
1.6.11. Yarlık ve Bitikler 46
1.6.12. Cevâhirü'l-Esdâf 47
1.6.13. Hilyetü'l-Lisân ve Hulbetü'l-Beyân 47
2. RABGUZİ'NİN KISASÜ'L-ENBİYA ADLI ESERİNDE İSİM SÖZ VARLIĞI 49
2.1. Özel Ad Bilgisi Ve Dil Bilgisi Ögeleri 49
2.1.1. Kişi Adları (Unvan Niteleyicileri ve Unvanlarıyla) 49
2.1.1.1. Peygamberler 49
2.1.1.2. Peygamber Eşleri ve Çocukları 53
2.1.1.3. Peygamberlerin Diğer Akraba ve Yakınları 60
2.1.1.4. Sahabeler 68
2.1.1.5. Sahabelerin Eşlerinin, Çocuklarının ve Diğer Akrabalarının Adları 76
2.1.1.6. Halife Adları 78
2.1.1.7. Halifelerin Eşlerinin ve Çocuklarının Adları 79
2.1.1.8. Kerbela Olayında Şehit Olanların Adları 80
2.1.1.9. Müşrik, Kâfir ve Kâtil Adları 84
2.1.1.10. Hz. Musa'nın Gönderdiği Casus Adları 89
2.1.1.11. Ashab-ı Kehf Adları 90
2.1.1.12. Yunus Peygamber'in Konuştuğu Abidlerin Adları 92
2.1.1.13. Hükümdar, Sultan, Vezir, Katip ve Diğer Görevlilerin Adları 92
2.1.1.14. Müfessir, Muhaddis, Hikayeci ve Şair Adları 97
2.1.1.15. Eser Adları 100
2.1.1.16. Peygamberlerin Dirilttiği Ölü Adları 101
2.1.1.17. Diğer Özel Adlar 101

2.1.1.18. Esmā-yı Hüsnā Adları 110
2.1.1.19. Melek Adları 110
2.1.1.20. Hayvanların Özel Adları 113
2.1.1.21. Efsanevi Varlık, Kahraman, Yer Adları 114
2.1.1.22. Dev, Cadı, İfrit, Cin Adları 115
2.1.1.23. Put Adları 117
2.1.1.24. Mezhep Adları 118
2.1.1.25. Dil Adları 119
2.1.1.26. Savaş Adları 120
2.1.2. Yer Adları 120
2.1.2.1. Dinî Merkezler 120
2.1.2.2. Irmaklar 121
2.1.2.3. Ülkeler 121
2.1.2.4. Kentler 122
2.1.2.5. Kasabalar 129
2.1.2.6. Çöller 130
2.1.2.7. Dağlar 130
2.1.2.8. Ovalar 133
2.1.2.9. Kuyular 133
2.1.2.10. Mezarlıklar 133
2.1.2.11. Pazar Yerleri 134
2.1.3. Kavim ve Boy Adları 134
2.1.4. Niteleme Adları 138
2.1.4.1. Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları 138
2.1.4.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları 148
2.1.4.3. Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları 174
2.1.4.4. Miktar, Hacim, Ölçü, Derece Bildiren Niteleme Adları 177

2.1.4.5. Hayvanlara Ait Niteleme Adları 186
2.1.4.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları 189
2.1.4.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları 208
2.1.4.8. Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları 223
2.1.4.9. Renk Adları 227
2.1.4.10. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri 230
2.1.5. Tarz-Durum Bildiren Adlar 231
2.1.6. Yer-Zaman Sözleri 238
2.1.7. Soru-Belirsizlik Sözleri 242
2.1.8. Zamirler 244
2.1.8.1. Kişi Zamirleri 244
2.1.8.2. Dönüşlülük Zamirleri 245
2.1.8.3. Belirsizlik Zamirleri 246
2.1.8.4. İşaret Zamirleri 248
2.1.9. Dil Bilgisi Görevleri (Edatlar-Bağlaçlar) 248
2.1.9.1. Soru Edatı 248
2.1.9.2. Pekiştirme-Vurgulama Edatları 248
2.1.9.3. Olasılık Edatı 250
2.1.9.4. Son Çekim Edatları 250
2.1.9.5. Ünlem Edatları 254
2.1.9.6. Bağlaçlar 256
2.2. Konulara Göre Adlar 259
2.2.1. Zaman 259
2.2.1.1. Zaman, Çağ, Devir 259
2.2.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün 262
2.2.2. Gökyüzü, Hava Olayları 267
2.2.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri 267

2.2.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları 273
2.2.2.3. Karanlık, Aydınlık, Işık, Gölge 275
2.2.3. Bitkiler 278
2.2.4. Hayvanlar 287
2.2.4.1. Evcil Hayvanlar 287
2.2.4.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları 292
2.2.4.3. Hayvan Toplulukları 300
2.2.5. İnsan Bedeni 301
2.2.5.1. Beden, Organlar, Dokular 301
2.2.5.2. Vücut Salgıları 314
2.2.5.3. Beden Sağlığı 316
2.2.5.4. Bedensel Bozukluklar 317
2.2.6. Coğrafya 320
2.2.6.1. Kara Kütleleri 320
2.2.6.2. Su Kütleleri 324
2.2.6.3. Yer-Yön Adları 327
2.2.7. Gündelik Yaşam Ögeleri 333
2.2.7.1. Ateş-Su 333
2.2.7.2. Beslenme 334
2.2.7.3. Yol, Geçit 340
2.2.7.4. Madenler, Mineraller 340
2.2.7.5. Giyim 345
2.2.7.6. Ölçü, Ağırlık 350
2.2.7.7. Müzik Aleti 355
2.2.7.8. Zanaat, Yapı İşleri 356
2.2.7.9. Ticaret, Endüstri 356
2.7.10. Kent, Konut, İstihkam 380

2.2.7.11. Sanat (Bezeme, Resim, Heykel, Yazıt, Damga) 388
2.2.8. Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş 393
2.2.8.1. Yaşam Evreleri 393
2.2.8.2. İnsan, Kadın, Erkek 396
2.2.8.3. Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk 398
2.2.8.4. Akrabalık 402
2.2.8.5. Unvanlar, Rütbeler 410
2.2.8.6. Meslekler 414
2.2.8.7. İl, Vatan, Yurt 423
2.2.8.8. Bayrak, Sancak 424
2.2.8.9. Bodun, Boy, Oymak, Halk 425
2.2.8.10. İletişim, Etkileşim 425
2.2.8.11. Kimlik, Ad, Unvan 450
2.2.8.12. Ün, Şan, Şöhret; Saygınlık 451
2.2.8.13. İş, Hizmet 451
2.2.8.14. Zenginlik, Yoksulluk 452
2.2.8.15. Tutsaklık 453
2.2.8.16. Mülkiyet 454
2.2.8.17. Avcılık 455
2.2.8.18. Tarım 456
2.2.8.19. Cenaze 457
2.2.8.20. Kıtlık 458
2.2.8.21. Yasa, Töre 459
2.2.8.22. Ceza, Yaptırım 461
2.2.8.23. Kozmogoni, Din, İnanç 462
2.2.8.24. Politika 507
2.2.8.25. Savaş, Ordu 511

2.2.9. Sayı Adları 517
2.2.9.1. Asıl Sayılar 517
2.2.9.2. Onluklar Arası Sayılar 524
2.2.9.3. Sıra Sayıları 525
2.2.9.4. Topluluk Sayıları 528
2.2.9.5. Üleştirme Sayıları 529
2.2.10. Kavramlar 529
2.2.10.1. Değer Yargıları 530
2.2.10.2. Duygu, Ruhsal Durum 554
2.2.11. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Adlar 564
2.2.12. Varlıkların Olma ve Bulunmaları 567
2.2.13. Olasılık 568
3. TABLOLAR ve İSTATİSTİKSEL VERİLER 716
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 717
5. KAYNAKÇA 724
ÖZGEÇMİŞ 738

KISALTMALAR VE İŞARETLER

A.	Arapça
AOH	Acta Orientalia Hungarica
ʿas.	ʿaleyhi's-selām
bk.	Bakınız
C	Cilt
CE	Cevâhirü'l-Esdâf
CAJ	Central Asiatic Journal
ç.	çoğul
DC	Dâsitân-ı Cumcuma
DLT	Kâşgarlı Mahmud, Divanü Lügat-it-Türk
DTS	Drevnetyurskiy Slovar, bk. Nadelyaev
ED	An Etymological Dictionary, bk. Clauson
Far.	Farsça
Hal.	Halaç Türkçesi
HŞ	Hüsrev ü Şîrîn
Hz.	Hazret
İA	İslâm Ansiklopedisi
KB	Kutadgu Bilig
KE	Kısasü'l-Enbiyâ
krş.	Karşılaştırınız
m.	metin
ME	Mukaddimetü'l-Edeb

MM	Muʿînü'l-Mürîd
MR	Miʿrâc-nâme
MSOS	Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen
MTM	Millî Tetebbular Mecmuası
NF	Nehcü'l-Ferâdîs
PhTF	Philologiae Turcicae Fundamenta
rażhu	Rażiya'llâhu ʿanhu
s.	sayfa
S	sayı
SK	Sirâcü'l-Kulûb
ṣʿas	ṣalla'llāhü ʿaleyhi ve sellem
T.	Türkçe
TD	Türk Dili
TDA	Türk Dünyası Araştırmaları
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
TD-Belleten	Türk Dili Belleten
TDED	Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TT	Türkiye Türkçesi
Türkm.	Türkmen Türkçesi
VEWT Räsänen	Versuch Eines Etymologischen Wörterbuches der Türksprachen, bk.
yge	Yukarıda geçen eser

ZVO	Zapiski Vostoçnago Otdelenija
.....	Metinde belirsiz sayıda harf eksiktir.
[ ]	Metnin hasar gören yerleridir.
< >	Metne eklenmiştir.
-	(Gramer tahlilinde) fiil kökü, fiil köküne gelen ek.
+	İsim kökü, isim köküne gelen kök.
*	Tespit edilmemiş, tahmine dayalı şekil.
>	Bu şekle girer.
<	Bu şekilden gelir, bir dilden başka bir dile geçiş.
~	Değişken şekil.
A, I, U	Sırası ile a/e, ı/i, u/ü ünlü değişmelerini gösterir.
G,K	Sırası ile g/ġ, k/ķ ünsüz değişmelerini gösterir.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kökenlerine Göre Kelimeler 716

Şekil 2. Kökenlerine Göre Kelimeler 716

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya Adlı Eserinde İsim Söz Varlığı İncelemesi..... 569

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu tezde, 14. yüzyıl Harezm sahası söz varlığının incelenmesine katkı sağlamak amacıyla Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyâ adlı eserinde yer alan isim söz varlığı ele alınıp incelenmiştir. Eser üzerinde yaptığımız bu tez çalışması ile 14. yüzyıl Harezm Türkçesi söz varlığına katkı sağlamak amaçlanmış olup söz varlığı çalışmalarının önemi vurgulanmıştır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmaya öncelikli olarak 1. Özel ad bilgisi ve dil bilgisi ögeleri ile ilgili isim söz varlığının tespit edilmesiyle başlandı. Özel adlar bilgisi alt başlıklara ve gruplara ayrılarak detaylı bir şekilde incelendi, Daha sonra 2. Konulara göre adlar genel başlığı altında söz varlığı alt başlıklar ve gruplara ayrılarak incelendi. Anlamlarıyla birlikte ele aldığımız sözcükler metinde geçtiği şekliyle verilmeye çalışıldı.

1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Tezimizde, Harezm dönemi eseri olan Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyâsı'nda isim söz varlığı tespit edilmiş ve incelenmiştir.

1.4. Sözvarlığı

Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler (TDK, 2011: 2158).

Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı (Korkmaz, 2010: 144).

Sözvarlığı, ayrıca kelime hazinesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Bir dilin sözvarlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz (Aksan, 2004: 7).

Sözvarlığı incelemeleri, Leksikoloji (Sözcük bilimi) dalı içerisinde yer almaktadır ve dil biliminin anlam bilgisi gibi diğer alanlarıyla da ilişki içindedir. Sözcük bilimi ise bir dilin kelime varlığını şekil bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi açısından ele alarak türetmede görev alan birimlerini, birleşik kelimelerini, kalıplaşmış şekillerini, deyimlerini, atasözlerini, alıntı kelime vb. ögelerini inceleyen, bunların köken yapılarını araştıran, şekil ve anlam bilimi açısından geçirdikleri değişme ve gelişmeleri belirleyen dil bilimi dalı (Korkmaz, 2010: 144).

Sözvarlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşülmelidir (Aksan, 2004:7).

Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğilimi hep sözvarlığının incelenmesiyle ortaya çıkar. Her dili konuşan toplum, çevresini, çevresindeki olayları, gerçekleri kendince algılamakta ve anadilinde oluşmuş kavramlarla anlatmakta, kısaca, dünyayı kendi dilinin penceresinden görmektedir (Aksan, 2004:8).

Kuşaktan kuşağa aktarılan sözcükler, toplumu oluşturan bireylerin düşünce yapılarını da böylece koşullu olarak etkilemektedir.

Söz varlığı incelemelerinde ‘‘söz’’ denilen kavramın içine nelerin dâhil edildiği, ‘‘sözcük’’ tanımının nasıl yapıldığı gibi noktalar büyük önem taşır. Bu kabuller neticesinde elde edilen verilerin değerlendirilmesi değişebilecektir ve başka çalışmalarla yapılacak karşılaştırmalar da bundan doğrudan etkilenecektir. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken ilk nokta söz varlığı kavramı ile kelime hazinesi, kelime dağarcığı vb. kavramlarla neyin ifade edilmek istendiğinin açık olarak belirtilmesidir. Kelime hazinesi, bir metinde yer alan kelimeleri temsil eder. Söz varlığı ise kelime hazinesini kapsar ve bunun yanında diğer söz varlığı unsurlarına dair hazineyi de içerir (Baş 2011: 53).

Türkçenin tarihi gelişimi de göz önüne alındığında sözvarlığı ile ilgili birçok çalışmanın yapıldığı aşikârdır. Bu çalışmalar çeşitlilik göstermekle birlikte Türkçenin zengin sözvarlığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu netice ile unutulmamalıdır ki Türkçe soylu bir dildir.

Aksan, bir dilin sözvarlığının hangi ögelerden oluştuğunu çeşitli başlıklar altında toplamıştır:

1. Temel Söz Varlığı
2. Yabancı Sözcükler
3. Çeviri Ögeleri
4. Deyimler
5. Kalıplaşmış Sözler
6. Atasözleri
7. Terimler

Bu çalışmada bu başlıklardan elde edilen sonuçlar istatistiki veriler ışığında değerlendirilmiştir.

1.5. Harezm Tarihi

Harezm (Ḫʷorezm, Harizm, Harzem), bugünkü Özbekistan ve Türkmenistan sınırları içinde kalan, Ceyhun (Amu Derya) ırmağının döküldüğü Aral Gölü'nün güneyinde ve bu ırmağın her iki tarafında uzanan bölgeye, aynı zamanda bölge halkına verilen addır. Arap istilâsından sonra bu ad sadece ülke adı olarak kalmış, burada yaşayan halka da ''Harezmî (Ḫʷorezmī)'' denilmiştir. Harezm bölgesini, bazı İslâm coğrafyacıları batıda Oğuz Türklerinin ülkesi, güneyde Horasan, doğuda Maverünnehir, kuzeyde yine Türk topraklarıyla çevrili bir ülke olarak tanıtır (Ata, 2016: 1).

Ceyhun'un Aral Gölü'ne döküldüğü bölgede yer alan Harezm, 11. yüzyıl başlarında Gaznelilere bağlı bir vilâyet idi. Buraya tayin edilen valilere Harezmşah deniliyordu. Gazneli Mahmud zamanında Harezmşah olarak Altuntaş tayin edilmişti. Altıntaş'tan sonra oğlu Harezmşah Harun bölgeyi idare ediyordu. Selçuklular zamanında da Harezm bölgesi valilerce yönetilmekteydi. Selçukluların tayin ettiği Harezm valileri Sultan Sançar'ın 1157'de ölümü üzerine bağımsız olmuşlardı (Ercilasun, 2004: 373).

Harezmşahlar sülâlesi, Oğuzların Beydili boyundan Anuş Tigin ile başlar. Anuş Tigin'in oğlu Kutbüddin Muhammed 1097-1127; onun oğlu Atsız 1127-1156; onun oğlu İl Arslan 1156-1172 yılları arasında Harezm'i idare etti. İl Arslan 1157'den itibaren bağımsız Harezmşah Devleti'nin yöneticisi idi. 1172-1200 arasında İl Arslan'ın oğlu Sultan Tekiş,

1200-1220 arasında da onun oğlu Harezmşah Alaaddin Muhammed ülkeyi yönetti (Taneri, 1987: 493-494).

Harezmşahlar Devleti'ne Çengizliler son verdiler (Ercilasun, 2004: 373).

Bu siyasî oluşumların sonucu olarak Harezm Türkleşti ve 12. yüzyılda bir kültür merkezi olarak sivrildi. Çengizliler ve Altın Ordu çağında da bu durum devam etti. Altın Ordu çağında (1241-1502) Harezm, Aşağı Seyhun boyları, İdil'in Hazar'a döküldüğü yerde bulunan başkent Saray başlıca kültür merkezleriydi. Harezm Türkçesine ait eserler işte bu kültür muhitinde yazıldı (Ercilasun, 2004: 373).

Harezm, Semerkant ve Buhara gibi merkezler dışında geniş bozkır ve çöllerle kaplı Batı Türkistan'ın ortasında önemli bir yerleşim merkezidir. Doğusundaki Kırgız bozkırları ve Kızılkum çölü, batısındaki Karakum çölünün ortasında Ceyhun ırmağı ve deltası bölge için hayat kaynağı olmuş ve verimli toprağı ile tarih boyu halkları kendisine çekmiştir (Ata, 2016: 1).

Harezm bölgesini önemli kılan bir başka özelliği de İran, Hindistan ve Çin gibi Asya ülkeleri ile Güney Rusya ve Sibirya bozkırlarını bağlayan yolların kavşak noktasında bulunmasıdır. Zaten coğrafi konumu itibarıyla Ortaçağ'ın en önemli ticaret yollarından olan Baharat yolunun üzerindedir. Bu bakımdan Harezm, aynı zamanda önemli bir ticaret merkezidir. Ayrıca Ceyhun ırmağı ile kanallar doğal barikat görevini üstlenmiş, bir taraftan diğerine geçişi engellemesiyle bölgenin askerî bakımdan savunulmasını kolaylaştırmıştır. Bundan dolayı gerek Samanoğulları ve Gazneliler gerekse Selçuklular zamanında bölgeye vali olarak tayin edilenler kısa zamanda bağımsızlıklarını ilân ederek hanedanlıklar kurmuşlardır (Ata, 2016: 1-2).

Harezm ve Harezmlilerle ilgili ilk tarihî bilgiler ‘‘tarihin babası’’ unvanıyla bilinen Heredot'a (MÖ 484-425) aittir. Ona göre, Harezmliler Amu Derya ırmağı üzerinde her tarafı dağlarla çevrili bir ovada yerleşik idiler. Kaynaklarda bu kavmin yaşadığı ülkenin başkenti ‘‘Horasmia’’ olarak geçmektedir ki bu isim yani ‘‘Harezm’’, XIII. yy'a kadar Kat şehri için kullanılmıştır. Kat, Amu Derya'nın sağında yani sağ Harezm'de yer alır. Sol Harezm'in merkezi olarak da Gürgenç (Curcâniye, Ürgenç, Köhne Ürgenç) şehri gösterilir.

Bu şehirler, yazarı belli olmayan, 982 yılında yazılmaya başlanıldığı kaydedilen dünya coğrafyasının anlatıldığı Hudûdu'l-ʿâlem adlı kitapta şu şekilde geçer[1]:

Kath, Harezm'in başkenti ve Oğuz Türkistanı'nın giriş kapısıdır. Türklerin, Türkistan'ın Maveraünnehir'in ve Hazar'ın ticaret merkezidir; tüccarların konaklama yeridir. Soylulardan biri olan hükümdarlarına ''Harezm-şah'' denir.

Gürgenç, eskiden Harezimşahlara ait olan; ancak şu anda ayrı bir hükümeti bulunan ve Gürgenç Emiri'nin hükümdar olduğu, varlıklı bir şehirdir. Tüccarların konaklama yeridir ve Türkistan'ın kapısıdır. Şehir kendi içinde iki ayrı şehir içermektedir.

''Harezmşah'', İslâmiyetten önceki zamanlardan itibaren bölgeye hâkim olan kişiye verilen unvandır. Harezm tarihi ve Harzemşahlarla ilgili kaynaklarda Harezm'de Pers İmparatorluğu yıllarından başlayarak 995'e kadar hüküm süren hanedanların İranî kavimden gelen Afrigoğulları olduğu belirtilir[2]. Buna tanık olarak da tarih ve coğrafya alanındaki çalışmaları dışında matematik, gökbilim, doğa bilimleri alanında da başarılı çalışmaları olan, Harezm'de doğan Bîrûnî'nin (973-1048?) *Âsâru'l-Bâkiye* adlı eserinde İslâmiyetten önceki Harezm hükümdarlarına ait eski Harezm rivayetleri gösterilir[3]

Bu eserde, Harezm sülalesinin atasının Afrig adlı biri olduğu ayrıca eski Harezm halkının ayrı dili, dini bulunduğu, ayrı takvim, ölçü ve para sistemi kullandıkları açıklamaları verilir. Bu açıklamaların yanında Bîrûnî'nin adı geçen eserinin Edward Sachau tarafından İngilizceye yapılan tercümesinde geçip de söz konusu Harezm tarihi ile ilgili çalışmalarda geçmeyen husus, Türk imparatorluğunun yani Köktürklerin bölge üzerindeki hakimiyetidir[4].

---

[1] Kurulay SO. (2007). *Hudûd al-âleme Göre 10. Asırda Türk Boyları*, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk

[2] Köprülü F. (1997). ''*Harizmşah*'', *İslâm Ansiklopedisi, C. 5/1,* Eskişehir, Millî Eğitim Bakanlığı, 265-296. (Ata, 2016: 2). Togan ZV. (1997). ''*Hârizm*'', *İslâm Ansiklopedisi, C. 5/1*, Eskişehir, Millî Eğitim Bakanlığı, 240-257 (Ata, 2016: 2). Kafesoğlu İ. (1992). *Harezmşahlar Devleti Tarihi*, 3. Baskı. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları: VII, Dizi-Sayı 29 (Ata, 2016: 2). Taneri A. (1993). *Harezmşahlar*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı. Taneri A. (1997). ''*Hârizmşahlar*'', *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 228-231 (Ata, 2016: 2). Çakmak MA. (2012). ''*Harezmşahlar Devleti*'', *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları, 251-269 (Ata, 2016: 2-3). Özaydın A. (1997). ''*Hârizm*'', *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul, 217-220 (Ata, 2016: 2-3). Hitti PK. (2011). *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, Çeviren: Salih Tuğ, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları (Ata, 2016: 2-3).

[3] Togan ZV. (1951). *Harezm Kültürü Vesikaları*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 498, 13 (Ata, 2016: 3).

[4] Sachau CE. (1879). *The Chronology of Ancient Nations. An English Versionof the Arabic Text of the Athâr-ul-Bâkiya of Albîrûnî*, London, 40-41: ''Chorasmian Antiquities. – In a similar way the people of Khwarizm proceeded. For they dated from the beginning of the colonization of their country, A. 980 before Alexander. Afterwards they adopted as the epoch of an erat he event of the coming of Siyawush ben Kaika'us down to

Harezm bölgesi, 717 yılında Emevîlerle birlikte İslâm orduları tarafından fethedilmiş Afrigoğullarından İskecmük yalnızca şahlık unvanı olan yetkileri kısıtlamış Harezmşah olarak bırakılmıştır. 995 yılında Samanoğulları, ticaret merkezi olan Gürgenç'i kendilerine bağlayıp buraya vali atadılar. Daha bu vali zamanında Samanoğullarının hakimiyet sahası genişleyince ilk olarak Harezmşahlar döneminin başkenti olan Kat şehri zaptedildi ve başkenti Gürgenç olan yeni bir hanedanlık kuruldu. 1017 yılında ise Gazneliler, Harezm'i zaptederek kendi iradelerini kurdular ve komutanlarından Altuntaş'ı buraya vali tayin ederek yeni bir Harezmşahlar dönemini başlattılar. Altuntaş'ın ölümünden sonra oğlu Harezmşah Hârûn, Gazneli Mahmûd'un yerine geçen Sultan Mesûd'a isyan etti ve Buhara halkından Selçuklu Türkmenleri ile işbirliğine girişti. Bu dönemde Cend Emiri Şah Melik, Selçukluları bir gece baskınında bozguna uğrattı ve Harezmşah Hârûn'u da öldürdü. 1041 yılında Cend Emiri Gürgenç'e girerek Gazne hükümdarı Sultan Mesûd ve kendi adına hutbe okuttu. Bu arada Selçuklular Horasan'da Gaznelilere karşı parlak zaferler kazandılar ve nihayet Dandanakan Savaşı ile Gaznelileri Horasan'dan sürdüler. Harezm'den sürülen Altuntaşoğulları Horasan'a giderek Selçuklulara sığınıp yardım istediler. Bunun üzerine Selçuklu sultanları Tuğrul ve Çağrı kardeşler Harezm'e giderek Şah Melik'i mağlup ettiler ve böylece Harezm, Selçuklulara geçti. 1065'te Mangışlak seferinden sonra Gürgenç'e uğrayan Alp Arslan, Harezm'in idaresini oğluna verdi ise de daha sonra kendi döneminde gerekse Melikşah döneminde Harezm, bu sultanların tayin ettiği valiler tarafından idare olundu (Ata, 2016: 3-4).

Harezm bölgesinin Türklerin eline geçmesinden sonra Oğuz, Kıpçak, Kanglı ve diğer Türk boylarına mensup büyük gruplar bölgeye gelip yerleşmişlerdir (Akar, 2012: 165).

Sultan Melikşah zamanında sultanın taşt-dârı (Hükümdarların ellerini yıkamaları ve abdest almaları için önlerine leğen-ibrik getirip hizmet eden saray görevlilerine taşt-dâr denilmektedir.) Anuştigin, Harezm mutasarrıfı ve valisi olarak tayin edildi. Fakat Anuştigin ülkeyi fiilen idare etmemiş, Kıpçak Türklerinden Ekinçi bin Koçkar asıl görevi üstlenmiştir. 1097 yılında Selçuklu hükümdarı Sultan Sencer, Anuştigin'in oğlu Kutbü'd-dîn Muhammed'i Harezmşah tayin edince Harezm'in en parlak devri başladı ve 1231 yılına kadar sürecek olan Harezmşahlar hanedanının temeli atıldı. Kutbü'd-dîn Muhammed, Selçuklu Devleti'nin genel valisi sıfatıyla Harezm bölgesini, idaresi altındayken son derece mamur hâle getirdi ve bundan dolayı Selçuklu sultanını memnun

---

Khwarizm, and the rule of Kaikhusru, and of his descendants over tlie country, dating from the time when he immigrated and extended his sway over the empire of the Turks.'' (Ata, 2016: 3).

etti. Otuz yıllık valiliği süresince Selçuklu sultanına sadakatte kusur etmedi. Vilayetin vergisini bir yıl kendisi ertesi yıl oğlu Atsız'ı göndererek düzenli bir şekilde ödedi. Kutbü'd-dîn Muhammed'den sonra idareyi Atsız (1127-1156) aldı. Atsız, kendi döneminin başlangıç yıllarında Melikşah'ın oğlu Sencer'e karşı tam bağlıyken sonraki yıllarda sultana danışmadan kendi başına fetihler yapması, davranışının cezalandırılmak istenmesine karşı isyan etmesi ve defalarca bağımsızlık mücadelesine girişmesiyle bölgenin yönetimi, Selçukluya bağlı vilayet statüsünden yarı bağımsız devlet hâline dönüştü. Atsız'dan sonra Harezmşah İl-Arslan (1156-1172) zamanında, Sultan Sencer'in vefatı Harezmşahların tam bağımsızlık kazanmalarına sebep oldu. Çünkü sultanın ölümüyle Horasan ve doğu İran'da Selçuklu hakimiyeti tamamen çökmüştü. Harezm, ʿAlâ'e'd-dîn Tekiş (1172-1200) zamanında güçlenip gelişti, ʿAlâ'e'd-dîn Muhammed (1200-1220) zamanında imparatorluk hâline ulaştı (Ata, 2016: 4-5).

Harezmşahlar tarihinin en önemli olayı olan Moğollar ile ilişki, ʿAlâ'e'd-dîn Muhammed döneminde başlamıştır. Muhammed, kendi ülkesini genişletirken daha doğusunda Cengiz Han'ın idaresindeki Moğollar da büyük bir güç olma noktasına erişmişti. 1218 yılında Cengiz Han'ın ticarî amaçla Harezmşah'ın ülkesine gönderdiği 450 kişilik ticaret heyetinin Muhammed'in Otrar valisi tarafından verilen emirle öldürülmesi, mallarının yağmalanması, bu konuda çalışması bulunan İzgi'ye göre, Muhammed Harzemşah'ın Moğol hanına karşı duyduğu kıskançlığı gösterir niteliktedir. Bunun üzerine Cengiz, 1220'de Otrar şehrini kuşatır ve bir dizi savaştan sonra Otrar'ın yanı sıra bölgenin en önemli şehirleri olan Semerkand ve Buhara Moğolların eline geçer. Doğu ile Batı arasındaki ticarete önem veren, ticaret kervanlarının gidip gelmesinde herhangi bir hadise çıkmaması için yollara nöbetçiler diktiren Cengiz bu sefere öç almak için çıkmış olabilir. Kendisini Doğu'nun Muhammed Harezmşah'ı Batı'nın hâkimi olarak tanıması, Cengiz'in bu seferi bütün Orta Asya'yı yakıp yıkma isteğinden doğmuş değildir[5].

Moğolların önünden kaçan Muhammed Harezmşah, Hazar Denizi'nin güneyinde yer alan Âb-ı Sükûn adasında perişan bir şekilde ölür. Sarınacak kefeni de olmadığından hassa başı gömleğini verir. Dönemin tarihçisi Nesevî Muhammed Harezmşah'ın adaya ulaştıktan sonra şunları söylediğini kaydeder:

[5] İzgi Ö. (1977). Harezmşah ve Moğolların İlk Karşılaşmaları ve Otrar Hadisesi. *Türk Kültürü*, *S. 170*:35, Ankara (Ata, 2016: 5).

‘Sahibi olduğum bütün şu yerlerden bana mezar olacak bir yer kalmadı. Bu dünya filhakika üstünde bulunan mesken değildir; yeryüzündeki şeylere güvenmek hayal ve gaflete kapılmak demektir. Dünya bir kapısından girilip diğer kapısından çıkılan bir ribattır, bunu görün ve ibret alın[6].’

Muhammed Harezmşah’tan sonra oğlu Celâle’d-dîn Muhammed (1220-1231), Moğollara karşı etkin bir mücadeleye giriştiyse de başarılı olamadı. Cengiz, 1221 yılının ortalarında Harezmşah’ın payitahtı Ürgenç’i ele geçirdi. Celâle’d-dîn Harezmşah’ın Moğollara karşı tetikte durmaya çalışması Anadolu Selçuklu Sultanı ʿAlâ’e’d-dîn Keykubâd başta olmak üzere çevredeki bölge hâkimleri tarafından olumlu karşılanıyordu. Hatta ortak tehlike olan Moğollara karşı birlikte haraket etme mutabakatına bile varılmıştı. Fakat Celâle’d-dîn Harezmşah bu mutabakatı unutarak 1229 yılında Ahlat’ı ele geçirmek istedi. Bu tutumu Selçuklu Sultanıyla aralarının açılmasına sebep oldu ve iki güç 1230’da Erzincan yakınlarındaki Yassıçemen’de karşı karşıya geldi. 1231 yılında Celâle’d-dîn Harezmşah’ın ölümüyle Harezmşahlar devri tamamıyla sona erdi (Ata, 2016: 5-6).

Cengiz Han’ın 1227’de ölümünden sonra dört oğlu arasında yapılan taksimde Harezm bölgesi, doğu kısmı hariç, en büyük oğlu Cuçi’nin payına düştü. XIV. yy’da Cuçi Hanlığının (Altın Ordu) yönetimi, Kongrat Türklerinin eline geçti. Bu yüzyılda bölgeyi gezen İbn Batuta buradaki çarşı-pazar, medrese ve camilerin güzelliğine ve halkın işbilirliğine dikkati çekmiştir. Kongratlardan Hüseyin Sûfî’nin Çağatay ulusuna bırakılan Harezm’in doğu taraflarını (Kat ve Hive) işgal etmesi ile Timur, Harezm’e yürüdü ve yağmaladı (1379). Timur’un 1405’te ölümünden sonra Özbekler (Şeybânîler) Harezm’i işgal ettiler (Ata, 2016: 6).

XVI-XIX. yüzyıllar arası Harezm’in gerileme devresi oldu. Hanlıkların yönetiminde bölgede ilim ve kültür hayatı geriledi, XVII. yy’da Kalmuk saldırıları ile ticarî faaliyetler altüst oldu ve nihayet 1873’te Ruslar bölgeyi tamamen ele geçirdi, Batı Harezm hanlığı Ruslara tâbi olarak yönetildi. Bolşevik ihtilalinden sonra hanlığa son verilerek 1920’de Harezm Halk Cumhuriyeti, 1921’de Harezm Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. 1924’te ise Hive Hanlığının doğu tarafı Özbekistan, Batı tarafı ise Türkmenistan Cumhuriyetlerine bırakılmıştır (Ata, 2016: 6).

[6] Ahmedünnesevî Ş. (1934). *Sîretü Sultân Celâle’d-dîn Mengüberti*, Çeviren: Necip Asım (*Celâlüttin Harezemşah*), İstanbul, Devlet Matbaası, 36-37 (Ata, 2016: 5).

1.6. Harezm Türkçesi Ve Harezm Türkçesi Eserleri

Harezm Türkçesi, XI-XII. yüzyıllarda gerek etnik yapı gerekse siyasî hayat bakımından Türkçeleşen Harezm bölgesinde Oğuz, Kıpçak ve Kanglı boylarının yerleşik hayata geçmelerinin sonucu olarak Türk dilinin doğu kolunu teşkil eden Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi temelinde, güneybatı kolunu teşkil eden Oğuz Türkçesi ve kuzeybatı kolunu teşkil eden Kıpçak Türkçesinin bu bölgede karışıp kaynaşmasından oluşan Türkçeye verilen addır. Böylece bölge halkının etnik yapısı gibi oluşan dil de karma bir şekil almıştır (Ata, 1997: XXII).

Bu bölgede yerleşen Oğuz, Kıpçak ve diğer Türk boylarının ağızlarından alınan unsurlarla Harezm Türkçesinin özellikle kelime hazinesi ve şekil bilgisi bakımından kazandığı farklı yapı, onun en başta gelen dil özelliklerini teşkil etmiştir (Ata, 1997: XXIII).

Harezm Türkçesi, Harezm bölgesinin 1017'de Gazneli Mahmud tarafından fethedilmesi ve bölgenin Türkleşmeye başlamasından sonra, bu bölgede oluşan edebî dildir (Akar, 2012: 165).

Harezm bölgesinin Türklerin eline geçmesinden sonra Oğuz, Kıpçak, Kanglı ve diğer Türk boylarına mensup büyük gruplar bölgeye gelip yerleşmişlerdir. Farklı boylara mensup karışık nüfus yapısına uygun olarak, dil de karma bir özellik kazanmıştır. Bu yüzden Karahanlı Türkçesi yazı geleneğine genel olarak bağlı kalan Harezm Türkçesi, gittikçe Kıpçak-Oğuz-Karluk lehçe ve ağızlarından da ses ve yapı özellikleri alarak kendine has yeni bir yazı dili hüviyeti kazanmıştır. Bu yeni yazı dili, farklı lehçelerden kazandığı çeşitli kelime ve eklerle zenginleşmiştir (Akar, 2012: 165).

Harezm Türkçesi XIII. yüzyılda gelişmeye başlamasına rağmen bu lehçe ile yazılmış eserler XIV. yüzyıla aittir. Bu karma edebî dil, sadece bu bölgede kalmamış, Altınordu'nın belli başlı kültür merkezlerinde de kullanılmıştır. Temürlüler devrinde yerini Çağataycaya bırakmıştır (Akar, 2012: 165).

Karahanlı Türkçesini, XIII-XV. yüzyıllar arasında Maverâünnehir ve Hârezm bölgelerinde gelişen Hârezm Türkçesi takip etmiştir. Edebî gelenek dolayısıyla Hazar Denizi'nin ve Aral Gölü'nün kuzey kesimindeki Altınordu bölgesi de Hârezm Türkçesine bağlı bir yazı dili geliştirmiştir. Ayrıca, XII ve XIV. yüzyıllardan başlayarak, Orta

Asya'daki yazı dilinin İran, Irak, Suriye ve Mısır bölgesine kadar yayılıp bu bölgelerde Karahanlı-Oğuz-Kıpçak karışımı, bir yazı dili hâlinde bir süre devam ettiği görülmektedir. (Gülensoy, 2015: 204).

Birbirinden lehçe ayrılıkları ile ayrılmış olan bu dönem Türkçesinde, din ve İslâm kültürü tesiri ile Arapçanın, aynı kültür ve edebî bağlantılar dolayısıyla da yavaş yavaş Farsçanın tesirleri görülmeye başlanmıştır. Bu döneme giren XI-XV. yüzyıllar arası eserlerde, hece vezni yanında aruz vezninin, Uygur, Mani yazıları yanında Arap yazısının kullanılması; eser adlarında görüldüğü üzere eserlere Arapça, Farsça birtakım adların verilmiş olması, Arap ve Uygur harfleri ile yazılmış Türkçe hukuk vesikaları arasında Arapça vesikaların da yer almış olması, bu döneme İslâm kültürünün getirdiği yabancı tesirler olarak açıklanabilir (Gülensoy, 2015: 204).

Harezm bölgesi, Sirderya'nın aşağı kesimiyle birlikte daha Moğol çağından önceki devirlerde Kaşgar yanında ikinci bir edebî merkez olarak önemli bir yer tutmuştur. Bu bölge, Altın Ordu çağında da önemini muhafaza etmiş ve uzun süre siyasî bakımdan Altın Ordu'ya bağlı kalmıştır. Bu bakımdan Moğol akını, burada İslâmî Türk edebiyatının gelişmesine engel olmamıştır. XIII. yüzyıl sonlarında Harezm'de gelişen kültür faaliyetine, XIV. yüzyılda Saray ve Kırım da katılmış ve Harezm'den birçok bilgin, şair ve yazar Altın Ordu'ya göç ederek bu bölgede konuşulan Türk yazı dilinin Altın Ordu sınırları içinde de yayılmasını sağlamıştır. Bu kadar geniş sahada kullanılan bu edebî dil bir birlik sağlayamamış, eski ve yeni biçimler yerli ağız özellikleri ile karışmıştır. Bu dil evresi Timurlular devrinde sona ermiş ve yerini Çağatay Türkçesine bırakmıştır. (Ata, 1997: XXIII).

Karahanlı Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçiş devrini teşkil eden Harezm Türkçesi adının belli bir dönem Türkçeside ad oalarak kullanılması, Ali Şir Nevâyî'nin *Mecalisü'n-Nefaʿis* adlı eserinde Harezmli bilgin Hüseyin Harezmî'nin *Kaside-i Bürde*'ye Harezm Türkçesi ile (Ḫʷarezmiçe Türkî tili bile) şerh yazdığını bildirmesi ile ortaya çıkmıştır[7].

[7] Levend AS. (1968). *Ali Şir Nevaî. Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler, C. IV,* Ankara, 72 (Ata, 1997: XXIII).

Harezm Türkçesinin Orta Asya Türk yazı dili içerisinde özel bir devre teşkil ettiğini ilk olarak ortaya koyan A. N. Samoyloviç olmuştur[8]. Samoyloviç, Kutb'un *Hüsrev ü Şirin*'i ve Harezmî'nin *Muhabbet-nâme*'sinin dil özelliklerine dayanarak Orta Asya edebî dilini üç devreye ayırmıştır: 1. Karahanlı (Hakaniyye) Türkçesi veya Kaşgar Türkçesi dönemi (XI-XII. yy.), 2. Oğuz-Kıpçak dönemi (XIII-XIV. yy.), 3. Çağatayca dönemi (XV-XX. yy. başları).

A. Caferoğlu, ''Bu çağ Türk dünyasının geniş bir sahaya yayılmasına rağmen, Türkler arasında kendini hissettirecek derecede müşterek bir yazı dili olmuş ve bu dilde bir edebiyat vücuda getirilmiştir.'' dediği bu dönemi, yani Müşterek Orta Asya Türkçesi'ni türlü kültür merkezleri ve Türk boylarının etnik ve diğer birçok özellikleri bakımından üç döneme ayırmıştır[9].

1. Karahanlılar devrinden itibaren Kaşgar şivesinde inkişaf eden Türkçe ki buna hem Hakaniye hem de Doğu Türkçesi adı verilmektedir.

2. Batı Türkistan'ın Seyhun ırmağı aşağı mecrası ile Harezm'in muhtelif merkezlerinde gelişen Harezm (Altın Ordu) Türkçesi.

3. Orta Asya Türkçesinin en parlak devrini teşkil eden Çağatay Türkçesi.

Kâşgar ve Batı Türkistan, 9. yüzyıl sonlarından 1212'ye kadar 300 yılı aşkın bir süre Karahanlı yönetiminde kalmıştı. 1074'ten itibaren Selçuklu, 1141'den itibaren Karahıtaylara tâbi olsalar da ülkeyi yönetenler yine Karahanlılardı. Devletin siyasî merkezleri olan Kâşgar ve Balasagun aynı zamanda iki büyük kültür merkezi idi. Bu kültür merkezlerinde, Köktürk ve Uygur Türkçelerinin devamı olan Karahanlı (Hakaniye) Türkçesi bütün Müslüman Türk dünyasının ortak yazı dili idi. Bu standart dilin sahipleri, Karahanlıları oluşturan ana boylar olan Yağma, Karluk, Çigil ve Tohsılardı. Karahanlıların doğusundaki Beşbalık, Hoço ve Turfan şehirlerinde ise Burkancı Uygurlar vardı ve onlar da aynı standart dili kullanmaktaydılar.

Çengiz'den sonra bölgede kurulan Çağatay Hanlığı döneminde, yukarıda sayılan boylar etnik olarak birbirine karıştı. Bazı Oğuz ve Kıpçak unsurlarının da katılmasıyla Türkistan'da Çağatay ulusu adıyla yeni bir boylar birliği ortaya çıktı. Ulus, aslında ''pay''

[8] Samoyloviç AN. (1928). K istorii literaturnago sredneziatsko-turetskogo yazıka, Leningrad, 21. bkz. ''Harezm Türkçesi'', Türk Ansiklopedisi, C. 19, 490 (Ata, 1997: XXIII).
[9] Caferoğlu A. (1984). *Türk Dili Tarihi*, İstanbul, 74 (Ata, 1997: XXIII).

demekti ve Çağatay'ın payına düşen Türk topluluklarına bu sebeple Çağatay ulusu denmişti. Artık Yağma, Tohsı, Çigil gibi isimlerden eser kalmamıştı; hepsi birbirleriyle yoğrulmuş ve Çağatay ulusu oluşmuştu. Bu yeni teşekkülün kültür merkezleri Semerkant ve Herat oldu. Öte yandan Altınordu'da kültür merkezleri, Harezm ve İdil deltasındaki devlet merkezi Saray idi.

Türk boyları arasındaki karışmaya paralel olarak Karahanlı Türkçesi de dalgalanmaya uğradı; kısa bir geçiş döneminden sonra 15. yüzyıl başlarında istikrar buldu. 13.-14. yüzyıllardaki geçiş dönemi Türkoloji literatüründe Harezm Türkçesi adını aldı. 15. yüzyıl başında istikrara kavuşan ve 20. yüzyıl başlarına kadar bütün doğu ve kuzey Türklüğünün ortak yazı dili olan Türkçeye ise yine Türkoloji literatüründe Çağatayca adı verildi (Ercilasun, 2004: 370).

Orta Asya Türk yazı dilinin XI-XV. yüzyıllar arasında uzanan ve ilim dilinde Orta Türkçe diye adlandırılan döneminde, Moğolcanın, Arapça ve Farsçanın dilde adım adım yoğunlaşmaya başlayan tesirlerine rağmen, millî kültüre ve Türk diline olan bağlılık, genellikle gücünden bir şey kaybetmiş sayılmaz. Bu durumu Türkçe olarak yazılmış eserlerin incelenmesi ortaya koyduğu gibi, doğrudan doğruya dile ait bir takım eserlerin yazılmış olması da ortaya koymaktadır. O devirde yazılmış olan sözlükler ile Kıpçak ve Türkmen lehçelerinin gramerlerini işleyen eserler, Türkçeye karşı duyulan şuurlu ilgi ve ihtiyacın belirtileridir (Gülensoy, 2015: 205).

Harezm Türkçesi Eserleri

1.6.1. Kısasü'l-Enbiyâ

Kısasü'l-Enbiyâ (*Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā, KE*)[10], adından da anlaşılacağı üzere peygamber kıssalarını konu alan siyer-i nebevî türünden bir eserdir. Başta Hz. Muhammed olmak üzere İslâm dininin doğruladığı diğer peygamberler ile ' Avac bin Annak, Harut ve Marut gibi Kur'an'da adı geçen bazı kıssaları da içerir. Eserin başlangıcında: munda maḳsūd peyġāmber ḳıṣṣaları erdi līkīn Ādemdin burunraḳ yaratḳanlar bar üçün andın başlasaḳ fāyidesi artuḳ bolġay, ol fāyidedin fāyide körseler yaḫşıraḳ bolġay tėp tertīb üze

[10]Ata A. (1997). *Nāṣırü'd-dīn bin Burhānü'd-dīn Rabġūzī. Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları), I. Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları:681-1, s. XVI (Ata, 2016: 25).

yaratılġanlardın āgāz ḳılduḳ. ... (2v21, 3r3) denilerek asıl konu yani Âdem peygamber kıssasına âlemin yaratılışını konu alan bölümden sonra geçilir (Ata, 2016: 25).

Harezm Türkçesiyle yazılmış olan ilk eserdir. Nasireddin b Burhaneddin er-Rabguzi tarafından, Ribat-ı Oğuz'da, Çağatay hanlarından Tarmaşirin emiri Nasireddin Tok Buga adına 710 (1310)da, Farsçadan yapılmış bir tercümedir (Akar, 2012: 167).

Eser, geleneksel İslam edebiyatında çok görülen bir peygamberler tarihidir. Bir önsöz (mukaddime)den sonra Adem'den başlayarak bütün peygamberlerin menkibevi hayatları anlatılmaktadır. *Kısasü'l-Enbiya*, bu türün genel özellliği olan tahkiye üslubu (hikâye tarzında anlatma) ile kaleme alınmıştır (Akar, 2012: 167).

İslami edebiyatta kıssaları meşhur olan Yusuf ve Musa peygambere daha fazla yer ayrılmıştır (Akar, 2012: 167).

Sade bir nesir diliyle yazılan *Kısasü'l-Enbiya*'da yer yer manzum bölümlere rastlanır. ''Dili akıcı ve ustaca kullanması sayesinde, dinî konuları çok güzel bir uslupla ifade etmiş, bu yüzden eseri geniş çevrelerce zevkle okunmuştur.''[11]

Nasır Rabguzi (710/1310) tarafından Moğol prensi Nasıreddin Tok Buga adına, Farsça bir tercümeden Türkçeye adapte edilerek çevrilmiştir (Gülensoy, 2015: 210).

Rabguzî'nin Oğuz oluşunun dil tarihimiz açısından özel bir anlamı vardır. Türkistan bölgesinde yaşayan bir Türk, hangi boydan olursa olsun eserini, döneminin Türkistan ve Altın Ordu'daki ortak yazı dili olan Harezm Türkçesiyle yazmıştır (Ecilasun, 2004: 375).

Rabguzî'nin *Kısasü'l-Enbiya*'sı Arapçadan Farsçaya yapılmış bir tercümenin Türkçeye uyarlamasıdır. Moğol şehzadesi Nâsireddin Tok Buga'nın emriyle 1310'da yazılmıştır (Eckmann 1979: 185).

Yazarının, izlegen bat tapḳay, işitken bat bilgey tėp Ḳıṣaṣ-ı Rabġūzī at bėrdük (3r3-4) dediği eserde özellikle her kıssanın başlangıcındaki secili ifadelerle dinî konulara bedîî bir şekil verilir. Âdem peygamber kıssasına, söz konusu peygamberi karakterize eden şu ifadelerle başlanır:

[11] Yüce N. ''*Hârizm Türkçesi*'', *Türkler*, C. V, 795.

Anı topraḳdın yaratġan, ḳudret birle törütgen, ediz kökke aġġan, uçmaḫ içre kirgen, Ḥavvā teg cüft bėrilgen, İblis vesvesesiñge ilingen, yaruḳ uçmaḫdın adrılġan, ḳarañggu dünyāge ingen, üç yüz yıl ʿalemnā enfüsenā (VII-23) tėp yıġlaġan, ve lā-takrebā hāzihi eş-şecere (II-35) ḫitābın işitgen, sümme ectebayehu rabbühü (XX-122) tācın başınġa urġan, inne'llāhe ıstafā Ādeme (III-33) ḫil'atin kedgen, escedü'l-Ādem (II-34) kerāmeti birle mükerrem bolġan, ve ʿalleme Ādeme'l-esmā-i küllehâ (II-31) teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

Örnek parçadan anlaşılacağı üzere, Kur'an'dan ayet parçaları, gerektiğinde hemen metne dahil edilmekte. Bunun nedeni, esere daha inandırıcı bir şekil vermeye çalışmaktan öte değildir. Yukarıdaki şekilde son derece süslü ifadeler, her kıssanın başlangıcında var. Secili bu türden ifadelerin yanında, onun hemen arkasından, anlatılacak peygamberle ilgili 5 ya da 7 beyitlik (1'er tane 4 ve 6 beyitlik) olmak üzere kısa bir kasideyle kıssaya giriş yapılır (Ata, 2016: 25).

Yazar söz ustalığını kıssalarla ilgili olarak verdiği Arapça ve Türkçe şiirlerle de pekiştirir. Eserde toplamı 484 dize tutan 43 Türkçe şiir bulunmaktadır. Eserdeki manzum parçalar genelde kaside tarzında yazılmıştır. Peygamberlere ve din büyüklerine yazılan kasideler dışında aşk, tabiat ve burçlarla ilgili konuların işlendiği gazeller de bulunmaktadır (Ata, 2016: 25).

On ėki ükek yėti aḳrān ḳılıḳ

Eñg ilki ḳozı uy erendend ḳarçıḳ

Kür arslan ma buġday başı ülgü ol

Çıyan hem yay oġlaḳ könek hem balıḳ

Yana yėtti yulduz bularda yörir

Sekendiz onay ol kürüd hem yaşıḳ

Sewit arzu yalçıḳ yaġı teg bolur

Toḳuşdın usanma kediben yarıḳ (66v8-12)

Yûsuf Peygamberin kardeşleriyle ilgili olarak on iki burcun anlatıldığı yukarıda verdiğim gazel ile *Kutadgu Bilig*'in Arat metninde 138. beyit ve onu takip eden beyitler arasındaki benzerlik dikkat çekici derecededir (Ata, 2016: 25).

azım şekli bakımından *KE*'daki manzumelerin önemli bir özelliği de, halk edebiyatının etkisiyle *Kutadgu Bilig* ve *ʿAtabetü'l-Hakâyık*'ta da karşılaştığımız mani-tuyuğ şeklindeki dörtlüklerin bulunmasıdır. Manzumeler için eserin genelinde divan şiirinde en sık rastlanan aruz ölçüleri kullanılmakla birlikte pek çok aruz hatası mevcuttur. Eserin yazıldığı dönemlerde aruz ölçüsü kullanımının henüz olgunlaşmaması, bunun yanısıra hece veznine yatkınlık dolayısı ile şiirlerde hece ölçüsünü takip etmek daha kolay olmaktadır[12].

1.6.1.1. Eserin Yazarı, Yazılış Tarihi ve İthaf Edildiği Kişi

KE, Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî tarafından 1310 (H. 710) yılında, yazılmış ve Nâsırü'd-dîn Tok Buga'ya sunulmuştur. Yazar kendi kaleminden bu bilgileri şu şekilde aktarmaktadır: *Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ köp yazuḳluġ, Ribaṭ Oġuzluġ, Burhān oġlı Ḳādī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve nevvere ḳalbehu (2r17-20).*

Eserin yazarı hakkında kendi açıklamasından başka bir bilgi bugüne kadar bulunamamıştır. Kendisi için Ribaṭ Oġuzluġ yani Oğuzlarla meskun Ribat adlı mevkiden olduğunu belirten yazarın, Rabgûzî mahlasını bundan dolayı aldığı anlaşılmaktadır. Bu yer için kaynak çalışmalarda sadece ''henüz yeri tespit edilmemiş'' ifadesi kullanılmıştır. ''kervansaray'' anlamına gelen Ribaṭ yer adının Oğuzlarca meskun olduğu anlaşıldığından burasının F. Sümer'in *Eski Türklerde Şehircilik* adlı çalışmasında ''Seyhun kıyılarından Cend yakınlarında'' açıklaması ile geçen ''Çirik Ribat'' olması ihtimal dahilindedir[13].

Rabgûzî, tārīh yėti yüz toḳuzda it yılınıŋ̂ evvelinde ḳāṣıd yėtildi kim peyġāmber ḳıṣṣalarıġa (2v13) diyerek esere başlama tarihini ve;

Uyḳu buzdum üzüm üzüm sözni tüzdüm tünle men

Erte ḳoptum ẖāme urdum emgedim tün kündüzi (249v2)

[12] Ata A. (2008). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sında Nazmın Gücü. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. V. S. 2. Ankara 117-125 (Ata, 2016: 26). Boeschoten HE, Vandamme M. (1989). ''The Poetry in Rabghuzi's Qısas'', Paper Presented at the 3rd European Seminar Central Asian Studies, Paris, June 22-25 (Ata, 2016: 26).

[13] Ata A. yge., s. XI-XII. Sümer F. (1994). *Eski Türklerde Şehircilik*, Ankara, 87-88. Tolstov SP. (1948). *Po Sledam drevne Horezmiyskov tsivılizatsii* (*Eski Harezm Medeniyeti Peşinde*), Moskova (Ata, 2016: 26).

ve yėttı yuz on erdi yılġa bitildi bu kitāb (249v14) diyerek iki yerde bitirme tarihini belirtmiştir. Yani 1310 yılında (H.710) eseri tamamlamıştır. (Ata, 2016: 27).

Barıp ıdtım Nāṣırü'd-dīn Toḳ Buġa Beg tapġıça

Tileyür mü tilemes mü belgülüg bilsün özi (249v8-9) dizeleri ile Rabgûzî *KE*'nın kime sunulduğunu bildirmiştir. Ayrıca Tok Buga için yazılan medhiyede onun aslının Moğol olduğu, sonradan İslâmı seçtiği, yaşının küçük olduğu, Nasırüddin künyesini taşıdığı şu şekilde ifade edilmiştir:

Aṣlı Moġul erken körüŋ͡g

İslām üçün tutdı beḳā (2v5)

Yaşı kiçig boyı uluġ

Ẕātı arıġ Beg Toḳ Buġa

Ol Nāṣırü'd-dīn künyeti (2v11-12)

Tok Buga için Rieu, Sultan Tarmaşirin'in emiri olduğunu İbn Batuta'ya dayanarak söylemiş; F. Köprülü de Türk Edebiyatı Tarihi adlı çalışmasında bu görüşü desteklemiştir[14]

Aysu Ata'ya göre Çağatay Hanlığı döneminde Kebek'in halefi ve kardeşi olan, sonradan İslâmiyeti kabul edip Alâeddin adını alan Tarmaşirin'in saltanat döneminin 1326'da başladığını 1310 tarihli bir eserin 1326-1333/1334 yılları arasında saltanat süren bir Han'ın emîrine sunulmasının akla pek yatkın olmayacağını belirtmiş ve bugün için Tok Buga hakkındaki en esaslı bilgilerin Rabgûzî tarafından verildiği üzerinde durmuştur[15].

1.6.1.2. Eserin Konusu ve Muhteviyatı

Kısasü'l-Enbiyâ, adından da anlaşılacağı üzere peygamber kıssalarını konu almaktadır. Başta Hz. Muhammed olmak üzere İslam dininin doğruladığı diğer peygamberlerin kıssaları ile ʿAvac bin ʿAnnak, Harut ve Marut gibi kıssaları da

[14] Rieu Ch. (1838). *Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum*, III, s.270; Köprülü MF. (1986). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 287 (Ata, 2016: 27).
[15] Ata A. yge., s. XIV. Grousset R. (1993). *Bozkır İmparatorluğu. Atilla-Cengiz Han-Timur*, (Çeviren: Dr. Reşat Uzmen), İstanbul, 326 (Ata, 2016: 27).

içermektedir. Ancak kıssaların işlenişinde Kur'an'ın yanı sıra diğer kutsal kitaplardan da faydanıldığı görülmektedir (Ata, 2019:12).

Eser, aşağıda Giriş başlığı altında yer alan Tanrı'ya hamdüsena ile başlar ve Hz. Muhammed ile Tok Buga'ya yazılmış methiyelerle devam eder (Ata, 2019: 12).

Rabgûzî, munda maḳṣūd peyġamber ḳıṣṣaları ėrdi ve līkīn Ādemdin burunraḳ yaratḳanlar bar üçün andın başlasaḳ fāyidesi artuḳ bolġay, ol fāyidedin fāyide körseler yaḫşıraḳ bolġay tėp tertīb üze yaratılġanlardın āġāz ḳılduḳ (2v21-3r3) diyerek asıl konu yani Âdem peygamber kıssasına âlemin yaratılışını konu alan bölümden sonra girdiğini açıklamaktadır (Ata, 2019: 12).

Rabgûzî'nin *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserinde sırasıyla şu kıssalar yer almaktadır:

Giriş	1v
Yaratılış	3r
Ḳıṣṣa-i Ādem-i Ṣafī	5r
Ḳıṣṣa-i Ḥābīl ve Ḳābīl	15r
Ḳıṣṣa-i Ṣīṣ	17v
Ḳıṣṣa-i İdrīs	19v
Ḳıṣṣa-i Ḥārūt ve Mārūt	21
Ḳıṣṣa-i Nūḥ	22v
Ḳıṣṣa-i ʿAvac bin ʿAnnāḳ	28r
Ḳıṣṣa-i Hūd	28v
Ḳıṣṣa-i Ṣāliḥ	31r
Ḳıṣṣa-i İbrāhīm-i Ḫalīl	37v
Ḳıṣṣa-i ʿİsmāʿīl	47v
Ḳıṣṣa-i Binā-yı Kaʿbe	52v
Ḳıṣṣa-i velādet-i İsḥāḳ	53v
Ḳıṣṣa-i vefāt-ı İbrāhīm ve Sāre	56r
Ḳıṣṣa-i Lūt	56v

Ḳıṣṣa-i Yaʿḳūb 61v

Ḳıṣṣa-i Yūsuf-ı Ṣıddīḳ 65r

Ḳıṣṣa-i Eyyūbü'n-nebī ʿas T152b

Ḳıṣṣa-i Şuʿayb yalawaç T164a

Ḳıṣṣa-i Mūsī yalawaç ʿas T165b

T 175b13'den sonra 111r1

Çekürge Kıṣṣası 114v

Mūsī ʿas Şāmġa Barġan Ḳıṣṣası 117r

Tevrītniṉg Ḳıṣṣası 119v

Ḳıṣṣa-i Ḳārūn 124r

Sāmirī Ḳıṣṣası 125v

Sıġır Buzaġu Ḳıṣṣası 127v

Ḳıṣṣa-i Dāvūd 131r

Cālūt Ḳıṣṣası 132r

Süleymān ibn Dāvūd Ḳıṣṣası 137r

Ḳıṣṣa-i Yūnus 151v

Ḳıṣṣa-i İlyās 158r

Ḳıṣṣa-i Circīs 161r

Ḳıṣṣa-i Loḳmān Ḥaḳīm 163v

Ḳıṣṣa-i ʿUzeyr 165r

Zekeriyyā ve Yaḥyā ve Meryem ve ʿĪsī Ḳıṣṣası 166r

ʿĪsī yalavaçnıṉg velādeti sözleri 168v

Ḳıṣṣa-i Ẕi'l-Ḳarneyn 172v

Ḳıṣṣa-i Esḥābü'l-Kehf 178r

Ḳıṣṣa-i Esḥābü’l-Fīl 179v

Ḳıṣṣa-i velādet-i Muḥammed 181r

Naʿt-ı Āḫirü’n-Nebī 181v

Resūl ʿas Ḫadīceni ḳolġan sözleri 186v

Muḥammedü’l-Muṣṭafā savs-ge yalavaçlıḳ kelgen sözleri 193v

ʿÖmer raẓiyallāhu islām keltürgen sözleri 195r

Peyġamber ṣʿas-niñg sözleri 198r

Faẓāyil-i ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb 199v

Fī-faẓāyil-i ʿOṯmān bin ʿAffān 200r

Fī-ṣıfati’ṣ-Ṣaḥābeti’l-Erbaʿati 200v

Fī-faẓāyil-i Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ 201r

Fī-faẓāyil-i ʿAlī ibn Ebī Ṭālib 201v

Muḥammed Resūlu’llāh ʿArab kāfirlerin īmānḳa daʿvet ḳılġan sözleri 202v

Resūl ʿas işāreti birle ay yarılġan sözleri 208r

Ḳıṣṣa-i miʿrācü’n-nebī 208v

Resūl ʿas Mekkedin Medīnege ḥicret ḳılġan sözleri 219v

Bedr sançışınıñg ḳıṣṣası 221r

Uḥud sançışınıñg ḳıṣṣası 222v

Ḳıṣṣa-i şehādet-i Ḫamzā 224r

Ḳıṣṣa-i Bedrü’ṣ-Ṣuġrā 224v

Ḳıṣṣa-i ʿĀmmü’l-Ḫazīne ve feṯḥ-i Mekke 225r

ʿUmretü’l-Ḳażā 226v

Ḳıṣṣa-i feṯḥ-i Ḫayber 226v

Ġulibete'r-Rūm ʿalā ehl-i Farsī	230r
Ḳıṣṣa-i Hevāzīn	231v
Tebük ḥarbiniñg ḳıṣṣası	232r
Caʿfer-i Ṭayyār sözleri	232r
Ḥadīṯ-i efk-i ʿĀyişe	234r
Resūl ʿas vefātı sözleri	235v
Vefāt-ı Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ	238v
ʿÖmer raẓhu şehādeti sözleri	239r
Emīrü'l-müʾminīn ʿAlī raẓhu şehādeti sözleri	241v
Ḥasan raẓhu şehādeti sözleri	242r
Ḥüseyn raẓhu şehādeti sözleri	243r
Tenbīḥ ü Naṣīḥat	249r
Ḫātime-i Ḳaṣaṣü'r-Rabġūzī	249v

1.6.1.3. Kısasü'l-Enbiyâ'da Nazmın Gücü[16]

Asıl konuya geçmeden önce konuyla ilgili şu açıklamayı yapmak isterim: Rabgûzî yeryüzünde ilk şiiri Âdem peygambere söyletir. Yani Rabgûzî, şiirin geçmişini ilk insanın yaratılışına götürür. İlk şiir bir ağıttır, bir haykırış. Hazreti Âdem'in oğulları Kabil ve Habil'in kıssasında yer alır. Kabil, birlikte doğduğu güzeller güzeli İklima ile evlenmek ister. Âdem peygamber şeriatince ise Kabil'in Habil'le birlikte doğan, gayet çirkin olan Ebuda ile, Habil'in de İklima ile evlenmesi gerekmektedir. Kabil, bu duruma rıza göstermez ve Habil'i öldürür. Böylece yeryüzünde ilk cinayet, bir kadın yüzünden aşk üzerine işlenmiş olur. Âdem ve Havva bu durma çok ağlar, Âdem peygamber taziye tutup ilk şiiri bu şekilde söyler (Ata, 2019: 15).

[16] Bu konu, 2008 yılında *Modern Türklük Araştırmaları Sempozyumu*'nda (Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, DTCF Ankara, 24-27 Haziran 2008) aynı başlıkla bildiri olarak sunulmuştur (Ata, 2019: 15).

Rabgûzî, kıssalara başlamadan önce bütün İslami eserlerde olduğu üzere Tanrıya hamdüsena ile başlar. Bu arada Türk yazı dilinin ortaya çıkış coğrafyası olan doğuda, yazılış tarihi bilinen İslami nitelikli eserler ortaya çıkalı da çok olmamıştır. Rabgûzî'ye kadar gelen bu türden eserler olarak sayacağımız, *Kutadgu Bilig, ʿAtabetü'l-Hakâyık* vardır. *Dîvân-ı Hikmet*'i bunlar arasında saymamamızın nedeni ise çok daha geç istinsah edilmesidir. Bunlar da manzumdur. *Dîvânu Lûgâti't-Türk* ve *Mukaddimetü'l-Edeb* adlı sözlükler ile bütün bu saydığımız eserlerden önce yazıldığını ileri sürdüğüm Rylands nüshası *Kur'an Tercümesi* farklı türden eserlerdir (Ata, 2019: 15-16).

Tanrı'ya hamdüsenadan sonra Hz. Muhammed'e fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün vezni ile kaside nazım şeklinde yazdığı 7 beyitlik bir naat ile eserin sunulduğu Tok Buga'ya yazılmış müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün ve müstefʿilün müstefʿilün vezninde her beyti kendi arasında uyaklı 5'er beyitlik manzumeler yer almaktadır. Rabgûzî, asıl konuya yani Âdem peygamber kıssasına yukarıdaki manzumelerin ardından yaratılışı anlattığı bölümden sonra geçmektedir (Ata, 2019: 16).

Yazarın dilinin güzelliğinden kastımız sadece yukarıda sözünü ettiğimiz ve bu başlık altında edeceğimiz manzum kısımlar değildir. Rabgûzî, nesirde de pekâlâ dinî konuyu işlemesine rağmen ona bedii bir şekil vermeyi başarmıştır. Örneğin, Âdem peygamber kıssasına, söz konusu peygamberi karakterize eden şu ifadelerle başlamıştır: *Anı toprakḍın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḥ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiñge ilingen, yaruḳ uçmaḥdın aḍrılġan, ḳarañgu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)*

Örnek parçadan anlaşılacağı üzere, Kur'an'dan ayet parçaları, gerektiğinde hemen metne dâhil edilmektedir. Bunun nedeni, esere daha inandırıcı bir şekil vermeye çalışmaktan öte değildir. Yukarıdaki şekilde son derece süslü ifadeler, her kıssanın başlangıcında vardır. Secili bu türden ifadelerin yanında, onun hemen arkasından, anlatılacak peygamberle ilgili 5 ya da 7 beyitlik (1'er tane 4 ve 6 beyitlik) olmak üzere yukarıda söylediğim vezinle yazılmış kısa bir kasideyle kıssaya giriş yapılmış (Ata, 2019: 16).

Rabgûzî nesirdeki söz ustalığını, toplamı 503 dize tutan Türkçe şiirlerde de göstermiştir. Aşağıda şiirlerde kullanılan vezinler sıklık dereceleri, metinde geçtiği yerler ve beyit sayıları gösterilmiştir:

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün: (31): 2r8 [7], 5v5 [7], 19v16 [5], 22v9 [7], 29r2 [7], 31r16 [7], 37v10 [7], 39r8 [2], 47v14 [5], 50v10 [2], 50v21 [1], 53v15 [5], 56v13 [5], 61v6 [7], 65v6 [6], 68r18 [11], 77r14 [7], 83r14 [5], 110r21 [7], T 152b18 [7], T 164b1 [5], T 166a3 [7], 131v2 [4], 137r8 [5], 151v10 [7], 158r14 [5], 161v8 [5], 181r15 [7], 181v1 [22], 238v4 [7], 249v1 [15]

faʿūlün faʿūlün faʿūlün faʿūl: (8): 51r14 [2], 66v8 [4], 76v2 [2], 78v10 [2], 86r4 [6], 103r17 [2], 197v1 [3], 205v18 [4]

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün: (1): 246v18 [2]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün: (1): 80v11 [4]

müstefʿilün müstefʿilün: (1): 2v3 [5]

müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün: (1) 2v3 [5]

müstefʿilün faʿūlün: (1) 78v18 [2]

müstefʿilün mefāʿilün: (1) 223r20 [4]

Karışık: (2) 80r12 [2], 246v12 [1]

Eserdeki manzum parçalar genelde nazım biçimi bakımından gazel ve kaside olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Giriş'teki Hz. Muhammed ve Tok Buga'ya yazılan methiyeler dışında Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhîm, İsmâil, İshâk, Lût, Yakûb, Yûsuf, Eyyûb, Şuʿayb, Mûsâ, Dâvud, Süleymân, Yûnus, İlyâs, Circîs, Hz. Muhammed kıssalarına genelde 5 ve 7 beyitlik (1'er tane 6 ve 4 beyitlik) kasidelerle giriş yapılmıştır (Ata, 2019: 17).

1.6.1.4. Söz Varlığı

1. *Kısasü'l-Enbiya*, zengin bir söz varlığına da sahiptir. Metinde, bir kelimenin Karahanlı Türkçesindeki eski şeklinin yanında ses gelişimi ve değişimine uğramış yeni

şekilleri de yer almıştır: *küḍegü* (27v16)/ *küyegü* (238v1)/*küyev* (143v17) ‘güvey, damat’; *ḳarınçḳa* (139r7)/ ḳarınçġa (30r19)/ ḳarınça (10r17) ‘karınça’; *yapurġaḳ* (12r13)/ *yawurġaḳ* (174r5)/ *yafraḳ* (97r14) ‘yaprak’; *ḳurġaşun* (124r8)/ ḳurşun (161v19) ‘kurşun’; *uştmaḥ* (20v16)/ *uşmaḥ* (4v6)/ *uçmaḥ* (5r21) ‘cennet’; *yıġaç* (8r8)/ *ağaç* (120r20) ‘ağaç’; *sıçḳan* (25v39)/sıçan (13r12) ‘sıçan’; *ḳıraḳ* (25r9)/*ḳıraġ* (74v6)/*ḳıra* (28v8)/ *ḳırıġ* (234v3)/ *ḳıy* (7r15) ‘kenar, kıyı’; *oŋ͡gurtḳa* (175r4)/ *oŋ͡gurḳa* (10r2) ‘omurga’.

2. Metinde İslâmi terimler için kullanılan Arapça kelimelerin yanında bunların Türkçeleştirilmiş şekilleri de vardır. Örneğin, ‘tevhid’ için *birle-* (58v3), ‘Allah’ın varlığını kabul etmek’ için de *barla-* (41v19) tercih edilmiştir.

3. *Kısasü’l-Enbiya*’nın söz varlığı bakımından önemli bir yanı da elimizdeki mevcut sözlüklerde bulunamayan eklerle genişletilmiş, karşılığı anlamdan yola çıkılarak ve etimoloji yapılarak verilen kelimelerin çokluğudur: *keḍigle-* (31r20) ‘örtünmek, gizlenmek’, *aġar-* (83r13) ‘kendinden geçmek, halsiz düşmek’, *yazıla-* (119r19) ‘pislemek’, *ḳavbaş* (95r12) ‘kurukafa, korkuluk’ ve *sapınç* (57v10) ‘savaş, vuruş’ kelimeleri bu türdendir.

‘tatsız’ anlamındaki *tatlıġsız* (6r2) kelimesi, *Kısasü’l-Enbiya*’da ek yığılmasını göstermesi bakımından önemlidir.

Divanu Lügati’t-Türk başta olmak üzere diğer sözlüklerde ‘kese, torba, bele bağlı küçük av torbası’ anlamlarında geçen *yançuḳ*, *yançıḳ* kelimesi metinde *yençük* (35v14) şeklinde geçmektedir. Sebebini bilmediğimiz bir incelmeye uğrayan bu kelimenin metnimizde bu şekilde geçmesi, kelimenin ikili kullanımına tanık olması bakımından önemlidir.

‘delik’ anlamında *Divanu Lügati’t-Türk* ve Clauson’un *etimolojik sözlüğü*nde *urt*, *yurt*, *Derleme Sözlüğü*’nde *yurd*, *yurda*, *yurdu*, *yurdusu* şekillerinde geçen kelime, metinde *yurdu* yanında *yürtük* şeklinde de geçmektedir (*igne yurdusı*/*yürtüki*). *Yürtük* (29r9) kelimesi de sözlüklerde doğrudan anlamını bulamadığımız ancak etimolojisini yaparak anlam verebildiğimiz kelimelerdendir.

Mevcut metin ve sözlüklerde tespit edemediğimiz *aldım* (109r10) ‘balta’ ve *inçi* (69v20) ‘üvey kardeş’ kelimelerinin karşılıkları metnin bağlamından yola çıkılarak *Dizin*’de soru işareti ile verilmiştir.

4. *açça* (87r18) ‘alçı’, *tuç* (124r8) ‘tunç’, *inç* (197v1) ‘hanım, irfanlı kadın’, *keme* (129v4) ‘fare’, *pis* (170v6) ‘cüzzam hastalığı’, *bükrey-* (99r15) ‘eğilmek’, *uyançḳa* (219r5) ‘uyku’, *ḳaru* (102v5) ‘karşılık, mükâfat’, *ḳuymaç* (83v2) ‘süzgün bakış’, *taŋ͡gı* (228r8) ‘üzengi’, *yulduz* (55r17) ‘ağaç kökü’, *yekin-* (58r18) ‘tutkuyla davranmak’, *ḳoġuş* (18v10) ‘tabaklanmış deri’, *savut* (199r8) ‘gemilerin dışına kaplanan çelik levha’, *ıŋ͡gırçaḳ* (73r18)/*ıŋ͡ggırçaḳ* (180v20) ‘tahterevan’, *em-* (77r19) ‘emenmek’, *yarġaḳ* (83r10) ‘debbağlanmamış deri’, *ataġlıḳ* (225r5) ‘kötü haber verilerek korkutulmuş kişi’, *ḳoġur* (147r2) ‘boz renkli inek, öküz’, *yarp* (181v1) ‘dinçlik’, *ḳaçır* (43r2)/*ḥaçır* (208r8) ‘katır’, *yıġar* P(68v2) ‘kıymetli, değerli’, *bay ḳızı* (68v1) ‘kuğu kuşu’, *ḳıl* (68v4) ‘kıl kuyruk kuşu’, *çıġıt* (141v10) ‘yüzde bulunan koyu renkli leke’, *enege* (80v3) ‘anne’, *ḳızġut* (117r13) ‘ceza, işkence’, *taġar* (237v1) ‘çul’, *tepiz* (6r1) ‘tuzlu’, *talvar* (121v7) ‘sığınak, barınak’, *ṭ/topı/uçaḳ at* (140v13, 137r11) ‘inatçı, direngen at; Arap atı’, *ḳoġuz* (249v12) ‘boş, boşluk’ *yaġu* (224v3) ‘yağmurluk’, *çıḳır* (40v18) ‘çıkrık’, *boşuġ* (82v10) ‘ishal’, *arġamçı* (101v15) ‘yükü deveye yüklerken kullanılan halat’, *küḍe-* (8v4) ‘bakmak, gözetmek’, *yelük* (125r4) ‘süngü ucuna asılan bayrak’, *terek* (23v19) ‘asma’, ḳutan (37r19) ‘ahır’, *yaŋ͡gaḳla-* (74r10) ‘tokat atmak’, *yaŋ͡gla-* (221v9) ‘yanılmak’, *metin* (228r16) ‘ağaç tıraş aleti, balta’, *yalġa-* (68v10) ‘yalan söylemek’, *yoŋ͡g* (181v3) ‘gammazlık eden’, *egeş-* (131r14) ‘kıskançlık yüzünden yarışmak’ gibi kelimeler Türk dilinin farklı dönem ve sahalarına ait pek çok sözlük ve metnin taranmasıyla tespit edilmekle birlikte *Kısasü’l-Enbiya*’nın kelime kadrosu bakımından zenginliğini ortaya koyan en dikkat çekici örneklerdir.

1.6.1.5. Eserin Nüshaları

1. London, British Museum Add. 7851

Londra Nüshası

Ölçü: 22 X 17.5 cm

Varak sayısı: 249

Satır sayısı: 21

Yazı çeşidi: Nestalik, Nesih

Eserin dil özelliklerini yansıtması bakımından en iyi ve en eski nüshasıdır. Ch. Rieu, Londra yazmasının müstensihinin Hacı Muhammed b. Dust Muhammed Hacı Vezîrî olduğunu, istinsah tarihinin paleografya ve dil özelliklerine dayanılarak XV. yüzyıla ait olduğunu bildirmektedir[17].

Fakat bu nüshanın birden fazla müstensihin elinden çıktığı eser üzerinde yapılan detaylı bir inceleme ile anlaşılacak türdendir[18] (Ata, 2016: 28).

K. Grønbech, bu nüshanın tıpkıbasımını yapmıştır: *Rabguzi, Narrationes de Prophetis,* Cod. Mus. Brit. Add. 7851 [= Monumenta Linguarum Asiae Maioris 4], Kopenhagen 1948 (Ata, 2016: 28).

2. Leningrad Nüshaları[19]

a) Leningrad, Public Library. T.H.C. 71 (16. yy?).

b) Leningrad, Or. Inst. C245 (1600).

c) Leningrad, Public Library Dorn 507 (Kaufman derlemesi, 17. yy).

d) Leningrad, Or. Inst. D45 (18 yy).

e) Leningrad, Or. Inst. D46..

f) Leningrad, Or. Inst. D43. (Ata, 2016: 28).

3. İsveç Nüshaları.

a) University Library of Uppsala, Sweden, Nova 578 ve 580[20].

b) University Library of Lund, Sweden, Universitätsbibliothek[21] (Ata, 2016: 28).

4. Paris Nüshası.

[17] Ch. Rieu, yge., s. 272 (Ata 2016: 28).
[18] Boeschoten HE, Vandamme M. (1985). ‘‘*The Different copyist in the London Ms. Of the Qısas-ı Rabhguzi*’’, Utrecht *Papers on Central Asia*, 16-18 December (Ata 2016: 28).
[19] Boeschoten HE. (1991). ‘‘*The Leningrad Manuscripts of Rabghuzi’s Qısas*’’. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 47-49 (Ata 2016: 28).
[20] Eckmann J. (1964). ‘‘*Die Kiptschakische Literatur*’’, *Philologiae Turcicae Fundamente*, 278 (Ata 2016: 28).
[21] Jarring G. (1933). *Studien zu einer ostturkische Lautehre*, Lund, 20 (Ata 2016: 28).

Paris, Bibliothèque Nationale, Suppl. Turc 1012 (18. yy)[22]. (Ata, 2016: 28).

5. Bakü, Azerbaycan Cumhuriyeti İlimler Akademisi Yazma Eserler Enstitüsü (16. yy)[23] (Ata, 2016: 28).

6. Tahran Nüshası.

Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 2132[24]

7. Kazan Nüshaları[25]

1.6.1.6. Eser Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Kısasü'l-Enbiyâ üzerinde metin yayını, eski yazılı baskı ve tercüme ile dil ve edebiyat tarihi bakımından çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Eser, Petersburg ve Kazan'daki nüshalar ile hususi şahıslarda bulunan nüshalar karşılaştırılarak ilk kez İlminskiy tarafından bastırılmıştır: Kısas-ı Rabguzi, Kazan 1859.

N. P. OSTROUMOV, *Kritiçeskiy razbor Muhammedanskogo uçeniya o prorokax*, (Kazan 1874) çalışmasında Hz. Muhammed kıssası üzerinde durmuştur.

Kazan baskısını esas alan Şemsüddin HÜSEYN, *Kısas-ı Rabguzi*, (Kazan 1881) adlı çalışmasını yayımlamıştır.

Eserdeki *İsa ve Meryem kıssaları*, KATANOV tarafından işlenmiştir:

''Musulmanskie Legend. Teksti i perevodi'', *Zapiski İmperatorskoy Akademii Nauk XXV*, (1894), priloz 3, Petersburg 1895, s. 1-44, 23-44. Ayrıca KATANOV'un bu eser üzerinde şu çalışmaları da vardır: ''Tatarskie skazaniya o semi spiyaşçih atrokan'' ZVO VIII, St. Petersburg 1875, s. 242-245; *Turkskie skazki o çeloveke ponimavşem yazık jivotnih*. *Dcagatayskaya skazka po Rabguzi*, İzvesticaobşçest va arc., ist., a etn. XVI, Kazan 1898, s. 252-253; *Rabguzi Kısasu'l-Enbiya Türki*, Taşkent 1898.

[22] Blochet E. (1993). *Catalogue des manuscripts turcs*, Bd. II, Paris, 138 (Ata 2016: 28).
[23] Hacıyeva N. (1994). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya Eserinin Bakü Yazması. *Türk Dili*, S. 514, 292-296 (Ata 2016: 28).
[24] Cin A. (2010). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyasının Tahran Nüshası. *Turkish Studies. Eski Oğuz Türkçesi Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Adına*, 22, 5/1, 237-245 (Ata 2016: 28).
[25] Gözütok A. (2008). Rabgûzî, Kısasü'l-Enbiyâ: XIX. Yüzyıla Ait Bir Kazan Yazması. *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, s. 37, Erzurum, 1-19 (Ata 2019: 23).

MELIORANSKIY, P. M. (1897). *Skazanie proroke Salihe*, ([al-Muzaffariya. Sbornik statey uçenikov Prof. BARONA, V. R. ROZENA]), St. Petersburg, s. 279-308) adlı çalışmasında Salih Peygamber kıssasını işlemiştir.

ARIFGAN, G. H. *Rabguzi Kısasu'l-Enbiya* (Starıy Taşkent 1916-1917) adlı çalışması taş baskıdır.

FITRET, *Uzbek Edebiyyatı Numuneleri*, (Taşkent 1928, s. 104-112) adlı çalışmasına Yûsuf kıssasından manzum ve mensur bir parça ile Nûh tufanı ile ilgili bir parça almıştır.

S. E. MALOV, Rus Akademisi Asya Müzesi Kütüphanesindeki nüsha ile Devlet Halk Kütüphanesindeki nüshayı karşılaştırarak İsmail Peygamber'in kurban sunulması, Kâbe'nin yapılışı ve İshak'ın oğulları hakkındaki kıssaları yayımlamıştır: ''Musul'manskie skazaniya o prorokax po Rabguzi'', *Zapiski Kollegii Vostokovedov V*, 1930, s. 507-524. Ayrıca MALOV, *Pamyatniki drevne turskoy pis'mennosti. Tekstı iissledvaniya*, Moskova-Leningrad 1951, s. 325-341; *Zapiski Kollegii Vostokovedov*, V. Memories du Comitè des Orientalies adlı çalışmalarında da *Kısasü'l-Enbiyâ* üzerinde durmuştur.

K. GRØNBECH, *Kısasü'l-Enbiyâ*'nın en eski ve en iyi yazması olan Londra nüshasının tıpkıbasımını yapmıştır: *Rabguzi, Narrationes de Prophetis*, Cod. Mus. Brit. Add. 7851 [= Monumenta Linguarum Asiae Maioris 4], Kopenhagen 1948.

S. ÇAĞATAY, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, (DTCF Yayınları, No: 62, Ankara 1950, s. 141-151) çalışmasında MALOV ve FITRET'ten aldığını belirttiği İsmâil ve Yûsuf kıssalarını örnek metin olarak vermiştir.

J.SCHINKEWITSCH, ''*Rabguzi's Syntax*'', (MSOS II, S XXIX, 1926, s. 130-172. *XXX*, 1927, s. 1-57) (Türkçeye çeviren: S. PAYLI, *Türk Dili Belleten III*, S 8-9-10-11, 1947) adlı yazısında Londra nüshasını esas alarak ve diğer nüshaları da karşılaştırarak eserin sentaksı üzerinde esaslı bir çalışma yapmıştır.

Kısasü'l-Enbiyâ, dil özellikleri bakımından A. I. ABRAJEEV'in Sloche predlojenie (gpotaksis) u proze 'Kısasu'l-anbie'' Rabguzi-Presatelya XIV veka (Trudy Uzb. gos. uni. N. S. Semerkand 1957, No: 73, 125-140) çalışmasında ele alınmıştır.

J. THÚRY, *Török nyèlvemlek a 14. század végeig*, Budapeşte 1903, 16-17. THÚRY'nin bu çalışması Türkçeye çevrilerek *Millî Tetebbular Mecmuası II*'de

yayımlanmıştır. Ayrıca THÚRY'nin *A középázsiai török iradolam* (Mittelasiatisch-türkische literatur), (Budapeşte 1904, s. 22-24) çalışmasında da *Kısasü'l-Enbiyâ* ile ilgili bir değerlendirmesi vardır.

Fuad KÖPRÜLÜ, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul 1986, s. 286-287) adlı çalışmasında *Kısasü'l-Enbiyâ* hakkında genel bilgi verdikten sonra dili ve edebî mahiyeti bakımından bu eser üzerinde durmuştur. Ayrıca KÖPRÜLÜ, *İslâm Ansiklopedisi*'nin (İstanbul 1945) ''Çağatay Edebiyatı'' maddesinde Harezm Türkçesi ile yazılan bu eser ve bu yazı diliyle yazılmış diğer eserler değerlendirilmiştir.

*Kısasü'l-Enbiyâ'*nın Londra nüshası esas alınarak Özbek harflerine çevirisi E. FAZILOV tarafından yapılmıştır: *Kısas-ı Rabguziy, I-II*, Taşkent 1990-1991. İki ciltlik olan bu çalışmanın sonunda kısa bir Lugat ve İzahlar ile Kişi Namläri bölümleri yer almaktadır.

Eser üzerinde H. E. BOESCHOTEN ve M. V. DAMME'nin makaleleri de vardır. BOESCHOTEN'in kaleme aldığı yazıları şunlardır: ''Vokalquantität in Rabghuzis Poesie'' (*Central Asiatic Journal 35,* 1990, s. 187-213), ''The Leningrad manuscripts of the Qisas-ı Rabghuzi'' (*Türk Dilleri Araştırmaları 1,* 1991, 47-79), ''Iskandar Dhulkarnain in den Qısas-i Rabguzi'' (*De Turcicis Aliisque Rebus, Utrech Turcological Series*, No: 3, 1992). BOESCHOTEN ile VANDAMME'nin birlikte kaleme aldıkları ''The different copyists in the London Ms. of the Qisas-i Rabghuzi'' (Utrecht Papers on Central Asia, 1987), ''The poetry in Rabghuzi's Qisas'' (*L'Asie Centrale et ses Voisins. Influences Réciproques*, Paris 1991, Inalco, 9-36) makalelerinin yanı sıra 1995'te *Kısasü'l-Enbiyâ* üzerine kitap yayınını da gerçekleştirmişlerdir: *Qadi Nasiruddin Rabghuzi, Qisasu l-Anbiya. I. Text edition* (S. TEZCAN ile birlikte); Introduction, Turkic text based on the ms, British Museum with collation of two St. Petersburg mss., Appendix with apocryphal material and Glossary). *II. Translation* (J. O'KANE ile birlikte), Translation of the text as given in vol. I, Indices), Leiden: Brill 1995. Bu baskıda çeviri yazılı metin oluşturulurken Londra British Museum nüshası, St. Petersburg Halk Kitaplığı nüshası ve St. Petersburg Bilimler Akademisi Doğubilimleri Enstitüsü nüshası kullanılmıştır. Bu yayın üzerine iki tanıtma yazısı kaleme alınmıştır: Talat TEKİN, *Türk Dilleri Araştırmaları* 1995, s. 259-269. Robert DANKOFF, *Journal of the American Oriental Society*, Volume. 117, No. 1 (1997), s. 115-126.

Aysu ATA'nın hazırladığı eser, 1997'de basılmıştır. Bu yayın üzerine Resul ÖZAVŞAR ''Kısasü'l-Enbiya Üzerine Düzeltmeler'' (*Turkish Studies*, S 7/4, s. 2457-2472) başlıklı bir yazı yazmıştır (Ata, 2019: 24-26).

Dönemin genel değerlendirmesinin yapıldığı şu eserlerde de *Kısasü'l-Enbiya* ile ilgili bilgiler yer almaktadır:

Eckmann J. (1959). ''*Das Chwerzmtürkische*'', *PhTF I*, (Wiesbaden,) s. 113-137. (Türkçesi: *Tarihî Türk Şiveleri*, ''Harezm Türkçesi'', (Çev.: Mehmet Akalın), Ankara 1988, s.173-210.)

Çağatay S. (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri I, VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar Yazı Dili*, Ankara, 139-154.

Caferoğlu A. (1984). *Türk Dili Tarihi, C. II*, s. 86, (İstanbul)

Yüce N. (2002). *Hârizm Türkçesi*, *Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları, 794-795.

Ata A. (2002). *Harezm-Altınordu Türkçesi*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36, İstanbul, 17-21.

Sağol G. (2002). ''*Harezm Türkçesi ve Harezm Türkçesi ile Basılan Eserler*'', *Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, C. V, 805-806 (Akar, 2012: 168).

1.6.1.7. Eser Üzerinde Yapılmış Diğer Çalışmalar

Abrajeev AI. (1957). *Sloche predlojenie (gpotaksis) u proze ''Kısasu'l-anbie'' Rabguzi-Presatelya XIV veka*, Trudy Uzb. Gos. Univ., N.S. Samarkand, No: 73, 125-140.

Alan S. (2020). Kısasü'l-Enbiyā'da Sayı Sistemleri. *Erdem*, Sayı: 78:23-60.

Arifgan GH. (1916). *Rabguzi Kısasu'l-Enbiya*, Starıy Taşkent.

Ata A. (1997). *Nāṣırü'd-dīn bin Burhānü'd-dīn Rabġūzī. Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları). I. Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, Ankara, TDK Yayınları: 681-1; *II. Dizin*, Ankara, TDK Yayınları: 681-2.

Ata A. (2000). Bilimselsizlik. *Türk Dili*, S. 588. Aralık, 569-580.

Ata A. (2008). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sında Nazmın Gücü. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. V. S.2, Ankara, s. 117-125.

Ata A. (2010). Kur'an Tercümesi, Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'i Ortaya Çıkaran Kaynaklar, III. Uluslararası Türkiyat Araştımaları Sempozyumu, Ankara 83-88.

Balcı H. (2005). İşlevleri Bakımından Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'te Soru Cümleleri. *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (27), s. 77-101.

Boeschoten HE. (1992). Iskandar-Dhulkarnain in den Qısas-i Rabguzi, *De Turcicis Aliisque Rebus, Utrecht Turcological Series*, No: 3, Utrecht.

Boeschoten HE. (1990). Vokalquantiat in Rabghuzis Poesie, *Central Asiatic Journal*, V. 34, No: 3-4, Wiesbaden.

Boeschoten HE, Vandamme, M, Tezcan, S. (1995). *Al-Rabghūzī. The Stories of the Prophets, I. Critically Edit; II. Translate*, Leiden.

Budu M. (2020). Türkçe Kısasü'l-Enbiyâ tercümeleri ve Ebū İshâk İbrâhîm B. El-Mansûr B. Halefi'l-Müzekkir En-Nisâbûrî'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sının Türkçe Tercümesi. *TUDED* 60 (1), 71-95.

Cin A. (2010). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyasının Tahran Nüshası. *Turkish Studies. Eski Oğuz Türkçesi Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Adına*, 22, 5/1, s. 237-245.

Çağatay S. (1950). *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara, DTCF Yayınları No:62, s. 141-151.

Fitret (1928). *Uzbek Edebiyyatı Numuneleri*, Taşkent, s. 104-112.

Gözütok A. (2008). Rabgûzî, Kısasu'l-Enbiyâ: XIX. Yüzyıla ait bir Kazan yazması, *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (37), Erzurum, s. 1-30.

Grønbech K. (1948). *Rabguzi, Narrationes de Prophetis*, Cod. Mus. Brit. Add. 7851 [=Monumenta Linguarum Asiae Maioris 4], Kopenhagen.

Hacıyeva N. (1994). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya Eserinin Bakü Yazması. *Türk Dili*, S. 514, Ekim 1994, s. 292-296.

Hacıyeva N. (1999). Nasıreddin Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya İsimli Eserinin Rusya'daki Türkolojide Araştırılması, 3. Uluslararası Türk Dili Kongresi, Ankara, Türk Dil Kurumu, s.511-515.

Hacızade N. (1997). Nasıreddin Rabguzî'nin Kısasü'l-Enbiya İsimli Eseri ve Orta Asya Tefsiri'nin Dili Üzerine. *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (4), s. 47-56.

Hacızade N. (1994). Nasıreddin Rabguzî'nin ''Kısasü'l-Enbiyâ'' Adlı Eseri ve Onun Azerbaycan Türkçesi ile Münasebeti. *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (1), s. 67-77.

Hacızade N. (1997). Nasıreddin Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya adlı eseri ve onun Azerbaycan Türkçesi ile Münasebetleri. *Türk Dili*, s. 186-190.

Hacızade N. (1997). Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'i ve Nasıreddin Rabguzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ İsimli Eserinin Karşılaştırmalı Dil Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (3), 11-18.

Hüseyn Ş. (1881). *Kısas-ı Rabguzi*, Kazan.

İlminskiy NI. (1859). *Kısas-ı Rabguzi*, Kazan.

İsmş̲iloviç FE, Yunusov A. (1991). *Qisasi Rabguziy*, Taşkent.

Kabadayı O. (2017). Yetmiş Yıl Önce Yayımlanan ''Rabgūzī Sentaksı'' Adlı Eser Üzerine Düşünceler ve El-Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyâsı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Journal of old Turkic Studies*, Sayı 1, 76-97.

Katanov NF. (1875). Tatarskie skazaniya o semi spiyaşçih otrokah, *ZVO VIII*, St. Petersburg, s. 242-245.

Katanov NF. (1895). Musulmanskie Legend. Teksti i perevodi, *Zapiski İmperatorskoy Akademii Nauk XXV*, 1894. priloz 3, St. Petersburg, s. 1-44, 23-44.

Katanov NF. (1898). *Turkskie skazki o çeloveke ponimavşem yazık jivotnih. Dcagatayskaya skazka po Rabguzi, İzvesticaobşçest va arc*., ist., i etn. XVI, Kazan, s. 252-253.

Katanov NF. (1898). *Rabguzi Kısasu'l-Enbiya türki*, Taşkent.

Malov SE. (1930). Musul'manskie skazaniya o prorokax po Rabguzi, *Zapiskii Kollegii Vostokovedov V*, s. 507-524.

Malov SE. (1951). *Pamyatniki drevne turskoy pis'mennosti. Teksti iissledovaniya*, Moskova-Leningrad, s. 325-341.

Melioranskiy PM. (1897). *Skazanie proroke Salihe*, St. Petersburg, s. 279-308.

Ostroumov NP. (1874). *Kritiçeşkiy razbor Muhammedanskogo uçeniya o prorokax*, Kazan.

Özavşar R. (2012). Kısasü'l-Enbiyā Üzerine Düzeltmeler. *Turkish Studies*, Voluma 7/4, Ankara, s. 2457-2472.

Sıbıç B. (2015). *Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi* (*Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*): (Varak: 189a-236b).

Schinkewitsch J. (1926) ‘‘Rabguzi's Syntax’’, MSOS II, S. XXIX, 1926, s. 130-172. XX, 1927, 1-57. (Türkçeye Çeviren: S. Paylı, *Türk Dili Belleten III*, S. 8-9-10-11, 1947).

Şenol H, Ata A. (2018). Rabgûzî'nin Kısasü'l-Enbiya'sından hareketle kimi kavramların yeniden gündeme taşınması. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türkoloji Dergisi,* 22, (2). s. 171-186.

Thúry J. (1903). *Török nyélvemlek a 14. század végéig, Budapeşte*, s. 16-17. (Türkçeye Çeviren: R. Hulusi, ‘‘Ondördüncü Asır Sonlarına Kadar Türk Dili Yadigârları’’, *Millî Tetebbular Mecmuası II*, s. 81-133.)

Thúry J. (1904). *Középázsiai török irodalom, Budapeşte*, s. 22-24.

Toprak F. (2011). Kısasü'l-Enbiya'da Yaratılış Kıssası ve Kaynaklardaki Arka Planı Üzerine Bir Değerlendirme, IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri, Muğla. 713-720 ss.

Vandamme M. (1895). Some remarks on the narratological and nonnarratological levels in Rabghuzi's Qiṣaṣ al-Anbiyā, *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi*. *Tebliğler: II*, İstanbul, s. 45-49.

1.6.2. Nehcü'l-Ferâdîs

Dinî ve didaktik nitelikte bir eser olan *Nehcü'l-Ferâdîs* (*Nehcü'l-Ferādīs*, NF), Harezm Türkçesinin dil özelliklerini tespit etmek için en önemli kaynak eserlerden birisidir. Eser, kısaca dünya ve ahirette mutlu olmanın yollarını ortaya koyan Müslümanlık bilgilerini içermektedir. Bunu ortaya koyarken de yazar sanat amacı gütmemiş ve sade bir dil kullanmıştır. Fakat buna rağmen eserin üslubu kuru ve can sıkıcı değildir. Çünkü yazar, dinî konuları ele alırken akıcı hikâyelerle eserini süslemesini bilmiştir (Ata, 2016: 30).

Harezm Türkçesinin en önemli ve kapsamlı eserlerinden biridir. Yazarı Kerderli Ali oğlu Mahmud'dur. Altınordu'nun başkenti Saray'da 1358'den önce istinsah edilmiştir (Akar, 2012: 171).

Eser dört ''bâb'' ve her ''bâb'' da onar ''fasl''dan oluşur: *Evvelḳı bāb: peyġāmberimüz ʿaleyhi's-selāmnuŋ͡g fażāyili* başlıklı ilk bölümde Hz. Muhammed'in hayatı ve ailesi, peygambere vahiy gelmesi, ehl-i beytin Müslüman oluşu ve bu arada çektikleri zorluklar ile Mekke'den Medine'ye göçü, Hz. Muhammed'in mucizeleri, yaptığı savaşlar ve vefatı konuları işlenmektedir. *Ėkinç bāb: ḫulefā-yı rāşidīn taḳı ehl-i beyt taḳı dört imām fażāyiliniŋ͡g beyānı*'nında Hz. Ebu Bekr, Ömer, Osman, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyn, Ebu Hanife, İmam Şafi, İmam Malik ve İmam Hanbel ile ilgili hadiseler ve onların erdemleri anlatılır. *Üçinç bāb: Ḥaḳ taʿālā ḥażretinġa yawunġu ʿameller* ve son olarak da *törtinç bāb: Ḥaḳ taʿālā ḥażretidin yıratġu yawuz ʿameller beyānı* başlıklı bölümlerde Hakk'a yaklaştıran ve uzaklaştıran ameller konuları ele alınmaktadır (Ata, 2016: 30-31).

Nehcü'l-Feradis'in bilinen nüshaları içinde en mükemmeli Yeni Cami nüshasıdır. Bu nüsha yazarın ölümünden dört gün sonra el-Harizmî adlı müstensih tarafından 1360 yılında bitirilmiştir. Her sayfasında 17 harekeli satır bulunan nüsha toplam 444 sayfadır. *NF*'nin ikinci önemli nüshası Yakub Kemal tarafından 1928'de Yalta (Kırım)'da bulunmuştur. 589 sayfalık bir hacme sahip olan bu nüsha 1389 tarihinde Kasım bin Muhammed adlı müstensih tarafından yazılmıştır (Akar, 2012: 171).

Eser hakkında, başta János Eckmann olmak üzere, Z. Velidi Togan, Yakub Kemal, Hamza Zülfikar, Semih Tezcan ve Aysu Ata çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Daha önce *Nehcü'l-Feradis*'in Yeni Cami nüshası János Eckmann tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmıştı (TDK Tıpkıbasımlar Dizisi 35, 1956, XIV+444 s.). Bu nüshanın metni

üzerinde de çalışan Eckmann'ın ömrü vefa etmeyince, müsvedde ve daktilo edilmiş notları Hamza Zülfikar ve Semih Tezcan'ın düzenlemeleriyle yayımlandı (*Nehcü'l-Feradis, Uştmahlarnıng Açuk Yolı. Cennetlerin Açık Yolu*, TDK Yay. 518, Ankara). Eser üzerinde çalışmanın 3. Aşaması olarak Dr. Aysu Ata tarafından hazırlanan Dizin-Sözlük'le *Nehcü'l-Feradis* bilim dünyasının hizmetine sunulmuştur (Akar, 2012: 171).

Eckmann J. (1984). *Nehcü'l-Feradis*, (Metin) Yayına Hazırlayanlar: Semih Tezcan, Hamza Zülfikar, Ankara.

Tezcan S, Zülfikar H. (1995). *János Eckmann, Nehcü'l-Feradis Cennetlerin Açık Yolu,* Ankara. (Transkripsiyonlu Metin ve Orijinal Metin)

Ata A. (1998). *Nehcü'l-Feradis-Uştmahlarnıng Açuk Yolı. Cennetlerin Açık Yolu, III Dizin-Sözlük*, Ankara, XLIII+538 s.

Bunların yanında aşağıdaki eserlerin ilgili bölümlerinde NF'ye ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Çağatay S. (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri, VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar Yazı Dili,* Ankara, AÜDTCF Yayınları, 155-174.

Eckmann J. (1959). ''*Das Chwerzmtürkische*'', *PhTF I*, (Wiesbaden,) s. 113-137. (Türkçesi: *Tarihî Türk Şiveleri*, ''*Harezm Türkçesi*'', (Çev.: Mehmet Akalın), Ankara 1988, s.173-210.)

Caferoğlu A. (1984). *Türk Dili Tarihi, C. II*, İstanbul, s. 112-116

Yüce N. (2002). *Hârizm Türkçesi, Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları, 796.

Ata A. (2002). *Harezm-Altınordu Türkçesi*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36, İstanbul, s. 22-30

Sağol G. (2002). ''Harezm Türkçesi ve Harezm Türkçesi ile Basılan Eserler'', *Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, C. V, 808-810 (Akar, 2012: 173).

1.6.3. Mukaddimetü'l-Edeb

Mukaddimetü'l-Edeb aslında Arapçayı öğretmek üzere yazılmış kelime ve kısa cümlelerden ibaret bir eserdir. Arapça kelime ve ibarelerin altına Harezm Türkçesi, Farsça, Hârezmce (bir İran dili), Moğolca, Çağatayca, Osmanlıca gibi dillerde anlamları yazılmıştır. Tabiî ki her nüshada bütün bu diller yoktur. En eski nüshalar ''Harezm Türkçesi ve Farsça ile tercümeli olan nüshalardır'' (Yüce, 1993: 8).

Eserin yazarı ünlü bilgin Zemahşerî'dir. *Mukaddimetü'l-Edeb*'i Harezmşah Atsız'a sunmuştur. Eserin yazılış tarihi 1128-1144 yılları arasıdır. Harezm Türkçesi tercümenin bizzat Zemahşerî tarafından yapılıp yapılmadığı belli değildir. Eserin Şuşter nüshasının ilmî yayınını yapan Nuri Yüce Harezm Türkçesi tercümenin de Zemahşerî'nin elinden çıktığı kanaatindedir (Yüce, 1993: 7-8). Eğer bu doğruysa Harezm Türkçesindeki bu metin 12. yüzyılın ilk yarısına ait demektir. Bu doğru olmasa bile eserin 13. yüzyılın ikinci yarısına ait nüshalarındaki Harezm Türkçesi tercüme, diğer bütün Harezm dönemi eserlerinden eskidir. Eser alfabetik bir sözlük değildir. Dörtte biri isimler, dörtte üçü fiiller bölümünü oluşturur. Fiiller Arapça bablara göre sıralanmıştır (Yüce, 1993: 7).

Eserde t yanında d ile başlayan kelimelerin de bulunması, birden fazla heceli kelimelerde g korunmakla beraber örnekleri az da olsa bazen g'nin düşmesi, -IsAr sıfat-fiil ekinin kullanılması gibi bazı özellikler Oğuz özellikleridir. Ancak diş arası d ve w seslerinin hâkimiyeti, -g'lerin genellikle korunması eserin esas itibariyle bir Harezm Türkçesi eseri olduğunu gösterir.

Nuri Yüce yayınında 3506 kelime vardır ve bunun 2908'i Türkçe, 450'si Arapça, 133'ü Farsça kökenlidir. 8000 kelime ihtiva eden *DLT*'den sonra *Mukaddimetü'l-Edeb* ''Orta Türkçenin en zengin ve en mühim lügat hazinesine sahip eseridir'' (Yüce, 1993: 24-25).

Mukaddimetü'l-Edeb'in birçok nüshası vardır. Bilinen en eski nüshaları Yozgat (istinsah tarihi: 1257) ve Berlin (istinsah tarihi: 1282) nüshalarıdır. İstinsah tarihi bilinmeyen ve İran'ın Şuşter kasabasında hususî bir kütüphanede bukunan Şuşter nüshası da özellikle Türkçe kelime hazinesinin zenginliği dolayısıyla önemli nüshalardan biridir (Yüce, 1993: 9-10).

Mukaddimetü'l-Edeb çeşitli dillerle ilgili olduğu için Türkçe dışındaki çalışmalara da konu olmuştur. Eserin en eski nüshası olan Yozgat nüshasını bulup bilim dünyasına tanıtan Ahmet Ateş'tir: ''Anadolu Kütüphanelerinden Bazı Mühim El Yazmaları'', (TDED 8, İstanbul 1958). Zeki Velidi Togan da 1965'te eserin ''Hârizm Türkçesi ile tercümeli en eski nüshalarını'' tanıtan önemli bir makale yazmıştır: ''Zimahşerî'nin Doğu Türkçesi ile Mukaddimetü'l-Edeb'i'' (TM. 14 İstanbul 1965). Polonyalı Türkolog A. Zajaczkowski 1967'de RO'da, Yozgat nüshasının hayvanlarla ilgili bölümünü yayımlamıştır (Yüce, 1993: 12-14).

Mukaddimetü'l-Edeb'le ilgili en önemli çalışma Nuri Yüce'ye aittir. *Mukaddimetü'l-Edeb-Hârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası-Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks*, TDK, Ankara 1993. Bu çalışmada hem bütün metnin transkripsiyonlu okunuşu, hem de bütün kelimeleri içine alan aramatikal dizin verilmiştir (Ercilasun, 2004: 374).

1.6.4. Muʿînüʾl-Mürîd

Muʿînüʾl-Mürîd (*Muʿīnüʾl-Mürīd*, *MM*), didaktik mahiyette bir eser olup dinî-tasavvufî konuları ele almış ve bu konularda bilgi vermeyi amaçlamış manzum bir eserdir. *ʿAtabetüʾl-Hakâyık* gibi mütekarip vezninde dörtlüklerle yazılmıştır (Ata, 2016: 43).

Hakikî bir ilham-ı şaireneye malik olmamakla beraber klâsik nazım kaidelerine oldukça riayetkâr olan şairin bu eserde Yesevî an'anesini iktifa etmeyerek daha ziyada Edib Ahmed'e peyrev olduğu vazıhan anlaşılmaktadır. Her ne olursa olsun Hakaniye lehçesinden Çağatay lehçesine doğru giden lisanî ve edebî temayül silsilesinde bilhassa Harezm'deki o eski edebî an'anelerin deymumetini göstermek itibarıyle de *Muʿinüʾl-Mürid*'in pek mühim bir mevkii vardır[26].

Diyen F. Köprülü, *MM*'in az sayıda eseri içine alan fakat Türk dili tarihi hususunda Karahanlı ve Çağatay Türkçelerine geçiş dönemini kapsayan Harezm Türkçesi dairesindeki önemini vurgulamıştır (Ata, 2016: 43).

MM, ramazan 713/ Kasım 1313 tarihinde yazılmıştır. Eserin yazarı son dörtlükte şu bilgiyi vermektedir:

[26] Köprülü F. (1926). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, s. 343 (Ata 2016: 43).

İḍi bėrdi tevfīḳ bu bir ḳaç kelām

Oruç ayı içre me boldı tamām

Tārīḫ yėtti yüz on üç ėrdi yılı

Selāmun ʿaleyküm ʿaleyküm selām

Aşağıdaki dörtlükte ise müellifin adı anılmaktadır:

Bu ḳaç söz ayıtġan atı İslām ol

Tileki āḫir vaḳt islām ol

Atam baba İslām veliyyü'l-verā

Özi ẕikri tilde tümen aslam ol

Yukarıdaki dörtlükten müellifin Baba İslâm'ın İslâm adlı oğlu olduğu anlaşılabilir. Bu dörtlüğe dayanarak J. Eckmann da *MM* için ‘‘Harezm Türkçesi’’ adlı çalışmasında eserin müellifini ‘‘İslâm’’ olarak vermiştir. Fakat Z. V. Togan, bu dizelerden müellifin adını tayin etmenin güç olduğunu belirtir[27] (Ata, 2016: 44).

Şive bakımından, *Nehcü'l-Ferâdis*'e çok yakındır. Yalnız, manzum olduğu için, birçok yerlerde vezin icabı ana şiveden uzaklaşmak mecburiyeti hâsıl olmuştur. İmlâ bozuklukları da vardır. (Gülensoy, 2015: 210).

Bilinen tek nüshası Bursa Orhan Kütüphanesi'nde çeşitli risaleler bulunan bir mecmuanın içindedir. Kitabı, bilim dünyasına A. Zeki Velidi [Togan] tanıtmıştır (Akar, 2012:168).

Muʿinü'l-Mürid, 1988 yılında Recep Toparlı tarafından yayımlanmıştır.

Toparlı R. (1988). *Muinü'l-Mürid,* Erzurum.

Dönemin genel değerlendirmesinin yapıldığı şu eserlerde de *Muʿinü'l-Mürid* ile ilgili bilgiler yer almaktadır:

[27] Togan ZV. (1928). Harezm'de Yazılmış Eski Türkçe Eserler. *Türkiyat Mecmuası, C.II*, İstanbul, s. 322 (Ata 2016: 44).

Togan ZV. (1928). *Harizm'de Yazılmış Eski Türkçe Eserler*, TM 1926 (İstanbul), II, s. 315-330

Eckmann J. (1959). ''*Das Chwerzmtürkische*'', *PhTF I*, (Wiesbaden), s. 113-137. (Türkçesi: *Tarihî Türk Şiveleri*, ''*Harezm Türkçesi*'', (Çev.: Mehmet Akalın), Ankara 1988, s.173-210.)

Caferoğlu A. (1984). *Türk Dili Tarihi, C. II*, s. 117, (İstanbul)

Yüce N. (2002). Hârizm Türkçesi, *Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları, 794-795.

Ata A. (2002). *Harezm-Altınordu Türkçesi*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36, İstanbul, 34-36

Sağol G. (2002). *Harezm Türkçesi ve Harezm Türkçesi ile Basılan Eserler, Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, C. V, s. 806-807 (Akar, 2012: 170).

1.6.5. Satır Arası Kur'ân Tercümesi

Türkler, İslâmiyetin ilk yıllarından başlayarak kitleler hâlinde Müslüman olmaya başlamışlar ve X. yüzyıldan itibaren de bu dini devlet dini olarak kabul etmişlerdir. Tarih boyunca kabul ettikleri dinlerin çerçevesi dahilinde dil malzemesini işleyen Türkler, bu yönde eserler vermişlerdir. Bu nedenle kabul ettikleri bu yeni din de onların ortaya koydukları eserlerde kendisini fazlasıyla belli etmiştir (Ata, 2016: 46).

Bugün İslâmî Türk edebiyatının elimizdeki bilgiler ışığında tespit edebildiğimiz ilk eseri *Kutadgu Bilig*'dir. Fakat eserde kullanılan dil yetkinliği ve konuların işleniş tarzı *Kutadgu Bilig*'i bu dönemin ilk eseri kabul etmeyi zorlaştırmaktadır. *Kutadgu Bilig*'den sonra gelen eserlerde Türklerin kabul ettiği yeni dinin terminolojisini kendi dilleri ile karşılama gayreti içine girdiklerini görüyoruz[28]. Bu gayreti gösteren en güzel örnekler ise Türkçeye yapılan *Kur'ân tercümeleri*dir. Türkler Müslüman olduktan sonra yeni dinin esaslarını öğrenmek maksadı ile Kur'ân'ı kendi dillerine çevirmekte gecikmemişlerdir. Bugün en eski Kuran tercümesinin Karahanlı Türkçesinde kaleme alındığı mevcut eserler üzerinde yapılan dil incelemelerinden ortaya çıkarılmış ise de bu tercümenin yazılış

[28] Ersoylu H. (1981). Kutadgu Bilig'de Kur'an-ı Kerim Ayetlerinden İlhamlar. *Türk Dünyası Araştırmaları* 15, s. 17-41 (Ata 2016: 46).

tarihiyle ilgili kesin bir kayıt bulunmamaktadır[29]. Ata'ya göre Z. V. Togan'ın Kur'ân'ın Türkçeye ilk tercümesinin Farsça tercüme ile aynı zamanda hatta 961-976 yılları arasında Farsça tercümeyi yapmak üzere toplanan heyetteki Türk âlimler tarafından yapıldığı görüşündedir[30]. F. Köprülü ile aynı görüşü paylaşan A. İnan ise Kur'ân'ın Türkçeye ilk tercümesinin Farsça tercümeden bir asır sonra yani XI. yy'da yapıldığını ileri sürmüşlerdir[31]. Türkçeye yapılan ilk Kuran tercümesinden sonra gerek satır arası gerekse tefsirli pek çok Kur'ân tercümesi yapılmıştır (Ata, 2016: 46).

Burada ele alınan tercüme, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa Camii No:2'de kayıtlı olup Rebî'ü'l-âhir 764 (Ocak-Şubat 1363)'te Harezm Türkçesi ile istinsah edilmiş nüshadır[32]. Birkaç istisna dışında satır arası kelime kelime tercüme olan metin harekesizdir. Her sayfada 9 satır bulunan metnin tamamı 583 varaktır (Ata, 2016: 46).

Harezm Türkçesi ile yapılmış olan bu tercüme, Kur'ân'ın diğer tercümleri gibi dil incelemeleri bakımından son derece önemlidir. Çünkü tercümeye konu olan metnin kutsallığı tercümeyi yapanın daha da titiz davranmasına sebep olacağından metin hususunda karşılaşılan yanlışlar bu gibi eserlerde yer almamaktadır. Ayrıca dinî terminolojinin halkın anlayacağı tarzda olmasına dikkat edilmiş ve bu nedenle Türkçe kelimelere ağırlık verilmiştir[33].

Söz konusu eser üzerinde G. Sağol çalışmıştır: *An Interliner Translation of the Qur'an Into Khwarazm Turkish, I. Introduction-Text,* Turkish Sources XIX, Harvard University 1993, XL+369[2]s.; *II. Glossary*, Harvard University 1993; *III. Facsimile,* Harvard University 1996.

[29] Ata A. (2004). *Türkçe İlk Kur'ân Tercümesi, Rylands Nüshası,* Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, (Ata 2016: 46).
[30] Togan ZV. (1959-1960). Londra ve Tahran'daki İslâmî Yazmalardan Bazılarına Dair. *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, III, s. 135 (Ata 2016: 46).
[31] İnan A. (1961). *Kuran-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri Üzerinde Bir İnceleme*, Ankara, s.8 (Ata 2016: 46).
[32] Eckmann J. (1971). ''Eastern Turkic Translations of the Koran'', Studia Turcica, Budapest, s. 155 (Ata 2016: 46).
[33] Erdoğan A. (1969). Kur'an tercemelerinin Dil Bakımından Değerleri. *Vakıflar Dergisi*, 1, s. 47-51 (Ata 2016: 47).

1.6.6. Hüsrev ü Şîrîn

Hüsrev ü Şîrîn (*Ḫüsrev ü Şīrīn*, *HŞ*), Altın Ordu şairi Kutb tarafından Altın Ordu hükümdarı Tını Beg Han ile eşi Melike Hatun adına yazılmış bir mesnevidir. Kutb, eserini aynı addaki Nizâmî'nin mesnevisinden tercüme etmiştir. Ancak esere yapılan ilaveler ve eserin hacmi bakımından kelimesi kelimesine bir çeviri olmadığı anlaşılmakta ve Kutb'un şairlik yeteneği de ortaya çıkmaktadır. Kutb, *HŞ*'in Farsça orijinalinden farklı tarihî ve sosyal ilişkileri eserine katarak bu unsurlarla onu Altın Ordu halkının hayatına uygun hâle sokmuştur[34].

Altın Ordu sahasında yazıldığı bilinen ilk edebî eser olan *HŞ*'in bugüne kadar gün ışığına çıkan tek nüshası Paris Bibliothèque Nationale (Mss. Turcs A.F. 312)'dadır. Bu nüsha 1383 yılında Berke Fakih adlı bir Kıpçak tarafından İskenderiye'de Altın Boga adına istinsah edilmiştir. Eserin sonunda esas metnin dilinden farklı olmayan 66 beyitlik ilavede müstensih şu bilgileri vermektedir[35].

Bitidim kitābnı ḥaṭāsın bakıp

Bu zaḥmet çekgenim bilgey sen oḳıp

Ataġım ma Berke Faḳīh tip ançaḳ

Özüm müʿmin ve müslim aslım Ḳıpçaḳ

...

Munuŋ birle meşhūr Mışırda özüm

Faḳīh tip ayurlar ay iki közüm

Altın Buġa atlıġ bir big ḳatında

Turur men mülāzım uş ḫıdmatında

Tārīḫ yiti yüz seksen bişinde

[34] Eckmann J. (1991). ''Kıpçak Edebiyatı'', *Türk Dünyası Edebiyatı*, (Çeviren: H. Açıkgöz), Ankara, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 47 (Ata 2016: 49).
[35] Hacıeminoğlu N. (2000). *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları:573, s. IX (Ata 2016: 49).

Sefer ayını͡ng yigirmi bişinde

Yol üzre ni bolsa bitidim kitāb

Ḫatımnı ża'īf tip ḳılmaġıl ʿiṭāb

A. İnan'a göre Berke Fakih'in bu ilave manzumesi başkası bulununcaya kadar Mısır'da yazılan ilk Kıpçakça metin sayılabilir. Mısır'da Memluk Kıpçakçasının yazı dili olarak ortaya çıkmasında Altın Ordu'dan göç eden muhacir ve mültecilerin ne derece rol oynadığı ise tarihî kaynaklarda yerini bulmuştur. Memluklular devrinde idarî ve askerî sahayı ellerinde tutan bu zümre, Harezm Türkçesi tesirinde Altın Ordu'da yazılmış eserleri de beraberlerinde getirmişlerdir (Ata, 2016: 50).

Eser üzerinde 1950'lerde Zajaczkovvski, 1960'ların ikinci yarısında Necmettin Hacıeminoğlu çalışmıştır.

Zajaczkovvski eserin metnini, tıpkıbasımını ve sözlüğünü yayımlamıştır: Ananiasz Zajaczkowski, *Najstarsza wersja Turecka – Husrav u Şîrîn Qutba I Tekst,* Warszawa 1958; *II Facsimile,* Warszawa 1958; *III Slownik,* Warszawa 1961.

Necmettin Hacıeminoğlu ise eserin metnini ve tafsilâtlı gramerini vermiştir: *Kutb'un Hüsrev ü Şîrîn'i ve Dil Hususiyetleri*, İstanbul 1986. 2000 yılında TDK tarafından eserin ikinci baskısı yapılmıştır. Hacıeminoğlu'nun doktora çalışmasındaki gramatikal dizin bölümü henüz basılmamıştır (Ercilasun, 2004: 378).

1.6.7. Muhabbet-nâme

Mesnevî tarzında yazılmış uzunca bir manzumedir. ''Nâme'' adı verilen 11 küçük bölümden oluşur; içinde seyrek olarak ''kıt'a'' adı verilen gazeller de vardır. Mefâîlün mefâîlün feûlün vezniyle yazılmıştır (Köprülü 1928: 361).

Muhabbetname'nin yazarı, Harezmî mahlasını taşımaktadır. Asıl adı bilinmemektedir. Harezmî mahlâsı, kendisinin Harezmli olduğunu kesin olarak göstermektedir (Ercilasun, 2004: 379).

H. 754 (1353)te Harizmî tarafından Muhammed Hacı Beg'in Sıgnak'taki sarayında yazılmıştır (Akar, 2012: 170).

Muhabbetname'nin dört nüshası vardır; biri Uygur, üçü de Arap harflidir. British Museum'da bulunan Uygur harfli nüsha 1432'de Yezd şehrinde Emir Celâleddin Fîrûz Şah adına istinsah edilmiştir. Yine British Museum'da bulunan Arap harfli nüsha ise 1509 yılında Herat'ta istinsah edilmiştir. Arap harfli diğer bir nüsha İstanbul Millet Kütüphanesinde bulunmaktadır. Ketebe kaydı olmadığından istinsah tarihi ve yeri, müstensihin adı bilinmemektedir. Millet Kütüphanesi Ali Emîrî bölümünde bulunan dördüncü nüsha eksiktir ve büyük ihtimalle üçüncü nüshadan kopya edilmiştir (Sertkaya 1972: 185-186).

Muhabbetname Tourkhan Gandjei, A. M. Şerbak, E. N. Nadjib ve Osman Sertkaya tarafından yayımlanmıştır (Ercilasun, 2004: 380).

Gandjei, T. (1958). // ''*Muhabbatnâma*'' *di Horazmî*: Annali dell' Istituto Universitario Orientale di Napoli, vol. VI (Roma); vol. VII (Roma). Bu çalışmada Londra nüshalarının tenkitli metni, İtalyanca tercüme ve Uygur harfli nüshanın tıpkıbasımı vardır.

Gandjei, T. (1959). // *lessico del ''Muhabbat-nâma''*, Annali dell' Istituto Universitario Orientale di Napoli, vol. VIII (Roma). Bu çalışmada Türkçe kelimelerin sözlüğü verilmiştir.

Şerbak, A. M. (1959). *Oguz-nâme, Muhabbet-nâme, pamyatniki drevne uygurskoy i staro uzbekskoy pis'mennosti*, Moskva. Uygur harfli nüshanın transkripsiyonlu metni ve Rusça tercümesi verilmiştir.

Nadjib, E. N. (1961). *Horezmi, Muhabbet-name, İzdaniye, teskta, transkripsiya, perevod i issledovaniye*, Moskva. Arap harfli Londra nüshasının transkripsiyonlu metni, Rusça tercümesi, dil özellikleri ve sözlüğü verilmiştir.

Sertkaya, O. F. (1972). ''*Horezmî'nin Muhabbet-nâme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine*'' Türkiyat Mecmuası, XVII, İstanbul. Millet Kütüphanesindeki tam nüshanın transkripsiyonlu metni, diğer nüshalardaki farklılıklar ve Millet Kütüphanesindeki iki nüshanın tıpkıbasımı verilmiştir (Ercilasun, 2004: 380).

1.6.8. Miʿrâc-nâme

Gerek dil ve üslup gerekse işlediği konu açısından *NF*'e benzeyen *Miʿrâc-nâme* (*Miʿrāc-nāme*, *MR*), anonim bir eserdir. Mirac olayını anlatan bu eser, konuların sıralanışı itibarıyla *NF* ile aynı olmakla beraber sadece gök tasviri konusundaki ayrıntılarda ayrılmaktadır. Eserin mukaddimesinde bu kitabın *Nehcü'l-Ferâdîs* (veya *Nehecü'l-Ferâdîs*) adlı bir eserden tercüme edildiği ifade edilmektedir (Ata, 2016: 54).

Eckmann, buna dayanarak *Miʿrâc-nâme*'nin Farsça yazılmış *Nehcü'l-Ferâdîs*'ten tercüme edilmiş olabileceği üzerinde durmuştur[36].

MR'nin Uygur harfleri ile yazılmış tek nüshası Paris Bibliothèque Nationale (Suppl. Turc No:190, 1v-69r) bulunmaktadır[37]. Bu nüsha Malik Bahşı tarafından 840/1436'da Herat'ta istinsah edilmiştir. XV. yüzyılın ilk yarısında istinsah edilen bu eser, bir XIV. yüzyıl eseri olarak kabul edilmektedir[38]. Köprülü de bu eserin Timur devrine ait olması ihtimalini vurgulamaktadır[39].

N. Asım, 1918 yılındaki Hîbetü'l-hakâyık adlı çalışmasında bu nüshanın 1672-1673'te A. Galland tarafından eski kufî yazısı ile yazılmış bir yazma zannedilerek 25 kuruşa satın alınıp Paris'e götürüldüğünü, Uygur harfleri ile yazılı olduğundan metnin çözümlenemediğini ancak arada yazılmış olan Arapça kısımlardan Mirâc-nâmeye dair bir eser olduğunun anlaşıldığını hikâye etmektedir[40]. A. Remusat ve Jaubert'in çalışmaları eserin anlaşılmasını ve okunmasını sağlamıştır[41].

Eserin Fransızca tercümesi ile beraber Arap harfleriyle yazılan metni A. Pavet de Courtille tarafından 1882 yılında yayımlanmıştır. O. F. Sertkaya bu nüshanın metin ve dizinini bitirme tezi olarak hazırlamıştır (Ata, 2016: 55).

Miʿrâc-nâme'nin Arap harfleriyle Çağataycaya tercüme edilmiş nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi (Fatih No:2848, 1v-12v)'ndedir. Bu nüsha 13 Ekim 1511

---

[36] Eckmann J. (1991). ''Kıpçak Edebiyatı'', *Türk Dünyası Edebiyatı*, (Çeviren: H. Açıkgöz), Ankara, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, s. 57 (Ata 2016: 54).
[37] Blochet E. (1932). *Catalogue des Manuscripts turcs*, C.I, Paris, s.254 (Ata 2016: 54).
[38] Çağatay S. (1963). *Türk Lehçeleri Örnekleri. VIII. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Yazı Dili*, (İkinci Baskı) Ankara, s. 175 (Ata 2016: 55).
[39] Köprülü F. (1945). ''Çağatay Edebiyatı'', *İslâm Ansiklopedisi*, C. III, 24. cüz, İstanbul, s. 279 (Ata 2016: 55).
[40] Asım N. (1918). *Hibetü'l-hakayık*, İstanbul. (Ata 2016: 55).
[41] Çağatay, Ş. yge., s. 175. Remusat A. (1820). *Tatar Dilleri Üzerine Tahriyat*, Kazan. Jaubert PA. (1833). *Elements de la grammaire turke*, Paris (Ata 2016: 55).

tarihinde Nûre'd-dîn ʿAlî bin Kiçkine Seyyid ʿAlî et-Talikanî tarafından Mısır'da istinsah edilmiştir. H. Ritter'in bu yazma hakkında kısa bir değerlendirmesi vardır[42]. *Miʿrâc-nâme*'de işlenen konu Türk-İslâm edebiyatında edebî tür olarak ilgi çekmiş ve pek çok manzum *Miʿrâc-nâme* yazılmıştır (Ata, 2016: 55).

Eser üzerinde yapılmış çalışmalar şunlardır:

Akar M. (1980). *Türk Edebiyatında Manzum Miʿracnâmeler*, Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Courteille AP. (1882). ''Miradj Nameh, publie poul la premiere fois d'apres le manuscrit ouggour de la Bibliothèque Nationale'', *Publications de l'Ecole des Languages Orientales vuvantes*, II. Serie, cilt VI, Paris.

İz F. (1938). *Mirac-nâme*, Türkiyat Enstitüsü, Tez, İstanbul.

Sertkaya OF. (1968). *Mirac-nâme*, Türkiyat Enstitüsü, Tez No:845 (Ata, 2016: 55).

1.6.9.Sirâcü'l-Kulûb

Dinî, didaktik konuları soru-cevap yöntemiyle anlatan *Sirâcü'l-Kulûb* (*Sirācü'l-Ḳulūb*, *SK*) mensur bir eserdir (Ata, 2016: 56).

Bu eserin Harezm, Çağatay ve Anadolu Türkçesiyle yazılmış nüshaları bulunmaktadır. Harezm Türkçesine tercüme edilmiş nüshası, Moskova Devlet Arşivi Eski Eserler, Fonds N 181, 1468'de kayıtlıdır. 1554/961'de istinsah edilmiş bu nüshada 19 soru-cevap bulunmaktadır. Nüshayı E. Neciboviç Necib tanıtmış, imlâ ve morfolojik özellikleri ile sözlüğünü de hazırlamıştır. Eserin çevriyazısını ve Türkiye Türkçesine aktarımını ise Ayşe Gül Sertkaya yapmıştır (Ata, 2016: 56).

[42] Ritter H. (1949). ''Arabische Handschriften in Anatoien und İstanbul'', *Oriens* II, Leiden, s. 236-314 (Ata 2016: 55).

1.6.10. Dâsitân-ı Cumcuma

Dâsitân-ı Cumcuma veya *Cumcuma-nâme* (*DC*), Hüsâm Kâtib tarafından edebî bir gaye güdülmeden geniş halk kitleleri için Altın Ordu'da 770/1368-1369 yılında mesnevi nazım şekli ile yazılmış dinî-lirik bir hikâyedir (Ata, 2016: 56).

DC, nazım şekli, vezni ve muhtevası bakımından Attar'ın aynı isimli eserinden tercümedir. Fakat İsa peygamber ile Kesikbaş hikâyesini anlatan bu eser, cennet ve cehennem konularının daha ayrıntılı olarak ele alınması ile asıl metinden ayrılmaktadır (Ata, 2016: 56).

F. Köprülü, Altın Ordu sahasına ait olan *DC*'ye bizzat o muhitin yetiştirdiği biri tarafından yazıldığı için büyük bir önem vermektedir. Ona göre aynı sahaya ait olan Kutb'un ve Hʳarezmî'nin eserleri yazarlarının doğrudan doğruya o muhitin yetiştirdiği kişiler olmadığı için yerli mahsullerden sayılamaz[43].

Altın Ordu'daki Müslüman Türkler tarafından çok rağbet gören bu eser, 995/1548 yılında Kırım Hanı Sahib Giray bin Hacı Giray'ın emri ile Harezm-Altın Ordu Türkçesinden Anadolu Türkçesine çevrilmiştir (Ata, 2016: 57).

Samoyloviç, eserin Leningrad Asya müzesinde iki nüshasının daha bulunduğunu bildirmektedir[44]. Samoyloviç'e göre bu nüshalardan birisi Vahidî'nin Ulûm Akademisine hediye ettiği kitaplar arasındadır. Ayrıca Cumcuma-nâme'nin XVIII. yüzyıl Çağatay Türkçesine tercüme edildiği nüshası Paris Bibliothèque Nationale (Suppl. Turc. No:973, 88v-103v)'dedir (Ata, 2016: 57).

Eserin tam metnini ihtiva etmeyen neşri Kazan'da yapılmıştır: *Hikayat Cumcuma Sultan fi Nubuvvat İlyas alahi's-salam*, Kazan Üniversite Matbaası 1289/1872[45].

[43] Köprülü F. (1945). ''Çağatay Edebiyatı'', *İslâm Ansiklopedisi*, C. III, 24. Cüz, İstanbul, s. 282 (Ata 2016: 57).
[44] Samoyloviç AN. (1935). Cuci Ulusu veya Altın Ordu Edebî Dili. *Türk Dili*, S. 12, s. 36 (Ata 2016: 57).
[45] Bu *DC* üzerine yapılan yayın elde edilemediğinden çalışmamızın ''Dil Özellikleri'' bölümünde söz konusu eserin değerlendirilmesi yapılamamıştır (Ata 2016: 57).

1.6.11. Yarlık ve Bitikler

Altın Ordu sahasında yazılmış olan *yarlık ve bitikler* de Harezm Türkçesi veya Altın Ordu Türkçesi dil incelemelerinde üzerinde durulması gereken tanıklardır: Toktamış Han, Temür Kutluk yarlığı ile Uluğ Muhammed Han, Mahmud Han ve Ahmed Han bitiği. Söz konusu yarlık ve bitikler üzerine tarihî bir inceleme, A. N. Kurat tarafından yapılmıştır[46].

Toktamış Han yarlığı, Uygur harfleriyle yazılmış olup 1393 yılında Lehistan-Litvanya kralı Lagayla'ya gönderilmiştir. Bu yarlığı M. Obolenskiy, Moskova Dışişleri Arşivi'nde bularak ilim âlemine tanıtmıştır[47]. Yarlık bugün Varşova Merkez Arşivi (Archiwum Glowne)'ndedir (Ata, 2016: 57).

1397 yılında Muhammed adlı kişiyi tarhan yapmak üzere Temür Kutluk Han tarafından verilen yarlık, iki alfabe ile yazılmıştır. Esas metin Uygur harfleriyle olup altında Arap harflerine aktarılmıştır. Hammer bu yarlığın Almanca tercümesini ve Arap harfleriyle metnini yayımlamıştır[48]. Yarlığın, Uygur matbu harfleriyle yazılı bir nüshası İstanbul'da bulunmaktadır[49]. Ayrıca 1391 yılına ait Bik Hacı adlı kişiye verilen bir tarhanlık yarlığı da mevcuttur (Ata, 2016: 58).

Osmanlı padişahı II. Murad'a Altın Ordu hükümdarı Uluğ Muhammed Han tarafından gönderilmiş olan bitik ise 14 Mart 1428 tarihine aittir. Arap harfleriyle yazılmış 19 satırdan ibaret olan bu bitik İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 10 202 numarada kayıtlıdır (Ata, 2016: 58).

Altın Ordu hanı Uluğ Muhammed Han'ın Fatih Sultan Mehmed'e gönderdiği bitik 10 Nisan 1466 tarihli olup Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde (E.10202) bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi E.6464 numarada kayıtlı olan Haziran 1477 tarihli bitik ise Ahmed Han tarafından Fatih Sultan Mehmed'e gönderilmiştir (Ata, 2016: 58).

Ayrıca Altın Ordu Hanlığı idaresinde bulunan Kırım ve Kazan Hanlarına ait *yarlık ve bitik*lerde de Altın Ordu Türkçesinin özelliklerini bulmak mümkün olmakla birlikte bilhassa geç dönemlere ait olanlarda Osmanlı Türkçesi ağır basmaktadır (Ata, 2016: 58).

---

[46] Kurat AN. (1940). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın Ordu, Kırım ve Türkistan Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler*, İstanbul (Ata 2016: 57).
[47] Obolenskiy M. (1850). *Yarlık Hana Zolotoy Ordı Tohtamışa k'Polskomu Karolyu Yagayla* (1392-1393 *Goda*), Kazan (Ata 2016: 57).
[48] Hammer (1818). *Fungruben des Orients*, C. VI, (Ata 2016: 58).
[49] Ortekin H. (1933). Temür Kutluğ Yarlığı. *TM*, C. III, 207 (Ata 2016: 58).

Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında söz konusu yarlık ve bitikleri çeşitli yönleri ile ele alan pek çok çalışma yapılmıştır[50]

1.6.12. Cevâhirü'l-Esdâf

Bursa Orhan Kütüphanesinde, *Muînü'l-Mürîd*'in bulunduğu mecmuanın sahife kenarlarında yazılmış altı kıtalık bir metindir. Dörtlüklerle yazılmış tasavvufî, didaktik bir parçadır. Köprülü'ye göre dil ve edebiyat özellikleri itibariyle bu eser *Muînü'l-Mürîd*'in yazıldığı Harezm muhitine ait olmalıdır (Köprülü 1928: 344).

1.6.13. Hilyetü'l-Lisân ve Hulbetü'l-Beyân

İbni Muhennâ tarafından tahminen 14. yüzyılda yazılmış Arapça-Türkçe-Moğolca bir sözlüktür. Yazıldığı yer belli değildir (Ercilasun, 2004: 384).

Abdülkadir İnan'a göre Azerbaycan veya Irak'ta yazılmış olabilir. Eserde Moğolca bölüm de bulunduğuna göre İlhanlı sahasında yazılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Beş Avrupa yazmasına dayanarak eseri 1900 yılında ilk defa neşreden P. M. Melioranskiy eserin Türkçe bölümünün Azerbaycan dili olduğu iddiasında bulunmuştur (Taymas 1934: 1-2). Avrupa nüshalarında eserin yazarı belli olmadığı için Melioranskiy çalışmasının adını Arab filolog o tureckom yazıke (Türk Dili Üzerine Bir Arap Filolog) koymuştur. Ancak daha sonra İstanbul'da Müze-i Humayun kütüphanesinde Kilisli Rifat yeni bir nüsha bulmuş ve bunu 1340 (1923)'te İstanbul'da yayımlamıştır. Eserdeki Türkçe kelimeler incelendiği zaman y'li örnekler de bulunmasına karşılık diş arası d'lerin devam ettiği, birden fazla heceli kelimelerde düşme örneklerine de rastlanmakla beraber g'lerin korunduğu görülmektedir. Sözlükte bulunan d'li örnekler şüphesiz Oğuz özelliğidir; ancak f'li örnekler çok daha fazladır. Bu sebeplerle *İbni Mühennâ lügatinin* İstanbul nüshasını Harezm Türkçesi eserleri arasında değerlendirilmektedir (Ercilasun, 2004: 385).

Eser, Kilisli Rifat tarafından 1923'te Arap harfleriyle neşredildikten sonra Abdullah Battal tarafından *İbnü-Mühennâ Lûgati* adıyla 1934'te Türkçe bölümünün alfabetik dizini yayımlanmıştır (Ercilasun, 2004: 385).

---

[50] Kurat AN. yge. Hasan A. (1934). Birinci Mengli Girey Han Yarlığı. *Türkiyat Mecmuası*, C. IV, 99-109 (Ata 2016: 58). Kurtoğlu F. (1937). İlk Kırım Hanlarının Mektupları. *Belleten* I/3-4, s. 647-. (Ata 2016: 58). Gosmanov M, Muhammedyarov ŞF. (1965). ''Yaña Yarlık'', *Kazan Utları*, C. VIII, s. 146-149 (Ata 2016: 58). Vahidov SG. (1925). ''İssledovanie jarlyka Saxib-Girej Hana'', *Izvestija Obşçestva arxeologii istorii i etnografii pri Kazanskom gosudarstvennom universitete imeni V. I. Lenina* XXXIII, s. 61-92 (Ata 2016: 58). Taymas AB. (1926). Kazan Yurdunda Bulunmuş Tarihi Bir Vesika: Sahib Girey Han Yarlığı. *Türkiyat Mecmuası*, C. II, s. 90-91 (Ata 2016: 58). Muhammedyarov ŞF. (1967). ''Tarxannyj jarlyk kazanskogo xana Saxib-Gireja 1523g.'', *Novoe o proşlom naşej sırany. Pamyati Akademika M.N. Tixamirova*, Moskova, s. 104-109 (Ata 2016: 58). Özyetgin AM. (1996). *Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 658 (Ata 2016: 58).

2. RABGUZİ'NİN KISASÜ'L-ENBİYA ADLI ESERİNDE İSİM SÖZ VARLIĞI

2.1. Özel Ad Bilgisi Ve Dil Bilgisi Ögeleri

2.1.1. Kişi Adları (Unvan Niteleyicileri ve Unvanlarıyla)

2.1.1.1. Peygamberler

Ādem: Âdem Peygamber.

▪ Ve līkin Ādemdin burunraḳ yarat<ıl>ġanlar bar üçün andın başlasaḳ (3r1)

Aḥmed: Hz. Muhammed.

▪ Yā ilāhī Aḥmed atlıġ Muṣṭafā̆nın̆g̃ ḥürmeti, (181v16)

Circīs: Circis Peygamber.

▪ Ḳıṣṣa-i Circīs yalavaç ʿaleyhiʿs-selām Ol dünyā maṣlaḥatın ḳoyġan, Mevlī yarlıġıġa uyġan, satıġ birle ḥelāl māl yıġġan, ol mālnı faḳīrlarġa ṣadaḳa ḳılġan, Mevlī rıżāsı üçün ḳın körgen, ol [buḳaġuda ḳın] birle yėtti yolı ölgen, altı yolı tirilgen Circīs yalavaç ʿaleyhiʿs-selām. (161r5-7)

Dāvūd: Davud Peygamber.

▪ Aydı: bu Dāvūd yalawaç ʿaleyhiʿs-selām turur. (19r11-12)

Ebrahām: İbrahim Peygamber.

▪ İbrāhīm ve Ebrahām ve İbrāhām. Bu ḳamuġ luġatler dürüst turur. (37v18)

Eẖnūḥ: İdris Peygamber.

▪ arıġ z̄ātlıġ Eẖnūḥ atlıġ İdrīs yalawaç ʿaleyhiʿs-selām. (19v16)

El-Yesaʿ: İlyas Peygamber'e ilminin çokluğundan dolayı verilmiş lakap.

▪ ėki ėv ḳaldı, biri Yaẖnūn ʿābid ėvi, biri El-Yesaʿ ėvi. (159v21)

Eyyūb: Eyyub Peygamber.

▪ ʿAys oġlanlarında ėki yalawaç erdi. Biri Eyyūb biri Şuʿayb ʿaleyhümāʾs-selām. (T153a15-16)

Ḫalīl: İbrahim Peygamber.

▪ Ḳaçan Yūsufnıñg ataları atın Mālik Ẕeʿr işitdi erse bildi kim bu beyʿ Ḫalīl urıġındın ėrmiş, (77v9)

Hārūn: Hz. Musa'nın büyük kardeşi ve veziri.

▪ Hārūnnıñg ėtekin tutdı, (110r1-2)

Ḫıżr: Hızr aleyhisselam.

▪ Aydı: men Ḫıżr-men, (14v12)

Hūd: Hud Peygamber.

▪ üç yüz yılda kėḏin Hūd yalawaçnı ıḏdı. (28r8)

İbrāhām: İbrahim Peygamber. bk. **İbrāhīm**, **Ebrahām**

▪ İbrāhīm ve Ebrahām ve İbrāhām. Bu ḳamuġ luġatler dürüst turur. (37v18)

İbrāhīm: İbrahim Peygamber. bk. **Ebrahām**, **İbrāhām**

▪ İbrāhīm peyġamber ʿaleyhiʾs-selām, Ėwde toġġan ėrnek ėmgen taġda turġan İbrāhīm, Yulduz añglap aynı tañglap kök[ke aşġan İbrāhīm] (37v10)

İdris: İdris Peygamber.

▪ Anda kėḏin Mevlī ʿazze ve celle anlarġa İdrīs yalawaç ʿaleyhiʾs-selāmnı ıḏurdı. (19v11)

İlyās: İlyas Peygamber.

▪ Ḫaberde andaġ kelür: tört peyġamber tirig turur, ėkisi kökde ʿİsī ve İdrīs, ėkisi yerde Ḫıżr ve İlyās ʿaleyhimiʾs-selām. (20v20-21)

İsḥāḳ: İshak Peygamber.

▪ ʿUlemālar arasında iḫtilāf bar, ƶebīḥ İsmāʿīl mü ya İsḥāḳ mu? ʿArab ḳamuġ aytur: ƶebīḥ [İsmāʿīl] turur. ʿArab ḳamuġı İsmāʿīl uruġı turur. Cühūdlar Tevrītde ḫaber bėrürler kim ƶebīḥ İsḥāk turur. (49v11-12)

ʿ**Īsī**: İsa Peygamber.

▪ Ḳavmi ʿārın kötrümedin kökke aġḳan ʿĪsī ol (2r10)

İsmāʿīl: İsmail Peygamber.

▪ uluġlarınıŋ͡ġ atı İsmāʿīl turur. (3v12)

Loḳmān Ḥakīm: Lokman Hakim.

▪ Ḥikāyet: Bir kün Loḳmān Ḥakīm Dāvūd yalavaçġa kėldi, (136v14)

Lūṭ: Lut Peygamber.

▪ İllā Lūt peyġamber ġarīb ėrdi, (34r22)

Mīnḥaḥırḳiyā: Beytü'l-Makdis'teki peygamber.

▪ Ol kün Beytüʾl-Maḳdisda bir yalavaç bar ėrdi, Minḥāḥırḳiyā atlıġ. Cebrāʾīl kėlip aydı: ey Minḥāḥırḳiyā, İḍi ʿazze ve celle saŋ͡ġa selām aydı (152r3-4)

Muḥammed: Hz. Muhammed.

▪ Yaʿnī Muḥammedni yumaŋ͡ġ, Muḥammed arıġ turur. (14v7)

Mūsī: Musa Peygamber.

▪ Ḥikāyet: ʿAvac Mūsī-i Kelīm vaḳtıŋ͡ġa tėgi tirig ėrdi. Mūsīniŋ͡ġ çerigini kördi (28v10)

Muṣṭafā: Hz. Muhammed.

▪ bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r8)

Nūḥ: Nuh Peygamber.

▪ Ḳaçan Nūḥ ṭūfānı boldı (13v7)

Ṣāliḥ: Salih Peygamber.

▪ Yana aymışlar: Ṣāliḥ yalawaç iŋ͡genini bözçiler öltürdiler. (18r16)

Süleymān: Süleyman Peygamber.

▪ Ādem[ġa] ḳulavuz üçün, ėkinç ḳarınça Süleymāngа ögüt bėrmiş üçün, üçünç ḳarluġaç Sūretüʾl-ḥaşr āḫirin oḳır üçün. (13v1-2)

Şīṣ: Şis Peygamber.

▪ Ḳıṣṣa-i Şīṣ ʿaleyhiʾs-selām Ḥābīlde kėḍin yüz otuz yıl kėçdi, Şīṣ toġdı, (17v17)

Şuʿayb: Şuayb Peygamber.

▪ taḳı Şuʿayb ḳavmini ot birle helāk ḳıldı, (37v3)

Teşekkür: Nuh Peygamber'in adını almadan önceki adı.

▪ Atı Teşekkür ėrdi, telim nevḥa birle yıġlamış üçün Nūḥ atandı. (22v17-18)

ʿ**Üzeyr**: İsrailoğullarına gönderilen peygamber.

▪ yana ʿÜzeyrġa öz teninde körgüzdi, (55v19)

Yaḥyā: Yahya Peygamber.

▪ Zekeriyyā ve Yaḥyā ve Meryem ve ʿĪsī ʿaleyhümüʾs-selām Ḳıṣṣası (166r18)

Yaʿḳūb: Yakub Peygamber.

▪ Bu Ruḳiʿādın ėki oġul boldı ėkiz, uluġı [ʿAya]ż kiçigi Yaʿḳūb atlıġ. Bu Yaʿḳūb ʿAyażnıŋ͡g aḍaḳı ökçesin tuta toġdı, (54r13-14)

Yūnus: Yunus Peygamber.

▪ Suʾāl: örḍek nė [cinā]yet ḳıldı? Cevāb: ḳaçan Yūnus balıḳdın çıḳdı ėrse ėti, teni żaʿīf bolmış ėrdi, (55r14-15)

Yūsuf: Yusuf Peygamber.

▪ toḳuznı Yūsufġa bir ülüşni ʿālemlıġlarġa bėrdi. (7v14-15)

Yūşaʿ bin Nūn: Yusuf Peygamber'in soyundan olup Musa Peygamber'in öğrencisi.

▪ Yūsuf uruġındın ėkegü Yūşaʿ bin Nūn taḳı Ḥurrī bin Āşūs, İbn Yāmin uruġındın Falṭ bin Vefrīn. (117v11-12)

Yüşen: İlyas Peygamber'in diğer adı.

▪ Yana bir atı Yüşen ėrdi. (158v7)

Zekeriyyā: Zekeriya Peygamber.

▪ Zekeriyyā ve Yaḥyā ve Meryem ve ʿĪsī ʿAleyhümüʿs-Selām Ḳıṣṣası (166r18)

Ẕüʾl-Ḳarneyn: Zü'l-Karneyn, İskender'in lakabı.

▪ Aymışlar: ḳamuġ dünyānı tört kimerse tuttılar, ėki müsülmān, ėki kāfir. Müsülmān Süleymān yalawaç taḳı Züʾl-Ḳarneyn, kāfir Nemrūd taḳı Buḫt-ı Naṣr. (37v20-38r1)

Ẕüʾl-Kifl: Kur'an'da da ismi geçen bir peygamber.

▪ Aymışlar: ʿÜzeyrniṉ yalavaçlıḳıda iḫtilāf bar. Neteg kim Ḫıżr ve Ẕüʾl-Ḳarneyn ve Züʾl-Kiflniṉ. (165r14)

Ẕüʾl-Yesaʿ: Züʾl-Yesa.

▪ Vilāyetde ėki müsülmān ḳaldı, biri İlyās atlıġ, biri Züʾl-Yesaʿ atlıġ. (158v2)

2.1.1.2. Peygamber Eşleri ve Çocukları

ʿ**Ammāre:** İsmail Peygamber'in ilk karısı.

▪ Yėgirmi yaşadı ėrse ʿAmmāre atlıġ ḳız bėrdiler. (49r10)

ʿ**Ayāż**: İshak Peygamber'in oğlu.

▪ Bu Ruḳiʿādın ėki oġul boldı ėkiz, uluġı [ʿAya]ż kiçigi Yaʿḳūb atlıġ. Bu Yaʿḳūb ʿAyażnıṉ aḍaḳı ökçesin tuta toġdı, (54r13-14)

ʿ**Āyişe**: Ebu Bekr'in kızı ve Hz. Muhammed'in gözde zevcesi.

▪ ʿĀyişeniŋ raẕiyaʾllāhu ʿanhā ḳırāʿati bu turur: dāl-i ġayr-i muʿcem birle maʿnīsi tāze ḳan tėmek bolur. (71v20-21)

Batūl: İlyas Peygamber'in oğlu.

▪ İsḥāḳ ulġardı ėrse İlyās oġlı Batūlnıŋ Ruḳiʿā atlıġ ḳızını ḳoldı. (54r12-13)

Belḳīs: Süleyman Peygamber'in hüthütle haber göndererek hak yola girmesini istediği Seba melikesi.

▪ Ol hüdhüd Süleymān hüdhüdin Belkīs vilāyetiġa ėltti. (146v15)

Buḳnā: Lut Peygamber'in üç kızından biri.

▪ Lūtnıŋ ėwlügi bar ėrdi Vāʿale Vāhile atlıġ, üç ḳızı bar ėrdi: Zuʿüle, İrişme, Buḳnā, (58r7-8)

Ebūdā: Âdem Peygamber'in Habil ile birlikte doğan kızı.

▪ Ėki yılda kėḏin Hābīl toġdı, anıŋ birle toġġan ḳız ġāyet körksüz ėrdi Ebūdā atlıġ. (15v4-5)

Efrātīm: Yusuf Peygamber'in oğlu.

▪ oġlı Efrātīmni ḳarındaşlarıġa körüştürdi, (105r4)

Emetü'l-Maġyīr: Âdem Peygamber'in son kızı.

▪ Ādemnüŋ soŋ toġġan oğlanlarında ėr oğlıġa ʿAbdüʾl-Muġays atadı, ḳızġa Emetüʾl-Maġyīr. (15v1-2)

Fāṭıma: Hz. Muhammed'in kızı.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Ṭāhir ve Ṭayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṯūm. (198r18-19)

Füṭūr: Sare öldükten sonra İbrahim Peygamber'in evlendiği kadın.

▪ Sāre ölmişde kėḏin Yüfṭürānıŋ Fütūrā atlıġ ḳızını aldı, (56r5)

Ḥabībe: Yakup Peygamber'in altıncı karısı.

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, yeti burc ḳayu tėseñg: Yaʿḳūb yalawaç, Şūşe, Raʿavre, Sünbüle, Ḳamer, Habībe, Rāḥīl. (66v13-14)

Hābīl: Âdem Peygamber'in oğlu.

▪ Hābīl uruġı ḳırḳ yėti miñg boldılar. (14v14-15)

Hācer: İbrahim Peygamber'in karısı, İsmail Peygamber'in annesi.

▪ İbrāhīm ʿaleyhiʿs-selām Mevlī yarlıġın tėgürdi ėrse Züʿl-ʿArşnıñg Hācer atlıġ ḳarabaşı bar ėrdi, (46v5-6)

Ḫadīce: Hz. Hadice.

▪ Suʾāl: yalavaçımız Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu ʿaleyhi ve sellem Ḫadīceni cüftlikge yüzi açuḳ almadı mu? (110v8-9)

Ḥafṣa binti ʿÖmer ibnü'l-Ḫaṭṭāb: Hz. Muhammed'in dokuz karısından biri.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām vefāt bolmışda toḳuz ḫatunları ḳaldı. Sevde binti Ramiʿa, ʿĀyişe binti Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ, Ḥafṣa binti ʿÖmer İbnüʿl-Ḫaṭṭāb, Ümmü Seleme binti Ebī Umeyye, Zeyneb binti Caḥş, Ümmü Ḥabībe binti Ebī Süfyā[n], Meymūne binti el-Ḥārit rażiyaʿllāhu ʿanhunne. (198r21-198v2)

Ḥakīm: Süleyman Peygamber'in oğlu.

▪ oġlı Ḫakīmni ündedi, (150v12)

Hām: Nuh Peygamber'in oğlu.

▪ Nūḥ oġlı Sām ve Hām ve Yāfeṣ ve Kenʿān, oġlı tört ėrdi. (24r11-12)

Ḥavvā: Hz. Havva.

▪ Ḫavvā tėg cüft bėrilgen, (5v1)

İbrāhīm: Hz. Muhammed'in Mariyetü'l-Kantiye'den doğan oğlu.

▪ Ammā İbrāhīm atlıġ oġul Māryetüʿl-Ḳıbṭiyyedin ėrdi, (198v2)

İḳlīmā: Âdem Peygamber'in Kabil ile birlikte doğan kızı.

▪ Ḳaçan Ḳābīl toġdı ėrse anıñg birle bir ḳız toġdı ġāyet körklüg, İḳlīmā atlıġ. (15v3-4)

İrişme: Lut Peygamber'in üç kızından biri.

▪ Lūṭnıñg ėwlügi bar ėrdi Vāʿale Vāhile atlıġ, üç ḳızı bar ėrdi: Zuʿūle, İrişme, Buḳnā, (58r7-8)

Ḳābīl: Âdem Peygamber'in oğlu.

▪ ammā Kābīl uruġı yėti miñg ėr, ḫatun boldılar, (14v14)

Ḳamer: Yakub Peygamber'in altı karısından biri.

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, yeti burc ḳayu tėseñg: Yaʿḳūb yalawaç, Şūşe, Raʿavre, Sünbüle, Ḳamer, Ḥabībe, Rāḥīl. (66v13-14)

Ḳāsım: Hz. Muhammed'in Hadice'den olan üç oğlundan biri.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Kāsım ve Ṭāhir ve Ṭayyib. (198r18)

Kūne: Akuz meliğin kızı, Süleyman Peygamber'in karısı.

▪ Aydım: bu nė ḳız turur? Aydı: melikniñg ḳızı turur, Kūne atlıġ. (141v13)

Māryetü'l-Ḳıbṭiyye: Mısır meliği Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği cariye, daha sonra Peygamber'in evlendiği kadın.

▪ Ammā İbrāhīm atlıġ oġul Māryetüʾl-Ḳıbṭiyyedin ėrdi, (198v2)

Meden: İbrahim Peygamber'in altı oğlundan biri.

▪ Sāre ölmişde kėḏin Yüfṭürānıñg Füṭūrā atlıġ ḳızını aldı, andın altı oġul boldı: Yefşān, Vāşıḳ, Zemz, Medīn, Meden, Şuḫ. (56r5-6)

Medīn: İbrahim Peygamber'in oğlu.

▪ Sāre ölmişde kėḏin Yüfṭürānıñg Füṭūrā atlıġ ḳızını aldı, andın altı oġul boldı: Yefşān, Vāşıḳ, Zemz, Medīn, Meden, Şuḫ. (56r5-6)

Meymūne binti el-Ḥāriṣ: Hz. Muhammed'in dokuz karısından biri.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām vefāt bolmışda toḳuz ḫatunları ḳaldı. Sevde binti Ramiʿa, ʿĀyişe binti Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ, Ḥafṣa binti ʿÖmer İbnüʿl-Ḫaṭṭāb, Ümmü Seleme binti Ebī Umeyye, Zeyneb binti Caḥş, Ümmü Ḥabībe binti Ebī Süfyā[n], Meymūne binti el-Hārit rażiyaʿllāhu ʿanhunne. (198r21-198v2)

Raʿavre: Yakub Peygamber'in altı karısından biri.

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, yeti burc ḳayu tėseŋ̂: Yaʿḳūb yalawaç, Ṣūṣe, Raʿavre, Sünbüle, Ḳamer, Ḥabībe, Rāḥīl. (66v13-14)

Rāhīl: Yakub Peygamber'in karısı, Yusuf ve İbn Yamin'in annesi.

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, yeti burc ḳayu tėseŋ̂: Yaʿḳūb yalawaç, Ṣūṣe, Raʿavre, Sünbüle, Ḳamer, Ḥabībe, Rāḥīl. (66v13-14)

Raḥma: Eyyub Peygamber'in karısı.

▪ Anası Lūṭ yalawaç ḳızı erdi, ėwlügi Raḥma atlıġ erdi, (T153a14)

Ruḳīʿā: İshak Peygamber'in karısı.

▪ İsḥāḳ ulġardı ėrse İlyās oġlı Batūlnıŋ̂ Rūḳiʿā atlıġ ḳızını ḳoldı. (54r12-13)

Ruḳiyye: Hz. Muhammed'in Hz. Osman ile evli olan kızı.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Ṭāhir ve Ṭayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṯūm. (198r18-19)

Ṣāfān bint Ṣāfūn: Yunus Peygamber'in karısı.

▪ Atı Ṣāfān binti Ṣāfūn aydı: ey Ṣāfān, meni Mevlī taʿālā ḳamuġıdın yawuz ḫalāyıḳġa yiberdi. (152v10)

Ṣafiyye: Huyayy bin Ahtab'ın kızı ve Hz. Muhammed'in karısı.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām anıŋ̂ yüzin açıp kördi, yaŋ̂aḳı kökermiş. Aymışlar: atı Safiyye erdi, (227r5)

Ṣafūrā: Ṣuayb Peygamber'in kızı.

▪ Ṣafūrā atlıġ ḳızı keldi, örtüglüg, uwutluġ, īmānlıġ turur. (T171b3)

Sām: Nuh Peygamber'in oğlu.

▪ Nūḥ oġlı Sām ve Hām ve Yāfeṣ ve Kenʿān, oġlı tört ėrdi. (24r11-12)

Sāre: İbrahim Peygamber'in karısı.

▪ Ançada Sāre rażīyaʾllāhu ʿanhā İbrāhīm ḳatıġa keldi. Sāre, Hāzer ḳızı ėrdi. (43r17-18)

Sevde binti Rāmiʿā: Hz. Peygamber'in dokuz karısından biri.

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām vefāt bolmışda toḳuz ḫatunları ḳaldı. Sevde binti Ramiʿa, ʿĀyişe binti Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ, Ḥafṣa binti ʿÖmer ibnüʾl-Ḫaṭṭāb, Ümmü Seleme binti Ebī Umeyye, Zeyneb binti Caḥş, Ümmü Ḥabībe binti Ebī Süfyā[n], Meymūne binti el-Ḥārit rażiyaʾllāhu ʿanhunne. (198r21-198v2)

Seyyide binti Muṣaṣu'l Cürhümī: İbrahim Peygamber'in Benu Cürhüm kabilesinden evlendiği kadın.

▪ Bir yılda kėḍin Benū Cürhüm uluġınıñ ḳızı Seyyide binti Muṣaṣuʾl-Cürhümī ḳızını ḳoldı. (49r18-19)

Sünbüle: Yakup Peygamber'in altı karısından biri.

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, yeti burc ḳayu tėseñ: Yaʿḳūb yalawaç, Şūşe, Raʿavre, Sünbüle, Ḳamer, Ḥabībe, Rāḥīl. (66v13-14)

Ṭāhir: Hz. Muhammed'in üç oğlundan biri.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Tāhir ve Ṭayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṣūm. (198r18-19)

Ṭayyib: Hz. Muhammed'in oğlu.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Ṭāhir ve Tayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṣūm. (198r18-19)

Tebşānaʿ: Davud Peygamber'in karısı.

▪ Ol ḳız Yūsuf uruġındın ėrdi, Benī İsrāʾīl içinde meşhūr ėrdi, Tebşānaʿ atlıġ. (135r9-10)

ʿ**Uzeyr**: Eyyub Peygamber'in oğlunun adı.

▪ Tėmişler: yalawaçlıḳı içinde iḫtilāf bar. Anıñ oġlı ʿUzeyr atlıġ. (T158b11-12)

Ümmü Ḥabībi binti Ebi Süfyān: Hz. Peygamber'in dokuz karısından biri.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām vefāt bolmışda toḳuz ḫatunları ḳaldı. Sevde binti Ramiʿa, ʿĀyişe binti Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ, Ḥafṣa binti ʿÖmer ibnüʿl-Ḫaṭṭāb, Ümmü Seleme binti Ebī Umeyye, Zeyneb binti Caḥş, Ümmü Ḥabībe binti Ebī Süfyā[n], Meymūne binti el-Ḥārit rażiyaʿllāhu ʿanhunne. (198r21-198v2)

Ümmü Külṯūm: Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Osman'ın karısı.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Ṭāhir ve Ṭayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṯūm. (198r18-19)

Ümmü Seleme binti Ebī Âmiye: Hz. Peygamber'in dokuz karısından biri.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām vefāt bolmışda toḳuz ḫatunları ḳaldı. Sevde binti Ramiʿa, ʿĀyişe binti Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ, Ḥafṣa binti ʿÖmer ibnüʿl-Ḫaṭṭāb, Ümmü Seleme binti Ebī Umeyye, Zeyneb binti Caḥş, Ümmü Ḥabībe binti Ebī Süfyā[n], Meymūne binti el-Ḥārit rażiyaʿllāhu ʿanhunne. (198r21-198v2)

Vāʿale: Lut Peygamber'in karısı, Vâhile diye de geçmektedir.

▪ Lūtnıñ ėwlügi bar ėrdi Vāʿale Vāhile atlıġ, (58r7-8)

Vāhile bk. **Vāʿale**

▪ Lūṭ ėwlügi kāfir ėrdi Vāhile atlıġ. (56v20)

Vāşıḳ: İbrahim Peygamber'in altı oğlundan biri.

▪ Sāre ölmişde kėḏin Yüfṭürānıñ Füṭūrā atlıġ ḳızını aldı, andın altı oġul boldı: Yefşān, Vāşık, Zemz, Medīn, Meden, Şuḫ. (56r5-6)

Yāfes bin Nūḥ: Nuh Peygamber'in oğullarından biri.

▪ Olar Yāfeṣ bin Nūḥ ʿaleyhiʿs-selām uruġından tururlar. (175r13)

Yefşān: İbrahim Peygamber'in Fütur'dan olan altı oğlundan biri.

▪ Sāre ölmişde kėḍin Yüfṭürānıñg Füṭürā atlıġ ḳızını aldı, andın altı oġul boldı: Yefşān, Vāşıḳ, Zemz, Medīn, Meden, Şuḫ. (56r5-6)

Zelīḫā: Zeliha.

▪ Cevāb: Mıṣr şehrinde bir żaʿīfe bar erdi, Zelīḫā atlıġ. (74v19-20)

Zemz: İbrahim Peygamber'in Fütur'dan olan altı oğlundan biri.

▪ Sāre ölmişde kėḍin Yüfṭürānıñg Füṭürā atlıġ ḳızını aldı, andın altı oġul boldı: Yefşān, Vāşıḳ, Zemz, Medīn, Meden, Şuḫ. (56r5-6)

Zeyneb binti Caḥş: Hz. Muhammed'in dokuz karısından biri.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām vefāt bolmışda toḳuz ḫatunları ḳaldı. Sevde binti Ramiʿa, ʿĀyişe binti Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ, Ḥafṣa binti ʿÖmer İbnüʿl-Ḫaṭṭāb, Ümmü Seleme binti Ebī Umeyye, Zeyneb binti Caḥş, Ümmü Ḥabībe binti Ebī Süfyā[n], Meymūne binti el-Ḥārit rażiyaʿllāhu ʿanhunne. (198r21-198v2)

Zeyneb: Hz. Muhammed'in kızı.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Ṭāhir ve Ṭayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṣūm. (198r18-19)

Zuʿūle: Lut Peygamber'in üç kızından biri.

▪ Lūtnıñg ėwlügi bar ėrdi Vāʿale Vāhile atlıġ, üç ḳızı bar ėrdi: Zuʿūle, İriṣme, Buḳnā, (58r7-8)

2.1.1.3. Peygamberlerin Diğer Akraba ve Yakınları

ʿ**Abbās ibni** ʿ**Abdu'l-Muṭṭalib**: Hz. Muhammed'in amcası.

▪ ʿAbbās ibni ʿAbdüʿl-Muṭṭalib (217r15-16)

▪ Ol kün ʿAbduʾl-Muṭṭalibniṉ toḳuz oġlı bar ėrdi, Ḥāriṣ, Ebū Leheb, ʿAbbās, Ḥazzār, Ḥamza, Muḳavvim, Cehel, Zübeyr, Ebū Ṭālib. (50r6-7)

ʿ**Abdu'llāh**: Hz. Muhammed'in babası.

▪ onunçı ʿAbduʾllāh toġdı aḍın anadın. Ḳamuġdın ʿAbduʾllāhnı artuḳraḳ sewer ėrdi. (50r7-8)

ʿ**Abdu'llāh bin** ʿ**Abbās**: Büyük sahabelerden olup Hz. Muhammed'in amcasının oğludur.

▪ ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās rivāyetinçe on sekiz miṉ yıl mülk tutdılar. (4v14-15)

ʿ**Abdu'llāh Ḥarīṣ bin Nevfel**: Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve Ebu Süfyan'ın kızı ile evlenen kişi.

▪ Rivāyet ḳılur ʿAbduʾllāh Ḥāriṣ bin Nevfel raẕiyaʾllāhu ʿanhüm: bu ḳamuġ yandılar Yūsufdın icābet bolma[dı]. (102v10)

ʿ**Abdu'llāh ibnü'z-Zübeyr**: Hz. Muhammed'in amcazadelerinden ve sahabedendir.

▪ ʿAbduʾllāh ibnüʾz-Zübeyr (217r15)

▪ Yezīd aydı: bir tilekim bar. Ne ol? tėse aydı: ʿAbduʾllāh Zübeyrniṉ Fāṭıma atlıġ ḫatunı bar, yawlaḳ körklüg, köṉglüm tileyür, (243r17-18)

ʿ**Abdu'l-Muṭṭalib**: Hz. Muhammed'in dedesi.

▪ Ḫaberde kelür: Muṣṭafā ʿaleyhiʾs-selāmnıṉ uluġ atası ʿAbduʾl-Muṭṭalib vaktinde zemzem ḳuḍuġı ḳurudı. (50r1-2)

Āṣaf bin Berḫiyā bin Semdūn: Süleyman Peygamber'in veziri ve halasının oğlu.

▪ Ol aṭlar ḳalmadı, ḳalġan yüz aṭnı Āṣaf bin Berḫiyā bin Semdūn kim Süleymānnıṉ ḫāṣ vezīri ėrdi hem ḫālası oġlı ėrdi, (140v11-12)

ʿ**Ātike**: Hz. Muhammed'in halası.

▪ ḳızım ʿĀtikege aytayın kėlip seniṉ ḳatıṉda tursun tėp kitti. (183r16-17)

ʿ**Ays**: Eyyūb ve Şuayb Peygamber'in babası.

▪ ʿAys oğlanlarında ėki yalawaç erdi. Biri Eyyūb biri Şuʿayb ʿaleyhümāʾs-selām. (T153a15-16)

Āzer: İbrahim Peygamber'in babası, asıl adı Târih olup puta tapındığı için bu isim verilmiştir.

▪ Nemrūdnıŋ̂ bir but yonġuçı ınaġı bar ėrdi, Āzer atlıġ, atı Tāriḫ ėrdi, (38r4-5)

Bāhīl: Eyyub Peygamber'in babasının kardeşi.

▪ Bu Eyyūb yalawaçnıŋ̂ atası ḳarındaşı bar erdi, Bāhīl atlıġ, kāfir erdi, (T153a16-17)

Beşīr: Eyyub Peygamber'in oğlunun oğlu. Zü'l-Kifl.

▪ Aymışlar: Eyyūb yalawaç toḳsan üç yaşlıġ erdi. Oġlı bar erdi, Cūmak atlıġ. Anıŋ̂ oġlı bar erdi, Beşīr atlıġ. (T158b9-11)

Cād: Yusuf Peygamber'in on bir kardeşinden biri.

▪ On ėki yulduzlar ḳayu tėseŋ̂ on ėki oġlanları turur: Rūbīl, Lāvī, Şemʿūn, Yehūdā, Cād, Dān, Yefṣār, Yestaḥir, Zibātūḳ, Ḳāze[rvā], Yūsuf, İbn Yāmin. (66v15-17)

Caʿfer-i Ṭayyār: Önde gelen sahabelerden olup Hz. Muhammed'in amcazadesi ve Hz. Ali'nin kardeşidir.

▪ [Ol] kün Resūlḳa üç sewünçler cemʿ boldı, tėdi, Caʿfer-i Ṭayyār kėlmeki, ėkinç feṯḥ-i Ḫayber, üçünç Rūm ġalebesi Farsḳa. (226v11-12)

Cūmak: Eyyub Peygamber'in oğlu, Zü'l-Kifl'in babası.

▪ Aymışlar: Eyyūb yalawaç toḳsan üç yaşlıġ erdi. Oġlı bar erdi, Cūmak atlıġ. Anıŋ̂ oġlı bar erdi, Beşīr atlıġ. (T158b9-11)

Dān: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ On ėki yulduzlar ḳayu tėseŋ̂ on ėki oġlanları turur: Rūbīl, Lāvī, Şemʿūn, Yehūdā, Cād, Dān, Yefṣār, Yestaḥir, Zibātūḳ, Ḳāze[rvā], Yūsuf, İbn Yāmin. (66v15-17)

Ebū Cehl: Asıl ismi Ebu Hikem olup İslam'a karşı duyduğu kin nedeniyle Hz. Muhammed tarafından Ebu Cehl adı verilmiştir.

▪ biz sözleşeliŋ yalavaçlıḳın taḥḳīḳ ḳılalıŋ, tėp Ebū Cehl ʿaleyhiʾl-lāʿneni ıḍdılar. (173r8-9)

Ebū Ḥikem: Ebu Cehl'in asıl adı.

▪ İblīs aydı: Ebaʾl-Ḥikem, seniŋ keŋgeşin barçadın yaḫşıraḳ turur, (219v14-15)

Ebū Leheb: Ebu Utbe Abdu'l-Uzzâ bin Abdi'l-Muttalib bin Hâşim. Hz. Muhammed'in amcalarından ve en azılı düşmanlarından biri.

▪ Ol kün ʿAbduʾl-Muṭṭalibniŋ toḳuz oġlı bar ėrdi, Ḥāriṣ, Ebū Leheb, ʿAbbās, Ḥazzār, Ḥamza, Muḳavvim, Cehel, Zübeyr, Ebū Ṭālib. (50r6-7)

Ebū Ṭālib: Hz. Muhammed'in amcası.

▪ Ol kün ʿAbduʾl-Muṭṭalibniŋ toḳuz oġlı bar ėrdi, Ḥāriṣ, Ebū Leheb, ʿAbbās, Ḥazzār, Ḥamza, Muḳavvim, Cehel, Zübeyr, Ebū Ṭālib. (50r6-7)

Eymene binti Vehb: Hz. Muhammed'in annesi.

▪ Resūlniŋ anası Eymene binti Veheb ėrdi. (198r11)

Faẓl bin ʿAbbās: Büyük sahabelerden olup Hz. Muhammed'in amcasının oğludur.

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selāmnıŋ aġrıġı ançada azraḳ boldı. Faẓl bin ʿAbbāsḳa aydı: meni mescidge ėltiŋ. (236r20)

Ḫalīme: Halime binti Ebu Züeyb. Hz. Muhammed'in sütannesi.

▪ Bir ʿavrat Benī Saʿd ḳabīlesidin Ḫalīme atlıġ, eri Ḥāriṣ atlıġ, üküş ʿıyālları bar ėrdi, (184v9-10)

Ḥamza: Abdü'l-Muttalib'in oğlu, Hz. Muhammed'in amcası.

▪ Ol kün ʿAbduʾl-Muṭṭalibniŋ toḳuz oġlı bar ėrdi, Ḥāriṣ, Ebū Leheb, ʿAbbās, Ḥazzār, Hamza, Muḳavvim, Cehel, Zübeyr, Ebū Ṭālib. (50r6-7)

Ḥarṣ: Hz. Muhammed'in dördüncü göbekten atası Abd-i Menaf'ın oğlu.

▪ Ümeyyeniñg oġlı boldı Ḥarṣ atlıġ, Ḥarṣnuñg oġlı boldı Süfyān atlıġ, (243r11)

Ḥaṣan: Hz. Hasan.

▪ Suʾāl: Yūsuf tüşiniñg taʿbīri belgürgünçe niçe yıl keçdi? Cevāb: Ḥasan ve Ḳatāde ḳavlinçe seksen yıl kèçdi, (107r15-16)

▪ Rivāyetde kèlmiş: bir kün Ḥasan ve Ḥüseyn raẓiyaʿllāhu ʿanhümā ʿÖmer ḳatıġa kirdiler, (200r5)

Hāzer: İbrahim Peygamber'in amcası, Lut Peygamber'in babası.

▪ butlar atası ḳarındaşı Hāzerġa ḳaldı. Hāzer, Lūt peygamber atası èrdi. (39v1-2)

Ḥazzār: Abdu'l-Muttalib'in on oğlundan biri.

▪ Ol kün ʿAbduʿl-Muṭṭalibniñg toḳuz oġlı bar èrdi, Ḥāriṣ, Ebū Leheb, ʿAbbās, Ḥazzār, Ḥamza, Muḳavvim, Cehel, Zübeyr, Ebū Ṭālib. (50r6-7)

Ḥına: İsa Peygamber'in annesi olan Meryem'in annesi.

▪ Bu ʿİmrān yawlaḳ ṣāliḥ, muṭṭaḳī er èrdi. Ḫatunınıñg atı Ḥına èrdi. Bu Ḥına bir kün bir ḳarġanı kördi, (166v3-4)

Hüdhüd: Yunus Peygamber'in annesi.

▪ Hüdhüd atlıġ ḫatunı bar èrdi, (152r10)

Ḥüseyn: Hz. Hüseyn.

▪ Rivāyetde kèlmiş: bir kün Ḥasan ve Hüseyn raẓiyaʿllāhu ʿanhümā ʿÖmer ḳatıġa kirdiler. (200r5)

İbn ʿAbbās: Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve büyük sahabelerdendir.

▪ İbn Abbās raẓiyaʿllāhu ʿanhu aytur: (146v7)

İbn Yāmin: Yusuf Peygamber'in öz kardeşi.

▪ Aydılar: Yana ėki ḳarındaşımız bar, biri Yūsuf atlıġ, biri İbn Yāmīn atlıġ. (63r5)

ʿ**İmrān**: Hz. Musa, Harun ve Meryem'in babası.

▪ ʿİmrān oġlı ėrmes ėrdi. (126v18)

Īstā: Davud Peygamber'in babası, bk. **Īşā**

▪ Dāvūd yalavaç Benī İsrāʾīldin ėrdi. On ḳarındaş ėrdiler, ataları İstā atlıġ, (131v6)

Īşā: bk. **Īstā**

▪ Dāvūd ʿaleyhiʿs-selām on ḳarındaş ėrdi, ataları Īşā atlıġ, Dāvūd ḳamuġıdın kiçig ėrdi, (132v21-133r1)

İşmu'īl: Davud Peygamber'in babası. bk. **Şemvīl**

▪ İşmuʾīl aydı: anı İḍi ʿazze ve celle sizniñg üze üḍürdi (132v1)

Ḳarḳīsūn: Eyyub Peygamber'in babasının kardeşi Bahil'in kızı.

▪ Ḳaçan toḳuz ay tükendi erse ḳız toġdı. Yawlaḳ körklüg. Ḳarḳīsūn at bėrdi. (T154a18-19)

Ḳārūn: Firavn'ın nazırı ve Musa Peygamber'in teyzesinin oğlu.

▪ Ḳıṣṣa-i Kārūn ʿAleyhiʿl-laʿne (124r2)

Ḳāṣūr: Salih Peygamber'in babası.

▪ Ḥandaʿ baḳdı ėrse Kāṣūr bin ʿUbeyd atlıġ erni kördi, bu yaraġay mu? tėdi. Rāżī boldılar. Kāṣūrnı ol butġa ḫādim ḳıldılar. (32v5-7)

Kāzervā: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ On ėki yulduzlar ḳayu tėseñg on ėki oġlanları turur: Rūbīl, Lāvī, Şemʿūn, Yehūdā, Cād, Dān, Yefṣār, Yestaḥir, Zibātūḳ, Ḳāze[rvā], Yūsuf, İbn Yāmin. (66v15-17)

Lāvī: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ On ėki yulduzlar ḳayu tėseñg on ėki oġlanları turur: Rūbīl, Lāvī, Şemʿūn, Yehūdā, Cād, Dān, Yefşār, Yestaḥir, Zibātūḳ, Ḳāze[rvā], Yūsuf, İbn Yāmin. (66v15-17)

Menā: Yunus Peygamber'in babası.

▪ Aymışlar: Beytüʾl-Maḳdisda bir Menā atlıġ zāhid bar ėrdi. (152r9)

Meryem: İsâ Peygamber'in annesi.

▪ Yana aymışlar: Meryem ana raẕiyaʾllāhu ʿanhā cuhūdlardın ḳaçmışda bözçilerdin kėçerde yol sordı. (18r12-13)

Muḳdīm: Abdulmuttalib'in on oğlundan biri.

▪ Ol kün ʿAbduʾl-Muṭṭalibniñg toḳuz oġlı bar ėrdi, Ḥāriş, Ebū Leheb, ʿAbbās, Ḥazzār, Ḥamza, Muḳdīm, Cehel, Zübeyr, Ebū Ṭālib. (50r6-7)

Nevbet: Şuayb Peygamber'in babası.

▪ Nevbet oġlı Şuʿayb erdi Ḥaḳ yalawaç Tañgrıdın (T164b1)

Rimālūn: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ bu ḫaṭ ol turur kim Yaʿḳūb yalavaç oġlanları on ḳarındaş, ol Yehūdā, Şemʿūn, Rūbīl, Lāvī, Cād, Dān, Yefşā, Yestāḥir, Rimālūn, Kāzervā. (103v10-12)

Riyālūn: Bazı rivayetlerde Zibâtük olarak da geçtiği belirtilen Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ Yehūdā ḫaṭ bitidi: biʾsmiʾllāhiʾr-raḥmāniʾr-raḥīm biz Yaʿḳūb oġlanları evvel Rūbīl, ėkinç Şemʿūn, üçünç Yehūdā, törtünç Lāvī, bėşinç Cād, altınç Dān, yėtinç Yefşār, sekizinç Yestāḥir, toḳuzunç Zibātūḳ, baʿżı rivāyetde Riyālūn tėmişler, onunç Ḳāzervā. (73r20-73v1)

Rūbīl: Yusuf Peygamber'in üvey kardeşi.

▪ Yehūdā ḳarındaşlarıñga baḳdı: siz nė tėyür-siz? Şemʿūn, Rūbīl açıġlandılar. (63r7-8)

Ṣāḫūr: Salih Peygamber'in başka bir rivayette adı Zeʿum olarak geçen annesi.

▪ Kāṣūrnıñg ėwinde bir Zeʿūm atlıġ ėwlügi bar ėrdi. Aymışlar: Ṣāḫūr atlıġ ėrdi. (32v17-18)

Sāmirī: Musa Peygamber'in teyzesinin oğlu ve öğrencisi olup altından buzağı yaparak İsrailîlerin ona tapınmasına sebep olan kişi.

▪ Aymışlar: Mūsīnıñg Sāmirī atlıġ ḫālası oġlı bar ėrdi. (116v14)

Şemḫā binti Anūreş: Nuh Peygamber'in annesi.

▪ Nūḥ bin Melik bin Münvesliḫ bin İdrīs, anası atı Şemḫā binti Anūreş ėrdi, (22v16)

Şemvīl bk. **İşmu'īl**:

▪ Ol vaḳtde olarġa Şemvīl yalavaç ėrdi. (132r12)

Tārīḫ: İbrahim Peygamber'in babası, Azer diye de geçmektedir.

▪ Nemrūdnıñg bir but yonġuçı ınaġı bar ėrdi, Āzer atlıġ, atı Tāriḫ ėrdi, (38r4-5)

ʿ**Umrān**: Hz. Musa, Harun ve Meryem'in babası.

▪ ʿUmrān oġlı ėrmes ėrdi. (126v18)

Ümmühānī: Abdü'l-Muttalib'in kızı, Hz. Peygamber'in halası.

▪ Aymışlar: Resūl ṣallaʿllāhu ʿaleyhi ve sellem bir kėçe Ümmühānī ėvinde yatur ėrdi. Ümmühānī ʿAbduʿl-Muṭṭalibnıñg ḳızı ėrdi. (208v4-5)

Yefṣār: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ İbrāhīm ḳoçınıñg müñgüzin Yefṣārġa bėrdi, (64r5)

Yehūdā: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ Vezīr kelip aydı: melik sizlerni ündeyür, tėse Yehūdā aydı: (62v21)

Yestāḫir: Yusuf Peygamber'in kardeşi.

▪ On ėki yulduzlar ḳayu tėseñg on ėki oġlanları turur: Rūbīl, Lāvī, Şemʿūn, Yehūdā, Cād, Dān, Yefṣār, Yestaḫir, Zibātūḳ, Ḳāze[rvā], Yūsuf, İbn Yāmin. (66v15-17)

Zeyne: Yusuf Peygamber'in kız kardeşi.

▪ Yūsufnıŋ͡g Zeyne atlıġ ḳız ḳarın[daşı] bar erdi. (79v4-5)

Zibātūḳ: Yusuf Peygamber'in Riyâlün olarak da adı geçen kardeşi.

▪ On ėki yulduzlar ḳayu tėseŋ͡g on ėki oġlanları turur: Rūbīl, Lāvī, Şemʿūn, Yehūdā, Cād, Dān, Yefṣār, Yestaḥir, Zibātūḳ, Ḳāze[rvā], Yūsuf, İbn Yāmin. (66v15-17)

Zübeyr: Zübeyr bin Avvâm, Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve bacanağı olup cennetle müjdelenen on kişiden biri.

▪ ʿĀlī ve Ṭalha ve Zübeyr ve Saʿd yıġılıp bitigni teweni alıp bardılar. (240r15)

2.1.1.4. Sahabeler

ʿ**Abdu'llāh bin Ebī Bekr:** Sahabeden olup İslam'a ilk girenlerdendir.

▪ özindin burunraḳ ʿAbduʿllāh bin Ebī Bekrni ve ʿAbduʿllāh bin ʿÖmer ve ʿAbduʿllāh bin Zübeyr Mekkege kelmiş erdiler. (245r7-8)

ʿ**Abdu'llāh bin Caʿfer:** Büyük sahabelerden olup doğrudan doğruya Hz. Muhammed'den rivayet ettiği hadisleri ile meşhurdur.

▪ Ḥasan ve Ḥüseyn ve ʿAbduʿllāh bin Caʿfer yudılar, (242r15)

ʿ**Abdu'llāh bin Mesʿūd**: İslamiyet'i kabul edenlerin altıncısı olup sahabedendir.

▪ ʿAbduʿllāh bin Mesʿūd aydı: men barayın. (206r7-8)

ʿ**Abdu'llāh Ḫabīr**: Uhud Savaşı'nda dağdaki geçidi korumakla görevlendirilen kişi.

▪ Aydılar: Uḥud tağıŋ͡ga busuġ urġu bir yėr bar ėrdi, anı saḳlaġalı ʿAbduʿllāh Ḫabīrni yėtmiş atımcılar birle ıḍtı. (223r9)

ʿ**Abdu'llāh ibni ʿAvfī:** Sahabeden bir zat.

▪ ʿAbduʿllāh ibni ʿAvfī (217r16)

ʿ**Abduʿllāh ibn ʿÖmer**: Büyük sahabelerden olup Hz. Ömer'in oğludur.

▪ Yana ʿAbduʾllāh bin ʿÖmer ve ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās ve Enes ibn Mālik ve Ḥadīḳa ve Ṣabīr ibn Muṭaʿam taḳı özge ṣaḥābeler rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ay pāre bolġanın barçaları kördi. (208r18-19)

ʿ**Abdu'llāh ibn Selām**: İsrailoğullarından bir Yahudi olup ismi Hasin iken Hz. Muhammed'in Medine'ye hicretinde İslam'a girmiş ve Abdullah adını almıştır.

▪ ʿAbduʾllāh ibn Selām aytur: men hem utru çıḳdım, (220v14-15)

ʿ**Abdu'llāh Vehb El-Kelbī**: Hz. Hüseyn'in yanında savaşıp şehit olan zat.

▪ Anda kėḍin Rüheyr biniʾl-Ḳays çıḳıp sançıştı. Anda kėḍin ʿAbduʾllāh Veheb El-Kelbī kirdi, (247r3-4)

ʿ**Abdu'r-Raḥmān**: Abdurrahman bin ʿAvf, sahabedendir. Hz. Muhammed'in cennete gitmekle müjdelediği on kişiden (aşere-i mübeşşere) biri.

▪ Oġlı ʿAbduʾr-Raḥmān anı mu tutuġ bėrdi. (230v18)

ʿ**Abdu'r-Raḥmān ʿĀyis**: Hz. Muhammed'in miracının doğruluğuna ilk inanan sahabelerden biri.

▪ ʿAbduʾr-Raḥmān ʿĀyis (217r17)

ʿ**Amr bini'l-ʿĀṣ**: Hz. Muhammed'in çağdaşlarından bir zat.

▪ Necāşī sordı: bulardın ne tileyür-siz, tėp. ʿAmr biniʾl-ʿĀṣ aydı: (233r10-11)

ʿ**Āṣ**: Sahabe, Ebu Halid As bin Hişamü'l-Mahzûmî.

▪ ve Bilāl-i Ḥabeşī ve Ebū İmāmetüʾl-Bāhilī ve Esāme ibni Zeyd ve ʿĀṣ ve ʿAbduʾr-Raḥmān ʿĀyis ve Ebū Derdā (217r17)

ʿ**Avf bin Mālik El-Naşrī**: Huneyn Savaşı'nda Hz. Muhammed'e karşı olup savaş sonunda peygamberin affına mazhar olup Müslüman olan zat.

▪ ʿAvf bin Mālik El-Naṣrī oġlanların tutup keldiler. (232r9)

Bilāl bin Saʿd: Sahabeden bir zat.

▪ Bilāl ibni Saʿd (217r18)

Bilāl-i Ḥabeşī: Bilâl bin Rabâh, İslam'ın ilk müezzini.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: sizni meniñg müʾezzinim Bilāl-i Ḥabeşī birle nikāḥ ḳıldım. (215r10-11)

Cābir ibn ʿAbdu'llāh: Sahabeden olup Bedr, Uhud ve Hendek gazalarında Hz. Muhammed ile birlikte savaşmıştır. Ensar'dandır.

▪ Cābir ibni ʿAbduʿllāh (217r15)

▪ Cābir aytur raẕiyaʿllāhu ʿanhu: men ḳarım başında olturur erdim. (228v3)

Dıḥyetü'l-Kelbī: Dihye bin Halîfe bin Ferve el-Kelbî. Hz. Muhammed'in İslam'a davet için görevlendirdiği sahabe.

▪ Özge vaḳtlerde Dıḥyetüʿl-Kelbī ṣūretinçe kördi. Bu Dıḥye Resūlniñg yaşdaşı ėrdi. (209r19-20)

Ebu'l-ʿĀṣ: Hz. Muhammed'in kızı Zeyneb'in kocası ve Hz. Hadice'nin kardeşi.

▪ Zeynebni Ebuʿl-ʿĀṣġa bėrdiler, (198r20)

Ebū Deccāne: Semak bin Hırşetü'l-Hazrecî, Uhud gazasında Hz. Muhammed'in kılıcını verdiği sahabe.

▪ Ebū Deccāne öre ḳoptı, atı Semāk bin Ḫırşe erdi, (223r12)

Ebū Derdā: Sahabeden ve ensardandır.

▪ Ebū Derdā aydı: (201r17)

Ebū Eyyūbü'l-Enṣārī: Sahabeden olup Peygamber'in Medine'ye hicretinde evinde kaldığı kişi.

▪ Aymışlar: Ebū Eyyūbüʿl-Enṣārī bözçi ėrdi, (220v21-221r1)

Ebū Hüreyre: Abdurrahman bin Sahr ed-Devsî, Hz. Muhammed Ebu Hüreyre adını vermiştir.

▪ Rivāyet: İmām Yaʿḳūb Süfyān öz tefsīri içinde taḳı Ḳaffa[l] Şāşī raḥimahumāʾllāhu Ebū Hüreyredin raẕiyaʾllāhu ʿanhu ol Muḥammed Muṣṭafādın aytur: (145v8-9)

Ebū İmāmetü'l-Bāhilī: Suday bin Aclân bin Hâris, sahabeden olup kendisinden 150 hadis rivayet olunmuştur.

▪ Ebū İmāmetüʾl-Bāhilī (217r17)

Ebū Lübābe Benī ʿAbdüʾl-Münzir: Sahabeden bir zat.

▪ Ebū Lübābe Benī ʿAbdüʾl-Münzirni ıḍtı. (229v18)

Ebū Mūsī el-Eşʿarī: Ebu Musa Abdullah bin Kay bin Süleym el-Eşʿarî. Sahabeden olup hicretten önce Yemen'den Mekke'ye gelerek İslam'a girmiştir.

▪ Ḳaçan ol ḫatunnıñg ʿıddeti tamām boldı erse Ebū Mūsī El-Eşʿarīni raẕiyaʾllāhu ʿanhu ündedi, anı oġlı Yezīd üçün ḳolġalı ıḍtı. Ebū Mūsī El-Eşʿarī hem ʿālim erdi hem ʿāmil erdi, (243v6-8)

Ebū Müslim: Ebu Müslim Abdullah bin Süveb el-Havlânî ed-Dârânî.

▪ Ebū Müslim (217r14)

Ebū Müslimī Rāfī: Ebu Râfî İbrâhîm el-Kıbtî. Hz. Muhammed'in azatlı kölesi.

▪ Ebū Müslimī Rāfī (217r16)

Ebū Saʿīdü'l-Ḫüẕrā: Ebu Saʿîd Saʿd bin Mâlik bin Sinân el-Hüzrâ. Sahabeden ve Uhud Savaşı'na katılanlardandır.

▪ Ebū Saʿīdüʾl-Ḫüẕrā (217r14)

Ebū Seleme: İslam'a ilk giren sahabelerdendir.

▪ Munı ayġanlar Ebū Selemedin ve Ebū Hüreyredin ve Ebū Ḥuzeyfetüʾl-Yemānīdin turur raẕiyaʾllāhu ʿanhüm. (217v3-4)

Ebū Süfyān: Ebu Süfyan.

▪ Muṭʿim bin ʿAbdīniŋ̑ Vaḥşī atlıġ ḳulı bar erdi. Ebū Süfyān ewlügi Hind anı terge tuttı. (224r15-16)

Ebū Ẕerr-i Ġıfārī: Cundeb bin Cunâda bin Süfyân el-Gıfârî züht ve takvası ile meşhur sahabe.

▪ Ebū Ẕer-i Ġifārī (217r18)

Enes bin Mālik: Ebu Hamza Enes bin Mâlik bin Nadr el-Ensârî. Sahabenin en büyük âlimlerinden ve muhaddislerindendir.

▪ Çekürge Ḳıṣṣası Enes İbn Mālik raẕiyaʿllāhu ʿanhu aydı: yalavaçımız Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʿllāhu ʿaleyhi ve sellem çekürge kėlmişde bu duʿānı oḳur ėrdiler: (114v7-8)

ʿ**Erde bin Deylemiyyü'l-Laḥmī**: Sahabeden bir zat.

▪ ʿErde ibn Deylemiyyüʿl-Laḥmī aytur: (121v10)

Esāme ibni Zeyd: Ehabbü'r-Resul lakabıyla meşhur sahabe.

▪ Esāme ibni Zeyd (217r17)

Ḫabbāb bin el-Arat: Habbâb bin Arat bin Cendele bin Saʿd bin Huzeyme bin Kaʿb bin Saʿd et-Temimî. Hz. Ömer'in kız kardeşinin kocası.

▪ Yolda barurda <ʿÖmerge> Ḫabbāb bin el-Arat yoluḳtı. Bu Ḫabbāb ʿÖmerniŋ̑ ḳız ḳarındaşın almış ėrdi. (196r17-18)

Hadīḳa: Hz. Muhammed'in mucizelerinden biri olan ayı yarmasına tanık olan sahabelerden.

▪ Yana ʿAbduʿllāh bin ʿÖmer ve ʿAbduʿllāh bin ʿAbbās ve Enes ibn Mālik ve Ḫadīḳa ve Ṣabīr ibn Muṭaʿam taḳı özge ṣaḥābeler rıżvānuʿllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ay pāre bolġanın barçaları kördi. (208r18-19)

Ḫalīd bin Velīd: Hz. Muhammed'in ''seyfullah'' diye vasıflandırdığı İslam tarihinin ünlü komutanı.

▪ Ḫālid bin Velīd ol kün kāfir erdi, (223v5)

Ḫandab bin ʿAbdu'llāh: Handab bin Abdullah.

▪ Ḫandab bin ʿAbduʿllāh aydı: (242r13)

Hind: Ebu Süfyan'ın karısı.

▪ Ebū Süfyān ewlügi Hind anı terge tuttı. (224r15-16)

Ḥuẕeyfetü'l-Yemānī: Sahabenin en meşhurlarından biri ve Hz. Muhammed'in sırdaşı.

▪ Ḥuzeyfetüʿl-Yemānī (217r15)

▪ Ol Ḫuzeyfetü'l-Yemānī Resūl ʿaleyhiʿs-selāmdın cāsūs erdi. (229r7)

ʿ**İkāşe**: Hz. Muhammed tarafından cennetle müjdelenmiş sahabe.

▪ üçünçide ʿİkāşe atlıġ ṣaḥābe ḳoptı, aydı: (235v14)

İkrime bin Ebī Cehl: Sahabeden bir zat.

▪ ʿİkrime bin Ebī Cehl ve Süfyān bin Ḥarb birle Medīneni egirdiler. (228r14-15)

ʿ**İmrān ibni Ḥaṣīn**: Hayber Fethi sırasında İslam'a girmiş sahabe.

▪ ʿİmrān ibni Ḥaṣīn (217r14)

Ḳāsım bin ʿAbbās: Kasım bin Abbas.

▪ yolda Ḳāsım bin ʿAbbās raẕiyaʿllāhu ʿanhu yoluḳtı, (243v8)

Ḳatāde: Katâde bin Nuʿmân, fuzela-yı sahabeden olup Bedr ve Uhud gazalarına katılmıştır.

▪ Katāde aytur: (86r13)

Keṣīr bin Ṣalad: Kesir bin Salad.

▪ Keṣīr bin Ṣalad aytur: (240v20)

Mālik bin Süleymān el-Herevī: Malik bin Süleyman.

▪ Mālik bin Süleymān el-Herevī raḥmetu'llāhi ʿaleyhi aytur: Nūḥ peyġāmber yılannı çıḍannı kimige ıḍmadı, (24v21-22)

Mālik ibn Şaʿşaʿa: Hz. Muhammed'in miraç olayını anlatan Kerbela'da şehit olanlardan biri.

▪ Rivāyet ḳılur Mālik ibn Şaʿşaʿa, Resūl ʿaleyhi's-selām yarlıḳadı: yatur ėrdi, kėligli kėldi, (208v6)

Muġīre bin Şuʿbe: İlmî, askerî ve siyasi alanlardaki üstünlüğü ile tanınmış Hz. Muhammed'den çok sayıda hadis rivayet etmiş sahabe.

▪ Muġīre bin Şuʿbe raẕiyaʾllāhu ʿanhu Resūl ʿaleyhi's-selām öng̑inde yalıng̑ ḳılıç alıp turur erdi, (225v20-21)

Muḥammed bin Ebī Bekr: Ebu Bekr'in oğlu.

▪ Yana aydı: Muḥammed bin Ebī Bekrni tileyürler, (240r3)

Muḥammed bin Müslim: Muhammed bin Müslim.

▪ ol aydı: men barıp bu işni bitüreyin ammā Muḥammed bin Müslim anıng̑ süt emmiş karındaşı turur, (227v4-5)

Musaṭṭaḥ: Hz. Ayişe'nin amcasının oğlu

▪ Ümmü Musaṭṭaḥnıng̑ aḍaḳı sürçti, Musaṭṭaḥ helāk bolsun, tėp sökti. (234v18)

Naʿīm bin Mesʿūd eş-Şaḳafī: Ebu Seleme künyesiyle tanınmış sahabe.

▪ Naʿīm bin Mesʿūd Eş-Şakafīni on tewege tutup aydılar: barġıl, Muḥammedīlerni ḳorḳıtġıl, (225r4)

Ṣabīr ibn Muṭaʿam: Hz. Muhammed'in ayı yarmasına tanık olan sahabelerden biri.

▪ Yana ʿAbduʾllāh bin ʿÖmer ve ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās ve Enes ibn Mālik ve Ḥadīḳa ve Sabīr ibn Muṭaʿam taḳı özge ṣaḥābeler rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ay pāre bolġanın barçaları kördi. (208r18-19)

Saʿd: Saʿd bin Ebi Vakkâs.

▪ ʿĀlī ve Ṭalha ve Zübeyr ve Saʿd yıġılıp bitigni teweni alıp bardılar. (240r15)

Saʿd bin Muʿāẕ: Sahabeden bir zat.

▪ Saʿd bin Muʿāz ražiyaʾllāhu ʿanhu bildi kim Resūl ʿahd tileyür enṣārīlerdin. (225v2)

Ṣafvān bin Muʿṭıl: Bütün savaşlara katılmış, övgüsü için bir hadis olan ve namaz hakkında bir hadisi rivayet eden sahabe.

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām çeriginde Safvān bin Muʿzıl atlıġ ḳavī er bar erdi. (234r19)

Saʿīd bin Cübeyr: Hadis, fıkıh ve tefsirde döneminin öncülerinden biri.

▪ Saʿīd bin Cübeyr ḳavlinçe otuz altı yıl keçdi, (107r16-17)

Selken bin el-Beşer: Kaʿb bin Esed'i öldürmek için Hz. Muhammed'in görevlendirdiği kişi.

▪ Selken bin El-Beşer atlıġ mübāriz erdi, (227v3-4)

Selmān-ı Fārsi: Sahabeden bir zat.

▪ Selmān-ı Fārisī ražiyaʾllāhu ʿanhu Resūl ʿaleyhiʾs-selāmnıŋ artında turur erdi, (223v20-21)

Semāk bin Ḫaraşe: Uhud Savaşı'nda kendisine Hz. Muhammed'in kılıcını verdiği sahabe.

▪ Ebū Deccāne öre ḳoptı, atı Semāk bin Ḫırşe erdi, aydı: yā Resūlaʾllāh ẕüʾl-fiḳārnı ḥaḳḳınça men tutayın, tėp aŋa bėrdi. (223r12)

Süheyl bin ʿAmr: Kureyş eşrafından ve hatiplerinden olup Mekke fethi sırasında İslam'a girmiştir.

▪ Aydılar: Muḥammedni ḳoḍalı kirsün, eḍgülük birle çıḳsun, bizlerde kimėrseni ėltmesün tėp Süheyl bin ʿAmrnı Mesʿūd Ṣaḳafī birle ıḍdılar. (225v14-16)

Ṭalḥa: Talha bin Ubeydullâh. Hz. Peygamber'in kendilerine cenneti müjdelediği on kişiden (aşere-i mübeşşere) biri.

▪ Talha ʿOs̱mānḳa kirdi, ḳatıġ sözler sözledi. (240r2)

ʿUbeyde binü'l-Cerrāḥ: Bedr Savaşı'nda Hz. Ali ve Hamza'nın yanında olan mümin.

▪ ʿAlī ve Ḥamza ve ʿUbeyde binüʿl-Cerrāḥ çıḳtı. Olarġa aydılar: (221v17)

Ümmü Musaṭṭaḥ: Efk meselesinde Hz. Âyişe'ye en fazla destek olan sahabe.

▪ ʿĀyişe aytur: raẕiyaʿllāhu ʿanhā: bir kėçe Ümmü Musaṭṭaḥ birle çıḳtım. (234v17-18)

Vaḥşī: Hz. Hamza'yı öldüren köle.

▪ Muṭʿim bin ʿAbdīniñg Vaḥşī atlıġ ḳulı bar erdi. (224r15)

Velīd: Velîd bin Velîd. Halid bin Velid'in kardeşi olup Bedr Savaşı'nda kâfirlerin tarafında iken esirlikten kurtuluşuyla İslamiyet'i kabul etmiş bir sahabe.

▪ Ol ḥālde kāfirlerdin üçegü keldi, ʿAtebe, Şeybe, Velīd. (221v15)

2.1.1.5. Sahabelerin Eşlerinin, Çocuklarının ve Diğer Akrabalarının Adları

ʿ**Atīḳā:** Hicretten önce Müslüman olmuş Ebu Bekr'in oğlu ve Hz. Ömer ile evlenmiş olan kadın.

▪ Aymışlar: bir ʿaynnı ʿAtīk ėrdi, (25r11)

Ebū Ḥandel: Süheyl bin Ömer'in oğlu.

▪ Ol ḥālde Süheylniñg oġlı Ebū Ḥandel Mekkeliglerdin ḳaçıp Resūlḳa keldi. (226r16)

Esmā: Ebu Bekr'in kızı.

▪ Andın çıḳtılar, Ebū Bekr sarāyıġa kirdiler, ün ḳıldılar. Ḳızı Esmā çıḳdı, (220r5-6)

Fāṭıma: Hz. Muhammed'in babasına kendini arza kılan kadın.

▪ Ḥikāyet: Şām vilāyetindaġı melikniñg bir Fāṭıma atlıġ ḳızı bar ėrdi. (182v10)

Fāṭıma: Abdullah Zübeyr'in karısı.

▪ Yezīd aydı: bir tilekim bar. Ne ol? tėse aydı: ʿAbduˈllāh Zübeyrniñg Fāṭıma atlıġ ḫatunı bar, yawlaḳ körklüg, köñglüm tileyür, (243r17-18)

Fiżża: Hz. Fatıma'nın hizmetçisi.

▪ Resūl ʿaleyhiˈs-selām ḥücredin çıḳar boldı ėrse Fātımanıñg Fiżża atlıġ ḳarabaşı bar ėrdi. (219r14-15)

Ḫamiyye: Hz. Ayişe'nin kız kardeşi.

▪ ʿĀyişe ḳız ḳarındaşı Hamiyyeka sorsa, ne boldı ėrse men ne bileyin, tėmiş. (234v14)

Ḫanne: Ebu Eyyub'un karısı.

▪ Aymışlar: bu āyet Ebū Eyyūb Enṣārī taḳı ėwlügi Ḫanne ḥaḳḳında nāzil boldı. (235r18)

Ḫārīş: Hz. Muhammed'in sütannesi olan Halime'nin kocası.

▪ Bir ʿavrat Benī Saʿd ḳabīlesidin Ḥalīme atlıġ, eri Hāriş atlıġ, üküş ʿıyālları bar ėrdi, (184v9-10)

Mübeşşere: Hz. Hadice'nin kölesi.

▪ Ḫadīceniñg Mübeşşere atlıġ ḳulı bar ėrdi. (187v9-10)

Nāʾile: Naile binti el-Ferafsâ. Hz. Osman'ın karısı.

▪ ʿOṣmān rūze erdi, aḫşam boldı, suw bėrmediler, andaġuḳ rūze aġzın uḍıdı. Ḫatunı Nāʿile atlıġ ėrdi, (241r2-3)

Übeyy ibn Kaʿb: Ebu Talha'nın kız kardeşi olup, Hz. Peygamber, Medine'ye hicretinde kendilerini vahiy kâtibi olarak görevlendirmiştir.

▪ Übeyy ibni Kaʿb rażiyaˈllāhu ʿanhüm ecmaʿīn. Barçaları miʿrāc ḥadīṣini rivāyet ḳıldılar, (217r19)

Ümmühānī binti Ebī Ṭālib: Hz. Ali'nin kız kardeşi olup kendisinden kırk altı hadis rivayet edilmiştir.

▪ Rivāyet ḳılur ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās raẕiyaʾllāhu ʿanhümā: Ümmühānī ėviñge kirdim, (180v7-8)

Varaḳa bin Nevfel: Hz. Hadice'nin amcasının oğlu.

▪ ʿĀtike aydı: sėn ḫod bu sözde bar-sėn ammā ʿammuñg Varaḳa bin Nevfel unaġay mu? Ḫadīce aydı: bu işniñg tedbīri bar, (191v17-18)

Vaṣfiyye: Hz. Hamza'nın kız kardeşi.

▪ Anda kėḏin aydı: ewde ḳız uyası bar, Vaṣfiye işitse unamaġay, (224v5-6)

2.1.1.6. Halife Adları

ʿ**Alī:** Hz. Ali.

▪ Ḳaçan Peyġamber ʿaleyhiʾs-selām vefātı boldı ėrse ʿAlī kerremaʾllāhu vechehu taḫt üze ḳoyup yuġalu oġradı ėrse havādın āvāz keldi: (14v5-6)

Ebū Bekr: Hz. Ebu Bekr.

▪ Ebā Bekr dostlıḳ belgürtdi. (188v17-18)

Hārūne'r-Reşīd: Abbasi halifelerinin beşincisi.

▪ Ḥikāyetde kelmiş: Baġdād ḫalīfesi Hārūnuʾr-Reşīd bir yıl Baġdād bodunıġa aşlıḳ bėrip cümlesin satḳun aldı, (109v15-16)

Ḥaydar: Hz. Ali.

▪ ėki küyegüsi ʿOṣmān ve Ḥaydar, bu fānī dünyā añga vefā ḳılmadı, (238v1)

Mervān: Emevi sülalesinin Mervani kolunun atası olup Hz. Osman'ın halifeliğinde kâtipliğini yapmış sonra Cabiya ve Şam'da halife olmuştur.

▪ ammā bitigni kim Mervān bitimiş. (240r17)

Muʿāviye: Muʿâviye bin Ebu Süfyân. İlk Emevi halifesi.

▪ Aymışlar: Muʿāviye olarnı köreyin tėp oġradı, yaḳın kėldi (179v10)

ʿ**Oṣmān**: Hz. Osman.

▪ Aymışlar: bir ʿaynnı ʿAtīḳ ėrdi, ėkinçi ʿaynnı ʿÖmer ėrdi, üçünçi ʿaynnı ʿOṣmān ėrdi, törtünçi ʿaynnı ʿAlī ėrdi. (25r11-12)

ʿ**Ömer**: Hz. Ömer.

▪ ʿÖmer raẕiyaʾllāhu ʿanhu aydı: ḳaydın keldiŋ? tėp. (18v17)

Yezīd: İkinci Emevi halifesi.

▪ Yezīdniŋ aŋa raġbeti boldı, kişi ıḍtı. (242r20-21)

2.1.1.7. Halifelerin Eşlerinin ve Çocuklarının Adları

ʿ**Abbâs bin** ʿ**Ali**: Hz. Ali'nin oğullarındandır.

▪ Ḥüseyn raẕiyaʾllāhu ʿanhu ḳarındaşı ʿAbbās bir ḳaç ḳoldaş birle tünle barıp Furatdın azḳıya suw alalıŋ, tėdiler. (246r5-6)

ʿ**Abdu'llāh ibn** ʿ**Ömer**: Büyük sahabelerden olup Hz. Ömer'in oğludur.

▪ Yana ʿAbduʾllāh bin ʿÖmer ve ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās ve Enes ibn Mālik ve Ḥadīḳa ve Ṣabīr ibn Muṭaʿam taḳı özge ṣaḥābeler rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn ay pāre bolġanın barçaları kördi. (208r18-19)

ʿ**Aliyy-i Aṣġar**: Hz. Ali'nin oğlu.

▪ Ḥüseyn ḳaldı taḳı ėki oġlı ʿAliyyüʾl-Ekber, ʿAliyyüʾl-Aṣġar. ʿAliyyüʾl-Ekber on yaşlıġ erdi, ʿAliyyüʾl-Aṣġār yėti yaşlıġ erdi. (247v3-4)

ʿ**Aliyy-i Ekber**: Hz. Ali'nin oğlu.

▪ Ḥüseyn ḳaldı taḳı ėki oġlı ʿAliyyüʾl-Ekber, ʿAliyyüʾl-Aṣġar. ʿAliyyüʾl-Ekber on yaşlıġ erdi, ʿAliyyüʾl-Aṣġār yėti yaşlıġ erdi. (247v3-4)

ʿ**Atīḳā**: Hicretten önce Müslüman olmuş Ebu Bekr'in oğlu ve Hz. Ömer ile evlenmiş olan kadın.

▪ Aymışlar: bir ʿaynnı ʿAtīḳ ėrdi, ėkinçi ʿaynnı ʿÖmer ėrdi, üçünçi ʿaynnı ʿOs̱mān ėrdi, törtünçi ʿaynnı ʿAlī ėrdi. (25r11-12)

Caʿfer bin ʿAlī: Hz. Ali'nin çocuklarından olup Kerbela vakasında şehit olmuştur.

▪ yana Caʿfer bin ʿAlī kirdi (247v2)

Esmā: Ebu Bekr'in kızı.

▪ Andın çıḳtılar, Ebū Bekr sarāyıġa kirdiler, ün ḳıldılar. Ḳızı Esmā çıḳdı, (220r5-6)

Fāṭıma: Hz. Muhammed'in kızı.

▪ Ḫadīcedin üç oġul boldı, Ḳāsım ve Ṭāhir ve Ṭayyib. Tört ḳız ėrdi, Fāṭıma ve Zeynep ve Ruḳiyye ve Ümmü Külṣūm. (198r18-19)

Ḥaṣan: Hz. Hasan.

▪ Suʾāl: Yūsuf tüşining taʿbīri belgürgünçe niçe yıl keçdi? Cevāb: Hasan ve Ḳatāde ḳavlinçe seksen yıl kėçdi, (107r15-16)

Ḥüseyn: Hz. Hüseyn.

▪ Rivāyetde kėlmiş: bir kün Ḥasan ve Ḥüseyn raẓiyaʾllāhu ʿanhümā ʿÖmer ḳatıġa kirdiler. (200r5)

Muḥammed bin Ebī Bekr: Ebū Bekr'in oğlu.

▪ Yana aydı: Muḥammed bin Ebī Bekrni tileyürler, (240r3)

Muḥammed Hanīfe: Hz. Ali'nin oğlu.

▪ Ḥüseyn taḳı Muḥammed Hanīfe cenāzesin köterdiler, Resūl ravżasıġa ėltür boldılar (242v15)

Nāʾile: Naile binti el-Ferafsâ. Hz. Osman'ın karısı.

▪ ʿOs̱mān rūze erdi, aḫşam boldı, suw bėrmediler, andaġuḳ rūze aġzın uḍıdı. Ḫatunı Nāʿile atlıġ ėrdi, (241r2-3)

2.1.1.8. Kerbela Olayında Şehit Olanların Adları

ʿ**Abbâs bin** ʿ**Ali:** Hz. Ali'nin oğullarındandır.

▪ Ḥüseyn rażiyaʿllāhu ʿanhu ḳarındaşı ʿAbbās bir ḳaç ḳoldaş birle tünle barıp Furatdın azḳıya suw alalıñg, tėdiler. (246r5-6)

ʿ**Abdu'llāh bin Müslim bin** ʿ**Aḳīl bin Ebī Ṭālib**: Hz. Hüseyin'in yanında savaşıp şehit olan kişi.

▪ ʿAbduʿllāh bin Müslim bin ʿAḳīl bin Ebī Ṭālib burun kirdi, (247r19-20)

ʿ**Abdu'llāh Vehb El-Kelbī**: Hz. Hüseyn'in yanında savaşıp şehit olan zat.

▪ Anda kėḍin ʿAbduʿllāh Veheb El-Kelbī kirdi, (247r3-4)

ʿ**Aḳīl bin Ebī Ṭālib**: Hz. Hüseyin'in yanında savaşıp şehit olan kişi.

▪ ʿAbduʿllāh bin Müslim bin ʿAḳīl bin Ebī Ṭālib burun kirdi, (247r19-20)

ʿ**Alī**: Hz. Hüseyin'in oğlu.

▪ Ḥüseynniñg toḳuz aylıḳ yaş oġlanı bar erdi, ʿAlī atlıġ. (247v18-19)

ʿ**Aliyy-i Aṣġar**: Hz. Ali'nin oğlu.

▪ Ḥüseyn ḳaldı taḳı ėki oġlı ʿAliyyüʿl-Ekber, ʿAliyyüʿl-Aṣġar. ʿAliyyüʿl-Ekber on yaşlıġ erdi, ʿAliyyüʿl-Aṣġār yėti yaşlıġ erdi. (247v3-4)

ʿ**Aliyy-i Ekber**: Hz. Ali'nin oğlu.

▪ Ḥüseyn ḳaldı taḳı ėki oġlı ʿAliyyüʿl-Ekber, ʿAliyyüʿl-Aṣġar. ʿAliyyüʿl-Ekber on yaşlıġ erdi, ʿAliyyüʿl-Aṣġār yėti yaşlıġ erdi. (247v3-4)

▪ ʿAliyyüʿl-Ekber ḳatıġ sançıştı, (247v7)

Caʿfer bin ʿ**Alī**: Hz. Ali'nin çocuklarından olup Kerbela vakasında şehit olmuştur.

▪ yana Caʿfer bin ʿAlī kirdi (247v2)

Fālik bin Enes: Kerbela olayında şehit olan müminlerden biri.

▪ yana Mālik bin Enes kirdi (247r15)

Habāde el-Ḫarīṣ el-Enṣārī: Kerbela olayında şehit olan müminlerden biri.

▪ yana Habāde El-Ḫāriṣ El-Enṣārī kirdi (247r17)

Ḫar bin Yezīd er-Riyāhī: Abdullah Ziyad'ın askeri iken Hz. Hüseyin dolayısıyla İslam'a girmiştir.

▪ Ançada Har bin Yezīd Er-Riyāhī ėki miŋ̂g er birle Ḥüseynḳa yoluḳtı. ʿAbduʾllāh Ziyādnıŋ̂g çerigindin erdi. (245v10)

Hilāl bin Nāfiʿ: Kerbela olayında şehit olan müminlerden biri.

▪ yana Hilāl bin Nāfiʿ kirdi (247r17)

Ḳarat bin Ebī Dārü'l-Feġadī: Kerbela olayında şehit olan müminlerden biri.

▪ yana Ḳarat bin Ebī Darüʾl-Feġādī kirdi (247r15)

Maḫḥamī: Kerbela olayına katılanlardan biri.

▪ Emīrüʾl-müʾminīn Ḥüseynniŋ̂g ḳarındaşları taḳı Maḫḥamīniŋ̂g oġlanları ḳaldı. (247r18-19)

Masrūḳ bini'l-Ḥaḥaḥ: Kerbela olayında şehit olanlardan biri.

▪ yana Masrūḳ biniʾl-Ḥaḥāḥ kirdi (247r16)

Muḥammed Hanīfe: Hz. Ali'nin oğlu.

▪ Ḥüseyn taḳı Muḥammed Ḥanīfe cenāzesin köterdiler, Resūl ravżasıġa ėltür boldılar (242v15)

Müslim bin ʿAḳīl: Hz. Hüseyn'in amcasının oğlu.

▪ Ḥüseyn Müslim bin ʿAḳīlni Kūfeḳa ıḍtı, (245r15)

ʿ**Oṣmān bin** ʿ**Alī**: Kerbela olayına katılıp şehit olan müminlerden biri.

▪ Yana ʿÖmer bin ʿAlī kirdi, telim sançıştı, şehīd boldı yana inisi ʿOṣmān bin ʿAlī kirdi, (247v1)

ʿ**Ömer bin** ʿ**Abdu'llāh el-Müdhecī:** Kerbela olayına katılanlardan biri.

▪ ʿÖmer bin Ḫālid erdi kirdi, telim sançıştı, şehīd boldı. Anda kėḍin ʿÖmer bin ʿAbduˈllāh El-Müdhecī kirdi (247r14)

ʿ**Ömer bin** ʿ**Alī**: Kerbela olayına katılıp şehit olan müminlerden biri.

▪ Yana ʿÖmer bin ʿAlī kirdi, telim sançıştı, şehīd boldı yana inisi ʿOṣmān bin ʿAlī kirdi, (247v1)

ʿ**Ömer bin Ḫālid**: Kerbela olayına katılıp şehit olanlardan biri.

▪ ʿÖmer bin Ḫālid erdi kirdi, telim sançıştı, şehīd boldı. Anda kėḍin ʿÖmer bin ʿAbduˈllāh El-Müdhecī kirdi (247r14)

ʿ**Ömer bin Ḥınāde:** Kerbela olayına katılıp şehit olanlardan biri.

▪ yana Habāde El-Ḫāriṣ El-Enṣārī kirdi yana anıŋ̂ oġlı ʿÖmer bin Ḥınāde kirdi. Mundaġın ḳamuġları toḳuştılar, şehīd boldılar. (247r17-18)

Rüheyl bini'l-Ḳays: Kerbela olayında şehit olanlardan biri.

▪ Anda kėḍin Rüheyr biniˈl-Ḳays çıḳıp sançıştı. (247r3)

Rüheyl bini'l-Ubbā: Kerbela olayında şehit olanlardan biri.

▪ yana Rüheyr biniˈl-Ubbā kirdi yana Hilāl bin Nāfiʿ kirdi yana Habāde El-Ḫāriṣ El-Enṣārī kirdi (247r17)

Ṣaʿ**d**: Kerbela olayına katılıp şehit olan müminlerden biri.

▪ Ḳaçan ʿAbduˈllāh Ziyādḳa ḫaber boldı erse Ḥüseyn Kerbelāḳa kelmişi ançada ʿÖmer Saʿdni yėgirmi ėki miŋ̂ er birle yiberdi, tėp keldiler. (246r2-3)

Saʿīd ibn ʿAbdu'llāh el-Ḥafīfī: Kerbela olayında şehit olanlardan biri.

▪ yana Saʿīd bin ʿAbduʿllāh El-Ḥafīfī kirdi (247r16)

Üneys bin Muʿaḳḳıl el-Aṣmā: Kerbela olayında şehit olan müminlerden biri.

▪ yana Üneys bin Muʿakkıl El-Aṣmā kirdi (247r16)

Yaḥyā bin Selīm el-Māzenī: Kerbela olayında şehit olanlardan biri.

▪ yana Yaḥyā bin Selīm El-Māzenī kirdi (247r15)

Yezīd el-Ḫażar: Kerbela olayında şehit olanlardan biri.

▪ Yezīd biniʿl-Ḫażar namāzda erken munı işitti, (246v8)

2.1.1.9. Müşrik, Kâfir ve Kâtil Adları

ʿ**Abdu'llāh bin Ubeyy**: Abdullah ibn Übeyy ibni Selûl. Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiği zaman ona iman etmeyen Evs ve Hazrec kabilelerindeki bazı kişilerin reisidir. Bu kişi Hz. Muhammed'in Medine'ye göçünde ona inanmış gibi görünmüş; Uhud ve Tebük Muharebelerine ise katılmış gibi görünmüşse de aslında iştirak etmemiştir.

▪ ʿAbduʿllāh ibn Ubeyy Resūl sözüñge muvāfıḳ boldı, (223r4)

ʿ**Abdu'llāh bini'r-Rabġūzī**: Hz. Muhammed'e buğzeden kâfir.

▪ Yolda ʿAbduʿllāh biniʿr-Rabġūzī yoluḳtı, ḳayanġa barur-siz? tėdi. (205r1-2)

ʿ**Abdu'r-Raḥmān bin Mülcem**: Murad kasabasından Hz. Ali'yi öldüren kâfir.

▪ ʿAlī raẓiyaʿllāhu ʿanhu Kūfede erdi. ʿAbduʿr-Raḥmān bin Mülcem aydı: men ʿAlīni öltüreyin. (241v17)

ʿ**Abīre**: Salih Peygamber'in mucizesi olan devenin öldürülmesine yardım eden kadın.

▪ Aymışlar: olar ėki arıġ tişiler ėrdi, biri ʿAbīre atlıġ, biri Ṣadūḳ atlıġ. ʿAbīre ḳurtġa ėrdi, (35v3-4)

ʿ**Amr bini'l-Ḫalīfeti'l-Ḥaḥfī**: Hz. Hüseyin'i omzundan kılıçla yaralayan kişi.

▪ ʿAmr biniʿl-Ḫalīfetiʿl-Ḥaḥfī ḳılıç birle egniñge urdı. (248r12-13)

ʿ**Amr Ṣaʿīd**: Hz. Hüseyin'in başının kesilmesini emreden kişi.

▪ ʿAmr Saʿīd aydı: tüşüñg başını kesiñg. (248r17)

ʿ**Āṣ bin Vābek**: Hz. Muhammed'in İslam'a davet ettiği ve sonunda helak ettiği kâfir.

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. Olar bėş ėrdiler, biri Velīd bin Maġīrüʿl-Ḥamrūnī, ėkinçi ʿĀṣab bin Dāyilüʿṣ-Ṣemī, üçünçi Asūd bin ʿAbdīġavṣ, törtünçi Ebū Remʿe ʿĀṣ bin Vābek, bėşinçi Ḥāriṣ bin Ṭalāṭīl. (203r19-21)

ʿ**Āṣab bin Dāyilü'ş-Ṣemī**: Hz. Muhammed'in imana davetine alayla karşılık veren beş kâfirden biri.

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. Olar bėş ėrdiler, biri Velīd bin Maġīrüʿl-Ḥamrūnī, ėkinçi ʿĀṣab bin Dāyilüʿṣ-Ṣemī, üçünçi Asūd bin ʿAbdīġavṣ, törtünçi Ebū Remʿe ʿĀṣ bin Vābek, bėşinçi Ḥāriṣ bin Ṭalāṭīl. (203r19-21)

Asūd bin ʿ**Abdīġavṣ**: Hz. Muhammed'in imana davetine alayla karşılık veren kâfir.

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. Olar bėş ėrdiler, biri Velīd bin Maġīrüʿl-Ḥamrūnī, ėkinçi ʿĀṣab bin Dāyilüʿṣ-Ṣemī, üçünçi Asūd bin ʿAbdīġavṣ, törtünçi Ebū Remʿe ʿĀṣ bin Vābek, bėşinçi Ḥāriṣ bin Ṭalāṭīl. (203r19-21)

ʿ**Atabe**: Ebu Leheb'in oğlu.

▪ ʿAtabe ve Ebū Cehl ve Şeybe ʿaleyhim laʿne ol üçüsi arḳışda ėrdiler, Mübeşşerege aydılar: (188v11)

Bāhīl: Mü'tefikat kabilesinden kâfir bir kişi.

▪ Bir Bāḥīl atlıġ ėr çıḳdı, (57r19)

Başr bin Ḥırşā Eş-Ṣabāyī: Hz. Hüseyin'i öldürmeye çalışan kâfirlerden biri.

▪ Başr bin Hırşā Es-Sabāyī inip aḍaḳı birle tepti, (248r17-18)

Baṭīr: Kâfir bir kişi.

▪ Mevlī yarlıḳın tėgürür ėrdi, uş Ḫazrec, Ebḳā, Farīṭa ve Baṭīr birle sançışur ėrdi. (203v18)

Bürşām: Musul şehrinde kâfir bir melik.

▪ Aymışlar: Bürşām atlıġ melik bar ėrdi, yüz yėtmiş melik anıñ taşarrufında ėrdiler. Bu Bürşām melik teñiz ḳıraġında Muṭlaviyye atlıġ şāristānda butġa tapınur ėrdi. (151v17-18)

Büşr bin Mālik: Hz. Hüseyn'in başını kesen kâfir.

▪ Büşr bin Mālik Ḥüseyn başını ʿAbduʾllāh Ziyād ileyinde ḳoḍḍı, aydı: (248v3)

Cülend: Hızr Aleyhisselam'ın batırmak istediği geminin zalimi.

▪ Aydı: bu kimi barġan tapa Cülend atlıġ ẓālim bar, melik yoluḳġan kimini tartıp alur-men, (130v15)

Dādbāne: Şam vilayetindeki kâfir melik.

▪ Rivāyet ḳılur Vehb ibn Münebbih El-Yemānī: Şām vilāyetide Dādbāne atlıġ kāfir melik bar ėrdi, (161r13)

Deyrü Havḳul: Yetmiş kişiyi öldürmüş kişi.

▪ Bu ėki kendniñ arasıda Deyrü Havḳul yėtmiş ėrni öltürmiş ėrdi. (165r21-165v1)

Ebu'l-Buḫterī ibn Hişām: Hz. Muhammed'i öldürmek isteyen kâfirlerden biri.

▪ Ḳaçan Ebū Ṭālib vefātı boldı ėrse Ebū Cehl ibn Hişām ve Ebuʾl-Buḫterī ibn Hişām ve ʿÖmer ve ibn Hişām ʿaleyhimüʾl-leʿāyin ḫalḳdın kizlenü bir sarāyda yıġıldılar, (219v5-6)

Ebū Ḥuyūfi'l-Caʿfer: Hz. Hüseyn'i elinden okla yaralayan kişi.

▪ Ol ḥālde Ebüʾl-Ḥuyūfiʾl-Caʿfer bir oḳ attı, Ḥüseynniñ elgiñge tėgdi. (248r9)

Ebū Lü'lü: Mugîre bin Şuʿbe'nin Hristiyan kölesi olup Hz. Ömer'i hançerleyerek öldürmüştür.

▪ Aymışlar: ʿÖmer raẓiyaʾllāhu ʿanhu bāzārda yöriyür erdi. Muġīre bin Şuʿbeniñ Ebū Lüʾlüʾ atlıġ tersā ḳulı bar erdi, (239r16-17)

Ebū Remʿe: Hz. Muhammed'in imana davetine şakayla karşılık veren kâfir.

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. Olar bėş ėrdiler, biri Velīd bin Maġīrüʾl-Ḥamrūnī, ėkinçi ʿĀṣab bin Dāyilüʾş-Şemī, üçünçi Asūd bin ʿAbdīġavṣ, törtünçi Ebū Remʿe ʿĀṣ bin Vābek, bėşinçi Ḥāriṣ bin Ṭalāṭīl. (203r19-21)

Ecnes ibn Şerīf: Bedr Savaşı'nda Ebu Cehl ile birlikte olan kâfirlerden biri.

▪ Ecnes ibn Şerīf aydı: bizi͡ŋg maḳsūdımız tamām boldı, (221r16-17)

Efzīm: Musa Peygamber'e karşı gelen kâfirlerden biri.

▪ Rūbīl urıġındın ellig mi͡ŋg yana biri Efzīm ėrdi, Yefṣā urıġındın otuz mi͡ŋg er. (125r11)

Ḥārīṣ bin Ṭalāṭīl: Hz. Muhammed'in imana davetine alay yollu karşılık veren kişi.

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. Olar bėş ėrdiler, biri Velīd bin Maġīrüʾl-Ḥamrūnī, ėkinçi ʿĀṣab bin Dāyilüʾş-Şemī, üçünçi Asūd bin ʿAbdīġavṣ, törtünçi Ebū Remʿe ʿĀṣ bin Vābek, bėşinçi Ḥāriṣ bin Ṭalāṭīl. (203r19-21)

Ḥavle bin Yezīd eż-Żahī: Hz. Hüseyin'in başını kesen kâfir.

▪ Ḥavle bin Yezīd Eż-Żahī indi, ol ḳutluġ başın kėsti, (248r20-21)

Ḥuyayy bin Aḫṭab: Hz. Muhammed'in karısı Safiyye'nin Yahudi babası. Benu Kureyza kavmini Ebu Süfyan'la birlikte Hz. Muhammed'e karşı kışkırtmıştır.

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām anı͡ŋg yüzin açıp kördi, ya͡ŋgaḳı kökermiş. Aymışlar: atı Ṣafiyye erdi, cühūdlar uluġı Ḥayy bin Aḫṭab ḳızı erdi, (227r5)

İbn ʿAbdu'llāh: Muaviye'yi öldürmek isteyen kişi.

▪ Aymışlar: ʿAbduʾr-Raḥmān bin Murādī taḳı ʿÖmer bin Bekr El-Yemenī taḳı İbn ʿAbduʾllāh atlıġ bu üçegü Mekkede ke͡ŋgeş ḳıldılar, (241v15-16)

Kaʿb: Kaʿb bin Esed.

▪ Ançada Kaʿb birle yėtmiş er Mekkege keldiler. Ḳamuġ Ḳureyşni yıġdılar, aydı: (227r19)

Ḳaṭṭām: İbn Mülcem'le birlikte Hz. Ali'yi öldürmek isteyen kadın.

▪ Ol söz birle İbn Mülcem Kūfege kėldi, ʿAlīni öltürgeli, bir ḫatun kördi Ḳaṭṭām atlıġ, aŋga yawlaḳ ʿāşıḳ boldı. (241v20-21)

Ḳazzār bin Sālif: Salih Peygamber'in mucizesi olan deveyi öldüren kişi.

▪ Rivāyetde kelmiş: ol toḳuz kişi bözçi ėrdiler, Ḳazzār bin Sālif ve Musṭiʿ bin Dehr ėrdi. (35v3)

Mālik bin Caʿfer: Hz. Hüseyin'in duası ile helak olan kâfir.

▪ Ḥüseyn ḳarım ḳazdurdı, ot birle toldurdı, bir sıŋgardın kirsünler. Mālik bin Caʿfer anı körüp aydı: (246r17-18)

Māryāb: Musa Peygamber'e karşı gelen kâfirlerden biri.

▪ üç sıbṭ asmadılar, biri Ḳārūn ėrdi, Yehūdā uruġından ellig miŋg er yana biri Māryāb, Rūbīl uruġından ellig miŋg yana biri Efzīm ėrdi, Yefṣā uruġından otuz miŋg er. (125r10-11)

Musṭiʿ bin Dehr: Salih Peygamber'in mucizesi olan deveyi öldürenlerden biri.

▪ Rivāyetde kelmiş: ol toḳuz kişi bözçi ėrdiler, Ḳazzār bin Sālif ve Musṭiʿ bin Dehr ėrdi. (35v2-3)

Muṭʿīm bin ʿAbdī: Hz. Hamza'yı öldüren vahşi adlı kulun sahibi.

▪ Muṭʿim bin ʿAbdīniŋg Vaḥşī atlıġ ḳulı bar erdi. (224r15)

ʿ**Ömer bin Bekr el-Yemenī**: Amr bini'l-As'ı öldürmek isteyen kişi.

▪ Aymışlar: ʿAbduʾr-Raḥmān bin Murādī taḳı ʿÖmer bin Bekr El-Yemenī taḳı İbn ʿAbduʾllāh atlıġ bu üçegü Mekkede keŋgeş ḳıldılar, (241v15-16)

ʿ**Ömer ibn Hişām**: Ebu Talib'in ölümünden sonra Hz. Muhammed'i öldürmek için tedbirler düşünen Mekkeli kâfirlerden biri.

▪ Ḳaçan Ebū Ṭālib vefātı boldı ėrse Ebū Cehl ibn Hişām ve Ebuʾl-Buḫterī ibn Hişām ve ʿÖmer ibn Hişām ʿaleyhimüʾl-leʿāyin ḫalḳdın kizlenü bir sarāyda yıġıldılar, (219v5-6)

Ṣadūḳ: Salih Peygamber'in mucizesi olan devenin öldürülmesine yardım eden kadınlardan biri.

▪ Aymışlar: olar ėki arıġ tişiler ėrdi, biri ʿAbīre atlıġ, biri Sadūk atlıġ. (35v3-4)

Ṣāliḥ bin Vehbi'l-Merī: Hz. Hüseyin'i kılıcı ile yaralayan kişi.

▪ Ṣāliḥ bin Vehbiʾl-Merī bıḳınınġa ḳılıç birle sançtı, (248r13-14)

Sinān bin Ensi'l-Naḫʿī: Hz. Hüseyin'i göğsünden okla yaralayan kişi.

▪ Sinān bin Ensiʾl-Naḫʿī oḳ attı kögsiŋ̑ge tikildi. (248r13)

Süfyān bin Ḥarb: Mekkeli kâfirlerin ileri gelenlerinden biri.

▪ Benū Müslimdin Ebuʾl-Aʿveriʾs-Selemī keldi, ʿİkrime bin Ebī Cehl ve Süfyān bin Ḥarb birle Medīneni egirdiler. (228r14-15)

Sürāḳa: Ebu Süfyan'ın hicret sırasında Peygamber'i öldürmek için tuttuğu kiralık katil.

▪ Ebū Cehlġa ḫaber boldı, Sürāḳanı soŋ̑larınça yiberdiler. Bu Sürāka mübāriz ėrdi, (220v6-7)

Ubbā bin Ḫalef el-Cemehī: Hz. Muhammed'in kılıçla yaralayıp öldürdüğü Mekkeli kâfirlerden biri.

▪ Aymışlar: bu münāẓara Ebū Bekrüʾṣ-Ṣıddīḳḳa tüşti. Ubbā bin Ḫalef El-Cemehī birle Ebū Bekr aydı: ol bizge tėmek erdi, (230v12)

Varaʿa bini'ş-Şerīki't-Temmī: Hz. Hüseyin'i yaralayan kâfirlerden biri.

▪ Varaʿa biniʾṣ-Şerīkiʾt-Temmī Ḥüseynniŋ̑ elgiŋ̑ge buḳaġu birle urdı. (248r12)

Velīd bin Maġīrü'l-Ḥamrūnī: Hz. Peygamber'in imana davetine şakayla karşılık veren kâfir.

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. Olar bėş ėrdiler, biri Velīd bin Maġīrüʾl-Ḥamrūnī, ėkinçi ʿĀṣab bin Dāyilüʾṣ-Ṣemī, üçünçi Asūd bin ʿAbdīġavṣ, törtünçi Ebū Remʿe ʿĀṣ bin Vābek, bėşinçi Ḥāriṣ bin Ṭalāṭīl. (203r19-21)

Verdān: İbn Mülcem'in âşık olduğu ve Hz. Ali'yi öldürmek için tuttuğu kişi.

▪ Tişi bir Verdān atlıġ kişini ḳoldaş ḳıldı. (242r3-4)

2.1.1.10. Hz. Musa'nın Gönderdiği Casus Adları

Ceddī bin Sevrī: Musa Peygamber'in on iki casusundan biri.

▪ Ceddī [uruġından Cebīd bin Yūsuf, Zebūlūn uruġından Ḥuddī] bin Sevrī, (117v10)

Cevlāyīn bin Melikyā: Lavi boyundan Musa Peygamber'in casusu.

▪ Lāvī uruġından Cevlāyīn bin Melikyā, (117v11)

Cuyye bin Viḳayş: Musa Peygamber'in Yefsa boyundan casusu.

▪ Yefṣā uruġından Cuyye bin Viḳas, (117v10)

Eşiterḳafā[51]: (?)

▪ Eşiterḳafā uruġından Sālūl bin Melik, (117v10)

Falṭ bin Vefrīn: İbn Yamin uruğundan Musa Peygamber'in casusu.

▪ İbn Yāmin uruġından Falṭ bin Vefrīn. (117v12)

Ḫarlabīl bin Ḫamel: Dan uruğundan Musa Peygamber'in casusu.

▪ Dān uruġından Ḫarlabīl bin Ḫamel, (117v10-11)

Ḫurrī bin Āşūs: Yusuf Peygamber uruğundan olup Musa Peygamber'in casusu.

▪ Yūsuf uruġından ėkegü Yūşaʿ bin Nūn taḳı Ḫurrī bin Āşūs, (117v11-12)

Sābāṭ bin Cüz'īn: Musa Peygamber'in on iki casusundan biri.

▪ Şemʿūn uruġından Sābāṭ bin Cüzʾ, (117v9)

[51] (Ata, 2019: 1009).

Sālūl bin Melik: Musa Peygamber'in on iki casusundan biri.

▪ Eşiterḳafā uruġından Sālūl bin Melik, (117v10)

2.1.1.11. Ashab-ı Kehf Adları

Kefsīṭṭīnūs: Eshab-ı kehfe katılan çoban.

▪ Ḳoyçınıñ atı Kefsīṭṭīnūs, itniñ atı Ḳıṭmīr. (178r18)

Ḳıṭmīr: Eshab-ı Kehf'e katılan köpeğin adı.

▪ Ḳoyçınıñ atı Kefsīṭṭīnūs, itniñ atı Ḳıṭmīr. (178r18)

Mükselmīnā: Eshab-ı Kehf'ten biri.

▪ Aymışlar: olarnıñ adları Yemlīẖā, Mükselmīnā, Ṣartūlīs, [Marṭū]nīs, Savrinūs, Ẕevānus. (178r17-18)

Ṣartūlīs: Eshab-ı kehf'ten biri.

▪ Aymışlar: olarnıñ adları Yemlīẖā, Mükselmīnā, Ṣartūlīs, [Marṭū]nīs, Savrinūs, Ẕevānus. (178r17-18)

Ṣavrinūs: Eshab-ı kehf'ten biri.

▪ Aymışlar: olarnıñ adları Yemlīẖā, Mükselmīnā, Ṣartūlīs, [Marṭū]nīs, Savrinūs, Ẕevānus. (178r17-18)

Yemlīẖā: Eshab-ı kehf'ten biri.

▪ Yemlīẖā aydı: ḳaçar vaḳt anda bolur kim çögen birle top urarda sarāy tapa kėlürde aḳrın uralıñ, yazı tapa urarda ḳatıġ uralıñ. (178r10-11)

Ẕevānis: Eshab-ı kehf'ten biri.

▪ Aymışlar: olarnıñ adları Yemlīẖā, Mükselmīnā, Ṣartūlīs, [Marṭū]nīs, Savrinūs, Ẕevānus. (178r17-18)

2.1.1.12. Yunus Peygamber'in Konuştuğu Abidlerin Adları

ʿ**Abdu'r-Raḥmān**: Yûnus Peygamber'in konuştuğu abidin adı.

▪ Yana bir ʿābidġa tėgdi, rükūʿ içinde uyuḳlar ėrdi, anıŋ̂ hem atın sordı, aydı: ʿAbduʾr-raḥmān. (155r13-14)

Ḥahmā: Yunus Peygamber'in konuştuğu perilerin ulusu olan abit.

▪ Yūnus aydı: bu kim turur? Cebreʾīl aydı: bu perīlerniŋ̂ uluġı turur, Ḥahmā atlıġ, Ādem-i Ṣafī ėlginde müsülmān boldı, (155v12-13)

Ḥammād: Yunus Peygamber'in konuştuğu abit.

▪ Atıŋ̂ ne turur, tėp sordı. ʿĀbid aydı: atım Ḥammād. (155r8-9)

Hemmām: Yunus Peygamber'le konuşan abit.

▪ ʿĀbid aydı: atım Hemmām. Yūnus aydı: ey Hemmām maŋ̂a seniŋ̂ ḳatıŋ̂da orun bolġay mu? Hemmām aydı: (155r6)

Mikāʾīl: Yunus Peygamber'in konuştuğu abit.

▪ Yūnus sordı: bu kim turur? Cebreʾīl aydı: Mikāʾīl atlıġ ʿābid turur. (155v6)

Mūnis: Yunus Peygamber'in konuştuğu abit.

▪ ʿĀbid atım Mūnis, altı yüz yıldın beri munda-men, mundın kitgil, meni öz ḳayġum birle ḳoyġıl, tėdi. (155r18)

Ṣāliḥ: Yunus Peygamber'in konuştuğu abit.

▪ Yana bir ʿābidġa tėgdi. Atıŋ̂ nė tėdi. Atım Ṣālih. (155r11)

2.1.1.13. Hükümdar, Sultan, Vezir, Katip ve Diğer Görevlilerin Adları

ʿ**Abdu'llāh bin Ebī Ṣer**ʿ: Hz. Osman'ın halifeliği devrinde ayaklanan Mısır valisi.

▪ ʿAbduʿllāh bin Ebī Ṣerʿdin gile ḳıldılar. (240r2)

ʿ**Abdu'llāh Ziyād**: Yezid döneminin Basra ve Küfe valisi.

▪ ʿAbduʾllāh Ziyādnıŋ atası ḳarındaşı oġlı erdi. (245r19)

ʿ**Akūz**: Semdun'un uğradığı adanın valisi.

▪ bu ataġnıŋ erkligi kim turur? Aydı: ʿAkūz melik turur. (141r18)

Aṭġīr: Reyyan hükümdarın Yusuf'u satın almak üzere görevlendirdiği veziri.

▪ Aymışlar: Aṭġīr atlıġ vezīrin Yūsufnı satġın alġalu ıḍdı. (76r1-2)

ʿ**Azīz**: Zeliha'nın kocası, Reyyan melikin kâtibi, Yusuf'u kul olarak satın alan kişi.

▪ Eger Reyyān Melik ıḍġan ʿAzīz, Deyyān melik yaratḳan beḍizni körüp aṭdın tüşüp yaḍaġ boldı ėrse ne ʿaceb bolġay? (76r7-9)

Bāzān: Yemen'in ulu kişisi.

▪ Kisrā ança birle tap ḳılmadı. Yemen uluġı Bāzānḳa bitig ıḍtı, barġıl Muḥammedniŋ boynını baġlap maŋa keltürgil. Bāzān ėki Tācīkni Resūl ʿaleyhiʾs-selāmḳa ıḍtı, (230v2-3)

Benī Müslim: Murra kabilesinden olup Emevilerden Sufyanilerin hizmetinde bulunmuş bir kumandan.

▪ Benū Müslimdin Ebuʾl-Aʿveriʾs-Selemī keldi, (228r14)

Benī Ümeyye: Şam'ı merkez edinen bütün İslam memleketleri üzerinde hüküm sürmüş bir devlet.

▪ Biregü Benī Ümeyyedin Verdānnı öltürdi. (242r6-7)

Buḫtu Naṣr: II. Nabokodonosor, Babil hükümdarı olup Nabopolassar'ın oğludur.

▪ Aymışlar: ḳamuġ dünyānı tört kimerse tuttılar, ėki müsülmān, ėki kāfir. Müsülmān Süleymān yalawaç taḳı Züʾl-Ḳarneyn, kāfir Nemrūd taḳı Buḫt-ı Naṣr. (37v20-38r1)

Cālūt: İsrailoğullarına karşı çıkan, cüssesi ile meşhur bir Filistinli kahraman. Davud Peygamber tarafından öldürülmüştür.

▪ Cālūt kėldi, Benī İsrāʾīl boḍunıdın ol tābūtnı aldı, (132r2-3)

Dāʿīn: Seba melikesi Belkıs'ın veziri.

▪ Dāʿīn atlıġ vezīrige aydı, ḳamuġ bėgleri çerigi birle yıġdurdı, (147v19)

Daḳyānūs: Eshab-ı Kehf zamanındaki Anadolu hükümdarı.

▪ Aymışlar: Rūmda bir melik bar ėrdi, yawlaḳ cabbār ėrdi Dakyānūs atlıġ, uluġ mülki bar ėrdi, (178r2)

Ebrehe bin Esrem bin Ebrehe Ṣabāḥ: Eshabü'l-fil zamanında Yemen hükümdarı Esmaha'nın komutanı.

▪ Melik telim çerig yıġdı. Ol çerigge Ebrehe bin Esrem [bin] Ebrehe Ṣabāḥnı ser-ḫayl ḳıldılar, (179v19-20)

Ecb bin ʿAmred: Beni İsrail'de bir melik.

▪ Aymışlar: Benī İsrāʾīlde bir melik bar ėrdi, atı Ecb bin ʿAmred ėrdi, (158r19)

Eşmaḥa: Eshabü'l-fil zamanında Yemen hükümdarı.

▪ meliklerinińg atı Eşmaḥa, künyeti Yekşūm ėrdi. (179v15)

Firʿavn: Mısır hükümdarlarının lakabı, özellikle Hz. Musa zamanında yaşayan Mısır hükümdarı.

▪ Üküş yıġladı, devāt ḳalem alıp ḫaṭ yazdı: Mışr melikige kim bu ḫaṭ İbrāhīm Ḥalīluʾllāh nebīresi, İsḥāḳ ẕebīḥuʾllāh oġlı Yaʿḳūb İsrāʾīluʾllāhdın Firʿavn āġūşı ʿAzīz-i Mışrġa tėgsün. (99r8-10)

Hāmān: Firavn'un başbeyi.

▪ Mūsī yandı, Benī İsrāʾīl boḍunı bu sözge ḳamuġ sewündiler. Firʿavn Hāmān aḍın bėgleri birle yıġılıp kėńgeştiler, (111v14-15)

Ḫandaʿ bin ʿÖmer: Hicaz hükümdarı.

▪ Handaʿ bin ʿÖmer atlıġ erni özlerińge melik tutundılar. (32r5-6)

Ḥanīfe bin Sümendeʿü'l-Cürhümī: Beni Cürhüm adlı hükümdarın künyesi.

▪ Meliklerinińg atı Ḥanīfe bin Sümendeʿüʾl-Cürhümī ėrdi. (49r6)

İskender: İskender.

▪ İskender cevāb tapmadı, olarnı ḳoydı çerigi birle. (174r6)

Ḳāṣūn: Firavun'un aşçısı.

▪ Bu Ḳāṣūn Firʿavnnuńg aşçısı erdi, bāzārda otun aldı, (T170a19)

Ḳaṭġīr: Reyyan meliğin veziri. bk. **Aṭġīr**

▪ yanındaġı Yanaġ mülkinde ınaġ, özińge müşīr, özińge vezīr Mıṣr ʿazīzi Kaṭġīr. (75v21-76r1)

Kürmüz: Mü'tefikat'ın veziri.

▪ Meliklerinińg atı Sedūm bin Müşdem ėrdi, vezīrinińg atı Kürmüz. (57r3-4)

Lemkān: Nemrud'un hizmetçilerinden biri.

▪ Lemkān menāredin inip bu ḥālni Nemrūdġa aytu bėrdi. (42v1)

Mālik bin Ẕeʿr: Yusuf Peygamber'i kuyudan çıkaran ve kardeşlerinden satın alan hükümdar.

▪ Yehūdā bitigni aldı, kördi, Yūsuf ḳuḍuġdın çıḳmışda Mālik bin Ẕeʿrġa Yūsuf ḳulumız tėp satḳanda bėrgen bitig ėrdi. (102v13-14)

Mirbaṭ bin Ṣaḫrā: Süleyman Peygamber'in hizmetçilerinden biri.

▪ Āṣaf bin Berḫiyā on ėki er birle sağında, Mirbaṭ bin Ṣaḫrā on ėki er birle solında, Buġāt bin Zūbʿa bin İblīs artında. (142r1-2)

Muḳavḳış: Hz. Muhammed'in İslam'a davet ettiği Mısır hükümdarı.

▪ üçüncini Mıṣr meliki Muḳavḳış<ḳa> ıḍtı, (230r8-9)

Necāşī: Hz. Muhammed'in imana davet ettiği Habeş hükümdarı.

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām tört bitig ḳıldı. Birini Rūm meliki Ḳayṣerḳa ıḍtı, ėkinçini Ḥabeşe meliki Necāşīka ıḍtı, (230r8)

Nemrūd: Nemrud.

▪ bėşinç suw baḳası Nemrūd otınġa su keltürmiş üçün, (13v4)

Rāfiʿ: Belkıs'ın kadısı.

▪ Ḥuyūʿ atlıġ ḳāżīsini, Rāfiʿ atlıġ vezīrini, Dāʿīn atlıġ ḥācibini bu māl birle Süleymānġa ıḍdı (148r20-21)

Reyyān: Yusuf Peygamber zamanındaki Mısır hükümdarı.

▪ Yūsufnıng̑ çavı bu Reyyān melikge tėgdi. (75v20)

Sedūm bin Müşdem: Mü'tefikat hükümdarı.

▪ Müʾtefikāt maʿnīsi ''mekriyān'' tėmek bolur. Meliklerining̑ atı Sedūm bin Müşdem ėrdi, (57r3)

Tālūt: Beni İsrail'in ilk hükümdarı.

▪ Yana bir ḳavlde, Tālūt melik bolmış kün, yazıġa çıḳtılar, sewünçler ḳıldılar, (132r7-8)

ʿ**Umlāḳ**: Şeddad'ın oğlu.

▪ Yaʿḳūb oğlanları aşlıḳ alġalu oġradılar, Ḳaṭramġa keldiler. ʿUmlāḳ laʿīn erdi, (62v17)

Yaḫnūn: Ermele'nin veziri.

▪ Yaḫnūn atlıġ vezīri bar ėrdi, (159r13)

Yekşūm: Eshabü'l-fil zamanında Yemen hükümdarı Esmaha'nın künyesi.

▪ meliklerining̑ atı Eşmaḥa, künyeti Yekşūm ėrdi. (179v15)

Yüstaġād: Eshab-ı kehf'i mağarada bulan hükümdar.

▪ Yemlīḫānı melikge ėltti, melik Yüstaġād atlıġ müsülmān ėrdi, (179r1-2)

Ẕeʿr: bk. **Mālik Ẕeʿr**

▪ taḳdīrde yazılġan ʿaḳdni Ẕeʿr oġlı bozumadı. (77v14)

2.1.1.14. Müfessir, Muhaddis, Hikayeci ve Şair Adları

Bābil: Bir hadis nakledici, ravi.

▪ Bābil tėmiş: ėki türlüg til boldı, (43v12)

Bū Fülāye: Hz. Osman'ın öldürülüşünü anlatan kişi.

Buḫārī: Buhari. Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail bin İbrahim bin el-Mugire bin Berdizbeh el-Cufî, el-Buharî.

▪ Buḫārīler aydılar: uyḳuda ėrdi. (217v17)

▪ Rivāyet ḳılurlar Bū Fülāyedin, aytur: Şām vilāyetinde erdim, (240v12)

Ebū İsḥāḳ-ı Nişāburī: Bir Kısasü'l-Enbiya yazarı.

▪ Bu sözler Ebū İsḥāḳ-ı Nişābūrī cemʿ ḳılġan Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā içinde bitiglig turur. (27v3-4)

Ebū ʿĪsī: Ebu İsi.

▪ Ḥikāyet: Meʾmūn ḫalīfe raḥmetuʾllāhi ʿaleyhi Ebū ʿİsīge aytur: (57v1-2)

Ebū Saʿīd el-Farnanī: Umretü'l-Kaza'yı anlatan bir ravi.

▪ Rivāyet ḳılur Ebū Saʿīd El-Fārnānī: ḳaçan tevelerge yüklep taŋġısız ıḍtılar (228r8)

Ḥāmid Nesevī: Yusuf kıssasında adı geçen bir ravi.

▪ Rivāyet ḳılmış Hāmid Nesevī kim Yūsufnıŋ ḳuşluḳ aşıġa ḳırḳ miŋ altun ḫarc bolur ėrdi, (102v1-2)

Ḥaşan-ı Başrī: Hasan bin Ebi'l-Hasan el-Basrī. Pek çok hadis nakil ve rivayet etmiş, sahabe-i kiramla görüşmüş kişi.

▪ Şeyḫ Ḥasan-ı Baṣrī raḥmetuʾllāhi ḳavlinçe bu ʿiẓām, ʿÜzeyr süŋükleri ėrdi. (165v16-17)

İḥsān: İhsan.

▪ Ḥākīlerḳa melāmet keldi, bu ėkegü ėr ve ḫatun saḳınmış tėg nelük saḳınmadıñ tėp ʿAbduʾllāhnı Musaṭṭaḥnı, İḥsānnı ḥad urdılar. (235v5-6)

İmām ʿAṭiyye ʿAvfī: İmam Atiyye.

▪ İmām ʿAṭiyye ʿAvfī aytur: aḳar ḳum boldı. (121v10)

İmām-ı Aʿẓam Ebū Ḥanīfe: Ebu Hanîfe Nuʿmân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh. Hanefi mezhebinin kurucusu.

▪ İmām-ı Aʿ[ẓam] Ebū Hanīfedin suʾāl ḳıldılar: (201v20-21)

İmām Ebu'l-Ḥasan: Ebu'l-Hasan-i Eşʿarî.

▪ Taḳı bir cevāb: İmām Ebuʾl-Ḥasen Şāʿirī raḥmetuʾllāhi İsmetüʾl-Enbiyā içinde keltürmiş: (70r17)

İmām Muḳātil: Mukâtil bin Süleymân. Büyük bir tefsiri vardır.

▪ İmām Muḳātil aydı raẓiyaʾllāhu ʿanhu: bu ol āyet turur: (203v10)

İmām Süddī: Ebu Muhammed İsmail bin Abdurrahman bin Ebi Duʿayb el-Aʿvar.

▪ Süddī İmām çıçala barmaḳça ėrdi. (121r21-121v1)

İmām Yaʿḳūb Süfyān: İmam Yakup Süfyan.

▪ Rivāyet: İmām Yaʿḳūb Süfyān öz tefsīri içinde taḳı Ḳaffa[l] Şāşī raḥimahumāʾllāhu Ebū Hüreyredin raẓiyaʾllāhu ʿanhu ol Muḥammed Muṣṭafāḍın aytur: (145v8-9)

İsḥāḳ-ı Mümşād: İshak-ı Mümşad.

▪ Rivāyet ḳılurlar üstād İsḥāḳ-ı Mümşāddın raḥmetuʾllāhi ʿaleyhi: ḳaçan uçmaḥlıġlar uçmaḥġa kirip māʾideġa oltursalar ferişteler ḫidmetde bolġaylar. (202r9-11)

Kaʿbü'l-Aḫbār: Ebu İshak Kaʿb bin Mânîʿ. Hz. Muhammed döneminde yaşamış rivayetleri ile meşhur bir hadis ravisi.

▪ Kaʿbüʾl-Aḫbār rivāyetinçe Mevlī taʿālā Nemrūd-ı laʿīnġa tört yüz yıl mülk bėrdi. (44v13-14)

Ḳāżī Nāṣır: Burhanoğlu Kadı Nasır Rabgûzî.

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settaraʾllāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: (2r19-20)

Kelbī: Tefsirde imam olup Cemel vakasında Hz. Ali'nin yanında olmuştur.

▪ Kelbī rivāyetinçe dünyānı yėtmiş miñg yıl olar tutdılar. (4v14)

Mevlānā Mecdü'd-dīn Endegānī: Müfessir.

▪ Mevlānā Mecdüʾd-dīn Endegānī raḥmetuʾllāhi tefsīrinde kėltürmiş: (175v21)

Muḥammed bin Ḥaṣan-ı Şeybānī: Ebu Abdullah Muhammed bin Hasan bin Farkad. Hanefi fakihi.

▪ Ḥikāyet: bir tişi imām Muḥammed bin Ḥasan-ı Şeybānīġa ʿāṣıḳ boldı, (82v6-7)

Muḥammed bin İṣḥāḳ: Hz. Muhammed'in hayatını ilk defa yazan Arap müellif ve muhaddislerinden biri.

▪ Muḥammed bin İshāk ḳavlinçe on sekiz yıl keçdi. (107r17)

Mücāhid: Müfessir.

▪ Mücāhid aytur: ėliglerin bileklerińge tėgi kėstiler, (86r14)

Nāṣır Rabġūzī: Burhanüddin Kadı Nasır Rabgûzî.

▪ Yaz üze mundaġ ġazel aymışda Nāṣır Rabġuzī (68v7)

Nāṣırü'd-din Toḳ Buġa: Kısas-ı Rabgûzî'nin sunulduğu kişi.

▪ müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2v1-2)

Süfyān: Muhaddis.

▪ Süfyān aytur: yėrge siŋ̑gdi, (121v9)

Süleymān bin Yesār: Medine'de fıkıh alanında ün kazanmış yedi kişiden biri.

▪ İḥsānüˈl-Beyān atlıġ tefsīrde kėltürmiş: Medīne şehrinde Süleymān bin Yesār atlıġ körklüg cemāllıġ ėr bar ėrdi. (82r12-13)

Şeʿbī: Ebu ʿAmr ʿÂmir bin Şarâhîl bin ʿAbd. Muhaddis.

▪ Rivāyet ḳılur Şeʿbī raẓiyaˈllāhu ʿanhu: İblīs sıŋ̑gar közlüg turur, (14v4)

Şeyḫ Cüneyd: Cüneyd-i Bağdadî.?

▪ Aymışlar: Şeyḫ Cüneyd raḥmetuˈllahi ʿaleyhi ḳaçan Ḳurʾān oḳıyurda bu āyetḳa tegse kim aytur erdi: (T174b3-5)

Şeyh Şaḳīḳ: Belh'te İbrahim Edhem'in müridi Hâtim-i Asam'ın hocası meşhur sufi ve şair kişi.

▪ Şeyḫ Şaḳīḳ raḥmetuˈllāhi ʿaleyhi ol bözçini işitdi ėrse körgeli bardı. (18v1-2)

Vehb ibn Münebbih: İran asıllı bir hikâyeci.

▪ Rivāyetde kelmiş: Vehb ibn Münebbih raẓiyaˈllāhu ʿanhu aytur: (76v19-20)

Yaḫyā bin Muʾāẕ er-Rāzī: Evliyanın büyüklerinden.

▪ Ḥikmet: Yaḫyā bin Muʿaẕ er-Rāzī aytur: (11v10-11)

2.1.1.15. Eser Adları

İḥsānü'l-Beyān: Eser adı.

▪ İhsānüˈl-Beyān atlıġ tefsīrde kėltürmiş: (82r12)

ʿ**İsmetü'l-Evliyā**: Eser adı.

▪ Tefsīrde taḳı ʿİsmetüˈl-Evliyāda kėltürmişler: (135v9)

2.1.1.16. Peygamberlerin Dirilttiği Ölü Adları

ʿ**Āmil bin İsrāʾīl**: Erhab ve Aʿlam arasında Musa Peygamber'in bulduğu ve Musa Peygamber'in mucizesi ile dirilen kişi.

▪ Ol ʿacāyiblerde biri ol ėrdi: Erḥab ve Aʿlam atlıġ ėki kend arasıda bir ölüg buldılar, atı ʿĀmil bin İsrāʾīl. (127v16-17)

ʿ**Āsir**: Hz. İsa'nın oğlunu dirilttiği kadın.

▪ ʿĀsir ḳızı taḳı ḳurtḳanıŋ oġlı bir ḳurtḳa ʿĪsīġa kėlip yıġladı, (171r6)

Yarḳaʿīl: Circis'in dirilttiği ölü.

▪ Melik ol bėş erniŋ biridin sordı: atıŋ nė? tėp. Aydı: atım Yarḳāʾīl. (163r6-7)

2.1.1.17. Diğer Özel Adlar

ʿ**Ād**: Şeddad'ın babası.

▪ Yana baʿżı ʿulemālar aymışlar: ʿĀdniŋ Şeddād atlıġ oġlı bar ėrdi, (62v1-2)

ʿ**Alīḳ**: Musa Peygamber'in asasının adı.

▪ Aymışlar: Ol ʿaṣānıŋ atı Layġa erdi. Aymışlar: ʿİṭāb erdi. Aymışlar: ʿAlīḳ erdi. (T173a11-12)

Āmane: Süleyman Peygamber'in hizmetçisi.

▪ Süleymān ḳaçan ṭahāret ḳılur bolsa iç tonını, yüzükini Āmane atlıġ ḳarabaşıġa bėrür ėrdi. (143r16)

Aşmaʿ: Musa Peygamber kıssasında geçen bir kadın.

▪ Ḥikāyetde kelmiş: Aşmaʿ aytur: ʿArab vilāyetinde kirip yöriyür erdim, (T169a2)

ʿ**Āyise**: Hz. Musa'nın yoluna girdiği için türlü şekillerde Firavn tarafından işkence edilen kişi.

▪ Āyiseniŋ Kıṣṣası Firʿavn Mūsīġa tehdīd ḳıldı, öltürgey-men, tėdi. Āyise aydı: (113v2)

Ażrām: Hızır aleyhisselamın tamir ettiği duvarda malı saklı olan iki çocuktan biri.

▪ Taḳı ot yaḳıla turġan tam içide yetīm oġlanlarnıñg mālları bar ėrdi, bir Ażrām atlıġ biri Żarām atlıġ, ata anaları ṣāliḥ ėrdi. (130v20-21)

Bāhilī[52]: (?)

▪ Bāhilīler aydılar: Beytüʿl-Maḳdisġa tėgi ėrdiler, andın artuḳraḳ yoḳ ėrdi. (217v18-19)

Begẕed: Eyyub Peygamber kıssasında geçen Müslüman olan üç kişiden Yemenli olanı.

▪ Üç kimersedin aḍın müsülmān bolmadı. Biri Yemen ėllig Yazuvv atlıġ, ėkinç Begzed atlıġ, üçünç Ṣāḳir atlıġ. (T158b7-8)

Belʿam-ı Bāʿūrā: Musa aleyhisselam zamanında her duası kabul olan büyük bir âlim.

▪ Mundaġın ḳırḳ yıl ol yābānda ḳaldılar ammā ol söz kim Belʿam-ı Bāʿūr[āʾ] duʿāsı birle ḳaldı, (119r9-10)

Benū Cürhüm: İsmail Peygamber'e yardım eden bir kervan.

▪ İsmāʿīl berekātında bir kün Müteʾfikāt yėrindin Benū Cürhüm atlıġ [uluġ] arḳış Şām vilāyetiñge Mekke yėrindin kėçer boldılar. (48v17-18)

Bestān: Bir Yahudi.

▪ Aymışlar: Bestān atlıġ cuhūd, yalawaçımız Muḥammed Muṣṭafā ʿaleyhiʿs-selāmġa suʾāl ḳıldı: (67v1)

Beşīr: Malik Zeʿr'e tabi olup Yusuf Peygamber'i kuyudan çıkaran iki kuldan biri.

▪ Ol ėki Ḥabeşīniñg biri Beşīr atlıġ yana biri Büşrā atlıġ. (71v3)

Beşīr: Yakup Peygamber'in Mübeşşere adlı hizmetçisinin oğlu.

▪ Cevāb: Yaʿḳūb yalavaçnıñg Yūsuf oġlan ėrkende bir Mübeşşere atlıġ ḳarabaşı bar ėrdi, ol ḳarabaşnıñg Beşīr atlıġ oġlı bar ėrdi. (105r14-16)

[52] (Ata, 2019: 1002).

Buġat Zūbʿa bin İblīs: Süleyman Peygamber'in yakınında bulunan bir zat.

▪ Buġāt bin Zūbʿa bin İblīs artında. (142r2)

Buḥeyrā: Hz. Hadice'nin rüyasını tabir ettirdiği rahip.

▪ Niçe kün yörüp bir otlaġ sulaġġa yėttiler, anda Baḥīrā atlıġ rāhib bar ėrdi. (189r3-4)

Būrān: Fars meliki Kisrâ'nın oğlu Şîrûne'nin kızı.

▪ Būrān atlıġ ḳızı orunġa olturdı. (231v20)

Büşrā: Malik Zeʿr'e tabi olan ve Yusuf Peygamberi kuyudan çıkaran iki kuldan biri.

▪ Ol ėki Ḥabeşīnin͡g biri Beşīr atlıġ yana biri Büşrā atlıġ. (71v3)

Daḥḥāk: Dahhak bin Kays.

▪ Daḥḥāk aytur: Mūsī üç tün kün bī-hūş boldı, ferişteler keçip ayturlar ėrdi. (121v13)

Dehḳān: Süleyman Peygamber hamallık yaparken yardım eden kişi.

▪ Bir Dihḳān atlıġ kėldi, ḳulı birle balıḳ satḳun aldı, (144r6)

Ebḳā: Hazrec ile savaşan kişilerden biri.

▪ Mevlī yarlıḳın tėgürür ėrdi, uş Ḫazrec, Ebḳā, Farīṭa ve Baṭīr birle sançışur ėrdi. (203v18)

Ebū Şekā: Hz. Musa ile Tanrı'nın didarını görmeye giden Şeka oğlanları.

▪ Mūsī Ṣāliḥ Ebū Şeḳānı ozdurdı, altmış Ebū Şeḳā çıḳtı. (120r13-14)

Ebuʾl-Aʿveriʾs-Selemī: Benū Müslim kabilesinden biri.

▪ Benū Müslimdin Ebuʾl-Aʿveriʾs-Selemī keldi, (228r14)

Ebu'l-Vahhāb: Salih Peygamber'i evinde saklayan kişi.

▪ Ebuʾl-Vahhāb ėwinde turur, tėdi. Ebuʾl-Vahhābġa barıp sordılar, (36r21)

Ebū Yaʿḳūb Tercemālī: Zü'l-Karneyn'in kıssasını görmeye gidenlerden.

▪ Mevlānā Mecdüʿd-dīn Endegānī raḥmetuʿllāhi tefsīrinde kėltürmiş: ḫalīfelerde bir kişi Ebū Yaʿḳūb Tercemālīġa ellig er bėş ḳaçır yüki altun bėrdi, (175v21-176r1)

Ebū Ẕülāme: Abbasi halifelerinin saraylarında soytarılık yapan zenci bir esir.

▪ Almaḳġa Ebū Ẕülāme āli ara kirmedi. Yarlıġ: Ebū Ẕülāme Zelīḫānıṅg köṅglindeki ʿışḳnı neteg alsun, (77v15-16)

Ermele: Beni İsrail'de melik olan Ecb bin Amred'in karısı.

▪ pād-şāhlıḳın Ermelege bėrmiş ėrdi. Bu Ermele butġa tapunur ėrdi, ol butnıṅg atı Baʿal ėrdi. (158r21)

Farīṭa: Hazrec ile savaşan kişilerden biri.

▪ Mevlī yarlıḳın tėgürür ėrdi, uş Ḫazrec, Ebḳā, Farīṭa ve Baṭīr birle sançışur ėrdi. (203v18)

Felūn: İkinci kat gök.

▪ Ėkinçi ḳat kök kümüşdin turur, Felūn atlıġ, ferişteleri bürküt ṣūretlıġ, uluġlarınıṅg atı Rikbāyil turur. (3v12-14)

Ġablānī: (?)

▪ Ġablānīler aydılar: miʿrāc aṣlā yoḳ ėrdi. (217v17)

Ġufrā: Bedr Savaşı'nda bir kadın.

▪ Anda kėḍin Resūl sınġar tepündi, olarnı ḳavdı. Kāfirlerde Ġufrā atlıġ bir tişi bar erdi, (223v6)

Ḫaşevī[53]: (?)

▪ Müntehī Ḫaşevīler aydılar: miʿrāc bar ėrdi, (217v19)

Ḫayşūr: Hızır'ın öldürdüğü çocuk.

▪ Aymışlar: ol oġlannıṅg atı Ḫayşūr ėrdi, ol kāvur ėrdi. (130v3)

[53] (Ata, 2019: 1013).

Ḫīrbīl: Firavn zamanında Müslüman olan üç kişiden Musa Peygamber'e sandık yapan.

▪ Ḳamuġ Mışr ėlinde üç müsülmān bar erdi. Biri Āyise yana biri Ḫīrbīl atlıġ şandūḳ yonġan yıġaççı, üçünçi ol uraġut kim Yūsuf yalawaç gürını suw içinde Mūsīḳa körgüzdi. (T169a15-17)

Ḫuyayy Naṣr: Huyayy Nasr.

ʿ**İṭāb**: Musa Peygamber'in asasının adı.

▪ Aymışlar: Ol ʿaṣānıŋ͡ġ atı Layġa erdi. Aymışlar: ʿİtāb erdi. Aymışlar: ʿAlīḳ erdi. (T173a11-12)

Kaʿbī[54]**:** (?)

▪ Kaʿbīler, Buḫārīler aydılar: uyḳuda ėrdi. (217v17)

Ḳanber: Hz. Ali'nin kölesi.

▪ Kanber başı yarıldı, (240v6)

Ḳarḳīsā: Karkisun'un oğlu.

▪ Toḳuz ay tamām boldı erse Ḳarḳīsūn oġul toġurdı. Ḳarḳīsā atadılar. (T156b15)

Ḳayl bin ʿÖmer: Hud Peygamber döneminde Allah'ın azabından korunmak için ʿÂd kavminin

Mekke'ye kurban kılmak için gönderdiği kişi.

▪ Üçegüni atlıġ kişilerdin çıḳardılar, biri Mezīd bin Saʿd, ėkinçi Loḳmān bin ʿĀd ol ḥakīm Loḳmān ėrmes, üçünçi Kayl bin ʿÖmer. (29v15-16)

Kellūb: Musa Peygamber ile Harun arasına girip ona Musa'nın yoluna girmesini söyleyen kişi.

▪ Kellūb kėlip aydı ėrse Ḳārūn aydı: (125r21-125v1)

[54] (Ata, 2019: 1017).

Ḳīdem: Göğün üçüncü katı.

▪ Üçünçi kök ḳızıl yāḳūtdın turur, atı Ḳīdem, ferişteleri böri ṣūretlıġ, uluġları Kökbāyil atlıġ. (3v14-15)

Ḳulb: İbrahim Peygamber'in dostu.

▪ Bażılar aymışlar: İbrāhīmnıŋ bir dōstı bar ėrdi, Kulb atlıġ. (55r1-2)

Layġa: Musa Peygamber'in asasının adı.

▪ Aymışlar: Ol ʿaṣānıŋ atı Layġa erdi. Aymışlar: ʿİṭāb erdi. Aymışlar: ʿAlīḳ erdi. (T173a11-12)

Loḳmān bin ʿĀd: ʿAd kavminden olup Tanrı'dan akbaba ömrü kadar uzun yaş dileyen kişi.

▪ Üçegüni atlıġ kişilerdin çıḳardılar, biri Mezīd bin Saʿd, ėkinçi Loḳmān bin ʿĀd ol ḥakīm Loḳmān ėrmes, üçünçi Ḳayl bin ʿÖmer. (29v15-16)

Maḫleṣā: Reyyan meliğin aşçısı.

▪ Aşçı atı Maḫleṣā ėrdi. (87v13)

Mevṣil: Karkisa'nın melik olan babası.

▪ Yana bir vilāyet bar erdi, Sārta atlıġ. Anıŋ meliki bar erdi, Mevṣil atlıġ. (T156a6-7)

Mezīd bin Saʿd: Ad kavminden olup Hud Peygamber'in duasıyla Tanrı'dan gelecek azaptan kurtulmak için Mekke'ye kurban kılmaya giden üç kişiden biri.

▪ Üçegüni atlıġ kişilerdin çıḳardılar, biri Mezīd bin Saʿd, ėkinçi Loḳmān bin ʿĀd ol ḥakīm Loḳmān ėrmes, üçünçi Ḳayl bin ʿÖmer. (29v15-16)

Mīsreʿ bin Herem: Misre bin Herem.

▪ Mīsreʿ bin Herem atlıġ kişi aytu bėrdi, (36r20-21)

Muʿāviye bin Bekr: Mezîd bin Saʿd'ın kardeşi.

▪ Bu Şemūd boḍunı Mekkelig birle mutaʿaşşıb ėrdiler. Mekkede Muʿāviye bin Bekr atlıġ üç yüz miṅg ėr çerigi birle ėrdi. (32r3-4)

Mużʿab: Reyyan meliğin oğlu.

▪ Mużʿab atlıġ oġlı bar ėrdi, (108r3)

Mübeşşere: Yakup Peygamber'in Yusuf'a vurdu diye oğlundan ayırdığı cariyesi.

▪ Cevāb: Yaʿḳūb yalavaçnıṅg Yūsuf oġlan ėrkende bir Mübeşşere atlıġ ḳarabaşı bar ėrdi, (105r14-15)

Müzdekī: Ermele'nin kölesi.

▪ Bu melikniṅg ḳ[ul]lıḳıda bir ʿābid bar ėrdi, Müzdekī atlıġ. (158v2-3)

Rikfā: Beşinci kat gök.

▪ Bėşinçi kök altundın turur, atı Rikfā, ferişteleri ḥūr ṣūretlıġ, uluġlarınıṅg atı [Sulṭayāʾīl]. (3v17-18)

Ṣaḳīl: Salih Peygamber'i Semud kavmine karşı evinde saklayan kişi.

▪ bir Ṣaḳīl atlıġ Ebuʾl-Vahhāb künyetlig kimėrseniṅg ėwiṅge keldi. (36r18)

Ṣākir: Eyyub Peygamber kıssasında geçen Müslüman olan üç kişiden biri.

▪ Üç kimersedin aḍın müsülmān bolmadı. Biri Yemen ėllig Yazuvv atlıġ, ėkinç Begẕed atlıġ, üçünç Ṣāḳir atlıġ. (T158b7-8)

Sālif: Salih Peygamber'in mucizesi olan deveyi öldüren Kazzar'ın babası.

▪ Ol oġulġa Ḳaẕẕār atadılar. Atasınıṅg atı Sālif ėrdi, (35r21)

Ṣāliḥ Ebū Şeḳā: Musa Peygamber'in Allah'la konuşurken tanık olması için seçtiği ulu kişi.

▪ Mūsī Sālih Ebū Şekānı ozdurdı, (120r13-14)

Ṣarāḫ: Âdem Peygamber'in Mekke'de yaptığı ev.

▪ Ādem Mekke yėriŋge kelip bir ėw ḳopardı, eḍizliki [kökge tegi], Ṣarāḫ atlıġ, maʿrūfraḳı Beyt-i Maʿmūr atlıġ. (13v5-6)

Seḫḫārī[55]: (?)

▪ Kaʿbīler, Seḫḫārīler aydılar: (217v17)

Ṣünür: Reyyan meliğin içkicisi.

▪ Ayaḳçınıŋg atı Ṣünür ėrdi. (87v13)

Ṭalḥām: Zeliha'nın karabaşı.

▪ Aymışlar: Zelīḫānıŋg Ṭalḥām atlıġ ḳarabaşı bar ėrdi (84r12)

Ümeyye: Abd-i Menaf'ın Haşim'le yapışık doğan oğlu olup Kureyş'in en mühim kolu olan Emevilerin ceddidir.

▪ Biriŋge Hāşim atadılar, biriŋge Ümeyye at bėrildi, ulġardılar. (243r9)

Üvreyā: İbn Yamin'in neslinden olup Tebşena'yı seven kişi.

▪ Dāvūd ʿaleyhiʿs-selām ol ḳızını ḳolduru kişi ıḍdı, aydılar, İbn Yāmin uruġından Üvreyā atlıġ kişini yiberip ėrdi. (135r10-11)

Vekellev bin Būfnā: Musa Peygamber ile Tanrı'nın görüşmesine giden iki kişiden biri.

▪ Yūşaʿ bin Nūn, Vekellev bin Būfnā ėkegü yandılar aydılar: (120r16)

Yazuvv: Eyyub Peygamber kıssasında geçen Müslüman olan üç kişiden biri.

▪ Üç kimersedin aḍın müsülmān bolmadı. Biri Yemen ėllig Yazuvv atlıġ, ėkinç Begẕed atlıġ, üçünç Ṣāḳir atlıġ. (T158b7-8)

Yüfṭūra: Sare öldükten sonra İbrahim Peygamber'in evlendiği Fütur adlı kadının babası.

▪ Sāre ölmişde kėḍin Yüfṭürāniŋg Füṭūrā atlıġ ḳızını aldı, (56r5)

[55] (Ata, 1997: 808).

Żarām: Hızr kıssasında geçen bir çocuk.

▪ Taḳı ot yaḳıla turġan tam içide yetīm oġlanlarnıŋ͡ġ mālları bar ėrdi, bir Ażrām atlıġ biri Żarām atlıġ, ata anaları ṣāliḥ ėrdi. (130v20-21)

Zecmī: Hızır'ın öldürdüğü çocuk.

▪ Aymışlar: atasınıŋ͡ġ atı Zecmī ėrdi. (130v3-4)

2.1.1.18. Esmā-yı Hüsnā Adları

Allāh: Allah.

▪ Cebrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām peyġamberlıḳ tėgürdi, aydı: barġıl, melikge aygıl, aytsun Allāh bir turur Ṣāliḥ anıŋ͡ġ yalawaçı turur. (33v20-21)

Ḫüdāy: Allah.

▪ Ol ḳoyçılar aydılar: bu şükrni kimge ḳılur-sėn? Menā aydı: Ḫüdāyġa. (152r15-16)

2.1.1.19. Melek Adları

ʿ**Azā**: Allah tarafından denenmek üzere yeryüzüne gönderilen üç melekten biri olan Harut'un isyan etmeden önceki adı.

▪ Üç ferişteni iḫtiyār ḳıldılar, bir ʿAzā atlıġ, ėkinçi ʿAzāyā atlıġ, üçüncü ʿAzāsil atlıġ. (21r16-17)

ʿ**Azāsil**: Allah tarafından denenmek üzere yeryüzüne gönderilen üç melekten biri olan İblis'in isyan etmeden önceki adı. krş. ʿ**Azāzīl**

▪ Üç ferişteni iḫtiyār ḳıldılar, bir ʿAzā atlıġ, ėkinçi ʿAzāyā atlıġ, üçüncü ʿAzāsil atlıġ. (21r16-17)

ʿ**Azāyā**: Allah tarafından yeryüzüne denenmek üzere gönderilen üç melekten biri olan Marut'un isyan etmeden önceki adı.

▪ Üç ferişteni iḫtiyār ḳıldılar, bir ʿAzā atlıġ, ėkinçi ʿAzāyā atlıġ, üçüncü ʿAzāsil atlıġ. (21r16-17)

ʿ**Azāzīl**: bk. ʿ**Azāsīl**

▪ Ḥāriṣ atın kiterdiler ʿAzāzil at bėrdiler. (4v7-8)

ʿ**Azrāʾīl**: Azrâil.

▪ Kėḍin ʿAzrāʾīlni ıḍdı, aŋ̑a ma ant bėrdi. ʿAzrāʾil aydı: (5v18)

Cebrāʾīl: Cebrail aleyhisselam.

▪ İner ėrken Muṣṭafānı indep ėltgen Cebreʾīl, yoklayurda Cebreʾīlni yolda salġan Muṣṭafā (2r14-15)

Ferḳayīl: Denizlere hâkim olan melek.

▪ teŋ̑izge erklig bolġan Ferḳayīl atlıġ ferişтege yarlıġ boldı, (144v17-18)

Ġaribā: Yedinci kat gök ferişteleri.

▪ Yėtinçi ḳat kök nūrdın turur, Ġarībā, ferişteleri ādemī ṣūretlıġ. (3v20-21)

Hārūt ve Mārūt: Kur'an'da ismi geçen iki melek.

▪ Ḳıṣṣa-i Hārūt Mārūt (21r6)

İblīs: İblis.

▪ Yėtinç ḳatnı yaratdı, ʿacībā turur. İblīs anda turur, tėgme yılda bir çıḳar yana kirür. (4r1)

İsrāfīl: İsrafil.

▪ Cebrāʾīl ant oġurlap topraḳ almadı. İsrāfīlni ıḍdı, aŋ̑a ma ant bėrdi, (5v16)

Kökbāyil: Üçüncü kat gök ferişтelerinin ulusu.

▪ Üçünçi kök ḳızıl yāḳūtdın turur, atı Ḳīdem, ferişteleri böri ṣūretlıġ, uluġları Kökbāyil atlıġ. (3v14-15)

Mālik: Cehennemin koruyucusu olan melek.

▪ Mālik ayġay: nelük köyürmes-sen? Ot ayġay: ey Mālik sen köyür tėyür-sen ammā Mālikü'l-mülūk aytur: köyürmegil. (51v14-15)

Mārūt bk. **Hārūt ve Mārūt**

Mikāʾīl: Mikail.

▪ Kėḍin Mikāʾīlni ıḍdı, aŋ͡ga ma ant bėrdi, ol ma topraḳ almadı. (5v17)

Nazīlek: Bir melek.

▪ ėkinçi ferişte Nāzīlek atandı perīlerdin, (4r7)

Nevbayīl: Dördüncü kat gök meleklerinin ulusu.

▪ Törtünçi ḳat kök aḳ yinçüdin turur, atı Yāhūn, ferişteleri aṭ ṣūretlıġ, uluġları Nevbāyil atlıġ. (3v15-17)

Rikbāyil: İkinci kat gök meleklerinin ulusu.

▪ Ėkinçi ḳat kök kümüşdin turur, Felūn atlıġ, ferişteleri bürküt ṣūretlıġ, uluġlarınıŋ͡g atı Rikbāyil turur. (3v12-14)

Ruʿbāyil: Altınçı kat gökteki meleklerin ulusu.

▪ Altınçı ḳat kök sarıġ yāḳūtdın turur, Veftā atlıġ, ferişteleri vildān ṣūretlıġ, uluġlarınıŋ͡g atı Ruʿbāyil turur. (3v19-20)

Ruḳīʿā: Birinci kat gökteki meleklerin ulusu.

▪ Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, atı Ruḳīʿā turur, ferişteleri uy ṣūretlıġ turur, (3v10-11)

Ṣarṣāʾīl: Yeryüzüne hâkim olan melek.

▪ İḍi ʿazze ve celle yėrge ėrklig Sarsāʾīl atlıġ ferişтege yarlıġ tegürdi: (154v18)

Sulṭayāʾīl: Beşinci kat gök ferişтelerinin ulusu.

▪ Bėşinçi kök altundın turur, atı Rikfā, ferişteleri ḥūr ṣūretlıġ, uluġlarınıŋ͡g atı [Sulṭayāʾīl]. (3v17-18)

2.1.1.20. Hayvanların Özel Adları

ʿ**Aṣṣaba**: Süleyman Peygamber'in Hüdhüdü ile konuşan bir kuş.

▪ bir ġarīb hüdhüd ḳuş kördi, atıñ nė turur? tėdi. Ol aydı: atım ʿAṣṣaba. (146v11)

ʿ**Aynü'l-ḥītān**: Yusuf Peygamber'in üzerinde başını yıkadığı balık.

▪ Mevlī taʿālā ʿaynüʿl-ḥītān atlıġ balıḳnı ıḍdı, (74v7-8)

Düldül: Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği binek.

▪ yana bir ḫaṭır ıḍtı Düldül atlıġ. (230r17)

Ebū Riyāz: Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği Yagfûr adlı eşeğin künyesi.

▪ Aymışlar: bir Mışrī ėşek ıḍtı Yaġfūr atlıġ, künyeti Ebū Riyā (230r15-16)

Erḥam: Süleyman Peygamber'in yüzüğünü yutan balık.

▪ Mevlī taʿālā Erḥam atlıġ balıḳġa ilhām bėrdi, (144v10)

Ḥazūm: Bedr Savaşı'nda gönderilen at.

▪ yana ün keldi: Ḥazūm ilgerü yörigil, tėp. (221v13)

Ḳazḳazīn bk. **Ḳıṭmīr**

▪ Ḳoyçınıñ bir iti bar ėrdi, Kazkazīn atlıġ. (178r16-17)

Ḳıṭmīr: Eshab-ı Kehf'e katılan köpeğin adı.

▪ Ḳoyçınıñ atı Kefsīṭṭīnūs, itniñ atı Ḳıṭmīr. (178r18)

Lebed: Lokman bin ʿÂd'ın konuştuğu karınca.

▪ Loḳmān bir kerges balasın alıp iktüledi ḳarıp ölginçe, yana birni, andaġuḳ yėtini, iktüledi, Lebed atlıġ. Ḳarınçġa ulaşı Loḳmān[ġa] aytur ėrdi: (30r18-20)

Mender: Süleyman Peygamber kıssasında adı geçen büyük karınca.

▪ Ol ḳol içi toluġ ḳarınçḳa ėrdi, ol ḳarınçkalarnıñg uluġı aḫsaḳ erdi, Mender atlıġ. (139r2)

Raʿde: Lut Peygamber'in devesi.

▪ bir tewesi bar ėrdi Raʿde atlıġ, (58r8)

Ṭūṭārūs: Süleyman Peygamber kıssasında geçen sivrisineklerin ulusu.

▪ peşşeler uluġı Ṭūṭārūs atlıġ Süleymānnıñg isin aldı, (143v5-6)

Veyne: Lut Peygamber'in köpeği.

▪ bir iti bar erdi Veyne atlıġ. (58r9)

Yaġfūr: Mısır hükümdarı Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği Mısrî eşeğin künyesi.

▪ Aymışlar: bir Mışrī ėşek ıḍtı Yaġfūr atlıġ, künyeti Ebū Riyā (230r15-16)

Yaʿḳūb: Süleyman Peygamber'in hüthüdünün adı.

▪ Süleymān hüdhüdidin sordı, seniñg nė turur? Aydı: atım Yaʿḳūb, Bārs vilāyetindin kėlürmen, (146v12)

Zālūca: Yunus Peygamber'i yutan balık.

▪ Zālūca atlıġ balıḳġa ilhām boldı, (156r17)

Ẓüyūʿ: Belkıs'ın Süleyman Peygambere gönderdiği at.

▪ Ḥuyūʿ atlıġ ḳāżīsini, Rāfiʿ atlıġ vezīrini, Dāʿīn atlıġ ḥācibini bu māl birle Süleymānġa ıḍdı (148r20-21)

2.1.1.21. Efsanevi Varlık, Kahraman, Yer Adları

ʿ**Avac bin** ʿ**Annāḳ:** Musa Peygamber'in askerlerine tek başına karşı çıkan efsanevi kahraman.

▪ Ḳıṣṣa-i ʿAvac bin ʿAnnak (28r8)

Cābülḳa: Doğuda bin kapısı olduğu rivayet edilen efsanevi bir şehir.

▪ Bir ançası Cābülḳā tüşdiler, bir ançası Cābilsā tüşdiler. Bu Cābülḳā ve Cābilsā ėki şehr turur, (37r8-9)

Cābülsa: Batı'da bin kapısı olduğu rivayet edilen efsanevi bir şehir.

▪ Bir ançası Cābülḳā tüşdiler, bir ançası Cābilsā tüşdiler. Bu Cābülḳā ve Cābilsā ėki şehr turur, (37r8-9)

Ḫelecān: Hud Peygamber boyundan olup Allah'ın verdiği azap yelini durdurmaya çalışan kişi.

▪ An[da] Ḫelecān atlıġ, küçlüg kimerse bar ėrdi. (30v18-19)

Ḳāf: Kafdağı.

▪ Mevlī taʿālā aṅga mülk-i ʿaẓīm bėrdi Kāfdın Ḳāfġa tegi. (173r3)

Kāvān: Süleyman Peygamber kıssasında uçan atların bulunduğu ada.

▪ Bir kün Süleymān aṭlanıp barurda Kāvān atlıġ aḍaġġa tėgdi. (139v9-10)

2.1.1.22. Dev, Cadı, İfrit, Cin Adları

Behşafī: Musa Peygamber'in mucizelerine karşılık Firavn'ın seçmiş olduğu dördüncü cadı.

▪ yana bulardın törtini ozdurdılar, birinіṅ atı Şābūr, ėkinçinіṅ atı Ġābūr, üçünçinіṅ atı Ḥutceṭe, törtinçinіṅ atı Behşafī. (112r6-7)

Ciblīt: Cehennemde yaratılmış olan dişi halk.

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalḳ yaratdı. Biri erkek aslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana bir tişi but ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan ṣūretlıġ. (4r8-11)

Cin bini'l-Cānn: Allah'ın insanı yaratmadan önceki dünya mülkünü emanet ettiği halk.

▪ Cin binüʿl-Cānn atlıġ ḫalāyıḳġa bėrdi, on sekiz miṅ yıl olar tutdılar. (4v16)

Ġābūr: Firavn'un seçtiği dördüncü cadı.

▪ yana bulardın törtini ozdurdılar, birinің atı Şābūr, ėkinçinің atı Ġābūr, üçünçinің atı Ḥutceṭe, törtinçinің atı Behṣafī. (112r6-7)

Ḥanḳīḳ: Süleyman Peygamber suretine girip yüzüğü alan dev.

▪ Bu kün ṭahāret ḳılġalı kirdi, çıḳmasdın burun İḍi ʿazze ve celle Süleymān yalavaç meńgizin Ḥanḳīḳ atlıġ dīvge bėrdi. (143r16-18)

Ḥārīṣ: Ciblit'in yedinci karından doğan oğlu.

▪ Yėtinçi ḳarın oġul toġdı ėrse ol oġulġa Hāriṣ at bėrdi. Bu Hāriṣ ġayet mekkār, tetik ḳopdı. (4r16-17)

Ḥażhāṣ: İblis'in gönderdiği dev.

▪ İblīs bir Ḥażhāṣ atlıġ dīvni ıḍdı, (57r14-15)

Ḥutceṭe: Firavn'ın cadısı.

▪ yana bulardın törtini ozdurdılar, birinің atı Şābūr, ėkinçinің atı Ġābūr, üçünçinің atı Ḥutceṭe, törtinçinің atı Behṣafī. (112r6-7)

Ḳāveş: Süleyman Peygamber'in devinin adı.

▪ Süleymānnıńg ol aṭlarġa raġbeti boldı, ėvińge keldi. Kāveş atlıġ dīv bar ėrdi, (139v12-13)

Ṣaḫrā: Süleyman Peygamber'in kürsüsünü yapan ifritlerden biri.

▪ Ṣaḫrā atlıġ perī bar ėrdi, (140v19)

Semdūn: Süleyman Peygamber kıssasındaki devin adı.

▪ Süleymān aydı: ol kim turur? Aydı: ol aḍaġda Semdūn atlıġ bir dīv bar, ol işni ol bitürgey. (139v15-16)

Yeraḫḫana: Firavn'ın Şem'ün da denilen cadılarının ulusu.

▪ Cādūlar uluġı Şemʿūn atlıġ közi körmes ėrdi, aymışlar: Yeraḫḫana ėrdi, (112v20)

Zubʿa: Süleyman Peygamber'in emrindeki dev.

▪ Süleymān anı söwer üçün ḳabūl ḳıldı, Zūbʿa atlıġ dīvge buyurdı, (142v17)

2.1.1.23. Put Adları

ʿ**Abḫor**: İblis'in mermerden yaptığı put.

▪ a͡ngа ʿAbhor atadılar. (32v5)

Ārṭamış: Şam hükümdarı Dadbane'nin altınla kaplanmış putu.

▪ altunġa ḳaplaġan Ārṭamış atlıġ butı bar ėrdi. (161r14)

Baʿal: Şam'da Bek adlı şehir halkının taptığı put.

▪ Bu Ermele butġa tapunur ėrdi, ol butnı͡ng atı Baʿal ėrdi. (158r21)

Eflūn: Şam hükümdarı Dadbane'nin ak taştan putu.

▪ Eflūn atlıġ butġa tapnur kāfir ėrmiş söwmedin (161r9)

Ḫandaʿ: Abhor adlı putun diğer adı.

▪ Ḫandaʿ baḳdı ėrse Kāṣūr bin ʿUbeyd atlıġ erni kördi, bu yaraġay mu? tėdi. (32v5-6)

Hübel: Kâbe'deki üç büyük puttan biri.

▪ Ḳamuġı yıġılıp Lāt ve ʿUzzā ve Hübelġa bardılar. Ol kün ḳamuġ butlar Kaʿbe içinde ėrdi. Mevlī taʿālā Hübelġa til bėrdi, aydı: (195v4-6)

Ḳart: Mü'tefikat kavminin dört büyük putundan biri.

▪ Tört butları bar ėrdi: Yebed, Meşhūr, Ḳavb, Karṭ. (57r4-5)

Ḳavb: Mü'tefikat kavminin dört büyük putundan biri.

▪ Tört butları bar ėrdi: Yebed, Meşhūr, Kavb, Ḳarṭ. (57r4-5)

Lāt: Mekke'deki üç büyük puttan biri.

▪ Ḳamuġı yıġılıp Lāt ve ʿUzzā ve Hübelġa bardılar. (195v4-5)

Meşhūr: Mü'tefikat kavminin dört büyük putundan biri.

▪ Tört butları bar ėrdi: Yebed, Meşhūr, Ḳavb, Ḳarṭ. (57r4-5)

Ş̲eleş̲: Eyyub Peygamber'in kardeşinin taptığı putun adı.

▪ Bāhīl butḳa tapınur erdi. Ol butnuŋ̑ atı S̲eleş̲ erdi, (T153a18-19)

Sercān: Eshabü'l-fil kıssasında adı geçen put.

▪ Yanmışdın soŋ̑ bir niçe edebsiz oġlanlar olarnıŋ̑ Sercān atlıġ butların otġa köydürdiler. (179v12-13)

ʿ**Uzzā**: Mekke'deki üç büyük puttan biri.

▪ Ḳamuġı yıġılıp Lāt ve ʿUzzā ve Hübelġa bardılar. (195v4-5)

Yebed: Mü'tefikat'ın dört büyük putundan biri.

▪ Tört butları bar ėrdi: Yebed, Meşhūr, Ḳavb, Ḳarṭ. (57r4-5)

Yüleş̲: Bürşam meliğin tapındığı put.

▪ Bu Bürşām melik teŋ̑iz ḳıraġında Muṭlaviyye atlıġ şāristānda butġa tapınur ėrdi. Ol butnıŋ̑ atı Yüleş̲ ėrdi, (151v17-18)

Zīfāl: İdris zamanında Mü'tefikat kavminin büyük bir putu.

▪ Olarnıŋ̑ Zīfāl atlıġ uluġ butları bar ėrdi, melik aydı: Zīfālġa barıŋ̑, yükünüŋ̑, yalbaruŋ̑, bolġay kim sizni ḳutḳarġay ya kendü bir yol körgüzgey. (57r13-14)

2.1.1.24. Mezhep Adları

Māryaʿfūnī: İsa Peygamber'i Tanrı kabul eden bir Hristiyanlık mezhebi.

▪ Aymışlar: tersālar üç türlüg tururlar, biri Māryaʿfūrnī, ėkinçisi Melīkānī, üçünçisi Nasṭūrī. (170r8-9)

Melīkānī: İsa Peygamber'i Tanrı'nın oğlu kabul eden bir Hristiyanlık mezhebi.

▪ Aymışlar: tersālar üç türlüg tururlar, biri Māryaʿfūrnī, ėkinçisi Melīkānī, üçünçisi Nasṭūrī. (170r8-9)

Nasṭūrī: İsa Peygamberi kutsal ruh kabul eden Hıristiyanlık mezhebi.

▪ Aymışlar: tersālar üç türlüg tururlar, biri Māryaʿfūrnī, ėkinçisi Melīkānī, üçünçisi Nasṭūrī. (170r8-9)

Yaʿḳūbī: Bir Hıristiyanlık mezhebi.

▪ Yaʿkūbīler aydılar: olar üçegü turur, (179r15)

Yestīūrī: Bir Hıristiyanlık mezhebi.

▪ Yesṭūrīler bėşegü tėdiler, altınçıları it. (179r16)

2.1.1.25. Dil Adları

ʿ**İbrānī**: İbranice.

▪ ʿİbrānī tillig kimėrse yoluḳsa tutuŋ͡g, tėp. (43v10)

Pārsī: < F. Farsça

▪ ʿArab tilinçe ''ebā'' tėdi erse. Cevāb: Ol-oḳ Pārsī tilinçe ma aymadı. (T170a9)

tāzī: < F. Arapça, Arabi

▪ Barça tiller birle sözler tāzī fārsī türkīdin (5v9)

til: 1) dil, lisan

▪ on sekiz til Sām uruġı ʿArab ve ʿAcem aldılar, otuz altı til Yāfeṣ uruġı Türkler aldılar. (43v13-14)

2.1.1.26. Savaş Adları

ʿ**Āmmü'l-Ḥuḍeybiyye**: Hz. Muhammed'in Medine'ye göçünün altıncı yılında Hudeybiye'de yapılan savaş.

▪ altınç yıl ʿĀmmüʿl-Ḥudeybiyye, yètinç yıl ʿUmretüʿl-Ḳażā boldı, (221r6)

2.1.2. Yer Adları

2.1.2.1. Dinî Merkezler

Beytü'l-Maḳdīs: Kudüs'teki Mescid-i Aksa.

▪ Savçılar miʿrāc tüninde Beyt-i Maḳdiska kelip (2r13)

Beyt-i Maʿmūr: Yedinci kat gökte, Cennet-i Firdevs'te bir köşk olup Hz. Âdem'le yeryüzüne indirilmiş –Kâbe mevkisine- Tufan'dan sonra yine cennetteki yerini almıştır.

▪ Ādem Mekke yèriñge kelip bir èw ḳopardı, eḍizliki [kökge tegi], Ṣarāḥ atlıġ, maʿrūfraḳı Beyt-i Maʿmūr atlıġ. (13v5-6)

Ḥarem: Mekke ve Medine'nin kutsal topraklarından dolayı verilen isim.

▪ Andın yandı Ḥaremge tègdi èrse namāzġa turuḳtı, (206r1)

Kaʿbe: Kâbe.

▪ ol köpükdin Kaʿbe endāzesiçe yèr yaratdı. (3r13)

Mescid-i Aḳṣā: Mescid-i Aksa, Kudüs'te Hz. Süleyman tarafından yaptırıldığı rivayet olunan mabet.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām yarlıḳar: ḳaçan kim Beytüʿl-Maḳdisġa tègdim èrse burāḳdın indim, Mescid-i ʿAḳṣāġa kirdim, èki rekʿat namāz ötedim, selām bèrdim. (209v15-16)

2.1.2.2. Irmaklar

Furat: Fırat Nehri.

▪ Aydı: bu ėki iç arıḳlar uçmaḥda aḳar. Bu ėki taş arıḳlar biri Nīl deryāsı turur, biri Furat turur. (209r9)

Nīl: Nil Nehri.

▪ Aymışlar: Mūsīġa yarlıġ boldı, Nīl deryāsı ḳıraḳınġa keldi, (114v18-19)

Ṭar-Baḥriyye: Bir deniz.

▪ maşrıḳ teñgizleri Ṭar-Baḥriyye deryāsın ḳamuġ içerler. (175r11)

2.1.2.3. Ülkeler

Çīn: Çin.

▪ Kėçmedi Çīn Māçīn içre özi teg çın yarġuçı (181v19)

Ḫıṭay: Çin.

▪ Tonluḳı tañgsuḳ yıġardın Rūm Ḫıṭay aṭlas çuzı (68v2)

Hindūstān: Hindistan.

▪ Ādem Hindūstānda Enḥulūs atlıġ yėrde Serendip tağınġa tüşdi, (13r1)

ʿ**Irāḳ**: Irak.

▪ Aydı: İrek ilindin yaʿnī ʿIraḳdın keldim. (18v17-18)

Ḳırḳız: Kırgız ülkesi.

▪ Kırkız Ḫıṭāy tawarımız (223r21)

Mışr: Mısır.

▪ Melik aydı: ey ʿAbdaʾllāh, bu kün men Mışr melik[i men], (45v4)

Ürdün: Ürdün.

▪ İbrāhīm Ürdün yeriŋ͡ge keldi, altı miŋ͡g ḳara ėwler kördi, (47r6)

Yemen: Yemen.

▪ Aymışlar: Ḳaçan Ḳābīl Hābīlni öltürdi ėrse İḳlimānıŋ͡g ėlgin tutup Yemen vilāyetiŋ͡ga bardı, (17r11-12)

2.1.2.4. Kentler

Adar: Hindistan'ın kuzeybatısında bir şehir.

▪ Yaʿnī ʿArabnı yėr yüzindin Adarġa ve İrtiḥāḳa, Şāmḳa tėgi iclā ḳıldılar. (228r11-12)

ʿ**Aden**: Aden şehri.

▪ Öre ḳoptı, aytu bėr[di]: mundın ʿAdenḳa barur bolsaŋ͡g saŋ͡ga muṭīʿ-miz, tėdi. (225v2-3)

Aʿlam: Musa Peygamber'in olağanüstü şeyler gördüğü kent.

▪ Ol ʿacāyiblerde biri ol ėrdi: Erḥab ve Aʿlam atlıġ ėki kend arasıda bir ölüg buldılar, atı ʿĀmil bin İsrāʾīl. (127v16-17)

ʿ**Āmm-i İlā**: Bir şehir adı.

▪ Ḳaçan ʿĀmm-i İlā ḫarāb boldı ėrse yėti türlüg çerig kėldi. (228r13)

ʿ**Āmmūrā**: Sodom şehri.

▪ Bu Ürdün yėrinde bėş uluġ şehr bar ėrdi: Dārūmā, ʿĀmmūrā, Sayvām, Sedūm, Şuʿār. (56v20-21)

Anṭākiyye: Antakya.

▪ Yana yöridiler, Anṭākiyye atlıġ kendge tėgdiler, ṭaʿām tiledi bėrmediler, (130v4)

ʿ**Aynü'ş-Şems**: Mısır'da bir şehir.

▪ Yolda kėlürde ʿAynüʿş-Şems atlıġ bir kend bar ėrdi, anda tüşdiler, (96v7)

Baʿalbek: Suriye'nin en büyük şehirlerinden olup, güneş tanrısı için yaptırılan Baʿal adlı putun bulunduğu mabetten dolayı bu ismi almıştır.

▪ Aymışlar: Benī İsrāʾīlde bir melik bar ėrdi, atı Ecb bin ʿAmred ėrdi, Şām vilāyetide Baʿalbek atlıġ şāristānda bu Ecbniñg Ermele binti Eflāṭūn bin Ġūş atlıġ ḫatunı bar ėrdi. (158r19-20)

Baġdād: Bağdad.

▪ Ḥikāyetde kelmiş: Baġdād ḫalīfesi Hārūnuʿr-Reşīd bir yıl Baġdād bodunıġa aşlıḳ bėrip cümlesin satḳun aldı, (109v15-16)

Bārs: Bars vilayeti.

▪ Süleymān hüdhüdidin sordı, seniñg nė turur? Aydı: atım Yaʿḳūb, Bārs vilāyetindin kėlürmen, (146v12)

Başra: Basra.

▪ Ḥavvā Cidde taġınġa tüşti. İblīs Başraġa tüşti. (13r2)

Baṭḥā: Medine'nin eski adı.

▪ faẓl ve iḥsān anıñg, ḳıble ve īmān anıñg, nāḳa ve imāme anıñg, Bāṭhā ve Ṭıḥāme anıñg, ḳanāʿat ve şükr anıñg, (189r21)

Belḫ: Belh.

▪ Yana aymışlar: Belḫ mülkinde bir arıġ zāhid, ʿālim bözçi bar ėrdi. (18v1)

Dārumā: Ürdün'deki beş büyük şehirden biri.

▪ Bu Ürdün yėrinde bėş uluġ şehr bar ėrdi: Dārūmā, ʿĀmmūrā, Sayvām, Sedūm, Şuʿār. (56v20-21)

Derbend-i Ḫīrzān: Bir şehir.

▪ Yıl sayu niʿmetler yetilse saḫrādın Çīn ve Māçīndin, Batḫa, Ḳalneḥad, Derbend-i Ḫīrzān vilāyetindin ḳamuġ ḫalāyıḳ öz bāġlarıñga barur tėg anda kelür ėrdiler, (57r6-8)

Duṣenbe: Şehir adı.

▪ Yana yėgirmi ėki kendler Ḫavzān Duṣenbe atlıġ. (T153a17-18)

Enḥulūs: Hindistan'da bir yer.

▪ Ādem Hindūstānda Enhulūs atlıġ yėrde Serendip tağınġa tüşdi, (13r1)

Erḥab: Musa Peygamber'in acayipler gördüğü kent.

▪ Ol ʿacāyiblerde biri ol ėrdi: Erḫab ve Aʿlam atlıġ ėki kend arasıda bir ölüg buldılar, atı ʿĀmil bin İsrāʾīl. (127v16-17)

Esbā: Bir şehir.

▪ Mevlī yarlıḳın tėgürür ėrdi, uş Ḫazrec, Ebḳā, Farīṭa ve Baṭīr birle sançışur ėrdi. Esbādın Medīnege kittiler. (203v18-19)

Filisṭīn: Filistin.

▪ olarnıng̑ birle çıḳdılar, Filistīnġa bardılar. (36v2-3)

Ḫabeş: Habeş.

▪ ėkinçini Ḫabeşe meliki Necāşīḳa ıḍtı, (230r8)

Ḫarrān: Harran.

▪ İbrāhīm yėti kün Mülk-i Ḫarrān ėlinde turdı, (46v12)

Ḫavzān: Yer adı.

▪ Ḫavzān atlıġ vilāyetde erdi. Yana yėgirmi ėki kendler Ḫavzān Duṣenbe atlıġ. (T153a17-18)

Ḫicāz: Hicaz.

▪ Ḥicr yerinde olturur ėrdiler, Sāmlı Hicāzlı arasında. (31v6-7)

Ḫorasān: Horasan.

▪ Ḥikāyetde kelmiş: Ḫorāsān vilāyetinde ḳaḥṭ tüşti, ḳatıġ açlıḳ boldı. (T166b1-2)

Ḫuneyn: Tâif'in 50 km kuzeybatısında bir şehir.

▪ men me Ḫuneyn küninde çerig ḳawurtlükiñge ḫoşlanıp mübtelā boldum, tėdi. (232r3-4)

Isfahān: İran'da tarihî bir şehir.

▪ Yılan Isfahān yėriñge tüşdi, anıñg üçün Isfahānī baḫīl bolur. (13r3)

İskenderiyye: İskenderiye.

▪ Aymışlar: bu muḳābele İskenderiyyede ėrdi. (112v6)

İsteḥar: Bir şehir.

▪ Süleymān aydı: yėlni tiledim kim mañga musaḫḫar ḳıldı, minip yörür-men, İsteḥardın Şamġa Şamdın İsteḥarġa bir aylıḳ yėr turur, (139r17-18)

Ḳalneḥad: Bir şehir.

Ḳaṭram-ı Şāristānī: Kenʿan'a on günlük mesafede bir şehir.

▪ Bu tamḳa Kaṭram-ı Şāristānī atadılar, (62v10)

Kenʿān: Filistin.

▪ İbrāhīm anı Kenʿān ḥaddinde Filisṭīn yėrinde defn ḳıldı, (56r3-4)

Kerbelā: Kerbela.

▪ Yol azdılar, uzun tün yöridiler, ertesi Kerbelāka çıḳtılar, (245v19)

Ḳırnaṭa: Gırnata.

▪ Ol ḥālde ėkegü keldi, biri Ḳırnaṭadın biri Naẓīrdin, neẕẕāre ḳılġalı köreli ḳayusıñga bolur ėrmiş, (221v11)

Ḳonsṭanṭiniyye: İstanbul.

▪ Aymışlar: Ẕüʾl-Ḳarneyn ʿālem içinde ābā-dānlıḳ telim ḳıldı, binālar ḳopardı, Konsṭanṭiniyyede bir ḳalʿa ḳopardı, (177v10-11)

Kūfe: Küfe.

▪ Muʿāviye <Şām>da erdi, ʿAlī raẕiyaʾllāhu ʿanhu Kūfede erdi. (241v17)

Māçīn: Çin'in güney bölgesi.

▪ Kėçmedi Çīn Māçīn içre özi teg çın yarġuçı (181v19)

Maḳdis: Beni İsrail'in yerleşik olduğu Kudüs ve Filistin için kullanılan bir tabir.

▪ Sām Maḳdis yėrinde ėrdi, Ṣemūd Ḥicāz yėrinde ėrdi. (32r2)

Maʾreb: Belkıs'ın oturduğu Seba'daki on üç vilayetten biri.

▪ Aymışlar: on üç şāristān ėrdi, Belkīs Māreb atlıġ şāristānda ėrdi, (146v16)

Medīne: Medine.

▪ Ol ḳuḍuġ Ürdün yėrinde erdi, Medīneli Mışrlı arasında Kenʿānġa üç yıġaçlıḳ yėrde Nūḥ yalawaç oġlı Sām ḳazmış erdi. (71r3-4)

Medyen: Şuayb Peygamber'in gönderildiği yer ve halkın adı.

▪ Ḳavluhu taʿālā: Yarlıḳar Medyenḳa: Şuʿayb yalawaçnı ıḍdımız. (T164b8-9)

Mekke: Mekke.

▪ ʿAzrāʾil ol toprāḳnı Mekkeli Ṭāyifli arasında Daḥnā atlıġ yėrde ḳoḍdı. (6r5)

Muşul: Musul.

▪ Muṣul ėliñge Bürşāmġa aytsun, (152r7)

Muṭlavniyye: Bir şehir.

▪ Bu Bürşām melik teñgiz ḳıraġında Muṭlaviyye atlıġ şāristānda butġa tapınur ėrdi. (151v17-18)

Necd: Necid.

▪ Aydı: mėn bir abuşḳa-men, Necddin kėldim, (219v8)

Nīnevā: Kur'an'da da adı geçen eski Asur başkenti.

▪ Nīnevāġa ḥaḳ yalavaç Yūnus ėrdi yalġuzun (151v10)

Rūm: Anadolu. bk. **Urum**

▪ İsḥāḳ olarnıñg ʿadāvetindin ḳorḳup ʿAyażnı Rūm vilāyetiñge ıḍdı. (54v9-10)

Sārta: Mevsil Melik'in meliği olduğu vilayet.

▪ Yana bir vilāyet bar erdi, Sārta atlıġ. Anıñg meliki bar erdi, Mevṣil atlıġ. (T156a6-7)

Sayvām: Ürdün'deki beş büyük şehirden biri.

▪ Bu Ürdün yėrinde bėş uluġ şehr bar ėrdi: Dārūmā, ʿĀmmūrā, Sayvām, Sedūm, Şuʿār. (56v20-21)

Sebā: Belkıs'ın hâkimiyetinde bulunmuş Yemen'de bir şehir.

▪ Ol hüdhüd Süleymān hüdhüdin Belḳīs vilāyetiġa ėltti. Ol vilāyetġa Sebā tėyürler ėrdi. (146v15-16)

Sedūm: Ürdün'deki beş büyük şehirden biri.

▪ Bu Ürdün yėrinde bėş uluġ şehr bar ėrdi: Dārūmā, ʿĀmmūrā, Sayvām, Sedūm, Şuʿār. (56v20-21)

Semerḳand: Semerkant.

▪ Semerkandḳa Soġd neteg erse ol kendler Ḫavzānḳa andaġ erdi. (T153a18)

Semüzkend: Bir şehir.

▪ Olarnı körüp ėki yarım yılda yana Baġdādġa kėldiler ḫalīfeġa ayttılar: yana ḳayturda Semüzkendge sekiz yıġaçlıḳ yėrdin kėçip kėldük tėdiler. (176r6-8)

Soġd: Soğd.

▪ Semerkandḳa Soġd neteg erse ol kendler Ḫavzānḳa andaġ erdi. (T153a18)

Şuʿar: Ürdün'deki beş büyük şehirden biri.

▪ Bu Ürdün yėrinde bėş uluġ şehr bar ėrdi: Dārūmā, ʿĀmmūrā, Sayvām, Sedūm, Şuʿār. (56v20-21)

Sündürne: Bir şehir.

▪ Āṣaf bin Berḫiyā Sündürne şehrige kirdi, (142r14-15)

Şābüreyāva: Bir şehir.

▪ ʿÜzeyr ol ėldin çıḳtı, ol ėlniŋ atı Şabüreyāva ėrdi, (165r20-21)

Şām: Şam.

▪ Ol kün seksen baş ādemī; ḳırḳ ėr, ḳırḳ ḫatun, Şām vilāyetinde teŋiz ḳıraġında bir kend ḳopardılar, (27r11-12)

Şellem: Beyt-i Makdis'in eski adı.

▪ İsḥāḳnı Şellem vilāyetinde ḫalīfe ḳıldı, (56v3)

Talʿabe: Kûfe'ye beş menzil uzaklıkta bir şehir.

▪ Aymışlar: Ḥüseyn raẓiyaʾllāhu ʿanhu Kūfeḳa bėş menzil Talʿabe atlıġ yėrge kelmişde Müslim bin ʿAḳīl ḫaberin işitti, (245v8-9)

Ṭāyif: Tayif.

▪ Ḥikāyet: Ṭāyifniŋ yigitleri tünle olturup sözleşür ėrdiler, (204r20-21)

Tebük: Hac yolu üzerinde Şam ile Medine arasında bir şehir.

▪ Tebük Ḥarbiniŋ ḳıṣṣası Suʾāl: tebük maʿnīsi ne bolur? Cevāb: lüġat içinde eşek arıġsızını yıḏlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek bolur. (232r12-14)

Temsīnü'r-Ribā: Bir şehir.

▪ yinçükleri yalıŋ, ḫalḫalları topuḳıŋa toḳınup Temsīnüʾr-Ribādın yügrüp. (223v2)

Urum bk. **Rūm**

▪ ḳaçan Muḥammed sizge kişi ıḍsa maŋ̑ga buluşuŋ̑g tėse siz aytıŋ̑g, biz ėkegü Urum erdük, yalġuz ḳalduḳ. Benī Naẓr meŋ̑gizlik bir Urum çerig keltürgil, ançada saŋ̑ga buluşġay-men. (229r2-4)

ʿ**Uşvān**: Bir şehir.

▪ ʿUşvān atlıġ ėlde teŋ̑giz ḳıraġında tüşdiler. (74v5)

Yanaġ: Bir şehir.

▪ yanındaġı Yanaġ mülkinde ınaġ, özinŋ̑ge müşīr, özinŋ̑ge vezīr Mıṣr ʿazīzi Ḳaṭġīr. (75v21-76r1)

Ẕerʿatü'l-Cendel: Bir şehir.

▪ Andın soŋ̑g Zerʿatüʿl-Cendelġa bardı, (177v8)

2.1.2.5. Kasabalar

Bedr: Bedr, Medine'nin güneybatısında bir kasaba.

▪ Ebū Cehl aydı: ḳopuŋ̑g Bedr ḳuḍuġıge barıp sunı alalıŋ̑g, ḫamr içeliŋ̑g, nāy çalalıŋ̑g, (221r14-15)

Ḥażūr: Yemen'de bir kasaba.

▪ Aymışlar: Ḥażūr atlıġ ėlde Benī İsrāʾīldin on yalavaçnı öltürttiler. (165r15)

Ḥicr: Medine ile Şam arasında bir kasaba.

▪ Ḥicr yerinde olturur ėrdiler, Sāmlı Hicāzlı arasında. (31v6-7)

İrtiḥā: ? Artâh. Suriye'de bir kasaba.

▪ Yaʿnī ʿArabnı yėr yüzindin Adarġa ve İrtiḥāḳa, Şāmḳa tėgi iclā ḳıldılar. (228r11-12)

Ḳaryetü's-Ṣemayġīn: Şam'da bir kasaba.

▪ aŋ̑ga Ḳaryetüʿṣ-Ṣemāyġīn atadılar. (27r12)

Lārī: İran'ın güneyinde Fars eyaleti dâhilindeki Laristan'a mensup bir kasaba.

▪ Yaʿnī Kenʿān yėri Lārī üze olturup aydı: (75v13)

Rıbāṭ: Bir kasaba.

▪ Ribāt Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: (2r19-20)

Ṣaḥar: Hürmüz körfezi kenarında bir kasaba.

▪ Sahar dervāzesiŋ͡ge tegi bir köŋ͡glek bir destār birle yügürdi, (143r21)

2.1.2.6. Çöller

Aḥḳāf: Kum tepeleri olan bir yer.

▪ Turġu yėrleri ‘‘Aḥḳāf’’ ḳumdın tepeler bolur. (29r12-13)

Daḥnā: Arabistan'da büyük bir çölün ismi.

▪ ʿAzrāʾil ol toprāḳnı Mekkeli Ṭāyifli arasında Daḥnā atlıġ yėrde ḳoḍdı. (6r5)

Ḫayber: Medine'den 150 km mesafede bir vaha.

▪ [Ol] kün Resūlḳa üç sewünçler cemʿ boldı, tėdi, Caʿfer-i Ṭayyār kėlmeki, ėkinç feṯḥ-i Ḫayber, üçünç Rūm ġalebesi Farsḳa. (226v11-12)

Tīh: Beni İsrail çölü de denilen Sina yarımadasında bir çöl.

▪ Tīh yābānında ḳalġan ḳıṣṣa[ṣı] (118r21)

2.1.2.7. Dağlar

ʿ**Arafāt**: Mekke'de bir dağ.

▪ Ādem ėki yüz yıl yıġladı, ėki yüz yılda kėḍin ʿArafāt yėrinde ėkegü ḳavıştılar. (14r17-18)

Bū Ḳubays: Bir dağ.

▪ İbrāhīm Bū Ḳubays tağınġa aġdı, ün ḳıldı: (53v6)

Cidde: Hz. Havva'nın yeryüzüne gönderildiği dağ.

▪ Ḥavvā Cidde tağınġa tüşti. (13r2)

Cudī: Âdem Peygamber'in kemiklerinin ve Nuh Peygamber'in gemisinin bulunduğu rivayet edilen dağ.

▪ Yana bir rivāyetde Cudī tağında ḳoḍdı tėyürler. (25r8)

Damāvend: Demavend Dağı.

▪ kim cādūlar bir tün içinde turġan yėrlerindin Damāvend tağın͡ġa Hārūt ve Mārūtġa barıp cādūluḳ ögrenip yana kėlürler. (218r15-17)

Ḥīrā: Mekke'ye 13 mil uzaklıkta bir dağ.

▪ üçüsi uçup Mekkege tüşdi: Tuvar ve Ṣebīr ve Hırā, üçüsi Medīnege tüşdi: [Uḥud] ve Varḳā ve Rażvā. (121v5-6)

Ḳarraʿ: Karra Dağı.

▪ Ḳarraʿ atlıġ tağġa kişi ıḍdılar, but tutunmaġa taş tilediler. (32v1)

Kāyne: Salih Peygamber'in devesini çıkardığı dağ.

▪ Ol tağda bir ḳol bar ėrdi Kāyne atlıġ, suwları andın kelür ėrdi. (34v13-14)

Kirmān: İran'ın güneyindeki dağ.

▪ Ammā aymışlar: Süleymān Fārs vilāyetindin tėpredi, Kirmān tağlarınġa kėldi, (151r8)

Lübnān: Şam'da bir dağ.

▪ Taḳı aymışlar: ün işitdi: ey İbrāhīm bėş tağdın taş keltürüp anın͡ġ birle binā ḳılġıl, Ṭūr-ı Sīnā, Ṭūr-ı Zaytā, Ḥırā, Lübnān, Cudī. (52v10-12)

Lükām: Halep'te bir dağ.

▪ ẖatunı oġlanları birle Lükām tağınġa oġradı. (154v14-15)

Merve: Mekke'de Safâ'nın karşısında yer alan dağ.

▪ Tėṉgresinde taġ tanuḳlar Merve ėrdi [vü Ṣafā] (47v16)

Mīnā: Mekke doğusundaki dağlarda Arafat'a giden yol üzerindeki yer.

▪ ʿAbduʾllāh bin Mesʿūd aytur raẕiyaʾllāhu ʿanhu: biz Resūl ʿaleyhiʿs-selām birle Mīnāda ėrdük, (208r17)

Raẕvā: Musa Peygamber kıssasında altı parça olduğu söylenen dağın Mekke'ye düşen üçte birlik kısmı.

▪ üçüsi uçup Mekkege tüşdi: Tuvar ve Ṣebīr ve Ḥırā, üçüsi Medīnege tüşdi: [Uḥud] ve Varḳā ve Raẕvā. (121v5-6)

Ṣafā: Mekke'de bir tepe.

▪ Ṣafā tağından ün işitdi, uş suw, tėp. (48v7)

Ṣebīr: Musa Peygamber kıssasında altı parça olan dağın üçte bir kısmı.

▪ üçüsi uçup Mekkege tüşdi: Tuvar ve Ṣebīr ve Ḥırā, üçüsi Medīnege tüşdi: [Uḥud] ve Varḳā ve Raẕvā. (121v5-6)

Ṭūr: Tur Dağı.

▪ Mūsī yandurdı, Hārūnnı olarġa uluġ ḳıldı, özi Ṭūrġa bardı, (120v15)

Tuvar: Musa Peygamber kıssasında altı parça olan dağın Mekke'ye düşen üçte birlik kısmı.

▪ üçüsi uçup Mekkege tüşdi: Tuvar ve Ṣebīr ve Ḥırā, üçüsi Medīnege tüşdi: [Uḥud] ve Varḳā ve Raẕvā. (121v5-6)

Uḥud: Medine'nin dört kilometre kuzeyinde bir dağ.

▪ Ḳamuġ Uḥudḳa çıḳtılar. Uḥud tağıṉġa arḳa bėrip tura ḳılıṉġ. (223r8)

Varḳā: Musa Peygamber kıssasında altı parça olan dağın Medine'ye düşen üçte birlik kısmı.

▪ üçüsi uçup Mekkege tüşdi: Tuvar ve Ṣebīr ve Ḥırā, üçüsi Medīnege tüşdi: [Uḥud] ve Varḳā ve Rażvā. (121v5-6)

2.1.2.8. Ovalar

Ḥudeybiyye: Mekke'den 17 km'lik mesafede bir vadi.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām başlaġıl, tėdi. Berk yolġa tüşdiler, ağışı inişi telim. Hudeybiyyeka tegdiler. Bu Hudeybiyye muḥarrem er[di]. (225v8)

Tihāme: Sina yarımadasında Arabistan'ın güneyine uzanan dar kıyı ovası.

▪ İblīs aydı: bu kėçe ḥażretniñg muḳarrebleri Tıhāme tapa inerin kördüm, (184r8)

2.1.2.9. Kuyular

Bābil: Babil kuyusu.

▪ Cebrāʾīl olarnı kelip Bābil ḳuḍuġınġa eltdi, (22r11)

Erūme: Erume kuyusu.

▪ ʿOṣmān öz mālındın miñg erniñg meṣāliḥin tükel bėrdi, Erūme ḳuyuġın satḳun alıp müsülmānlarġa vaḳf ḳıldı. (201v1-2)

Ḥubbü'l-Aḫyār: Yusuf Peygamber'in atıldığı kuyu.

▪ Ol ḳuḍuġ atı Ḥubbüʿl-Aḫyār erdi. (71r5)

2.1.2.10. Mezarlıklar

Baḳīʿ: Bâkî gurüstanı.

▪ Ravża açılsa meni kigürüp anda ḳoḍsunlar, eger açılmasa Baḳīʿ gürüstānıġa ėltsünler, (239r3-4)

Ḳabrü'l-ʿArūseyn: Bedr Savaşı'nda şehit olan karı kocanın kabri.

▪ a͡ŋga ḳabrüʿl-ʿarūseyn atadılar. (224v17)

2.1.2.11. Pazar Yerleri

Laṭīme: Medine'de bir pazar yeri.

▪ Yėtmiş er çıḳtı, Laṭīme bāzārı͡ŋga keldiler, (225r13)

2.1.3. Kavim ve Boy Adları

ʿ**Abd-i Menāf**: Menâfoğulları, Beni Hâşim ve Beni Ümeyye kabilelerinin ecdadı. Muhammed bin Abdullah bin Abdu'l-Muttalib bin Haşim bin Abd-i Menaf. Hz. Muhammed bu soydandır.

▪ Ḳamuġ Ḳureyşīler taḳı āl-i ʿAbd-i Menāf Muḥammed-i Emīn atadılar. (186v1)

ʿ**Acem**: Acem.

▪ ʿArab ve ʿAcem melikleri ḳoldı unamadı͡ŋg imdi Ebū Ṭālib ögsüzin unar-sėn. (192r4-5)

ʿ**Ād**: Nuh devrinden sonra ortaya çıkan kudret, servet ve refahı dolayısıyla kibir ve gurura kapılan eski Arap kavmi. Arapların atalarındandır.

▪ Yigne yürtükinçe yeldin ʿĀdīlarġa yol açıp Hūd peyġamber ʿaleyhiʿs-selām toḳuz yaşayurda ʿĀdī boḍunı keldi. (29r9-10)

ʿ**Amāliḳa**: Hicaz'ın kuzey ve Filistin'in güneyinde İsrailoğulları ile aralarında devamlı düşmanlık olan eski bir Arap kavmi. Davud Peygamber ile savaşmışlardır.

▪ ʿAmāliḳa ötti, zaḥmet tegürmedi, andın kėçip ḳatıġraḳ boldı, (30v10)

ʿ**Arab**: Arap.

▪ ʿArab tilinçe a͡ŋga edīm atayurlar. (8r10)

Benī İsrāʾīl: Beni İsrail kavmi ve kurucusu.

▪ Beni İsrāʾīl alarnı͡ŋg uruġı boldı. (108r1)

Benū/ī Ḳureyẓa: Medine'deki son Yahudi kabilesi.

▪ Bu iclāyī Benī Ḳureyẓanı öltürmişte kėḍin ėki yılda ėrdi. (227r12-13)

Benū/ī Naẓīr: Medine'nin önemli iki Yahudi kabilesinden biri.

▪ Aymışlar: Ḥayy bin Aḫṭab Benī Naẓrdın Mekkege barıp Muḥammed birle sançışġa taḥrīṣ ḳıldı. (228v17-18)

Benū Saʿd: Hz. Muhammed'in sütninesinin bulunduğu Arap kabilesi.

▪ ʿArabda bir ḳabīle bar ėrdi Benū Saʿd atlıġ. (184v7)

cühūd: < F. Yahudi

▪ Aymışlar: Bestān atlıġ cuhūd, yalawaçımız Muḥammed Muṣṭafā ʿaleyhiʾs-selāmġa suʾāl ḳıldı: (67v1)

cühūdluḳ: < F.+T. Yahudilik

▪ Mūsīdin soñg ḳavmi yetmiş türlüg boldılar, cuhūdlukġa kirdiler. (131r16-17)

Deylemī: İran'ın kuzeyinde yaşayıp bilhassa IX. ve X. yüzyıllarda İslam tarihinde çok mühim rol oynamış bir kavim.

▪ Tėgme bir meydān başında Zengīler, Ḥabeşīler, Deylemīler saḳçı ėrdi. (111r5-6)

Fars: Fars.

▪ Yarlıġ kėldi: ey Mūsī Rūm teñgizi taḳı Fars teñgizi ḳavşulġan yėrge barġıl anı anda tapḳay-sėn, (129r16-17)

Hāşim: Hz. Muhammed'in de mensup olduğu Arap kabilesi ve ceddi.

▪ ol peyġamber Ḳureyşī Hāşimdin bolġusı, tėp taʿbīr ėtdi. (187r3)

Ḫazrec: Hz. Muhammed'in gelişini önceden haber veren Arap kabilesinin ceddi.

▪ Mevlī yarlıḳın tėgürür ėrdi, uş Ḫazrec, Ebḳā, Farīṭa ve Baṭīr birle sançışur ėrdi. (203v18)

Hevāzen: Arabistan'ın kuzeyinde sakin bir büyük kabile ve ceddi.

▪ Ḳıṣṣa-i Hevāzin Hevāzin vilāyetindin tört miñg er aṭlandı, (231v20-21)

İbāḥātī: Her şeyi helal kabul eden, dinden dönmüş bir topluluk.

▪ İbāhatīler aydı: miʿrāc Muḥammedniñg köñglige ėrdi. (217v20-21)

İsrāʾīl: Yakub Peygamber'in lakabı ve kavmi.

▪ Suʾāl: Yaʿḳūb yalavaç nedin İsrāʾīl atandı? Cevāb ol turur: maʿnīsi ''bulun'' bolur, şeytānnı bir vaḳtde bulnamış erdi. (62r4-5)

ḳabīle: < A. kabile, uruk

▪ Ḥikāyet[de] kėlmiş: ʿArabda bir ḳabīle bar ėrdi, (94v20-21)

Kenāme: İsmail Peygamber'in kavmi ve Kureyş'in ata kavmi.

▪ Resūl aydı: İḍi ʿazze ve celle İsmāʿīl uruġındın Kināne ḳavmini oz[du]rdı (198r9)

Ḳıbṭ: Mısırlılar ve Nil deltası sakinleri için kullanılır.

▪ Aymışlar: Ḳıbṭ lüġatinçe mū ''suw'' bolur, sī ''şāḥ'' bolur, ''yıġaç arasında''. (T169b7)

ḳıbṭī: < A. Kıpti, çingene

▪ ʿAzīz ḳıbṭī erdi, Reyyān melikniñg bitigçisi erdi, (78v20)

Ḳureyş: Hz. Muhammed'in de mensup olduğu eski bir Arap kavmi ve ceddi.

▪ Ḥikāyet: [Ḳa]çan Ḳureyş kāfirleri Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu ʿaleyhi ve sellemge żarar tėgürür boldılar (95r2-3)

Macar: Sidretü'l-Müntehî'de bir kabile.

▪ Macar atlıġ ḳabīle bar, (209r6)

Meʾcūc bk. **Yeʾcüc ve Meʾcüc**

Moġul: Moğol.

▪ Anıŋ̑ tėger belāsı barça Moġulġa Sartḳa (80v15)

Murād: Güney Araplarının Mazhec birliğine dâhil bir kabile.

▪ Aymışlar: iŋ̑gen öldürgen Murād ḳabīlelıġ erdi, (241v13-14)

Mü'tefikāt: Kur'an'da da ismi geçen Ürdün'de sakin bir kavim.

▪ İsmāʿīl berekātında bir kün Müteʾfikāt yėrindin Benū Cürhüm atlıġ [uluġ] arḳış Şām vilāyetiŋ̑ge Mekke yėrindin kėçer boldılar. (48v17-18)

Sart: Fars.

▪ Anıŋ̑ tėger belāsı barça Moġulġa Sartḳa (80v15)

Şemūd: Eski bir Arap kavmi.

▪ Yöridi tün kündüzin aldı Şemūdnıŋ̑ zümresin (31r18)

Soġd: Soğd.

▪ Semerkandḳa Soġd neteg erse ol kendler Ḫavzānḳa andaġ erdi. (T153a18)

Süryānī: Süryani.

▪ Şīş Süryānī tilinçe ‘‘hibetuʿllāh’’ temek bolur, yaʿnī ‘‘Taŋ̑grı ʿaṭāsı’’. (17v18)

Tacik: Tacik.

▪ Bāzān ėki Tācīkni Resūl ʿaleyhiʿs-selāmḳa ıḍtı, (230v2-3)

Türk: Türk.

▪ Aymışlar: ḳaçan Muṣṭafā ʿaleyhiʿs-selāmnıŋ̑ bitigi Türklerge kėldi ėrse ḳabūl ḳıldılar ağırladılar, (126r15-16)

Yeʾcūc ve Meʾcūc: Kıyametin alametlerinden olup insanları kötü yola sevk edeceğine inanılan bir kavim.

▪ Kėçe bolsa Yeʾcūc ve Meʾcūc yėriŋ͡ge barurlar, yėyimleri kök ot turur, caʿdī atlıġ. (160r12)

Zengī: Zenci.

▪ Tėgme bir meydān başında Zengīler, Ḥabeşīler, Deylemīler saḳçı ėrdi. (111r5-6)

zengī: < F. zenci

▪ Melik özi bir pelās keydi, boynıġa ġull urdı, aḍaḳlarınġa buḳaġu urdı, bir zengī ḳulġa buyurdı: (154r4-5)

2.1.4. Niteleme Adları

2.1.4.1. Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları

abuşḳ/ġa: yaşlı, ihtiyar adam

▪ āvāznı ėḍerdim ėrse tiken arasında bir abuşḳa kördüm yawlaḳ yıġlayur, (11v12-13)

abuşḳalıḳ: yaşlılık, ihtiyarlık

▪ abuşḳalıknı ḳamuġ dīn üze aġırlayurlar. (T171a8)

aç: aç, karnı aç

▪ Cebreʾīl kėlip Mevlī yarlıḳın tėgürdi ve aydı: ey Yūsuf yazıġa çıḳġıl, bu aç ḫalāyıḳġa yüzüŋ͡gni körgüzgil. (93r10-11)

aḍaḳlıġ: ayaklı krş. **ayaḳlıġ (1)**

▪ Sekiz aḍaḳlıġ törti astın, üstünki aḍaḳlarınġa ḳara ḳuşlarnı bağlatdı. (44r3-4)

ağın: dilsiz, konuşamayan

▪ Taḳı işlemegenler biri ḳaraġu, ėkinçi saġır, üçünçi ağın, törtünçi oturum. (130v14)

ağırlık (2): hastalık

▪ İbrāhīm aydı: men nücūm ʿilminde baḳdım maŋga ağırlıḳ kelir teg turur, (39v8-9)

ağızlıġ: ağızlı

▪ ʿaḳīḳ irinlig, tişleri gevher teg, tar ağızlıġ, sözi süçig, özi sılıġ, ḳılḳı tüzün, bėli yinçge. (75r18-19)

aḫsaḳ: topal, aksak krş. **aḳsaḳ**

▪ Ādem olarġa baḳtı, kimni ḳaraġu kördi, kimni aḫsak kördi, kimni aġrıḳ kördi, kimni olturum kördi. (10v3-4)

ʿ**aḳīḳ irinlig**: akik dudaklı, ‘‘akik renkli, kırmızı dudaklı’’

▪ ʿaḳīḳ irinlig, tişleri gevher teg, tar ağızlıġ, sözi süçig, özi sılıġ, ḳılḳı tüzün, bėli yinçge. (75r18-19)

aḳsaḳ: aksak, topal krş. **aḫsaḳ**

▪ Firʿavn aḳsak ėrdi, (111r16)

aḳsaḳlıḳ: topallık, sakatlık

▪ ol künge tegi kimerse aḳsaḳlıḳın bilmes ėrdi. (111r16-17)

ala: ala renkli; bir çeşit deri hastalığı, cüzzam hastalığı

▪ Şuʿayb aydı: bu yıl turġıl, ḳayu ḳozı ala toġsa saŋga inçü bėreyin. (T172a7)

alalıḳ (1): vücutta lekeler olan bir tür deri hastalığı, cüzzam

▪ Ammā ol ürüŋglük alalıḳ ʿilleti ermedi. (T173b12)

alınlıġ: alınlı

▪ Ol tāclıġ, ḥarāclıġ, cihādlıġ, murādlıġ, başlıġ, yaşlıġ, alınlıġ, saçlıġ, ḳulaḳlıġ, burunlıġ, yüzlüg, közlüg, sözlüg, kögüslüg, arḳalıġ, ḳademlıġ, eliglig, ėllig, tillig, boyluġ. Eḍiz kökni başı üze cevāḥ ḳıldılar. (181r6-12)

anuḳ: hazır, hazırlıklı

▪ şeker yėyü söklünmiş ėt yėyü anuḳ ton keyip bulut kölegesinde turdılar. (118v19)

arḳalıġ: arkalı, sırtlı

▪ arkalıġ, (181r10)

arnuḳ: yorgun

▪ Kün ortaġa tėgi ol saḳınç birle turdı, ḳaçan kün ėwrüldi ėrse arnu[ḳ] tüşdi. (38v13-14)

aruḳ: zayıf, cılız, arık

▪ On aruk ḳoy keltürüp boġuzladılar, aş ḳılıp ėwge kiwürdiler. (47r19-20)

aruḳlıḳ: zayıflık, cılızlık

▪ arḳalarında toġ olturmış, aruḳlıḳdın sün͡gekleri körünür, (89r20-21)

asıġlıḳ: bk. asıġlıġ

▪ tumşuḳları ḳızıl yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlık tumurtḳadın uluġraḳ, ol taḫt ortasında bir ḳubbe on arşun yaşıl sırçadın. (147r2-4)

bālā: < F. boy

▪ Körse anın͡g bir tek ėrdi boyları bālāları (65v7)

başlıġ (1): yaralı

▪ Yūsuf aydı: ol közi yaşlıġ, baġrı başlıġ firāḳ altında örtenmiş, (75v15)

başmaḳlıġ: ayakkabılı, pabucu olan

▪ Ol zamān Ḳureyşdin bir yigit kėldi, kümüş başmaklıġ. (204r13-14)

bodluġ: boylu krş. **boyluġ**

▪ Kim Yūsuf yüzin͡ge baḳsa öz yüzin yüzinde körer ėrdi közgüde körer teg. Yüzi körklüg, saçları caʿd, özden͡g bodluġ, ürün͡g yüzlüg, keyik közlüg, yinçge bėllig, ton͡g bileklig, toluḳ yėnçüklig, tegirtme başlıġ. (85v12-14)

boyluġ: boylu krş. boḍluġ

▪ kim ḳaçan bu türlüg uzun boyluġ, ḳavī yigitler kėlse ma͡ŋga alıp kėli͡ŋg. (93v3-4)

burunlıġ: burunlu

▪ Ol tāclıġ, ḥarāclıġ, cihādlıġ, murādlıġ, başlıġ, yaşlıġ, alınlıġ, saçlıġ, ḳulaḳlıġ, burunlıġ, yüzlüg, közlüg, sözlüg, kögüslüg, arḳalıġ, ḳademlıġ, eliglig, ėllig, tillig, boyluġ. Eḍiz kökni başı üze cevāḥ ḳıldılar. (181r6-12)

bügri: eğri, eğik, kambur

▪ Yaʿnī közü͡ŋgni kim aḳarttı, arḳa͡ŋgnı nė bügri ḳıldı, yüzü͡ŋgni nė açıttı? (100v2-3)

caʿd: < A. kıvrımlı, kıvırcık

▪ Yüzi körklüg, saçları caʿd, özde͡ŋg boḍluġ, ürü͡ŋg yüzlüg, keyik közlüg, yinçge bėllig, to͡ŋg bileklig, toluḳ yėnçüklig, tegirtme başlıġ. (85v13-14)

cānlıġ: < F.+T. canlı

▪ bular aydılar: biregü öldi yana bir cānlıġ öltürür-sėn, bizge mü küler-sėn. (128r2)

cüẕāmlıġ: < A.+T. cüzzamlı

▪ İşlegen bėşegüni͡ŋg birisi cüẕāmlig ėrdi, (130v12)

çigit: yüzde bulunan koyu renkli leke

▪ anı çerigi teg çerig körmedim, altun taḫt üze olturur, başı tar, yüzi çıġıt, burnı kė͡ŋg, közi ḳara, ö͡ŋginde bir ḳız olturur, (141v10-11)

egerlig: **eyerli**

▪ Tört kerpiç ornın ḫālī ḳoydı, tört mi͡ŋg aṭnı͡ŋg aḍaḳınġa altun toḳalar ḳaḳturdılar, ḳamuġı altun ėgerlig, tört mi͡ŋg uylarnı͡ŋg mü͡ŋgüzlerin altun [birle] muraṣṣaʿ ḳıldılar, (148v9-11)

eliglig: eli olan

▪ Ol tāclıġ, ḥarāclıġ, cihādlıġ, murādlıġ, başlıġ, yaşlıġ, alınlıġ, saçlıġ, ḳulaḳlıġ, burunlıġ, yüzlüg, közlüg, sözlüg, kögüslüg, arḳalıġ, ḳademlıġ, eliglig, ėllig, tillig, boyluġ. Eḍiz kökni başı üze cevāḥ ḳıldılar. (181r6-12)

ḥāmile: < A. hamile, gebe

▪ ol yıġaç yėr kim üni barsa anıñg törtde bir ülüşinde işitgen ḥāmile ża'īfeler oġlan tüşürür ėrmiş, (103v21-104r1)

iglig: **hasta**

▪ Kimi arıġ kimi arıġsız, kimi iglig kimi igsiz, kimi ürüñg kimi ḳara, kimi sarıġ kimi ḳızıl, kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, kimi ḳatıġ köñgüllüg kimi yumşaḳ köñgüllig. (6r3-5)

igsiz: hasta olmayan, iyi, sağlıklı

▪ Kimi arıġ kimi arıġsız, kimi iglig kimi igsiz, kimi ürüñg kimi ḳara, kimi sarıġ kimi ḳızıl, kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, kimi ḳatıġ köñgüllüg kimi yumşaḳ köñgüllig. (6r3-5)

'**illetlig**: < A.+T. hasta, hastalıklı, illetli

▪ Aydı: bu kimi barġan tapa Cülend atlıġ ẓālim bar, melik yoluḳġan kimini tartıp alur-men, ol kimini 'illetlig ḳıldım (130v15-16)

ḳanlıġ oḳ: kanlı ok

▪ Nemrūd kelip kök tañgrısın öltürdüm, tėp kanlıġ oknı körgüzse ol sözni könige tutup yana kāfir boldılar. (44r20-21)

ḳaraġu: kör, âmâ

▪ Ādem olarġa baḳtı, kimni karaġu kördi, kimni aḫsaḳ kördi, kimni aġrıḳ kördi, kimni olturum kördi. (10v3-4)

ḳaralıġ: karalık, kara tenlilik

▪ Ḳıyāmet küni bolsa Bilāl-i Ḥabeşīniṉg karalıġın tamām uçmaḥ ḥūrlarıge noḳṭa noḳṭa üleşü bėrürler, (215r16-17)

ḳaralıḳ: krş. **ḳaralıġ**

▪ Tevrītde körgeni birle Resūl cemālinde bir ḳıl endāzesinçe tefāvüt tapmadı. Saçı karalıḳı, köz ḳaşı ḳamuġ nūrānī, andaġ kim ḳayda yörüse ya oltursa ḳırḳ künge tegi ol yėrdin yıpar isi kėlür ėrdi. (187r19-21)

ḳarṭ/t: yaşlı, ihtiyar

▪ alıp ḳalur ėrseṉg bizlerniṉg birimizni alıp ḳalġıl, karṭ atası bar. (97v21-98r1)

kögüslüg: göğüslü

▪ Ol tāclıġ, ḥarāclıġ, cihādlıġ, murādlıġ, başlıġ, yaşlıġ, alınlıġ, saçlıġ, ḳulaḳlıġ, burunlıġ, yüzlüg, közlüg, sözlüg, kögüslüg, arḳalıġ, ḳademlıġ, eliglig, ėllig, tillig, boyluġ. Eḍiz kökni başı üze cevāḥ ḳıldılar. (181r6-12)

közlüg: gözlü; görür hâlde olan

▪ Rivāyetde kelür: Ṣāliḥ peyġamber ʿaleyhiʾs-selām aymış ėrdi: sizlerde bir ḳızıl yüzlüg, sarıġ saçlıġ, çaḳır közlüg kimėrse bu teweni öltürgey, tėp. (35r13-15)

közsü/iz: kör, âmâ

▪ Bir oġlı boldı, közsüz, anıṉg yime bir oġlı boldı. Ḳābīl ḳatınġa keldiler. (17r14)

ḳulaḳlıġ: kulaklı

▪ kulaklıġ, (181r8)

kūr: < F. kör, âmâ

▪ Suʾāl: ölüg tirgüzmek muʿcizesi bolġay ammā kūrnı taḳı pisni otaçılar oṉgalturlar dārū birle, ʿĪsī duʿāsı birle. (171r1-2)

ḳurtḳ/ġa: kocakarı, yaşlı kimse

▪ Ḳurtḳa bu māllarnı ṣarf ḳılıp bir ėv ḳopardı sırçadın. (80v7)

ḳuymaç: süzgün

▪ Külçirip esrük öley köz baḳsa kuymaç ḳaşıdın (83v2)

māder-zād közsiz: < F. anadan doğma gözü görmeyen

▪ Cevāb ol turur: māder-zād közsizni ʿĪsī duʿāsı birle oŋ͡galtur ėrdi. (171r2-3)

muynuzlıġ: boynuzlu

▪ yaʿnī maşrıḳdın maġrıbġa tegi bir ḳarn ʿArab tilinçe muynuz bolur, ėki muynuzlıġ tėmek bolu[r]. (172v20)

pīr: < F. yaşlı, ihtiyar

▪ İsmāʿīl atasını ündedi, aydı: bir pīr kelip meni füsūs tutar. (51r5)

revān: < F. yürüyen, giden; akma, akış

▪ ʿAzrāʾīl aydı: Ḥażretdin yarlıġ andaġ turur kim Muḥammedge [bar]ġıl, destūr bėrse cānın alġıl, destūr bėrmese revān yanġıl, tėp. (237r11-12)

reyyān: < A. suya kanmış, doymuş

▪ Ançada Reyyān melik tüş kördi, reyyān maʿnīsi ‘‘suw ḳanmış’’ tėmek bolur. (89r17)

saçlıġ: saçlı

▪ Ol tāclıġ, ḥarāclıġ, cihādlıġ, murādlıġ, başlıġ, yaşlıġ, alınlıġ, saçlıġ, ḳulaḳlıġ, burunlıġ, yüzlüg, közlüg, sözlüg, kögüslüg, arḳalıġ, ḳademlıġ, eliglig, ėllig, tillig, boyluġ. (181r6-12)

saḳallıġ: sakallı

▪ Ḥikāyet: ʿÖmer-i ḫaṭṭāb raẓiyaʾllāhu ʿanhu bir mescidge kirdi, körer bir ḳaba saḳallıġ baġdaş ḳılıp olturur. (18v16-17)

saḳalsız: sakalsız

▪ Aymışlar: ol ḥālde Yūsuf taḫt üze olturur ėrdi, ḥarīr tonlar keyip altun tāc başında saġ yanında miṅg sakalsız ḳul, altun topuzlar alıp turur ėrdiler. (93v21-94r2)

semi/üz: semiz

▪ sėmiz yana yėtti sıġır kördüm, aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, (89r20)

sıṅgar ḳanatlıġ: kırık kanatlı

▪ Mevlī taʿālā bir żaʿīf, sıṅgar aḍaḳlıġ, sıṅgar ḳanatlıġ, sıṅgar közlüg, aḫsaḳ çibinge ilhām bėrdi. (44v9-10)

sıṅgar ḳolluġ: kırık kollu, kolu kırık olan

▪ Bir oġlı toġdı, sıṅgar ḳolluġ, sıṅgar aḍaḳlıġ, sıṅgar közlüg, sıṅgar ḳulaḳlıġ. (145v15-16)

sınlıġ: boylu poslu, kılıklı

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

sökül: hasta, zayıf, güçsüz

▪ Ėki yarım yaşlıġ, ḳızıl ḳaşġa, tört adaḳı sökül buzaġusı bar ėrdi, (59v6-7)

ṣūretlıġ: < A.+T. suretli, vasıflı, şekilli

▪ Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, atı Ruḳīʿā turur, ferişteleri uy ṣūretlıġ turur, (3v10-11)

susaġ: susamış, susamışlık hâli

▪ susaġı ḳanar ėrdi. (108v4)

şışuḳ: şişik, şişmiş

▪ İşlegen bėşegüniṉg birisi cüz̲āmlig ėrdi, birisi sıṉgar közlüg ėrdi, üçüncisi aḳsaḳ ėrdi, törtünçi teni şışuk ėrdi, bėşinçi ısıtma ėrdi, (130v12-13)

tınç: dinç, rahat, sakin

▪ tınç köṉgüllerni bulġap tėyü ḳola keldiler. (68v10-11)

tınlıġ: canlı

▪ Yėr yüzinde ḳoydın ḳutluġraḳ aḍın tınlıġ yoḳ tėmişler. (13v11-12)

tillig: dilli, lisanlı

▪ ʿİbrānī tillig kimėrse yoluḳsa tutuṉg, tėp. (43v10)

tilsiz (1): dilsiz, konuşamayan

▪ Ol kündin berü siṉgek tilsiz ḳaldı. (25v21)

tirig: canlı, diri krş. **tiri**ṉg

▪ bėşinçi ölüg tirig anlarġa muḥtāc bolurlar, (18r21)

tiriṉg: canlı, diri krş. **tirig**

▪ ʿArab tilinçe tiriṉgke atayurlar. (8r11-12)

tişlig: dişli

▪ Uzun tişlig Ḥabeşī ḳul ėrdi, üç miṉg bėş yüz yaşadı. (163v8)

toġa: hastalıksız, illetsiz

▪ Aydı: muʿcize ol turur kim ölügni tirgüzür-meni ḫastanı yaḫşı ėter-men, pisni toġa, közsizni körer ḳılur-men. (170v5-6)

toṉg **bileklig**: kalın bilekli, kalın bileği olan

▪ toṉg bileklig alnında bitiglig erdi: (T158b6)

tüglüg: tüylü krş. **tülüg, tüslüg, tüylüg**

▪ Anıŋ üçün kim ʿAyaż yawlaḳ tüglüg ėrdi. (54r21)

yaŋgaklıġ: yanaklı

▪ Cilve birle salnu çıḳġan al yaŋgaklıġ yini ḳar (83r15)

yigit: genç, yiğit, delikanlı

▪ Ḳızınıŋ közi bir yigitke tüşdi, aŋgar ʿāşıḳ boldı, yigit me aŋga ʿāşıḳ boldı, (28r15)

yinçge bėllig: ince belli

▪ Yüzi körklüg, saçları caʿd, özdeŋ boḍluġ, ürüŋ yüzlüg, keyik közlüg, yinçge bėllig, toŋ bileklig, toluḳ yėnçüklig, tegirtme başlıġ. (85v13-14)

yoruḳlıġ: yaşamına devam eden

▪ Naʿt-ı Muḥammed Muṣṭafā, ṣallaʾllāhu ʿaleyhi ve sellem [etyābaʾt-taḥiyyāti veʾṣ-salavāt] Ol köni sözlüg, ḳutluġ yüzlüg, tatlıġ, çovaçlıġ, ol muṭīʿ, ẕikri refīʿ, ümmetġa şefīʿ, yarıḳlıġ, ḳılıḳlıġ, yoruḳlıġ, ḫiṭāblıġ, ʿiṭāblıġ, himmetlıġ, rifʿatlıġ, şefāʿatlıġ, ümmetlıġ, namāzlıġ, rifʿatlıġ, niyāzlıġ, ḳopuşluġ, toḳuşluġ, ḳadaşlıġ, ḳoldaşlıġ, şehādetlıġ, saʿādetlıġ, ʿibādetlıġ, hidāyetlıġ, işāretlıġ, beşāretlıġ, özi muṭīʿ, ẕikri refīʿ, ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aşfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (1v13-2r8)

yüŋgsiz: tüysüz

▪ Olar aydılar: bizge ol muʿcize kėrek kim balıḳdın bi[r] ḳuş ḳılsaŋg, yüŋgsiz et ḳanatlıġ, aġzıŋ birle dem ḳılġıl, (170v12-13)

yüzlüg: yüzlü, çehreli

▪ Rivāyetde kelür: Ṣāliḥ peyġamber ʿaleyhiʾs-selām aymış ėrdi: sizlerde bir ḳızıl yüzlüg, sarıġ saçlıġ, çaḳır közlüg kimėrse bu teweni öltürgey, (35r13-15)

2.1.4.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları

ʿ**abḳarī**: < A. güzel, hoş

▪ Ançada Ḥayy bin Aḫṭabnı keltürdiler, ʿabḳarī tonlar keḍip turur erdi, (230r2)

āb-rūy: < F. yüz aklığı, namus, şeref, haysiyet

▪ kim Yūsuf Zelīḫāġa oġradı, āb-rūyı bar kim burhān kördi özin saḳladı. (82r18)

ʿ**acāyib**: < A. acayip, tuhaf, garip

▪ Rivāyetde kėlür: Süleymān Semdūn atlıġ dīvge aydı: ʿacāyib körgenleriñdin ayıtġıl. (141r15-16)

ʿ**aceb**: < A. hayret, şaşkınlık, tuhaflık, şaşılacak şey

▪ maňga ʿaceb muʿcize bėrdi, (210r17-18)

ʿ**acīb**: < A. insanı hayrete düşüren, çok şaşılacak şey

▪ Hīç kimerse aymaġan söz aydılar yawlaḳ ʿacīb (29r6)

ʿ**āciz**: < A. âciz, güçsüz, kudretsiz

▪ Ferişteler ʿāciz bolup aydılar: sen ögretü bėrgendin özge bilmez-miz, tėdiler. (8v14-15)

aḍın: başka, diğer krş. **eḍin**

▪ Ölügler tirilgü künke tėgi ʿömrüm bolsa ançada Cebrāʾīl, Mikāʾīl, İsrāfīl, ʿAzrāʾīl taḳı aḍın ferişteler ḳamuġ ölmiş bolsalar Taňrı yalġuz ḳalmışda anıňg birle toḳuşġay-mėn, tėp. (9v12-14)

aġır: ağır, ağırlık, değer, paha; çok, güçlü, kuvvetli; zor, güç (iş için)

▪ ol ʿamelge muvāfıḳ ėrmesin [bilmiş] ėrken özini aġırlap nefs saḳlamış bolup bu aġır işke yüz evürdük. (2v19-20)

aġrıġ: ağırlık, yük pahası

▪ Cevāb: Mevlī taʿālā yarlıḳar: kim bu ėwge yüz öwürüp bėş namāz ḳılsa yā-ḫod mun͡ga ṭavāf ḳılsa bu bėş uluġ taġlar aġrıġınça yazuḳı bolsa ḳamuġın yarlıḳaġay-men, (52v13-15)

aḥmaḳ: < A. ahmak, aptal, sersem

▪ İbrāhīm bildi kim kāfir aḥmaḳ turur, (40v1)

aḥsen: < A. en güzel

▪ Ḫaber bėrmekke yėgreki bu uzun ahsen ḳıṣṣa, ḳıṣḳa bolmasun tėp ḳaç ḥarf fāyideler bu ḳıṣṣa evvelinde yād ḳılındı. (65v20-21)

aḳı: cömert, eli açık

▪ An͡glaġıl İlyās yalavaç sözlerini ay aḳı (158r14)

ʿ**āḳıl**: < A. akıllı

▪ ḳamuġı ʿākil ma ėrmez, müʾmin ma ėrmez, (10r18)

ʿ**aḳl**: < A. akıl, us

▪ ʿAḳl anup kelgil işit Ṣāliḥ yalawaç ḳıṣṣasın (31r16)

ʿ**aḳllıġ**: < A.+T. akıllı, zeki

▪ Bir tetig ʿakllıġ ḳızı bar ėrdi. (231r15-16)

al (2): hile, aldatma

▪ Aydılar: bular al birle ėl tutarlar, (117v18)

ālā: < A. ç. ihsanlar, bahşişler

▪ ʿĪsī aydı: ālāsı Mevlīni͡ng, beḳāsı, cemāli, anı͡ng mülkini͡ng devamı. (172v10-11)

alçaḳ: alçak gönüllü

▪ Alçaḳ amul tüzün ḳılıġ silig arıġ ḥaddin çıḳa (2v3)

alḳa: övgü

▪ şeyṭān alḳası birle iʿtiḳād tutmaḳ kėrekmes, (142v8-9)

alp: alp

▪ Yaʿḳūb yalawaç yawlaḳ ḳavī kö͡ngül[lüg], alp yüreklig, küçü͡nge küwenür ėrdi. (61v13-14)

alpaġut: cesur, yiğit, kahraman

▪ ʿAmāliḳanı͡ng yaḳını ėrdi, yawlaḳ alpaġut kāfir ėrdi, (132r11)

ʿ**ārif**: < A. irfan sahibi, bilgili, bilen kişi

▪ Hārūn andaġ sandı kim bu zāhid ʿārif kişi turur. (T175a11)

as(ı)ġ: fayda, yarar

▪ Ey kāfir ḳorḳġıl, Taṅrı ḳullarınġa ḳatılmaġıl, müsülmān bolġıl, bu butlarnı sındurġıl, bulardın asıġ yoḳ, ziyān bar. (161v10-12)

aşıġlıġ: asılı krş. **asıġlıḳ**

▪ ol otuz sıbṭdın bėş yüz mi͡ng çıḳtı, ḳamuġı yėlük asıġlıġ. (125r12-13)

asıġlıġ: faydalı

▪ Aymışlar: Ebū Eyyūbüʾl-Enṣārī bözçi ėrdi, emānetlıġ, ḫıyānetlıġda asıġlıġ. (220v21-221r1)

asıġsız: faydasız, yararsız

▪ İbrāhīm aydı: bular sözlemes ėrmiş, nė tėyü tapnur-siz, asıġsız nersege? (40r9-10)

ataġlıḳ: kötü bir haber verilerek korkutulmuş (kişi)

▪ Keldiler. Ün ḳıldı, aydı: ʿArabda er ataġlıḳ kimėrse ḳalmadı, (225r5)

ʿ**avān**: < A. orta yaşlı güzel kadın

▪ Melik aydı: ol kişini ḳaçmasdın burun kėltürüñg. Aydılar: kim kėltürür? ʿAvān dōstı aydı: (164r21)

ayġaḳlıḳ: boş, yakışıksız söz söyleme hâli

▪ Ḥasan aydı raẕiyaʿllāhu ʿanhu: biz Resūlniñg urugı erken bu ḥālḳa tėgmişte mañga tėyü bėrgil tėp ayġaḳlıḳ mu buyurur-sen, (242v7-8)

bağırsak: şefkatli, merhametli

▪ Yaʿnī ‘‘bağırsak ata’’ tėmek bolur. (37v19)

bahādır: < F. bahadır, yiğit, kahraman

▪ Üçünçi ėwni ḳızıl bėzek birle bėzedi, bahādırlarnı olturtdı. (101v3-4)

bahālıġ: < F.+T. değerli, kıymetli

▪ Zelīḫā enegesi[ġa] miñg altun bėrdi, miñg miṣḳāl yıpar bėrdi ve miñg aġrı kāfūr bėrdi ve aġır bahālıġ ėki ton [bėrdi]. (80v5-6)

baḫīl: < A. cimri, hasis

▪ Yılan Isfahān yėriñge tüşdi, anıñg üçün Isfahānī baḫīl bolur. (13r3)

basınçaḳ: âciz, güçsüz, zayıf

▪ ʿAlīḳa ḫaber boldı ėrse üç tulum suw ıḍtı, bėrmediler, er ara telim kişiler basınçaḳ boldılar. (240v1-2)

başġa: ayrı (ayrı), teker (teker) krş. başḳa

▪ Yūsuf tėgme birin başġa başġa ḳuçup selāmet ḳalıñg, tėp vidā ḳıldı. (73v13-14)

başḳa: başka, ayrı krş. **başġa**

▪ Bėşinç: Mūsī ḥabībdin başḳa dīdār tiledi, bėrmedi, (122v13)

bāṭıl: < A. batıl; boş, beyhude

▪ İbrāhīm aydı: ataların͡gız ḳamuġ bāṭıl dīn üze ėrdiler, (40r14)

bed-baht: < F. kötü bahtlı, talihi kötü olan

▪ Müfessirler ayturlar: Ol bed-baḫt Mevlī hażretinġa telbīs ḳıldı, (9v6-7)

bek: emin, sağlam, güvenilir

▪ Anda kėdin etekleri͡giz bek bağla͡g, (232r5)

belgülü/ig: belli, bilinen, açık seçik

▪ Bildi esmāʿilmini ol aytu bėrdi bėlgülüg (5v8)

belgüsiz: belli olmayan, belirsiz

▪ Zeʿūm çıḳdı, ol ü͡gür bėlgüsiz boldı. (33r8)

ber-ā-ber: < F. müsavi, eşit, denk, aynı

▪ kim bu yıġaççġa berāber boyluġ kişi tapsa͡gız alıp kėli͡g. (132r15-16)

bėrilgülüg: verilen, gönderilen, ihsan edilen

▪ Ammā Ḥazūm bėrilgülüg aṭnı͡g atı turur. (221v15)

beşīr: < A. müjde getiren, müjdeci

▪ Ḥaḳḳa dāʿī ḫalḳḳa rāʿī hem beşīr ü hem nezīr (53v17)

beter: < F. kötü

▪ Bu kün kimėrse yalġan söz birle kimėrse üze ḥükm ḳılsa Nemrūddın beter bolur. (40r2)

beyhūde: < F. beyhude, boş

▪ bu sözleri͡giz ḳamuġ beyhūde turur, (203r10-11)

bih: < F. iyi, yeğ

▪ ḥamd u s̱enā ol İḍige kim ümmetlerimni özge ümmetlerdin bihrek tėdi, (210v19-20)

bilge: bilge, hakim

▪ Taṉg̱rımızġa çın tapuġsaḳ ādemīler bilgesi (181v1)

biliglig: bilgili

▪ Aydı: bir yigit bar yawlaḳ biliglig, köni sözlüg, ġarīb, maẓlūm turur. (90r2)

biligsiz: bilgisiz, cahil

▪ Mūsī aydı: biligsiz ėrmiş-siz. (116v21)

boş: başıboş, sahipsiz

▪ yılḳı ḳaraları boş eyesiz ḳalıp turur, tėdi. (227v21-228r1)

bulġanuḳ: kötü, yoldan çıkmış

▪ sen me bu kün maʿs̱iyetlıġ bir owuç bulġanuḳ ümmetiṉg̱ni bizge ısbarlaġıl, (238r11)

cāfī: < A. cefa eden

▪ Ol ḳudret birle biz ʿāṣī, cāfī yazuḳluḳlarnı Mu[s̱]ṭafā berekātında yarlıḳap tamuġdın ḳutḳarıp sekiz uçmaḥḳa tėgürüp öz dīdārıṉg̱a müstevcib bolmaḳ faẓlıṉg̱ keremiṉg̱ birle ḳılu bėrgil. (219v1-3)

cāhil: < A. cahil

▪ Aymışlar: bir ḫaṭā bu Kūne atlıġ ḳız ḥikāyeti turur kim aytduḳ, bu ḳamuġ cāhil sözi turur. (145r10-11)

cāvidāne: < F. daimî, ebedî

▪ İdrīs aydı: ʿuḳbī cāvidāne turur, (22r10)

cemāllıġ: < A.+T. güzel, güzel yüzlü

▪ ḳayda bir cemāllıġ ḫatun bolsa özüṉg̱e keltürür ėrdi. (45r10)

cevān-merd: < F. genç ve mert kişi

▪ Yana aymışlar: Bözçide altı ḫaṣlet bar turur: ilki ol turur ḳamuġı sünnī bolurlar, ėkinçi cüvān-merd, üçünçi ġarīb-dōst bolurlar, (18r19-20)

dānā: < F. bilgili, âlim

▪ Taḳı aydı: Muḥammed dānā turur, (186r8)

dāniş-mend: < F. ilim ve irfan sahibi, âlim

▪ Altınçı ėwni yıpar birle bėzedi, anda dāniş-mendlerni olturtdı. (101v6)

dürüst: < F. dürüst, doğru

▪ Aydı: ṣavāb taḳı dürüst tefsīr ol turur kim beyān ḳılalıng͡. (145v7-8)

düşvār: < F. zor, güç

▪ Bu söz Mūsīġa yawlaḳ ḳatıġ düşvār kėldi, (122r8)

eḍgü: iyi, iyilik

▪ kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, kimi ḳatıġ köng͡üllüg kimi yumşaḳ köng͡üllig. (6r4-5)

efk: < A. yalan, iftira

▪ ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās raẕiyaʾllāhu ʿanhümā aytur: ʿĀyişeḳa sordum, efk ḥadīṯi neteg erdi? tėp. (234r8-9)

emānetlıġ: < A.+T. güvenilir

▪ Aymışlar: Ebū Eyyūbüʾl-Enṣārī bözçi ėrdi, emānetlıġ, ḫıyānetlıġda asıġlıġ. (220v21-221r1)

emīn: < A. emin, güvenilir

▪ Ḳaçan Zelīḫā bu telbīsler ḳıldı ėrse ʿAzīz Yūsufġa baḳıp aydı: men sėni satḳun aldım, emīn ve muʿtemed ḳıldım, oġul tutundum, (84r7-8)

erklig: hâkim, yetkili, sahip, güçlü

▪ İḍi ʿazze ve celle yėrge ėrklig Ṣarṣāʾīl atlıġ ferişтege yarlıġ tegürdi: Maḳdisġa barur yolnı tutġıl, (154v18-19)

erksiz: güçsüz, yetkisiz

▪ [atam]dın mīrāṣ tėggen, anı mendin erksiz aldı, (87v21-88r1)

esiz: kötü, fena

▪ ėsiz saḳınġan, ḳarındaşlarım maŋ͡ga muŋ͡gluġ ḳılġan, (T151b118)

eymenlig: < A.+T. kutlu, talihli, hayırlı

▪ mūġlar Şeyẖ-i Vaḳūr tėyürler, eymenligler Ebhā tėyürler, (201r20)

fāriġ: < A. işi bitirip kurtulma, vazgeçme, işi olmama

▪ Turma fāriġ künde ṣallū ẖumsakum işin bitür (181v14)

faṣīḥ: < A. güzel, açık, düzgün konuşan

▪ faṣīḥ ve ṣaḥīḥ til anıŋ͡g, (189v3)

faṣīḥat: < A. açık, belli; iffetli, temiz

▪ Müʾminler ḥaremiŋ͡ge ẖıyānet közün baḳġan zinā livāṭat ḳılġanlar ʿazāb ve ʿuḳūbet birle faẓīḥat bolġuları. (249r10-11)

fāżıl: < A. erdem, fazilet sahibi

▪ aydılar: bes ʿālim ü fāżıl u kāmil tapduḳ. (136v10)

faẓīḥat: < A. rezalet, ayıp; utanmaz, rezil, edepsiz

▪ ẖalḳ arasında faẓīhat bolur ėrdi: ey Muḥammed seniŋ͡g şerīʿatiŋ͡gde ḳurbānnı köyürmek ḥarām ḳıldım, (15r6-8)

ġāfil: < A. gafil

▪ Allāh taʿālā yarlıḳar: bizni ẓālimler ẓulmindin ġāfil tėyü bilmeŋ͡g. (249r3-4)

ġalaṭ: < A. yanlış

▪ Mūsī aydı: men hem birge ḳaytayın, ḳorḳar-men yol ġalaṭ ḳılġay-sėn, (129v9-10)

ġālib: < A. galip, üstün gelen, kazanmış

▪ Ol rūzgārda nücūm ʿilmi yawlaḳ ġālib ėrdi, (39v9)

ġarīb: < A. yabancı, kimsesiz; garip, tuhaf

▪ Aydı: bir yigit bar yawlaḳ biliglig, köni sözlüg, ġarīb, maẓlūm turur. (90r2)

ġarīb-dōst: < A.+F. kimsesizlerin, gariplerin dostu

▪ üçünçi ġarīb-dōst bolurlar, (18r20)

ḥabīb: < A. dost

▪ İḍi dīdārın ḳoldı ėrse yarlıġ kėldi: yā Mūsī, unutdun͡g mu mendin ḥabīb dīdārın kolduṉ͡g ėrdi, imdi ṣabr ḳılġıl, burun ḥabīb dīdā[rın] körgil, (122v18-20)

ḥakīm: < A. bilge

▪ biri Mezīd bin Saʿd, ėkinçi Loḳmān bin ʿĀd – ol ḥakīm Loḳmān ėrmes -, (29v15-16)

ḥaḳīr: < A. değersiz, aşağı, bayağı

▪ Bu sözge bir ay kėçmişde kėḍin ʿUmlāḳ Yaʿḳūbġa bitig ıḍdı, ol bitigde bu erdi: bu bitig ʿUmlāḳ ʿUmlāḳıdın melikler melikidin cabbārlar ca[bbārıdın] uluġ mülklüg, uluġ çeriglig ʿUmlāḳdın ol zelīl, ḥaḳīr, faḳīr Yaʿḳūbġa tėgsün, (63r21-63v2)

ḫalīl: < A. samimi dost

▪ Bıçaḳdın ün keldi: ey ḫalīl, sen kėsgil tėyür-sen ve Celīl kėsmegil tėyür. (51v12-13)

ḥalīm: < A. yumuşak huylu, mülayim, ılımlı

▪ aydı: men ḥalīm-men, aşuḳmaz-men, (65r7-8)

ḥamiyyetlig: < A.+T. hamiyeti olan, hami

▪ ḥamiyyetlıġ ėrdi, yawlaḳ küniçi ėrdi. (28r12)

ḥarām-zāde: < A.+F. piç

▪ Kisrā aydı: meni öltürgil, kim atasını öltürgenni bulup öltürmese ḥarām-zāde bolur, tėdi. (231v13-14)

ḥarīṣ: < A. hırslı, çok arzulu

▪ Aymışlar: Yaḥyā yawlaḳ muttaḳī zāhid ėrdi, kiçigde ṭāʿatġa ḥarīs ėrdi, (168r4-5)

ḫāṣ: < A. has, özel, hükümdarın kendisine yakın olan kişi

▪ uçmaḥnı unamadın ḥażretġa kelgenler ḫās ḳullar ėrdi. (10v16)

ḫattār: < Ar. hilekâr

▪ Ṣāliḥġa aydı: bu ḫattā[r]lar tonın ḳoḍġıl. (34r1)

ḥayrān: < A. hayran, hayrette kalan

▪ Ḥavvā raẓiyaʾllāhu ʿanhā yılannıŋ̂ körklüg ṣūretiġa <ḥayrān> bolup anıŋ̂ birle sözleşür ėrdi, (11r15-16)

ḥelāl-zāde: < A.+F. hayırlı evlat

▪ Atası vaṣiyyet ḳıldı, ḥelāl-zāde ol bolur kim atası vaṣiyyetin saḳlasa. (244r16)

heybetlIG: < A.+T. heybetli

▪ Bir kimerse ḳapuġ ḳaḳdı, heybetlig, aydı: bu kimėrse tört kimėrsedin ḫālī ėrmes, (19r1-2)

ḫıyanetlıġ: < A.+T. hainlik eden

▪ Aymışlar: Ebū Eyyūbüʾl-Enṣārī bözçi ėrdi, emānetlıġ, ḫıyānetlıġda asıġlıġ. (220v21-221r1)

ḥicābsız: < A.+T. utançsız

▪ İbrāhīmniŋ̂ ʿādeti ol ėrdi, ḳonuḳ ḥicābsız ṭaʿām yėsün, tėp çıḳar ėrdi. (59v9-10)

hidāyetlıġ: < A.+T. hidayetli

▪ hidāyetlıġ, (2r5)

himmetlıġ: < A.+T. himmeti olan, gayret sarf eden

▪ himmetlıġ, (T2a2)

ẖor: < F. hor, aşağı, bayağı

▪ Ḳarġa şeyṭānġa meñgzer, körmekge ẖor taḳı yaşı uzun. (55r21-55v1)

ẖoş: < F. hoş, iyi, güzel

▪ Cüfti Ḥavvā birle bolup ẖoş tenaʿʿum ḳıldılar (5v7)

ẖoş-nūd: < F. hoşnut, memnun

▪ bilmes-men kim Mevlīm mendin ẖoş-nūd bar mu ya yoḳ mu? Yūnus aydı: ḥācetiñg revā bolmış bolġay. (155r20-21)

ẖurrem: < F. gönül açan, ferahlık veren

▪ Cebrāʾīl ḳanatı birle ḳuḍuġ içini sıḳadı erse būstān tėg ẖurrem boldı. (71r2-3)

hūşsuz: < F.+T. aklı başından gitmiş, kendinden geçmiş

▪ Ol üç yüz altmış yolı hūşsuz boldı, (72r15-16)

ḥürmetlıġ: < A.+T. hürmetli, saygı duyulan

▪ lā-cerem ḳıyāmetġa tegi oġlanları hürmetlıġ devletlıġ boldılar. (126r16-17)

ḥürmetsiz: < A.+T. saygı duyulmayan

▪ biz ʿizzetsiz ve ẖürmetsiz bolġay-miz. (196r7-8)

ınaġ: emin, güvenilir dost

▪ yanındaġı Yanaġ mülkinde ınaġ, oziñge müşīr, oziñge vezīr Mıṣr ʿazīzi Ḳaṭġīr. (75v21-76r1)

irinçig: acınacak durumda olan, zavallı

▪ Maḳṣūd ol turur: bu irinçig keçer, dünyāda ol erge kim Mevlī taʿālā ʿālemni ādemni anıñg dōstluḳıda yarattı (238r16-17)

isiz: kötü, fena, hayırsız

▪ kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, kimi ḳatıġ kö͡ngüllüg kimi yumşaḳ kö͡ngüllig. (6r4-5)

ʿizzetsiz: < A.+T. izzetsiz

▪ Mekke ḫalḳı işitseler ḳamuġ a͡nga īmān kėltürgeyler, biz ʿizzetsiz ve ḥürmetsiz bolġaymiz. (196r7-8)

ḳademlıġ: < A.+T. uğurlu

▪ kademlıġ, (181r11)

ḳādir: < A. kudretli, güçlü

▪ Ḳudreti birle Uġan ḳādir yamurdı barçasın (31v2)

kāmil: < A. kâmil, bilgisi ve ahlakıyla olgun (kişi)

▪ Kėlip sınadılar aydılar: bes ʿālim ü fāżıl u kâmil tapduḳ. (136v9-10)

ḳavī: < A. kuvvetli

▪ Yaʿḳūb yalawaç yawlaḳ ḳavī kö͡ngül[lüg], alp yüreklig, küçü͡nge küwenür ėrdi. (61v13-14)

ḳāẕif: < A. iftira eden

▪ Aymışlar: bu ḳıṣṣalarda sözlegenler üç türlüg erdiler, biri ḳāẕifler yaʿnī yalġan yapġanlar, ėkinç ḥākīler yaʿnī işitkenni sözlegenler, üçünçi arıġlayu sözlegenler. (235r14-16)

kerīm: < A. kerem ve ihsan sahibi, cömert

▪ Uġan İḍimiz kitāb-ı ḳadīm, Ḳurʿān-ı ʿaẓīm, münevvir-i kerīm içinde ḫaber bėrür, yarlıḳar. (65v18)

key: sağlam, güçlü krş. **ked**

▪ Key yüreklig bėg er erdim meni ėltip bulnadı (77v4)

kezzāb: < A. çok yalan söyleyen, pek yalancı

▪ İslām ʿarża ḳıldım ėrse yüzin açıttı illā Ebū Bekr yüzin açıtmadı, özgeler yalġan aytur-sėn tep kezzāb tėdiler (195r9-11)

ḳılıḳ/ġlıġ: huylu, tabiatlı, hareket eden

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ zātlıġ, yaḫşı kılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r19-2v2)

ḳıymetlıġ: < A.+T. kıymetli, değerli

▪ ʿimāme-i Mıṣr başında, altun ḳur bėlinde, kıymetlıġ tonlar ėgninde. (87r17)

kirām: < A. ç. kerem sahipleri

▪ aṣḥāb-ı ʿiẓām ve ervāḥ-ı kirām anıñg, (189v2)

ḳorḳaḳ: korkak

▪ Baʿżılar aydılar: āzār ol ėrdi, ḳaçan ilgerü yörise mütekebbir dėrler ėrdi, arada yörüse korkak tėyürler, (120r5-6)

ḳorḳunçluġ: korkak

▪ Yaʿnī eger köñglüñg ḳorḳunçluġlar köñgli bolsa ėrdi ṣabrıñg ṣābirler ṣabrı bolsa ėrdi ʿālemni yaratḳan Tañgrıdın ḳaçmaġay ėrdiñg. (155r3-4)

köni: doğru, gerçek

▪ eger köni sözlüg ėrseñgiz bu nerselerniñg atı nė turur maña aytu bėriñg. (8v11-12)

köñgülli: gönüllü krş. **köñgüllü/ig**

▪ Maʿnīsi yawlaḳ köñgülli köni sözli tėmek bolur. (195r2)

kön͡güllü/ig: bk. **kön͡gülli**

▪ kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, kimi ḳatıġ kön͡güllüg kimi yumşaḳ kön͡güllig. (6r4-5)

kön͡gülsiz: gönülsüz, isteksiz, zoraki

▪ On ėki sıbṭ ėrdiler, toḳuz sıbṭ kön͡gülsiz astılar, üç sıbṭ asmadılar, (125r9-10)

körklü/ig: güzel

▪ Körklüg şıfatlıġ şūreti kündüz oḳur tünle ḳopar (2v10)

körksü/iz: güzelliği olmayan, çirkin

▪ Yana aymışlar: Zelīḫānın͡g yüzige baḳtı ėrse közige körksüz köründi. (83r9-10)

ḳudretlıġ: < A.+T. kudretli, gücü yeten

▪ belā kötürmekke kudretlıġ turur, vaḳti bolsa kitgey. (T160a8)

ḳutluġ: kutlu, saadetli, uğurlu krş. **ḳutluḳ**

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, kutlıġ z̤ātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa s̤ebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r19-2v2)

ḳutluḳ: kutlu krş. **ḳutlu/ıġ**

▪ Biz utru turup selām ḳılalın͡g, kutluk dīdārın körelin͡g, (214v8-9)

küçlüg: güçlü, kuvvetli

▪ Küçlerin͡ge boḍların͡ga yaraşu butlar ḳıldılar, küçlerin͡ge küwendiler, biz teg küçlüg bar mu, tėdiler. (29r17-18)

küniçi: kıskanç

▪ ḥamiyyetlıġ ėrdi, yawlaḳ küniçi ėrdi. (28r12)

küni/ünç: kıskanç

▪ Ḳaçan müʾmin sewüg közi birlen nersege baḳsa Mevlī taʿālā küninç turur, (95r20)

kür: cesur, yiğit, gözü pek

▪ Ol burçlar bu turur: ḳozı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oğlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

küsiş: istenilen, değerli, nadir

▪ İdrīs peyġāmber ʿaleyhiʿs-selām ol ʿömri üküş, dīdārı küsiş, ʿAzrāʾīlġa ḳatışġan, Rıżvān birle yanaşġan, dünyādın ḳuş tėg uçġan, tamuġġa kirip çıḳġan, şırāṭdın yaşın tėg kėçgen, uçmaḥ ḳapuġın açġan, özi ʿazīz arıġ z̄ātlıġ Eẖnūḥ atlıġ İdrīs yalawaç ʿaleyhiʿs-selām. (19v12-16)

laġv: < A. faydasız, beyhude

▪ Nā-maḥremḳa baḳġan közlerni ot birle toldurġuları. Lehv, ġıybet, laġv, yalġan sözlegen tillerni ėn̂gselerindin çıḳarġuları. (249r13-14)

laṭīf: < A. latif, güzel, hoş

▪ Laʿlin açsa yinçülerdin töklünür türlüg laṭīf (77r17)

lāyıḳ: < A. layık, uygun, münasip

▪ tėp iltimas yan̂glıġ işāret boldı ėrse egerçi özümizni ol işke lāyıḳ, ol ʿamelge muvāfıḳ ėrmesin [bilmiş] ėrken özini aġırlap nefs saḳlamış bolup bu aġır işke yüz evürdük. (2v18-20)

maġrur: < A. mağrur, gururlu, kendini beğenmiş

▪ Ebū Cehl sözün̂ge maġrūr boldı, (196r9)

maẖbūb: < A. sevilen, sevgili

▪ Taḳı dōst dōstġa, ʿāşıḳ maʿşūḳġa, muḥib maẖbūbġa tünle ḳavuşup bolur. (218v3-4)

maḥmūd: < A. methedilmiş, övülmüş, seçkin

▪ Yarlıġ kėldi: mundaġuḳ ḳalmaġay, ḳamuġ ʿālemni a‿ñga musaḫḫar ḳılġay-men, maḳām-ı maḥmūdnı a‿ñga bėrgey-men, (188r15-16)

maḥrūm: < A. mahrum, yoksun

▪ anı‿ñg şūmluḳıdın didardın maḥrūm ḳaldı‿ñgız, (126r6)

maḳṣūd: < A. kastedilmiş olan, maksat, amaç, gaye

▪ Munda maḳsūd peyġāmberler ḳıṣṣaları ėrdi. (2v21)

maʿṣūm: < A. masum

▪ Eger ḥelāl kördi tėse-miz küfr bolur, yalawaçlar küfrdin maʿṣūm bolurlar. (70r16-17)

maʿşūḳ: < A. sevgili, sevilen

▪ Ol neteg ʿāşıḳ bolur kim ḳaytsa maʿşūk reʾyidin (83r19)

maʿyūb: < A. ayıplanan, ayıp olan

▪ Aydı: nefs yawuz işlig maʿyūb turur, maʿyūb otġa oḳ yarayur. (41r18-19)

meftūn: < A. tutkun, âşık

▪ Medīne ḫatunları anı‿ñg birle hevā ḳıldılar, meftūn oldılar, (82r13)

mekkār: < A. aldatıcı, hilekâr

▪ Bu Ḥāriṣ ġayet mekkār, tetik ḳopdı. (4r17)

mesāyil: < A. önemli, ehemmiyetli ve halli müşkül olan keyfiyet, mesele

▪ ʿālimleri kėçmiş aḫbārlarıdın bizge ḥüccet mesāyil çıḳarı‿ñg, (173r7-8)

meşhūr: < A. meşhur, şöhretli

▪ Ḥikāyet[de] kėlmiş: ʿArabda bir ḳabīle bar ėrdi, ḳamuġını‿ñg közi tėger ėrdi, meşhur ėrdiler. (94v20-21)

mihr-bān: < F. şefkatli, merhametli

▪ Yūsuf yıḍın yıḍlayın, tėp kö͡ŋglekni bütün kördi, aydı: nė baġırsaḳ ve mihr-bān böri ėrmiş, (72r2-3)

miskīn: < A. miskin, biçare, âciz

▪ İşitgendin duʿā ḳoldum miskīn Nāṣır Rabġūzī (249v15)

muḫabbeṣ: < A. kötülük, fenalık eden

▪ bėşinçi muḫabbeṣler arıġsız iş ḳılurlar, (41v15-16)

muḫanneṣ: < A. korkak, alçak, kalleş

▪ Ḥikāyetde aymışlar: biregü Ta͡ŋgrıdın oġul tiledi ėrse bir muḫanneṣ oġul bėrdi. Aydı: İlāhī oġul tiledim ėrse muḫanneṣ bėrdi͡ŋ. (167r18-19)

muḥib: < A. dost, seven

▪ Taḳı dōst dōstġa, ʿāşıḳ maʿşūḳġa, muḥib maḥbūbġa tünle ḳavuşup bolur. (218v3-4)

muḫliṣ: < A. yürekten, gönülden dost olan

▪ Ḳavluhu taʿālā: Bu Yūsuf bizi͡ŋ muḫliṣ ḳullarımızdın ėrdi. (82v4-5)

muḥsin: < A. iyilik eden, ihsan eden

▪ Yūsuf kördi kim anı muḥsin tėyü ögerler, (88r18)

munaʿʿim: < A. yedirip içiren, cömert, nimet veren

▪ Ḥikāyetde kėlmiş: ölügni͡ŋ atı ʿĀmil ėrdi, yawlaḳ munaʿʿim ėrdi, (128v19-20)

müştāḳ: < A. özleyen, can atan, göreceği gelen

▪ Mūsī anı işitti, yaġuz müştāk men-men, tėyür ėrdi, men teg müştāklar telim ėrmiş tėp secde ḳıldı, (123v1)

mütekebbir: < A. kibirli, gururlu

▪ Baʿżılar aydılar: āzār ol ėrdi, ḳaçan ilgerü yörise mütekebbir dėrler ėrdi, (120r5-6)

nāfile: < A. nafile, faydasız, işe yaramaz

▪ Ḫalīluˈllāh nāfilesi Yūsuf men-men, tėdi. (75v17)

nāḳih: < A. zeki

▪ Andın soŋ aydı: [Muḥammed] memleket küḍgüsi turur, ümmet sālārı, nübüvvet tācı, risālet çerāġı, ḳamuġ ṣūretler anıŋ atı [bir]le muṣavver turur, kevneyn içinde cümle cemal anıŋ birle münevver turur, heybet ve ʿizzet anıŋ, seḫāvet ve ḳuvvet anıŋ, faẓl ve iḥsān anıŋ, ḳıble ve īmān anıŋ, nāḳih ve imāme anıŋ, Bāṭḥā ve Ṭıḥāme anıŋ, ḳanāʿat ve şükr anıŋ, ḥamd ve ẕikr anıŋ, maḳām-ı maḥmūd anıŋ, imāmet ve emā<ne>t anıŋ, şefḳat ve şefāʿat anıŋ, ḥaseb ve neseb anıŋ, aṣḥāb-ı ʿiẓām ve ervāḥ-ı kirām anıŋ, aṣḥāb-ı ḫulḳ-ı kerem anıŋ, ʿulüvv-i derecāt anıŋ, ezvāc-ı ṭāhirāt anıŋ, faṣīḥ ve ṣaḥīḥ til anıŋ, ḳavī köŋül ve ṣabūr ten anıŋ, beled-i muḥarrem mescid-i muʿaẓẓam anıŋ, ḥac ve iḥrām anıŋ, zemzem ve maḳām anıŋ, meşʿarüʾl-ḥarām anıŋ, zekât ve ṣiyām anıŋ, tilāvet-i Ḳurʾān anıŋ, cumʿa ve cemāʿat anıŋ, emr-i maʿrūf ve nehy-i münker anıŋ, tehlīl ve taḳdīs anıŋ, temcīd ve tesbīḥ anıŋ, vaḳār ve sükûnet anıŋ. (189r18-189v5)

nā-maḥrem: < A. namahrem

▪ Nā-maḥremḳa bakġan közlerni ot birle toldurġuları. (249r13)

namāzlıġ: < F.+T. namaz kılan

▪ namāzlıġ, (T2a5)

nā-müstaḳīm: < F.+A. düzgün, doğru olmayan

▪ tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, birerініŋ sözleri kesük, birerініŋ maḳṣūdları öksük. (2v14-16)

nā-pāk: < F. günahkâr

▪ Taŋrınıŋ luṭf u ʿināyeti ve nuṣreti bolmasa bir yalġuz munça nā-pāk birle neteg muḳāvemet ḳılġay ėrdi. (203r15-16)

nā-sezā: < F. yakışıksız, uygunsuz

▪ Bir kün Ebū Cehl birle kāfirler Resūlġa nā-sezā aytur ėrdiler. (195r21)

nā-ümīd: < F. ümitsiz

▪ biz me saŋ͡ga muŋ͡gluġ-miz, bizni nā-ümīd ḳaytarmaġıl, (102r20-21)

nāzük: < F. nazik

▪ nāzük ėtim tenim ḳatıġ ıŋ͡gırçaḳda yençildi. (74r8)

nevmīd: < F. ümitsiz

▪ Maʿnīsi ‘‘nevmīd’’ tėmek bolur. (9r19-20)

nīk: < F. iyi, hoş, güzel

▪ Olar ḳabūl ḳıldılar, bereng, kerpiç kėltürdiler. Nīk, tėdi. (175v8-9)

nīk-baḫt: < F. bahtı iyi olan

▪ Kim nīk-baḫt ėrse beşāretin işitip oŋ͡gay çıḳar, (7r5-6)

nīkter: < F. daha iyi, daha güzel

▪ Mevlī taʿālāġa zārīlıḳ ḳıla başladı, ḳarındaşları aydı: duʿā ve zārīlıḳ ḳılġunça oġrılıḳ ḳılmasaŋ͡g nī<k>ter ėrdi. (97v7-8)

nuṣretlıġ: < A.+T. başarılı, üstün

▪ āḫirüʿz-zamānda bir yalavaç ḳopġay, nuṣretlıġ. Ol nuṣret Bedr toḳuşı erdi, (227r15)

oġraḳ: istenilen, niyet edilen şey, kasıt

▪ Andaġ bolsa oġrakdın oġrakġa tevāfüt boldı. Takı aymışlar: Yūsuf oġrakı ol ėrdi kim ʿAzīz ölmiş bolsa Zelīḫānı nikāḥ birle alġay. (82r3-5)

oŋ͡gay (1): kolay

▪ Cevāb: Kirürde İḍi ʿazze ve celledin ḫiṭābın işitdi ėrse oŋ͡gay kirdi, (7r3-4)

osal: gafil

▪ Yarlıġ keldi: ey Mūsī ḳarındaşıŋ͡ Hārūn birle ėkegü barıŋ͡, osal turmaŋ͡, (T174a8-9)

öŋ͡i: başka, diğer

öŋ͡in: başka, diğer

▪ Öŋ͡in ḳarındaşları aydılar: (18r3-4)

peşīmān: < F. pişman

▪ Satıġdın peşīmān boldı, (77v11)

rāst: < F. doğru, gerçek, dürüst

▪ Süleymān aydı: ey Semdūn, bu sözüŋ͡ rāst mu turur? (141v18)

refīʿ: < A. yüce, âlâ

▪ beşāretlıġ, özi muṭīʿ, ẕikri refīʿ, ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r6-8)

revā: < F. uygun, layık

▪ Fāyide: Bu kün bu dünyāda Muḥammed ümmetini faẓīḥat ḳılmaḳnı revā körmedüm, (15r8-9)

rifʿatlıġ: < A.+T. yücelik bulan, şereflenen

▪ rifʿatlıġ, (T2a3)

rüsvā: < A. rüsva, rezil krş. **rüsvāy**

▪ mėni ḳonuḳlar arasında rüsvā ḳılmaŋ͡, siziŋ͡ araŋ͡ızda bir müsülmān yoḳ mu? (60v11-12)

rüsvāy: < A. bk. rüsvā

▪ İḍiyā anı ma rüsvāy ḳılġıl, tėdi. (26r14)

ṣāliḥ: < A. doğru, iyi

▪ Bu ʿİmrān yawlaḳ ṣāliḥ, muṭṭāḳī er ėrdi. (166v3)

ṣavāb: < A. doğru, doğru davranış

▪ Aydı: savāb taḳı dürüst tefsīr ol turur kim beyān ḳılalıŋ͡g. (145v7-8)

sawluġ: ünlü, şöhretli

▪ Aydılar: ey ata, mundaġ ṣafālı künde ṣabā nūrı sawluġ, vāfī Yūsufnı bizniŋ͡g birle ıḍġıl, (68v8)

sehl: < A. kolay, sakıncasız

▪ Aydı: dīv perini maŋ͡ga musaḫḫar ḳıldı. Ḳarınçḳa aydı: bu sehl mülk turur, ṣabr ḳılsaŋ͡g ėrdi (139v6)

selīm: < A. doğru, dürüst

▪ Ėki ḳurla suwḳa tüşti çıḳtı sālim ol selīm (T166a8)

sewüglüg: sevgili, sevilen, sevimli krş. **söwüglüg**

▪ Mevlī ḥażretinde sewüglüg ol ėkisi bu turur. (53r2)

sezā: < F. uygun, layık, yaraşır

▪ Köz tutġıl, efʿālḳa sezā aʿmālḳa cezā küni kelsün, (249r4)

sezā-vār: < F. münasip, uygun

▪ özlerin tamuġġa sezā-vār ḳıldılar. (163v5)

ṣıddīḳ: < A. sözünün eri (kişi), gerçek dost. Ebu Bekr'in lakabı

▪ ʿĀlem muŋ͡gluġ boldılar ėrse ṣıddīk tėyü ögdiler, (90r7-8)

ṣıdḳ: < A. iç, yürek temizliği, doğruluk

▪ İḍiyā Ebū Bekrniŋ͡g ṣıdḳı ḥaḳḳı ḥürmeti āḫir demde bizge īmān rūzī ḳılu bėr. (239r10-11)

sılıġ: temiz, pak; değerli, kıymetli; nazik krş. **silig**

▪ sılıġ er ėki tişi birle Lūṭ keldi, tėyü ḫaber bėrdiler. (58r13)

silig: temiz, pak krş. **sılıġ**

▪ Lūṭ çıḳdı, körklüg, silig, arıġ yigitler kördi, ḳorḳdı. (60r19)

şakī: < A. kötü huylu, haydut

▪ Ol ögütni almayın ėmgettiler körgen şaḳī (158r16)

şāş: < F. kötü niyetli

▪ aydılar: ʿOşmānnıṉ̂g ḳanı turur, şāşın tileyürler. (241r14)

şāyeste: < F. layık

▪ āḫiri laʿnetke şāyeste boldum, tėdi. (11v14-15)

şūm: < F. uğursuz

▪ Aydılar: ḳapuġ açmaz-miz, sen bed-baḫt, şūm turur-sen, (228v19)

ṭamaʿlıġ: < A.+T. tamah, hırslı, istekli

▪ Süleymān ol taḫtġa tamāʿlıġ ėr[di], (149v13)

taṉ̂g (2): acayip, tuhaf

▪ Cebrāʾīl aydı: Mevlī ḳudretidin taṉ̂g mu körer-sėn? (59v21-60r1)

tansuḫ: nefis, harika, şaşılası, nadir krş. **tansuḳ**

▪ tėp tört yüz ḳarabaşnı altunlar, yinçüler birle bezedi, tört yüz tėwege altun kümüş tansuḫ nerseler yükledi. (149r18-19)

tansuḳ: bk. **tansuḫ**

▪ Ḥaḳ yaratdı taṉ̂gsuḳ Ādemni yaġız yėr körkidin (5v5)

tek (1): tek, bir tek, aynı

▪ ʿUmlāḳ on yigitni kördi, boyları körkleri bir tek, taŋglap ağırladı, (63r2)

telwe: deli

▪ Aydılar: ey telwe ol bir ḳayu turur? Aydı: bir ol turur kim lā ilāhe illaʾllāh Yūnus resūluʾllāh. (152v18-19)

teşrīflü/ıg/ġ: < A.+T. şereflendirilmiş

▪ Ol Nemrūd-ı merdūd belāsıŋga ilingen, aġusını tatġan, münācātını ḳılġan, māldın oġuldın ḳızdın kėçip tėgen, taʿrīflüg, teşrīflüg İbrāhīm peyġamber ʿaleyhiʾs-selām (37v7-10)

tetik: zeki, akıllı

▪ Bu Ḥāriṣ ġayet mekkār, tetik ḳopdı. (4r17)

toġrı: doğru, gerçek

▪ Aydı: bolġay kim Mevlī taʿālā mėni toġrı yolġa kigürgey. (T170b17-18)

tölek: ağırbaşlı

▪ oḳısaŋg, ey tölek seniŋg-men, hay tölek ḳaçanġa tegi töleklik ḳılur-sėn. (81v5-6)

tuzluḳ: güzel, tatlı, sevimli

▪ Yaʿnī Yūsuf mendin körklügrek ėrdi ammā men Yūsufdın tuzluġrak-men. (199r13-14)

uçuz: ucuz, bol

▪ Resūl yarlıḳadı: ol kün İsmāʿīl ėwlügi etmek bėrmiş bolsa ėrdi İbrāhīm duʿāsı berekātında bu kün Mekkede aşlıḳ ucuz bolġay ėrdi. (49v2-3)

ʿ**uluvv**: < A. ulu, yüce

▪ Laṭīfe: ʿUluvv-i ʿālem içinde on ėki burclar bar. (66v2)

ʿ**ulvī**: < A. ulu, yüce

▪ ʿulvī dīdārġa lāyıḳ ėrmes ėrdi. (122v10)

ümenā: < A. ç. güvenilir, emin olunan kimseler

▪ Ėşleri birle ümenā Mekke içre yıġlışıp (181v4)

üstüvār: < F. sağlam, güvenilir

▪ El-ḥamdüliʿllāh dīniñgiz içinde üstüvār ėrmiş-siz, tėdi. (230r14)

vāfī: < A. vefa eden, dostlukta ve sözde sebat eden

▪ Özgelerge vāfī ėrken özige tėgdi [cefā] (47v17)

vefī: < A. vefa eden

▪ [Anı] toprąḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḥ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiñge ilingen, yaruḳ uçmaḥdın aḍrılġan, ḳarañgġu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

yaġı: düşman

▪ Bu ḫaber Ḥandaʿ bin ʿÖmerge tėgdi, aṭlanıp keldi, olarġa aydı: ḳayu yaġı bu işni ḳılġay kim özüñgüzge ḳıldıñgız? (32r19-20)

yaḫşı: iyi, güzel

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera ʿllāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācüʿl-ümerā, muḥibbüʿl-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʿd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʿllāhu ʿalā dīnüʿl-islām. (2r17-2v2)

yaman: yaman, kötü

▪ Taḳı bizni arıġ yolġa köndürüp hidāyet birle ağırlap yaman yoldın ḳutḳardı. (1v5-6)

yaraġ/ḳlıġ: faydalı, yararlı, uygun, layık, münasip; silahlı krş. **yaraġlıḳ**

▪ ḫazīneġa yaraġlıġ nemerse kėltür[ümedük], (101v17)

yaraġlıḳ: krş. **yaraġlıġ**

▪ Dāvūd yarıḳnı tamām işledi ėrse öre ḳopup keydi, sançışġa yaraġlık bar mu, tėdi. (136v15)

yaraġsız: yararsız, uygun düşmeyen, kötü

▪ aydı: bu kimėrse tört kimėrsedin ḫālī ėrmes, ya ḳaba saḳal, ya bözçi, ya muʿallim, ya bir yaraġsız ḫaberġa kelgen turur. (19r2-3)

yaraşu: uygun, münasip

▪ Küçleriñge boḍlarıñga yaraşu butlar ḳıldılar, (29r17)

yawuz: kötü, fena

▪ Yawuz yolġa yolçıladılar, (18r13)

yeg: yeğ, iyi, daha iyi

▪ Yėg bedizlep naḳş birle bezenür bu yėr yüzi (68r19)

yetīm: < A. yetim

▪ Taḳı ot yaḳıla turġan tam içide yetīm oġlanlarnıñg mālları bar ėrdi, (130v20-21)

yıġar: kıymetli, değerli

▪ Tonluḳı tañgsuḳ yıġardın Rūm Ḫıṭay aṭlas çuzı (68v2)

yolluġ: bahtlı, kısmetli

▪ Birinçisi sulṭānlar ileginde bu kişi mundaġ yolluġ turur tėgenni, ėkinçi öksüz bolur (41v12-13)

yolsuz: doğru yoldan çıkmış, azmış

▪ bir teñgiz ḳıraġında ḫalāyıḳ bar ėrdi, yawlaḳ yolsuz kāfir, Mevlī taʿālā ḳamuġını ġarḳ ḳıldı, (36v16-17)

yoŋ͡g: gammazlık eden, birini ihbar eden

▪ Yüz öwürüp yarlıḳıdın yandı ėrse yoŋ͡g ʿArab (181v3)

yulġun (1): temiz olmayan, kötü

▪ Yana aymışlar: ʿamelleri yulġun üçün bereketsiz turur. (18r8-9)

yürekli: yürekli, cesur krş. **yüreklig**

▪ Özi muŋ͡gluġ keḍ yürekli Mevlīniŋ͡g Mürsel ḳulı (61v11)

yüreklig: bk. yürekli

▪ Yaʿḳūb yalawaç yawlaḳ ḳavī köŋ͡gül[lüg], alp yüreklig, küçüŋ͡ge küwenür ėrdi. (61v13-14)

żaʿīf: < A. zayıf, güçsüz

▪ Żaʿīf uşaḳ boḍunluġlarnı külmek üçün ḳullandılar, (29v4)

żaʿīfe: < A. zayıf, güçsüz kadın; zevce, eş

▪ Cevāb: Mıṣr şehrinde bir żaʿīfe bar erdi, Zelīḫā atlıġ. (74v19-20)

ẓālim: < A. zalim

▪ Duʿā ḳıldı: İḍiyā ḳutġarġıl meni bu ẓālim boḍunlardın. (59r12-13)

ẓarīf: < A. zarif, ince, kibar

▪ Ebā Bekr ṭaʿām yėp çıḳarda Ḫadīce ḳıymetlıġ ẓarīf ton keydürdi (193r16)

żāyiʿ: < A. zayi, kayıp, yitik

▪ biziŋ͡g köŋ͡glümizni aġrıtmaġıl, nefesimizni żāyiʿ ḳılmaġıl, saŋ͡ga yaḫşı kėlmes. (99r17)

ẕelīl: < A. zelil, aşağı, bayağı

▪ ʿAmr biniʿl-ʿĀṣ ẕelīl ü ḫayrān boldı ḳaldı. (233v14)

zīrek: < F. zeki, uyanık

▪ Yigit zīrek ėrdi, ėlni kėzdi, (204v7)

zülāl: < A. güzel, tatlı su

▪ ʿOs̱mān aydı: tüşümde Resūlni kördüm, man͡ga uçmaḫ zülalindin suw içürdi, (241r4)

2.1.4.3. Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları

bāḳī: < A. baki, ebedî; arta kalan, geriye kalan; son

▪ Arablar aymışlar: ʿadl ḳılġan kāfir birle mülk bākī ḳalur, ẓulm ḳılġan müʾmin birle mülk [bākī] ḳalmas. (39v19-21)

cevāḫ: < A. her şeyden geniş olan

▪ Eḍiz kökni başı üze cevāḫ ḳıldılar (181r12)

ḫātem: < A. son

▪ Evveli Ādem atamız āḫiri ḫātem Resūl (249v11)

ḫātimet: < A. son, nihayet

▪ Suʾāl: Yalawaçlarḳa ḫātimet ḳorḳınçı yoḳ, (T152a6-7)

ḫātime: < A. son, nihayet

▪ Ḫātime-i Ḳaṣaṣüʿr-Rabġūzī Şiʿr: (249v1)

ıraḳ: ırak, uzak, krş. **yıraḳ**

▪ Ol sebebdin Ādem oġlanları yıġaçları tikgende yigde yıġaçını suwdın ıraḳ tikdiler suwsuz ḳalsun tėp. (12r17-18)

ilk: ilk, ilk önce

▪ Ḳamuġ maḫlūḳāt içinde ilk nikāḥ ol ėrdi, andın burun nikāḥ yoḳ ėrdi. (4r13-14)

ḳadīm: < A. ezelî, başlangıcı olmayan

▪ Andın soŋ̑g̑ ḳadīm iḥsānı birlen biz ża῾īflarġa Muḥammed Muṣṭafānı yiberdi. (1v7-8)

keç (1): geç, gecikmiş

▪ Keç ayalıŋ̑g̑ keç oġurda yıġlu kirip yıġlaşu (61v8)

mengü: bengü, ebedî, sonsuz

▪ kim ol yıġaçdın yėse uçmaḥda mengü ḳalur ölüm körmez taḳı uşmaḥ mülkindin aḍrılmaz, tėp. (11v1-2)

müdām: < A. devamlı

▪ Sewüg sewdüŋ̑g̑ ėrse oḍaġ tur müdām (51r14)

müntehī: < A. son derece, son

▪ anı Macar ḳabīlesige muḳar<rer> ḳılmışlar ya῾nī sidretü'l-müntehīniŋ̑g̑ yıġaçlarınıŋ̑g̑ mīveleri ol endāzelıġ turur, (209r7-8)

soŋ̑g̑: son, sonra; arka, art

▪ Yana Ādem yaratmış soŋ̑g̑ faẓlı keremi birle bizlerni er yaratdı. (1v4)

tar: dar, küçük

▪ Hāzer ḫalḳnı yıġıp ol ot yaḳġan yėrde çuḳur ḳazdı, tėriŋ̑g̑ tüpi, tar aġzı, kėŋ̑g̑ eni, saman birle, arıġsız nerse birle tolturdı. (43r10-11)

temmet: < A. son, bitti

▪ İbrāhīmni İsḥāḳ yudı, namāz ḳıldılar, Sāre birle koşa ḳoydılar. Temmet. (56v5)

tereŋ̑g̑: derin krş. **teri**ŋ̑g̑

▪ Yūsufnı öltürmeŋ̑g̑, ėltip bir tėreŋ̑g̑ ḳuḍuġġa kėmişiŋ̑g̑, yoldın kėçgenler alıp kitgeyler. (68r6-7)

teriŋ͡g: derin krş. **tereŋ͡**g

▪ Yana aymışlar: tiriŋ͡g suwġa yol başladılar, (18r14)

tilsiz (2): kenarsız, kıyısız

▪ Eger Mūsī ḳavmini ėtekleri ölimeyin tilsiz teŋ͡gizdin kėçürdüm ėrse Muḥammed Muṣṭafā ʿaleyhiʿs-selāmnı tamuġdın andaġ keçürgey-mėn ki ölimiş ėtekleri ḳurutmaġay. (207r1-3)

tutuş: sürekli, birbiri peşi sıra, sırayla dizilmiş

▪ Ḥikāyet ḳılurlar: maşrıḳdın maġrıbġa tėgi tutuş tamdın ėwler ėrdi. (23r5-6)

ulam: devamlı, sürekli

▪ Fāyide: Nemrūd kāfirlerni ulam söz birle İbrāhīm üze ḥükm ḳılmadı, (39v18-19)

ulaş: devamlı, daima, sürekli krş. **ulaşu/ı**

▪ müntehīdin üstün ʿażameti, şerādın astın ḳudreti bar, ulaş bar ėrdi, ulaş bolġusı, ėşi ḳoldaşı, teŋ͡gi tuşı, ortaḳı yoḳ. (46r16-18)

ulaşu/ı: bk. **ulaş**

▪ İbrāhīm ulaşu aytur ėrdi: her āyine, men bularġa bir keyd ḳılġum turur. (39v2-3)

uzaḳ: uzak

▪ aydılar: ey Eyyūb, seniŋ͡g ėşiŋ͡g uzak boldı, (T161a10-11)

vaḳtsiz: < A.+T. vakitsiz

▪ Ançası bar, vaḳtsız nerseni ḳoldı bėrmedi. (122r19)

yaḳın: yakın; arkadaş, dost

▪ Mūsīḳa yakın köründi, (T172b6)

yav/wuḳ: yakın

▪ Ol orun üze yaŋ͡gı paḫtalar töşep yumşaḳ orun ḳılıp üŋ͡gür aġzından tutup astın ḳazıp Loḳmānġa yavuk kėldiler (164v20-21)

yıraḳ: ırak, uzak krş. **ıraḳ**

▪ bir ança mendin yıraḳ kitgil, tėdi. (39r18)

yüksek: yüksek (yer); değerli, yüce kişi

▪ İḍiyā yüksek kök ḳaṭarātın yaġız yėr berekātın bu yolsuzlardın tıyġıl, (247v6)

2.1.4.4. Miktar, Hacim, Ölçü, Derece Bildiren Niteleme Adları

artuḳ: fazla, çok; değerli, kıymetli

▪ Artuk yaraḳlıġ sīreti (2v9)

asru: çok

▪ Andın soŋ͡ġ olar aydılar: yā Resūlaʿllāh biz şerīʿatnıŋ͡ġ tamāmı aḥkāmını bitürür-miz ammā Kaʿbe asru yıraḳ turur, (216v9-10)

az: az, nadir, az bulunan

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settaraʿllāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: (2r17-20)

berk: sıkı, sağlam, güvenli, emin

▪ Ḳurşanıp ḳulluḳ ḳurını berk tutar-men yarlıġın (39r9)

besī: < F. çok, fazla

▪ aydılar: besī ʿālim ü fāżıl u kāmil tapduḳ. (136v10)

biraz: biraz, az

▪ Birazları īmān keltürdiler, üküşleri boyun sumadılar. (T165a1)

bisyār: < F. çok

▪ mālım bar, kişilerim bar, bisyār oġlanlarım bar. (219v9)

biyik: büyük krş. **büyük**

▪ küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2v2)

biyiklik: büyüklük

▪ ėni ḳırḳ sekiz ḳarı, uzunı altmış ḳarı, biyikliki üç yüz ḳarı, bir tüñglüki kün toġar yandın, bir tüñglüki kün batar yandın. (147v10-11)

boḍ: boy krş. **boy**

▪ Ėw öñginde açuḳ yėrlerni eştürdi, sağında solında yıġaçlar tikdiler, köki kümüşdin, bodı altundın, budaḳları kümüşdin. (34r8-9)

bol: bol, çok, fazla

▪ Andın anıñg ümmeti bol tap ṣaḥābe ṣoḥbetin (181v13)

bölek: bölüm, kısım; hisse, pay

▪ Ādem-i Ṣafīniñg ʿömri miñg yıl vaʿdelig ėrdi. Mīṣāḳ küninde bir bölek ḳavmni kördi, (19r8-9)

bölük: bölüm, kısım

▪ Yana bir bölük kişiler keldiler, (T160a11)

bölüñg: (saç için) bölük

▪ Ḳoş bölüñglerni tararda tėgme bir zülfidin (77v2)

bülend: < F. yüksek

▪ Zelīḫā tayaḳın alıp öre ḳopup bülend āvāz birle aydı: (108v7-8)

bütün: bütün, tam

▪ Yūsuf yıḍın yıḍlayın, tėp köñglekni bütün kördi, aydı: (72r2)

büzürg: < F. büyük

▪ Tayaḳnı kemişdi, bu tayaḳ bir büzürg yılan boldı, (112v17)

ecell: < Ar. en büyük, en üstün

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r19-2v2)

eḍiz: yüksek, ulu, yüce, bir şeyin tepesi

▪ Üçünçi ferişteler ornı ėdiz kökde boldı, (4r7-8)

efzūn: < Ar. çok, aşırı

▪ Hārūn aydı: efzūn boḍluġ, körklüg yüzlüg, tili sınuḳ, ġarībluḳḳa tüşdi. (T175a13-14)

eksük: eksik, noksan krş. **öksük**

▪ Süleymānnıŋ cesedi yaʿnī taḫt üze ol eksük yaratılmış oġlan niçe ol kün Süleymān birle mülk-i ʿaẕīm yoḳ ėrken Dāvūd yalavaç taḫtını mīrāṣ almış ėrdi. (146r1-2)

endāzelıġ: < F.+T. endazeli, ölçülü

▪ anı Macar ḳabīlesige muḳar<rer> ḳılmışlar yaʿnī sidretü'l-müntehīniŋ yıġaçlarınıŋ mīveleri ol endāzelıġ turur, (209r7-8)

endek (2): < F. az

▪ Ebū Bekr ḥaḳḳında aydı: Yana ėki endek birle Yaḥyā peyġamberġa teşbīḥ ḳıldı. (199v5)

evlā: < A. daha iyi, daha layık, evla

▪ Zekeriyyā aydı: Meryemni saḳlarġa men evlārāḳ-m[en], (166v19)

ḫālī: < A. boş

▪ Nūḥ maşrıḳdın maġrıbġa tėgi ḳamuġ ḫalāyıḳġa peyġamber ėrdi, bir ḳarış yėr ḫalāyıḳdın ḫālī yoḳ ėrdi, (23r3-4)

hezārān: < F. ç. binlerce

▪ Yā hezārān mihri tüşti mihrini bėrgen telim (249v7)

ısıġ/ḳ: ısı, sıcak, sıcaklık; samimi, sevecen krş. ıssıġ, isig

▪ yaḍaġ yörügil, tėp ısıġ ḳumda yalın͡g aḍaḳ ḳavdılar. (69v7-8)

ıssıġ: sıcak krş. **ısıġ, isig**

▪ Ḳatında aḳ taş bar ėrdi, ḳolı birle sıġadı ıssıġ etmek ẓāhir boldı, (155r14-15)

in͡gen (1): çok

▪ Yana sordı: bu beşik tuşunda ingen aşġan ne turur? Aydı: bu, tün kün turur. (18v11-12)

irig: iri, kaba

▪ Ḳayu taş irig bolup yaraġsız bolsa İbrāhīm elgi yetgeç ruḫām tėg bolur ėrdi. (52v17-18)

ḳad: < A. yetişir, kifayet eder, kâfi

▪ Ṣāfī İsmāʿīl yalawaç kön͡gli toluġ kad ṣafā (47v14)

ḳavuş: içi boş, kevek

▪ Sāmirī ne kim gevher yinçü bar ėrdi, kizledi, altun kümüşlerni eritdi, bir buzaġu ḳıldı, içi ḳavuş. (126r7-8)

kem: < F. az

▪ Yarlıġ kėldi: bizin͡g ḫazīnemizde zaḫmet ve ʿazāb kem ėrmes. (152v8-9)

kėn͡g: geniş, çok, bol

▪ Ḳarluġaç keldi, sin͡gekni buldı, nelük kėç ḳaldın͡g? tėdi ėrse sin͡gek aydı: yėr yüzi kėn͡g ėrmiş, (25v15-17)

keñgrü: çok, fazla

▪ uçmaḥġa kiwürmedim mü, niʿmetlerin kéñgrü <yégil> témedim mü, Ḥavvānı sañga cüft ḳılmadım mu, (12v4)

kéñgsü: çok, fazla

▪ Kökni yaratmışdın soñg ol yaratılġan yérni maşrıḳdın maġrıbġa tegi kéñgsü yarlıḳadı. (3r14-15)

kerek: gerek, lazım

▪ Ḳayda ʿābid érse ʿālimġa ḫıdmet ḳılmaḳ kerek, (8v21)

kereklig: gerekli, lazım

▪ ḳalemüñgdin aḳġan kitāb ma seniñg ʿibāret ma seniñg bolup bizge Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kéreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay érdi, (2v16-18)

kevek: boş, kof

▪ élgi birle Ādemnüñg ḳarnın ḳaḳdı, içini kevek kördi, (6v1)

ḳısġ/ḳa: kısa

▪ Mevlī taʿālā icābet yarlıḳadı: ḥac künleri bolsa yérge érklig feriştege yarlıġ bolur, yér tamurların tartar, yolları kısġa bolur. (216v12-14)

kiçig: küçük

▪ Yaşı kiçig boyı uluġ zātı arıġ Bég Toḳ Buġa (2v11)

ḳoġ/ḳuz: boş, boşluk, eksiklik

▪ Soñgra maḳtel zikri birle toldı ḳıṣṣa koġuzı (249v12)

köp: çok

▪ Sansız ḥamd u şenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Tañgrıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

küll: < A. tam, tamamen

▪ Men bulardın küll yıraḳ-men ḳul-men Allāh Mevliġa (39r9)

küllī: < A. bütün

▪ Ebā Bekr aydı raẕiyaʾllāhu ʿanhu: ol sāʿat k[im] ʿÖmer butlarġa işāret ḳıldı, küllī tenim tügleri öre ḳoptı. (197v6-7)

kürevī: < A. yuvarlak

▪ Yėrniŋ͡g heyʾeti kürrevī turur yaʿnī yumġaḳ turur, tėgresinde tağı turur. (26v4)

mümkin: < A. mümkün, olası

▪ İblīsġa istidrāc ṭarīḳın bir sāʿatde maşrıḳdın maġrıbġa tėgi barmaḳı mümkin kerāmet yüŋ͡güllükün, Muḥammed Resūluʾllāh bir tün içinde ėrdi, (218r9-11)

niçe: nice, ne kadar, pek çok

▪ Niçe cevāb aysalar ḥüccet birle olarnı tındurmas ėrdim. (11r10-11)

niçeme: ne kadar, nice

▪ Bolmasa Nūḥ aydı: kirgil, niçeme şeyṭān seniŋ͡g birle ėrse. (24v16)

ortançı: ortanca

▪ Uluġ oġlı Sām, ortançısı Hām, üçünçisi Yāfes. (27r16-17)

öksük: eksik krş. **eksük**

▪ tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, birerініŋ͡g sözleri kesük, birerініŋ͡g maḳṣūdları öksük. (2v14-16)

saḳışsız: hesapsız

▪ Sansız ḥamd u şenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taŋ͡grıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, (1v2-3)

sanlıġ: sayılı, sayıda

▪ miṉg ton aġı aṭlās-ı Yezdimānī sündüs-i Rūmī, miṉg sanlıg ḥarīr, idiş ayaġlar, ṭabaḳ ḳazġanlar cezʿdin, ʿaḳīḳdin, bülūrdın, on bėş er oġlanlar ḳız ṣūretlıġ, on bėş ḳız oġlan ıḍdı (148r17-19)

sansız: sayısız

▪ Sansız ḥamd u ṣenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taṉgrıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

saw/vuḳ: soğuk

▪ Bir yıl Mevlī taʿālā sawuḳ ıḍdı, (57r9)

sowuḳ: soğuk krş. **saw/vuḳ**

▪ başın secdedin kötrür ḥālde yüziṉge sowuk yel ürdi. (T159b1-2)

ṣuġrā: < A. daha küçük

▪ Ḳıṣṣa-i Bedrüʿṣ-Ṣuġrā (224v21)

süflī: < A. alçak, bayağı

▪ Ėkinç: Mūsīniṉg közi süflī ėrdi, (122v9-10)

tamām: < A. tamam, tam, tamamlanmış

▪ Ādemnüṉg öwkesi keldi, bürgütni otġa kömdi, tamām köydi. (14v19)

tegme: her, her bir

▪ tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, birerініṉg sözleri kesük, birerініṉg maḳṣūdları öksük. (2v14-16)

telim: çok, fazla, pek çok

▪ Telim yıllar ṭāʿat ḳıldı ėrse İḍi ʿazze ve celle tamuġdın bėşinçi ḳat yėrke çıḳardı. (4r21-4v1)

teşdīd: < A. çok, çok gösterme

▪ Aymışlar: teşdīdsiz [o]ḳısaŋg ėliglerin kėstiler, temek bolur. Ammā teşdīd-i mübālaġat ma bolur. (86r16-17)

tiŋg: dik, gücü yerinde, sağlıklı

▪ teŋgizdin üner, boyları tiŋg. (89v4)

tola: dolu, tamamıyla

▪ yürekimni çıḳardı, altun ṭaşt kėltürdi, içi tola īm<ān> ḥikmet ėrdi. (208v7)

toluġ: dolu

▪ Ṣāfī İsmāʿīl yalawaç köŋgli toluġ ḳad ṣafā (47v14)

toŋg: işi boş olmayan, som

▪ Ḳırḳ yıl ėmgep toŋg arıġsız kāfir ara tur[dı Lūṭ] (56v15)

türlüg: türlü, çeşit

▪ ḳızıl yaşıl türlüg bezeklig ḳanatları bar ėrdi. (11r14-15)

tüz: aynı, uygun; düz, düzlük arazi

▪ aydı: maŋga bir kėŋg tüz yazı, saġ topraḳlıḳ yėr ḥāṣıl ḳılıŋg. (62v4-5)

ulu/ıġ/ḳ: büyük, ulu; ulu kişi, önder

▪ Yaşı kiçig boyı uluġ z̄ātı arıġ Bėg Toḳ Buġa (2v11)

uşaḳ: küçük, ufak parça, kırıntı; çocuk; uşak, hizmetçi

▪ yėmişsiz yıġaçnı duʿā birle niʿmetlıġ ḳıldıŋg, uşak taşnı tesbīḥge keltürdüŋg, (237r1)

uzun: uzun, çok; uzunluk

▪ Ḫiṭāb keldi: ne tileyür-sėn? İblīs uzun yaş tiledi, ḳıyāmet künke tegi. (9v5)

üküş: çok

▪ Üküş er aẏġu selāmlar tört yārıġa ve toḳuz ḫatunıġa ve iki ʿammıġa seyyidā şubbān-ı ehlüʾl-cenneti teşrīflıġ oġlanlarıġa rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn. (2r15-17)

vāfir: < A. çok, bol

▪ Bu vilāyetde bāġ, borlaḳ, niʿmet vāfir ėrdi, (57r1)

yaḳīn: < A. kesin, şüphesiz

▪ Cevāb: İbrāhīm tażarruʿ birle yakīn birle suʾāl ḳıldı: İḍiyā maṅ͡ga körgüzgil ölügni neteg tirgüzür-sen? (55v20-21)

yarım: yarı, yarım, buçuk

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Uçmaḫ içinde yarım kün ḳaldı. (9r13)

yaru: yarı

▪ Melik aydı: ey ʿAbdaʾllāh, meniṅ͡g mālım mülkümniṅ͡g nihāyeti yoḳ, yarusını saṅ͡ga bėreyin, tėdi, (45v13-14)

yassı: yassı, düz (ayakkabı için)

▪ Yana fermānladı, taġlardın yassı taşlar kėltürdiler, (148v6)

yawlaḳ: çok; iyi, güzel

▪ āvāznı ėḍerdim ėrse tiken arasında bir abuşḳa kördüm yawlaḳ yıġlayur, (11v12-13)

yeṅ͡gil: hafif, kolay

▪ ümmetiṅ͡g bu yükni kötere almaġay, yanġıl, yeṅ͡gilrek ḳolġıl, tėdi. (213v3)

yılıġ: ılık

▪ Aḍaḳı astından ėki yul belgürdi, biri yılıġ biri sawuḳ. (T163b14)

yinçge: ince

▪ ʿaḳīḳ irinlig, tişleri gevher teg, tar ağızlıġ, sözi süçig, özi sılıġ, ḳılḳı tüzün, bėli yinçge. (75r18-19)

yoġun: yoğun, kalın, ağır

▪ Aydılar: uşbu taşdın bir iŋ͡gen çıḳarġıl, ḳızıl tülüg, tili ḳara, boynı yoġun, alını tülüg, yelini yėtilmiş. (34v16-17)

yumalaḳ: yuvarlak, toparlak

▪ bėşinçi kün sarıġ yaġnı yumalak ḳılıp ağzınġa aşuḳ çaḳlıġ künde üç yolı <atdılar>. (165r4-5)

yumġaḳ: yuvarlak, yumak

▪ Ol öwün boġzında yumġak ḳaldı. Ol sebebdin erenler boġuzında ol yumġak bar, (11v8-9)

yüŋ͡gül: hafif, yeğni

▪ Ādemdin yüklüg boldı, yüki yüŋ͡gül. (14r18)

2.1.4.5. Hayvanlara Ait Niteleme Adları

çalıḳlıġ: hızlı yürüyen, koşan (hayvan)

▪ Tėveleri çalıklıġ ḳılıp burunduḳlatmasalar yaŋ͡gı tüşken kelinlerni kėltürüp ün tüzüp ırlaturlar. (198r2-3)

çapar: beyazı çok kır renkli (at)

▪ on bėş er oġlanlar ḳız ṣūretlıġ, on bėş ḳız oġlan ıḍdı er ṣūretlıġ, ḳamuġı bir ṭonluġ ellig ḳısraḳ bir ṭonluġ, onı ḳula, onı ḳara, onı boz, sekizi ala, biri çapar, (148r18-20)

ḫarcī: < A. alacalı (eşek)

▪ Nūḥ bildi kim ol harcī turur. (27v19-20)

ḳara (2): yılkı ile birlikte hayvan, hayvan sürüsü anlamlarında kullanılır bk. **yılkı**

ḳaşġa: başı ve yüzü ak, başka yerleri kara olan hayvan

▪ Ėki yarım yaşlıġ, ḳızıl kaşġa, tört adaḳı sökül buzaġusı bar ėrdi, (59v6-7)

ḳaṭār: < A. katar, hayvan dizisi, sırası

▪ tėveler burunduḳ üzdiler, ḳaṭār bozdılar, esrük boġralar teg cuhūdlarġa ḥamle ḳıldılar, (190r9)

ḳoġur: boz, bozla sarı arası inek, öküz

▪ tėgme bir ḳarçıġay başı üze bir koġur ėrdi, (147r2)

kölük: yük hayvanı

▪ ḳayu kölükke yükleseler kötürmedi, (40v15)

ḳula: kula, gri renkli (at)

▪ on bėş er oġlanlar ḳız ṣūretlıġ, on bėş ḳız oġlan ıḍdı er ṣūretlıġ, ḳamuġı bir ṭonluġ ellig ḳısraḳ bir ṭonluġ, onı ḳula, onı ḳara, onı boz, sekizi ala, biri çapar, (148r18-20)

kümeyt: < A. doru at

▪ Aymışlar: olar tört türlüg tururlar, biri Yeʾcūc, biri Meʾcūc, biri muṣammaʿ, biri kümeyt. (176r8-9)

merkeb: < A. merkep, taşıma için binilen hayvan

▪ Ol tėyü İḍidin mülk tilegen, cevābın işitgen, ol ṣıfatlıġ merkeb bėrilgen, ol kerāmetin bulġan Süleymān yalavaç ʿaleyhiʾs-selām. (137r4-7)

murdār: < A. murdar, pis, İslami şeriat esaslarına göre kesilmemiş hayvan

▪ Cevāb: ḳarġa Nūḥ ʿaleyhiʾs-selām ṭūfānında kėḍin yėr körgeli ıḍdı, murdār telim kördi, yėgeli ḳaldı, kelmedi, (55r11-12)

münü/it: binek hayvanı

▪ aṭınıŋ yüzi ol ḳanġa bulġanıp çadırġa keldi, münüt kördiler, mingen yoḳ, (248r21)

ösrük: yabani krş. esrük

▪ Ebuʿl-Buḫterī aydı: meniŋ kėŋeşim ol turur, munı tutalıŋ, ösrük tėvege taŋgalıŋ, (219v10)

öküzlük: öküzlük, öküz için

▪ Aymışlar: tört ḳoş öküzlük yėrni sarāy ḳıldurdı, (124r21)

sağın: sağmal

▪ Taŋrı körmez mü bolur başınġa tilkü siyse bir sağın (39r8)

tebük: eşek arıgsızını yıdlap hoşlanmışta burnını yokaru kötürmek

▪ Tebük Ḥarbiniŋ ḳıṣṣası Suʾāl: tebük maʿnīsi ne bolur? Cevāb: lüġat içinde eşek arıġsızını yıḍlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek bolur. (232r12-14)

t/ṭopı/uçaḳ: inatçı, direngen at, Arap atı, semiz at

▪ bu kün dünyada topuçaḳ aṭlar andın yayıldı. (140v13)

yılḳı ḳara: dört ayaklı hayvanlara verilen isim

▪ Sansız ḥamd u ṣenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taŋrıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

yorġa: yorga yürüyen (at için)

▪ Taş yorġa aṭ tėg yėlip İbrāhīmḳa kelür ėrdi. (52v17)

sütlüg: süt sağılan, sağmal

▪ Sütlüg ḳoylar sütin bėrmediler, sütsiz ḳoy sütin bėrdiler. (152r13)

sütsiz: sütsüz

▪ Sütlüg ḳoylar sütin bėrmediler, sütsiz ḳoy sütin bėrdiler. (152r13)

tebük: eşek arıgsızını yıdlap hoşlanmışta burnını yokaru kötürmek

▪ Tebük Ḥarbiniṉg ḳıṣṣası Suʾal: tebük maʿnīsi ne bolur? Cevāb: lüġat içinde eşek arıġsızını yıḍlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek bolur. (232r12-14)

tuyaḳlıġ: tuyaklı

▪ kim Belḳīsnıṉg aḍaḳı eşek aḍaḳı tėg tuyaḳlıġ ėrdi, (149v5-6)

tülüg: tüylü krş. **tüglüg, tüslüg, tüylüg**

▪ Aydılar: bu taġdın bizge bir ḳızıl tülüg iṉgen çıḳarġıl, (34v12-13)

tüslüg: tüylü krş. **tülüg, tüglüg, tüylüg**

▪ Emīrüʾl-müʾminīn ʿAlī rażiyaʾllāhu ʿanhu rivāyetinçe baʿżısı bir ḳarış, baʿżısı yawlaḳ uzun, tırnaḳları yitig, boyları tüslüg ıssıġ sawuḳdın saḳlayu teg. (175r11-13)

tüylüg: tüylü krş. **tülüg, tüglüg, tüslüg**

▪ Bu kün aḍaḳı tüylügler anıṉg uruġı tururlar. (27r5)

yallıġ: (at için) yeleli

▪ Aṭ yalı teg yallıġ, közleri yaşın teg yaşnayur erdi. (T173a15-16)

2.1.4.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları

ābdān: < F. bayındır, mamur, bakımlı

▪ Mundaġ āb-dān ėrken biregü Taṉgrını birlegüçi bolmadı. (23r11)

ābdānlıḳ: < F.+T. bayındırlık,mamurluk, bakımlılık

▪ Nūḥ vaḳtındaḳı āb-dānlık ḳıyāmetġa tėgi bolmaġay tėmişler. (23r11-12)

ʿ**ādıl**: < A. adil, adaletli

▪ Aytur ėrdiler: yawlaḳ ʿādil turur. (134v8)

ʿ**adl**: < A. adalet

▪ törtünçi tileklerin ʿadl birle tilediler (102v8)

ʿ**ām(m)**: < A. avam, halk, ahali

▪ Evvel yolı ʿām ḫalḳı kėldi, ʿām iʿtiḳādsız bolur, (114r19)

amārī: < A. araştıran, tahkik eden

▪ Amārī ḳıṣṣalarda kelmiş: Yūsufnı beyʿ ḳılıp satar ḥālde aʿrābīni kördiler, (78v12-13)

aʿrābī: < A. çölde oturan Arap

▪ Bayaḳı aʿrābī yana keldi aydı: ey yigit, nelük yıġlar-sen? (79r12-13)

aṣlī: < A. asli, asıl olan

▪ Aymışlar: Ḥüseyn raẕiyaʾllāhu ʿanhu taḳı Yezīdli ara ėki düşmanlıḳ bar erdi, biri aṣlī biri ferʿī. (243r4-5)

āzād: < F. hür, serbest

▪ Muḥarrar ‘‘āzād’’ tėmek bolur. Olarnıng̃ resmleri ol ėrdi, ʿıyālnı āzād ḳılıp Beytü[ʾl-Maḳdis]ġa ḫıdmet üçün vaḳf ḳılur ėrdiler. (166v5-6)

āzādlıḳ: < F.+T. hürriyet, serbestlik

▪ Hārūnnıng̃ ėtekin tutdı, ḫalāyıḳ anı körüp tang̃lap aydılar: ey ẕaʿīfe, cümle āzādlık bitigin aldılar, (110r1-2)

barḳlıġ: evi barkı olan

▪ Anıng̃ üçün kim ‘‘deyyār’’ cümlesindin ėrmez ėrdi. ‘‘deyyār’’ ėwlüg barḳlıġ temek bolur, (23v16)

başçı: lider, önder, kılavuzluk eden, yol gösteren

▪ Biz şefāʿat öteyürde başçı bolġan Muṣṭafā (2r14)

başlıġ (2): başlı, önderi olan krş. **başlıḳ (1)**

▪ başlıġ (181r7)

başlıḳ (1): bk. **başlıġ (2)**

▪ Ebū Cehl başlıḳ Ḳureyş kāfirleri Resūlġa ḳafirlıḳ ḳıla başladılar. (195r20-21)

bedevī: < A. bedevi, çölde yaşayan göçebe

▪ ʿAzrāʾīl bir bedevī ʿArab teg bolup kirip keldi, (236v3)

boynaġu: itaatsiz, asi, isyankâr

▪ Bir boynaġu dīv aydı: sėn ḥükm ḳılġu maḳāmda ḳoyġunça men munda k[ėltürür]-men, (149v15-16)

boynaġulı/uḳ: asilik, isyan

▪ kėçürgen İḍinin͡g atı birle man͡ga boynaġulık ḳılman͡g, kėlip müsülmān bolun͡g. (147v5-6)

çovaçlıġ: taçlı

dāḫil: < A. dâhil, mensup

▪ Bu ḫiṭābda ʿAzāzīl dāḫil ėrdi, (4v11)

devletlıġ: < A.+T. devletli, kutlu

▪ Şāh Bāzād atlıġ, devletlıġ er erdi, ḳayu ėlge yüz ursa alur erdi, (231r6)

ėllig: memleketli, ili olan

▪ men Filisṭīn ėllig satıġçı ḳul-men, sėn hem Tan͡grıġa ḳul-sėn, senin͡g üçün hediyyeler anuḳlap kėldim, (161v2-3)

ewlü/ik: evlik, eve layık

▪ Yüz min͡g ėwlik ėl tapa yarlıġ yėtü[r]di yalġu[zun] (151v10)

ḥācetlIG: < A.+T. haceti, ihtiyacı olan

▪ üçünçi ḳayu ḥācetlig kėlse ḥācetim revā ḳılġıl, (151r1-2)

ḥācetsiz: < A.+T. ihtiyacı, gereksinimi olmayan

▪ ėgeşmekni özüñ͡gdin kitergil, ḥācetsiz yėrge barmaġıl. (131r14)

ḥākī: < A. anlatan, hikâye eden

▪ Aymışlar: bu ḳıṣṣalarda sözlegenler üç türlüg erdiler, biri ḳāẕifler yaʿnī yalġan yapġanlar, ėkinç ḥākīler yaʿnī işitkenni sözlegenler, üçünçi arıġlayu sözlegenler. (235r14-16)

ḫarāb: < A. harap, viran, yıkık

▪ Baʿżılar aymışlar: Beytüʾl-Maḳdis ḫarāb bolmışda bolmışınġa yıġlamış üçün. (13v2-3)

ḫarāblıḳ: < A.+T. harap olacak

▪ Nāgāh bir ʿālim anda ḳalsa tamām ʿālem ḳararġay, ḫarāblık bolġay. (176v10)

ḫarāclıġ: < A.+T. haraca bağlanmış

▪ ḫarāclıġ, (181r6)

ʿ**ibādetlıġ:** < A.+T. ibadet eden

▪ ʿibādetlıġ, (2r4)

ʿ**ilmlıġ**: < A.+T. âlim

▪ Ẕüʾl-Ḳarneyn aydı: men serniçlik yaġ ıḍdım toluġ, ʿilmlıġ er keldi ėrse ol ignelerni salıp ıḍdı, (174r17-18)

imānlıġ: < A.+T. iman sahibi, iman eden

▪ Muḳātil aytur: Ṣāliḥ boḍunında altmış kişi īmānlıġ ėrdiler. Hūd boḍunında ma andaġuḳ. (37r6-7)

imānsız: < A.+T. imansız, kâfir

▪ oġlan öldi, özi yime ġarḳ boldı, īmānsız bardı. (24v13)

İslāmluġ: < A.+T. Müslüman

▪ İslāmluġlar arası yėti yüz minber ḳopardı. (239r13)

İslāmsız: < A.+T. kâfir

▪ Ḥikāyetlerde bu turur: ḳaçan Süleymān Kūneni islāmsız aldı ėrse bir kün İblīs ʿaleyhiʾl-laʿne Kūneniŋ̑ ėviŋ̑e atası ṣūretinçe kirdi, (142v10-12)

işlig: işli, amelli

▪ tėgenini unutḳanı üçün uwtanıp aydı: Ey köni sözlüg, köni işlig. (90r5-6)

iʿtiḳādlıġ: < A.+T. itikatlı, inançlı

▪ Anıŋ̑ üçün kim arıġ iʿtiḳādlıġ erdi, Ḥüseyn ḳayda erdükin bilür erken aḍın yerde ister erdi. (244v13-14)

iʿtiḳādsız: < A.+T. itikatsız, inançsız, imansız

▪ Evvel yolı ʿām ḫalḳı kėldi, ʿām iʿtiḳādsız bolur, imdi biz ḫāṣlar kėldük, (114r19-20)

ḳabīlelıġ: < A.+T. kabileli

▪ Aymışlar: iŋ̑en öldürgen Murād ḳabīlelıġ erdi, atı Ḳaẕẕār bin Sālif erdi, (241v13-14)

ḳaçġ/ḳaḳ: kaçak, firar eden

▪ aydı: bėgleriŋ̑ köni aymışlar, yawlaḳ ḳaçġak, tėp. (74r10-11)

ḳaḍaşlıġ: hısım, akraba olan krş. **ḳayaşlıġ**

▪ ḳadaşlıġ, (2r2)

kāhil: < A. ihmal eden, bir işi yerine getirmeyen

▪ bir ançanı kāhil-i namāz tėyü bildim, ammā sėn bu kün muṭīʿ tėdiŋ̑ ėrse men hem muṭīʿġa tuttum, (212v2)

ḳāniʿ: < A. kanaat eden, yetinen

▪ Altınçı cevāb: Mevlī taʿālā ḳażāsınġa rāżī ėrdi, ʿaṭāsınġā kāniʿ ėrdi. (110v21)

ḳāṣıd: < A. kasteden; haber götüren kişi, ulak

▪ Tārīḫ yeti yüz toḳuzda it yılınıṉg evvelinde ḳāṣıd yetlür kim: peyġāmberler ḳıṣṣalarıġa ġāyet raġbetimiz bar, (2v13-14)

kentlig: < Sog.+T. kentli

▪ Yarlıġ boldı: bu ölüg ḳayu kendge yavuḳ ėrse ol kentlig kişilerge anṭ bėriṉg, (127v18-19)

kerāmetlıġ: < A.+T. kerameti olan

▪ Aymışlar: Cebreʾīl birle kökge aşarda Cebreʾīlniṉg köṉglige tüşdi kim mundaġ kerāmetlıġ Muḥammedni kökge aşurup-men tėp. (211r9-10)

kişisiz: kişisiz, kimsesiz

▪ Kişisiz, ot suwsız yėrde ḳoḍdı. (48v3)

ḳoldaşlıġ: arkadaşı olan

▪ koldaşlıġ, (2r3)

ḳora: viran, harap, yıkık

▪ yarıḳ kėḍip turġanın aydı: Taʿbīri bu turur: Medīnede tursa yėgrek erdi, Medīneni ḳora ḳılıp tursa-miz yaḫşıraḳ, tėdi. (223r2-4)

künyetlig: < A.+T. künyeli

▪ Ṣāliḥ olardın ḳaçdı, bir Ṣaḳīl atlıġ Ebuʿl-Vahhāb künyetlig kimėrseniṉg ėwiṉge keldi. (36r17-18)

maḫṣūṣ: < A. mahsus, özel

▪ Mevlī taʿālā ḳudretidin taṉg ėrmes, peyġamberimiz ṣallaʿllāhu ʿaleyhi ve sellem bu kerāmetler birle maḫṣūṣ ėrdi, (217r20-21)

māllıġ: < A.+T. malı olan

▪ Mekkede olarnıṉg ḳardaşları bar ėrdi, Muʿāviye atlıġ, māllıġ, cevān-merd ėrdi. (29v17-18)

mālsız: < A.+T. malsız, yoksul

▪ burun sözlemedim taḳı mālsız çıġay-men. (186r6-7)

maʿrūf: < A. meşhur, bilinen, tanınan

▪ Ol tėp yarlıġġa boyun süngen, ḫilʿatin keḏgen, ẕikr[i] birle maʿrūf bolġan, Mevlī yarlıḳınġa iʿtibār ḳılıp ʿazīz cāndın keçip özini ḳurbān ḳılġan İsmāʿīl ʿaleyhiʾs-selām. (47v11-13)

maẓlūm: < A. mazlum, zulme uğramış

▪ Ol mülk ol turur kim ḳaçan köŋ͡gli sınuḳ, içi bütük mazlūm müʾmin āh tėp içi baġr[ıdın] savuḳ, dem ursa şehādet kelimesin anıŋ͡g birle ḳoldaş ḳılsa köz yumup açġunça ol sa[vuḳ] yėl ol kelimeni ʿarşġa tėgürgey, (198v17-19)

maʿzūl: < A. azlolunmuş

▪ mendin ėdinge köŋ͡gül baġladıŋ͡gız, sizlerni maʿzūl ḳılur-men, (4v19-20)

mebīʿ: < Ar. satılan

▪ Satġan Mevlī ʿazze ve celle, alġan Mevlī ʿazze ve celle, mebīʿ müʾminiŋ͡g teni taḳı mālı bahāsı, dellāli Muḥammed Muṣṭafā. (10r11-12)

mensūḫ: < A. hükümsüz bırakılmış, hükmü kaldırılmış

▪ biziŋ͡g yalavaçımız şerīʿatinde mensūḫ boldı. (107r14)

merdūd: < A. reddedilmiş, kovulmuş

▪ Ol Nemrūd-ı merdūd belāsıŋ͡ga ilingen, aġusını tatġan, münācātını ḳılġan, māldın oġuldın ḳızdın kėçip tėgen, taʿrīflüg, teşrīflüg İbrāhīm peyġamber ʿaleyhiʾs-selām (37v7-10)

mescūd: < A. secde edilen

▪ sizler ḫādim boluŋ͡g, ol mescūd bolsun sizler sācid boluŋ͡g, Ādemge secde ḳılıŋ͡g. (9r1)

meşrūʿ: < A. meşru, şeran caiz olan

▪ Süleymān üçün kün yansa namāzın vaḳtinde ödese seniñg kerāmetiñg üçün ümmetiñg ḳażā namāzlar ötemekin ḳıyāmetġa tėgi meşrūʿ ḳıldım, (140v15-17)

mezheblıġ: < A.+T. mezhebi olan

▪ Biziñg mezheblıġ ḳaçan yatıp namāz ḳılur bolsa aḍaḳını ḳıble sıñgar uzatıp yatġay. (6r12)

mezmūm: < A. yerilmiş, ayıplanmış

▪ uş Ḫazrec bu mezmūm birle ʿahd ḳıldılar. (204r10)

muʿabbir: < A. tabir eden, yoran

▪ Muʿabbirler Yūsuf taʿbīrin bilmediler, (89v8-9)

muhācir: < A. göç eden

▪ muhācir ve enṣār tėgresinde turup vaḥy tiñgleyür erdiler. (236r12)

muḥaḳḳıḳ: < A. tahkik eden, gerçeği arayan

▪ Fāyide: Muḥaḳḳıḳlar aymışlar: İbrāhīm kögsinde İḍi muḥabbetiniñg otı bar ėrdi. (42r11-12)

muḥāl: < A. mümkün olmayan, imkânsız

▪ Dāvūd muḥāl söz işitti ėrse ṣabr ḳılmadı, (135r21)

muḥtāc: < A. muhtaç, ihtiyacı olan

▪ bir ʿavrat çıḳtı, Süleymān aydı: ṭaʿāmġa muḫtāc-men. (143v3)

muḫtelif: < A. ihtilafa düşen

▪ Ammā bidʿat ve hevā-dārlar yime miʿrācġa münkir bolup yana öz arada muḫtelif boldılar. (217v16-17)

muḳarrer: < A. kararlaştırılmış

▪ Mundın ʿacebraḳ ol turur: ḳamuġ ʿuḳelā iḍileri allında muḳarrer ve maʿlūm turur (218r14-15)

muḳırr: < A. ikrar eden, söyleyen

▪ yazuḳımızını muḳirr kėldük, bizdin kėçürgil, Mevlī taʿālādın yarlıḳayu tilek tilegil. (106r10)

muḳrī: < A. Kur'an okuyan; şarkıcı

▪ Kumri bülbül mukrī bolup ün tüzer tün kündüzi (68v5)

munaṣṣıf: < A. adalet ve hakkaniyetten ayrılmayan

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: (2r17-20)

munlıġ: < Çin.+T. esaslı, temelli

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r19-2v2)

musaḫḫar: < A. birinin emrine, hizmetine verilmiş olan

▪ Mevlī taʿālādın hīç nerse ḳolmaġay, ḳamuġ ferişteler a͡ŋga musaḫḫar kėlgeyler. (139v7-8)

muṣāḥib: < A. biriyle konuşan, arkadaşlık eden

▪ Aymışlar: Mūsī Ḫıżr birle on sekiz kün muṣāḥib boldı, (131r14-15)

muṣliḥ: < A. barıştırıcı, sulh için çalışan

▪ Ḥavvā bu sözge ḳaḍġuluġ boldı. İblīs aydı: Men arıġ muslih kişi-men, (14r21)

mutaʿaṣṣıb: < A. mutaassıp, tutucu

▪ Bu Ṣemūd boḍunı Mekkelig birle mutaʿaṣṣıb ėrdiler. (32r3)

mutābıʿ: < A. tabi olan, bağlı olan

▪ Muṣṭafā ʿaleyhiʾs-selām bizi͡ŋg başımız başçımız bolsa her-āyine ol uçmaḥda bolġusı, biz mutābıʿ ḫādimler ḳamuġ uçmaḥda bolġay-miz, (200v11-13)

muʿteber: < A. muteber, hatırı sayılır

▪ bir ançası muʿteber, birerini͡ŋg sözleri kesük, birerini͡ŋg maḳṣūdları öksük. (2v15-16)

muʿtemed: < A. itimat edilen, güvenilen kişi

▪ Ḳaçan Zelīḫā bu telbīsler ḳıldı ėrse ʿAzīz Yūsufġa baḳıp aydı: men sėni satḳun aldım, emīn ve muʿtemed ḳıldım, (84r7-8)

muṭīʿ: < A. itaat eden, boyun eğen

▪ özi muṭīʿ, ẕikri refīʿ, ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r6-8)

muṭlaḳ: < A. mutlak, şartsız, kesin

▪ Āvāz keldi: biz oġul bėrdük, sėn tileyü bilmedi͡ŋg, ey müʾmin eger oġul tilese͡ŋg muṭlaḳ oġul tilemegil, (167r20-21)

muttaḳī: < A. takva sahibi, günah ve haramdan sakınan

▪ Mevlīġa artuḳ tapuġsaḳ ʿābid ėrdi muttaḳī (158r15)

muvāfıḳ: < A. muvafık, uygun, münasip

▪ Cevāblarda dürüstreki bu turur, Ḳurʾān āyetiġa muvāfıḳ. (107r14-15)

muvaḥḥid: < A. Allah'ın birliğine inanan

▪ Ẕüʾn-Nūn işitip aydı: ey müʾmin muvaḥḥid tonu͡ŋgnı yuġıl arısun, (100r20-21)

mübārek: < A. mübarek

▪ törtünç Uḥud toḳuşında seniñg mübārek tişiñge taş tėgip ḳan aḳmışda yarlıġ boldı, (71r19-20)

mübāriz: < A. biriyle kavgaya tutuşan

▪ Olar ḳamuġ cühūdlar erdiler, utru çıḳtılar, ėki çerig körüştiler, ṣaf tüzdiler, cühūdlardın mübāriz çıḳtı, (226v13-14)

mübeşşir: < A. müjde veren, muştucu

▪ Ol umanç kėsmişde soñg bolup mübeşşir Cebrāʾīl (53v18)

mübtediʿ: < A. yeni bir şey ortaya koyan

▪ Yana Beytüʿl-Maḳdisdin Ḳabe Ḳavseynġa aşarıġa münkir bolsa mübtediʿ yolsuz hevādār bolur. (216v21-217r1)

mübtelā: < A. müptela, düşkün, tutkun

▪ Ėl ḳırıġında biregüni kördi, mübtelā eti teni ḳamuġ telük. (T158a6-7)

müʾekkel: < A. vekil tayin edilen

▪ Yūsuf yıġlayu ol müʾekkel birle arḳasıñga tėlmüre Mālik Ẕeʿrge keldiler, (74r2-3)

müfessir: < A. Kur'an'ın manasını şerh eden

▪ Aymışlar: tört ḳuşlarda biri ṭāvus, biri ḳarġa, biri ördek, biri tawuḳ. Süddi müfessir aydı: (55r6-7)

mükerrem: < A. muhterem, hürmet edilen

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḥ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiñge ilingen, yaruḳ uçmaḥdın aḍrılġan, ḳarañgġu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

mülkī: < A. bir mülk

▪ maŋ͡ga mülkī bėrgil kim mendin özge kimersege bėrmiş bolmaġay-sėn, (137r19)

mülklüg: < A.+T. malı mülkü olan

▪ ol bitigde bu erdi: bu bitig ʿUmlāḳ ʿUmlāḳıdın melikler melikidin cabbārlar ca[bbārıdın] uluġ mülklüg, uluġ çeriglig ʿUmlāḳdın ol zelīl, ḥaḳīr, faḳīr Yaʿḳūbġa tėgsün, (63v1-2)

müʾmin: < A. mümin, iman eden

▪ Bu senüŋ͡g taḫtıŋ͡g turur taḳı senüŋ͡g müʾmin oġlanlarıŋ͡g taḫtı turur ḳıyāmetġa tėgi. (7v3)

müʾmine: < A. kadın mümin

▪ Ol şerīʿatde müʾmine nikāḥı kāfir birle revā ėrdi. (60v9)

münāfıḳ: < A. münafik

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: yā ʿAlī sėni söwgen müʾmin turur, sėni düşman tutḳan münāfık turur. (201v16-17)

münezzeh: < A. bir şeye muhtaç olmayan

▪ Maʿnīsi ol bolur kim arıġ turur ėşdin ve koldaşdın münezzeh turur (208v3)

münhezim: < A. bozguna uğramış, hezimete uğramış

▪ birerde nuṣret taptılar, birerde münhezim boldılar. (203r19)

münḳād: < A. boyun eğen, itaat eden

▪ aydı: yā Resūlaʿllāh biz ḳamuġ saŋ͡ga muṭīʿ-miz, seniŋ͡g emr ü nehyiŋ͡gḳa münḳād-miz. (225v1)

münker: < A. kabul olunmayan, reddolunan

▪ emr-i maʿrūf ve nehy-i münker anıŋ͡g, (189v4-5)

münkir: < A. inkâr eden

▪ Kāfirler bu[run] Resūlġa münkir ėrdiler. (200v13-14)

mürekkeb: < A. mürekkep, birleşik

▪ Mevlī celle celāluhu şehvetni anlarda mürekkeb ḳıldı ėrse yėmek içmek birle mübtelā boldılar. (21r17-18)

mürtedd: < A. reddeden

▪ Kelip Ḳābīlni kördiler, ol ünler işitdiler, ḳamuġı mürted boldı, (17r3)

müsebbib: < A. sebep olan, sebep olucu

▪ birerde müsebbibge iżāfet ḳılur. (95v4)

müsellem: < A. teslim olunmuş; kararlaştırılmış

▪ Melik aydı: ḳamuġ pād-şāhlıḳ sa͡ŋga müsellem turur, (92r19-20)

müstecāb: < A. kabul edilen, kabul olan

▪ Aymışlar: cümlenі͡ŋg duʿāsı müstecāb ėrdi, (54r19)

müsteḥab: < A. farz ve vacibin dışında sevabı olan amel

▪ Süleymān heybetlig ėrdi, namāz fevt boldı tėmediler. Aymışlar: kün batġalı yavuşdı, müsteḥab vaḳti ḳalmadı. (140v1-2)

müstevcib: < A. layık

▪ Ol ḳudret birle biz ʿāṣī, cāfī yazuḳluḳlarnı Mu[ṣ]ṭafā berekātında yarlıḳap tamuġdın ḳutḳarıp sekiz uçmaḥḳa tėgürüp öz dīdārı͡ŋga müstevcib bolmaḳ faźlı͡ŋg kereмi͡ŋg birle ḳılu bėrgil. (219v1-3)

müstеżʿif: < A. zayıf düşen, kuvvetten düşmüş

▪ Ol kün Kūfede Yezīdni͡ŋg nāyibleri müstеżʿif erdiler. (245r16-17)

müşerref: < A. müşerref, şereflendirilmiş

▪ anı͡ŋg şefāʿati birle müşerref ve mükerrem bolmaḳ sėn Allāh rūzī ḳılu bėr. (208r5)

müşfiḳ: < A. şefkatli, müşfik

▪ uluġ raʿiyyetlerge müşfiḳ kėrek, belā kelmişde özini belāġa tutġu kėrek. (139r12)

müşrik: < A. Allah'a ortak koşan, kâfir

▪ Maʿnīsi ol bolur: Yarlıḳadı: ey Muḥammed, men ḥükm ü ḳażā ḳıldım kim kāfirlıḳ üze barġan müşrik yarlıḳamaġay-men (215v18-19)

müteferriḳ: < A. ayrılmış, ayrı düşmüş

▪ ḳamuġ şeyṭānlar yėr yüzindin eṭrāf-ı ʿālemġa müteferrik boldılar, (184r6)

müteḥayyir: < A. hayret eden, şaşıran

▪ Bu sözni Nemrūd işitti ėrse müteḥayyir boldı. (40v5-6)

müteżadd: < A. birbirine zıt olan

▪ Üçünç: fānī köz bāḳī dīdārġa müteżadd ėrdi, müteżadd revā ėrmes. (122v10-11)

müttefiḳ: < A. müttefik, aynı fikirde olan, anlaşan

▪ Aymışlar: ferişteler Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ tėyürler, uçmaḥlıġlar Ebuʿl-Fażl tėyürler, ʿarş ferişteleri Müttefīḳ tėyürler, (201r18-19)

müvekkil: < A. müvekkil, birini kendi yerine vekil eden

▪ Tėgme bir bulutġa yėtmiş miṉg ferişte müvekkil ėrdi. (153v21)

nā-ehl: < F.+A. ehil olmayan, bir işten anlamayan

▪ Nā-ehllerdin, kāfirlerdin, zındīḳlardın müsülmānlar aġzıġa tüşdi, (145r21-145v1)

nāṣır: < A. yardımcı, yardım eden

▪ aydı: oġlanlarıṉga aygıl ḳorḳmasunlar, men sizlerge nāṣır-men. (63v19)

nekīr: < A. bk. **münkir**

nezīr: < A. birini doğru yola sokmak için gözdağı vererek korkutan

▪ Ḥaḳḳa dāʿī ḫalḳḳa rāʿī hem beşīr ü hem nezīr (53v17)

niʿmetlıġ: < A.+T. nimetli

▪ yėmişsiz yıġaçnı duʿā birle niʿmetlıġ ḳıldıŋ͡ğ, (237r1)

niyāzlıġ: < A.+T. niyazı olan, yalvaran, yakaran

▪ niyāzlıġ, (2r1)

nūrānī: < A. nurlu

▪ Saçı ḳaralıḳı, köz ḳaşı ḳamuġ nūrānī, andaġ kim ḳayda yörüse ya oltursa ḳırḳ künge tegi ol yėrdin yıpar isi kėlür ėrdi. (187r20-21)

oġlanlıġ: çocuğu olan, çocuklu

▪ ʿAbdüʾl-Muṭṭalib aydı: yaraġlıġ-sėn velīkin oġul uşaḳıŋ͡ğ telim turur, köp oġlanlıġ kişiniŋ͡ğ yaraġı yėtmes bolur. (186r4-5)

oġulluḳ: oğlu olan; oğulluk

▪ men seni atalıḳġa ḳabūl ḳıldım, sen me meni oġullukġa ḳabūl ḳılġıl, (63r17)

ögey: üvey

▪ Nė ḥased ḳıldı kör aŋ͡ğa ögey aġaları (65v13)

ögsüz (2): öksüz, yetim

▪ Aymışlar: Benī İsrāʾīlde bir ḳurtḳanıŋ͡ğ ögsüz oġlı bar ėrdi, (128r17)

ölüg: ölü

▪ ol ölüg ḳarġanı kömdi. (16r10)

ölügsek: ölümlü, fâni

▪ Dünya ėrmiş bir ölügsek ḳıymeti yoḳ hīç anıñg (238v5)

özdeñg: hür, serbest, (mec.) uzun

▪ Yüzi körklüg, saçları caʿd, özdeñg boḍluġ, ürüñg yüzlüg, keyik közlüg, yinçge bėllig, toñg bileklig, toluḳ yėnçüklig, tegirtme başlıġ. (85v13-14)

özge: başka, diğer

▪ Özge ṣūret tüzdi andaġ ajun içre elgidin (5v6)

pād-şāhāne: < F. padişaha yakışır

▪ tört miñg ḳulġa pād-şāhāne tonlar keydürüp eliglerińge topuzlar bėrip tur[ġurdı]. (148v11)

pārsā: < F. dindar, sofu

▪ Yana Filisṭīn vilāyetide Circīs atlıġ pārsā müsülmān bar ėrdi. (161r16)

raḥīm: < A. merhametli, acıyan. Allah'ın sıfatlarından biri

▪ Aymışlar: ʿOṣmān yawlaḳ raḥīm köñgüllüg ėrdi. (201v11)

rūze-dâr: < F. oruçlu, oruç tutan

▪ Süleymān yėti kün rūze-dār ėrdi, (143v15)

sācid: < A. secde eden

▪ sizler ḫādim boluñg, ol mescūd bolsun sizler sācid boluñg, Ādemge secde ḳılıñg. (9r1)

ṣādıḳu'l-vaʿd: < A. vaadine, sözüne sadık olan

▪ Ṣādıkuʿl-vaʿd atanıban vaʿdesin ḳıldı [vefā] (47v14)

ṣāliḥa: < A. (kadın için) dinin emrettiği kaidelere uygun hareket eden

▪ Ḥikāyet: ʿĪsī vaḳtinde bir ṣāliḥa uraġut bar ėrdi, (172r14)

semīʿ: < A. her şeyi işiten, duyan

▪ hīç kimerse boyunġa tėn̂g kėlmedi, aydı: Ḫüdāyā, semīʿ, ʿalīm-sėn. (152r8-9)

seyrānlıġ: < F.+T. çok gezen, seyyah

▪ Baʿżılar aydılar: yalavaç ėrmes, muṣliḥ ėrdi taḳı Seyrānlıġ. (160r3-4)

silāḥlıġ: < A.+T. silahlı

▪ Yūsuf taḳı ḳırḳ min̂g silāḥlıġ erenler yıġdurdı, (98v9)

sūrelıġ: < A.+T. sureli

▪ Mevlī taʿālā Tevrīt atlıġ kitābnı Mūsīġa ıḍdı, min̂g sūrelıġ āyāt on levḥ üze bitiglig. (119r16-17)

şākir: < A. şükreden

▪ Ḫalḳġa şefḳat üçün ammā bu żaʿīf ḳul turur, anın̂g üçün ʿālem içinde mundın uluġraḳ şākir yoḳ tėmek bolur. (146r10-11)

şāẕ: < A. kaidesiz

▪ Ḳırāʾat şāẕ içinde kelmiş: (116v13)

şefāʿatlıġ: < A.+T. şefaat eden

▪ şefāʿatlıġ, (T2a4)

şefīʿ: < A. şefaat eden

▪ ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

şehādetlıġ: < A.+T. ikrar etmiş, söylemiş olan

▪ şehādetlıġ, (2r3)

şehrī: < A. şehirli

▪ Mışr ėlinin͡g şehrī rüstāsı, bayı çıġayı, erkeki tişisi kim satġın alġuġa kim neẕẕāreġa yıġıldılar. (75r10-11)

tābiʿ: < A. birine bağlı olan, tabi

▪ Andın son͡g Yaʿḳūb yalavaç Kenʿāndın köçdi barça tabiʿleri birle Mışrġa yüz ḳoydılar. (106v1-2)

tāclıġ: < F.+T. taçlı

▪ Yigitler, ḳızlar, ḳul oġlanlar altun tāclıġ tegresinde turur ėrdiler. (125v9-10)

tamuġluġ: cehennemlik, cehenneme girecek olan

▪ Anda kėḍin Ḥüseyn raẕiyaʾllāhu ʿanhu ḳatıġ telim sançıştı. Tamuġluġların tamuġḳa ıḍtı, suwsalıḳ namāz ḳıldı, (248r7)

tanuḳsız: tanıksız, şahitsiz

▪ Yana bir ḥikāyetde aymış[lar]: Loḳmān ḳarż bėrür ėrdi, tanuḳsız, bitigsiz biregü kėlip min͡g altun aldı, (163v20-21)

tapuġsaḳ: sadık hizmetkâr, ibadet eden

▪ Tan͡grımızġa çın tapuġsaḳ ādemīler bilgesi (181v1)

tapuġsuz: ibadetsiz

▪ meni yaratġan tan͡grı mundaġ ėyesiz tapuġsuz tėp yaratmadı bolġay, (38v1)

taʿriflüg: < A.+T. tarifli, nitelikli

▪ Ol Nemrūd-ı merdūd belāsın͡ga ilingen, aġusını tatġan, münācātını ḳılġan, māldın oġuldın ḳızdın kėçip tėgen, taʿrīflüg, teşrīflüg İbrāhīm peyġamber ʿaleyhiʾs-selām (37v7-10)

teşdīdsiz: < A.+T. şeddesiz

▪ Aymışlar: teşdīdsiz [o]ḳısan͡g ėliglerin kėstiler, temek bolur. (86r16-17)

toḳuşluġ: savaşlı, dövüşlü

▪ toḳuşluġ, (2r2)

uçmaḫlıġ: cennete girecek olan, cennetlik; cennette olanlar

▪ Resūl, ibn ʿAbbāsġa aydı: uşbu ḳoldın bir uçmaḫlıġ er çıḳar. (201v2)

uçmaḳlıḳ: cennetlik

▪ Kāfirler basıḳmışta kendü nuṣret turur, şehādet bolsa nuṣret turur, uçmaḫlıḳ bolur. (227r17-18)

uḍruġ: örnek alınan

▪ Ol satıġ üzülmedi, ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüʾr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıṉg lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍrukı, kāşkī ol kün oṉg aymış ersenṉg satġın almaġay erdim, (77v17-20)

ulaġlıġ: habercisi olan

▪ Yėl ulaġlıġ şāh idi vü hem uçar ḳuş ėlçisi (137r8)

uruġluḳ: soylu, nesilli

▪ Kaʿb aydı: eger ḳaraṉgġu tün içinde bir eḍgü uruġluk kimėrse meni öldürgeli ündese icābet ḳılġay-men. (227v13-14)

ümmetlıġ: < A.+T. ümmet sahibi olan

▪ ümmetlıġ, (T2a4)

vaʿdelig: < A.+T. vadeli

▪ Ādem-i Ṣafīniṉg ʿömri miṉg yıl vaʿdelig ėrdi. (19r8)

yat: yabancı

▪ Törtünç cevāb: aḍın ḳıṣṣalarda yat kişiler arasında erdi (66r5-6)

yazuḳluġ: günahkâr, suçlu

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazukluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ z̲ātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa s̲ebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

yazuḳluḳ: günah işlemeye meyilli; günahkâr

▪ Resūl ʿaleyhi's-selām aydı: ey ḳarındaş munı sormas-men, mende kėḍin Mevlī taʿālā menim żaʿīf yazuḳluḳ ümmetlerim birle ne muʿāmele ḳılġay, anı sorar-men. (238r3-4)

yazuḳsız: günahsız, suçsuz

▪ mundın burun Mevlīġa yazdın̂g tan̂grı-men, tėdin̂g, yazuksız Benī İsrāʾīl oġlanların öltürdün̂g. (116r16-17)

yoḳsuz: yoksul

▪ Aymışlar: Benī İsrāʾīlde bir ḳurtḳanın̂g ögsüz oġlı bar ėrdi, yawlaḳ yoḳsız çıġay, ammā anasıġa yawlaḳ tapuġsaḳ ėrdi. (128r17-18)

z̲ātlıġ: < A.+T. zatlı

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ z̲ātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa s̲ebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

zindānlıġ: < A.+T. zindana girecek olan, zindanda bulunan

▪ Yūsuf zindāndın ḳamuġ zindānlıġlar birle çıḳdı ėrse kördi kim zindān ėşikide yėti taḫt-ı revān turur, (92r1-2)

2.1.4.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları

açuḳ: açık; belli, anlaşılır, fasih

▪ Ėw öñ͡ginde açuḳ yėrlerni eştürdi, (34r8)

aġu: zehir

▪ ḳorḳar ėrseñ͡g aġu bėrip öltüreyin. (81r21)

aġuluġ: zehirli

▪ Aġuluġ bolsun azıġlıġ barça anıñ͡g işçisi (137r9)

āşkāre: < F. aşikâr, açık, belli

▪ İbrāhīm ma peyġamberlıḳ āşkāre ḳıldı, (40r12)

āvāz: < F. ses

▪ āvāz işitdim, āvāznı ėḍerdim ėrse tiken arasında bir abuşḳa kördüm yawlaḳ yıġlayur, (11v12-13)

ayrı: ayrı, farklı

▪ yana biri aydı: köñ͡glekin ḳanlıġ tapduḳ. Sözleri ayrı çıḳtı. (94r9)

azuġluġ: azığı, yiyeceği olan

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: (2r17-20)

baġlıġ: bağlı

▪ Melikni andaġuḳ boynı baġlıġ süḍreyür ėrdiler. (154r11-12)

berklig: kapalı, kilitli

▪ Ançada Yaʿḳūb oġlanları yetip keldiler, Şāristānī ḳapuġlarını berklig kördiler. (64v4-5)

bışıġ: pişmiş; olgun

▪ İbrāhīm aydı: meni‿ñg andım bar, tüşe bilmez-men, tėdi. Bışıġ aş bar mu? (49r21)

bitiglig: **yazılı**

▪ Mevlī taʿālānı‿ñg uluġ atları bitiglig bar ėrdi. (21v3)

bitigsiz: yazısız, senetsiz

▪ Yana bir ḥikāyetde aymış[lar]: Loḳmān ḳarż bėrür ėrdi, tanuḳsız, bitigsiz biregü kėlip mi‿ñg altun aldı, (163v20-21)

börklüg: börklü

▪ Ol kün Yūnus pelās tonluġ ėrdi, kiyiz börklüg ėrdi, (154v6)

büryān: < A. kebap edilmiş

▪ Sekiz uçmaḥ, ḥūr ve ḳuṣūr ve vildān ve ġılmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṭahūr şarābı vaʿde ḳılmaġay ėrdim. (212v15-16)

çöplüg: çöplü

▪ buġday ormış ėrdi, bir baġ çöplüg buġdaynı keltürdi, (15v12)

egri: eğri

▪ Mevlī ʿazze ve celle Ḥavvānı ėgri sü‿ñgükdin yaratdı, (7v10)

egrilik: eğrilik

▪ Ḥaḳ unamas ʿadli birle egrilikni egridin (T164b2)

eski: eski

▪ ėski ḳurımış ḳaplar tewedin tüşüp ḳaldılar. (228r9)

esrük: sarhoş; azgın, yabani krş. **ösrük**

▪ Külçirip esrük öley köz baḳsa ḳuymaç ḳaşıdın (83v2)

eşec: < A. boyun eğme, boyun kırma

▪ Maʿnīsi ol bolur kim köz ėrni gürge kivürür, tėveni eşecke kivürür. (94v20)

ġarḳa: < A. batmış, suda boğulmuş

▪ [Aymışlar: Ādem yalavaçd]ın Firʿavn rüzgārige tegi suw ġarka ḳılsa ölügni taşḳarı salmas ėrdi, (116v9)

ḫabīr: < A. haberli, bilgili

▪ Munı saŋga kim aytu bėrdi. Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: Maŋga bilgen ʿalīm ve ḫabīr İḍim ayt[dı]. (222v11)

ḫām: < A. ham, çiğ

▪ Mevlī taʿālā olarġa ėki ṭabaḳ ıḍdı, biride söklünmiş balıḳ birle etmek birinde ḫām ėt un birle. Kėltürgen aydı: bişgen ṭaʿāmlar Ḫızrġa, ḫāmı Mūsīġa. (130r7-8)

ḫīre: < A. donuk, fersiz

▪ biri eligi ay kün dėg yaruḳ közlerni ḫīre ḳılur, (111v19-20)

ḫiṭāblıġ: < A.+T. hitap edilen

▪ ḫiṭāblıġ, (T2a2)

höl: ıslak, nemli

▪ höl ėtekleri ḳurumaġay. (198v21)

isig: ısı, sıcaklık krş. **ısıġ, ıssıġ**

▪ Ḳatıġ ėmgendiler, kün isig, azuḳları az, suw yoḳ. (232r17)

işāretlıġ: < A.+T. işaretli

▪ işāretlıġ, (2r5)

ḳaba: sık, gür

▪ Ḥikāyet: ʿÖmer-i ḫaṭṭāb raẕiyaʾllāhu ʿanhu bir mescidge kirdi, körer bir ḳaba saḳallıġ bağdaş ḳılıp olturur. (18v16-17)

ḳalaġlıġ: zırhlı, örtülü

▪ Nemrūd ėlleriñge kişi ıḍdı, çerig yıġıldı sanı saḳışı yoḳ, ḳamuġı başdın aḍaḳġa tėgi tėmür ḳalaġlıġ. (44v2-4)

ḳaplaġlıġ: kaplanmış olan

▪ ḳamuġını altun birle ḳaplaġlıġ bėrdi. (46v18-19)

ḳapuġluġ: kapılı krş. **ḳapuġluḳ**

▪ dünyānı neteg bulduñg? Nūḥ aydı: dünyānı bir ėki ḳapuġluġ sarāy teg buldum, (28r2-3)

ḳapuġluḳ: bk. **ḳapuġluġ**

▪ Ulġardı ėrse kėḍin bir ṣandūḳ yondurdı, ėki ḳapuġluk biri üstün biri astın. (44r2-3)

ḳatıġ (1): katı, sert; güçlü; çok; güç, zor

▪ Ḥażretdin ḫiṭāb keldi: ey ʿAzrāʾil ġāyet ḳatıġ köñgüllüg ėrmiş-sėn. (5v20-21)

kefenlig: < A.+T. kefene sarılmış

▪ toḳuz yarım sıbṭ on ėki miñg ėwleri ḳa[puġ]larıda yalañg baş ḳıbleġa ḳarşu tizin çöküp ḳefenlig yüzlerin eliglerińge alıp ḳılıçġa boyun sunup olturdılar. (127v4-6)

kelīm: < A. konuşan

▪ Ol yaratġannıñg üḍürmiş bir sawçısı Mūsī ḳelīm (T166a3)

kesi/ük: kesik, kesilmiş; kesinti

▪ bürhān ol kim Tañgrıñgġa ayġıl bu şehrde[ġı] ḳėsik ḳuruġ yıġaçlarnı, otunlarnı mīvelig yıġaç ḳılsun, biz īmān kėltüreliñg. (162v15-16)

ḳızlıḳ (2): bekar kız

▪ Yana kördi, ḳızlıḳ kişi oġulluḳġa barur, meniñg ḳızım boyġa tėgdi, oġluñgge bėrgil, tėyür. (216v6-7)

ḳızsız: kız çocuğu olmayan

▪ aydı: sėn mañga ḳamuġdın artuḳ kėreklig-sėn, ammā oġul ḳızıñg yoḳ, oġul ḳızsız kişi yana biregüniñg oġul ḳızınıñg ḳadrin bilmes, (186r1-2)

kizlençi: saklı gizlide olan

▪ Zelīḫā aydı: bar mālımızını bėreliñg, kizlençilerni bėreliñg, (77r4)

ḳoḍuġluġ: koyulmuş, hazırlanmış

▪ yėm içimleri öñglerinde ḳoḍuġluġ, yėyür ėrdiler ėki tamām yıl. (216r11)

kömüglüg: gömülü

▪ Aydı: ey Circīs bu ėl ḳıraġında bir sın bar, on yėti kişi anda kömüglüg turur. (163r2)

köynüklüg: yakıcı, yakan

▪ men teg atanıñg firāḳında yıġlasunlar, ḳızlar yıġısı atalar yastuḳı yavlaḳ köynüklüg bolur. (237v16)

ḳumlıġ: kumlu

▪ Bir ḳumlıġ ḳolġa kirdiler, cādūlarnı kemişdiler, (112v11)

ḳurlu/ıġ: kuşaklı, kemerli

▪ Yüzi niḳāb birle örtüglüg ėrdi, öñginde miñg ėr altun ḳurluġ, ėliglerinde ḳılıç yaşnayur. (94r3-4)

ḳuruġ: kuru; boş; mahrum; kuru yiyecek

▪ ol yarıḳların soydı, ėtlerini eritü aldı, ḳuruġ süñgükleri ḳaldı. (30v15)

küjeklig: perçemli

▪ saġdın soldın ḳırḳ küjeklig, birin tartsa aşuḳınġa tėger, (75r14-15)

maʿlūm: < A. malum, belli, bilinen

▪ Biz saŋ͡ga ʿömr bėrdük maʿlūm künke tėgi, sėn tilemiş künke tėgi bėrmedim. (9v9-10)

meknūn: < A. dizilmiş

▪ Men dür-i meknūn tüzdüm kezmedim yābān yazı (249v13)

meŋ͡gzek: benzer

▪ kim meniŋ͡g meŋ͡gzekim yoḳ, men öz ʿaẓametim ve celālim birle Muḥammedge kölege bėrmedim. (206v5-6)

mīvelig: < F.+T. meyveli

▪ bürhān ol kim Taŋ͡grıŋ͡gga ayġıl bu şehrde[ġı] kėsik ḳuruġ yıġaçlarnı, otunlarnı mīvelig yıġaç ḳılsun, (162v15-16)

muʿaṭṭar: < A. güzel kokulu

▪ Ol bulut ėltip uçmaḥ ḥullesiŋ͡ge yörgep yıḍıġlar muʿaṭṭar ḳılıp közlerige sürme tartıp saçların örüp uçmaḥ ḥullesiŋ͡ge yörgep keltürüp anası öŋ͡gide ḳoyar erdi. (183v10-11)

muḥtelim: < A. kirlenmiş

▪ Müʾminler ol kėçe ḳamuġı muḥtelim boldılar, oḍġandılar, (221v3-4)

muḳassem: < A. ayrılmış, bölünmüş, kısım

▪ İmām Muḳātil aydı raẓiyaʾllāhu ʿanhu: bu ol āyet turur: Ḳavluhu taʿālā: Ammā muḳaṣṣemleri on ėki ėrdiler. (203v10-11)

munṭaẓır: < A. bekleyen

▪ Bu ol ʿalāmet ėrdi kim ḳamuġ tersā ve cühūdlar Resūl çıḳarınġa muntaẓır ėrdiler. (183v15)

muraṣṣaʿ: < A. süslenmiş, bezenmiş

▪ ʿūd yıġaçındın bir taḫt ḳıldurdı, ḳızıl altun gevher birle muraṣṣaʿ bir taḫtġa tört aḍaḳ ḳıldurdı, (32r10-11)

mużmer: < A. gizli saklı

▪ Suʾāl: Cebreʾīl oġul bağışlaġayın tėmek neteg revā bolur, ḳamuġnı bağışlaġan Mevlī turur. Cevāb: munda nerse mużmer bar, (169r1-2)

mührlig: < A.+T. mühürlü

▪ Āhir-i ʿömri boldı ėrse Cebreʾīl bir mührlig ḫaṭ kėltürdi, (136v4-5)

münādī: < A. bağıran, tellal

▪ Münādī ḳoptı ḳatıġ ünün ḳıġırdı: (75r11)

münevver: < A. nurlu

▪ kevneyn içinde cümle cemāl anıŋ͡ġ birle münevver turur, (189r20)

naẓīr: < A. benzer

▪ Bu Yūsuf tėg körklüg ʿālemde naẓīri yoḳ erdi. (66v19)

oḍaġ: uyanık krş. **oyaġ**, **oyġaġ**

▪ Sewüg sewdüŋ͡ġ ėrse oḍaġ tur müdām (51r14)

opraḳ: eskimiş, yıpranmış (giysi), işe yaramaz, mahvolmuş

▪ Mūsī Firʿavn sarāyıŋ͡ġa keldi. Oprak ton aḍaḳda çaruḳ birle. (T175b11-12)

otluġ: ateşli

▪ ilgeri barıp anlalıŋ͡ġ tėseler ferişteler otluġ topuzlar birle urup ḳavdılar. (184r10-11)

oyaġ: uyanık krş. **odaġ**

▪ Mekkedin Beytüʿl-Maḳdisġa Beytüʿl-Maḳdisdin kökge, kökdin ufḳ-ı aʿlāġa ufḳ-ı aʿlādın sidretüʿl-müntehīġa, sidretüʿl-müntehīdin Ḳābe Ḳavseynġa, Ḳabe Ḳavseyndin oyaġ ḥālinde cānı sırrı birle tün içinde yana kėltürdiler (218r1-3)

oyaġlıḳ: uyanıklık hâli

▪ tün içinde Ṭālūt sordı: tünniṉg niçe ülüşi kėçti? Uraġut aydı: tünni oyaġlıḳ birle kėçüre turġanlarnı öltürdüṉg, (134r16-17)

oyġaġ: uyanık

▪ Miʿrāc ėki ḳurla boldı, biri uyḳuda bir oyġaġ ėrken. (217v10)

ögsüz (1): aklı başından giden, kendinden geçen

▪ Yāʿḳūb yalawaç bu sözni işitdi erse feryād ḳıldı erse ögsüz bolup tüşdi, (71v21-72r1)

öl: yaş, taze (bitki için); nemli krş**. höl**

▪ Öṉginde su ḳoyġan yėri öl turur, ḳarnında yarġan nişānı belgülüg. (185v2-3)

örtüglüg: örtülü, kapalı

▪ Cevāb: şeyṭān keydi örtüglüg turur żaʿīf bolur, (84v15-16)

paḫtalıġ: < F. T. pamuklu

▪ ol paḫtalıġ orun[nı] Loḳmānnıṉg astınġa tuta bėrdiler. (164v21-165r1)

paḳ: < F. pak, temiz

▪ bir arıġ pāk kişi bolup keldi, (41v5)

peydā: < F. aşikâr, mevcut

▪ Sıçḳan peydā boldı, (25v3)

renglig: < F.+T. renkli

▪ ʿĪsī aydı: her kişi neteg reng kėrek ayġıl, men ol renglig ton çıḳarayın. (171v11)

ṣāf: < A. saf, som

▪ Ṣāf ḳızıl altun saçıġlap bezedim bu yėr yüzi (249v4)

sasıġ: kokmuş, pis koku

▪ ʿAẕāb suwı sasıġ üçün aḍaḳı ḳızıl boldı, (27r6)

serd: < F. sert

▪ saġdın soldın ėkegü muṅ͡ga serdrak tüwlüg salur. (157r4)

sıduḳ: şimşek, yıldırım

▪ ay eskirmişinçe ḳaranġuluḳ bolsa Mevlī taʿālā kökdin sıduk yaruḳ ıḍur ėrdi. (118v17-18)

ṣıfatlıġ: < A.+T. sıfatlı, vasıflı

▪ Körklüg ṣıfatlıġ ṣūreti (2v10)

sınuḳ: kırık, tam olmayan

▪ butlarınıṅ͡g ḳolı butı sınuk, başları kesük. (39v15)

sirke: < F. ekşi

▪ Bir tėrki belgürdi, aḍaḳları havāda, içinde aḳ etmekler taḳı bişgen balıḳlar taḳı sirke kök otlar kim ḫalāyıḳ yėyürler. (172r2-3)

sözli: sözlü krş. **sözlüg**

▪ Maʿnīsī yawlaḳ köṅ͡gülli köni sözli tėmek bolur. (195r2)

sözlüg: bk. **sözli**

▪ kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, kimi ḳatıġ köṅ͡güllüg kimi yumşaḳ köṅ͡güllig. (6r4-5)

suwluġ: akarsulu

▪ Mende çerig telim turur, seniṅ͡gėliṅ͡g aḳar suwluġ, üküş yıġaçlıġ ėrmiş, (174r7-8)

suwsalıḳ: susamış

▪ Anda kėḍin Ḥüseyn raẕiyaʿllāhu ʿanhu ḳatıġ telim sançıştı. Tamuġluġların tamuġḳa ıḍtı, suwsalık namāz ḳıldı, (248r7)

suwsuz: susuz

▪ Ol sebebdin Ādem oġlanları yıġaçları tikgende yigde yıġaçını suwdın ıraḳ tikdiler suwsuz ḳalsun tėp. (12r17-18)

süçüg: tatlı, tadı güzel olan

▪ ʿaḳīḳ irinlig, tişleri gevher teg, tar ağızlıġ, sözi süçüg, özi sılıġ, ḳılḳı tüzün, bėli yinçge. (75r18-19)

şeb-çerāġ: < F. geceyi aydınlatan

▪ Ẕüʿl-Ḳarneyn ḫazīnedin bir gevher-i şeb-çerāġ çıḳarıp Ḫıżrġa bėrdi taḳı aydı: (176v14-15)

ṭahāretsiz: < A.+T. pis, kirli

▪ İblīs ʿaleyhiʿl-laʿne vesvese ḳıldı, sizler ḳamuġ cünübler-siz, ṭahāretsiz mü namāz ḳılur-siz. (221v5)

taḫtalıġ: < F.+T. tahtalı, keresteli

▪ Seddige Ẕüʿl-Ḳarneyn kirip çıḳıp işlemek üçün ḳapuġ ḳılmış ėrdi ėki taḫtalıġ. (176r3-4)

ta͡ŋġıġsız: üzengisiz

▪ Rivāyet ḳılur Ebū Saʿīd El-Fārnānī: ḳaçan tevelerge yüklep ta͡ŋġıġsız ıḍtılar (228r8)

tatıġsız: tatsız

▪ Ḥikāyet: ʿĪsī bir küpdin suw içti, tatıġsız nerse bar bolġay mu? tėp suwnı tökti (171r17-18)

tatlıġ: tatlı, güzel

▪ Yılan aydı: ḳayu ėt tatlıġ bolsa anı bėrgil. (25v9)

ṭavḳluġ: < A.+T. tasmalı, halkalı

▪ tėgme bir sürügde bir altun ṭavḳluġ iti bar ėrdi. (47v4-5)

tāze: < F. taze, körpe

▪ ʿĀyişeniŋ rażiyaʾllāhu ʿanhā ḳırāʿati bu turur: dāl-i ġayr-i muʿcem birle maʿnīsi tāze ḳan tėmek bolur. (71v20-21)

tebiz: tuzlu

▪ Ol topraḳda safī tebiz, ürüŋ kara, süçüg açıġ, sarıġ yaşıl, ḳızıl kök, ḳatıġ yumşaḳ ve arıġ arıġsız, tatlıġ [tat]sız ḳamuġ bar ėrdi. (6r1-2)

tegirmi: yuvarlak

▪ Mundın burun toġmışı türemişi yoḳ, yüzi tegirmi, başı yumġaḳ, saçı ḳara, saġdın soldın ḳırḳ küjeklig, birin tartsa aşuḳınġa tėger, (75r13-15)

tegirtme: yuvarlak

▪ Yüzi körklüg, saçları caʿd, özdeŋ boḍluġ, ürüŋ yüzlüg, keyik közlüg, yinçge bėllig, toŋ bileklig, toluḳ yėnçüklig, tegirtme başlıġ. (85v13-14)

tek (2): sessiz, sakin

▪ Anası ḳatıġ ün birle aydı: tėk turġıl, andaġ tėmegil, (38r16-17)

teŋsiz: denk, benzer olmayan

▪ teŋsizni biz ala bilmes-miz, neteg ḳılurımızı bilmes-miz. (186v6)

tikenlıġ: dikenli

▪ tikenlıġ yolnı körgüzdiler, Meryem ol yolda ėmgendi. (169v7)

toḳ: tok

▪ ol körklüg yüzüŋni toḳ köreyin, tėdi. (69r16)

t/ṭonluġ: donlu, elbiseli

▪ ilk ḳat sarāyda Mıṣr uluġların olturtdı, barça yipek tonluġ altun ḳurluġlar. (101v2-3)

tonuḳ: donuk

▪ Ḫıżr aydı: açuḳ yüzlüg bolġıl, tonuk turmaġıl, (131r12-13)

töşüksiz: delik olmayan

▪ taḳı aydıŋ͡g: eger sėn yalavaç ėrseŋ͡g bu töşüklüg yinçüge kimerse elig tėgürmeyin yip ötsün taḳı töşüksiz yinçüge ādemī perī ḳolı tegmeyin töşülsün, (148r21-148v2)

tulas: üstü başı dağınık, kötü giyimli

▪ Yūnus aydı: ey Cebreʾīl ança zamān bėrgil, Mevlīniŋ͡g yalavaçı bolup mundaġ tulas barmaḳ lāyıḳ imes. (154v7-8)

uçluġ: uçlu

▪ mescidge kirmişte Ebū Lüʾlüʾ tė[zrek] elgindeki ėki uçluġ ḫancer ʿÖmerniŋ͡g kindikidin ḳuḍırak sançtı, ʿÖmer yıḳıldı. (239v5-6)

üzengülüg: üzengili

▪ ḳaçan çerig aṭlansa ellig miŋ͡g er ḳamuġı altun üzengülüg aṭlanur ėrdi, (124v2-3)

vārid: < A. gelen, vasıl olan

▪ Ḳaçan mundaġ aḫbār vārid bolsa ḳabūl ḳılmaḳ bizge vācib bolur. (217r21-217v1)

vāsıṭasız: < A.+T. vasıtasız, aracısız

▪ yaʿnī aydım: Ḫüdāyā Mūsī birle vasıṭasız sözleştiŋ͡g, (190v3-4)

yalaŋ͡g: yalın, çıplak krş. **yalı**ŋ͡g

▪ Ėteki yırtılıp bir parçası ḳolıġa kėldi, ėkisiniŋ͡g başı yalaŋ͡g, Yūsufnı ḳava meŋ͡gzi ḳararıp taş ḳapuġġa eyere çıḳdı. (83v6-7)

yalaŋ͡gaç: çıplak

▪ Yana özi körseŋ͡g yalaŋ͡gaç ḳalur (78v10)

yaŋ͡gı: yeni

▪ Anbārda aşlıḳ ḳalmadı, yaŋ͡gı aşlıḳ bolurġa tört ay ḳaldı. (66v21-67r1)

yapışuḳ: yapışık, bitişik

▪ Ėkisiniŋ͡g arḳaları yapışuḳ, munı neteg ḳılġu, tėp keŋ͡geş ḳıldılar. (243r6)

yarıġlıġ: zırhlı

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

yarıḳlıġ: zırhlı, koruma altına alınan

▪ yarıklıġ, (T1b14)

yaş (2): yaş, gözyaşı

▪ Eḍiz kök yıġlar, yaġız yer küler, bulutlar yaş aḳıtsa yaş oġlan anadın toġar tėg yaş yaşap ölgen ḳara yerdin kök yaş otlar üner. (68r14-15)

yaşlıġ (2): yaşlı, gözyaşlı

▪ Yūsuf aydı: ol közi yaşlıġ, baġrı başlıġ firāḳ altında örtenmiş, ḥasret teŋ͡gizinde ġarḳ bolmış, oḳ tėg boyı ya tėg egilmiş, ay teg açuḳ köŋ͡gli tügme tėg tügülmiş İsrāʾīluʿllāh oġlı Ẕebīḥuʿllāh nebīresi, Ḫalīluʿllāh nāfilesi Yūsuf men-men, tedi. (75v15-17)

yaş(u)ru: gizli, gizlice

▪ tėyü aydı: sizni toyḳa aşḳa keliŋ͡g tėp ündese ḳılıçlarıŋ͡gızını yaşru keltürüŋ͡g, ḳaçan bölük bölük kiriŋ͡g, (T167b1-2)

yençüklig: yençüğü olan

▪ Yüzi körklüg, saçları caʿd, özdeŋ̑g boḍluġ, ürüŋ̑g yüzlüg, keyik közlüg, yinçge bėllig, toŋ̑g bileklig, toluḳ yėnçüklig, tegirtme başlıġ. (85v13-14)

yıġaçlıḳ: ağaçlı

▪ seniŋ̑g ėliŋ̑g aḳar suwluġ, üküş yıġaçlık ėrmiş, (174r7-8)

yıġlaḳ: devamlı ağlayan, gözü yaşlı

▪ üç türlüg ʿaybı bar: ḳaçġaḳ, yıġlaḳ, oġrı-dur, tėmiş-siz, bu kün ol kün turur (104r16)

yıparlıġ: mis kokulu

▪ Ol ḳuş aydı: yıparlıġ tonlar keymek, biyik binālar ḳoparmaḳ ḫalāyıḳ arasıda belgürdü mü? (177r4)

yırtuḳ: yırtık

▪ oġlan aydı: ey ʿAzīz, Yūsufnıŋ̑g köŋ̑glekiniŋ̑g öŋ̑gi yırtuk bolsa Zelīḫā [k]öni ve Yūsuf yalġan, eger köŋ̑glekiniŋ̑g ardı yırtuḳ bolsa Zelīḫā yalġan Yūsufʿköni. (84r17-18)

yitig: keskin

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʿminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa şebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

yoḳ: yok; hayır

▪ mende küwengü nerse yoḳ, tėp tevażżuʿlıḳ ḳıldı (6r19)

yumşaḳ: yumuşak

▪ Yūsufum ḳayu böri ḳarnında yatur-sen, ol aġulaġu yumşak ėtiŋ̑gni yėyürde neteg ḳınanıp ṣabr ḳılduŋ̑g, (72r10-12)

yumurtġu: yerle bir olan, karışık

▪ yaġız yėr ḫalāyıḳı yumurtġu tėg boldı. (248r14-15)

yuwḳa: ince

▪ Yinçke yuwka tonlar keyip teni öte körünür ėrdi. (80v16)

ẓāhir: < A. zahir, açık, belli olan, ortaya çıkan

▪ Tevrītni ẓāhir oḳıyur boldılar, (120v11)

2.1.4.8. Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları

awunça: avutan, teselli eden, avunulan

▪ aydı: İlāhī, sen bilür-sen maŋ͡ga awunça, ḳoldaş erdi, (58r10)

bīzār: < F. bıkmış, usanmış

▪ Ol ḳavmler Circīsni kördiler ėrse taŋ͡gladılar, der-ḫāl īmān kėltürdiler, butdın bīzār bolduḳ tėp melikge kėldiler aydılar: (163r17-19)

çalıḳ: çaresiz, deli divane

▪ men Yūsufsız suwsız balıḳ tėg çalıḳ men, bir sāʿat serümes men, (68v11-12)

dermānde: < F. çaresiz kalmış, âciz düşmüş

▪ Ḥükemā aydılar: bu ḳan tınmas tā ol ḳızını öltürmegünçe. Niçe ḥīle ḳıldılar ḳan tınmadı, dermānde boldılar ėr[se] melik ḳızını kėltürüp ṭaşt içinde boġuzlatdı, (168r21-168v2)

elīm: < A. acıklı, çok dert veren

▪ Düşmeniŋ͡ge ol tayaḳdın bir ʿazābı erdi elīm (T166a14)

esen: sağ salim, esen

▪ esen selāmet maŋ͡ga kawuşturġıl, tėp yandı. (58r11)

ġam-ġīn: < A.+F. gamlı, kederli

▪ Mūsī ġam-gīn boldı. (130v5)

ḳaḍġuluġ: kaygılı, üzüntülü

▪ Ol sāʿatde Kāṣūr öldi, Zeʿūm kaḍġuluġ [boldı]. (33r6-7)

ḳurbetlıġ: < A.+T. yakınlığı olan

▪ ʿİmrān oġlı erdi Mūsī Ḥaḳda ḳurbetlıġ resūl (T166a9)

muŋ͡gluġ: bunlu, sıkıntılı, kaygılı krş. **muŋ͡gluḳ**

▪ Özi muŋ͡gluġ keḍ yürekli Mevlīniŋ͡g Mürsel ḳulı (61v11)

muŋ͡gluḳ: bk. **muŋ͡gluġ**

▪ ol ḳutluġ köŋ͡gli muŋ͡gluk boldı, meŋ͡gzi sarġardı, (237r16)

murādlıġ: < A.+T. istekli, arzulu

▪ Ol tāclıġ, ḥarāclıġ, cihādlıġ, murādlıġ, başlıġ, yaşlıġ, alınlıġ, saçlıġ, ḳulaḳlıġ, burunlıġ, yüzlüg, közlüg, sözlüg, kögüslüg, arḳalıġ, ḳademlıġ, eliglig, ėllig, tillig, boyluġ. (181r6-12)

nā-çār: < F. çaresiz

▪ ol çaġırlar ol köllerge ḳoydurur-men, aṭlar suw içmek[ge] kėlseler nāçār suw ornıġa çaġırnı içip esürgeyler, (140r12-13)

öwkelig: öfkeli, sinirli

▪ Mevlī yarlıḳadı: Yaʿnī Yūnus öwkelig bardı, (156v6-7)

raġbetlıġ: < A.+T. istekli, hevesli

▪ Bu Ẕüʾl-ʿArş melik yigit ėrdi, ḫatunlarġa yawlaḳ raġbetlıġ, ḳayda bir cemāllıġ ḫatun bolsa özüŋ͡ge keltürür ėrdi. (45r9-10)

raḫmsu/ız: < A.+T. merhametsiz, acımasız

▪ Muṭṭalib aydı: ey Ebū Leheb sėn ḳamuġdın uluġ-sėn, ḥürmetiŋ̄ bar, velīkin ḳatıġ köŋ̄güllüg-sėn, raḥmsız kişi-sėn, yetīm asramaḳġa yaramas-sėn. (185v19-21)

saʿādetlıġ: < A.+T. saadetli

▪ saʿādetlıġ, (2r4)

ṣābir: < A. sabreden, sabredici

▪ Yaʿnī eger köŋ̄lüŋ̄ ḳorḳunçluġlar köŋ̄li bolsa ėrdi ṣabrıŋ̄ sābirler ṣabrı bolsa ėrdi ʿālemni yaratḳan Taŋ̄rıdın ḳaçmaġay ėrdiŋ̄. (155r3-4)

ṣabūr: < A. çok sabırlı

▪ ḳavī köŋ̄gül ve ṣabūr ten anıŋ̄, (189v3)

ṣafālı: < A.+T. rahat, huzurlu

▪ Aydılar: ey ata, mundaġ safālı künde ṣabā nūrı suwlug, vāfī Yūsufnı bizniŋ̄ birle ıḍġıl, (68v8)

sewinçlüg: sevinçli, mutlu

▪ Ol altı miŋ̄ cüft ḳurt birle mübtelā bolġan, tėyü feryād ḳılġan, teşrīfi birle müşerref bolġan, ḫiṭābı birle sewinçlüg bolġan, kerāmetini bulġan Eyyūb yalawaç ʿaleyhiʿs-selām. (T152b14-17)

sewünçlüg: sevinçli

▪ Aʿrābī kördüm, tėdiç Yaʿḳūb aydı: ey aʿrābī sen meni sewünçlüg ḳıldıŋ̄, nė ḥācetiŋ̄ bar ayġıl, Mevlīdin ḳolar-men, tėdi. Sen me sewünçlüg bolġıl, tėdi. (79v15-17)

ṣād: < F. sevinçli, mutlu

▪ Sāreġa ḫaber bėrdi. Sāre ṣād boldı. İḍige şükr ḳıldılar, (54r11)

şād-mān: < F. sevinçli, mutlu.

▪ Ḫaberde kėlür: Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: ʿÖmer islām kėltürdi ėrse şeyṭān andın soṉg hergiz şādmān bolmadı. (200r16-17)

şeklig: < A.+T. şüpheli, ikircikli

▪ ʿÖmer İslām içinde şeklig bolġay, ḳılıç tartıp ḳamuġ müsülmānlarnı ḳırġay. (197v8)

taʿabbür: < A. ibret verici

▪ Ançası bar kim taʿabbür ü dehşetleri bolġay. (21r3-4)

umançlig: umutlu krş. **umunçluġ**

▪ Yaʿḳūb yalavaç bu sewünçni Mübeşşerege aydı, Mübeşşere umançlig boldı, (105v3)

umas: âciz, umutsuz, güçsüz, kudretsiz

▪ Nūḥ anı kördi, sözin işitdi, özindin ümīd kėsti, umasġa tėgdi, duʿā ḳıldı, (23v11)

umunçluġ: umutlu krş. **umançlig**

▪ Umunçlıġ boldı taḳı aydı: (80v21)

ut: utanılan, ayıp krş. **uvı/ut**

▪ Cebrāʾīl aydı: ayġıl Sāreġa ėki ḳulaḳın tėlsün taḳı ut endāmını ḫatne ḳılsun taḳı andın çıḳsun. (48r10-11)

uv/wı/ut: utanılan, ayıp sayılan krş. **ut**

▪ Nūḥ ėtekin kötürdi, uvıt endāmı açıldı. (27r17-18)

uv/wutluḳ/ġ: utanmış, utanan

▪ Melikge aydılar: ey melik, Circīsni bizge kėltürüṉg, men anı uvutluk ḳılayın. (162r13)

uyatlıġ: utanan, utanmış

▪ Mūsī yalavaç uyatlıġ ėrdi, (119v20-21)

uyatlıḳ: bk. **uyatlıġ**

▪ Nūḥ uyatlıḳ bolup si‍ŋgekni tileyü ḳarluġaçnı ıḍdı. (25v15)

ümīdlig: < F.+T. umutlu

▪ ümīdlig boldı kim bu bitig oġlum Yūsufnı‍ŋ bolġay, (99v11)

ümīdsiz: < F.+T. umutsuz

▪ Ṣāliḥni özümüzdin ümīdsiz ḳılalı‍ŋ, tėdiler, (34v2-3)

zaḥmet: < A. zahmet, rahatsızlık, yorgunluk

▪ ʿAmāliḳa ötti, zaḥmet tegürmedi, andın kėçip ḳatıġraḳ boldı, (30v10)

2.1.4.9. Renk Adları

aḳ: ak, beyaz; beyaz tenli kişi

▪ Törtünçi ḳat kök ak yinçüdin turur, (3v15-16)

aḳlıḳ: aklık, beyazlık

▪ uçmaḥ ḥūrlarıġa bedeni aḳlıḳları üçün ḥūr atadılar. (171v5-6)

al (1): al, kırmızı

▪ A‍ŋsızın al ḳanı birle tofraḳını ḳarġuçı (182r1)

ala: ala renkli; bir çeşit deri hastalığı, cüzzam hastalığı

▪ Şuʿayb aydı: bu yıl turġıl, ḳayu ḳozı ala toġsa sa‍ŋa inçü bėreyin. (T172a7)

ar: kestane rengi, kumral

▪ Esiz ar börümni ḳayu börü yėdi, (T163b18-19)

beyżā: < A. beyaz

▪ İḍi ʿazze ve celle Mūsīġa yalavaçlıḳda toḳuz nerse bėrmiş ėrdi. Ḳavluhu taʿālā: Evvel tayaḳ, ėkinçi beyżā elig, üçünçi inficār, törtünçi infilāḳ, bėşinçi ṭūfān, altınçı çekürge, yėtinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzunçı ḳan. (114r8-10)

boz: boz, açık toprak rengi

▪ on bėş ḳız oġlan ıḍdı er ṣūretlıġ, ḳamuġı bir ṭonluġ ellig ḳısraḳ bir ṭonluġ, onı ḳula, onı ḳara, onı boz, sekizi ala, biri çapar, (148r19-20)

çaḳır: (göz için) mavi hareli ela

▪ ėki ėrinleri Ḥabeşī ėrinleri dėg, közleri çaḳır, burnınıñ töşükleri kėñ. (83r11)

elvān: < A. çeşitli, çeşit çeşit

▪ Yarın uçmaḥ içre yėsün türlüg elvān niʿmetin (181v18)

ḫarc: < A. alacalı

▪ Ėwinde bir ḳançıḳ iti bar ėrdi, bir ḫarc ėşgeki bar ėrdi. (27v13)

ḫıżr: < A. yeşil

▪ Ḫıżr ve İlyās ʿaleyhümāʾs-selām sözleri Ḫıżr maʿnīsi yaşıl bolur, (160r1)

ḳara (1): kara, siyah; siyah tenli; işe yaramaz; halk, ahali; gölge

▪ Ol topraḳda safī tebiz, ürüñ kara, süçüg açıġ, sarıġ yaşıl, ḳızıl kök, ḳatıġ yumşaḳ ve arıġ arıġsız, tatlıġ [tat]sız ḳamuġ bar ėrdi. (6r1-2)

ḳırġıl: kırçıl

▪ Bu ėkegü Nīnevādın erdi. Üçi birle kırġıl erdiler. (T158b9)

ḳızıl: kızıl

▪ Üçünçi kök ḳızıl yāḳūtdın turur, atı Ḳīdem, ferişteleri böri ṣūretlıġ, uluġları Kökbāyil atlıġ. (3v14-15)

kök (2): yeşil; mavi; ot

▪ [Yūsuf] ṣūreti birle ėkisin yanaşa yaşıl, ḳızıl, kök, sarıġ çėçekler birle tört tamında ve idiş[ler]ge kāfūr ve gül-āb toldurup mundaġ tılsımlar ḳıldı. (80v8-10)

mey-gūn: < F. şarap renginde olan

▪ Yėrliki mey-gūn bağırdın abuġı yaşıl ḳızıl (68r21)

nīl: < A. mavi

▪ tonlar ḳanı? tėse ʿĪsī aydı: nīl küpinde. (171v10)

reng: < F. renk; tarz, hâl

▪ Üstād aydı: her tonġa bir reng bėrmek kėrek ėr[di]. (171v10)

sarıġ: sarı

▪ Altınçı ḳat kök sarıġ yāḳūtdın turur, (3v19)

ürüŋ: beyaz

▪ Ol topraḳda safī tebiz, ürüŋ kara, süçüg açıġ, sarıġ yaşıl, ḳızıl kök, ḳatıġ yumşaḳ ve arıġ arıġsız, tatlıġ [tat]sız ḳamuġ bar ėrdi. (6r1-2)

ürüŋlük: beyazlık

▪ Ammā ol ürüŋlük alalıḳ ʿilleti ermedi. (T173b12)

yaġız: yağız, kara

▪ Ḥaḳ yaratdı taŋsuḳ Ādemni yaġız yėr körkidin (5v5)

yaşıl: yeşil; mavi

▪ Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, (3v10-11)

2.1.4.10. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri

baʿżı: < A. bazı, bazıları

▪ Yana baʿżı ḳıṣṣalarda Veheb ibnüʿl-Yamānī rivāyet ḳılurlar: (31v18-19)

bu: bu bk. mu

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: (2r17-20)

dīger: < F. diğer, başka

▪ Dōst kim turur, men bilür-men, siz munı bilmez-siz. Cevāb-ı dīger ol turur (5r15)

eḍin: başka, diğer krş. **aḍın**

▪ ėḍin ḫalḳ yaratur-men, yėr mülkini anlarġa bėrür-men, tėp ḫiṭāb keldi. (4v20)

her: < F. her, bütün, hep

▪ Her biri yėti ḳat boldı. (3r17)

ḳaç: kaç, birkaç

▪ Kaç kün keçmişde kėḍin nerse alıp ḳızlar körgelü keldi. (27v15-16)

mundaġ: böyle, böylece

▪ Yarlıġ keldi: Seni yarlıḳadım, sendin kėḍin keligli oġlanlarıŋ̂ ma mundaġ iḳrār ḳılsalar olarnı ma yarlıḳaġay-men, (12v10-11)

mundaġuk: tam böyle, böylece

▪ Taḳı aymışlar: uçmaḥ ḫalḳıġa ölüm yoḳ, mundaġuk tamuġ ḫalḳıġa ölüm yoḳ. (21r2-3)

2.1.5. Tarz-Durum Bildiren Adlar

āġāz: < F. başlama, başlangıç

▪ tėp tertīb üze yaratılġanlardın āġāz ḳılduḳ. (3r3)

aḳıru: yavaş krş. **aḳru, aḳrın**

▪ aḳıru aḳıru tilin tėpretip tėyür erdi. (237r17-18)

aḳrın: yavaş krş. aḳıru, aḳru

▪ yayaġ ʿavratlar, yaş oġlanlar köp üçün Mūsī Benī İsrāʾīl birle aḳrın yörür ėrdiler. (115v6-7)

aḳrınlıḳ: yavaşlık

▪ Reyyān, aḳrınlıḳ birle sorġay-miz, tėp aşçı, ayaḳçını ėkilerin hem zindānġa saldurdı. (88r9)

aḳru: yavaş krş. aḳıru, aḳrın

▪ Çerig aldı, aḳru aḳru Kisrāge bildürmedin bir yıġaçlıḳ yėrge keldi, (231v6)

ʿ**āmil**: < A. yapan, işleyen

▪ Ebū Mūsī El-Eşʿarī hem ʿālim erdi hem ʿāmil erdi, (243v7-8)

ança: bk. **ol**

anda: bk. **ol**

andaġ: öyle

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: (2r19-20)

andaġuḳ: öyle, öylece, tam o şekilde

▪ Yana tėgme bir yėrniŋ̑ ḳalıŋ̑lıḳı bėş yüz yıllıḳ yėr turur, arası ma andaġuḳ. (4r2-3)

āsān: < F. kolay

▪ Aydılar: bu cādūluḳ āsān turur, (112r8)

aşuḳ (2): acele, ivedi

▪ men bu ḳādirlıḳım birlen aşuḳ iş ḳılmadım, (3v8)

ʿ**avāḳıbet**: < A. ç. neticeler, sonuçlar

▪ Mevlī taʿālā aŋ͡ga on nerse kerāmet ḳıldı: körk, ḳılıḳ, kėçürmek, yalawaçlıḳ, tüş taʿbīri, köni söz, öz, ʿavāḳıbet-i umūr, teʾvīl, ṣuḥuf-ı İbrāhīm. (66v17-19)

baġdaş: bağdaş, ayakları birbiri altına alarak oturma şekli

▪ körer bir ḳaba saḳallıġ baġdaş ḳılıp olturur. (18v16-17)

barça: hep, bütün; bütünü, hepsi

▪ [Bunça kerāmet]lerdin soŋ͡g barça cānlıġlardın bizni [körklüg yaratdı.] (1v11-12)

barı: hep, bütün; hepsi; tamamıyla, hepten

▪ Aymışlar: Hūd ve Ṣāliḥde kėḍin barı mülk talaştı. (37r14-15)

bārī: < F. bari, hiç olmazsa; hiç değilse

▪ men bārī Kenʿānġa barmas-men, atam yüzige neteg baḳayın, (98r21)

be-ġāyet: < F.+A. son derece, pek çok

▪ Ādemnüŋ͡g tėrisi be-ġāyet körklüg ėrdi, (6v20-21)

cūş: < F. kaynama, coşma

▪ Suwnıŋ͡g cūşı taḳı artdı. (156r12)

fevt: < A. kaçma, geçme

▪ Kün batdı, ėkindü namāzı fevt boldı, (140r21)

ġarḳ: < A. batma, boğulma

▪ Cebreʾīl aydı: bu ḥükmge sendin ḫaṭ kėrek. Firʿavn ḫaṭ bėrdi, ol ḫaṭ Cebreʾīlde ėrdi, deryā tüpinde ġark [bolur ḥālde Cebreʾīl] ol bitigni Firʿavnge körgüzdi. (116r21-116v1)

ġavġā: < A. kavga, dövüş

▪ Lūṭ cādūlar keltürmiş tėp ġavġā taḳı artuḳraḳ boldı. (61r1)

ġāyib: < A. kayıp, kaybolan, bilinmeyen

▪ Zeʿūm aydı: yüz yėgirmi yıl boldı, sen mendin ġayib-sen. (33r4-5)

ḥāl: < A. hâl, durum

▪ İlāhī, bu it seniṉg yalawaçıṉgġa yalġan sözleyür yana tanar, ḳudretiṉg birle munı bir ḥāl üze tutġıl, (26r10-11)

ḫalāṣ: < A. kurtulma

▪ Yūsuf böridin ḫalās bolmışda yėr yarılur, (69r4-5)

ḫalāṣlıḳ: < A.+T. kurtuluş, kurtulma

▪ Mevlī taʿālā maṉga ḫalāṣlıḳ bėrsün. Duʿā ḳıldı, ḫalāṣ boldı, yandı. (220v11-12)

ḥall: < A. yapma, yerine getirme

▪ Ḳaçan ṭaʿāmnı hall ḳılıp yutsa boġzından kėçginçe körünür erdi. (67r8-9)

ḫalvet: < A. halvet, yalnız kalmak, tenhaya çekilmek

▪ Aymışlar: Ḳaçan Zelīḫānı Yūsufġa ʿaḳd ḳıldılar ėrse ėkegü ḫalvet ḳıldılar. (110r11-12)

ḥareket: < A. hareket

▪ aydı: ey melik bu ėl ḫalḳı bayıyıp küçlenip turur. Aṉglap turġıl, hareket bėrmesünler, tėdi. (T167a11-12)

ḥavāle: < A. havale, yollama

▪ Aydılar: İlāhī, belā tėgmişde sen bizi‍ŋ birle bolsa‍ŋ ol ança belānı bizge ḥavāle ḳılsa‍ŋ, ḳabūl ḳılġay-miz, tėdiler. (10v20-21)

ḥāżır: < A. hazır

▪ Bir kün Ebū Cehl birle kāfirler Resūlġa nā-sezā aytur ėrdiler. ʿÖmer ḥāżır ėrdi aydı: (195r21)

ınçıḳ: ah vah etmek, ağlayıp inleme

▪ Ti‍ŋgleyü turdum tükel yaş ün sıġıt ınçık yıġı (238v4)

ışṭıfā: < A. bir şeyin halisi, en iyisi

▪ Muḥammed Muṣṭafā ışṭıfā minüp ictibā burāḳı‍ŋga aṭlanıp bir tünle Ḳabe Ḳavseyn maḳāmı‍ŋga aşıp yana kėlse neteg revā bolmas. (218r13-14)

ictibā: < A. seçip alma

▪ Muḥammed Muṣṭafā ışṭıfā minüp ictibā burāḳı‍ŋga aṭlanıp bir tünle Ḳabe Ḳavseyn maḳāmı‍ŋga aşıp yana kėlse neteg revā bolmas. (218r13-14)

iclā: < A. (ülkeden) sürme, çıkarma

▪ Ḫaber-i İclā-yı Naṣīr İclā ėldin çıḳarmaḳ bolur. Bu iclāyī Benī Ḳureyẓanı öltürmişte kėḏin ėki yılda ėrdi. (227r12-13)

iltifat: < A. yüzünü çevirip bakma

▪ Ammā ol kün Zelīḫā Yūsufnı ėvge kivürüp özige tartarda Yūsuf a‍ŋga iltifāt ḳılmadı, (108r10-11)

imlā: < A. söyleyip birine yazdırma

▪ ʿÜzeyr Tevrītni yād tutar ėrdi, sėn imlā ḳılġıl, biz inanalı‍ŋ ve yazalı‍ŋ. İmlā ḳıldı, yazdılar kim kö‍ŋgülleri tölenmedi. (166r7-8)

iʿrāb: < A. Arapça kurallara uygun olarak isim çekimi yapma

▪ Şın ve lāmnı astın iʿrāb birle oḳımışlar (86r21)

istincā: < A. temizlenme, yıkanma, taharet

▪ Anıng̑ üçün tėzek birle süng̑ek birle istincā ḳılmaḳnı [şerī]ʿat unamadı. (206r20-21)

ḳayta: tekrar, yeniden, yeni baştan

▪ Üç ḥācetim ol turur kim yigitlikimni mang̑a kayta bėrgil, ėkinçi evvelḳı körkümni mang̑a kayta bėrgil, üçünçi közümni körer ḳılġıl. (109r8-10)

kerāhiyet: < A. istemeyerek, mecburiyet altında bir şey yapma

▪ Olar Ṭālūtnı kerāhiyet birle ḳabūl ḳıldılar, (132v3-4)

keyfiyyet: < A. bir olayın oluş şekli

▪ Varaḳa keyfiyyet ḳılmışda kėlgil. Muḥammed ḳabūl ḳıldı. (192r12)

ḳıyḳım: parça parça

▪ Yaʿnī ėliglerin [ḳıy]ḳım ḳıyḳım ḳıldılar, (86r17-18)

kifāyet: < A. yetişme, yetişir derecede olma, kifayet

▪ Āyise aydı: Benī İsrāʾīl işi bir oġlan birle mü kifāyet bolġay? Kimerse munı bilmesün, (T169b2-3)

ḳoşġu: önceden kararlaştırılmış, sözleştirilmiş

▪ Ḳoşġu yėrge keldiler ėrse vaʿde ḳılġanlar yaşurmadılar, (21v8)

maḫrec: < A. dışarı çıkacak, çıkılacak

▪ Mevlī taʿālā sang̑a taḳı aḍın żaʿīflarġa feraḥ u maḫrec bėrgey, (226r19-20)

mesḫ: < A. değişme, kötü hâle geçme, şekil değiştirme

▪ Mesḫ boldı. ʿArab tilinçe atı Zühre ėrdi, Fārisī tilinçe atı Nāhid ėrdi, (21v15-16)

mezīd: < A. artmış, çoğalmış

▪ Kün körklüki revnaḳı mezīd. (186v2-3)

müsāveret: < A. biriyle dövüşmek için üzerine atılmak

▪ Ol ibtilāsı birle mübtelā bolġan, secdesin ḳılġan, ḫiṭābın işitken, ḫilʿatin bulġan, emrini tutḳan, nehīsindin yıraḳ turġan, mevhibeti bėrilgen, müsāvereti birle çavlanġan Dāvūd yalavaç ʿaleyhiʾs-selām. (131r19-131v2)

naẓar: < A. bakma, bakış

▪ Ol gevherġa heybet birlen nazar ḳıldı. (3r9-10)

nāzil: < A. inme, iniş

▪ Der-ḥāl bu āyet nāzil boldı. (194v5-6)

nite: nite(kim)

▪ Ḫaberde kėlür: Nite kim Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: (190v1)

ötrü: ötürü, dolayı

▪ Ḳābīl aydı: Hābīlniṉg ḳoyları meniṉg aşlıḳımġa kirmiş ėrdi, andın ötrü uwtanıp kelmes. (16v2-3)

sorġusuz: sorgusuz, karşılıksız

▪ Ey müsülmānlar, Resūl ʿaleyhiʾs-selām uruġı üze bu ẓulmler yöridi, sorġusuz ḳalġay tėmek ermes, (249r1-2)

şundaġ: şöyle

▪ ḳamuġı hem uş şundaġ taşladılar. (107v15)

ṭalāḳ: < A. boşama, talak

▪ ʿUlemālarda birisi aytur: eger İsmāʿīl ẕebīḥ ėrdi, tėp üç ṭalāḳ and içse ėwlügi ṭalāḳ bolmaġay. (49v18-19)

taʿlīḳ: < A. asma, bir şeye bağlı gösterme

▪ Taḳı cevāb: İḍi ʿazze ve celle dīdārınġa taġ tölenmekige taʿlīḳ ḳıldı. (122r17-18)

tavaḳḳuf: < A. durma

▪ Ėki ülüş fāyide ḥāṣıl yana tavakkuf ḳıldılar, (189v11)

ṭayyar: hazır

▪ Ebū Bekr raẓiyaʿllāhu ʿanhu bu iş üçün tėveler tayyār ḳılıp ėrdi, sözleşip yandı. (219v18-19)

taʿẓīm: < A. yüceltme, ululama

▪ ʿĀtike kėldi, Ḫadīce taʿẓīm birle aydı: nė maṣlaḥatġa kėldiñ̂iz? (191v4)

teberrā: < A. uzak durma, çekilme

▪ Ḳıyāmet küni yaman ėş ḳoldaş biri birindin teberrā ḳılurlar, (196r1)

teʾḫīr: < A. sonraya bırakma, geciktirme

▪ Ey müsülmānlar, Resūl ʿaleyhiʿs-selām uruġı üze bu ẓulmler yöridi, sorġusuz ḳalġay tėmek ermes, munda teʾḫīr bolġay, taḳṣīr bolmaġay, imhāl bolġay ihmāl kėçmegey. (249r1-2)

teʾkīd: < A. kuvvetlendirme, pekiştirme

▪ Cevāb aytur-miz: kelimesi teʾkīdge ėrmez, körmes mü-sėn (122r12)

teñ̂ġle: denk olarak, öylece

▪ Bota toġdı barça boḍun anı teñ̂ġle kördiler (31r19)

tevaḳḳuf: < A. durma, duraklama

▪ nikāḥ bolsun, tėp tevaḳḳuf ḳıldılar, (168r14-15)

tirigle: canlı olarak, diri diri

▪ Ḥikāyet: Loḳmān vaḳtındaġı sulṭān öwkelep Loḳmānnı oġlı birle tirigle ḳuyuġġa saldı, (164v9)

tükel: hep, bütün

▪ Ādem öz ülüşin tükel yėdi, Ḥavvā yarımnı yėdi, yarımnı ḳoydı. (14r9)

üze: üzerine, üzerinde, üstüne, -a/-e

▪ tėp tertīb üze yaratılġanlardın āġāz ḳılduḳ. (3r3)

üzre: üzerinde

▪ Ḳullar üzre ked telim bar Mevlimizni͡ŋg minneti (110v6)

vaḳf: < A. durma, duruş

▪ Bu uluġ ʿayb Yūsufġa neteg revā bolur. Lā-cerem vakf munda turur. (82r11)

yėrlig: yerli (yerine)

▪ Barçasını yėrlig yėri͡ŋge ornattı, (165v20)

yoḍun: bitme, yok olma

▪ Aḍaḳ altında uşanur, yodun bolur. (37r20)

ziyāde: < A. ziyade, fazla, pek çok

▪ Mundın ziyāde ḳurbeti (2v13)

2.1.6. Yer-Zaman Sözleri

āḫir: < A. ahir, son, sonunda

▪ āḫir vaḳtinde tėp Mevlīġa yalwarġan Yūsuf yalawaç ʿaleyhiʿs-selām (65v4-5)

āḫirīn: < A. sonrakiler

▪ evvelīn āḫirīn ḫalḳı yıġılsun. (249r4-5)

a͡ngsızın: ansızın, birdenbire

▪ Munça oġlan arasında a͡ngsızın ol onıḳa, on birinç oġlın üḍürüp ulyu turġan Yaʿḳūb ol (61v7)

basa: sonra

▪ Ta͡ngrı ʿazze ve celle körkni Yūsufdın basa[rak] Zelīḫāġa bėrmiş erdi. (78v21-79r1)

bat: çabuk, hemen, derhâl

▪ tėp tertīb üze yaratılġanlardın āġāz ḳılduḳ. İzlegen bat tapḳay, (3r3)

baya: önce, az önce

▪ ferişte bayakı sözni sözledi, (20r14)

burna: önce

▪ Burnaḳılarnın͡g tevbesi ölüm ėrdi, (213r3)

bur(u)n: burun; önce

▪ meni͡ng ecelimdin bir yıl burun ma͡nga ḫaber bėrgil, (56r12)

dāyim: < A. daima, devamlı

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, o͡ngay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. Bu yulduzlar dāyim ḳarar ḳılmayın yörirler. (66v6-8)

der-hāl: < F.+A. derhâl, hemen

▪ Ẕüʾl-ʿarş der-ḥāl īmān keltürdi, eşhedü enne lā ilahe illaʾllāh ve eşhedü enneke İbrāhīmu resūluʾllāh tėp müsülmān boldı. (46v10-11)

devām: < A. devam

▪ ʿĪsī aydı: ālāsı Mevlīni͡ng, beḳāsı, cemāli, anın͡g mülkini͡ng devamı. (172v10-11)

evvel: < A. evvel, önce, önceki, ilk

▪ Evvel köpükdin tütün çıḳdı. (3r11)

evvelīn: < A. öncekiler

▪ yarın ḳıyāmet kün ʿArafāt yėrinde ḫalḳ evvelīn āḫirīn arasında müʾminni faẓīḥat ḳılmasa nė ʿaceb bolġay. (15r9-10)

eyżan: < A. önce, geride kalan gibi

▪ Eyżan: öńginde kimerseniń ʿaybın açmaġıl (84v5)

ḫālī: < A. şimdi; şimdiki

▪ Yaʿḳūb aydı: ey Zelīḫā Yūsuf sewüglüki henüz köńlüńde bar mu? Zelīḫā aydı: evvelḳıdın ḫālī sewüglüküm ziyāderaḳ turur. (109r1-3)

hemān: < F. hemen

▪ Ėkinçi ḳat kökge tėgdük, ḳapuġ açıńg, tėdi. Hemān ṭarīḳa ḳapuġ açdılar, kirdük, ʿĪsīni, Yaḥyānı ʿaleyhiʿs-selām kördüm. (208v13-14)

hemīşe: < F. daima, her vakit

▪ toḳuzunçı islām kėltürmişdin soń hemīşe ḳul āzād ḳıldım, (201v10)

henüz: < F. henüz, hâlâ, şu anda

▪ Yaʿḳūb aydı: ey Zelīḫā Yūsuf sewüglüki henūz köńlüńde bar mu? (109r1-2)

imdi: şimdi

▪ İmdi seniń dehenińdin çıḳḳan, ḳalemüńdin aḳġan kitāb ma seniń ʿibāret ma seniń bolup bizge Ḳıṣaṣüʿl-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kėreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, (2v16-18)

ḳaçan: ne zaman, ne zaman ki, -dığı zaman

▪ ʿAbduʿllāh bin ʿAbbās rivāyetinçe on sekiz miń yıl mülk tutdılar. Kaçan Mevlīġa yazdılar ėrse olarnı kiterdi, (4v14-16)

keḏin: sonra

▪ Ey ḳarındaşlarım kėḏin ökünge̱y-siz, asıġ ḳılmaġay, keli‿ñg meni‿ñg kiçiglikimge baḳıp raḥm ḳılı‿ñg, (73v21-74r1)

kerü: sonra

▪ Yaʿḳūb yalavaç duʿānı kėrü aldı, (106r11-12)

keyin: sonra; arka krş. **kedin**

▪ anı‿ñg üçün kėyin saldı, yigit birle ḳarı arasında bu çaḳlıġ farḳ bar. (106r17)

me‿ñgilik: ebedîlik

▪ İdrīs peyġāmber utru yöridi, Muḥammed Resūluʿllāhġa selām ḳıldı, selāmınġa cevāb aydı: me‿ñg<i>lik sa‿ñga ey İdrīs. (214v17-18)

müddet: < A. müddet, süreç

▪ Suʾāl: Ḥayżını‿ñg müddeti on kün boldı, (12r3)

mühlet: < A. mühlet, bir iş için tanınan süre

▪ Bular bėş nerse birle ḳamuġ ḫalāyıḳdın artuḳ ėrdiler: ḳūt, niʿmet, ḳāmet, mühlet, maʿṣiyet. (29v5-6)

nāgāh: < F. ansızın, vakitsiz, münasip olmayan vakit

▪ nāgāh düşman ḳaṣd ḳılsa biz ėkegü defʿ ḳılalı‿ñg. (188v17)

nāgehān: < F. ansızın, birdenbire

▪ Nāgehān ėrim ʿAzīz oġrayu kelse ol ma‿ñga (110v3)

nāgehīn: < F. ansızın, birdenbire

▪ Nāgehīn bir ḳuble ḳolsam öwke birle hāy ḳarar (83r21)

nihāyet: < A. nihayet, sonuç

▪ Mālı niʿmetiḳa nihāyet yoḳ erdi. (T158b4)

oza: önce

▪ Mevlī ḳudretin körmeklik üçün oza közin yaratdı. (6v12-13)

pes: < F. artık, sonra, öylece

▪ Pes ḳamuġları Yūsufġa duʿā ḳılıp yandılar. (96v6-7)

so͡ŋ͡ġra: sonra, son

▪ Ol sözler so͡ŋ͡ġra Lūṭ yalavaç ḳıṣṣasında kelgey. (54r3)

tā: < F. ta, kadar, değin, ta ki

▪ Tā ta͡ŋ͡ġ atmışdan kėḍin ol bėş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, (12v12-13)

terk: çabuk, tez, derhâl

▪ ʿAzrāʾīl aydı: kirgil ol şarṭ üze kim terk çıḳġıl. (20v7-8)

tez: tez, hemen, derhâl

▪ Yūsuf anı mundaġ kördi ėrse tėgme bir ḳapuġ sanınça tīz tonını͡ŋ͡ġ baġıġa tügün sala başladı. (80v19-20)

yana: yine

▪ Yana Ādem yaratmış so͡ŋ͡ġ faẓlı keremi birle bizlerni er yaratdı. (1v4)

yime: yine, da/de

▪ anda yime üküş ṭāʿat ḳıldı ėrse ėkinç ḳat kökke aġdurdı. (4v5-6)

2.1.7. Soru-Belirsizlik Sözleri

Soru kavramı kazandıran hangi? ne? kim? kaç? nasıl? gibi soru kelimelerinden biriyle ya da ‘‘evet’’ veya ‘‘hayır’’ karşılığını isteyen soru eki mi? ile kurulan cümle türü.

ḳança: nereye

▪ İbrāhīm ʿaleyhiʿs-selām münācāt ḳıldı, aydı: İlāhī ḳança barayın? Yarlıġ boldı: [ḳa]yu sıñgar köñglüñg tilese barġıl. (45r8-9)

ḳanda: nere, nerede

▪ ḳanda barur-sėn? tėdi, ḳoḍmaz-mėn, tėdi, ḳoḍsam Mevlīġa ʿāṣī bolur-men tėdi. (12r16-17)

kandın: nereden

▪ Yana bu ḳuş aydı: ey Zeʿūm, süñgükiñgdeki oġlannı ḳandın aldıñg, tėp sorsalar, tanuḳ tileseler olarnı bu üñgürge keltürgil, (33r8-10)

ḳanı: nerede, hani

▪ Ḫitāb keldi, özgeleriñgiz ḳanı, tėp. (10v11)

ḳayda: nerede, nereye, nereden, nasıl

▪ Ḳayda ʿābid ėrse ʿālimġa ḫıdmet ḳılmaḳ kerek, (8v21)

ḳaydalıḳ: neredelik

▪ Aydı: kimerse Yūsuf yalavaç süñgükin ḳaydalıḳın bilgen bar mu? Bir ḳurtḳa aydı: men bilür-men. (115r20-21)

ḳaydın: nereden, nasıl

▪ Ādem bildi kim uy ḳaydın sözleyür, aydı: ey ʿaceben, tañg birle ferişteler mañga secde ḳılur ėrdiler, (15r15-16)

ḳayu: hangi, hangisi, ne, kim

▪ Ol delīl üze kim ot oġrı turur, ḳayu nerseni otġa bėrse yoḳ ḳılur yana bėrmez, (9r21)

neçük: nasıl

▪ Yarlıġ kėldi: ey Muḥammed aġır yük neçük yüklerin rūze tutġanġa, rūzesin unutturdum, (213r7-8)

nelük: niçin, neden, nasıl

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Ādemġa sordılar: nelük Ādem atandıñ̆? (8r8)

neteg: nasıl, niçin

▪ Cān Ādemnüñ̆ başı üze turuḳtı, kirgeli unamadı, men ʿulvī-men süflīge neteg kireyin, tėdi. (6v7-9)

nige: niçin

▪ yana ḳarabaş mañ̆ga nige kerek, ammā yalġuz Hācerni mañ̆ga bėrgil. (47r1-2)

nime: ne kadar çok

▪ Nėme tėgrede ḳamuġ tiller birle beyān ḳıldı. (8v18)

2.1.8. Zamirler

Kişilerin ve canlı cansız ad grubundaki varlıkların yerini tutma, onları işaret veya soru yolları ile temsil etme görevi yüklenmiş olan ad soylu kelime türü. Şahıs gösteren *ben, sen, o, bunlar, şunlar, onlar*, şahıs zamirleri, dönüşüklülük gösteren *kendim, kendin, kendi, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri* zamirleri; *bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar* işaret zamirleri; *biri, birisi, başkası, herkes, kimse* vb. belirsizlik zamirleri; *hangisi, kim, ne, neyi, neden* vb. soru zamirleri gibi türleri vardır (Korkmaz, 2010: 250).

2.1.8.1. Kişi Zamirleri

Dilbilgisinde söz söyleyen, kendisine söz söylenen ve kendisinden söz edilen kişilerin yerini tutan kelime. Türkçede kişi zamirleri için *ben, sen, o*; çokluk şahıslar için *biz, siz, onlar* kelimeleridir (Korkmaz, 2010: 202).

biz: biz

▪ Andın soñ̆ ḳadīm iḥsānı birlen biz żaʿīflarġa Muḥammed Muṣṭafānı yiberdi. (1v7-8)

men: ben

▪ meniŋg Taŋgrılıḳımnı hīç kim bilmez ėrdi, ḫalāyıḳ yarattım mendin asıġ alsunlar tėp, men alardın asıġ alayın tėyü yaratmam, tėdi. (3r6-8)

nehnü: < A. biz

▪ Maʿnīsi ol turur kim: siziŋg ʿibādetiŋgiz ʿucbge ḳatıġlıḳ turur, ‘‘neḫnu’’ tėp özüŋgüzni ögdüŋgüz. (5r17-18)

ol: o, onlar

▪ Aydı: ey Cebrāʾīl bu ne ol? Cebrāʾīl aydı: ol seniŋg zilletiŋg şūmluḳı turur. (14r13-14)

olar: onlar

▪ Kelbī rivāyetinçe dünyānı yėtmiş miŋg yıl olar tutdılar. (4v14)

sen: sen

▪ Ḥavvā aydı: meni tiler ėrseŋg sen kelgil, tėdi. (7v16-17)

siz: siz

▪ siz bu ʿācizlıḳıŋgız birlen miskīnlik birlen iş ḳılıŋg, tėp aydı. (3v8-9)

2.1.8.2. Dönüşlülük Zamirleri

Söz içinde yapılan işin yapana döndüğünü anlatan ve şahıs kavramını pekiştirerek belirten *kendi* zamiri. Bu zamir iyelik ekleri alarak bütün şahısları karşılar: *kendim, kendin, kendisi; kendimiz, kendiniz, kendileri* (Korkmaz, 2010: 72).

ḫod: < F. kendi, kendi kendine, da/de, bile

▪ Yana Zelīḫāġa aydı: men ḫod sendin ḳeçürdim, tevbe ḳılġıl Taŋgrı ʿazze ve celledin yarlıḳayu tilegil, (84v21)

kendü: kendi, kendisi

▪ Ḳara bulut yaġınlıḳ bolur tėp anı ḳoldı. Ol kendü ʿazāb bulutı ėrmiş. (30r11-12)

kendüzi: kendisi

▪ Ėşleri tört ėki oġlan ḫatun on tört <kendüzi> (249v10)

öz (1): kendi

▪ Erdemleri yawlaḳ telim öz sözlenür sözni uḳa (2v8)

z̲āt: < A. zat, kendi, asıl

▪ Ādemdin tā ġāyet hīç zāt tutmışı yoḳ ėrdi. (48r3)

2.1.8.3. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri veya nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamir: *bazısı, bazıları, başkası, biri, biriniz, birkaçı, birçoğumuz, hepsi, herkes, hepimiz, hiçbiri, hiçbiriniz, kimse, kimisi, insan, adam* vb (Korkmaz, 2010: 40).

biregü: biri, birisi krş. **birev**

▪ Andaġ ḫikāyet ḳılurlar: Biregü Resūl ʿaleyhiʾs-selāmġa keldi, (18r9)

birev: biri, birisi krş. **biregü**

▪ Yana birevni saldılar, anıŋ͡g birle ʿahd ḳıldılar, (173v12)

deyyār: < A. evi barkı olan kişi, kimse

▪ Anıŋ͡g üçün kim ‘‘deyyār’’ cümlesindin ėrmez ėrdi. ‘‘deyyār’’ ėwlüg barḳlıġ temek bolur, (23v16)

ḳamu: hep, hepsi, bütün krş. **kamuġ**

▪ Kėldi yüz miŋ͡g er kamu <bėş> bėşin otuz otuzun (151v16)

ḳamuġ: bk. **ḳamu**

▪ Ḳamuġ maḫlūḳāt içinde ilk nikāḥ ol ėrdi, (4r13-14)

kim (1): kim, kimse, kişi; kimi, bazısı

▪ Muḥammed Muṣṭafā aytur: Ḥak ṣubḥānehu ve taʿālā yarlıḳadı kim bir yaşurun genc ėrdim, (3r6)

kimerse: kimse, kişi

▪ Ḳaçan Ādemni uçmaḥġa kiwürdiler ėrse niʿmetlerin, ḥūrların, ḳuşūrların kördi. Ammā özi͡ńge me͡ńgzeyür kimerse yoḳ üçün kö͡ńgli tölenmedin keyik tėg bolup uşmaḥ içinde yöriyür ėrdi. (7v3-5)

kişi: kişi, kimse

▪ Ḳıyāmetġa tėgi kişi öltürmek ḳan tökmek Ḳābīldin taʿlīm ḳaldı. (16r2-3)

ne: ne; ne ... ne; nasıl

▪ Tamuġ içinde nė yılan bar ėrse Ciblīt ḳuḍruḳındın taḳı çıḍan bar erse Tiblīt ḳuḍruḳındın turur. (4r11-13)

nemerse: bir şey, şey

▪ Şenbe kün nėmerse yaratmadı. Munça nėmerselerni bir köz yumup açḳunça yaratur ėrdi. (3v6-7)

ne͡ńg: şey

▪ Ėkki ne͡ńgdin sėni söwdüm ey kö͡ńgüller ziyneti (110r21)

tamāmī: < A. hepsi

▪ Ferişteler Mevlī taʿālā selāmın işitip Resūl ʿaleyhiʾs-selāmnı͡ńg cevābın körüp tamāmīları sėvünüp aydılar: (212r12-13)

tözi: hepsi

▪ Tözi tört yüz ḳa͡ńglı ėrdi künde ḳuşluḳ aşığa (137r10)

2.1.8.4. İşaret Zamirleri

Somut ve soyut nesneleri işaret etme, gösterme yoluyla karşılayan kelime. Bugün Türkçede kullanılan işaret zamirleri *bu, şu, o* (teklik) *bunlar, şunlar, onlar* (çokluk)'dır (Korkmaz, 2010: 134).

mu. : bu

▪ Dōst kim turur, men bilür-men, siz munı bilmez-siz. (5r15)

2.1.9. Dil Bilgisi Görevleri (Edatlar-Bağlaçlar)

Edat: Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız kelime (Korkmaz, 2010: 79).

2.1.9.1. Soru Edatı

mu / mü: soru edatı

Soru kavramı veren mI/mU eki. İlgili olduğu kelimeden ayrı yazılır; ancak, o kelimenin son ünlüsüne göre ünlü uyumlarına girer; soru biçimindeki yüklemlerde şahıs ekleri alabilir (Korkmaz, 2010: 196).

▪ körmes mü-sen? Kim nīk-baḫt ėrse beşāretin işitip oŋ͡gay çıḳar, (7r5-6)

2.1.9.2. Pekiştirme-Vurgulama Edatları

Başta veya sonda kullanılarak ifadeyi güçlendiren, söylenilenlere muhatabı inandırmak amacıyla sözü kesinleştiren veya sınırlayan, birlikte kullanıldıkları unsurları daha belirgin hale getiren, kuvvetlendiren, dikkati onların üzerine çeken, sözün daha etkili ve kalıcı hale gelmesini sağlayan, sözün yanlış anlaşılmasını ortadan kaldıran, söze anlam incelikleri katan edatlara denir (İpek, 2018: 486).

aṣlā: < A. asla, hiçbir zaman

▪ Ġablānīler aydılar: miʿrāc aṣlā yoḳ ėrdi. (217v17)

belī: < A. evet

▪ Yūsuf aydı: onuŋ͡gız hem bir atanıŋ͡g oġlanları mu-siz? Aydılar: belī. (94r4)

bes: < F. yeter, kâfi, elverir

▪ Bizim ḥażretimizde yazmışıŋ͡g bes [ta]mām mu ėrdi, (158r3-4)

eŋ͡g (1): en (kuvvetlendirme edatı)

▪ Özi ḫayyāt ėrdi, eŋ͡g ilk köŋ͡glek keḍgen ol ėrdi. (20r1-2)

her-āyīne: < F. elbette, mutlaka

▪ Her-āyine ol sewügrek bolġay. (7v10)

hergiz: < F. asla, hiçbir zaman

▪ Tezginürde çıḳmadılar hergiz anıŋ͡g ėrkidin (5v7)

hīç: < F. hiç

▪ meniŋ͡g Taŋ͡grılıḳımnı hīç kim bilmez ėrdi, (3r6-7)

ḳap (2): pekiştirme sözcüğü

▪ bėşinçi kün ḳap ḳara boldı. Melik aydı: taŋ͡glası neteg bolur, köreliŋ͡g. (153v18)

keḍ: çok (pekiştirme edatı) krş. **key**

▪ Faẓlı birle ʿulv-i ʿālim ʿilmni keḍ aŋ͡glayur (19v18)

lā-cerem: < A. şüphesiz, mutlaka

▪ Ḳavluhu taʿālā: tėp lā-cerem yanışı otġa boldı. (9v2)

oḳ/ök: (kuvvetlendirme edatı) krş. **ök**

▪ Aṣılları bir ok tururlar. (4r5-6)

2.1.9.3. Olasılık Edatı

Söze olasılık anlamı katan edatlardır.

erki: şüphe ve tereddüt edatı

▪ ʿAlī aytur: meniṉg ḫātırım ėḍin boldı, mundaġ mu kerek ėrki? tėp sordum. (14v7-8)

2.1.9.4. Son Çekim Edatları

Bu edatlar işletme eki vazifesi gören edatlar olup, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yaparlar. Son çekim edatları beraber bulundukları isim unsurunun sonuna gelir ve onunla birlikte edat grubu adı verilen kelime grubunu meydana getirirler (Gülensoy, 2015: 585).

baʿd-ez: < A. sonra

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: (2r17)

baʿdehu: < A. ondan sonra

▪ anda kedin çıḳdı. Baʿdehu āh urdı, (20v10)

beri: beri, ...-den beri krş. **berü**

▪ Aymışlar: Ḥavvādın beri tişide Zelīḫādın körklüg yoḳ ėrdi. (81v16)

bile: birle, beraber krş. **birle**, **birlen**

▪ Ol kün Mekke kāfirleri Bedr toḳuşı öçi üçün ḫatunların, oġlanların bile alıp çıḳtılar, (223r17-18)

birge: birlikte, beraber

▪ ḳalemüṉgdin aḳġan kitāb ma seniṉg ʿibāret ma seniṉg bolup birge Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kėreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, (2v16-18)

birle: ile, beraber krş. **birlen, bile**

▪ Sansız ḥamd u ṣenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taṅ͡grıġa kim celle celāluhu kim ḳudereti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

birlen: ile, beraber krş. **birle, bile**

▪ Andın soṅ͡g ḳadīm iḥsānı birlen biz ża'īflarġa Muḥammed Muṣṭafānı yiberdi. (1v7-8)

çaḳlıġ: gibi, benzer, kadar

▪ Ḳābīl anı kördi aytur: meniṅ͡g ḳarġa çaḳlıġ 'aḳlım yoḳ ėrmiş tėp öküdi. (16r10-11)

çün: < F. için krş. **üçün**

▪ olarġa anıṅ͡g-çün 'Ādīler atadılar. (29v5)

deg: gibi krş. **teg**

▪ ol ėvni közgü dėg yaruḳ ḳıldı ve türlüg naḳşlar birle bezedi. (80v7-8)

egerçi: < F. her ne kadar

▪ tėp iltimas yaṅ͡glıġ işāret boldı ėrse egerçi özümizni ol işke lāyıḳ, ol 'amelge muvāfıḳ ėrmesin [bilmiş] ėrken özini aġırlap nefs saḳlamış bolup bu aġır işke yüz evürdük. (2v18-20)

el-ḥaḳ: < A. doğrusu

▪ El-ḥaḳ amul tüzün ḳılıġ silig arıġ ḥaddin çıḳa (2v3)

ger: < F. eğer

▪ Ḳullar üzre ger telim bar Mevlimizniṅ͡g minneti (110v6)

illā: < A. –den başka, yalnız, sadece

▪ İllā Lūṭ peyġamber ġarīb ėrdi, ḳavmi arasında. (34r22)

ḳadar: < A. kadar

▪ Kaʿbe olarnıŋ̑ yolı, olarnı yarlıḳamasam ḳurbān ayı, ramażān ayı, cumʿa ve cemāʿat, ḥac ve ʿumre, ʿīd ve ʿarefe, zekāt, ṣadaḳāt, berekāt tüni kadar tüni ḳul huvaʾllāhu aḥad sūresi ʿaṭā bėrmegey ėrdim, (212v12-14)

ḳalı: öyle (ki)

▪ Yana yarlıġ boldı: ḳoynuŋ̑ḳa elgiŋ̑ soḳġıl. Soḳtı, ürüŋ̑ yaruḳ boldı, ḳalı kim kün yaruḳlıḳı teg. (T173b10-12)

meŋ̑izlig: gibi

▪ Mesʾele: Ṣerīʿatde muŋ̑ar meŋ̑izlig bir mesʾele bar. (6r11)

meŋ̑lig: gibi

▪ Başını kėsip Ḥüseyn çerigige saldılar. Atası oġlı başın alıp aydı: ey balam, meŋ̑lig seniŋ̑ özüŋ̑ Resūl ḫānedānı üçün baş bėrdiŋ̑, (246r13-14)

naru/ı: -a doğru, öte taraf, öte yüz

▪ Ḳuş uçup naru ḳondı, tutayın tėp bardı yana uçup naru ḳondı, (135r4)

sıŋ̑ar: 1) bir şeyin tarafı, ... –a doğru; sebep, neden

▪ Ḳırḳ yılda kėḍin ol tofraḳnı ḳudreti birle ṣūret ḳıldı, başı Ṭāyif sıŋ̑ar aḍaḳı Mekke sıŋ̑ar. (6r7-8)

tapa: ...-a doğru, taraf

▪ Ādem başı Ṭāyif tapa aḍaḳı Mekke sıŋ̑ar bolmaḳıŋ̑a ḥikmet ne ėrdi? (6r9-10)

teg: gibi, kadar

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḫ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiŋ̑e ilingen, yaruḳ uçmaḫdın aḍrılġan, ḳaraŋ̑ġu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

tegi: kadar

▪ Kökni yaratmışdın soŋg ol yaratılġan yėrni maşrıḳdın maġrıbġa tegi kėŋgsü yarlıḳadı. (3r14-15)

tegrü: kadar

▪ Baş aḍaḳġa tėgrü cümle Mevlīniŋg ālāları (65v11)

teŋglik: kadar; denk, aynı

▪ ança tėŋglig kim künniŋg yüzini tuttılar. (44v5)

tepere: tepesine doğru

▪ Yana biri aydı: bu devāt birle elini tepere urmaḳ kėrek. Biri aydı: devāt birle tepere urmaḳḳa sen sezāraḳ-sėn. (135v3-4)

toyaḳ: doyuracak kadar

▪ Nemrūddın ḳorḳmışda ėltip taġ üŋgürinde kizledi, toyak süt bėrdi, (38r8)

uş: işte

▪ Uş ataŋg ol tėdi, aytur kim atamnıŋg taŋgrısı (37v12)

üçün: için

▪ Ol ata birle anasın üḍürüp ümmet üçün (2r9)

vaḳtā: < A. ne vakit

▪ Bāhīlḳa aydı: vaḳtā bolmadı mu kim Allāh bir tėseŋg. (T158a4)

yaŋglı: gibi krş. **yaŋglıġ**

▪ Ol ḳatıġlıḳ içre taş-men yaŋglı düşman köŋglini (181v21)

yaŋglıġ: bk. **yaŋglı**

▪ yılannıŋg körklüg ṣūreti aynadı, bu yaŋglıġ bağrın yöriyür boldı, (13r5)

2.1.9.5. Ünlem Edatları

Bir duyguyu, bir düşünceyi anlatan veya bir tabiat sesini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır (Gülensoy, 2015: 583).

ʿ**aceben**: < A. hayret, şaşkınlık bildirir

▪ ʿAceben: ʿÖmer munça yıl kāfirlıḳ ḳıldı, māl andın esirgemedi, (196r8)

āferīn: < F. aferin

▪ ʿİkāşe ḳuble ḳıldı. Ṣaḥābeler ḳamuġ sewinçlüg boldılar, ʿİkāşeḳa āferīn oḳıdılar. (236r10)

āh: < âh!

▪ aydı: āh Muḥammed başımızġa tofraḳ saçıp kitmiş, (220r3)

aḫī: < A. kardeşim

▪ Ḫaberde andaġ kėlür kim bir kün Muṣṭafā ʿaleyhiʿs-selām Cebreʾīldin suʾāl ḳıldı kim: yā aḫī Cebreʾīl sėn mü yaşġa uluġ-sėn ya men mü? (182v1-2)

dirīġā: < F. eyvah, yazık

▪ aydı: ey dirīġā Yūsufumnıŋ ḥāli neteg ėrken? Ol ḥālde Cebreʾīl yetildi (99v20)

ey: ey!

▪ Ḥażretdin ḫiṭāb keldi: ey ʿAzrāʾil ġāyet ḳatıġ köŋüllüg ėrmiş-sėn. (5v20-21)

eyyühe'l-ʿazīz: < A. ey aziz

▪ aydılar: eyyühe'l-ʿazīz, tört yıl boldı ḳamuġ ḫalāyıḳlar ıŋranurlar, (102r1)

hāv: < evet

▪ Seni aŋa mu yiberdiler tėp sordılar, hāv, tėdi. (208v11-12)

hay: teessüf ve tekdir ifadelerinin başında kullanılan ünlem

▪ hay tölek ḳaçanġa tegi töleklik ḳılur-sėn. (81v5-6)

hāy: < A. hayhuy

▪ Nāgehīn bir ḳuble ḳolsam öwke birle hāy ḳarar (83r21)

ẖayf: < A. vah, eyvah

▪ Aydı: ol Taṅgrı kim Eyyūb yalawaç hayf ḳılur, ol Taṅgrıḳa īmān keltürdüm, (T157b13)

kāşkī: < F. keşke

▪ aydı: ey kāşkī, ṣabr ḳılsa ėrdim, biregü müʾmin bolġay ėrdi, (23r1-2)

lebbeyk: < A. efendim, buyurun!

▪ ʿĪsī ėki rekʿat namāz ḳıldı aydı: Mevlī yarlıḳı birle ḳoptı, gūr yarıldı, Sām lebbeyk yā resūlaʾllāh tėyü ḳoptı. (171r10-12)

maʿaza'llāh: < A. Allah korusun, esirgesin

▪ Aydılar: maʿazaʾllāh biz andaġ ḳılmaġay-miz, tėdiler. (21r15)

muna: işte!

▪ Ḫadīce köṅglidin aydı: muna tüşüm taʿbīri bėlgürdi, (187r14)

tap: evet, uygun, elverir, kâfi

▪ Baʿżılar [aym]ışlar: maʿnīsi ol bolur kim ey Muḥammed saṅga taḳı ḳamuġ müʾminlerge men tap-men. (197r13-14)

tüf: (tükürme): tü!

▪ Kim ḳatınġa kirse tüf ḳılıp anı urdurur ėrdi, (44v14-15)

vāy: vay!

▪ Ammā ol cihānlıġ tilegenler aytur ėrdiler: vāy sizinṅg üze İḍi ʿazze ve celleni birlegenler eḍgü iş ḳılġanlarġa Mevlīniṅg ṣevābları yaḫşıraḳ, ol ṣevābnı bulmaġaylar meğer ṣābirler. (124v8-10)

ve’s-selām: < A. işte bu kadar

▪ ol közüŋ yaruḳı köŋlüŋ toḳı oġluŋnı Taŋrı taʿālā terk künde saŋa ḳavuşturġay veʿs-selām. (99v7-8)

yā: < A. ey

▪ Ferişteler yoluḳmışda Ādem es-selāmün ʿaleyke yā melāʿiketeʿllāhi tėp selām ḳılur ėrdiler. (7r21-7v1)

zinhār: < F. sakın, asla!

▪ zinhār birerde meni aŋġıl, ḳayda ḳuḍuġ körseŋ meni saḳınġıl. (73v18)

2.1.9.6. Bağlaçlar

Söz içinde birden çok kelimeyi kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimeler (Korkmaz, 2010: 32).

ammā: < A. ama, yalnız, sadece

▪ tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, (2v14-15)

aşnu: önce

▪ Sebeb ol ėrdi kim Ādem yaratılmazda aşnu Ādem oġlanları fesād ḳılġanlar, ḳan tökkenler tėp ġıybet ḳıldılar, (8v4-6)

azu: yoksa, yahut, veya

▪ Mevşīl aydı: sen dīv mü-sen azu perī mü-sen? Ḳarḳīsūn aydı: men ādemī-men. (T156a11-12)

daġı: daha krş. **takı**

▪ Aydılar: ey Lūṭ, bu sözdin daġı irmediŋ mü? Lūṭ aydı: men öz köŋlümçe kelmedim, (59r10-11)

eger: < F. eğer

▪ Anıŋ̑g üçün kim eger namāz içinde sıḥḥat bulsa olturup namāz ḳılġalı ḳopsa yüzi ḳıble sıŋ̑gar bolsun. (6r13-14)

hem: < F. ve, da/de, hem

▪ Ḥulle kėḍḍi ėgniŋ̑ge hem başḳa urdı börkidin (5v11)

ki: < F. ki

▪ İblīs kelip Ḳābīlġa aydı: Ḥābīl ḳurbānı anıŋ̑g üçün ḳabūl ḳılındı ki Mevlī ʿazze ve celle ḥażretinde anıŋ̑g ʿizzeti ve ḳurbı bar, (15v14-15)

kim (2): ki krş. **ki**

▪ Sansız ḥamd u şenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taŋ̑grıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

līkin: < F. lakin, fakat

▪ Līkīn ümmetiŋ̑g üze şefāʿat bėrdim, (215v21)

ma/me: da/de

▪ ḳalemüŋ̑gdin aḳġan kitāb ma seniŋ̑g ʿibāret ma seniŋ̑g bolup bizge Ḳıṣaṣüʾl-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kėreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, (2v16-18)

maʿa: < A. ile, beraber

▪ Ḳıṣṣa-i İbrāhīm-i Ḫalīl ʿAleyhiʾs-Selām Maʿa Nemrūdüʾl-Laʿīn (37v6)

meger: < F. meğer, sadece, dışında, haricinde

▪ ḳamuġ öldiler, meger yėti kişi ḳaldılar taḳı Nūḥ, oğulları, üç kelin. (27r14)

şāyed: < F. şayet

▪ anda barıp İḍi ʿazze ve celleniŋ̑g uluġ atların oḳusaŋ̑g şāyed kim bulġay-sėn. (128v3)

taḳı: ve, da/de, dahi

▪ Taḳı bizni arıġ yolġa köndürüp hidāyet birle aġırlap yaman yoldın ḳutḳardı. (1v5-6)

ve: < A. ve

▪ Ol köni sözlüg, ḳutluġ yüzlüg, tatlıġ, çovaçlıġ, ol muṭīʿ, ẕikri refīʿ, ümmetġa şefīʿ, yarıḳlıġ, ḳılıḳlıġ, yoruḳlıġ, ḫiṭāblıġ, ʿiṭāblıġ, himmetlıġ, rifʿatlıġ, şefāʿatlıġ, ümmetlıġ, namāzlıġ, rifʿatlıġ, niyāzlıġ, ḳopuşluġ, toḳuşluġ, ḳadaşlıġ, ḳoldaşlıġ, şehādetlıġ, saʿādetlıġ, ʿibādetlıġ, hidāyetlıġ, işāretlıġ, beşāretlıġ, özi muṭīʿ, ẕikri refīʿ, ümmetḳa şefīʿ enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʿllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (1v14-2r8)

velī (2): < F. fakat

▪ yaʿnī köñglüm bar velī İḍimdin ḳorḳar-men. (81r10)

velīkin: < A.+F. lakin, fakat

▪ Ve līkin Ādemdin burunraḳ yarat<ıl>ġanlar bar üçün andın başlasaḳ fāyidesi artuḳraḳ bolġay. (3r1-2)

veyā: < A. veya

▪ Yūsuf aydı: bular cāsūslar veyā oġrılar mu turur, sözleri ayrı çıḳtı, (94r9-10)

ya (1): < F. ya, ya da, veya

▪ Ammā Ḥavvā yėr yüzinde mü yaratıldı ya uçmaḥda mu ʿulemālar arasında iḫtilāf bar. (8r18-19)

yā-ḫod: < F. yahut, ya, ya da

▪ Cevāb: Mevlī taʿālā yarlıḳar: kim bu ėwge yüz öwürüp bėş namāz ḳılsa yā-ḫod muñga ṭavāf ḳılsa bu bėş uluġ taġlar aġrıġınça yazuḳı bolsa ḳamuġın yarlıḳaġay-men, (52v13-15)

yaʿnī: < A. yani

▪ yaʿnī ferişteler ḳamuġı secde ḳıldılar. (9r6)

2.2. Konulara Göre Adlar

2.2.1. Zaman

2.2.1.1. Zaman, Çağ, Devir

ʿ**āḳıbet**: < A. nihayet, son

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: yā ʿAzrāʾīl cān bu kün almasaŋ keç ḳalsa ʿāḳıbet alur musen? Alur-men, tėdi. (237r13-14)

ʿ**aṣr**: < A. asır, yüzyıl

▪ Kimerse öwkem öçsün tėse sūretüʾl-ʿasrnı oḳusun. (66r17-18)

çaḳ: çağ, dönem, vakit, zaman

▪ Yūsuf aydı: ey Zelīḫā, bu çaḳġa tėgrü men sendin ḳaçar ėrdim, sen soŋgumdın yügürür ėrdiŋ, (109v8-9)

çaşt-gāh: < F. kuşluk vakti

▪ Ol ḥālde Rabbüʾl-ʿizzet ḫiṭāb ḳılur ėrdi: ʿizz ü celālim ḥaḳḳı ḥürmeti köŋlüŋni küfrdin arıtmaġunça çāşt-gāhnı ülekge tėgürmegey-men. (196r11-12)

erte: sabah

▪ Körküŋüzni küseyür-men ėrte gāh bir kün bolur (77r19)

ertesi: sabah; daha sonra, gelecek, ertesi (gün)

▪ Ertesi namāz ḳılıp oltururda miḫ[rāb]ġa arḳa bėrip zindān ḫalḳıġa ʿilm ögretür ėrdi kim [ėki] yigitni zindāngа kėltürdiler. (87v10-11)

evḳāt: < A. ç. vakitler, zamanlar

▪ Ḳamuġları anıŋ süti birle evḳāt kėçürür ėrdiler. (184v11)

ezel: < A. ezel, öncesi olmayan

▪ Yarlıġ [kel]di kim: ey Muḥammed olarnı muṭīʿ tedi‿ng ammā men ezel içinde bir ancasın ʿāṣī tėdim, (212r20-21)

ezelī: < A. ezelî, öncesizlik

▪ meni‿ng raḥmetim ezelī turur. (214r11-12)

gāh: < A. vakit, zaman

▪ Körkü‿ngüzni küseyür-men ėrte gāh bir kün bolur (77r19)

ʿıddet: < A. kocasından ayrılan kadının tekrar başkasıyla evlenebilmesi için yani üç defa hayız görüp temizleninceye kadar geçecek olan süre

▪ Tişini‿ng ʿıddeti tamām boldı erse Yezīdge kişi ıḍtı, ʿıddetim tükendi, kelgil nikāḥ ḳılġıl, tėdi. (242v20)

ḳuşluḳ (1): sabah ile öğle arasındaki vakit, kuşluk vakti

▪ Rivāyet ḳılmış Ḥāmid Nesevī kim Yūsufnı‿ng kuşluḳ aşıġa ḳırḳ mi‿ng altun ḫarc bolur ėrdi, (102v1-2)

künlük: günlük

▪ İbrāhīm Filisṭīn yėrinde, Müʾte[fikāt] arası bir tün künlük yėr turur. (56v19-20)

oġur: zaman, vakit

▪ Ol oġurda yılan, körklüg ṣūretlıġ tewege me‿ngzeyür ėrdi, (11r13-14)

öḍlek: öğle, öğle vakti krş. **öylen**

▪ Ödlek namāzı vaḳti erdi, aydı: ey Ḥüseyn seni‿ng birle sançışmaḳ tamuġ otınġa kirmek turur, (245v11)

öylen: öğle, öğle vakti krş. **öḍlek**

▪ Bu tertīb üze Süleymān öylen namāzın ḳılġunça ḥükm ḳılur ėrdi. (137v16)

rūzgār: < F. vakit, dönem

▪ Aymışlar: Rūzgār keçmişde kėdin bir kün Mūsī ėl ortasıŋ͡ga kirdi. (T170b6-7)

sāʿat: < A. saat, an, vakit

▪ Eger Ādem bir sāʿat ṣabr ḳılsa ėrdi Ḥavvā Ādemġa kelür ėrdi. (7v17)

seḥer: < A. seher vakti

▪ ḳaçan seḥer vaḳti bolsa ölmiş anasige duʿā ḳılur ėrdi, (87v1-2)

tāriḫ: < A. tarih

▪ Tārīḫ yeti yüz toḳuzda it yılınıŋ͡g evvelinde ḳāṣıd yetlür kim: peyġāmberler ḳıṣṣalarıġa ġāyet raġbetimiz bar, (2v13-14)

vaḳt: < A. vakit, zaman

▪ İdrīs rūze ėrdi aġız açġu vaḳt boldı ėrse uçmaḥdın rūzī keldi, (20r7)

vaḳtī: < A. vakitle ilgili, sonu olan

▪ Seniŋ͡g ṣefḳatiŋ͡g vaḳtī turur, meniŋ͡g raḥmetim ezelī turur. (214r11-12)

yarın: yarın, yarınki gün

▪ yarın ḳıyāmet kün ʿArafāt yėrinde ḫalḳ evvelīn āḫirīn arasında müʾminni faẓīḥat ḳılmasa nė ʿaceb bolġay. (15r9-10)

yarındası: yarın, yarınki gün

▪ Yarındası Ṣāliḥ Muʿāviyeni körgeli çıḳdı. (33v10-11)

yatsıġ: yatsı

▪ Yatsıġ namāzı vaḳti erdi, (244r19)

zamān: < A. zaman, vakit, devir, dönem

▪ Ol zamān oḳ kāfir boldı, tėmişler. (6v6)

zamāne: < A. zamane, şimdiki zaman

▪ bir yalavaçġa fermān boldı: zamāne melikiŋ̑ge yalavaçlardın birini ozursun, Nīnevāġa barıp yarlıġ tėgürs[ün]. (154v9-10)

zevāl: < A. gün batımı sonrası vakit

▪ Resūl anı işitip ḳaḍġuluġ boldı. Ādīne kün zevāl vaḳtinde Cebreʾīl yetip kėldi (173r18)

2.2.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün

Yıl

yıl: yıl, sene

▪ Ol yėgirmi üç yıl emgep körmedi tün uyḳusın (2r12)

yıllıḳ: yıllık

▪ Bėş yıllıḳ yerke tegi ėller aldı. (T157b19-T158a1)

Mevsim

behmen: < A. kara kış, sert kış

▪ Kėçti behmen zemherī[r] ḳış ḳalmadı ḳarı buzı (68r18)

ḳış: kış

▪ Kėçti behmen zemherī[r] kış ḳalmadı ḳarı buzı (68r18)

küz: güz, sonbahar

▪ Bir yıl içre kėçti anıŋ̑g yay [u] ḳış yaz u küzi (249v1)

mevsim: < A. bir şeyin muayyen vakti

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām yılda mevsimġa kėlip ḳızıl tonlar keyip ḫalāyıḳnı īmānġa ünder ėrdi, (203v17)

nev-rūz: < F. ilkbaharın başlangıcı

▪ Ḥüccetler aydıştılar, āḫiri nev-rūz künige yıġılmaḳ buldılar. (112r20)

yay (1): yaz

▪ Şīş ėwde olturup iş işler, biz yābānda ḳış yay ėmgenür-miz, (18r4-5)

yaz: ilkbahar

▪ tėgresinde yėgirmişer tikim yaz çėçekleri açılmış, çeşmeler aḳa turur, ḫurmā yıġaçı ünmiş. (42r21)

zemherīr: < A. kara kış, gün dönümünden sonraki şiddetli soğuklar

▪ Kėçti behmen zemherī[r] ḳış ḳalmadı ḳarı buzı (68r18)

Ay

ay (2): ay, 30 gün

▪ Yaġdı yağmur esdi yėller astın üstin altı ay (22v14)

aylıḳ: aylık

▪ Maḳdisdin Mekkege tėgi bir aylıḳ yėr turur. (48v2)

muḥarrem: < A. kamer takviminin birinci ayı; haram olan, yasaklanmış

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām başlaġıl, tėdi. Berk yolġa tüşdiler, ağışı inişi telim. Ḥudeybiyyeḳa tegdiler. Bu Ḥudeybiyye muḥarrem er[di]. (225v8)

ramażān: < A. ramazan

▪ Kaʿbe olarnıñ͡g yolı, olarnı yarlıḳamasam ḳurbān ayı, ramażān ayı, cumʿa ve cemāʿat, ḥac ve ʿumre, ʿīd ve ʿarefe, zekāt, ṣadaḳāt, berekāt tüni ḳadar tüni ḳul huvaʾllāhu aḥad sūresi ʿaṭā bėrmegey ėrdim, (212v12-14)

rebīʿü'l-evvel: < A. Arap aylarının üçüncüsü

▪ rebīʿüʾl-evvel ayınıñ͡g on üçünçi küni duşenbe küni dünyādın bardı. (198r17)

receb: < A. ay takviminin yedinci ayı

▪ Receb ayınıŋ̑g onunçı kün kimige kirdi, (25r14-15)

temmūz: < A. temmuz ayı

▪ Aymışlar: İslām çerigi aṭlandı, Şāmḳa oġradı, temmūz ayı erdi. (232r16-17)

ẕü'l-ḥicce: < A. Arap aylarının on ikincisi

▪ Ẕuʿl-ḥicce ayınıŋ̑g toḳuzınçı küni taġ tüpiŋ̑ge yıġıldılar. (120v3)

Gün

ādīne: < F. cuma günü

▪ Ādine kün Ādem ʿaleyhiʿs-selāmnı yaratdı. (3v5-6)

aḫşam: < akşam krş. **aḳşam**

▪ Yana çehār-şenbe kün aḫşam tındı. (31r3-4)

baya: önce, az önce

▪ ferişte bayaḳı sözni sözledi, İdrīs yana andaġuḳ cevāb aydı. (20r14-15)

çehār-şenbe: < F. çarşamba

▪ Çehār-şenbe kün sularnı, bulaḳlarnı yaratdı, (3v3)

du-şenbe: < F. pazartesi

▪ Du-şenbe kün aynı ve künni ve yulduzlarnı yaratdı, (3r21-3v1)

ėkindi: ikindi krş. **ėkindü, ėkindük**

▪ Ėkindi namāzıġa tėgrü yėtmiş miŋ̑g er öldi, (127v10)

ėkindü: bk. **ėkindi, ėkindük**

▪ Kün batdı, ėkindü namāzı fevt boldı, (140r21)

ėkindük: bk. **ėkindi, ėkindü**

▪ Ėkindük namāzındın soŋ͡g şafaḳ ġāyib bolġınça ḳınayurlar. (22r12)

eyyām-ı ʿacūz: < A. marttan ilk üç, şubattan son dört günler

▪ Anıŋ͡g üçün ol yėti tün sekiz künleri ‘‘eyyām-ı ʿacūz’’ atayurlar. (30v4)

hafta: < F. hafta

▪ Andın soŋ͡g arḳış Mekkege kėldiler, bir haftadın soŋ͡g Ebū Ṭālib birle ʿĀtike Muḥammedni Ḫadīceġa yiberdiler, (191r3-4)

kėçe: gece

▪ kündüz bu işler birle turuŋ͡g keçe bolsa kökke aşıŋ͡g, taŋ͡g atġınça ṭāʿat ḳılıŋ͡g tėp aydı. (21v1-2)

kėçelik: gecelik, gece için, gece vakti

▪ kėçelik bu uy meniŋ͡g birle söz talaşur, tėdi. Ādem telim yıġladı. (15r16)

kün (1): gün, gündüz

▪ Ol ḳıyāmet kün şefāʿatnıŋ͡g ḳurını ḳurşaban (2r11)

kündüz: gündüz

▪ Kündüz oḳur tünle ḳopar ṭāʿat ḳılur kirip suḳa (2v10)

penç-şenbe: < F. perşembe

▪ Penç-şenbe kün behişt dūzaḫnı ve ʿaẕāb ferişţelerini yaratdı, (3v4-5)

se-şenbe: < F. salı günü

▪ Se-şenbe küni cemīʿ ʿālem ḫalḳın yaratdı ve ḳuş ḳurtlarnı ve ferişţelerni yaratdı. (3v1-3)

ṣubḥ: < A. sabah, şafak

▪ Ḳaçan ṣubḥ vaḳtı ėrse Resūl yanıp keldi, (206r13-14)

şafaḳ: < A. şafak

▪ Ėkindük namāzındın soŋ̑g̑ şafak ġāyib bolġınça ḳınayurlar. (22r12)

şenbe: < F. cumartesi

▪ Şenbe kün nėmerse yaratmadı. (3v6)

taŋ̑g̑ (1): tan, şafak

▪ Lūṭ taŋ̑g̑ atarge ewdi, taŋ̑g̑ ḳaçan atar? tėdi. Cebrāʾīl, taŋ̑g̑ yawuḳ turur, tėdi. (61r4-5)

taŋ̑g̑dası: yarın, yarınki gün krş. **taŋ̑g̑la, taŋ̑g̑lası**

▪ Taŋ̑g̑dası yorumçı müneccimlerni, kāhinlerni yıġıp sordı. (38r1-2)

taŋ̑g̑la: kıyamet, kıyamet günü krş. **taŋ̑g̑dası, taŋ̑g̑lası**

▪ taŋ̑g̑la Deyyān melik Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʿllāhu ʿaleyhi ve sellem şefāʿati birle müʾminlerni tamuġdın āzād ḳılsa hīç ʿacīb ü ġarīb ėrmes. (91v20-21)

taŋ̑g̑lası: yarın, yarınki gün krş. **taŋ̑g̑dası, taŋ̑g̑la**

▪ Taŋ̑g̑lası kün melik ma ḳalmadı, (65r14)

tün: gece

▪ Ol yėgirmi üç yıl emgep körmedi tün uyḳusın (2r12)

tüneki: önceki gün

▪ Firʿavn müsülmān bolġu umançıda Firʿavn aydı: nelük kėldiŋ̑g̑? Mūsī aydı: tüneki sözge kėldim. (112r11)

tünekün: geçen gün

▪ Yemlīḫā aydı: bu ne söz bolur, biz tünekün taġġa çıḳıp barduḳ, ḳarnımız açtı ėrse etmek alġalı kėldim, (178v20-21)

tünle: gece

▪ Taḳı aymışlar: bir yıl içinde olarnıñg zinā ḳılmışı vaḳt bolsa cādūluḳ [ög]renür köñgüllüg kişi bir ḳarañgġu tünle anda turur, (22r17-18)

tüş (2): öğle vakti

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām ḳoptı, kün tüş ėrdi, (219v17-18)

yek-şenbe: < F. Pazar

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Yek-şenbe kün köklerni yaratdı. (3r21)

2.2.2. Gökyüzü, Hava Olayları

2.2.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri

āftāb: < F. güneş

▪ ḳamuġ arḳış ḫalḳı ıssıġ āftābda Muṣṭafā kölegede. (188v14-15)

ajun: < Sog. dünya, varlık biçimi

▪ Özge ṣūret tüzdi andaġ ajun içre elgidin (5v6)

ʿ**ālem**: < A. âlem, kâinat, dünya

▪ Seşenbe küni cemīʿ ʿālem ḫalḳın yaratdı ve ḳuş ḳurtlarnı ve feriştelerni yaratdı. (3v1-3)

ʿ**arş**: < A. arş, göğün en yüksek tabakası, 9. felek

▪ ʿarş nūrını Mūsī nūrı bėrü ketürdi taġġa kemişti, taġ yarudı, (123r20)

ʿ**arş-ı ṣüreyyā**: < A. Ülker yıldızının altında bulunan bir yıldız kümesi

▪ Astın üstün ʿarş-ı ṣüreyyāġa tėg[gen İbrāhīm] (37v13)

arzu: Utarit yıldızı

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, oŋ͡gay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. (66v6-7)

ay (1): ay, kamer

▪ Muḥammedüʿl-Muṣṭafānıŋ͡g nūrı Ādemnüŋ͡g allında ḳomıyur ėrdi, tolun ay meŋ͡gizlig. (7r13-14)

bulıt: bulut krş. **bulut**

▪ Ḥaḳ subhānehu ve taʿālā bulıt ıḍtı, (221v6-7)

bulut: bk. **bulıt**

▪ İḍi ʿazze ve celle üç türlüg bulut ıḍdı: ürüŋ͡g, ḳızıl, ḳara. Ün işitildi: ey Ḳayl, bu bulutlardın birini iḫtiyār ḳılġıl. (30r8-10)

cereyān: < Hz. Muhammed'in Yusuf'a secde ettiğini söylediği on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʿl-ʿamūdān, Ẕüʿl-feraʿ, Ẕüʿl-ketfān. (67v3-5)

egme: hilal

▪ Yüzi kündin köp yaruḳraḳ alnı aynıŋ͡g egmesi (181v6)

erendend: ikizler burcu, burc-ı cevza

▪ Ol burçlar bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oġlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

feylāḳ: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Cuhūd aydı: <...> Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāk, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʿl-ʿamūdān, Ẕüʿl-feraʿ, Ẕüʿl-ketfān. (67v3-5)

ḥamel: < A. koç burcu, burc-ı hamel

▪ Aydılar: ey ata, yaz küni boldı, bu kün kün atlıġ sulṭān, ḥūt atlıġ ḳışlaḳdın ḥamel atlıġ yazġa oġradı. (68r12-14)

ḥut: < A. balık burcu, burc-ı hut

▪ Aydılar: ey ata, yaz küni boldı, bu kün kün atlıġ sulṭān, ḥūt atlıġ ḳışlaḳdın ḥamel atlıġ yazġa oġradı. (68r12-14)

ḳamer: < A. ay

▪ Yüzüñ͡güz kündin yaruḳraḳ körküñ͡güz kün ya kamer (77r15)

ḳāyis: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Ves̱s̱āb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʿl-ʿamūdān, Ẕüʿl-feraʿ, Ẕüʿl-ketfān. (67v3-5)

kell: < A. bulut

▪ Maʿnīsi ol bolur: ḳara kellni üḍürdüñ͡g, (30r13)

kevkeb: < A. yıldız

▪ ḳızıl altundın, yinçü yāḳūt birle muraṣṣaʿ ḳılġan kevkebler ornatmış. (106v7-8)

kök (1): gök, gökyüzü

▪ Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, (3v10-11)

könek: kova burcu, burc-ı delv

▪ Ol burçlar bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oġlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

ḳuçıḳ: yengeç burcu, burc-ı seretan

▪ Ėñ͡g ilki ḳozı uy erendend karçık (66v9)

kün (2): güneş, güneş ışığı

▪ Kün toġardın kün batarġa Nūḥ yalawaç daʿveti (22v9)

kürüd: Merih yıldızı

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, oŋ͡gay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. (66v6-7)

muṣabbah: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Cuhūd aydı: <...> Anda kėḏin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʾl-ʿamūdān, Ẕüʾl-feraʿ, Ẕüʾl-ketfān. (67v3-5)

nāhid: < F. zühre yıldızı

▪ ʿArab tilinçe atı Zühre ėrdi, Fārisī tilinçe atı Nāhid ėrdi, (21v15-16)

neşrdāmıḳ: < Cebrail'in yaşını tecrübe ettiği yıldızın adı

▪ ammā bir yulduz bar Neşrdāmıḳ atlıġ, otuz miŋ͡g yılda bir toġar, anıŋ͡g otuz miŋ͡g yolı toġġanın körüp-men. (182v3)

nücūm: < A. ç. yıldızlar

▪ İbrāhīm aydı: men nücūm ʿilminde baḳdım maŋ͡ga aġırlıḳ kelir teg turur, çıḳa bilmez-men, tėdi. (39v8-9)

oŋ͡gay (2): Müşteri yıldızı

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, oŋ͡gay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. (66v6-7)

riyāl: < Yusuf'a rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḏin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʾl-ʿamūdān, Ẕüʾl-feraʿ, Ẕüʾl-ketfān. (67v3-5)

Sekendiz: Zühal yıldızı

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, oŋ͡gay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. (66v6-7)

semāvāt: < A. ç. semalar, gökler

▪ Ṣıfatuʿs-semāvāt Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, atı Ruḳīʿā turur, ferişteleri uy ṣūretlıġ turur, uluġlarınıŋ͡g atı İsmāʿīl turur. (3v10-12)

sewit: zühre yıldızı

▪ ʿİbrī tilinçe Beyduḫt, Türk tilinçe Sewit. (21v16)

ṣüreyyā: < A. Ülker, Pervin yıldızlar topluluğu

▪ Astın üstün ʿarş-ı ṣüreyyāġa tėg[gen İbrāhīm] (37v13)

ṭārıḳ: < Yusufʾa rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʾl-ʿamūdān, Ẕüʾl-feraʿ, Ẕüʾl-ketfān. (67v3-5)

tolun: dolun, ayın on dördü

▪ Muḥammedüʾl-Muṣṭafānıŋ͡g nūrı Ādemnüŋ͡g allında ḳomıyur ėrdi, tolun ay meŋ͡gizlig. (7r13-14)

ükek: burç

▪ On ėki ükek yeti aḳrān ḳılıḳ (66v8)

ülgü: terazi burcu, burc-ı mizan

▪ Ol burçlar bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oġlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

ves̱s̱āb: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Cuhūd aydı: <...> Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Ves̱s̱āb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʿl-ʿamūdān, Ẕüʿl-feraʿ, Ẕüʿl-ketfān. (67v3-5)

yalçıḳ: ay

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, oŋ͡gay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. (66v6-7)

yaşıḳ (2): güneş; gölge

▪ Ol yulduzlar ḳayu turur tėse ayġıl: sekendiz, oŋ͡gay, kürüd, yaşıḳ, sewit, arzu, yalçıḳ. (66v6-7)

yay (2): yay; yay burcu, burc-ı kavs krş. **ya (2)**

▪ Ol burçlar bu turur: ḳoẕı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oġlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

yulduz (1): yıldız

▪ Yulduz aŋ͡glap aynı taŋ͡glap kök[ke aşġan İbrāhīm] (37v10)

zeyyāl: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri (diğer bir rivayette riyal olarak geçmektedir.)

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Ves̱s̱āb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʿl-ʿamūdān, Ẕüʿl-feraʿ, Ẕüʿl-ketfān. (67v3-5)

ẓuddūḥ: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Ves̱s̱āb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕüʿl-ʿamūdān, Ẕüʿl-feraʿ, Ẕüʿl-ketfān. (67v3-5)

zühre: < A. çoban yıldızı

▪ Zühre ḳamer şikārımız (223r20)

ẕü'l-amūdān: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕü'l-ʿamūdān, Ẕü'l-feraʿ, Ẕü'l-ketfān. (67v3-5)

ẕü'l-ferā: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕü'l-ʿamūdān, Ẕü'l-feraʿ, Ẕü'l-ketfān. (67v3-5)

ẕü'l-ketfān: < Yusuf Peygamber'e rüyasında secde eden on bir yıldızdan biri

▪ Anda kėḍin Resūl yarlıḳadı: ol yulduzlar atı Cereyān, Ṭārıḳ, Ḳāyis, Żuddūḥ, Feylāḳ, Muṣabbaḥ, Veṣṣāb, Riyāl bir rivāyetde Zeyyāl, Ẕü'l-ʿamūdān, Ẕü'l-feraʿ, Ẕü'l-ketfān. (67v3-5)

2.2.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları

āfet: < A. afet, felaket, bela

▪ kim bir ʿāfet tėgse sendin yime maḥrūm ḳalsa-miz, özi berat keltüre turur, (242v18-19)

ʿ**aḳīm**: < A. ne ağaçları ne de bulutları hareket ettiren, hafif esen rüzgâr

▪ tört muḫālif yėlni ḳopardı, ʿakīm, ṣarṣar, cenūb, şimālī, tört ṭarafdın kimini oynata başladılar. (156r3-4)

bus: sis, pus

▪ Üstün ḳapuġnı açturdı, nė körünür, tėse, ḳamuġ bus körünür, tėdi, (44r10-11)

buz: buz

▪ çuval içinde buz neteg çaḫşasa sün͡gükleri terisi içinde andaġ ḳaḳşayur ėrdi. (23r18-19)

cenūb: < A. güneyden esen rüzgâr

▪ tört muḫālif yėlni ḳopardı, ʿaḳīm, ṣarṣar, cenūb, şimālī, tört ṭarafdın kimini oynata başladılar. (156r3-4)

havā: < F. hava

▪ Bir ḳumlıġ ḳolġa kirdiler, cādūların kemişdiler, havā ısındı, (112v11)

hevāyī: < F. havaya has özelliği olan

ḳar: kar

▪ Kirşeni kar ḳanı ėn̂glik yaḳsa taġlar ṣūreti (68v2)

rīḥü'ṣ-ṣabā: < A. saba yeli

▪ Kin burar kindik yıpar rīḥüʿṣ-ṣabā bolup e[ser] (77v2)

ruḫā: < A. hafif yel, meltem

▪ Ḳavluhu taʿālā: ruḫā, ʿArab tilinçe ''yumşaḳ yėl'' bolur. (138r6-7)

ṣabā: < A. gün doğusundan esen hafif ve latif rüzgâr

▪ Tan̂g atarda ėsneyür tört bulun̂gdın şimāl ṣabā (68r20)

ṣāʿiḳa: < A. yıldırım

▪ Ṣaʿika ḳoptı, yėl esti, (121r3)

ṣarṣar: < A. fırtına

▪ ten̂giz ortasıġa yėtgende suwġa ėrklig ferişтege yarlıġ boldı, tört muḫālif yėlni ḳopardı, ʿaḳīm, sarṣar, cenūb, şimālī, tört ṭarafdın kimini oynata başladılar. (156r2-4)

şimālī: < A. kuzeyden esen rüzgâr

▪ tört muḫālif yėlni ḳopardı, ʿaḳīm, ṣarṣar, cenūb, şimālī, tört ṭarafdın kimini oynata başladılar. (156r3-4)

ṭūfān: < A. tufan

▪ Anı mündi yitdi ėrse ḫalḳġa tūfān heybeti (22v13)

yaġın: yağmur

▪ Ḳırḳ tün kün yaġın yaġdı, yerdin suw çıḳdı. (25r15)

yaġmur: yağmur

▪ Ḳırḳ yıl ol topraḳ üze yaġmur yağdı. Otuz toḳuz yıl ḳaḍġu yaġmurı yaġdı, bir yıl sewünç yaġmurı yaġdı. (6r6-7)

yaşın: şimşek

▪ İdrīs peyġāmber ʿaleyhiʾs-selām ol ʿömri üküş, dīdārı küsiş, ʿAzrāʾīlġa ḳatışġan, Rıżvān birle yanaşġan, dünyādın ḳuş tėg uçġan, tamuġġa kirip çıḳġan, ṣırāṭdın yaşın tėg kėçgen, uçmaḥ ḳapuġın açġan, özi ʿazīz, ornı eḍiz, arıġ ẕātlıġ Eḫnūḫ atlıġ İdrīs yalawaç ʿaleyhiʾs-selām. (19v12-16)

yėl: yel, rüzgâr

▪ Yıḍıġ yėl bėlgürdi. (14r12-13)

zelzele: < A. zelzele, deprem

▪ ḳaḍġuluġ bolup yėti tün kün yėr titredi, zelzele boldı. Nemrūd bilgelerni, ḥakīmlerni yıġdurdı, bu nė zelzele? tėp sordı. (42v5-6)

zemherīr: < A. kara kış, gün dönümünden sonraki şiddetli soğuklar

▪ Kėçti behmen zemherī[r] ḳış ḳalmadı ḳarı buzı (68r18)

2.2.2.3. Karanlık, Aydınlık, Işık, Gölge

ʿ**avır**: < A. ışığa tutulmuş, aydınlatılmış

▪ yėrge kirdiler, nūrdın yėr ʿavır ėrdi, anın͡g yaruḳluḳındın barur ėrdiler, (216r10)

aydın: parlak, aydınlık

▪ Beşīr tartdı, aşurdı, ḳavada Yūsufnı kördi, aydın kündin körklüg[rek]. (71v9)

karaŋ͡gġ/ḳu: karanlık

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḥ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiŋ͡ge ilingen, yaruḳ uçmaḥdın aḍrılġan, karaŋ͡ggu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

ḳaraŋ͡gġulu/ıḳ: karanlık

▪ Ḳaraŋ͡ggulug meŋ͡gizlig çıḳtılar, (114v20)

kölege: gölge krş. kölge, kölige

▪ Yaʿḳūb yalavaç bu sewünçni Mübeşşerege aydı, Mübeşşere umançlig boldı, Kenʿān yolı başında kölege ḳılıp olturur ėrdi, (105v3-4)

köletgü: gölgelik

▪ Aymışlar: Mevlī taʿālā öyün köletgüni on ülüş ḳılu yarlıḳadı, (233v11-12)

kölge: bk. **kölege**, **kölige**

▪ Taḳı aymışlar: T[aŋ͡grı] taʿālā Kaʿbe ornınça bir kėsek bulut ıḍdı, ol yėrge kölge ḳıldı. Ol kölgege tėŋ͡gleyü Kaʿbe ḳıldı. (52v7-9)

kölige: bk. **kölge**, **kölege**

▪ siŋ͡gek ḳonup ėmgetmesün tėp ḳabaḳ yıġaçın ündürdi, kölige boldı, (55r16)

köligelik: gölgelik

▪ Bir kün köre kelip köligelik ḳapuġında olturup Eyyūbnı ol ḥālde kördiler, (T162a13-14)

küjek: ışıltı, yansıma

▪ bu beyʿ İsrāʾīl ferʿidin ėrmiş, ol yėgirmi miṅg ḳaṭresi ėrmiş, ol künniṅg küjeki ėrmiş, (77v10-11)

lālā: < F. parlak

▪ Ḳul ḳılġan ol ḳamuġnı zülfınüṅg lālāları (65v15)

rūşen: < F. parlak, aydınlık; açık seçik

▪ Erḥam nūrındın cihān rūşen boldı. (144v20)

sāye: < F. gölge

▪ bir pāre aḳ bulut biregüniṅg başıġa sāye ḳılur. (189r4-5)

turuḳ: duru, parlak

▪ Yana altınç ḳat kök ferişteleri indi, olarnı egirdileri eliglerinde ḫurmā yıġaçınıṅg otdın közdin turukrak, ḳızıl yāḳūtdın arıġraḳ ḳatıġ ün birle ayturlar: (121r13-14)

yarp: insanın sevinince yüzüne gelen parlaklık, dinçlik

▪ Yarp yalavaç uluġı hem sawçılarnıṅg tamġası (181v1)

yaruḳ: aydınlık, parlak, ışık; aralık, açıklık

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḥ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiṅge ilingen, yaruk uçmaḥdın aḍrılġan, ḳaraṅġu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

yaruḳlu/ıḳ: aydınlık

▪ Iraḳdın ot köründi, ol yaruḳluḳ ot ermedi. (T172b4-5)

ẓulmet: < A. karanlık

▪ Küfr ü zulmet tūġlarını yerge çalġan Muṣṭafā (2r9)

2.2.3. Bitkiler

aġaç: ağaç krş. **yıġaç**

▪ yemedi içmedi söz sözleşgü vaḳt boldı ėrse şāh tut aġaçınıŋ̂g ḳabuḳın alıp aġzınġa sürtdi. (120r19-20)

alma: elma

▪ Ḳamuġ yemiş üç türlüg turur, kimiŋ̂g tışı yėnür alma, armūd meŋ̂gizlig, kimiŋ̂g içi yėnür tışı yėnmez (12v16-17)

aŋ̂gız: ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap

▪ İmdi yüz sek[s]en buġday aŋ̂gızın alıp Raḥmanı bir yolı urġıl, and boynuŋ̂gdın keçsün. (T164a11-12)

arfa: arpa krş. **arpa**

▪ Ey yumşaḳ töşekde yatmaġan, ey taġar ton keḍmegen, ey arfa ėtmekin toḳ yėmegen tėp yıġlayur erdi. (237v1)

armūd: < F. armut

▪ kimiŋ̂g tışı yėnür alma, armūd meŋ̂gizlig, (12v17)

arpa: arpa krş. **arfa**

▪ Ādem tarıġan buġday ündi, Ḥavvā tarıġan arpa ündi. (13v20)

artuç: ardıç ağacı

▪ artuç yıġaçıdın bir ṣūret ḳıldı. (142v18)

aşlıḳ: buğday, zahire

▪ Yėr yüzinde aşlıḳ tarıġu yėr ḳalmadı, (23r7)

ayva: ayva

▪ bir ayva keltürdi, Yūsuf anı yėdi, toydı. (71r7)

āzer: < Şâm vilâyetide bir yığaç bolur, uzunlukı yüz yegirmi arşun yana bir türlügi hem yüz yegirmi arşun, uzunı ve eni ber-â-ber turur.

▪ Yana sordum: yā Resūlaʿllāh olarnıŋ̑g̑ ṣıfatı neteg turur? Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: olar üç türlüg turur, biri ā̲zer̲g̲a meŋ̑gzer. (175r5-7)

bādām: < F. badem

▪ kimiŋ̑g içi yėnür tışı yėnmez yaŋ̑gaḳ, bā̲dā̲m meŋ̑gizlig, (12v17-18)

budaḳ: dal krş. **butaḳ**

▪ satıġçı er-men, mālım telim ammā ʿıyālim, ḳuruġ yıġaç-men, budakım yoḳ, (78r9)

buġday: buğday; başak burcu, burc-ı sünbüle

▪ Ėkki bu̲ġday yėdi çıḳdı sekkiz uçmaḥ mülkidin (5v12)

burçaḳ: burçak

▪ Tėgme bir miŋ̑g batman temürge, baḳırġa, ḳurġaşunġa burçaklıġ ol otdın salsa ḳızıl altun bolur ėrdi. (124r16-17)

butaḳ: budak, dal krş. **budaḳ**

▪ on maŋ̑gım <maŋ̑gdı>, buġday yıġaçıġa tėgdi, bir butaḳ sıdı, Ādem<ġa> keltürdi, aydı: (11v4)

caʿdī: < A. güzel kokulu, çabuk kuruyan bir bitki

▪ Kėçe bolsa Yeʾcūc ve Meʾcūc yėriŋ̑ge barurlar, yėyimleri kök ot turur, caʿdī atlıġ. (160r12)

çeçek: çiçek

▪ Ol çėçek teg eŋ̑gni küsep meŋ̑gzi solġan Yaʿḳūb ol (61v11)

çeçeklik: çiçeklik, bahçe

▪ Bu mundaġ çėçeklikde köŋ̑glüm bu kün seniŋ̑g birle bolup avunmaḳ tiler (80r13)

çenār: < F. çınar ağacı

▪ barġıl, çenār yıġaçı tikgil, terek yıġaçı me tėmişler. (23v18-19)

dāne: < F. tohum

▪ Ayaḳçı aydı: tüşüm bu turur kim üzüm yėyür ėrdim, üç dānesi çıḳtı, ol dānelerni yėrge tikdim, (88r13-14)

dār: < F. darağacı

▪ Melik dār tikip dārġa asayın tėyür, (154v2)

dıraḫt: < F. ağaç

▪ gül-āb kėltürüp Süleymānnıñ tegresinde saçtılar, yana tegresinde dıraḫtlar ḳıl[dılar], (148v15)

ekin: ekin

▪ Suʾāl: ėkin arasıda ḳavbaş sançmaḳda nė fāyide bar? Cevāb: Fāyide ol turur, (95r12)

eşcār: < A. ç. ağaçlar

▪ Sekiz uçmaḥ, ḥūr ve ḳuṣūr ve vildān ve ġılmān, enhār ve eşçār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṭahūr şarābı vaʿde ḳılmaġay ėrdim. (212v15-16)

ḫanẓala: < A. Ebu Cehl karpuzu da denilen acı ve iç sürdürücü, meyvesi portakal büyüklüğünde olan bir bitki

▪ ʿÖmer ḳuruġ yıġaç teg erdi, küfr ḫanẓalası birle yüklüg. Ḳaçan Muḥammed Muṣṭafā ırgadı ėrse küfr ḫanẓalası töküldi, (197r6-7)

ḫardala: < A. hardal tanesi

▪ Resūl aydı: kim bolġay kim [a]nıñ köñglinde ḫurdala endāzesinçe kir bolmaġay, maña kėlsün perīlerge baralıñ. (206r6-7)

ḫarpuz: karpuz

▪ kimiñiñ taşı ma yėnmez içi me yėnmez ḳaġun, ḫarpuz meñizlig. (12v18)

ḫart: < Adem Peygamber'in çocuklarının yiyeceği

▪ Aymışlar: olarnıñg yėmi ḫart atlıġ yėgen turur. Taḳı bir rivāyetde ḫartūt bilmesler, nerse tėmesler. (175r20-21)

ḫartūt: bk. **hart**

▪ Aymışlar: olarnıñg yėmi ḫart atlıġ yėgen turur. Taḳı bir rivāyetde ḫartūt bilmesler, nerse tėmesler. (175r20-21)

ḥınā: < A. kına

▪ Ḥavvānıñg közi yaşı tamġan yėrde ʿūd, ḳaranfūl, sünbül, ḥınā, osma ündi, (13r8-9)

ḫurmā: < A. hurma

▪ Ḫurmā yapurġaḳındın selleler örüp anı satıp bir ançanı öz yaraġlarıñga ḫarc ḳılıp ḳalġannı dervīşlerge bėrür ėrdiler. (36v19-20)

incir: incir

▪ Ḫaberde andaġ kelür: İncir yıġaçı Ādem ve Ḥavvāġa bėş yapurġaḳ bėrdi. (12v11-12)

ḳabaḳ: kavak (ağacı)

▪ kėlgünçe ıwuḳ kitmiş suw ḳurımış, kabak hem ḳurımış. (157v6-7)

ḳabuḳ: kabuk

▪ yemedi içmedi söz sözleşgü vaḳt boldı ėrse şāh tut aġaçınıñg kabuḳın alıp aġzınġa sürtdi. (120r19-20)

kāfūr: < F. güzel koku, misk

▪ Melik ol sözge sewündi on tewe yüki buġday, on tewe on miñg kümüş, on batman yıpar, on batman ʿanber, on batman kāfūr keltürüp bularġa bėrdiler. (63r14-15)

ḳaġun: kavun

▪ Ḳamuġ yemiş üç türlüg turur, kimini͡ŋg tışı yėnür alma, armūd me͡ŋgizlig, kimini͡ŋg içi yėnür tışı yėnmez ya͡ŋgaḳ, bādām me͡ŋgizlig, kimini͡ŋg taşı ma yėnmez içi me yėnmez kaġun, ḫarpuz me͡ŋgizlig. (12v16-18)

ḳamış: kamış

▪ Duʿā ḳıldı ėrse müstecāb boldı. Mevlī taʿālā uçmaḥdın ḳamış ıḍdı ve yarlıġ boldı kim bu kamış kimni͡ŋg boyıġa te͡ŋg kelse ol kimerse sizge melik bolsun. (132r13-14)

ḳaranfūl: < A. karanfil

▪ Ḥavvānını͡ŋg közi yaşı tamġan yėrde ʿūd, ḳaranfūl, sünbül, ḥınā, osma ündi, (13r8-9)

ḳārīn: < A. börülce

▪ İḍi ʿazze ve celle yėrdin üngen ẕerġūn, ḳārīn, sarmusaḳ, yasmuḳ, soğan bėrsün. (119r4-5)

kettān: < A. keten

▪ Sāre başınġa kettān çadır örtünüp kirdi. (45v12)

kin: güzel koku, misk

▪ Kin tüzer kindik yıpar yıḍ yıḍlanur yābān yazı (68r20)

ḳonaḳ (1): bir tür ufak darı

▪ közleri yaşındın ḳonaḳ boldı, (13v17-18)

ḳorıġ: koru, küçük orman

▪ Ḥuẕeyfe aytur: men me olarnı͡ŋg birle çıḳtım, bir korıġda olturdum, biregü keldi ḳılıç birle urayın tėdim ėrse Resūl ʿaleyhiʿs-selām vaṣiyyeti kö͡ŋglümge tüşti, (229r12-13)

lāle: < F. lale

▪ Lāle saġraḳın içerde sayrar esrüp sanduvaç (68v3)

mamuḳ: pamuk

▪ tegresinde mamuḳ şemʿ yaḳtı, otun yıġdı ėrse kün çerāġı tėgdi, mamuḳ şemʿi yaḳıldı, (173v18)

menna: < A. kudret helvası

▪ menna veʾs-selvā kerāmet ḳıldı. ‘‘menna’’ yandaḳ şekeri bolur, (118v9)

mīve: < F. meyve, yemiş

▪ Cevāb: Mevlī ʿazze ve celle Cebreʾīl ʿaleyhiʿs-selāmnı ıḍu bėrdi ve Yūsuf namāz ḳılıp olturuda üzümge meŋ̑gzer mīve kėltürdi ve Yūsufnıŋ̑ ėrni üze ḳoydı. (87v3-5)

nār: < F. nar

▪ bulardın feryād tėggil, maŋ̑ga raḥm ḳılġıl, tėp nār tėg yaŋ̑gaḳı üze ahar tėg yaşı boldı. (70r6-7)

nebāt: < A. bitki

▪ yėrdin nebāt öndürmedi, (23v14)

noḫūd: < F. nohut

▪ ilgerüdin siydiler noḫūd ündi, (13v18)

ot (2): ot

▪ Olarnıŋ̑ ḳatında bir ot ḳuruġ taġ bar ėrdi. (34v11-12)

öwün: buğday tanesi

▪ Ol öwün boġzında yumġaḳ ḳaldı. (11v8-9)

paḫta: < F. pamuk

▪ Ol orun üze yaŋ̑ı paḫtalar töşep yumşaḳ orun ḳılıp üŋ̑ür aġzındın tutup astın ḳazıp Loḳmānġa yavuḳ kėldiler (16420-21)

piste ‘‘F. fıstık’’

▪ aydı: ay teg yüzin, kün tėg körkin, ḳalem tėg közin, oḳ tėg kirpükin, ʿaḳīḳ teg irinlerin, yinçü tėg tişlerin, piste teg aġzın, ḳızıl meŋ͡gzin, sılıġ özin, boynın ḳuçup öpüp aydı: (50v7-9)

reyāhīn: < A. ç. reyhanlar, fesleğenler

▪ Sekiz uçmaḥ, ḥūr ve ḳuṣūr ve vildān ve ġılmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṭahūr şarābı vaʿde ḳılmaġay ėrdim. (212v15-16)

saman: saman

▪ tėriŋ͡g tüpi, tar aġzı, kėŋ͡g eni, saman birle, arıġsız nerse birle tolturdı. (43r10-11)

sarmusaḳ: sarımsak

▪ İḍi ʿazze ve celle yėrdin üngen ẕerġūn, tāḫārın, sarmusaḳ, yasmuḳ, soğan bėrsün. (119r4-5)

soġan: soğan

▪ İḍi ʿazze ve celle yėrdin üngen ẕerġūn, tāḫārın, sarmusaḳ, yasmuḳ, soğan bėrsün. (119r4-5)

sünbül: < F. sümbül

▪ Ḥavvānıŋ͡g közi yaşı tamġan yėrde ʿūd, ḳaranfūl, sünbül, ḥınā, osma ündi, (13r8-9)

şaḫ: < F. dal

▪ Aymışlar: Ḳıbṭ lüġatinçe mū ‘‘suw’’ bolur, sī ‘‘şāḫ’’ bolur, ‘‘yıġaç arasında’’. (T169b7)

şaḳāyıḳu’n-nuʿmān: < A. gelincik

▪ yaŋ͡gaḳları nūrındın şaḳāyıḳuʿn-nuʿmān atlıġ çėçek uwtanur erdi. (67r10)

şecere: < A. ağaç

▪ Şecere atlıġ yıġaçnıŋ͡g tüpinde tüştiler, (225r19)

tal: dal

▪ Tal yıġaçlar yeŋ͡ğ salışur oynayur tėg bay ḳızı (68v1)

tarıġ: darı, ekin, buğday, zahire

▪ Ḳamuġ aşlıḳı tarıġı ḳurıdı. (T159a3)

tarıḳ/ġ: darı, buğday, ekin, tane, tohum

▪ Aydılar: aşlıḳ tarık bar[ça] bir sarāyda yıġar-biz, (216v4-5)

terek: asma

▪ barġıl, çenār yıġaçı tikgil, terek yıġaçı me tėmişler. (23v18-19)

tiken: diken

▪ āvāznı ėḏerdim ėrse tiken arasında bir abuşḳa kördüm yawlaḳ yıġlayur, (11v12-13)

tikenlik: dikenlik

▪ Yawuz yolġa yolçıladılar, tikenlik yėrge tüşti, (18r13-14)

tut: dut

▪ yemedi içmedi söz sözleşgü vaḳt boldı ėrse şāh tut aġaçınıŋ͡ğ ḳabuḳın alıp aġzınġa sürtdi. (120r19-20)

ʿ**ūd**: < A. öd ağacı

▪ Ḥavvānıŋ͡ğ közi yaşı tamġan yėrde ʿūd, ḳaranfūl, sünbül, ḥınā, osma ündi, (13r8-9)

urluḳ: tohum

▪ ol tört uy boynunġa urdı. Melik sarāyıġa ḳoş sürdi, urluk saçdı. (162r16)

üzüm (1): üzüm krş. **yüzüm**

▪ Andın keçtiler, bir borlaḳ kördiler, ferişte aydı: üzüm alıp yese-miz bolġay mu? (20r12-13)

yafraḳ: yaprak krş. **yapurġaḳ, yawurġaḳ**

▪ kāfirler yıġaçıdın yafrak üzmesün, tėp Mışrdın çıḳġanımızda andaġ ḳılduḳ. (97r14-15)

yandak şekeri: kudret helvası

▪ menna veʿs-selvā kerāmet ḳıldı. ‘‘menna’’ yandak şekeri bolur, ‘‘selvā’’ buldurcın ėti bolur, (118v9-10)

yapurġaḳ: yaprak krş. **yafraḳ, yawurġaḳ**

▪ ėligleri birle ʿavretlerin örtüp yıġaçdın yıġaççġa yapurġak tileyü yügrü başladılar. (12r12-13)

yasmuḳ: mercimek

▪ ilgerüdin siydiler noḫūd ündi, kėyindin salġan yasmuḳ ündi. (13v18-19)

yawurġaḳ: yaprak krş. **yafraḳ, yapurġaḳ**

▪ Olar aydılar: yawurġakġa bitgen aş üze bu asıġ ḳılmas ėrmiş, (174r4-5)

yėgen: yemiş, yiyecek

▪ Aymışlar: olarnın͡g yėmi ḫart atlıġ yėgen turur. (175r20-21)

yemiş: meyve, yemiş

▪ Ḳamuġ yemiş üç türlüg turur, (12v16-17)

yıġaç: 1) ağaç, değnek, sopa, tahta krş. **aġaç**

▪ Dürüstrek ḳavlde ol yıġaç buğday yıġaçı turur. (8r17-18)

yigde: iğde

▪ Ol sebebdin Ādem oğlanları yıġaçları tikgende yigde yıġaçını suwdın ıraḳ tikdiler suwsuz ḳalsun tėp. (12r17-18)

yulduz (2): kök

▪ ördek suw [içg]eli kelip barġınça ḳabaḳ yıġaçının͡g yulduzın kėsdi, (55r16-17)

yulġun (2): güz ağacı

▪ Ol yėrde aḳ tiken birle yulġun ündi, (16v7)

yü͡ng: pamuk, yün, hayvan tüyü, tüy

▪ birin Ādem yėrge tikdi yü͡ng boldı, (12v14-15)

yüzüm: üzüm krş. **üzüm**

▪ Loḳmān ol çuḳurġa kirürde ḳırḳ batman ḳuruġ yüzüm alıp kirdi, (164v10-11)

zaʿferān: < A. safran, safran denilen sarı renkli çiçek

▪ Ḫadīce ḳarabaşlarıġa fermānlap ėrdi, altun idişlerge zaʿferān ėzip ḳoyun͡g. (192r5)

z̲erġūn: < A. sebze

▪ Yana aydılar: ey Mūsī, duʿā ḳılġıl, İḍi ʿazze ve celle yėrdin üngen z̲erġūn, tāḫārın, sarmusaḳ, yasmuḳ, soğan bėrsün. (119r4-5)

zeytūn: < A. zeytin

▪ Z̲eytūn yıġaçını͡ng yapurġaḳını tumşuḳında alıp keldi, (27r7)

2.2.4. Hayvanlar

2.2.4.1. Evcil Hayvanlar

aḫta: iğdiş edilmiş at

▪ aḫta kördiler aṭ ayġır yoḳ, aṭ kördiler Ḥüseyn yoḳ. (248v1)

aṭ/t: at

▪ Törtünçi ḳat kök aḳ yinçüdin turur, atı Yāhūn, ferişteleri at ṣūretlıġ, uluġları Nevbāyil atlıġ. (3v15-17)

ayġır: aygır, at

▪ Firʿavn mingen ayġır anı körüp tizginin Firʿavn ḳo[paru] çıḳarıp soñ͡gıdın tüşdi. (116r2-3)

baḳlan ḳozı: yeni doğmuş, semiz kuzu

▪ Turna ün tartıp öterde sekrişür baḳlan ḳozı (68v3)

boġra: boğa; deve yavrusu

▪ ʿÖmer hem ʿArab arasında esrük boġra teg ėrdi. (198r4)

bota: deve yavrusu

▪ Bota toġdı barça boḍun anı teñ͡gle kördiler (31r19)

burāḳ: miraç gecesinde Hz. Muhammed'e gönderilen binek

▪ Eger Nūḥ peyġamberġa kime bėrip suwda yörütdüm ėrse Muḥammedge burāḳ bėrdim, havā üze yörütdüm. (206v10-11)

buzaġu: buzağı

▪ Ol butlar buzaġu ṣūretlıġ ėrdi. (116v19)

bülbül: bülbül

▪ Kumri bülbül muḳrī bolup ün tüzer tün kündüzi (68v5)

cummāze: dişi deve

▪ sėvinçiley kėlgenge minip kėlgen cummāzeni tüzüki birle bėrür, yaḫşı bėzegeyin, (190r16)

çüjek: < F. tavuk

▪ ol ravża çėçeki, ol beyże çüjeki ermiş. (77v11)

düldül: Mısır meliki Mukavkış'ın Hz. Muhammed'e hediye ettiği katır

▪ yana bir ḫaṭır ıḍtı Düldül atlıġ. (230r17)

eçkü: keçi krş. **ekçi**

▪ Ėwlügüm aydı: bir saġu arpa bar, bir ėçkü bar, un ögiteyin, sen ėçküni boġuzlaġıl. Cābir eçküni boġuzladı, (228v5-6)

ekçi: keçi krş. **eçkü**

▪ Altınçı ekçi teg emçekidin süt bėrür. (170v19-20)

eşek: eşek krş. **eşgek**

▪ ḳaḥṭlıḳ ol ḥadde ėrdi kim bir ėşek başını tört altun maġribīġa alur ėrdiler. (101v14-15)

eşgek: bk. **eşek**

▪ burun ėşgek alġıl tėp küler ėrdiler. (24r5)

ḫaçır: katır krş. **ḳaçır, ḫaṭır**

▪ Andın soŋ̄g bir burāḳ keltürdi, aḳ tüglüg ḫaçırdın kiçigrek ėşekdin uluġraḳ. (208v8-9)

ḥamel: < A. koç burcu, burc-ı hamel

▪ Aydılar: ey ata, yaz küni boldı, bu kün kün atlıġ sulṭān, ḥūt atlıġ ḳışlaḳdın ḫamel atlıġ yazġa oġradı. (68r12-14)

ḫaṭır: katır krş. **ḫaçır, ḳaçır**

▪ yana bir ḫatır ıḍtı Düldül atlıġ. (230r17)

ḫorūs: < F. horoz

▪ ėni yėgirmi ḳarı, her burcı on ėki ḳarı, tėgme bir burcda bir ḫorūs, tavuḳ. (141r20)

inek: inek

▪ Yana yüz miŋ̄g iŋ̄gen tewe, yüz miŋ̄g aṭ, yüz miŋ̄g uy, yüz miŋ̄g inek, yüz miŋ̄g ḳoy, tört yüz ḳarabaş, ḳamuġını altun birle ḳaplaġlıġ bėrdi. (46v17-19)

i͡ngen (2): dişi deve

▪ Ol ẖilʿatin keḏgen, tėp ḳavmınġa ögüt bėrgen, cevabın işitken, teşrīfini bulġan, taşdın duʿā ḳılıp i͡ngen çıḳarġan, tėp Ḥaḳ dīnġa ündegen Ṣāliḥ peyġamber ʿaleyhiʿs-selām. (31r12-16)

it: it, köpek

▪ Ādem itni üdürdi, it Ādemġa ısındı, (13r15-16)

ḳaçır: katır krş. **ẖaçır**

▪ Bu ḳıṣṣa içinde fāyideler bar. Ol fāyide bu turur: kaçır otun kėtürdi urugı kesildi, (43r2-3)

ḳançıḳ: dişi köpek

▪ Ėwinde bir kançıḳ iti bar ėrdi, bir ẖarc ėşgeki bar ėrdi. (27v13)

ḳaz: kaz

▪ Kökde oynar ḳol salışur ḳuġu kaz ḳıl ḳarluġaç (68v4)

ḳısraḳ: kısrak

▪ ḳamuġı bir ṭonluġ ellig kısrak bir ṭonluġ, onı ḳula, onı ḳara, onı boz, sekizi ala, biri çapar, (148r19-20)

ḳoç: koç krş. **ḳoçḳar**

▪ Ḳoç fidāsın Cebrāʾīldin yėrde bulġan [İbrāhīm] (37v15)

ḳoçḳar: bk. **ḳoç**

▪ Mevlī taʿālā sekiz ḳoy ıḏdı, yėtisi saġlıḳ biri koçḳar. (13v10)

ḳoy: koyun

▪ Mevlī taʿālā sekiz ḳoy ıḏdı, yėtisi saġlıḳ biri ḳoçḳar. (13v10)

ḳozı: kuzu; koç burcu, burc-ı hamel

▪ Ol burçlar bu turur: ḳozı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oğlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

möşük: kedi

▪ Taḳı aymışlar: möşük tamdın tamġa aşıp yörise yüz yıġaç yėr yörir ėrdi. (23r10-11)

naʿce: < A. koyun

▪ Cevāb: ḳamuġ cānlıġlarda uyat endāmı örtüglüg ḳoy turur, anı naʿce tėdiler. (135v5-6)

oğlaḳ: oğlak; oğlak burcu, burc-ı cedi

▪ Ol burçlar bu turur: ḳozı, uy, erendend, ḳarçıḳ, kür arslan, buġday başı, ülgü, çıdan, yay, oğlaḳ, könek, balıḳ. (66v3-5)

öküz: öküz

▪ Bėş yüz ḳoş öküz tarıġçılıḳı bar erdi. (T158b2)

ördek: ördek

▪ suw üze ördek yörügenin körgüzü bėrdi, (24r1)

saġlıḳ (1): dişi koyun, sağmal

▪ Mevlī taʿālā sekiz ḳoy ıḍdı, yėtisi saġlık biri ḳoçḳar. (13v10)

sanduvaç: bülbül

▪ Lāle saġraḳın içerde sayrar esrüp sanduvaç (68v3)

sıġır: sığır

▪ Bu yėtti aruḳ sıġır, ol yėtti sėmiz sıġırġa ḥamle ḳılurlar, (89v1-2)

tana: dana

▪ ʿAbduʾllāh ʿAbbās raẕiyaʾllāhu ʿanhümā aytur: ol kün olar bir yaşar tana boğuzlasalar ėmgekleri artmas ėrdi. (128r8-9)

taw/vuḳ: tavuk

▪ Ol sebebdin tawuk uçmas bolup ādemīler birle ḳaldı. (26v17-18)

tew/ve: deve

▪ Ṣālihġa aydılar: bu tewe bizge kerekmez. (35r3)

ṭūtī A. papağan

▪ Tal yıġaçlar minberinde ṭūtī ḳuş meclis tutar (68v5)

uḍ: sığır krş. **uy**

▪ Törtinç kün yana keldi, yarlıġ tegürdi, aydı: miṅg uḍ bėriṅg. (T153b17)

uy: sığır; boğa burcu, burc-ı sevr krş. **uḍ**

▪ Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, atı Ruḳīʿā turur, ferişteleri uy ṣūretlıġ turur, (3v10-11)

2.2.4.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları

aḫyel: Araplarda uğursuz sayılan arı kuşu, boyunburan kuşu

▪ atı ʿArab tilinçe aḫyel ėrdi, Türk tilinçe kök ḳarġa. (3r19-20)

ʿ**anḳā**: efsanevi anka kuşu

▪ Andın soṅg Süleymān turnanı, bürkütni, ʿanḳānı yiberdi, barıṅg hüdhüdni tapıp kėltüriṅg. (147r12)

arı: arı krş. **aru**

▪ altınçı ʿasel arısı andın ādemīġa şifā bolur üçün. (13v5)

arslan: arslan; arslan burcu, burc-ı esed

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalḳ yaratdı. Biri erkek aslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana bir tişi but ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan ṣūretlıġ. (4r8-11)

aru: arı krş. **arı**

▪ birin aru yėdi ʿasel boldı, (12v14)

as: as, kürkünden yararlanılan bir hayvan

▪ Yėrde yügrüp cüft alışur as teyi‿ng kiş ḳunduzı (68v4)

azıġlıġ (2): yırtıcı hayvan, canavar

▪ Aġuluġ bolsun azıġlıġ barça anı‿ng işçisi (137r9)

baḳa: kurbağa; kaplumbağa

▪ Nūḥ ʿaleyhiʿs-selām baḳa ėtini yılanġa bėrdi. (26r4)

balıḳ: balık; balık burcu, burc-ı hut

▪ birin balıḳ yėdi ʿanber boldı, (12v13-14)

bars: pars

▪ Süleymān yüz mi‿ng arslan, yüz mi‿ng bars, yüz mi‿ng ḳaplan, yüz mi‿ng böri, yüz mi‿ng şaġal kömek ıḍdı. (142r7-8)

bay ḳızı: kuğu kuşu

▪ Tal yıġaçlar ye‿ng salışur oynayur tėg bay kızı (68v1)

böri/ü: kurt

▪ Üçünçi kök ḳızıl yāḳūtdın turur, atı Ḳīdem, ferişteleri böri ṣūretlıġ, uluġları Kökbāyil atlıġ. (3v14-15)

buldurçın: bıldırcın

▪ menna veʿs-selvā kerāmet ḳıldı. ‘‘menna’’ yandaḳ şekeri bolur, ‘‘selvā’’ buldurcın ėti bolur, söklünmiş. (118v9-10)

bürküt: bir tür büyük av kuşu

▪ Ėkinçi ḳat kök kümüşdin turur, Felūn atlıġ, ferişteleri bürküt ṣūretlıġ, uluġlarınıñg atı Rikbāyil turur. (3v12-14)

cānver: canavar

▪ Ol taġda böri, ḳaplan, arslandın özge cānver bolmas ėrdi. (154v15-16)

çekürge: çekirge krş. **çökürge**

▪ İḍi ʿazze ve celle Mūsīġa yalavaçlıḳda toḳuz nerse bėrmiş ėrdi. Ḳavluhu taʿālā: Evvel tayaḳ, ėkinçi beyżā elig, üçünçi inficār, törtünçi infilāḳ, bėşinçi ṭūfān, altınçı çekürge, yėtinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzunçı ḳan. (114r8-10)

çıḍan: çıyan; burc-ı akrep krş. **çıyan**

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalḳ yaratdı. Biri erkek aslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana bir tişi but ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan ṣūretlıġ. (4r8-11)

çıpçuḳ: serçe

▪ bir çıpçuknı kördiler, teñgizge indi, tumşuḳı birle suw aldı uçdı, (130r13)

çıyan: çıyan; burc-ı akrep krş. çıḍan

▪ Çıyan hem yay oġlaḳ könek hem balıḳ (66v10)

çibin: sivrisinek

▪ Mevlī ʿazze ve celledin çibin çerigiñge yarlıġ boldı, ḳamuġ çibinler çıḳıp keldiler, (44v4-5)

çökürge: çekirge krş. **çekürge**

▪ İḍi ʿazze ve celle çökürge ıḍdı, aşlıkların yėyü başladı, (114r17)

fīl: < A. fil

▪ Ḳıṣṣa-i Eṣḥābüʿl-Fīl (179v11)

hüdhüd: < A. hüthüt kuşu

▪ Törtünç hüdhüd Süleymānġa ėlçi bolmış üçün, (13v3-4)

ıwuḳ: kırlarda, taşlı yerlerde yaşayan geyik

▪ Ḳaçan teni küçlendi, ḳuvveti kirdi ėrse bir kün ḥācetġa barıp ėrdi, kėlgünçe ıwuk kitmiş suw ḳurımış, ḳabaḳ hem ḳurımış. (157v6-7)

ḳaplan: kaplan

▪ Yarġusında kür arslan böri kaplan ḳoyçısı (137r10)

ḳarçıġay: kartal, doğan

▪ tėgme bir ḳuş üze bir ṭāvus ḳızıl yāḳūtdın, tėgme bir ṭāvus üze bir ḳarçıġay arıġ yāḳūtdın, ḳanatları yinçüdin, tėgme bir karçıġay başı üze bir ḳoġur ėrdi, (147r1-2)

ḳarġ/ḳa: karga

▪ Ançada Taṉgrı fermānı birle ėki karġa keldi, (16r8-9)

ḳarġavul: bir tür kuş

▪ yarlıġ keldi: barġıl ḳuş awlaġıl. Awladı, bir ḳarġavul tutdı, (14v17-18)

ḳarġu: atmaca

▪ Alnıṉgız çın tolu ay teg ḳaynayur karġu ḳaraḳ (77r15)

ḳarınça: karınca

▪ İḍi ʿazze ve celle Ādemniṉg oġlanların ādemī ṣūretinçe oṉgurḳasındın çıḳardı, ḳarınça meṉgizlig uşaḳ, ḳamuġı ʿāḳil ma ėrmez, (10r17-18)

ḳarınçḳ/ġa: bk. **karınça**

▪ Süleymān karınçḳa birle sözleşgeni t[urur] (138v20)

ḳarluġaç: kırlangıç

▪ üçünç karluġaç Sūretüʾl-ḥaşr āḫirin oḳır üçün. (13v1-2)

kebūter: < F. güvercin

▪ Mevlī taʿālā ėki kebūterni yiberdi, (220r19)

keḍik: geyik; yabani hayvan krş. **keyik**

▪ aydı: ata, keḍik ėti uş keltürdüm, tėdi. İsḥāḳ ol ėtni yėdi. (54v2)

kelebek: kelebek

▪ Yarlıġ: Zelīḫā kelebek teg özin otġa atdı, ḳul alur bolup ḳulluḳġa özin satdı, (77r9)

kelez: kertenkele

▪ İbrāhīm a͡ngа eḍgü duʿā ḳıldı. Kelez kelip otnı ürer ėrdi. (41r6)

keme: fare

▪ ammā ol ḳaṭre suw balıḳlarġa tėgdi, balıḳlar tirildiler sėkrip te͡ngizge tüşdiler, keme sıçḳan inge kirgen teg. (129v3-5)

kerges: < F. akbaba

▪ Aydı: kerges ʿömri kerek. Tėgme kerges üç yüz yaşayurlar. Loḳmān bir kerges balasın alıp iktüledi (30r18-19)

keyik: geyik; yabani hayvan krş. **kedik (1)**

▪ Ammā özi͡ngе me͡ngzeyür kimerse yoḳ üçün kö͡ngli tölenmedin keyik tėg bolup uşmaḥ içinde yöriyür ėrdi. (7v4-5)

ḳıl (2): kılkuyruk kuşu

▪ Kökde oynar ḳol salışur ḳuġu ḳaz ḳıl ḳarluġaç (68v4)

kiş: samur

▪ Yėrde yügrüp cüft alışur as teyi͡ng kiş ḳunduzı (68v4)

kögerçgün: güvercin krş. **küverçgün**

▪ Bir ürü͡ng kögerçkün aġızlarındın çıḳar. Kelip olarġa sözleyü bėrdi. (22r21)

ḳuġu: kuğu

▪ Kökde oynar ḳol salışur kuġu ḳaz ḳıl ḳarluġaç (68v4)

ḳulan: kulan, yaban eşeği

▪ İḍi ʿazze ve celle kulannı ıḍdı. (158v20)

ḳumrī: < A. kumru

▪ Kumri bülbül muḳrī bolup ün tüzer tün kündüzi (68v5)

ḳumursḳ/ġa: karınca

▪ ḳalġan aşlıḳnı başı birle anbār ḳıldurur ėrdi, ḳuş kumursġa yėmesün, tėp. (92v10-11)

ḳunduz: kunduz

▪ Yėrde yügrüp cüft alışur as teyiñg kiş kunduzı (68v4)

ḳurt/d: kurt, böcek, solucan; börü

▪ Yinçü tėlgen kurt aydı: ey Süleymān, Mevlīdin ḳolġıl, mañga ḳuruġluḳda rūzī bėrsün. (149r7-8)

ḳuş: kuş

▪ yarlıġ keldi: barġıl kuş awlaġıl. (14v17)

ḳuzġun: kuzgun, karga

▪ Zeʿūm aydı: sen nė ḳuş turur-sen? Zeʿūmġa aydı: men ḳuzġun-men. (33r10-11)

küverçgün: güvercin krş. **kögerçgün**

▪ Aymışlar: ol küverçgün ermes erdi. (T155a5)

küye: güve

▪ İḍi ʿazze ve celle Mūsīġa yalavaçlıḳda toḳuz nerse bėrmiş ėrdi. Ḳavluhu taʿālā: Evvel tayaḳ, ėkinçi beyżā elig, üçünçi inficār, törtünçi infilāḳ, bėşinçi ṭūfān, altınçı çekürge, yėtinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzunçı ḳan. (114r8-10)

muṣammaʿ: < A. yaban geyiği

▪ Aymışlar: olar tört türlüg tururlar, biri Yeʾcūc, biri Meʾcūc, biri muṣammaʿ, biri kümeyt. (176r8-9)

nūn ‘‘A. balık’’

▪ Munda suʾāller bar: Suʾāl: Ẕaʿn-Nūn nėdin atandı? Nūn ‘‘balık’’ turur. (156v3)

örümçek: örümcek

▪ örümçek öyin kördiler, (220v1)

peşşe F. sivrisinek

▪ peşşeler ulugı Ṭūṭārūs atlıġ Süleymānnıŋ isin aldı, (143v5-6)

pīl: < F. fil

▪ tėgme yapurġaḳları pīl ḳulaġıġa meŋgzeyür, (209r8)

sazın: büyük yılan, ejderha

▪ Bu ne turur? tėyü sordı. Aydılar: bu yėrde bir sazın yılan bar, teŋgizdin çıḳar, (36v21)

seçe: serçe krş. **seçek**

▪ Ḳamuġ yıġılıp keldiler. İlk burun seçe kelip Ādemnüŋ başınġa ḳonup saçın yola başladı. (13r12-13)

seçek: krş. **seçe**

▪ sėçek çöp taşıdı, (43r3)

sıġun: yaban sığırı, dağ keçisi

▪ Mundın burun bir sıġun ḳapuġġa kelip moynuzı birle ḳapuġnı ḳaḳmış ėrdi. (227v12-13)

siŋgek: sinek

▪ Siŋgek bardı, kėç ḳaldı, (25v14)

suw bakası: kurbağa

▪ bėşinç suw baḳası Nemrūd otınġa su keltürmiş üçün, (13v4)

şaġal: < A. çakal

▪ Süleymān yüz miṉg arslan, yüz miṉg bars, yüz miṉg ḳaplan, yüz miṉg böri, yüz miṉg şaġal kömek ıḍdı. (142r7-8)

ṭāvus: < A. tavus kuşu

▪ Tāvūs Yeşānġa tüşdi. (13r3-4)

taw/vuşḳan: tavşan

▪ Anıṉg bir ḳulı bir tawuşḳannı ḳawdı. Tawuşḳan kelip Ḳarḳīsūnḳa sıġındı. (T156a8-9)

teyiṉg**:** sincap

▪ Yėrde yügrüp cüft alışur as teyiṉg kiş ḳunduzı (68v4)

tilkü: tilki krş. tülki

▪ Balta kötrüp tilkü siygen butnı soyġan aç turup (37v16)

toṉg**uz:** domuz

▪ Ḫaberde andaġ keltürmişler: üç nerse yoḳ ėrdi kimide, deryā içinde boldı: biri möşük, ėkinçi sıçḳan, üçünçi toṉguz**.** (25v1-3)

turna: turna

▪ Turna ün tartıp öterde sekrişür baḳlan ḳozı (68v3)

tülki: tilki krş. **tilkü**

▪ Ḥikāyet: Bir kün ʿĪsī yazıġa çıḳtı, bir tülki[ni] kördi inidin çıḳar**.** (172r10-11)

yaġan: fil

▪ yaġan bir kökredi Yaʿḳūb ėli birle işitdiler. (63v16)

ya͡ngan: fil krş. yaġan

▪ Sıġadı ėrse ya͡ngan ḳuyruḳın tepretdi, (26r18-19)

yarasaġ: yarasa

▪ Aymışlar: ol ḳuş yarasaġ turur. Suʾāl: yarasaġ ḳuş tilediler, özge ḳuş tilemediler, (170v14-15)

yılan: yılan

▪ Ol oġurda yılan, körklüg ṣūretlıġ tewege me͡ngzeyür ėrdi, (11r13-14)

yılḳı: hayvan, hayvan sürüsü

▪ İblīs aydı: ḳarnın͡gdaḳı urı yılḳı bolġay mu? (14r20-21)

2.2.4.3. Hayvan Toplulukları

ḳara (2): yılkı ile birlikte hayvan, hayvan sürüsü anlamlarında kullanılır bk. **yılkı**

ḳaṭār: < A. katar, hayvan dizisi, sırası

▪ tėveler burunduḳ üzdiler, ḳaṭār bozdılar, esrük boġralar teg cuhūdlarġa ḥamle ḳıldılar, (190r9)

sürüg: sürü

▪ İdrīs ozaḳı cevābını aydı. Andın kėçti, bir sürüg ḳoyġa keldiler, (20r13-14)

yılḳı: hayvan, hayvan sürüsü

▪ İblīs aydı: ḳarnın͡gdaḳı urı yılḳı bolġay mu? Ḥavvā bu sözge ḳaḍġuluġ boldı. (14r20-21)

yılḳı ḳara: dört ayaklı hayvanlara verilen isim

▪ Sansız ḥamd u ṣenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Ta͡ngrıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

in: in, vahşi hayvan yuvası

▪ tonın destārın ol inlerge tıḳdı, özi yalaŋ̂g̃ ḳaldı, ėki in aġzı açuḳ ḳaldı, (220r8-9)

2.2.5. İnsan Bedeni

2.2.5.1. Beden, Organlar, Dokular

aḍaḳ (1): ayak krş. **ayak**

▪ Suʾāl: Mekke Ṭāyifdin fāżılraḳ turur, Ādem başı Ṭāyif tapa aḍaḳı Mekke sıŋ̂g̃ar bolmaḳıŋ̂g̃a ḥikmet ne ėrdi? (6r9-10)

aġ(ı)z: ağız; giriş; kapak

▪ Ögsüzler mālın yėgen ḳarınlarnıŋ̂g̃ köz ḳulaḳlarından, aġız burunlarından ot yalınlar çıḳġusı. (249r9-10)

a(l)ın: alın; karşı, ön, ön taraf

▪ Aydılar: uşbu taşdın bir iŋ̂g̃en çıḳarġıl, ḳızıl tülüg, tili ḳara, boynı yoġun, alını tülüg, yelini yėtilmiş. (34v16-17)

arḳa: arka, sırt; bir defada sırta yüklenecek yük; destek, dayanak

▪ Şemʿūn aydı: ḳamuġ yıġılıp arka bir ḳılıp tamnı yıḳalıŋ̂g̃. (64v5)

aşuḳ (1): aşık, aşık kemiği

▪ suw keldi aşuḳıŋ̂g̃a tėgdi, (24v12)

av/wuç: avuç krş. **owuç**

▪ ʿÖmer raẕiyaʾllāhu ʿanhu ḳaḍġuluġ boldı, Şāmġa Yemenge kişi yiberdi. Yemendin bir avuç çökürge kėltürdiler, (114v11)

aya: aya, avuç içi, el ayası

▪ Süleymānnıŋ̂g̃ taḫtı üze aya çaḳlıġ kün tüşmiş, (146v3)

ayaḳ: ayak krş. **aḍaḳ (1)**

▪ Ayaḳ yalaŋg ḳılsa ėtin, tenin köreliŋg tėp. (169v8)

aʿzā: < A. vücut uzuvları, organlar

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām saġdın solġa, soldın saġġa tolġanu başladı, mübarek aʿżāsı [kü]çsüz boldı, (237r15-16)

baġ(ı)r: bağır, göğüs

▪ Ḫatunlar eliglerin ḥınā birle bezeyürler, er ol bolur saḳalın baġır ḳanı birle bezese ya kendü eliglerin düşman ḳanı birle bezese. (247r5-7)

baġış: parmakların ve başka uzuvların ek yerleri

▪ Baḳtılar ḳamuġ ernekleri kesilmiş, bilekleri baġışlarıdın ayrılmış, tonları ḳanġa bulġanmış. (86v3-4)

barmaḳ: parmak

▪ Aymışlar: yėtmiş ḥicābdın orta barmaḳ endāzesinçe tecellī nūrı köründi, (121v4)

baş (1): baş, kafa; ilk, ön kısım, uç; önder, lider

▪ Nūḥ kimidin çıḳdı. Ol kün seksen baş ādemī; ḳırḳ ėr, ḳırḳ ḫatun, Şām vilāyetinde teŋgiz ḳıraġında bir kend ḳopardılar, (27r11-12)

beden: < A. beden, vücut

▪ Aḳ etmekge ḫubzüʾl-ḥavārī tėyürler, ḥūr ‘‘aḳ’’ tėmek bolur, uçmaḥ ḥūrlarıġa bedeni aḳlıḳları üçün ḥūr atadılar. (171v5-6)

bėl: bel

▪ İbn Yāmin ḳaḍġusı bėlimni bügri ḳıldı, (100v4)

bıḳın: bel, böğür

▪ Mevlī taʿālā Ādemġa uyḳu kemişti, oḍaġlı uyḳulı arasında Ādemnüŋg bıḳın eyegüsindin sol yanındın Ḫavvānı yaratdı. (7v5-7)

bilek: bilek

▪ Zelīḫā ol [altı] ḫatunġa aydı: ėligleriŋ͡gizge baḳıŋ͡g. Baḳtılar ḳamuġ ernekleri kesilmiş, bilekleri bağışlarıdın ayrılmış, tonları ḳanġa bulġanmış. (86v2-4)

boġ(u)z: boğaz; yiyecek

▪ boġuz üçün īmānnı eligdin çıḳarmasunlar, tėp şeyṭānnı nefs ve hevānı eḍermesünler, (236v8)

boy: boy, beden, vücut krş. **boḍ**

▪ Ḳaçan ṣaḥābelerniŋ͡g andaġ sançııp ölgenlerin kördiler ėrse ėkegü boyun alışıp toḳuştılar, (224v15-16)

boy(u)n: boyun

▪ boyun tamurları kerildi, tüyleri iriglendi, (67v13)

but: but, bacak

▪ Ol melik ẓālim ėrdi, ḳolın, burnın, ḳulaḳın, butın kėsti, (131r9-10)

cān: < F. can; samimi, içten

▪ Yana ḳırḳ yılda kėḍin Ādemniŋ͡g cānıġa yarlıġ boldı kim Ādemnüŋ͡g teniŋ͡ge kirgil, tėp. Cān Ādemnüŋ͡g başı üze turuḳtı, (6v7-8)

çıçala: serçe (parmak)

▪ Süddī İmām çıçala barmaḳça ėrdi. Enes ibn Mālik aytur: Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: baş barmaḳın çıçala barmaḳ uçında ḳoyup munça ėrdi. (121r21-121v2)

dehen F. ağız

▪ İmdi seniŋ͡g dehen͡gdin çıḳḳan, ḳalemüŋ͡gdin aḳġan kitāb ma seniŋ͡g ʿibāret ma seniŋ͡g bolup bizge Ḳıṣaṣüʿl-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kėreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, (2v16-18)

dīdār: < F. yüz, çehre

▪ Mūsī yalavaç dīdār tilegen ḳıṣṣası Yana aydılar: ey Mūsī, Taṅ͡grı birle sözleşür-men, tėyür-sėn, (120r10-11)

dudaḳ: dudak

▪ Bu ol er turur kim ḳıyāmet küni bolsa āmennā ve ṣaddaḳnā tümen miṅ͡g ʿāṣī anıṅ͡g dudaḳ tėpretmeki birle yarlıḳanġay. (184r19-20)

eg(i)n: omuz

▪ Bu onaġu egin birle tamnı tepretdiler. (64v5-6)

el: el krş. **elig**

▪ ėl birle toldı erse ėki yarıldı, öldi. (234r2)

el(i)g: el krş. **el**

▪ ġayet ėmgetdi ėrse yarlıġ boldı: Nūḥ ʿaleyhiʿs-selām yaṅ͡gannıṅ͡g arḳasınġa ėlig sıġasun. (26r17-18)

emçek: göğüs, meme

▪ Hüdhüd kökreki üze ḳonup ėki ėmçeki arasıġa tumşuḳı birle ḳaḳtı, (147v13)

emük: göğüs, meme krş. **emçek**

▪ saġ emükni ėmeyin ḳonaḳ hem bolmaġayın, saġ emük süti ḫāṣ meniṅ͡g turur, (185r5-6)

eṅ͡g (2): yanak

▪ Ol çėçek teg eṅ͡gni küsep meṅ͡gzi solġan Yaʿḳūb ol (61v11)

endām: < F. uzuv, vücudun bir parçası; vücut, beden, ten

▪ altınçı Resūlġa beyʿat ḳılmışdın soṅ͡g ėlgimni uvut endāmġa tėgürmedim, (201v8)

eṅ͡gek: avurt, çene

▪ Dāvūd aydı: Yana bir arslan kėldi, eṅ͡geklerin sındurdum. (133r21-133v1)

eŋ͡gse: ense, boynun arka kısmı

▪ Cālūtnıŋ͡g başındaḳı yaşıḳnı yėl tüşürdi, alnı açıldı, taş alnıġa tėgdi, eŋ͡gsesi[ŋ͡ge] öte çıḳtı. (133v10-11)

ernek: parmak

▪ Ėwde toġġan ėrnek ėmgen taġda turġan İbrāhīm (37v10)

ervāḥ: < A. ç. canlar, ruhlar

▪ Fāṭıma, Ḥasan ve Ḥüseyn rażiyaʿllāhu ʿanhüm ḳatında olturur erdiler. Kābizüʿl-ervāh ḳapuġḳa keldi, (237r4)

es: akıl, us

▪ bu işim içinde hīç ėsni kesigli ėrmes-men, (148r4)

et: et; beden, vücut

▪ Cān içinde yayıldı süŋ͡gük, ėt, teri, tamur, siŋ͡girler bėlgürdi, teprenü başladı. (6v19-20)

eyegü: kaburga kemiği

▪ Cevāb: Ādem oḍaġ bolsa eyegüsi aġrıġay ėrdi, (7v8)

ferc: < A. dişilik organı

▪ seniŋ͡g ataŋ͡g meniŋ͡g ẕekerimni tutup seniŋ͡g ferciŋ͡ge ḳoḍmaġınça seniŋ͡g birle yatmaġay-men, tėdim, (19r5-6)

içegü: kaburga kemiklerinin iç tarafında bulunan şeylerin adı, bağırsak

▪ Teweni öldürüp içegüsin sıḳıp suwın içe başladılar, tėwe tükendi, yüklerin uçalarıŋ͡ga kötürdiler. (232r17-18)

ir(i)n: dudak

▪ aydı: ey seyyid-i mālikülʾl-mülūk taʿālā ve taʿaẕẓama yarlıḳar: ey menim dōstum, köŋ͡glüŋ͡gni ümmetdin fārigh tutġıl, seniŋ͡g ümmetleriŋ͡gniŋ͡g irin tepretgeni birle ol ʿamel ḳılġay-men (238r4-6)

ʿ**iẓām (1)**: < A. ç. kemikler

▪ Şeyḫ Ḥasan-ı Baṣrī raḥmetuʿllāhi ḳavlinçe bu ʿiẓām, ʿÜzeyr süñgükleri ėrdi. (165v16-17)

ḳadem (A) ‘‘ayak’’

▪ Uş kadem aġırlıḳı. Ammā yarın işler tetrü bolur, kadem aġırlıḳın tilge bėrürler, (53r9)

ḳafā: < A. kafa

▪ Rivāyet: İmām Yaʿḳūb Süfyān öz tefsīri içinde taḳı Ḳaffa[l] Ṣāṣī raḥimahumāʿllāhu Ebū Hüreyredin raẓiyaʿllāhu ʿanhu ol Muḥammed Muṣṭafādın aytur: Süleymān fitnesi bar ėrdi, (145v8-10)

ḳāmet (A.) ‘‘boy’’

▪ Bular bėş nerse birle ḳamuġ ḫalāyıḳdın artuḳ ėrdiler: ḳūt, niʿmet, ḳāmet, mühlet, maʿṣiyet. (29v5-6)

ḳanat: kanat

▪ Tört miñg ādemīlerdin, ileyinde tört miñg dīvlerdin, tört miñg ferişţelerdin kanat kölege ḳılıp tururlar ėrdi. (137v14-16)

ḳaraḳ: göz bebeği, göz

▪ Alnıñgız çın tolu ay teg ḳaynayur ḳarġu karak (77r15)

ḳar(ı)n: karın; göbek, kuşak

▪ Yėtinçi karın oġul toġdı ėrse ol oġulġa Ḫāriṣ at bėrdi. (4r16-17)

ḳarn: < A. boynuz; yüzyıl, asır

▪ yaʿnī maşrıḳdın maġrıbġa tegi bir karn ʿArab tilinçe muynuz bolur, ėki muynuzlıġ tėmek bolu[r]. (172v20)

kelbüt: < F. vücut, kemik

▪ Ādem kālbüti arada ḥicāb boldı. (25r7-8)

ḳıl (1): kıl

▪ Tevrītde körgeni birle Resūl cemālinde bir kıl endāzesinçe tefāvüt tapmadı. (187r19-20)

kindik: göbek

▪ Kin tüzer kindik yıpar yıḍ yıḍlanur yābān yazı (68r20)

kirpük: kirpik

▪ kirpük oḳın kizlep, ṣabāḥat ḳılıçın tartıp, melāmet sün̂güsin kötrüp cānlar bulġaġalu, ėller talaġalu, kön̂güller alġalu, bulun ḳılġalu, tāzī tonlar keḍip, tāzī aṭlar minip Mıṣrġa kirdiler, (76v8-10)

ḳol (1): kol; el

▪ Kökde oynar kol salışur ḳuġu ḳaz ḳıl ḳarluġaç (68v4)

ḳoltuḳ: koltuk, kolun bedenle birleştiği yer

▪ Ḥamza yetip keldi, başın aḍaḳı[n] tozaturda busuġdın çıḳıp koltukındın ötgürü sançtı. (224r20-21)

ḳoy(u)n: koyun, bağır, göğüs

▪ Bu kėçe koynumġa soḳup baġrımġa ḳısayın, (69r15)

kög(ü)s/z: göğüs

▪ Aṭdın tüşmişte öre ḳoptı, oḳnı tarttı, kögüs ḳanı birle ėki owuçın toldurdı, (248r15-16)

kökrek: sine, göğüs

▪ Hüdhüd kökreki üze ḳonup ėki ėmçeki arasıġa tumşuḳı birle ḳaḳtı, (147v13)

kön: deri, gön

▪ Köndin suw idişi bar erdi (240r10-11)

köz (1): göz; nazar

▪ Munça nėmerselerni bir köz yumup açḳunça yaratur ėrdi. (3v6-7)

ḳuḍruḳ: kuyruk krş. **ḳuyruḳ**

▪ Biri erkek aslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana bir tişi but ṣūretlıġ atı Ciblīt, kuḍrukı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt kuḍrukı çıḍan ṣūretlıġ. (4r9-11)

ḳulaḳ: kulak

▪ köz andaġ erni körmişi yoḳ, ḳulaḳ andaġ er ṣıfatın işitmişi yoḳ. (203v14)

ḳursaḳ: kursak

▪ Yaʿnī bu enṣārīler menim kursakım, ėki közüm, siṉgirlerim tururlar. (225v4)

ḳuyruḳ: kuyruk krş. **ḳuḍruḳ**

▪ Özi çerig arasıda ḳara közlüg, yalı ḳuyr[uḳı] ḳara ürüṉg ḳaçırġa minip tört yüz ḳul oġlanlar ḳızlar tonın keyip yana tört yüz ḳ[ul] oġlanlar yigitler tonın keyip ḳamuġı ḳaçırlarġa minip çıḳar ėrdiler. (124v4-6)

liḳā: < A. yüz, çehre

▪ Rabdın ʿaṭā bolup aṉga Ḥaḳ bėrmişi ḳutluġ liḳā (2v9)

meṉg: ben, yüzdeki ben

▪ Ḳıyāmet küni bolsa Bilāl-i Ḥabeşīniṉg ḳaralıġın tamām uçmaḥ ḥūrlarıge noḳṭa noḳṭa üleşü bėrürler, her birige birer meṉg bėrür, anıṉg birle körkleri tamām bolur. (215r16-18)

meṉg**i**: beyin

▪ süṉgükleri neteg sındı, biri biri üze yaturlar, başındaḳı meṉgilerin boyunlarındın neteg aḳtı, (T159a15-16)

meṉg**(i)z**: beniz, yüz

▪ Mekkeliglerde uluġların olar ėrdi, boġmaḳ arasıda seng meṉgiz. (221v20-21)

mey(i)n: beyin krş. **mini**

▪ aydı: Feryād ḳıldı, meyni çıḳıp ölerde ḳulıġa aydı: (203v8-9)

mıyık: bıyık

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām yarlıḳadı: bizge taŋ͡grımız mıyık kesgil, saḳalnı ḳoḍġıl, tėp buyurdı. (230v5)

mini: beyin krş. **meyin**

▪ aġzı tėgresinde uçar bolup burnuŋ͡ga kirdi, miŋ͡gisiŋ͡ge tėgdi, minisin yėyü başladı. (44v11-12)

moynuz: boynuz

▪ Mundın burun bir sıġun ḳapuġġa kelip moynuzı birle ḳapuġnı ḳaḳmış ėrdi. (227v12-13)

muynuz: boynuz krş. **müŋ͡güz**

▪ yaʿnī maşrıḳdın maġrıbġa tegi bir ḳarn ʿArab tilinçe muynuz bolur, ėki muynuzlıġ tėmek bolu[r]. (172v20)

müŋ͡güz: boynuz krş. **muynuz**

▪ İbrāhīm ḳoçınıŋ͡g müŋ͡güzin Yefs̱ārġa bėrdi, (64r5)

oŋ͡gurḳa: omurga krş. **oŋ͡gurtḳa**

▪ Cevāb: Uşmaḥġa kivürdi, ol kün Ādem oġlanları Ādemniŋ͡g oŋ͡gurḳasında ėrdi. (10r2)

oŋ͡gurtḳa: bk. **oŋ͡gurḳa**

▪ Tėgme biri öz oŋ͡gurtḳasından toġġan, miŋ͡g silāḥlıġ körmegünçe ölmesler. (175r4-5)

owuç: avuç krş. **av/wuç**

▪ Ḳaçan İḍi ʿazze ve celle Ādemni yaratmaḳ tiledi ėrse Cebrāʾilge ḫiṭāb keldi: barġıl yėr yüzindin bir owuç topraḳ kėltürgil. (5v13-14)

öd: öd kesesi

▪ Ḳaçan Yaʿḳūb oġlanları bu sözni işitdiler erse ḳamuġları öwkelediler, boyun tamurları kerildi, tüyleri iriglendi, ödleri ḳopdı. (67v12-14)

ömgen: şah damarının iki tarafında olan damar

▪ ömgen tamarıdın ḳan aḳar ėrdi, (128v19)

raḥim: < A. rahim, döl yatağı

▪ Muṣṭafānıŋ nūrı Ādem alnıdın Ḥavvā rahmiŋge bardı, (17v19-20)

saç: saç

▪ Yana aydı: tewedin tüşüŋ, saç saḳalıŋgızını yuvu bėreyin, tėdi. (49v4)

saḳal: sakal

▪ Aydı: İlāhī, bir yıl boldı. Ey İbrāhīm sakal ürüŋglüki ölüm ėlçisi turur. (56r15-16)

siŋgir: sinir

▪ aṭnıŋ siŋgirin çaptı, yaḍaġın toḳuşup telimni tamuġḳa ıḍtı. (246v20)

süŋgek: kemik krş. **süŋgük**

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām yarlıḳadı: yılḳı ḳara tėzeklerini kölükleriŋizge yėm ḳılıŋ taḳı süŋgekler sizge yėm bolsun. Anıŋ üçün tėzek birle süŋgek birle istincā ḳılmaḳnı [şerī]ʿat unamadı. (206r19-21)

süŋgük: kemik krş. **süŋgek**

▪ süŋgük, ėt, teri, tamur, siŋgirler bėlgürdi, (6v20)

taban: taban, ayak altı

▪ çıḳa almadılar ėrse Ebū Bekr raẓiyaʾllāhu ʿanhu tabanın tikdi. (220r13-14)

tamaḳ: damak

▪ Suʾāl: ‘‘Ata’’ tėdi, elif hevāyī turur, tamaḳı köymek kerek erdi, (T170a8)

tamar: damar krş. **tamur**

▪ ömgen tamarıdın ḳan aḳar ėrdi, aydı: meni atam ḳarındaşınıŋ oġlı öltürdi. (128v19)

tamur: damar krş. **tamar**

▪ sün͡gük, ėt, teri, tamur, sin͡girler bėlgürdi, teprenü başladı. (6v20)

ten: < F. ten, vücut, beden

▪ ḳavī kön͡gül ve ṣabūr ten anın͡g, (189v3)

teri: deri, post; vücut

▪ Cān içinde yayıldı sün͡gük, ėt, teri, tamur, sin͡girler bėlgürdi, teprenü başladı. (6v19-20)

tırnaḳ: tırnak

▪ Ḳamuġ ʿālem bilsünler kim ėtni tırnaḳdın ayırmaḳ kėrekmes. (105r19-20)

til: 2) dil

▪ zamānda tesbīḥ ü tehlīl ėtsen͡g köz yumup açġunça ʿarşġa aġar. Uş til yün͡güllüki. (53r6-7)

tirsek: dirsek

▪ Yėl çıḳġan yolnı ėki ėlgi birle tutdı, ėlgin tirsekin͡ge tėgi taşġa berkitdi, (30v20-21)

tiş: diş

▪ elig birle urdılar, tiş birle tişlediler, kötrüp yėrge toḳıyu öltürdiler. (58r17)

tiz: diz

▪ öwkesi kelse aḍaḳın yėrge tepse tizige tėgrü kömülür ėrmiş, (103v19)

topuḳ: topuk

▪ Ḳavluhu taʿālā: Yarlıḳar, ʿarża ḳılındı: Süleymānġa kėçelik oġurda üç aḍaḳı birle turup törtünçi aḍaḳının͡g topukı üze turġan eḍgü aṭlar toḳuz yüz aṭ, ḳalġan yüz aṭnı ʿarża ḳılur ḥālde kün ḥicābġa kirdi. (140r19-21)

tulun͡g: şakak

▪ Mundın burun toġmışı türemişi yoḳ, yüzi tegirmi, başı yumġaḳ, saçı ḳara, saġdın soldın ḳırḳ küjeklig, birin tartsa aşuḳınġa tėger, ḳoḍsa tulun͡glarında yıġrılur, (75r13-16)

tumşuk: gaga

▪ aydı: siz barıp ḳanat birle közlerin tutun͡g, tumşuḳ birle ėtleriṅ͡g üzün͡g. (142r10)

tuyaḳ: tuyak, at tırnağı

▪ Sāmirī [aṭdın indi], Cebreʾīl aṭı tuyakı ornından bir avuç tofraḳ aldı, asradı. (116v16-17)

tü: tüy krş. **tüg**, **tüs**, **tüy**

▪ Yana aydılar: duʿā ḳılġıl, Mevlī taʿālā beyān ḳılu yarlıḳasun, sıġırnıṅ͡g tüsi neteg turur? (128r9-10)

tüg: bk. **tü**, **tüs**, **tüy**

▪ Taṅ͡grı yarlıġı birle t[aġ] başından uçdılar, havada tėgme biriniṅ͡g süṅ͡güki süṅ͡gükindin, ėti ėtindin, tügi tügi[ndin] aḍrıldı, (55v14-16)

tüs: tüy krş. **tü**, **tüg**, **tüy**

▪ teṅ͡gizdin yėtti sıġır çıḳar, tüsleri sarıġ, yüzleri aḳ, emükleridin süt aḳar. (89r18-19)

tüy: tüy krş. **tü**, **tüg**, **tüs**

▪ Ḳaçan Yaʿḳūb oġlanları bu sözni işitdiler erse ḳamuġları öwkelediler, boyun tamurları kerildi, tüyleri iriglendi, (67v11-13)

uça: sırt

▪ Aydı: bir kün siz seferdin kelürde siz tewege minüp tewe urur bolup ol ḳayış ḳamçı birle menim uçamḳa urdıṅ͡gız, yawlaḳ aġrıdı. (235v15-16)

uyluḳ: uyluk, kalçadan dize kadar olan bacak bölümü

▪ Yaʿḳūbnıṅ͡g uyluḳ tamurı ağrıdı, (61v17-18)

vücūd: < A. vücut, beden

▪ bir kimerse kėlip aydı: ey Eymene bu tün ol tün turur kim ol sün̑gükün̑gdeġı ʿazīz vücūdġa kėlgüsi, ḳopġıl başın̑gnı boyun̑gnı yuġıl, kimerseni öyün̑gge yavutmaġıl. (183r11-13)

yaġ(ı)r: omuz

▪ Rāhib aydı: tonun̑gnı çıḳarġıl. Çıḳardı ėrse ėki yaġrını arasında mührni kördi, (189r16)

yal: at yelesi

▪ Özi çerig arasıda ḳara közlüg, yalı ḳuyr[uḳı] ḳara ürün̑g ḳaçırġa minip tört yüz ḳul oġlanlar ḳızlar tonın keyip yana tört yüz ḳ[ul] oġlanlar yigitler tonın keyip ḳamuġı ḳaçırlarġa minip çıḳar ėrdiler. (124v4-6)

yan̑gaḳ: yanak

▪ kimin̑g içi yėnür tışı yėnmez yan̑gak, bādām men̑gizlig, kimin̑g taşı ma yėnmez içi me yėnmez ḳaġun, ḫarpuz men̑gizlig. (12v17-18)

yelin: tırnaklı hayvanların memesi

▪ Aydılar: uşbu taşdın bir in̑gen çıḳarġıl, ḳızıl tülüg, tili ḳara, boynı yoġun, alını tülüg, yelini yėtilmiş. (34v16-17)

yin: vücut

▪ Cilve birle salnu çıḳġan al yan̑gaḳlıġ yini ḳar (83r15)

yinçük: diz, incik kemiği

▪ ėkinçi yinçüki tüglüg turur tėdiler. (150v4)

yumruḳ: yumruk

▪ anın̑g birle tınmasa yumruk birle urdurur ėrdi. (44v15)

yürek: yürek, kalp

▪ Üç nerse ḳoldı ḳaldı til yürek hem közleri (T153a4)

yüz (1): yüz, çehre

▪ tėp iltimas yaŋlıġ işāret boldı ėrse egerçi özümizni ol işke lāyıḳ, ol ʿamelge muvāfıḳ ėrmesin [bilmiş] ėrken özini ağırlap nefs saḳlamış bolup bu ağır işke yüz evürdük. (2v18-20)

z̲eker: < A. erkeklik organı

▪ seniŋ ataŋ meniŋ z̲ekerimni tutup seniŋ ferciŋe ḳoḍmağınça seniŋ birle yatmağaymen, tėdim, (19r5-6)

zülf: < F. zülüf

▪ Ḳoş bölüŋlerni tararda tėgme bir zülfidin (77v2)

2.2.5.2. Vücut Salgıları

bevl: < A. sidik

▪ Yana aymışlar: bözçilik berekātı bolmas, anıŋ üçün bözçiler zemzem ḳuḍuġınġa bevl ḳıldılar. (18r7-8)

boşuġ: ishal

▪ aydı: meniŋ boşuġum bar, cān açıġıdın boşuġ açıġı ḳatıġ tėmişler, (82v9-10)

cerāḥat: < A. cerahat, irin

▪ Yaş aḳa turġan yullarıdın cerāḥat bolup ḳan aḳar ėrdi. (168r9-10)

dem (F.) soluk, nefes; zaman, an

▪ tėgme bir dem sayu bir kün nifās boldı. (12r11)

ḥads̲ (A.) erkeklik suyu

▪ vücūdındın çıḳġan ḥads̲ni alıp yüzige boynıġa sürtdi. (82v11-12)

ḥayż: < A. kadınlardaki ay hâli

▪ Ḳıyāmetġa tėgi ḫayż tişilerde mīrāṣ ḳaldı. Suʾāl: Ḥayżnıŋ̂ müddeti on kün boldı, ḥikmet ne ėrmiş? (12r2-4)

iriŋ̂: irin, cerahat

▪ Elgi aḍaḳı Eyyūbnuŋ̂ ḳanı iriŋ̂i birle bulġanıp turur. (T161a8-9)

istiḥāża: < A. kadınlardaki ay hâli

▪ Suʾāl: İstiḥāża ne ėrmiş? Cevāb: Ādem Ḥavvānıŋ̂ tevbeleri ḳabūl bolmışda aşnuḳı yıġlaġanları ḥayż boldı, (12r7-9)

ḳan: kan

▪ Yaʿnī ḳan ādemīniŋ̂ teninde neteg yörüse şeyṭān andaġ yöriyür. (9v16-17)

kir: kir

▪ Aymışlar: bu ḳırḳ yıl içinde tırnaḳları uzamadı, saçları taraḳġa muḫtāc bolmadı, tonları opramadı, kir bolsa otġa salur ėrdiler, kiri köyer ėrdi tonları köymes ėrdi. (119r7-9)

leẕẕet: < A. lezzet, tat

▪ İmdige tėgrü tenimge tėgmedi er leẕẕeti (110v4)

mehār: < A. akıntı, sümük

▪ Ādemnüŋ̂ burnından çıḳġan meḫārını emānet saḳlaġıl, tėp. (6v13-14)

nefes: < A. nefes, soluk

▪ Hūdnuŋ̂ ol nefesi żāyiʿ bolmadı, (29v9)

nefs: < A. nefis, can, ruh

▪ Aydı: nefs yawuz işlig maʿyūb turur, maʿyūb otġa oḳ yarayur. (41r18-19)

nuṭfe: < A. bel suyu, döl

▪ Mevlī taʿālā ol nuṭfe suwdın Yeʾcūc ve Meʾcūcnı yarattı. (175r18)

rūḥ: < A. ruh

▪ Biri ol kim: rūḥ nė turur? tėp sorıŋ͡g. Tevrītde rūḥ ẕikri ṣıfatı yoḳ, (173r10-11)

sidük: sidik

▪ Atġa yėm yėdürmedin yėm üze siydi, sidük yıḍıġıdın aṭ yėm yėmes boldı. (118r1-2)

tezek: tezek

▪ Anıŋ͡g üçün tėzek birle süŋ͡gek birle istincā ḳılmaḳnı [şerī]ʿat unamadı. (206r20-21)

tın: nefes

▪ özi tını çıḳġuça bir tėşük koḍdı. (44v9)

tüwlük: tükürük

▪ saġdın soldın ėkegü muŋ͡ga serdraḳ tüwlüg salur. (157r4)

yar: tükürük

▪ Ol kün ʿAlīniŋ͡g közleri aġrıġ erdi, Resūlḳa keldi, Resūl duʿā ḳıldı, aġzı yarın alıp közleriŋ͡ge sürtdi erse közleri ḫoş boldı. (226v16-17)

yıġı: gözyaşı, ağlama, girye

▪ Ol ḥālde ḳamuġ ṣaḥābelerdin yıġı ve feryād ve zārīlıḳ ḳoptı. (237v16-17)

yilik: ilik

▪ ḳurtḳa ḳolġan yigitniŋ͡g yiliki suw teg bolmış taḳı öw ḳızını ḳolġan yigitniŋ͡g yinçüki toluġ yaġ. (165r11-13)

2.2.5.3. Beden Sağlığı

ʿ**āfiyet**: < A. sağlık, esenlik

▪ Ḳaçan Muḥammed bāliġ boldı ėrse ʿāfiyet ve ṣalāḥ könilikde maʿrūf boldı. (186r21)

mūmiyā: < A. bedene sürülmesiyle her derdi iyi eden bir deva

▪ Aymışlar: mūmiyā turur, Fars vilāyetiniŋ͡g tağlarında bolur, (138r9)

nev-kīse: < F. sonradan görme

▪ Ḳoymadı taḳı nev-kīse keldi, ḥaḳḳımı bėrgil, sėn öler-sėn ḥaḳḳım köyer. (164v2)

saġlıḳ (2): sağlık, afiyet

▪ Mevlī taʿālā saṉga mundaġ belā bėrdi. Eyyūb aydı: yėtmiş saġlıḳda niʿmetde erdim, yėtmiş yıl yana miḫnetde bolsam ne bolġay? (T159b19-T160a1)

ṣıḥḥat: < A. sıhhat, sağlık

▪ Mevlī sıhhat bėrdi toġdı saʿd üze yulduzları (T153a12)

şifā: < A. şifa

▪ Tekye ḳılsa tünle Mevlī ʿazze ve celle şifā bėrür ėrdi. (23r19-20)

uḍḳu: uyku krş. **uyḳu**

▪ Mevlī taʿālā Ṣāliḥġa uḍku kemişti, ḳırḳ yıl uḍıdı. (34r16)

uyançḳa: uyku

▪ Yarlıġ boldı: ey Cebreʾīl bu kėçe Muḥammedniṉg uyançḳası ḳalmadı, (219r5)

uyḳu: uyku krş. **uḍḳu**

▪ Mevlī taʿālā Ādemġa uyku kemişti, oḍaġlı uykulı arasında Ādemnüṉg bıḳın eyegüsindin sol yanındın Ḥavvānı yaratdı. (7v5-7)

2.2.5.4. Bedensel Bozukluklar

baş (2): yara

▪ aydı: bu yıġaç tatlıġ ėrmiş, men yėdim baş ḳılmadı, sen me yėgil, tėdi. (11v4-5)

bertük: kırık çıkık, yara bere

▪ Mülk ol turur kim ḳaçan köṉgli sınuḳ, içi bėrtük maẓlūm müʾmin āh tėp içi baġrıdın savuḳ demin ursa şehādet kelimesin anıṉg birle ḳoldaş ḳılsa köz yumup açġunça ol savuḳ yėl ol kelimeni ʿarşġa tėgürgey. (206v20-207r1)

çıbıḳan: çıban

▪ Aymışlar: Ḳara yıġaç erdi. Aymışlar: çıbıġan erdi. (T172b9-10)

ġannīn: < A. (erkekler için) iktidarsız

▪ Ėkinçi ol ėrim ġannīn ėrdi maŋga yavumas ėrdi, (110r13-14)

ġunnet: < A. (erkek için) iktidarsızlık

▪ Tirig ėrkençe tükelge ḳāhir ėrdi ġunneti (110v2)

ısıtma: sıtma

▪ İşlegen bėşegüniŋg birisi cüẕāmlig ėrdi, birisi sıŋgar közlüg ėrdi, üçüncisi aḳsaḳ ėrdi, törtünçi teni şışuḳ ėrdi, bėşinçi ısıtma ėrdi, (130v12-13)

ig: hastalık

▪ Aydı: bir ig bar ėşgek tėg yatur, tėdi. (27v19)

ʿ**illet**: < A. illet, hastalık; sebep

▪ ḳan meŋgizlig nerse aḳdı ėrse ol ʿillet Ḥavvāda ẓāhir boldı. (12r2)

ḳutur: uyuz

▪ dünyālikde bir kutur iŋgen tėvesi bar ėrdi. (184v10-11)

mecrūḥ: < A. yaralı

▪ İbn Mülcem ʿAlīni ḳılıç birle mecrūḥ ḳıldı. (242r7)

nāsūr: < A. nasır

▪ Mevlī taʿālā olarġa nāsūr ʿilletini ḥavāle ḳıldı, ḳamuġı nāsūr ʿilleti birle mübtelā boldılar. (132r4)

oturum: yatalak hasta

▪ Taḳı işlemegenler biri ḳaraġu, ėkinçi saġır, üçünçi aġın, törtünçi oturum. (130v14)

pis: cüzzam hastalığı

▪ Aydı: muʿcize ol turur kim ölügni tirgüzür-meni ḫastanı yaḫşı ėter-men, pisni toġa, közsizni körer ḳılur-men. (170v5-6)

saġır: sağır

▪ Taḳı işlemegenler biri ḳaraġu, ėkinçi saġır, üçünçi ağın, törtünçi oturum. (130v14)

şiş: şiş, şişlik

▪ ‘‘üdre’’ uyat endāmdaġı şiş bolur. (120r1)

tāʿūn: < A. verem

▪ Aydı: üç nė turur? Yūnus aydı: ṯāʿūn, ḳaḥṭlıġ, ẓulmġa ilinmegey-sėn. (153r8-9)

tutaġlıḳ: sara hastalığı

▪ Yūsuf sordı kim nė ʿilletiṉg bar, tutaġlık mu-sėn? İbn Yāmin aydı: biz yalavaçlar uruġı-miz, bizde tutaġlık ʿilleti bolmas. (96r5-7)

üdre: < A. kasıktaki şişlik, erkek organındaki şişlik

▪ bir niçesi üdreġa nisbet ḳıldılar. ‘‘üdre’’ uyat endāmdaġı şiş bolur. (119v21-120r1)

yara: yara

▪ altun igne birle yarasın tiktiler, (185r19-20)

zaḫm: < A. yara

▪Yaʿnī yarın uluġ künde küç tegürgen, māl alġan, dād bėrmegen ẓālimler ḳarınçḳa meṉgizlig aḍaḳlar astında yençilgüleri, raḥmsuz beglerge zaḫm tėggüsi, yaʿnī ḥarām birle semürgen ėtler süṉgükler tamuġ otıġa yaḳılġusı. (249r5-8)

2.2.6. Coğrafya

2.2.6.1. Kara Kütleleri

Ḫudeybiyye: Mekke'den 17 km'lik mesafede bir vadi.

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām başlaġıl, tėdi. Berk yolġa tüşdiler, ağışı inişi telim. Ḫudeybiyyeka tegdiler. Bu Ḫudeybiyye muḥarrem er[di]. (225v8)

açıḳ: açık, boş yer; masum, temiz

▪ İgne kirgüçe açıḳ yoḳ, (184r10)

adaḳ (3): sahil, ada krş. **ataġ**

▪ Bir kün Süleymān aṭlanıp barurda Ḳāvān atlıġ adaġġa tėgdi. (139v9-10)

aġlaḳ: boş, ıssız, çorak yer

▪ Ayı küni yėtilmişde aġlak yėrge kirip yaşurun oġul toġurdı, (38r7)

ʿ**arż**: < A. arz, yeryüzü

▪ Aymışlar: ʿArż şāhınıñg ḳızı Emīrüʿl-müʾminīn Ḥasan rażiyaʿllāhu nikāḥıda erdi, (242r19-20)

ataġ: ada; sahil, kıyı krş. **adaġ (3)**

▪ Aydı: dīvlerge buyurur-men, ol ataġnıñg suwın çıḳarurlar, (140r11)

bādiyye: < A. çöl, sahra

▪ Ḥikmet: Yaḥyā bin Muʿaz er-Rāzī aytur: Ḥacge oġradım, yalġuzun badiye içinde tün ḳarañgḳusında ınçıḳġa oġradım, (11v10-11)

balçıḳ: balçık, çamur

▪ aḍaḳındaḳı balçıḳnı körgüzdi. Ol balçık aḍaḳı üze boldı. (27r4)

beled: < A. yer, memleket

▪ beled-i muḥarrem mescid-i muʿaẓẓam anıñg, (189v3)

berrī: < A. toprak

▪ etin toġraġıl, tüslerin yėlge savurġıl, süñgüklerin töggil, berrīge ḳatġıl. (55r4-5)

cebel: < A. dağ

▪ Yana aydı: cebel eḍiz boldı. (224r8-9)

cehān: < F. cihan, dünya

▪ Mevlī taʿālā ḫiṭāb ḳıldı: yā Ṣāliḥ yėr yüzinde meniñg ḳullarım bar kim cihān olarnıñg birle aḍaḳın turur. (37r5-6)

çuḳur: çukur, derin oyuk

▪ Yazuḳluġlarnı tamuġda çukur otġa atarlar, ol çukurnıñg ʿaẕābı yėtmiş yolı tamuġ ʿaẕābından ḳatıġraḳ turur. (41v9-11)

dünyā: < A. dünya; dünya malı, dünyalık

▪ Aydılar: İlāhī, bizge dünyā kerekmez, ʿuḳbī kerekmez, bizge sen kerek-sen. (10v17-18)

ferş: < A. yeryüzü

▪ kevṯer anıñg yulı, rıżvān añga ḳapuġçı, Cebrāʾīl añga tapuġçı, muḳarrebler anıñg ḫādimi, ferşdin ʿarşḳa tėgi yeter adımı, (238r19-20)

ġār: < A. mağara

▪ Mevlī yarlıḳı birle üç yüz yıl ve toḳuz ay ġār içinde ḳaldılar. (178v5)

iḳlīm: < A. kıta

▪ Yėtti iḳlīmde urarlar künde bėşer nevbetin (181r16)

iniş: iniş, yokuş

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām başlaġıl, tėdi. Berk yolġa tüşdiler, ağışı inişi telim. (225v8)

ḳarım: çukur, hendek

▪ Anda kėḍin ol karım içiñge kirdiler, (30v13)

kehf: < A. mağara

▪ taḳı Ẕüʿl-Ḳarneyn, taḳı eṣḥāb-ı kehf sözlerin soruñg tėdiler. (173r12)

ḳışlaḳ: kışlak

▪ Aydılar: ey ata, yaz küni boldı, bu kün kün atlıġ sulṭān, ḥūt atlıġ kışlaḳdın ḥamel atlıġ yazġa oġradı. (68r12-14)

ḳol (2): dağın tepesinden aşağı inen ve derenin ortasından geçen yüksekçe yer, vadi; taraf, yön

▪ Ol taġda bir kol bar ėrdi Ḳāyne atlıġ, suwları andın kelür ėrdi. (34v13-14)

ḳuḍuġ: kuyu krş. **ḳuyuġ**

▪ Baʿżılar aymışlar: tañg atġunça mücāhede körer ol yėrde alarnı kördüm, kuḍuġ içinde teben asılmışlar, (22r12-14)

ḳum: kum

▪ Ḳavluhu taʿālā: Hābīl kum tepesinde yatıp uḍıyur ėrdi. (16r1-2)

ḳuyuġ: kuyu krş. **ḳuḍuġ**

▪ Ḥikāyet: Loḳmān vaḳtındaġı sulṭān öwkelep Loḳmānnı oġlı birle tirigle kuyuġġa saldı, (164v9)

otlaġ: otlak

▪ Niçe kün yörüp bir otlaġ sulaġġa yėttiler, (189r3)

öyük: sulak yer, bataklık

▪ Ḳavluhu taʿālā: Ança boldı kim bir öyük yulġa batar. (173v4-5)

saġ (2): düz ve yüksekçe yer parçası

▪ aydı: maŋ͡ga bir kėŋ͡g tüz yazı, saġ toprakḷıḳ yėr ḥāṣıl ḳılıŋ͡g. (62v4-5)

ṣaḥrā: < A. sahra, çöl

▪ Andın soŋ͡g bir uluġ teŋ͡giz ḳıraġında sekiz aylıḳ kėŋ͡g saḥrā bar ėrdi, (138v3)

say: kara taşlık yer

▪ Anda kėḏin Nūḥ ʿaleyhiʿs-selām kögerçgünni ıḏdı, terk ḫaber keltürgil, tėp. Bardı say yėr buldı, (27r2-3)

ṣerā: < A. toprak

▪ müntehīdin üstün ʿażameti, ṣerādın astın ḳudreti bar, (46r16-17)

taġ: dağ

▪ Taġ aydı: men ḳutluġ-men, (6r16)

tepe: tepe; baş

▪ Ebū Cehlni kördi, tepe tėg bolup yatur, kögsiŋ͡ge mündi. (222r9)

tofraḳ: toprak krş. **topraḳ**

▪ Cebreʾīl aṭı tuyaḳı ornından bir avuç tofraḳ aldı, asradı. (116v17)

toġ (1): toz

▪ Ḳamuġı körklüg, sėmiz yana yėtti sıġır kördüm, aruḳ, arḳalarında toġ olturmış, (89r19-20)

topraḳ: toprak krş. **tofraḳ**

▪ Ḳaçan İḏi ʿazze ve celle Ādemni yaratmaḳ tiledi ėrse Cebrāʾilge ḫiṭāb keldi: barġıl yėr yüzindin bir owuç topraḳ kėltürgil. (5v13-14)

topraḳlıḳ: topraklık

▪ aydı: maŋ͡ga bir kėŋ͡g tüz yazı, saġ topraḳlıḳ yėr ḥāṣıl ḳılıŋ͡g. (62v4-5)

toz: toz

▪ Yūsuf kö͡ŋgli ança birle ḫoş boldı, toġ toz amruldı, (74r17)

ṭūr: < A. dağ

▪ Taḳı aymışlar: ün işitdi: ey İbrāhīm bėş taġdın taş keltürüp anı͡ŋg birle binā ḳılġıl, Tūr-ı Sīnā, Ṭūr-ı Zaytā, Ḥırā, Lübnān, Cudī. (52v10-12)

ü͡ŋgür: oyuk, mağara

▪ Taġ içinde bir ü͡ŋgür yoluḳdı, (32v16)

yābān: < F. kır, çöl, sahra

▪ yābān ḳuş ḳurtlar ḳaçıp taġlarġa kirdiler, (16v7-8)

yazı: yazı, ova, kır

▪ aydı: ma͡ŋga bir kė͡ŋg tüz yazı, saġ toprаḳlıḳ yėr ḥāṣıl ḳılı͡ŋg. (62v4-5)

yėr: yer, yeryüzü, memleket, toprak, orun

▪ Tārīḫ yeti yüz toḳuzda it yılını͡ŋg evvelinde ḳāṣıd yetlür kim: peyġāmberler ḳıṣṣalarıġa ġāyet raġbetimiz bar, tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, birerini͡ŋg sözleri kesük, birerini͡ŋg maḳṣūdları öksük. (2v13-16)

yėrlik: yer

▪ Yėrliki mey-gün bağırdın abuġı yaşıl ḳızıl (68r21)

2.2.6.2. Su Kütleleri

Furat: Fırat Nehri.

▪ Aydı: bu ėki iç arıḳlar uçmaḥda aḳar. Bu ėki taş arıḳlar biri Nīl deryāsı turur, biri Furat turur. (209r9)

Nīl: Nil Nehri.

▪ Aymışlar: Mūsīġa yarlıġ boldı, Nīl deryāsı ḳıraḳınġa keldi, (114v18-19)

Ṭar-Baḥriyye: Bir deniz.

▪ maşrıḳ teñgizleri Ṭar-Baḥriyye deryāsın ḳamuġ içerler. (175r11)

arıḳ: ark, su yolu

▪ Ol kün Hācer suw yıġmasa ėrdi bu kün Mekkede bir arıḳ suw bolġay ėrdi. (48v16-17)

bulaḳ: bulak, çeşme, pınar

▪ ol gevherni çıḳarıp yoḳaru köterdi. Bir bulaḳ kördi, (176v19)

dere: dere

▪ Mevlī taʿālā ḳarınçḳa duʿāsın icābet ḳıldı, bulut aġdı, yaġın yaġdı, taġlar dereler suw birle toldı. (147r10-11)

deryā: < F. derya, deniz

▪ Ḫaberde andaġ keltürmişler: üç nerse yoḳ ėrdi kimide, deryā içinde boldı: biri möşük, ėkinçi sıçḳan, üçünçi toñguz. (25v1-3)

enḥār: < A. ç. nehirler, ırmaklar

▪ Sekiz uçmaḥ, ḥūr ve ḳuşūr ve vildān ve ġılmān, enhār ve eşçār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṭahūr şarābı vaʿde ḳılmaġay ėrdim. (212v15-16)

ḳaṭarāt: < A. ç. damlalar; yağmur

▪ ʿAbduʾl-Muṭṭalib anı işitip közlerinden ḳaṭarat revān ḳılıp aydı: ey ḳızım neteg tilediler ėrse andaġ ḳılġıl, (183r13-14)

ḳaṭre: < A. damla

▪ suw idişleri teben boldı bir ḳaṭre suw tökülmedi. (61r12)

köl: göl, havuz

▪ ol ḳadar yıġladı kim secde-gāhı közi yaşından köl boldı, (135v15)

köpük: köpük

▪ Su üze ėsti ėrse tolḳunı urdı, köpüklendi**.** Evvel köpükdin tütün çıḳdı. Ol tütündin kökni yaratdı. (3r10-11)

öz (2): iki dağ arasındaki dere

▪ Ebū Ṭālib ḳarındaşları birle Muḥammedniñg kişisi yoḳ tėp özler çıḳtılar. (188r9)

sulaġ: sulak krş. **suwlaġ**

▪ Niçe kün yörüp bir otlaġ sulaġġa yėttiler, (189r3)

suwlaġ: sulak, sulanılan yer krş. **sulaġ**

▪ Ol kişiler yüknüp melikge aydılar: bu kişi tün kün yılḳı ḳarası birle kelip otlaġımızını suwlaġımızını ḳavartur, mundın çıḳsun, tėdiler. (47r13-14)

teñgiz: deniz

▪ teñgiz aydı: men heybetlig-men, (6r16-17)

tolḳun: dalga

▪ Su üze ėsti ėrse tolḳunı urdı, köpüklendi. (3r10-11)

ügüz: ırmak, nehir

▪ Yūsufnı Nīl ügüzinde ḳoddı. Mūsī yalavaç vaḳti boldı erse Yūsufnı ügüzdin çıḳarıp Kenʿānḳa ėletti, (T152b3-5)

yul: pınar, kaynak

▪ yaşıl sarıġ ot ortasında yul çıḳmış, (43v4)

2.2.6.3. Yer-Yön Adları

all: ön, karşı taraf

▪ Muḥammedüʾl-Muṣṭafānıñg nūrı Ādemnüñg allında ḳomıyur ėrdi, (7r13)

alt: alt

▪ Ol ḥālde yėr tevażżuʿ ḳılıp aydı: men ḳamuġdın żaʿīf-men, aḍaḳ altında-men, mende küwengü nerse yoḳ, tėp tevażżuʿlıḳ ḳıldı (6r18-19)

ara: ara, arasında

▪ Söz işitmez kāfir ara künde artdı zaḥmeti (22v10)

arḳurı: ters, çapraz

▪ Aydı: çuḳur yarı[mında] bir arḳurı üñgür bar, anıñg içinde bir er yalañg yatur. (164v16-17)

art: art, arka

▪ Yūsuf ilgeri Zelīḫā soñgınça yėtinçi ḳapuġda Yūsufġa yetdi, art ėtekin tutup tartdı. (83v5-6)

ast: alt

▪ Ol orun üze yañgı paḫtalar töşep yumşaḳ orun ḳılıp üñgür aġzından tutup astın ḳazıp Loḳmānġa yavuḳ kėldiler ėrse ol paḫtalıġ orun[nı] Loḳmānnıñg astınġa tuta bėrdiler. (164v20-165r1)

astın: alt, altında; alçak, bayağı, değersiz

▪ ėki ḳapuġluḳ biri üstün biri astın. Sekiz aḍaḳlıġ törti astın, üstünki aḍaḳlarınġa ḳara ḳuşlarnı bağlatdı. (44r2-4)

aşaḳ: aşağı, alçak

▪ aydı: yėlük aşġıl. Māryāb yüzin başın aşak saldı, (125r17)

berü: beri krş. **beri**

▪ Anadın toġmış kündin <u>berü</u> üç mi͡ng yıl ʿömr kėçürdi. (4v8-9)

bulu͡ng/n: taraf, yön

▪ [Tö]rt <u>bulun</u> altı cihetdin sekkiz uçmaḥ bolġuġa (181r16)

cihet: < A. yön, taraf

▪ [Tö]rt bulun altı <u>cihetdin</u> sekkiz uçmaḥ bolġuġa (181r16)

eṭrāf: < A. ç. taraflar, yanlar

▪ ḳamuġ şeyṭānlar yėr yüzindin <u>eṭrāf-ı ʿālemġa</u> müteferriḳ boldılar, (184r6)

iç: iç, içeri; kalp, gönül

▪ Aydı: bu ėki <u>iç</u> arıḳlar uçmaḥda aḳar. Bu ėki taş arıḳlar biri Nīl deryāsı turur, biri Furat turur. (209r9)

içkerü/i: iç, içeri

▪ boġzınġa tikilmişde ol ʿahdni andı, <u>içkerü</u> kirgelü ıḍmadı taşġaru ma çıḳaru bilmedi, (11v7-8)

içre: içinde, arasında

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḥ <u>içre</u> kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesi͡nge ilingen, yaruḳ uçmaḥdın aḍrılġan, ḳara͡nggu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

ileg: ön, ön taraf

▪ Birinçisi sulṭānlar <u>ileginde</u> bu kişi mundaġ yolluġ turur (41v12-13)

iley: ön, ön taraf

▪ Altı ṭabaḳ kėltürtdi, bu altı ḫatunnı͡ng <u>ileyinde</u> ḳoydurdı. (85r19-20)

ilgerü/i: doğu; ileri, ön taraf

▪ Lūṭ tepredi, it ilgerü tewe soŋ͡gındın, kim yoluḳsa it, tewe tepinür ėrdi. (58r4-5)

ḳarşu: karşı

▪ Taġlar üze olturup teŋ͡gizge ėlgin sunup balıḳnı alıp künge karşu tutup söklüp yėyür ėrdi, (28r10-12)

ḳaş: kaş; ön, karşı, karşı taraf; kenar, kıyı

▪ kaş yasın ḳurup, kirpük oḳın kizlep, ṣabāḥat ḳılıçın tartıp, melāmet süŋ͡güsin kötrüp cānlar bulġaġalu, ėller talaġalu, köŋ͡güller alġalu, bulun ḳılġalu, tāzī tonlar keḍip, tāzī aṭlar minip Mıṣrġa kirdiler. (76v7-10)

ḳat: kat; huzur, yan; takım

▪ Her biri yėti kat boldı. (3r17)

ḳayra: geri, ters yön; tekrar, yeniden

▪ Baʿdehu āh urdı, naʿleyn unutmış-men, tėp feryād ḳılıp ḳayra yandı. (20v10-11)

ḳıra: kenar, kıyı krş. **ḳıraġ/ḳ, ḳırıġ**

▪ Rivāyet ḳılmışlar: Ḳayu ėldin öwkelese bir aḍaḳın kendniŋ͡g bir kırasıŋ͡ga ḳoḍar ėrdi, (28v7-8)

ḳıraġ/ḳ: kenar, kıyı; sahil krş. **ḳıra, ḳırıġ**

▪ Yūsuf teŋ͡giz ḳıraġınġa bardı (74v6)

ḳırıġ: bk. **ḳıra, ḳıraġ/ḳ**

▪ ʿAbduʿllāh ibn Ubeyy ulaş çerig kırıġında tüşer erdi, (234v2-3)

ḳudı: alt, aşağı krş. **kuyı**

▪ Olar Hūdnı tepedin ḳudı salıp, sen bizni taŋ͡grılarımızdın aḍırġalı mu keldiŋ͡g, tėdiler. (29r14)

ḳuyı: aşağı krş. **ḳudı**

▪ Firʿavn ḳorḳup taḫtından arḳan yıḳıldı, tepesi kuyı aḍaḳı yoḳaru boldı. (111r13-14)

maġrıb: < A. batı

▪ Maġrıb melikiniŋ ḳızı ėrdi, (46v6)

maşrıḳ: < A. doğu, şark

▪ Ẕüʾl-Ḳarneyn ol yėrdin yandı, maşrık tapa oġradı bir aḍaġġa tėgdi, (173v15-16)

müŋgüş: köşe

▪ tamuġ içinde bir müŋgüşte olturup ṭāʿatġa meşgūl boldı. (4r21)

oŋg: sağ; doğru, gerçek

▪ İḍi ʿazze ve celle yarlıġı birle ol nūr Ādemniŋ alnıdın oŋg yaŋgaḳınġa indi, (7r15)

or(u)n: yer, makam

▪ tėgmesige olturġu orun anuḳladı. (85r15)

öŋg (1): ön, karşı taraf; önde gelen (kişi)

▪ Ol köknіŋ ėtekleri yėrge ḳavuşġan yėrde kün toġar dėg öŋg yanıda uçmaḥnıŋ burāḳın minip burāḳnıŋ bir ḳolı [bir] butı Ḳāfdın naru, bir ḳolı bir butı Ḳāfdın. (209r21-209v2)

öte: öte, öte taraf

▪ Yinçke yuwḳa tonlar keyip teni öte körünür ėrdi. (80v16)

ötkerü: öte taraf

▪ Muṣdiʿ başını oḳ birle ötkerü atdı, (35v14)

saġ (1): 1) sağ yan

▪ İbrāhīm saġ aḍaḳın taş üze ḳoḍdı, (49v6)

sarı/u: taraf, yön, ... –a doğru; sebep

▪ Mundaġuḳ maşrıḳ sarı Cābülsaġa bardım. (216r5)

sol: sol

▪ Bir ançanı uşmaḥnıŋ͡g oŋ͡g ḳolında turġuzdı, bir ançanı tamuġnıŋ͡g sol ḳolında turġuzdı. (10v7-8)

şimāl: < A. kuzey; kuzeyden esen rüzgâr

▪ Aymışlar: ġārnıŋ͡g aġzı şimāl tapa ėrdi, (179v7)

ṭaraf: < A. taraf, yön

▪ Tört ṭaraf ʿālem içre toḳuş ḳılġaylar. (145v14)

taş (2): dış, dışarı; dışında, haricinde, başka

▪ Yūsufnı ḳava meŋ͡gzi ḳararıp taş ḳapuġġa eyere çıḳdı. ʿAzīzni kördiler taş ḳapuġda turur. (83v6-7)

taşḳ/ġaru/ı: dışarı

▪ Yūsufnıŋ͡g öwkesi keldi, onı taşḳarı ḳavdurdı. (109r18-19)

taşra: başka, dışında

▪ Maʿnīsi ol bolur: biziŋ͡g yarlıḳımızdın taşra kitmeki üçün anı ḳoyġay-miz, (156v11-12)

teben: ters, baş aşağı, altüst

▪ Cebrāʾīl olarnı kelip Bābil ḳuḍuġınġa eltdi, ḳıl birlen teben asdı. (22r11-12)

tegre: etraf, çevre krş. **teŋ͡gre**

▪ Nėme tėgrede ḳamuġ tiller birle beyān ḳıldı. (8v18)

teŋ͡gre: çevre, etraf krş. **tegre**

▪ Tėŋ͡gresinde taġ tanuḳlar Merve ėrdi [vü Ṣafā] (47v16)

tetrü: ters

▪ Ammā yarın işler tetrü bolur, ḳadem aġırlıḳın tilge bėrürler, (53r9)

tör: tör, başköşe

▪ Andın soŋ͡g Muḥammedni ündediler, rāhib ḳarşu çıḳtı, selām ḳıldı, ėligin öpti, ėltip törde orun bėrdi, (189r14-15)

tuş: karşı, bir şeyin karşısı; denk, benzer

▪ Tėgme bir kimėrse tuş tuşġa but ḳıldılar, (19v9)

tüp: dip, alt, kök

▪ Hāzer ḫalḳnı yıġıp ol ot yaḳġan yėrde çuḳur ḳazdı, tėriŋ͡g tüpi, tar aġzı, kėŋ͡g eni, saman birle, arıġsız nerse birle tolturdı. (43r10-11)

uç: uç

▪ miʿrāc tüninde ḳamuġ melekūtnı Muḥammed Muṣṭafāġa körgüzdi, közi uçı birle baḳmadı. (123r14-15)

utru: karşı, karşı taraf

▪ Yılan Ādem ve Ḥavvānıŋ͡g taḫtında utru kelip turuḳdı. (11r19)

üsk: üst, üzeri

▪ Aymışlar: Bardı, Firʿavn üskiŋ͡ge kirdi, (T168b9)

üst: üst

▪ Taş aydı: sütni içip ayaḳnı meniŋ͡g üstümde ḳoydı. (157v20-21)

üstün: üst, üzeri, yukarı; değerli, üstün

▪ ėki ḳapuġluḳ biri üstün biri astın. Sekiz aḍaḳlıġ törti astın, üstünki aḍaḳlarınġa ḳara ḳuşlarnı baġlatdı. (44r2-4)

yan: yan, taraf; sebep

▪ İḍi ʿazze ve celle yarlığı birle ol nūr Ādemniṉg alnıdın oṉg yaṉgaḳınġa indi, yana ėgniṉge indi, (7r15)

yoḳaru/ı: yukarı

▪ Ādem ėrnekin yoḳaru kötrüp anıṉg körkin körüp taṉglap lā ilahe illāʿllāh Muḥammedün Resūluʿllāh, tėdi. (7r17-18)

yön: yön, yol

▪ Ḫadīce kėlip aydı: yā ʿamm Muḥammedge yalavaçlıḳ yöni bėlgürdi, (194r5)

2.2.7. Gündelik Yaşam Ögeleri

2.2.7.1. Ateş-Su

çoġ: ateş koru

▪ otun tutaşdı, anıṉg çoġı şehrge tėgdi, sāraylar ėvler yaḳıldı, (173v19)

duman: duman

▪ Ol duman teg köp tümen toġ turġuzup yüz miṉg ʿArab (181v20)

köz (2): köz, ateş közü

▪ Yana altınç ḳat kök ferişteleri indi, olarnı egirdileri eliglerinde ḫurmā yıġaçınıṉg otdın közdin turuḳraḳ, ḳızıl yāḳūtdın arıġraḳ ḳatıġ ün birle ayturlar: (121r13-14)

kül: kül

▪ Yana yėl bardı Nemrūd yaḳġan otdın kül keltürdi, (43r15)

ot (1): ateş

▪ Ol delīl üze kim ot oġrı turur, ḳayu nerseni otġa bėrse yoḳ ḳılur yana bėrmez, (9r21)

şuʿle: < A. şule, kıvılcım

▪ anıŋ͡g yüzi kün teg şuʿle urar. (155v11)

tütsün: duman

▪ Dīn şerīʿat tütsünini aṭlanıp köndürgüge (53v20)

tütün: duman

▪ Evvel köpükdin tütün çıḳdı. Ol tütündin kökni yaratdı. (3r11)

yalın: alev, kıvılcım

▪ Bilgil kim İḏi ʿazze ve celle feriştelerni otnuŋ͡g yaruḳluḳındın yarattı, perīlerni otnuŋ͡g yalınındın yarattı. (4r4-5)

2.2.7.2. Beslenme

ahar: < F. nişasta

▪ bulardın feryād tėggil, maŋ͡ga raḥm ḳılġıl, tėp nār tėg yaŋ͡gaḳı üze ahar tėg yaşı boldı. (70r6-7)

aḫşamlıḳ: akşamlık (yemek için)

▪ biri biriŋ͡ge aydılar: olar bizge aḫşamlıġ bėrmesdin burun biz olarġa ḳuşluḳ bėreliŋ͡g. (204r5-6)

aryan: ayran

▪ Bışıġ aş bar mu? tėse, aḳ tewe aryanı çıḳaru bėrdi. (49r21-49v1)

ʿ**asel**: < A. bal

▪ birin aru yėdi ʿasel boldı, (12v14)

aş: aş, yemek

▪ kelginçe tüşüŋ, aş boġuz ḳılayın, tėdi. İbrāhīm aydı: meniŋ andım bar, tüşe bilmezmen, tėdi. Bışıġ aş bar mu? (49r20-21)

azıġ: yol yiyeceği krş. **azuḳ**

▪ Ḳayu yıġaçḳa yatsa tüpindin ḳomrup azıḳları birle çeynep yutar erdi. (T173a17-18)

azuḳ: azık, yol yiyeceği krş. **azıġ**

▪ yüz batman buġday bir yıllıḳ azuk bolur ėrdi. (23r4-5)

bāḳilā: < A. bakla

▪ topraḳdın bişürülmiş bāḳilā endāzesinçe uçup kėldiler. (180r20)

bal: bal

▪ Ol irinniŋ tatıġında ḳayda yėtsün bal şeker (77r17)

beyże: < A. yumurta

▪ ol ravża çėçeki, ol beyże çüjeki ermiş. (77v11)

çaġ/ḳır: şarap

▪ taḳı miŋ batman yüŋ taḳı miŋ kūze suwġa meŋzer çağır bėrgil, alarnı tutup kėltüreyin. (140r9-10)

dārū: < F. ilaç

▪ Ėlçi aydı: dārū kėltüriŋ, men ʿilāc ḳılayın. Dārū kėltürdiler, (174v3)

devā: < A. deva, ilaç

▪ Yana pis nė ėki türlüg bolur, birige devā yarar, (171r3)

dūşāb: < F. pekmez

▪ Ṭālūt saḳçılar ḳoymış ėrdi, tünle körmeyin kirdiler, ḳılıç birle çaptı, ton kėsildi, ḳap yırtıldı, dūşāb aḳtı, (133v21-134r1)

etmek: ekmek krş. ötmek

▪ Ādem ėtmek yėyür ėrdi, (14v16-17)

güş: < F. et

▪ Bulutġa fermānladı, başlarınġa güş, şeker yaġdı. (149v12)

gül-āb: < F. gül suyu

▪ [Yūsuf] ṣūreti birle ėkisin yanaşa yaşıl, ḳızıl, kök, sarıġ çėçekler birle tört tamında ve idiş[ler]ge kāfūr ve gül-āb toldurup mundaġ tılsımlar ḳıldı. (80v8-10)

ḫamīr: < A. hamur

▪ Aymışlar: temür Dāvūd ėlginde mum teg yumş[ayur] ėrdi, neteg kim ḫamīr özgeler ėlginde. (134v12-13)

ḫamr: < A. şarap

▪ Anıńg üçün kim sen otġa tapunmaz-sėn, butġa tapunmaz-sėn, ḫamr içmez-sėn, ün ötgürmez-sėn. (16v20-21)

ḥıntaṭa: < A. buğday yemek

▪ yigitleri arıġsızları ol işge füsūs ḳıldılar, tillerin öwürdiler, ‘‘ḥıṭṭa’’ tėmediler, ‘‘ḥıntaṭa’’ tėdiler. (117r14-15)

ḫubzü’l-ḥavārī: < A. ak ekmek

▪ Aḳ etmekge ḫubzüʾl-ḥavārī tėyürler, ḥūr ‘‘aḳ’’ tėmek bolur, (171v5)

içim: yudum; içecek

▪ Melik aydı: sėni yana bir sınaġayın, bir içim ḫamr bėreyin, içip ölmediń ėrse tevbe ḳılayın īmān kėltüreyin, tėdi. (162r21-162v2)

ʿ**ilāc**: < A. ilaç

▪ Ėlçi aydı: dārū kėltüriń, men ʿilāc ḳılayın. (174v3)

kömeç: külde pişirilen çörek

▪ Ādem ol kömeçni yėyü farıdı, (14r11)

ḳurut: keş, çökelek

▪ Oġlanları ḳamuġ baralıŋ tėp tėgme biri ėki tevege yaġ, kurut, başlaḳ, yüŋ yüklep Mıṣrġa oġradılar. (93v1-2)

ḳūt: < A. ölmeyecek derecede yiyecek

▪ Bular bėş nerse birle ḳamuġ ḫalāyıḳdın artuḳ ėrdiler: kūt, niʿmet, ḳāmet, mühlet, maʿṣiyet. (29v5-6)

māʾide: < A. sofra

▪ Andın soŋ üküş ḫal[āyıḳ]lar ḥavārīlarġa kėlip aydılar: ey ʿĪsī Taŋrıŋ kökdin bizge māʾide yibere bil[gey mü?] (171v15-16)

meze: < F. tat, lezzet

▪ Cüftlik mezesi tėseŋ Mevlī taʿālā ve ʿibādet içinde Meryemge ança meze bėrmiş ėrdi kim er mezesi anıŋ ḳatıda yoḳġa çıḳtı. (167r7-9)

nān: < F. ekmek

▪ Taptılar nānnı, balıḳnı tapmadılar. (129v16-17)

niʿmet: < A. nimet

▪ İçdi şerbet saġraḳında yėdi niʿmet tėrkidin (5v10)

ötmek: ekmek krş. **etmek**

▪ tennūr aġzın açmasun, ötmeklerin çıḳarmasun men kelgınçe, tėp. (228v8-9)

saḳız: sakız

▪ Aymışlar: Olarda on yaraġsız iş bar ėrdi: yay birle taş atmaḳ, sebkīne atlıġ oyun, iç ton baġların kėŋ ḳılmaḳ, tonuŋ öŋin artın yarmaḳ, saḳız çeynemek, ernek birle taş tüzge salmaḳ, ceng, sapınç urmaḳ, ḳoçḳar uruşturmaḳ, livāṭat ḳılmaḳ. (57v8-11)

selvā: < A. bıldırcın eti, İsrailoğullarının Tih sahrasında bulunduğu müddetçe menn ile Allah'ın ihsanı olan bıldırcına benzer kuş eti

▪ menna veʾs-selvā kerāmet ḳıldı. ‘‘menna’’ yandaḳ şekeri bolur, ‘‘selvā’’ buldurcın ėti bolur, (118v9-10)

soḳunum: lokma

▪ Balıḳ aydı: Mevlī taʿālā her künde ḳırḳ soḳunum aş bėrür ėrdi, her bir soḳunumı barça aşın͡gça ėrdi, (138v13-15)

soḳum: sokum, lokma

▪ Balıḳ baş köterip ol ṭaʿāmlarnın͡g cümlesin bir soḳum ḳıldı taḳı aydı: (138v11)

söklünç: kebap

▪ barġıl söklünçi iletgil, yėsün, (54v1)

sökülme: kebap

▪ anı keltürüp boġuzladı, sökülme ḳılıp ḳonuḳlarġa keltürdi, (59v7-8)

su: su krş. **suw**

▪ Ol gevher su boldı. Andın so͡ng yėlni yaratdı. Su üze ėsti ėrse tolḳunı urdı, köpüklendi. (3r10-11)

suw: su; akarsu krş. **su**

▪ Yıġaç suw içmese ot anı ḳurıtur. (12r19-20)

süt: süt

▪ Aydılar: bu taġdın bizge bir ḳızıl tülüg i͡ngen çıḳarġıl, bizi͡ng ilegimizde botalasun, bizge süt bėrsün, biz içeli͡ng. (34v12-13)

şarāb: < A. şarap

▪ Ḫıżr, İlyās ėkisi kėlip butġa tapunġanlarġa, butġa tapunma͡ng, şarāb içme͡ng, tėdiler. (160r13-14)

şeker: < F. şeker, tatlı, helva

▪ Aymışlar: Mışr ėlinin̄g dellālleri yıġılıp Yūsufnı ḳıymet ḳıldılar, öz boyının̄g ağırınça kümüş, ağırınça altun, ağırınça yıpar, ağırınça şeker, ağırınça ḥarīr, ağırınça ʿanber, ağırınça kāfūr, ağırınça edīm-i Ṭāyifī. (75v5-7)

şerbet: < A. şerbet

▪ İçdi şerbet saġraḳında yėdi niʿmet tėrkidin (5v10)

ṭaʿām: < A. yemek, yiyecek

▪ Anda kedin ḳarnınġa keldi ėrse ḳarnı taʿām tiledi. (6v19)

türmek: kadınbudu denilen yemek

▪ Üç ḳırāʿat bar: olturġu tayanġu orun, biçek birle yençip yėgü ṭaʿām ya kendü etmek birle yörgenmiş ėt yaʿnī türmek. (85r16-17)

un: un

▪ ol vilāyetlerdaḳı ḳollar ün̄gürler un toldı. İbrāhīm münādī ḳıldurdı, kelin̄g un alın̄g tėp. (42v11-12)

yaġ: yağ

▪ Oġlanları ḳamuġ baralın̄g tėp tėgme biri ėki tėvege yaġ, ḳurut, başlaḳ, yün̄g yüklep Mışrġa oġradılar. (93v1-2)

yėgü: yiyecek, aş, yemek

▪ niʿmetler yėgü vaḳt bolmış, turġıl būstānġa barġıl, niʿmetler yėgil, (80r11)

yėm: yiyecek, yemek, yem

▪ Aṭġa yėm yėdürmedin yėm üze siydi, sidük yıḍıġıdın aṭ yėm yėmes boldı. (118r1-2)

yėyim: yiyecek

▪ Kėçe bolsa Yeʾcūc ve Meʾcūc yėrin̄ge barurlar, yėyimleri kök ot turur, caʿdī atlıġ. (160r12)

yumurtḳa: yumurta

▪ Ebū Cehl kāfirler birle ol ġārġa kėldiler, ėşikde yumurtḳa kördiler, (220r21)

zemzem: < A. zemzem

▪ zemzem ve maḳām anıñg, (189v4)

2.2.7.3. Yol, Geçit

aġış: yokuş

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām başlaġıl, tėdi. Berk yolġa tüşdiler, aġışı inişi telim. (225v8)

2.2.7.4. Madenler, Mineraller

ʿ**aḳīḳ**: < A. akik, bir tür değerli taş

▪ aydı: ay teg yüzin, kün tėg körkin, ḳalem tėg közin, oḳ tėg kirpükin, ʿaḳīk teg irinlerin, yinçü teg tişlerin, piste teg aġzın, ḳızıl meñgzin, sılıġ özin, boynın ḳuçup öpüp aydı: (50v7-9)

altun: altın

▪ altun aydı: men ʿazīz-men, kök aydı: men ėḍiz-men. (6r17)

ʿ**anber**: < A. amber, misk

▪ birin balıḳ yėdi ʿanber boldı, (12v13-14)

baḳır: bakır

▪ Ḳārūn ol otlarnı yıġdı, ḳuruttı, temür, baḳır, tuç, ḳurġaşun eritti, (124r14-15)

bülūr: < A. billur

▪ ḳızıl altun gevher birle muraṣṣaʿ bir taḫtġa tört aḍaḳ ḳıldurdı, biri zümürrüddin, biri cezʿdin, biri aḳīḳdin, biri bülūrdın. (32r10-11)

cevāhir: < A.ç. cevherler, kıymetli taşlar

▪ Esbābın bėrgil, tėdi. Süleymān aydı: nė kėrek? ʿİfrīt altun, kümüş, cevāhir tiledi, (140v20-21)

cevher: < F. cevher, kıymetli taş

▪ Bu muraṣṣaʿ cevher āḫir Muṣṭafā yalġuz seniṉg (249v10)

cezʿ: < A. damarlı akik, göz boncuğu

▪ Bu butġa bir ėw ḳopardı ėki yüz ḳarı ėḍizliki, yüz ḳarı ėni, tamları cezʿdin, ʿaḳīḳdin. (32r8-9)

dürr-i meknūn: < A. parlak inci

▪ Men dür-i meknūn tüzdüm kezmedim yābān yazı (249v13)

ehek: < A. kireç

▪ Süleymān peyġāmber vaḳtinde, andın burun yoḳ ėrdi: ḥammām, suw tegirmeni, ehek, naḳḳāşlıḳ, ṣūret ḳılmaḳ, taşnı bu taġdın ol taġġa ėltmek. (138r14-15)

gevher: < F. gevher, mücevher, inci

▪ Ḫaberde kelür: Ḥaḳ taʿālā barçadın burun bir gevher yaratdı. Ol gevherġa heybet birlen naẓar ḳıldı. (3r8-10)

ḫazīne: < A. hazine

▪ Aymışlar: Belḳīs yawlaḳ körklüg ėrdi, Süleymānġa köṉgüllüg bolup utru yöridi. Aymışlar: ḫazīne ḳapuġların berkitti (149r19-20)

inçü: inci krş. **yinçü, yünçü**

▪ ḳayu ḳoy aḳ toġursa saṉga inçü bėreyin. (T172a5)

kān: < F. maden

▪ Ḳan kurıttım cān ḳavarttım kān çıḳardım taş ḳazıp (249v4)

ḳaṭrān: < A. katran

▪ Bir gürūh kėlgeyler, suw bėreyin tėsem olarġa suw ḳaṭrān bolġay, (202r6)

ḳıṭr: < A. erimiş bakır

▪ Maʿnīsi ol bolur: biz Süleymān üçün ḳıtr yėlini estürdük. Ḳıtr maʿnīsinde ʿulemā ḳullar aymışlar, bir ḳavl ol turur: (138r7-8)

ḳīr: < A. zift, katran

▪ Āṣaf birle kėn̂geşti, baḳır küpler ḳılsunlar, suw birle toldursunlar, ḳīr bir aġzın berkitsünler, (150v17-18)

kömür: kömür

▪ Andın son̂g astında ḳoydılar, kömür men̂gizligler ḳoydurdı, ḳamuġı ot bolġunça ürün̂g, tėdi. (175v10-11)

ḳurġaşun: kurşun krş. **ḳurşun**

▪ aydı: yėrde körüngen otlarnı yıġġıl, ḳurutġıl, andın son̂g bir ança temür ya tuç ya kurġaşun ḳayusın buldun̂g ėrse eritgil, (124r8-9)

ḳurşun: kurşun krş. **ḳurġaşun**

▪ Ḳurşun eritip aġzınġa ḳoydılar, (161v19)

kükürd: < F. kükürt

▪ nefṭ birle kükürd suvadılar. Anda kėḍin ot yaḳdılar. (40v20-21)

kümüş: gümüş

▪ Melik ol sözge sewündi on tewe yüki buġday, on tewe on min̂g kümüş, on batman yıpar, on batman ʿanber, on batman kāfūr keltürüp bularġa bėrdiler. (63r14-15)

laʿl: < A. kırmızı değerli bir taş; dudak

▪ Laʿl içinde külçirer köp lüʾlü-i lālāları (65v9)

lüʾlü: < A. inci

▪ Laʿl içinde külçirer köp lüʾlü-i lālāları (65v9)

mermer: < Yun. mermer

▪ Ḳurtḳa bu māllarnı ṣarf ḳılıp bir ėv ḳopardı sırçadın. Baʿżı aymışlar: mermer taşıdın, ol ėvni közgü dėg yaruḳ ḳıldı (80v7-8)

neft: < A. zift

▪ Aydılar: uluġ ot yaḳıp neft taḳı kükürd birle tamların sığadılar. (41r14)

ruḫām: < A. mermer

▪ Anda kėḍin ol taş tepesinde ruḫām taşını tam ḳopardılar, (62v7-8)

saḫre: < A. kaya

▪ Ḳoldı Ḥaḳdın çıḳdı iñgen yardı taġnıñg saḫresin (31r19)

seng: < F. taş

▪ Mekkeliglerde uluġların olar ėrdi, boġmaḳ arasıda seng meñgiz. (221v20-21)

sim-āb: < F. cıva

▪ Tayaḳnıñg uçın üñgdiler, sīm-āb toldurdılar, (112v4)

taş (1): taş

▪ Bir taş ḳoḍdı, ḳuşnı taş tepesiñge ḳoḍdı (15v19)

temür: demir

▪ Yüz miñg yėgirmi tört miñg tėmür bağlar ḳıldılar, (24r14-15)

tuç: tunç

▪ Mūsī umasġa tėgdi ėrse aydı: yėrde körüngen otlarnı yıġġıl, ḳurutġıl, andın soñg bir ança temür ya tuç ya ḳurġaşun ḳayusın bulduñg ėrse eritgil, (124r7-9)

tuz: tuz

▪ Bir ançada keḍin raʿiyyetḳa sözledi: men sizi͡ŋg tuzu͡ŋgız etmeki͡ŋgiz telim yėdim, bir sözüm bar, aytayın, (T167a12-13)

yāḳūt: < A. yakut

▪ Bulut kėlip başları üze yinçü yāḳūt ḳoyar ėrdi. (148v19)

yıpar: yıpar, misk

▪ Tā ta͡ŋg atmışdan kėḍin ol bėş yapurġaḳdan birin keyik yėdi yıpar boldı, (12v12-13)

yinçü: inci; inci gibi diş krş. **incü, yünçü**

▪ Rivāyetde kelmiş: Vehb ibn Münebbih raẕiyaʾllāhu ʿanhu aytur: Yūsufnı͡ŋg bahāsı tört yüz rıṭl altun, tört yüz rıṭl kümüş, tört yüz rıṭl yinçü gevher muḳarrer boldı. (76v19-21)

yünçü: inci krş. **inçü, yinçü**

▪ Ol kėçe Bāhīl ḳarabaşı birle ḳondı, tüş kördi, kökdin bir yünçü tüşer, (T154a12-13)

zeberced: < F. zebercet, zümrüt cinsinden bir taş

▪ kim ḳamuġı zümürrüd, yaşıl zeberced ėrdi ve ol taş kim ol kimerse bėrip ėrdi, (177r18)

zerrīn: < A. altından yapılmış, altın

▪ Ḫatem-i zerrīn-nigīnim perde içre tügme teg (249v5)

zümürrüd: < A. zümrüt

▪ Evvelḳı ḳat kök yaşıl zümürrüddin turur, atı Ruḳīʿā turur, ferişteleri uy ṣūretlıġ turur, (3v10-11)

zümürriddīn: < A. zümrütten yapılmış

▪ Miʿrācḳa aşurdı, bir kesek zümürrüddīn uluġluḳı ança tėn͡ŋglig kim anı͡ŋg muḳābelesinde yėti ḳat yėr ve kök yābāndaḳı ḥalḳa me͡ŋgizlig, tėgresinde āyeteʾl-kürsī bitiglig, ön͡ŋginde on mi͡ŋg kürsī, so͡ŋgında on mi͡ŋg kürsī, artında on mi͡ŋg kürsī, ilgerüsinde on mi͡ŋg kürsī, her bir kürsīde on mi͡ŋg ferişte öre turup āyeteʾl-kürsī oḳıyurlar, (218v9-13)

2.2.7.5. Giyim

aṭlas: < A. atlas, üstü ipek, altı pamuk kumaş

▪ Yūsufnı aṭlas tonlar birle, altun tāclar birle, muraṣṣaʿ ḳur birle bezep taḫt üze oltur<t>dı. (75r9)

böz: bez, kumaş

▪ Yana sordı: bu, böz ne böz turur, yėrge yazıp turur-sėn? Aydı: bu, tiriglikim turur. (18v8)

cāme: < F. elbise

▪ Dihḳān buyurdı, bėş batman etmek, bėş batman ėt, bėş batman un, bėş kümüş yarmaḳ bir cāme böz ol balıḳ birle Süleymānġa bėrdiler. (144r14-15)

cevāḫ: < A. ince, yünlü kumaş

▪ Duʿānıng̃ maʿnīsi bu turur: ey devlet tācın başınġa uruġlı, et mezellet cevāḫın egning̃e keḏügli, ḳuḍı tüşkenlerni yoḳaru kötürgen, öre ḳopġanlarnı yumurġan, bėrgen-sen alġan-sen, (78r19-21)

çadır: çadır; örtü; kadın giyimi, çarşaf

▪ Sāre başınġa kettān çadır örtünüp kirdi. (45v12)

çalma: sarık

▪ Çalmasınıng̃ uçı taşda ḳalmış ėrdi, anı körgüzdi. (168v7)

çuz: yaldızlı kırmızı renkli bir Çin kumaşı

▪ on sekiz künlük yėrge çuz aṭlas töşediler, on sekiz künlük yėr çuz birle aṭlas üze yöridiler. (149v11-12)

destār: < F. sarık

▪ Yaʿḳūb yalavaç aydı: bu destār mang̃a atam İbrāhīmdin mī[rāṣ] ḳaldı, (95v11-12)

dıḳḳ-ı Mışrī: < A. ince kumaştan bir çeşit giysi

▪ Mekkeligler közindin yıraḳ boldı ėrse tėveçiler tonın çıḳarıp dıḳḳ-ı Mışrī atlıġ ton keydürgil, (188r4-5)

ed: ipekli kumaş

▪ Uş bitidim bu kitābnı ey erenler ed bözi (249v2)

esbāb: < A. ç. gerekli şeyler, malzemeler; giysi, giyecek

▪ Aymışlar: Ḫadīceniñg ʿömri āḫir bolmışda Resūlġa kişi yiberdi aydı: men sañga kėlmişde altun kümüş, māl esbāb, ḳul ḳarabaşdın başḳa ḳırḳ miñg altun hāvan <bėrdim> özge hāvanlardın başḳa. (193v4-7)

etek: etek (elbise için); uç, kenar

▪ Ėtek yırtılmaḳı, yaş oġlan tanuḳluḳı, ėligler kėsilmeki, tişiler tėmeki, Yūsufnıñg arıġlıḳı. (87r14-15)

ḫilʿat: < A. elbise, hilat

▪ Ol tėp yarlıġġa boyun süngen, ḫilʿatin keḍgen, ẕikr[i] birle maʿrūf bolġan, Mevlī yarlıḳınġa iʿtibār ḳılıp ʿazīz cāndın keçip özini ḳurbān ḳılġan İsmāʿīl ʿaleyhiʿs-selām. (47v11-13)

ḫulle: < A. cennette giyilen elbise

▪ Ḫulle kėḍdi ėgniñge hem başḳa urdı börkidin (5v11)

ʿışābe: < A. (başa sarılan) bant, bandaj, türban

▪ Ebū Deccāne elgini etüki ḳonçına soḳtı, ḳızıl ʿışābe çıḳardı, alnıge bardı, (223r14-15)

imāme: < A. başa sarılan sarık, tolga, miğfer

▪ Ḳaçan yalġuz bolsa ol bulut ʿimāme meñgizlig başı üze turup sözleşür ėrdi. (183v14)

jende: < F. eski, yırtık (elbise)

▪ anda arıġ tonlarnı saldılar, jende tonlar yaşurup kėltürmiş ėrdiler, anı keydiler. (178r13-14)

kālā: < F. kumaş krş. **kāle**

▪ Ḳaçan ėt yėgüleri kelse ḫatunlarıġa ḳazan asturup özleri yol başıġa çıḳıp ötken kişilerge nime körklüg atın͡g bar ya sıġırın͡g ya tėwen͡g bar tėgeç kālā öler ėrdi ve alar ėtlerin satḳun alıp kėlür ėrdiler. (94v21-95r2)

keḍim: giyim, giyecek krş. **keyim**

▪ Zelīḫāġa aydı: munı eḍgü tutġıl, mun͡ga eḍgülük ḳılġıl, aḍınlardın artuḳraḳ ağırlaġıl, tatlıġ yėmler, yumşaḳ keḍimler bėrgil. (79r2-4)

kefen: < A. kefen

▪ birin Ādem yėrge tikdi yün͡g boldı, ḳıyāmetġa tėgi oġlanlarınġa kefen boldı. (12v14-15)

kefenlik: < A.+T. kefenlik

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām andaġ kördi, telim yıġladı. Ṣaḥābeler ma yıġlaştılar. Resūl ʿaleyhiʿs-selām kefenlik tiledi, bulmadı. (224v2-3)

keyim: giyecek, giysi krş. **kedim**

▪ Yaʿḳūb yalawaç oġulları on yigit, ḳamuġı bir ṣūretlıġ keyim keyip kėldiler (93v4-5)

kilīm: < F. aba, hırka; kilim

▪ Kėḍin ʿĀyişeḳa vaṣiyyet ḳıldı, ol kün kim islāmḳa kirdim, bir kilīm içinde erdim, ölsem ol kilīmdin kefen ḳılın͡g. (238v18-19)

kön͡glek: gömlek, elbise

▪ Özi ḫayyāt ėrdi, en͡g ilk kön͡glek keḍgen ol ėrdi. (20r1-2)

ḳumāş: < A. kumaş

▪ Ol şarṭ üze kim tėgme üç ėw ḫalḳı yıġılıp ėwdeki ḳumāşların bir tewege yüklep yazar-oḳ tėgmesünler, (228r6-7)

ḳundaḳ: kundak

▪ Mūsīni ḳundaḳı birle tennūrḳa kemişti. (T168a16-17)

ḳur: kuşak

▪ Melik Hācerġa aydı: Ḫazīnedin bir tāc birle bir altun kur taḳı yüz miṅg altun keltürgil. (46v15-16)

nesc: < A. dokuma, örme

▪ Törtünçi ėwni nesc birle bėzedi, (101v4)

niḳāb: < A. peçe, yüz örtüsü

▪ Yūsuf ʿaleyhiʾs-selām, Mışr ḫalḳınṅga nikāb kötürdi, (67r1)

pelās: < F. aba, çuha

▪ Melik özi bir pelās keydi, (154r4-5)

perde: < F. perde, örtü, peçe

▪ aydı: İlāhī, bir perde kerāmet ḳılġıl, meniṅg ėtim tenimni kişi körmesün. (74v7)

ridā: < A. hırka

▪ Bu kün Yūsufnıṅg ḳanlıġ köṅglekin eliṅge aldı, Ādem ridāsın keḍdi, (79v7)

ṣūf: < A. deve yününden elbise

▪ Andın soṅg barıp üç ṣūf ton kėltürdi, (193r7)

sündüs: < A. üzeri altın ve gümüşle işlenmiş ipekli kumaş

▪ miŋ͡g ton ağı aṭlās-ı Yezdimānī sündüs-i Rūmī, miŋ͡g sanlıg ḥarīr, idiş ayaġlar, ṭabaḳ ḳazġanlar cezʿdin, ʿaḳīḳdin, bülūrdın, on bėş er oġlanlar ḳız ṣūretlıġ, on bėş ḳız oġlan ıḍḍı (148r17-19)

taylasan: < A. başa ve boyna sarılan şal

▪ Bitig aŋ͡ga tėgdi erse çerig yıġıp Ḥüseyndin burunraḳ Kūfeke keldi, başıŋ͡ga taylasan yörgenip kirdi. (245r19-20)

t/ṭon: don, elbise

▪ Anıŋ͡g üçün kāẕirler ton tökmekge toḳmaḳ andın ḳılurlar, ton köymesün tėp. (12r20-21)

tonluḳ: elbiselik

▪ Tonluḳı taŋ͡gsuḳ yıġardın Rūm Ḫıṭay aṭlas çuzı (68v2)

torḳa: ipekli kumaş

▪ Cebrāʾīl ḳanat birle sıḳadı, torḳa tėg yumşaḳ boldı. (70v12)

yaġu: yağmurluk

▪ Ḳaplan terisidin yaġusı bar ėrdi, (224v3)

yaḳa: yaka

▪ ol nūrdın ümīdsiz ḳalmışıŋ͡ga ḳatıġ künilep İbrāhīmniŋ͡g yaḳasın tutdı. Erniŋ͡g yaḳasın ėŋ͡g ilk Sāre tutdı. (48r1-3)

yaşmaḳ: başörtüsü, yaşmak

▪ yaşmak başıġa urundılar, (29v12)

yeŋ͡g: yen, elbise kolu; kol, dal

▪ Tal yıġaçlar yeŋ͡g salışur oynayur tėg bay ḳızı (68v1)

Yezd: Yezid.

▪ miṅg ton aġı aṭlās-ı Yezdimānī sündüs-i Rūmī, (148r17-18)

yipek: ipek

▪ birin ḳurt yėdi yipek boldı, (12v14)

2.2.7.6. Ölçü, Ağırlık

adım: adım

▪ ferşdin ʿarşḳa tėgi yeter adımı, (238r19-20)

arşı/un: arşın

▪ Bu sarāy ortasında özinge temāşā ḳılur teg yėr ḳıldurdı, eḍizliki ėki yüz arşun. (62v12-13)

batman: batman, bir tür ağırlık ölçüsü

▪ bir kėsek yėrdin üç yüz yük buġday çıḳar ėrdi, yüz batman buġday bir yıllıḳ azuḳ bolur ėrdi. (23r4-5)

eḍizlik: yükseklik

▪ Ādem Mekke yėringe kelip bir ėw ḳopardı, eḍizliki [kökge tegi], Ṣarāḥ atlıġ, maʿrūfraḳı Beyt-i Maʿmūr atlıġ. (13v5-6)

eksüklük: eksiklik

▪ dünyā artuḳluḳı āḫiret eksüklüki turur. (53r4)

en: en, genişlik

▪ Kimi yondılar uzunı üç yüz ḳarı, ėni ėki yüz ḳarı ėrdi. (24r12-13)

endāze: < F. ölçü, ölçek

▪ Ol endāze birle Kaʿbeni binā ḳıldı. (52v10)

ġāyet: < A. gayet, son derece, çok

▪ Tārīḫ yeti yüz toḳuzda it yılınıñg evvelinde ḳāṣıd yetlür kim: peyġāmberler ḳıṣṣalarıġa ġāyet raġbetimiz bar, (2v13-14)

ısıġlıḳ: sıcaklık

▪ yarlıḳadı: altun zencīrge ısıġlıḳ havāda kerilgü turur. (113v11)

ḳalıñglıḳ: kalınlık, genişlik

▪ Tėgme bir kökniñg kalıñglıkı bėş yüz yıllıḳ yėr turur, arası ma andaġuḳ. (4r2)

ḳarı (1): karış krş. **karış**

▪ maşrıḳdın maġrıbġa tėgi ḳırḳ ḳarı yėr ḳavar ėrdi. (5v19-20)

ḳarış: karış krş. **ḳarı**

▪ Bu dünyāda ança teñglik ṭāʿat ḳıldı kim maşrıḳdın maġrıbġa tėgi Ḥāriṣ secde ḳılmaġan bir karış yėr ḳalmadı. (4v3-4)

ḳatla: defa, kere, kez

▪ Aymışlar: Cebrāʾīl ʿaleyhiʿs-selām ol ṣūret üze yaratılmış turur kim ėki ḳatla özin körgüzdi. (209r18-19)

keñglik: genişlik; bolluk, çokluk

▪ Yūsuf aydı: sėmiz sığırlar, yėtti baş yaş buġdaylar kėñglik uçuzlıḳ turur, (90r12-13)

kesek: parça, bölük

▪ Aydı: barġıl, ẕekeriñge bir kesek böz yörgegil, (19r6-7)

kezik: sıra, nöbet

▪ Yehūdā aydı: ey Ṣemʿūn kezik saña keldi. (64r17)

ḳızıġ: sıcaklık, ısı

▪ Aymışlar: bu otnıñg kızıġından yėr teprenür, tėdiler. (42v6-7)

kiçiglik: küçüklük, çocukluk

▪ aydı: men sėni kiçiglikde iktüledim, ḳaç yıllar mende ėrdiŋ̂. (111v4)

ḳurla: defa, kere, kez

▪ üç kurla etmek bişürdüm, başım üze kötürdüm, (88r16)

ḳuşluḳ (2): kuşluk

▪ tėgme bir türlüg ḳuşlar bir kuşluk yėrni tutar ėrdiler. (146v1-2)

maŋ̂gım: adım

▪ ḳopdı on maŋ̂gım <maŋ̂gdı>, buġday yıġaçıġa tėgdi, (11v4)

miḳdār: < A. miktar, kemiyet

▪ Nūḥ ʿaleyhiʾs-selām aydı: kim barıp ḫaber keltürse, suw yėr yüzinde ne miḳdār ḳalmış, (26v13)

mīl: < A. bir kilometreye yakın uzaklık

▪ Bir mīl yerde kölige ḳılıp ḳoḍdılar. (T160a15)

miṣḳāl: < A. bugün yalnız kıymetli taşların ve benzerlerinin ölçüldüğü bir buçuk dirhemlik eski bir ağırlık ölçüsü, 24 kıratlık ağırlık ölçüsü

▪ Zelīḫā enegesi[ġa] miŋ̂ altun bėrdi, miŋ̂ miṣḳāl yıpar bėrdi ve miŋ̂ aġrı kāfūr bėrdi ve aġır bahālıġ ėki ton [bėrdi]. (80v5-6)

nevbet: < A. nöbet, sıra

▪ Tėgme yılda ėki nevbet ticāret ḳılur ėrdiler, (186v15-16)

orta: orta

▪ Yana aydı: Mevlī saŋ̂a bu aḳar orta, uluġ arıḳ ėrmes, (169r15)

ʿ**öşr**: < A. onda bir

▪ On bėş kişi İbrāhīmġa yawuḳdılar, ʿöşr ḳoldılar. İbrāhīm aydı: bizde ʿöşr ḳolġu teg māl yoḳ, (45r11-12)

parça: < F. parça

▪ Ėteki yırtılıp bir parçası ḳolıġa kėldi, (83v6)

pāre: < F. parça

▪ yėtmiş pāre ėlde ol ḳızdın körklüg ḳız yoḳ turur, (144r11-12)

ṣaf: < A. saf, sıra, dizi

▪ İḍi ʿazze ve celle tört saf ferişte ıḍdı, tėgme saf ferişte ḳırḳ miṅg erdi. (64r21)

saġu: ölçek

▪ ʿArab tilinçe ‘‘saġu’’ bolur. Ol saġu tört aḍaḳlıġ, tėgme bir ayaḳı aḍın aḍın gevherdin, içinde taşında üç yüz altmış miḥrāb ėrdi. (96v3-4)

saḳış: hesap, sayı; vergi

▪ Andaġ ėrse cān açıġı mendin kitmeyin turur, tėp yana öldi ėrse saḳış ḳıldılar. (171r16)

san: sayı

▪ Ol yalavaçlar Nūḥ yalavaç, İbrāhīm, Mūsi yalavaç. Ança butlarnı sındurdılar sanı yoḳ, (161v9)

sayın: sayı, adet

▪ Mevlī taʿālā tėgme sūre sayın bir ferişte ıḍdı, (119r19-20)

sayu/ı: her; sayı, kadar

▪ tėgme bir dem sayu bir kün nifās boldı. (12r11)

silsile: < A. zincirleme olan şey

▪ ḥükm üçün silsile kerāmet ḳıldı, (210v3)

sīr: < A. ağırlık ölçüsü birimi

▪ Tėgme bir öwün yüz miŋ͡g sīr ėrdi. (13v16-17)

tafṣīl: < A. bölmek, ayırmak

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām Mevlī yarlıḳı birle Ebū Bekr-i Ṣıddīḳni tafṣīl elfi birle laḳabı[nı] āyet üze on yėrde yād ḳıldı. (201r13-14)

taḳtīʿ: < A. parça, kısım

▪ Bu taḳtīʿni kördiler ėrse öre ḳop[tılar], (101v11)

taṣġīr: < A. küçültme, hafifletme

▪ Ṣuʿayb ‘‘Ṣuʿab’’ taṣġīri turur. Maʿnīsi ‘‘taġ içindeki yol’’ bolur, (T164b12)

teŋ͡g: denk, eşit, benzer

▪ Yūṣaʿ teŋ͡g yöriy bilmedi. (129r20-21)

tertīb: < A. tertip, düzen

▪ Bu tertīb birle bahāsı aştı, tėrisi toluġ altun bėrür boldılar. (128v16)

tikke: parça

▪ Yūsuf ėwdin çıḳġaç tişiler aşuḳup bıçaḳ birle türmek kėsip Yūsuf aġzıġa tikke bėreliŋ͡g, tėp kese başladılar. (85v15-16)

tüzüg: dizi, sıra

▪ Bu tüzüg birle tüzüldi enbiyā mürsel tözi (249v11)

tüzüm: dizi, sıra

▪ başında bir çėçek arıġ yāḳūtdın, tumşuḳları ḳızıl yāḳūtdın, tumşuḳı üze bir tüzüm yinçü asıġlıḳ tumurtḳadın uluġraḳ, ol taḫt ortasında bir ḳubbe on arşun yaşıl sırçadın. (147r2-4)

ūḳiyye: < A. okka. tegme bir ukiyye kırk altun bolur.

▪ Ebū Cehl aydı: sėn er ėrseŋ͡g yüz ūkiyye altun ve yüz tėve bėreliŋ͡g, (195v1-2)

uzunlu/ıḳ: uzunluk

▪ ḳırḳ karı uzunluḳı, sekiz ḳarı ėni, başı altundın, közleri yāḳūtdın, tişleri yinçüdin, türlüg türlüg tonlar keḏüzüp ol taḫt üze olturtdı[lar], (32v3-4)

ülüş: parça, pay

▪ Ḫiṭāb keldi: Ey Ādem, bularnı tört ülüş ḳılġum turur, (10v1-2)

üzüm (2): parça

▪ Uyḳu bozdum üzüm üzüm sözni tüzdüm tünle men (249v2)

ye͡ng͡illik: hafiflik

▪ tėp yana aydılar: ümmeti͡ng͡a iş o͡ng͡aylıḳın, yük ye͡ng͡illikin ḳolġıl, tėdiler. (211r6-7)

yıġaçlıḳ: 1) yaklaşık 6 km'lik uzaklık

▪ On yıġaçlık yėr ḥarām atandı. (7r11-12)

yü͡ng͡üllük: hafiflik, yeğnilik

▪ Mundaġuḳ dünyā aġırlıḳı āḫiret yü͡ng͡ülliki, dünyā yü͡ng͡üllüki āḫiret aġırlıḳı. Bu kün tilge yü͡ng͡üllük bėrdi, (53r5-6)

z̲erre: < A. zerre

▪ mundaġuḳ İbrāhīm yalavaç ḫilʿatin bir zerre Nemrūd otıġa saldı ėrse Nemrūd otı öçti, (189v16-17)

2.2.7.7. Müzik Aleti

çeng: < F. çeng

▪ yana sordı kim: çeng, ṭanbūr, ḳopuz çalmaḳ belgürdi mü? Aydı: belgürdi. (177r7)

def: < F. tef

▪ Taḳı def ünin işitti. Bu nė ün turur? tėp sordı. (192v3)

ḳopuz: kopuz

▪ yana sordı kim: çeng, ṭanbūr, ḳopuz çalmaḳ belgürdi mü? Aydı: belgürdi. (177r7)

kömrük: davul

▪ Nevbet maṅga boldı ėrse üç ḳatla kömrük urur erdiler, (234r10-11)

nāy: < F. ney

▪ Ebū Cehl aydı: ḳopuṅg Bedr ḳuḍuġıge barıp sunı alalıṅg, ḫamr içeliṅg, nāy çalalıṅg, düşmanlarımız bilsünler kim biz olardın ḳorḳmas-biz. (221r14-16)

sāz: < F. çalgı, müzik aleti

▪ Tört miṅg er aṭlanturup sāzları birle Sebā vilāyetidin tėpredi. (149r19)

ṭabl: < A. davul

▪ Sordum: bu tėgme bir ḫorūs alnında nė ṭabl ve ʿalemler bar. (141v13-14)

ṭanbūr: < F. tambur

▪ yana sordı kim: çeng, ṭanbūr, ḳopuz çalmaḳ belgürdi mü? Aydı: belgürdi. (177r7)

2.2.7.8. Zanaat, Yapı İşleri

ḥırfe: < A. meslek, zanaat

▪ İḍi ʿazze ve celle Ādemġa ḥırfe ögretmiş ėrdi, (18r1-2)

2.2.7.9. Ticaret, Endüstri

ḳazġanç: kazanç

▪ Dāvūd duʿā ḳıldı: İḍiyā maṅga bir ḥırfe ögretgil, anıṅg birle ḳazġa<n>çımnı yėyeyin, (134v10-11)

ticāret: < A. ticaret

▪ tört miṉg ḳızıl tüslüg tėveler birle ticāret ḳılur ėrdi. (186v13)

uçuzlıḳ: bolluk

▪ Yūsuf aydı: sėmiz sıġırlar, yėtti baş yaş buġdaylar kėṉglik uçuzlık turur, (90r12-13)

vaʿde: < A. vade, bir iş için tanınan süre, sözleşme

▪ Mūsī şerīʿat ḳoldı, icābet boldı. Tevrīt atlıġ kitābġa vaʿde boldı. (117r17)

żarar: < A. zarar

▪ ādemīge sizdin żarar tėger tėp. Aydılar: kim seniṉg atıṉgnı oḳısa ol kimersege żarar tegürmegey-miz. (24v21-25r1)

ziyān: < A. zarar, ziyan, hasar

▪ Taṉgrı ḳullarınġa ḳatılmaġıl, müsülmān bolġıl, bu butlarnı sındurġıl, bulardın asıġ yoḳ, ziyān bar. (161v10-12)

Mal Mülk, Servet, Takas, Para

aḍaḳ (2): kadeh krş. ayaḳ/ġ

▪ İḍi ʿazze ve celleni āzārlaġanlar adak alġan, saġraḳ tutġan eliglerni sındurup uşatıp kögüzlerindin çıḳarġuları. (249r11-13)

aġ: ağ, tuzak; örümcek ağı

▪ bu kün niçe balıḳ tutsaḳ saṉga bėreliṉg, tėdiler. Aġ saldılar, nerse tüşmedi, (144v14)

aġı: altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş; hazine

▪ Aydılar: butlarnı yazıġa çıḳarıṉg aġı tonlar keydüriṉg, (160v6-7)

aldım[56]: (?) balta

▪ Niçe aydım ėrse cevāb bėrmedi, açığlandım, bir aldım urup ol butnı pāre pāre ḳıldım, (109r10-11)

arġamçı: yükü deveye yüklerken kullanılan halat

▪ Bu kelmişde yarmaḳları yoḳ ėrdi, taġar, çuvāl, kiyiz, arġamçı alıp kėldiler, (101v15-16)

ʿ**āriyyet**: < A. ödünç

▪ Aydı: cān ʿāriyyet turur, ʿāriyyet edesiñge yanar bolur. (41r20)

ʿ**aṣā**: < A. asa, değnek

▪ Benī İsrāʾīl altun kümüş yıġıp bir tābūt ḳıldılar, taş, elvāḥ, ʿaṣā, imāmeni anıñg içide ḳoydılar. (131v18-19)

aşaç: tencere, kazan

▪ Cābir eçküni boġuzladı, ewlügi un ögitti, tennūrḳa ot kemişti, aşaç astı, (228v6-7)

ayaḳ/ġ: kadeh, çanak, kase krş. **aḍaḳ (2)**

▪ Ādem atlarnı aytu bėrdi: bu yıġaç, bu taş, bu suw, ḳamuġ nersenigñ atını bu idiş, bu ayaḳ. (8v17-18)

ayaḳlıġ (1): ayaklı krş. **aḍaḳlıġ**

▪ Süleymān bėrdi, bir kürsī ḳıldı tört ayaḳlıġ, bir burcında ḳızıl altundın tört arslan ḳıldı, (140v21)

ayaḳlıġ (2): kadehlik

▪ Ol cādūlar anı körüp küldiler, aydılar: ey melik bu ayaḳlıġ ḫamrnı bu turġan ḳamuġġa bėrseñg ėrdi biregü tirig ḳalmaġay ėrdi. (162v4-5)

baġ: bağ, halat, uçkur

▪ bir baġ çöplüg buġdaynı keltürdi, (15v12)

[56] (Ata, 2019: 481).

bahā: < F. paha, değer, fiyat

▪ ʿAzīz-i Mışrġa aydı: bu oġlannı satġın alġıl. ʿAzīz aydı: biznin̂g mālımız yoḳ, bahā yetgürmegey-miz. (77r3-4)

balṭ/ta: balta

▪ Balta kötrüp tilkü siygen butnı soyġan aç turup (37v16)

başlaḳ[57]: (?)

▪ Oġlanları ḳamuġ baralın̂g tėp tėgme biri ėki tėvege yaġ, ḳurut, başlak, yün̂g yüklep Mışrġa oġradılar. (93v1-2)

başlıḳ (2): başlık, börk

▪ Mālik Ẕeʿr kişilerin̂ge aydı: Yūsufnı suwġa ėltin̂g, başlıḳın̂g yusun, yol toġı tozıdın arınsun. (74v5-6)

başmaḳ: ayakkabı, pabuç

▪ Yana biri aydı: alman̂g, başmak ernin̂g ʿizzeti bolur, (204r16)

bāzār: < F. pazar, çarşı

▪ Üç min̂g bėş yüz ėwlüg kişi kelip Mekkede ornadılar, ėw binā ḳıldılar, bāzār ḳōpardılar. (49r7)

bedel: < A. bedel, karşılık

▪ ol ḳuḍuġdın çıḳıp on sekiz bedel yarmaḳġa satılġan, ol tėp özini öggen, ol Mışr tişileri belāsın̂ga mübtelā bolup iḫtiyār ḳılġan, āḫir vaḳtinde tėp Mevlīġa yalwarġan Yūsuf yalawaç ʿaleyhiʾs-selām (65v2-5)

be-ḫill: < F.+A. ödünç verme

▪ Yana aydı: men barur-men, man̂ga be-ḫill ḳılın̂g, tėdi. (242v8)

[57] (Ata, 2019: 523).

bereng: < F. kereste

▪ Olar ḳabūl ḳıldılar, bereng, kerpiç kėltürdiler. (175v8-9)

berge: kamçı

▪ Yūsuf aydı: biznin̂g töremizde oġrının̂g ėlin kėsmek, berge urmaḳ, māl almaḳ turur. (97r19)

beşik: beşik

▪ Aydı: bu, iḫlāṣ turur, ʿamelimni berkitür-men. Yana sordı: bu beşik tuşunda ingen aşġan ne turur? Aydı: (18v11-12)

beyʿ: < A. satma, satış

▪ Aymışlar: Ḳaçan Yūsufnın̂g ataları atın Mālik Ẓeʿr işitdi erse bildi kim bu beyʿ Ḫalīl uruġından ėrmiş, (77v8-9)

bıçaḳ: bıçak krş. **biçek**

▪ ʿAbduʾl-Muṭṭalib bıçaḳ aldı, (50r9-10)

biçek: bıçak krş. **bıçaḳ**

▪ biçek birle yençip yėgü ṭaʿām ya kendü etmek birle yörgenmiş ėt yaʿnī türmek. (85r17)

bilezük: bilezik

▪ ḳamuġ altun kümüş yüzük, bilezük, ısırġaların Benī İsrāʾīl tişileriṅ̂ge bėrdiler. (115r15-16)

bisāṭ: < A. halı, kilim; yatak, döşek

▪ yaġız yėrni ḳademi astında bisāṭ ḳıldılar (181r13)

biżāʿat: < A. sermaye

▪ Yūsuf olarnı kėltürüp ḳa[rındaşlarıġa] aydı: biżāʿatın̂gızını ḳabūl ḳıldım aşlıḳ bėreyin, (103v2-3)

boġmaḳ: kolye

▪ Ḳulluḳ baġ baġlanġan boyunġa boġmaḳ nė kerek, (77r5)

borç: borç

▪ sendin nesre borç kılġalı keldim, tėdi. (227v10)

boyunduruḳ: boyunduruk

▪ men saŋ͡ga yawlaḳ cādūlar körgüzeyin tėp cādūçılar uluġı ėki boyunduruḳ kėltürtdi, (162r15)

börk: börk, başlık

▪ Ḥulle kėḍdi ėgniŋ͡ge hem başḳa urdı börkidin (5v11)

buḳaġu: bukağı, köstek, pranga krş. **bukav**

▪ aḍaḳlarınġa bukaġu urdı, (154r5)

buḳav: bukağı krş. buḳaġu

▪ Dādbāne aydı: yėgirmi tėmür ḳazıḳ ḳaḳıŋ͡g, tėmür buḳav, tėmür taraḳ birle ėtin taraŋ͡g. (161v18-19)

būriyā: < F. hasır, keçe

▪ Ḥasan unamadı, öltürdi, būriyāka yörgep otḳa köydürdiler. (242r18-19)

burunduḳ: burunduruk

▪ tėveler burunduḳ üzdiler, ḳaṭār bozdılar, (190r9)

cilav: < Mog. yular

▪ Mevlī taʿālā yėl[ge] fermānladı kim Zelīḫā ünin Yūsufnıŋ͡g ḳulaḳınġa tėgürdi ėrse cılavın tartıp tiŋ͡glep aydı: ey Zelīḫā. (108v11-12)

çaḳmaḳ: çakmak

▪ çaḳmak çaḳtı, ot yaḳılmadı. (T172b4)

çanaḳ: çanak, kap

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām birer birer aytu bėrdi. Aydı: bir uluġ çanaḳ kördüm, (217v12-13)

çaruḳ: çarık, ayakkabı

▪ Aymışlar: Aḍaḳıda eḍlemedük eşgek terisindin çaruḳ bar erdi. (T173a1-2)

çerāġ: < F. mum, çıra

▪ Aymışlar: yėti yüz çerāġ yaḳlur erdi. (62r8)

çeşme: < F. çeşme

▪ Mūsī taġ tüpinde yul buldı, yul başında bir çeşme suw kördi, ol suwdın ṭahāret ḳıldı, (129r21-129v1)

çıḳır: çıkrık (ip için); su dolabı

▪ Tul ḳurtġalarġa ‘‘çıḳır ėgir’’ tėp tünle üzütmedin kündüz bāzārda satıp otun salur ėrdiler, (40v18-19)

çögen: < F. çevgân. Çevgan, topu çekmek için kullanılan ucu eğri değnek

▪ Yemlīḫā aydı: ḳaçar vaḳt anda bolur kim çögen birle top urarda sarāy tapa kėlürde aḳrın uralıŋ, (178r10-11)

çöp: çöp

▪ sėçek çöp taşıdı, (43r3)

çuvāl: < F. çuval

▪ süŋükleri sındı, çuval içinde buz neteg çaḫşasa süŋükleri terisi içinde andaġ ḳaḳşayur ėrdi. (23r18-19)

defter: < A. defter

▪ Cebreʾīl kėlip aydı: yā Resūlaʿllāh Mevlī ḥażretinde ʿÖmerniŋ atı kāfirler defterindin yuyuldı, (196v20-21)

der: ter; ücret, ücretle birini tutma krş. **ter**

▪ Ḥikāyet: [Ḳa]çan Ḳureyş kāfirleri Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʿllāhu ʿaleyhi ve sellemge żarar tėgürür boldılar ėrse ol ḳabīledin biregüni derge tutdılar, (95r2-4)

devāt: < A. divit

▪ Üküş yıġladı, devāt ḳalem alıp ḫaṭ yazdı: (99r8)

direm: < F. dirhem, para, akça

▪ Her künde bir arḳa otunnı bāzārda satıp tört diremge ėkisini ṣadaḳa ḳılıp ėkisige aş alıp anasıge barur ėrdi. (128r18-19)

dirre: < A. kamçı

▪ yėr astında bir aṭ asrap turur-men, ol aṭġa minüp Ḥindī dirresi birle seni öldür-güm turur, tėyür erdi. (230v20-21)

edīm: < A. dibağlanmış deri

▪ Aymışlar: Mışr ėlinin͡g dellālleri yıġılıp Yūsufnı ḳıymet ḳıldılar, öz boyının͡g ağırınça kümüş, ağırınça altun, ağırınça yıpar, ağırınça şeker, ağırınça ḫarīr, ağırınça ʿanber, ağırınça kāfūr, ağırınça edīm-i Ṭāyifī. (75v5-7)

edük: çizme, ayakkabı krş. **etük, ötük**

▪ Mūsīġa duʿā ḳıldı, bulut aġdı, ton edük yaġa başladı. (118v15-16)

elvāḫ: < A. ç. levha, levhalar

▪ Mūsī Ṭūr tağında münācāt ḳıldı ėrse Mevlī taʿālā elvāh kerāmet ḳıldı, (126v2)

en͡glik: allık

▪ Kirşeni ḳar ḳanı ėn͡glik yaḳsa tağlar ṣūreti (68v2)

erre: < F. testere, bıçkı

▪ tėp erre kėltürüp yıġaçnın͡g tepesidin ėki yardılar. (168v8-9)

etük: çizme, pabuç krş. **edük, ötük**

▪ İmdi siz birer arġamçı yip ėtük ḳonçına soḳuŋ͡g, bu zamānda Muḥammedni ėşleri birle tutup boyunların bağlap Mekkege ėltgey-miz, tėdiler, (222r3-4)

eyvān: < F. eyvan, oturacak yüksekçe yer

▪ Hārūn, Yūşaʿ, Kellūb taḳı aḍın Benī İsrāʾīl birle bar[duḳda] eyvānda ruḫām taşıdın but ḳılıp altun birle bezeklig özi taḫt üze olturur. (125v8-9)

ġanīm: < A. ganimet

▪ Bular Mekke arḳışın urġalı kelmiş erdiler, arḳışnı urmaḳ oŋ͡gay erdi, urmışta kėḍin ġanīmin almaḳ āsān ėrdi (221v1)

ġanīmet: < A. ganimet, savaşta düşmanlardan zapt edilen mal

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: ol ġanīmet erdi, (222v8-9)

genc: < F. hazine, define

▪ Yaʿnī bir ḳoy <bir> bereket, ėki ḳoy ėki bereket, üç ḳoy genc. (13v13-14)

ġull: < A. boyunduruk, boyna takılan şey

▪ Melik özi bir pelās keydi, boynıġa ġull urdı, aḍaḳlarınġa buḳaġu urdı, (154r4-5)

ḫalḫāl: < A. halhal, ayak bileziği

▪ Bir aḳ küverçgün boynında yünçüdin boġmaḳ, aḍaḳında yāḳūtdın ḫalḫal. (T155a2-3)

ḫalḳa: < A. halka, tasma; (kapı için) tokmak

▪ bir kesek zümürrüddīn uluġluḳı ança tėŋ͡glig kim anıŋ͡g muḳābelesinde yėti ḳat yėr ve kök yābāndaḳı ḫalḳa meŋ͡gizlig, (218v9-10)

ḫāme: < F. kalem

▪ Ėrte ḳoptum ḫāme urdum emgedim tün kündüzi (249v2)

ḫançer: < A. hançer

▪ mescidge kirmişte Ebū Lüʾlüʾ tė[zrek] elgindeki ėki uçluġ ḫancer ʿÖmerniṉg kindikidin ḳuḍıraḳ sançtı, ʿÖmer yıḳıldı. (239v5-6)

ḫarc: < A. harç, harcama, gider

▪ Ḫurmā yapurġaḳındın selleler örüp anı satıp bir ançanı öz yaraġlarıṉga ḫarc ḳılıp ḳalġannı dervīşlerge bėrür ėrdiler. (36v19-20)

ḫarīr: < A. ipek

▪ aġırınça ḫarīr, aġırınça ʿanber, aġırınça kāfūr, aġırınça edīm-i Ṭāyifī. (75v7)

ḫātem: < A. mühür

▪ Ḫatem-i zerrīn-nigīnim perde içre tügme teg (249v5)

hāvan: < F. havan

▪ Aymışlar: Ḫadīceniṉg ʿömri āḫir bolmışda Resūlġa kişi yiberdi aydı: men saṉga kėlmişde altun, kümüş, māl esbāb, ḳul ḳarabaşdın başḳa ḳırḳ miṉg altun hāvan <bėrdim> özge hāvanlardın başḳa. (193v4-7)

havdac: < A. sayvanlı, örtülü deve tahtırevanı

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selāmnıṉg ʿādeti ol ėrdi, tėgme tün içinde havdac tėgresige kelip bir ya ėki ḳurla mėni sorar erdi. (234r16-17)

ḫisse: < A. hisse, pay

▪ üç hisse ḳıldı, ėkisi saṉga biri Ḫavvāġa tėdi. (13v16)

ḫūn-bahā: < F. kan parası

▪ ḫūn-bahā tileseler mėn bėreyin, ėki ḫūn-bahā, üç ḫūn-bahā men bėreyin. (219v14)

ıṉgırçaḳ: tahtırevan krş. **ıṉgġırçaḳ**

▪ Aydılar: ḫaṭ bitig bėrür-miz, ol şarṭ birle kim aḍaḳınġa kişen urġıl, ḳatıġ ıṉgırçakġa mündürgil (73r18-19)

ıñg̑ġırçaḳ: krş. **ıñgırçaḳ**

▪ Aymışlar: eṣḥābüʾl-fīldin ḳalġan ıñg̑ġırçaḳlarnı ʿAbdüʾl-Muṭṭalib rūzgārıñg̑a tegi köyürdi, (180v19-20)

ırġaḳ: kanca

▪ Ḥüseyn raẕiyaʾllāhu ʿanhu anı üçün Yezīdni tamuġġa teben atıp tėmür ırġaḳlar birle ilip boza yırta, çėke sança ḳınaġuları. (249r16-18)

ısırġa: küpe

▪ Cebrāʾīlge yarlıġ boldı, uçmaḥdın ėki altun ısırġa keltürdi, Hācerniñg̑ ḳulaḳınġa soḳdı, (48r12-13)

idiş: kap, çanak

▪ Ādem atlarnı aytu bėrdi: bu yıġaç, bu taş, bu suw, ḳamuġ nerseniñg̑ atını bu idiş, bu ayaḳ. (8v17-18)

igne: iğne krş. **yigne**

▪ Mevlī ʿazze ve celle ḥażretinde evliyā ḳullar andaġuḳ bolur igne meñg̑izlig. Ḳamuġ tonlar yigne birle tikilür, (78v7-8)

ʿ**imārī**: < A. deve oturağı, gölgelikli fil sandalyesi

▪ Bir ʿimārī keltürdiler, (T156a17)

kābīn: < F. geline verilen ağırlık, çeyiz

▪ Sāre İbrāhīmḳa andaġ aydı: meniñg̑ kābīnim ol turur: (48r19)

ḳabża: < A. bir şeyin tutulacak yeri, sapı

▪ boġzını boġzı birle, ḳabżasını ḳabżası birle, kirişini kirişi birle tüzün tėñg̑ tutarlar. (211v7)

ḳadeḥ: < A. kadeh

▪ ėki kadeh kėltürdiler bülūrdın, (148r15)

kāġız: < F. kâğıt

▪ Ol ḥālde havādın bir kėsek kāġız uça kelgey, ṭāʿat pelesiŋge ḳonġay. (53r13-14)

ḳalem: < A. kalem

▪ Yarlıġ keldi, taḳdīrde andaġ, kalem ança bitildi. (19r13-14)

ḳalıŋ/n: kadına verilen çeyiz

▪ İbn Mülcem aydı: men kendü bu işge kelip turur-men, bu işni bütkereyin, kalıŋ ma ol bolsun, maŋa bir ḳoldaş bėrgil, tėdi. (242r2-3)

ḳamçı: kamçı

▪ Yaʿḳūb aydı: İlāhī bu ḳamçı birlen evvel oḳ ursaŋ ėrdi isiz ʿömrüm[ni] Yūsuf atı birle kėçürmegey ėrdim. (100v10-11)

ḳandīl: < A. kandil

▪ köki kümüşdin, boḍı altundın, budaḳları kümüşdin. Bir kandīl ḳıldı, (34r9)

ḳap (1): kap, zar; çanak

▪ Andın soŋ Dāvūdnı öltürgeli oġradı, ḳızı aydı: at[am] sėni öltüreyin tėyü turur, munı bileyin tėseŋ kėçe yaturda bir kap alu kirgil, anı körsünler yana kör[mesde] çıḳġıl, (133v18-20)

ḳarż: < A. borç

▪ ṣofra başıda Muḥammed birle olturur ėrdi, ʿīd künleri ḳarż ḳılıp Muḥammedge yaŋı tonlar keydürür ėrdi. (186r20-21)

ḳatıġ (2): ? ateşte yemek pişirilen nesne

▪ Yana Ḥavvā Cudda tağında ḳarnı açsa teŋiz ḳırağında kelip balıḳ tutup katıġ üze ḳoyup söklüp yėr ėrdi. (14r15-17)

ḳava: kova

▪ Büşrā atlıġ ḳul oġlanlarnı ḳuḍuġġa suw alġalu ıḍdı [erse] bular barıp ḳuḍuġġa ḳava saldılar. Mevlī taʿālā yarlıġı birle Yūsuf ėki aḍaḳın kavaġa urdı. (71v7-9)

ḳavbaş: kuru kafa, korkuluk

▪ Suʾāl: ėkin arasıda ḳavbaş sançmaḳda nė fāyide bar? Cevāb: Fāyide ol turur, (95r12)

ḳayış: kayış

▪ Aydı: bir kün siz seferdin kelürde siz tewege minüp tewe urur bolup ol ḳayış ḳamçı birle menim uçamḳa urdıŋ͡ġız, yawlaḳ aġrıdı. (235v15-16)

ḳazan: kazan, büyük tencere krş. **kazġan**

▪ Ḳaçan ėt yėgüleri kelse ḫatunlarıġa ḳazan asturup özleri yol başıġa çıḳıp ötken kişilerge nime körklüg atıŋ͡ġ bar ya sıġırıŋ͡ġ ya tėweŋ͡ġ bar tėgeç kālā öler ėrdi ve alar ėtlerin satḳun alıp kėlür ėrdiler. (94v21-95r2)

ḳazġan: kazan krş. **kazan**

▪ Bir kün İblīs ėl içinde ediz yerke aġıp ün ḳıldı: ey ėl ḫalḳı, biliŋ͡ġ bu Eyyūbnuŋ͡ġ ḫatunı kün uzun ḳazġanıŋ͡ġızını tutar, arıġsız elgi birle ėwleriŋ͡ġizke kelip aş etmek bişürür, (T159b14-16)

kime: gemi krş. **kimi**

▪ Eger Nūḥ peyġamberġa kime bėrip suwda yörütdüm ėrse Muḥammedge burāḳ bėrdim, havā üze yörütdüm. (206v10-11)

kimi: gemi krş. **kime**

▪ emri birle yondı üç ḳat bir kimi (22v13)

kirşen: yüze sürülen düzgün

▪ Kirşeni ḳar ḳanı ėŋ͡ġlik yaḳsa taġlar ṣūreti (68v2)

kişen: köstek

▪ Mālik Ẕeʿr destūr bėrdi taḳı aḍaḳınġa kişen urdı taḳı bir oġlını müʾekkel ḳıldı. Yūsufnıŋ̂ ağır kişen birle yörügü yaraġı yoḳ erdi, (73v9-11)

kiyiz: keçe

▪ Bu kelmişde yarmaḳları yoḳ ėrdi, taġar, çuvāl, kiyiz, arġamçı alıp kėldiler, (101v15-16)

ḳoġuş: tabaklanmış deri

▪ Yana sordı: bu ne koġuş turur? Aydı: bu meniŋ̂ ṭāʿatim turur ve ẖayrātım turur. (18v9-10)

ḳolaŋ̂: kolan

▪ aṭlarnıŋ̂ kolaŋ̂ların berkittiler. (223v17)

ḳonç: çizme boynu

▪ İmdi siz birer arġamçı yip ėtük konçına soḳuŋ̂, (222r3)

körük: körük

▪ Ol baḳırnı temür arasında ḳoydılar, körük urdılar, temür arasında eridi, (175v14-15)

közgü: ayna

▪ ol ėvni közgü dėg yaruḳ ḳıldı ve türlüg naḳşlar birle bezedi. (80v7-8)

küze: < F. testi

▪ taḳı miŋ̂ batman yüŋ̂ taḳı miŋ̂ küze suwġa meŋ̂zer çağır bėrgil, alarnı tutup kėltüreyin. (140r9-10)

küp: küp

▪ Taŋ̂gladı aydı: bu arıḳ suwı süçüg, bu küp suwı açıġ ẖikmet ne ėrmiş? Yarlıġ kėldi: yā ʿĪsī küpdin sorġıl. (171r19-20)

kürgek: kürek

▪ Birisi ḳoldaşına aydı: bu er aḍaḳını kürgek birle çapa turur. (135v1-2)

levḥ: < A. levha

▪ Mevlī taʿālā Tevrīt atlıġ kitābnı Mūsīġa ıḍdı, miṉg sūrelıġ āyāt on levh üze bitiglig. (119r16-17)

maġribī: < A. madenî para, sikke

▪ ḳaḥṭlıḳ ol ḥadde ėrdi kim bir ėşek başını tört altun maġribīġa alur ėrdiler. (101v14-15)

māl: < A. mal, mal mülk

▪ altıncı sekrlıḳ yoldın māl ḳazġanıp aḍın yolda ḫarc ḳılġanlarnı. (41v16)

metin: ağaç tıraş aleti, balta

▪ Ḳarım ḳaza başladılar. İçinde taş çıḳtı, metini aṉga ötmedi. (228r16)

micmer: < A. buhurdan, içinde tütsü yakılan kap

▪ Üç yüz altmış karabaş altun kümüşdin bir micmer ol but öṉgide yıpar, zaʿferān köydürürler. (151v21)

monçuk: boncuk; kolye

▪ Tüzülmiş monçuk yipi üzilmiş teg tarılġay. (114v16-17)

mūm: < F. mum

▪ Aymışlar: temür Dāvūd ėlginde mum teg yumş[ayur] ėrdi, (134v12-13)

mühr: < A. mühür

▪ imdi destūr bėrgil, ol mühr üze ḳuble bėreyin, sendin ʿafv ḳıldım, tėdi. (236r9)

müzd: < A. ücret, karşılık

▪ Yana aydı: maṉga raḥm ḳılıp mindürgil, müzd yarmaḳ bėreyin. (128v10)

naʿleyn: < A. ayakkabı

▪ Baʿdehu āh urdı, naʿleyn unutmış-men, (20v10)

narḫ: < A. fiyat

▪ Resūl Mübeşşerege yük aldurmadı. Ėl yük alġandın soñg narḫ tüşdi, (189v12)

neerse: nesne, şey krş. **nesne**

▪ ne-erse unutmış ḳalmış bolsa anı yıġar erdi, (234r21)

nefʿ: < A. menfaat, çıkar, kâr

▪ özleri çıġay ėrken ḫalḳġa nefʿ yėtkürmek, (201r5)

nerse: nesne, şey

▪ mende küwengü nerse yoḳ, tėp tevażżuʿlıḳ ḳıldı (6r19)

nigīn: < F. yüzük

▪ Ḫatem-i zerrīn-nigīnim perde içre tügme teg (249v5)

niṣār: < A. özel bir toplulukta saçılan para vs. şeyler

▪ Tañglası kün Reyyān melik Mıṣr ḫalḳı birle niṣār tapuġlayu māl kėltürdi, (107v6-7)

noḳṣān: < A. zarar, ziyan

▪ Ḳayu nerse ʿazīzrek [bols]a közniñg noḳṣānı añga tėger, (95r17-18)

orġaḳ: orak

▪ İbrāhīm cānı aydı: kimėrseni miñg yolı orġaḳ birle ortada yarsalar taḳı miñg yolı ḳaynar suwnı tepesiñge ḳoysalar taḳı miñg yolı ḳılıç birle çapsalar niçe teñglik ėmgense mañga andaġ ėrdi. (56r21-56v2)

osma: < A. vesme. vesme, rastık

▪ Ḫavvānıñg közi yaşı tamġan yėrde ʿūd, ḳaranfūl, sünbül, ḥınā, osma ündi, (13r8-9)

otun: odun

▪ Ḳamuġ çerigiṅge tört ay otun yıġdurdı, (40v14-15)

ökçe: ökçe

▪ Bu Yaʿḳūb ʿAyażnıṅg aḍaḳı ökçesin tuta toġdı, (54r14)

öküzlük: öküzlük, öküz için

▪ Aymışlar: tört ḳoş öküzlük yėrni sarāy ḳıldurdı, (124r21)

ötük: ayakkabı krş. **edük, etük**

▪ Süleymān aydı: kirgil. Belḳīs ötük çıḳarıp aḍaḳın yalıṅg ḳıldı, (150r18)

palās: < F. eski kilim, keçe

▪ Ḳaçan Dāvūd ʿömri āḫir boldı ėrse palās ton keyip miḥrābda yalaṅg baş olturup yıġlayur ėrdi. (136v17-18)

paşna: < F. ökçe

▪ ėki ayaḳınıṅg paşnaların ol ėki inge tıḳdı, (220r10)

pele: < F. terazi kefesi

▪ Müʾminniṅg ṭāʿati terāzūnıṅg bir pelesiṅge urulġay, yazuḳları bir pelesiṅge urulġay, (53r11-12)

piyāle: < F. kadeh

▪ Ḳārūn ma altun piyāle çıḳarıp Mūsī utrusında ḳoyup muṭribler ḥāżır ḳılıp ḳulları öṅginde soṅgında olturup ḫamr içer ėrdi. (124v12-14)

rıṭl: < A. büyük kadeh

▪ Rivāyetde kelmiş: Vehb ibn Münebbih raẕiyaʾllāhu ʿanhu aytur: Yūsufnıṅg bahāsı tört yüz rıṭl altun, tört yüz rıṭl kümüş, tört yüz rıṭl yinçü gevher muḳarrer boldı. (76v19-21)

saġraḳ: bardak, kadeh

▪ Yūsufnıŋ̂ ėlginde saġrak bar ėrdi, saġraḳnı bir ḳaḳtı ėrse āvāz çıḳtı. Yūsuf aydı: ḳayu söz bolsa bu saġrak maŋ̂a aytur, (94r10-12)

ṣandūḳ: < A. sandık

▪ Ḳurtġa aydı: bir yıġaççıġa sen kirgüçe ṣandūk yondurġıl, aġzını ḳufl birle berkitsün, (28r16-17)

sap: sap, bir şeyin tutulacak yeri

▪ Anda kėḏin Ebū Cehl ḳılıçın aldı, tarta bilmedi. Ebū Cehl aydı: ḳılıç sapın maŋ̂a bėrgil, ḳının sen tutġıl, (222r14)

ṣarf: < A. sarf, kullanma, işletme

▪ Ḳurtḳa bu māllarnı ṣarf ḳılıp bir ėv ḳopardı sırçadın. (80v7)

satıġ: satış

▪ ʿĀtike aydı: men işitdim Ḫadīce Ṣām vilāyetiġa satıġ üçün arḳış yibere ėrmiş, (186v8)

savut: gemilere kaplanan çelik levha

▪ Dāvūd ʿaleyhiʾs-selām tėmürdin savut ḳılur boldı (199r8-9)

selle: < A. sele, sepet

▪ Ḫurmā yapurġaḳındın selleler örüp anı satıp bir ançanı öz yaraġlarıŋ̂a ḫarc ḳılıp ḳalġannı dervīşlerge bėrür ėrdiler. (36v19-20)

sepet: < F. sepet

▪ Taḳı aymışlar: tal yıġaçlar yıġıp sepet toḳup kilīm keyip sepet satar ėrdi, (137v19)

serniç: sarnıç, küçük çömlek

▪ Kėltürdiler, özge sarāyda orun bėrdiler. Ėlçige serniç toluġ yaġ ıḍḍı, (174r14)

serniçlik: sarnıçlık

▪ Ẕüʾl-Ḳarneyn aydı: men serniçlik yaġ ıḍdım (174r17)

sındu: makas

▪ Barmaḳı sındusı birle ay liḳāsın yarġuçı (181v19)

sırça: sırça

▪ Suw kördi, içinde deryā cānverleri bar, sırça barın bilmedi, (150r16)

sikke: < A. sikke, madenî para

▪ Cevāb: ʿAbduʾllāh ʿAbbās rażıyaʾllāhu ʿanhu aytur: Rūm [meliki] Mıṣr melikige élçi yiberdi kim bizge ḫarāc bėrgil ve atımızġa sikke urġıl. (87v14-15)

ṣ/sofra: < A. sofra

▪ ḳaṭre yüzige tėgip Süleymān oyġandı, ol ḫatun sofra kėl[türdi]. (143v14)

sūdā: < F. kâr, kazanç

▪ Bitigde bu ėrdi: ey seyyide-i ʿArab hīç vaḳt mundaġ sūdāmız bolmamış ėrdi kim bu yol Muḥammed berekātıdın boldı. (190v15-17)

ṣurre: < A. para çantası

▪ tėgme biri bėş yüz altun ḳıymetlıġ, bir surre içinde miṉg ḳızıl altun kėltürdi, (193r7-8)

sürme: sürme

▪ Ol bulut èltip uçmaḥ ḥullesiṉge yörgep yıḍıġlar muʿaṭṭar ḳılıp közlerige sürme tartıp saçların örüp uçmaḥ ḥullesiṉge yörgep keltürüp anası öṉgide ḳoyar erdi. (183v10-11)

şebbāṣ: < A. maşa

▪ Bir kün oynayurda Yūsufġa bir şebbāṣ urdı, (105r16)

şemʿ: < A. çerağ

▪ ḳurġa[şun]dın, tegresinde mamuḳ şemʿ yaḳtı, otun yıġdı ėrse kün çerāġı tėgdi, mamuḳ şemʿi yaḳıldı, (173v17-18)

ṭabaḳ: < A. tabak

▪ Altı ṭabaḳ kėltürtdi, (85r19)

tābūt: < A. tabut; sandık, Hz. Musa'ya nazil olan sandık

▪ Ol tābūt birerde melikleri ėlginde ėrdi, (131v21)

tāc: < F. taç

▪ altun tāc başınġa urdı, ol taḫt üze olturdı. (7r9)

taġar: çuval, dağarcık, harhar

▪ Bu kelmişde yarmaḳları yoḳ ėrdi, taġar, çuvāl, kiyiz, arġamçı alıp kėldiler, (101v15-16)

taḫt: < F. taht

▪ Anda kėḍin Mevlī ʿazze ve celle ḳızıl altundın yaratılmış bir taḫt ıḍdı, (7r7-8)

taḫta: < F. levha; tahta, kereste

▪ Aymışlar: ol gencde bir altun taḫta bar ėrdi, (131r3)

taḫt-ı revān: < F. tahtırevan, eşraftan kişilerin dört hamal tarafından taşındıkları sedye

▪ Yūsuf zindāndın ḳamuġ zindānlıġlar birle çıḳdı ėrse kördi kim zindān ėşikide yėti taḫt-ı revān turur, (92r1-2)

tamġa: damga, mühür

▪ ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüʾr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıŋ͡ġ lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍruḳı, kāşkī ol kün oŋ͡ġ aymış erseŋ͡ġ satġın almaġay erdim, (77v17-20)

taraḳ: tarak krş. **tarġaḳ**

▪ Dādbāne aydı: yėgirmi tėmür ḳazıḳ ḳaḳın͡g, tėmür buḳav, tėmür tarak birle ėtin tara͡ng. (161v18-19)

tarġaḳ: bk. **taraḳ**

▪ Yana sordı: bu ne tarġak turur? Aydı: bu, iḫlāṣ turur, ʿamelimni berkitür-men. (18v10-11)

ṭaşt: < F. leğen

▪ Melik buyurdı: Yaḥyānı taşt içinde boġuzladılar, (168r19-20)

taw/var: mal mülk, eşya krş. towar

▪ Mālik Ẕeʿr bu üç ʿaybnı ḳabūl ḳıldı aydı: mende yarmaḳ yoḳ, yılḳı ḳara bar, tawar bėreyin. (73r11-12)

ṭavḳ: < A. halka

▪ Kögerçgün aydı: taḳı ṭamāʿım bar. Nūḥ duʿā ḳıldı, Mevlī taʿālā baġrın͡ga bir tavk kerāmet ḳıldı. (27r9-10)

tayaḳ/ġ: dayanak, kaynak, temel; değnek, asa

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: barġıl yulġun yıġaçıdın tayak tutġıl. (18r11-12)

tennūr: < F. fırın, ocak

▪ Kimi tamām boldı ėrse Nūḥnun͡g kāfir ewlügi tennūrda etmek bişürürde tennūr içinde suw çıḳdı, (24r19-20)

ter: maaş, ücret, kira krş. **der**

▪ Ebū Ṭālib yıġlap aydı: ey ḳarındaş, bizin͡g ḳabīlemizde kimerse terge kirgen ėrmes, (186v9-10)

terāzū: < F. terazi

▪ Yana kördi, ellerinde terāzū yoḳ. (216r19-20)

terki: sofra

▪ Bir tėrki belgürdi, (172r2)

tizgin: dizgin

▪ Cebrāʾil tizgin tutup Mikāʾīl saġındın İsrāfīl solındın bolup köklerni kezdürdiler. (7r20-21)

toḳa: toka

▪ tört miṉg aṭnıṉg aḍaḳınġa altun tokalar ḳaḳturdılar, (148v9-10)

toḳmaḳ: tokmak, tokaç

▪ Anıṉg üçün kāẕirler ton tökmekge toḳmaḳ andın ḳılurlar, ton köymesün tėp. (12r20-21)

towar: davar, mal mülk krş. **taw/var**

▪ Ḫalāyıḳ anı körüp dünyā tilegenler küsep aytur ėrdiler: ey kāşkī, bu Ḳārūnġa bėrilgen māl towar bizge me bėrilgey ėrdi. (124v6-8)

töşek: döşek, yatak

▪ törtünçi yıl töşek orunların bėrip aldılar, (93r2)

tulum: tulum, yiyecek ve içeceğin korunması için konulan kap

▪ ʿAlīḳa ḫaber boldı ėrse üç tulum suw ıḍtı, bėrmediler, (240v1)

tūtīyā: < A. sürme

▪ ey kāşki seni yėgen börini körsem erdim aḍaḳı topraḳını közümge tūtīyā ḳılġay erdim, (72r13-14)

tutḳa: tutacak yer, sap

▪ Ayturlar: mundaġ kim bu ėki yanıṉg başları, bağırları, tutḳaları, kirişleri tüz muvāfiḳ tururlar. (211v7-8)

tügme: düğüm

▪ Yūsuf aydı: ol közi yaşlıġ, baġrı başlıġ firāḳ altında örtenmiş, ḥasret teŋ̄gizinde ġarḳ bolmış, oḳ tėg boyı ya tėg egilmiş, ay teg açuḳ köŋ̄gli tügme tėg tügülmiş İsrāʾīluʿllāh oġlı Ẕebīḥuʿllāh nebīresi, Ḫalīluʿllāh nāfilesi Yūsuf men-men, tedi. (75v15-17)

tügün: düğüm krş. **tügme**

▪ Yūsuf anı mundaġ kördi ėrse tėgme bir ḳapuġ sanınça tīz tonınıŋ̄g baġıġa tügün sala başladı. (80v19-20)

üstemlıġ: kemerin başına, tokalara işlenen altın ve gümüş süsü olan eyer

▪ on miŋ̄g ḳoş atlıġ, barçası altun kümüş üstemlıġ, tört miŋ̄g ḳul oğlan ḳamuġı altun ḳurlu[ġ], bu ʿaẓametlıġ birle kirdiler Mışrġa. (106v19-21)

üzengü: üzengi

▪ Maʿnīsi ol bolur: maŋ̄ga altun kümüşdin üzengü soyurġaġıl, (248v5)

vezn: < A. tartı, tartma

▪ Tėgme bir ūḳıyye ḳırḳ altun bolur, vezn birle. (222v5)

yarġaḳ: dibağlanmamış deri

▪ Andaġ kim yüzi kavarmış yarġaḳ dėg, ėki ėrinleri Ḥabeşī ėrinleri dėg, közleri çaḳır, burnınıŋ̄g töşükleri kėŋ̄g. (83r10-11)

yarmaḳ: para, akçe, sikke

▪ Mālik Ẕeʿr bu üç ʿaybnı ḳabūl ḳıldı aydı: mende yarmak yoḳ, yılḳı ḳara bar, tawar bėreyin. (73r11-12)

yastuḳ: yastık

▪ Taḳı başları yastukġa tėgmişde küçleri ḳuvvetleri ḳalmasa maŋ̄ga sözlegü tevbe ḳılġu yaraġı ḳalmasa köŋ̄gülleri birle [tev]be ḳılsa ʿafv ḳıldım, (213r11-13)

yençük: av için kullanılan, bele bağlı küçük torba

▪ ḳılıç birle yinçükin çapdı, (35v13-14)

yigne: iğne krş. **igne**

▪ Yigne yürtükinçe yeldin ʿĀdīlarġa yol açıp (29r9)

yip: ip

▪ İbrāhīm butnı atası ḳatından çıḳarıp boynınġa yip bağlap suwġa salıp toprakġa bulġap bāzārġa kiwürdi, (39r1-2)

yuluġ: fidye, kurban, feda

▪ biz ve oġlanlarımız sa͡ngа yuluġ bolalı͡ng, tėdiler. (204r8-9)

yük: yük; hayvan üstündeki iki küfe ağırlık

▪ bir kėsek yėrdin üç yüz yük buġday çıḳar ėrdi, (23r4)

yüzük: yüzük

▪ Ėliglerinde yüzük bar ėrdi, (21v2-3)

yüzüş: yüzüş, kayış

▪ yulduz yüzüşi anı͡ng üze bolmasun tėdim. (206v10)

zenbīl: < A. hamal semeri

▪ Süleymān öz mülkin saḳındı, ınçıḳ birle yıġladı, zenbīl köterip te͡ngiz ḳıraḳıġa kėldi. (144r5-6)

zencīr: < F. zincir

▪ Ėki çerig ḳarşu turmışda havāġa bir bulıt aġdı, ol bulıtdın ot çıḳdı, zencīr üni işitildi, (221v12-13)

Ticari Taşımacılık

arkış: kervan

▪ İsmāʿīl berekātında bir kün Müteʾfikāt yėrindin Benū Cürhüm atlıġ [uluġ] arḳış Şām vilāyetiŋge Mekke yėrindin kėçer boldılar. (48v17-18)

kārvān: < F. kervan

▪ Mevlī taʿālā yarlıġı birle yėl ḳopdı, ḳārvān yol yitürdi, Mālik Żeʿr arḳışnı yıġdı, arḳış tüşdi. (74r11-12)

2.7.10. Kent, Konut, İstihkam

Kent

dervāze: < F. şehir, kale kapısı

▪ tėgme dervāzedin yana bir dervāzeġa bir yıġaçlıḳ yėr ėrdi, (37r13)

ʿ**imāret**: < A. bayındırlık, mamurluk

▪ Kėrek bolġan dīvlerge taġda ṣavmaʿa ḳazdurur ėrdi, perīlerge ādemīlerge ʿimāret ḳıldurur ėrdi. (137v11-12)

kend/t: < Sog. kent, şehir

▪ Ol kün seksen baş ādemī; ḳırḳ ėr, ḳırḳ ḫatun, Şām vilāyetinde teŋgiz ḳırağında bir kend ḳopardılar, (27r11-12)

rüstā: < A. köy

▪ Rüstā ḫalḳı ḫaber işitip satıġġa keldiler, (189v9)

şāristān: < F. şehir

▪ Aymışlar: on üç şāristān ėrdi, Belḳīs Māreb atlıġ şāristānda ėrdi, (146v16)

şehr: < A. şehir

▪ Aydı: bu yėrde bir uluġ şehr bar ėrdi, (36v12)

Konut, İstihkam

āḫ̲ūr: < F. ahır, dam

▪ ḳazuḳlarnı āḫ̲ūr tamıŋġa ḳaḳtı, (117v20)

anbār: < F. ambar

▪ ḳalġan aşlıḳnı başı birle anbār ḳıldurur ėrdi, (92v10-11)

barḳ: ev bark krş. borḳ

▪ Ḳavluhu taʿālā: Ḳamuġı yıġılıp aydılar: Lūṭnı ėvi barḳı birle ėldin çıḳarıŋ͡ġ, (59r13-14)

binā: < A. bina, ev

▪ Şuʿayb boḍunı birle ėlke kirdi. Binā ėwler ḳopardılar, (T165b5-6)

borḳ: ev bark krş. **bark**

▪ ʿAvacnıŋ͡ġ ėwi borḳı yoḳ ėrdi, (23v17)

burç: < A. burç; kale; köşe, uç

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, yeti burc ḳayu tėseŋ͡ġ: (66v13)

dūr: < A. ç. evler

▪ lā-cerem ḳıyāmetġa tegi imāmlar miḥrābda, ḳarılar dūrda, oġlanlar debristānda munı oḳurlar (193r19-20)

dükkān: < A. dükkân

▪ ʿĪsī ḳamuġ tonlarnı küpge saldı. Üstād kirdi, dükkānda ton körmedi, (171v9)

ew/v: ev, oda krş. **öw, öy**

▪ ḳamuġ ḥırfelerde oŋ͡gay dėp, ėw içinde kölgede olturup işlegil, tėdi. (18r2-3)

ḥammām: < A. hamam

▪ Aymışlar: dīvler dünyāda yėti nerse taşnīf ḳıldı Süleymān peyġamber vaḳtinde, andın burun yoḳ ėrdi: hammām, suw tegirmeni, ehek, naḳḳāşlıḳ, ṣūret ḳılmaḳ, taşnı bu taġdın ol taġġa ėltmek. (138r13-15)

ḥiṣār: < A. hisar, kale

▪ Bardılar ḥiṣārġa kigürdiler, (228r1)

ḥücre: < A. ev, oda

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām hücrege kişi ıdtı, ḳamçı tilegeli keldi, (235v17)

ḳalʿa: < A. kale

▪ Ḳonsṭanṭiniyyede bir kalʿa ḳopardı, yėti yolı öwrülmegünçe a‿ga kirse bolmas. Ol kalʿanı‿g ṣūreti bu turur. Ḥiṣār-ı Ḳonsṭanṭiniyye bu turur. (177v10-11)

kāle: < F. bk. **kālā**

▪ Aymışlar: bir altunḳa tėger kāleni yarım altunġa aldılar. Aymışlar: ėki kā<le> aldılar. (225r14-15)

ḳaravul: karakol

▪ Muḥammed bin Ebī Bekr üç künlük yėr bardı ėrse bir karavulnı kördi, (240r4-5)

ḳaşr: < Ar. kasır, köşk

▪ Ḳayserlerni‿g kaşrları bozuldı, ḳamuġ mūġlar otı öçti, (184r4-5)

ḳorġan: hisar, kale

▪ Yana ün keldi: ey Ṭālūt oġlanları‿g birle korġanġa barġıl, (134r21)

köprüg: köprü

▪ uzunı tört yıġaçlıḳ yėr ėrdi, te‿gizge köprüg ḳıldılar, (28v17)

köşk: < F. köşk

▪ melik sarāyınġa bardım, uluġ köşk kördüm, (141v9)

ḳubbe: < A. kubbe

▪ Mevlī taʿālā nūrdın bir kubbe ıḍdı, (113v9)

ḳuşūr: < A. ç. kasır, köşkler

▪ Sekiz uçmaḥ, ḥūr ve kuşūr ve vildān ve ġılmān, enhār ve eşçār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṭahūr şarābı vaʿde ḳılmaġay ėrdim. (212v15-16)

küngüre: < F. kubbe

▪ ol tün Kisrālar ṭāḳlarıdın küngürele<ri> yıḳıldı, (184r3-4)

manẓar: < A. seyir yeri

▪ ʿUmlāḳ laʿīn erdi, eḍiz manzarġa aġıp baḳarda yıraḳdın Yaʿḳūb oġlanların tewe birle kördi, (62v17-18)

manẓar-gāh: < A.+F. seyir yeri

▪ Ol vaḳtde Daḳyānūs manẓar-gāhdın temāşā ḳılur ėrdi (178r11-12)

menzil: < A. menzil

▪ Mekkege altı menzil ḳalmış yėr bar ėrdi, ḳaçan arḳış ol menzilge tėgseler sėvinçilemekge kişi ozdurur ėrdiler. (190r12-13)

meydān: < A. meydan

▪ [Bu] yaġız yėr kök meŋ̑gizlik yaşnayur meydān bulup (68v6)

muḥiṭ: < A. bir şeyin etrafını çeviren, muhit; okyanus, deniz

▪ Yėrniŋ̑ tėgresi muḥīṭ deryāsı boldı. Muḥīṭdin muḥīṭġa ulanġan suwlar teŋ̑gizler boldı. (26v6-7)

otaġ: otağ, çadır

▪ teŋ͡giz ḳıraġındaḳı otaġ͡ġa kirdi, (27r20-21)

öw: ev krş. **ew/v**, **öy**

▪ Yana üç kündin soŋ͡g sözledi, sordılar ėrse aydı: ėki öw ḳızı kėltüriŋ͡g, (165r6)

öy: ev, oda krş. **ew**, **öw**

▪ Ümmühānī öy ḫālī ḳıldı. (218v21)

ribāṭ: < A. konak, han

▪ Ḳamuġ īmān kėltürdiler. Burunḳı müʾminler aydılar: ol ġār üze ribāt ḳoparalıŋ͡g. (179r13)

sarāy: < F. saray, ev, bina

▪ Nūḥ aydı: dünyānı bir ėki ḳapuġluġ sarāy teg buldum, bir ḳapuġdın kirdim bir ḳapuġdın çıḳa turur-men, tėdi. (28r2-3)

ṣarḫ: < A. köşk

▪ Hāmānġa aydı: ot yaḳġıl, kepriç bişürgil, ṣarḫ ḳoparġıl, aŋ͡ga aşıp Mūsīniŋ͡g Taŋ͡grısı bar mu köreyin, (113v14-15)

ṣavmaʿa: < A. ibadethane, tekke, zaviye

▪ Ḳėrek bolġan dīvlerge taġda ṣavmaʿa ḳazdurur ėrdi, (137v11)

secde-gāh: < A.+F. secde edilen yer

▪ ol ḳadar yıġladı kim secde-gāhı közi yaşından köl boldı, (135v15)

yol: 1) yol, doğru yol, çare; âdet, töre, usul; baht, talih

▪ Yana aymışlar: Meryem ana rażiyaʿllāhu ʿanhā cuhūdlardın ḳaçmışda bözçilerdin kėçerde yol sordı. Yawuz yolġa yolçıladılar, (18r12-13)

Konut Bölümleri, Parçaları

ʿ**amūd**: < A. direk, sütun

▪ Miŋ altun ḳurluġ yigit saġında ḳollarıġa altun ʿamūdlar alıp tururlar. (101v7-8)

basılduruk: direk

▪ anıŋ basılduruḳı boldı. (3r19)

besātīn: < A. ç. bahçeler

▪ Sekiz uçmaḥ, ḥūr ve ḳuṣūr ve vildān ve ġılmān, enhār ve eşçār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṭahūr şarābı vaʿde ḳılmaġay ėrdim. (212v15-16)

borlaḳ: üzüm bağı

▪ Andın keçtiler, bir borlaḳ kördiler, (20r12)

būstān: < F. bostan, bahçe

▪ Cebrāʾīl ḳanatı birle ḳuḍuġ içini sıḳadı erse būstān tėg ḫurrem boldı. (71r2-3)

endek (1): dam

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām sordı ėrse aydılar: yay tünleride ėndekde yatur-miz, (216r18-19)

ėşik: kapı

▪ İsmāʿīl aydı: ol meniŋ atam turur, ol ėşik tėyü seni aymış. (49v10)

ḥavż: < A. havuz

▪ Süleymān ol bāġġa kirdi, hav[ż] ḳıraġında olturdı. (143v4-5)

ḳapuġ: kapı

▪ Bir kimerse kapuġ ḳaḳdı, (19r1-2)

ḳazu/ıḳ: kazık, kalas, değnek

▪ Ḳaçan Şeyḫ Şaḳīḳ bözçi ėwiŋge kirdi ėrse ḳazuḳ kördi, (18v4-5)

kepriç: kerpiç, tuğla krş. **kerpiç**

▪ Hāmān kepriç ḳoydı (113v16)

kerpiç: kerpiç krş. **kepriç**

▪ ortasında bir sarāy ḳopardılar ėki yıġaçlıḳ, bir kerpiç altundın, bir kerpiç kümüşdin, tam eḍizli[ki] ḳırḳ ḳarı, būstānlar, bāzārlar ḳıldılar. (62v10-12)

kilīd: < F. kilit

▪ gencler ḫazīneler ornattı, tėgme bir gencge bir altundın kilīd ḳıldurdı, kilīdler köp boldı, (124r17-18)

ḳufl: < A. kilit

▪ Ėltip selām ḳıldılar ėrse ḳufl tüşdi, ḳapuġ açıldı ravżadın ün keldi: (199v11)

ḳutan: ahır, etrafı çevrilmiş koyun yatan yer

▪ Aymışlar: ʿArabnuñg ʿādeti bar, yazıda tewege ḳoyġa ḳutan ėterler, çöpni, ḳuruġ ot yėmni ḳutan içinde töşeyürler, (37r18-19)

menāre: < A. minare

▪ ḳayu ḳuş havada uçsa ḳanatları köyüp tüşer ėrdi. Nemrūd bir menāre ḳopardı, (41r8)

miḫrāb: < A. mihrap; yay şeklinde çizilmiş nakış süsleme

▪ ḳapuġdın kirmediler, miḫrāb tamındın kirdiler. (135r18)

minber: < A. minber

▪ ʿÖmer İslām kėltürdi ėrse miñg toḳuz yüz minber ḳuruldı. (199v19-20)

nāv-dān: < A. oluk, kanal

▪ ança yıġladı kim közi yaşı nāv-dāndın su bolup aḳtı. (100r18-19)

riyāż: < A. ç. bahçeler

▪ ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüʾr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıŋ̄g lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍruḳı, kāşkī ol kün oŋ̄g aymış erseŋ̄g satġın almaġay erdim, (77v17-20)

saḳf: < A. çatı, tavan

▪ Tün yarımı boldı ėrse aġrıḳ sızlaġ yok ėrken ėvniŋ̄g saḳfı havāġa köterildi, (183r17-18)

sed(d): < A. set, duvar

▪ Her künde sedġa kėlürler, ḳatıġlanıp sedni ḳazarlar, (176r9)

ṣuffe: < A. dış kapının iki tarafında oturmaya mahsus yer

▪ aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

süyek: tahta kapının kenar tahtası

▪ namāzḳa kirürde Şebīb busup ursa ḳılıç ḳapuġ süyekiŋ̄ge tėgdi, ʿAlīḳa tėgmedi, (242r5-6)

tāḳ: < A. kubbe, bina kemeri

▪ ol tün Kisrālar tāḳlarıdın küngürele<ri> yıḳıldı, (184r3-4)

talvar: sığınak, barınak

▪ ḳamuġ talwarlar ayıldı, (121v7)

tam: dam, çatı; duvar, bina

▪ Aymışlar: bir yıġaçlıḳ yėr otun yıġdılar, tėgresiŋ̄ge edīmdin tam yapdılar, (40v20)

tegirmen: değirmen

▪ Kürsī üze altundın bir töşek ėrdi, tėgirmen meŋ̄gizlig öwrülür ėrdi, (141r8)

ṭınāb: < A. çadır ipi

▪ Ḥīle ḳıldılar, ṭınāblar saldılar, (173v10)

tirgük: direk, kazık

▪ İblīs kelip sarāynıŋ̂g̲ tirgük yıġaçıŋ̂g̲ tarttı. (T159a12)

tüŋ̂g̲lük: evin duvarındaki delik, pencere

▪ Dāvūd soŋ̂g̲ıça bardı, ḳuş uçup tüŋ̂g̲lükde ḳondı, Dāvūd tutġalı ḳoptı, (135r5)

uġ: çadırın üst yanındaki köşelerinden her biri

▪ Erkek tawuḳ uġġa kirmiş üçün kimige kirip kimi tamınġa aşıp ḳanat toḳıp çarlayu başladı. (26v15-17)

2.2.7.11. Sanat (Bezeme, Resim, Heykel, Yazıt, Damga)

açça: alçı

▪ Zindānı arıttılar, açça birle [su]vadılar, (87r18-19)

beḍiz: suret, süs; güzel

▪ On birinçi Yūsuf erdi ṣūreti yawlaḳ bediz (65v8)

belgü: iz, işaret, nişan, belgi

▪ Belgü ḳanı tėse aydı uş tayaḳım uş elim (T166a16)

beyt: < A. beyit, şiir; ev, hane

▪ Beyt: Ey köŋ̂g̲lüm awunçası oġrap yıraḳġa barmaġıl (50v10)

bezek: bezek, süs, nakış

▪ Ėkinçi ėwni yaşıl [bėzek] birle bėzedi, (101v3)

bezeklig: süslü, bezenmiş, işlenmiş

▪ ḳızıl yaşıl türlüg bezeklig ḳanatları bar ėrdi. (11r14-15)

bitig: yazı, mektup, ferman

▪ Bu sözge bir ay kėçmişde kėḍin ʿUmlāḳ Yaʿḳūbġa bitig ıḍdı, ol bitigde bu erdi: bu bitig ʿUmlāḳ ʿUmlāḳıdın melikler melikidin cabbārlar ca[bbārıdın] uluġ mülklüg, uluġ çeriglig ʿUmlāḳdın ol zelīl, ḥaḳīr, faḳīr Yaʿḳūbġa tėgsün, (63r21-63v2)

boyaġ: boya

▪ aydı: bu cādū turur tėp tonlarnı suwġa ėltip ta[ş]ġa urdı ėrse tonlarnıŋ͡ğ boyaġı arıġraḳ, rūşenraḳ boldı. (171v13-14)

but-ḫāne: < F. puthane

▪ İbrāhīm bir balṭa aldı, but-ḫāneġa kirdi, (39v10-11)

evrāḳ: < A. ç. sayfa, varak

▪ muṣḥafnı yėrge çaldı, aḍaḳı astın bastı, evrāḳların yırtıp pāre pāre ḳıldı, (248v17-18)

ġazel: < A. gazel

▪ Ġazel: (83r14)

ḥakk: < A. kazıma, oyarak yazma

▪ Bu sözge ḥaḳ bitig ḳıldılar, (49r5)

ḫaṭ(ṭ): < A. yazı, mektup, ferman

▪ Yarlıġ boldı, bu sözge ḫaṭ tilediler tanuḳ birle. (19r15)

heyʾet: < A. şekil

▪ Yėrniŋ͡ğ heyʾeti kürrevī turur yaʿnī yumġaḳ turur, tėgresinde tağı turur. (26v4)

ḥikāyet: < A. hikâye, kıssa

▪ Ḥikāyet: ʿÖmer-i ḫaṭṭāb raẓiyaʾllāhu ʿanhu bir mescidge kirdi, (18v16)

ḫurūf: < A. ç. harfler

▪ ‘‘ya’’ ḫurūfı artuḳraḳ turur. (T164b11)

ḥüccet: < A. belge, nişan, delil, kanıt

▪ anlarnı tutup sizi͡ŋg Ta͡ŋgrı͡ŋgız kim turur, tėp sorar ėrdim. Niçe cevāb aysalar ḥüccet birle olarnı tındurmas ėrdim. (11r9-11)

işāret: < A. işaret

▪ İşāret ol turur, kim mücāhede ḳılıçı birle ṭabʿ-ı endāmında şerīʿat ḥükmi birle bu tört ṣıfatnı boġuzlasa mengü tiriglik bulġay. (55v8-9)

ḳaṣaṣ: < A. anlatı, hikâye

▪ İzlegen bat tapḳay, işitgen bat bilgey tėp Kaṣaṣ-ı Rabġūzī at bėrdük, vaʿllāhu aʿlem. (3r3-4)

ḳıṣaṣ: < A. ç. kıssalar, hikâyeler

▪ Āyet aḫbār aṣlı anı͡ŋg özini͡ŋg atı kaṣas (249v9)

ḳıṣṣa: < A. kıssa, hikâye

▪ Ol ḳıṣṣa bu turur: Ādemnü͡ŋg so͡ŋg toġġan oġlanlarında ėr oġlıġa ʿAbdüʿl-Muġays atadı, ḳızġa Emetüʿl-Maġyīr. (15r21-15v1)

kimyā: < A. kimya

▪ ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍruḳı, kāşkī ol kün o͡ŋg aymış erse͡ŋg satġın almaġay erdim, (77v18-20)

kitāb: < A. kitap

▪ ḳalemü͡ŋgdin aḳġan kitāb ma seni͡ŋg ʿibāret ma seni͡ŋg bolup bizge Ḳıṣaṣüʿl-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kėreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, (2v16-18)

kitābet: < A. kitabet

▪ tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, birerini͡ŋg sözleri kesük, birerini͡ŋg maḳṣūdları öksük. (2v14-16)

kürrāse: < A. el yazması eserlerin sekiz sayfalık forması

▪ uyḳudın oyġandı ėrse kördi ėkegü Ḳurʾān oḳıyurlar, ḳoptı kürrāseni aldı tiledi, köreyin tėdi. (196v7-8)

lām: < A. lam harfi

▪ Be-naṣbüʿl-lām ḳamuġ yalavaçlar hem muḫliṣ ėrdiler hem muḫlaṣ. (82v5-6)

laṭīfe: < A. güldürecek söz veya hikâye

▪ Laṭīfe: ʿĀḳillarġa ay teg, kün teg yaruḳ turur, (78r3)

lüġat: < A. sözlük, lügat

▪ Suʾāl: tebük maʿnīsi ne bolur? Cevāb: lüġat içinde eşek arıġsızını yıḍlap ḫoşlanmışta burnını yoḳaru kötürmek bolur. (232r13-14)

maḳtel: < A. ünlü ölülerin ardından yazılan şiir

▪ Soñ͡ġra maktel zikri birle toldı ḳışṣa ḳoġuzı (249v12)

maʿḳūl: < A. makul, akla yatkın

▪ Yūsuf aydı: bu söz maʿḳūl ėrmes, meniñ͡g bir saġum bar, (103v16)

mecāzī: < A. gerçek olmayan

▪ Laṭīfe: Zelīḫā mecāzī ėrdi, (83v15)

naḳş: < A. nakış

▪ Yėg bedizlep naḳş birle bezenür bu yėr yüzi (68r19)

nāme: < F. mektup

▪ Aġzınġa tofraḳ, kök tañ͡ġrısı seniñ͡g meniñ͡g birle ne işi bar. Nāme Yaʿḳūbġa tėgdi (63v5)

naʿt: < A. naat, övgü kasidesi

▪ Naʿt-ı Āḫirüʿn-Nebī ʿaleyhiʾs-selām (181v1)

naẓm: < A. nazım, şiir

▪ Naẓm: Kel neteg erdi işit Eyyūb yalawaç sözleri (T152b17-18)

noḳṭa: < A. nokta

▪ Ḳıyāmet küni bolsa Bilāl-i Ḥabeşīniñg ḳaralığın tamām uçmaḥ ḥūrlarıge nokṭa nokṭa üleşü bėrürler, (215r16-17)

örüm: örgü

▪ Aymışlar: Raḥmanıñg on örüm saçları bar erdi, sekiz artında ėkisi ilgerü. (T162a2-3)

şanʿat: < A. sanat, hüner

▪ Aydılar: ey Muḥammed Mevlī şanʿatıġa baḳmas-sėn. (123r15-16)

şiʿr: < A. şiir

▪ Yėr yüzinde evvel şiʿr ayġan Ādem ėrdi. Ol şiʿr bu turur: (16v10)

tüzük: süs, bezek

▪ Ḫadīce[ni]ñg ʿādeti ol turur, sėvinçiley kėlgenge minip kėlgen cummāzeni tüzüki birle bėrür, yaḫşı bėzegeyin, (190r15-16)

yumaḳ: hikâye

▪ anıñg üçün tişiler könülmes ėgri süñgük turur tėp ḫalḳ arasında yumak boldı. (7v10-11)

ziynet: < A. ziynet, süs, bezek

▪ Körk ḳılıḳ ziynet melāḥat hem nübüvvet hem kerem (65v10)

2.2.8. Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş

2.2.8.1. Yaşam Evreleri

āḫir-i ʿömr: < A. ölüm vakti

▪ Ḳaçan Mūsīniñ āḫir-i ʿömri boldı ėrse münācāt ḳıldı: (131v15-16)

bāliġ: < A. büluğa ermiş, ergin, yetişkin

▪ Bāliġ bolġan soñ öz ėrkinde ėrdi. (166v8-9)

bāliġa: < A. yetişkin (kadın); dinî bakımdan mükemmel olan

▪ Yaʿnī İḍi ʿazze ve celle ḥikmet-i bālīġa birle cānnı közlerdin kizledi, (76r12-13)

cesed: < A. ceset

▪ bu taḫt üze aytılġan cesed kim ėrdi? Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: Mevlī taʿālā Süleymānġa kāfir birle sançışmaḳ fermānladı, (145v10-11)

ḳarı (2): ihtiyar, yaşlı

▪ ol ḳarı atamızını mundın artuḳ ḳadġuda tutmaġıl, (104v2-3)

ḳarılıḳ: ihtiyarlık, yaşlılık

▪ Cebrāʾīl aydı: ey Sāre ol Tañrı kim ḳuruġ yıġaçnı seniñ ėlgiñde yaşardı, saña karılıḳda oġul bėrse ne ʿaceb bolġay? (60r2-4)

ḳartlıḳ: yaşlılık, ihtiyarlık

▪ Ammā ḳarṭlıḳnı ḳamuġ dīnlerde aġırlayurlar. (98r5-6)

kenç: çocuk

▪ ḳanını Yūsuf köñlekiñe bulġadılar, kėç vaḳtde kenç oġlan tėg yıġlaşu atalarıña keldiler. (71v13-14)

mevt: < A. ölüm

▪ Ḥıżr mevt yėriŋ͡ge keltürdi, (30v3)

nifās: < A. lohusalık hâli

▪ Suʾāl: nifās ne ėrmiş? Cevāb: Ḥavvā buġday yıġaçın alıp köŋ͡glünçe ḳırḳ dem urdı, (12r10)

oġlanlıḳ: çocukluk

▪ Aymışlar: hīç ādemīler Resūl ḥācetini körmedi oġlanlık ḥālinde. (183v11-12)

ölüm: ölüm

▪ Maḳṣūd ol ėrdi: ‘‘Ölügler tirilgü künge tėgi ʿömr bulsam maŋ͡ga eḍin ölüm bolmaġay, (9v7-8)

ʿ**ömr**: < A. ömür

▪ Anadın toġmış kündin berü üç miŋ͡g yıl ʿömr kėçürdi. (4v8-9)

resīde: < F. yetişkin, olgun, erişkin

▪ Aymışlar: erniŋ͡g yėti yaşında tişi tüşer, on bėş resīde bolur, (193v12-13)

rıḫlet: < A. göç etmek, ölmek

▪ Dāvūdnıŋ͡g yüz yıl ʿömri tamām boldı. Ādem dünyādın rıḫlet ḳıldı, (19r19)

sālim: < A. sağ, salim

▪ Ėki ḳurla suwḳa tüşti çıḳtı sālim ol selīm (T166a8)

selāmet: < A. selamet, sağ salim

▪ İbrāhīm ʿaleyhiʾs-selām İḍi ʿazze ve cellege köŋ͡gül bağladı ėrse ḫiṭāb keldi: ey ot sawuġıl, selāmet turġıl İbrāhīm üze. (42r7-8)

turmış: hayat, yaşam

▪ ġıybetdin, ḥaseddin, bühtandın ḳorḳup sözleri ḥikmet, nefsleri ʿibret teg turmışları fikret ėrdi, (201r3-4)

vefāt: < A. vefat, ölüm

▪ Vefāt-ı Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ raẕiyaʿllāhu ʿanhu (238v11)

vilādet: < A. doğma

▪ Kıṣṣa-i Velādet-i İsḥāḳ ʿAleyhiʿs-selām (53v11)

vildān: < A. yeni doğmuş çocuk, kul, köle

▪ Altınçı ḳat kök sarıġ yāḳūtdın turur, Veftā atlıġ, ferişteleri vildān ṣūretlıġ, uluġlarınıñ atı Ruʿbāyil turur. (3v19-20)

yaş (1): 1) yaş, ömür

▪ Ḫiṭāb keldi: ne tileyür-sėn? İblīs uzun yaş tiledi, ḳıyāmet künke tegi. (9v5)

yaşar: yaş, sürülen ömür, yaşında

▪ Bir kün Cebrāʾīl yėgirmi yaşar yigit tėg bolup Lūṭġa keldi, (57v19-20)

yaşdaş: aynı yaşta olan

▪ Özge vaḳtlerde Dıḥyetüʿl-Kelbī ṣūretinçe kördi. Bu Dıḥye Resūlniñ yaşdaşı ėrdi. (209r19-20)

yaşlıġ (1): yaşlı, ömürlü

▪ Uluġ yaşlıġ ḫatun aldı, (28r12)

yigitlik: gençlik

▪ Yigitlikim bardı, ḳarıdum, ölüm yavuḳ boldı. (91r2-3)

yüklüg: 1) hamile, gebe

▪ Anı işitdi ėrse yüklüg ḫatunlarnı yoḳlap ḳayu ḫatun oġlan toġursa öltürtdi, ḳız toġsa ḳoḍdı. (38r3-4)

2.2.8.2. İnsan, Kadın, Erkek

ādem: < A. insan, kişi

▪ Sansız ḥamd u ṣenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taṅ͡grıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, yılḳı ḳara yaratmadı. (1v2-3)

ādemī: < A. insanṣs

▪ Yėtinçi ḳat kök nūrdın turur, Ġarībā, ferişteleri ādemī ṣūretlıġ. (3v20-21)

ʿ**ālemlı/uġ**: < A.+T. insan, canlı krş. ʿālemluḳ

▪ ʿālemlıġ͡ġa raḥmet ėrmes mü, peyġamberler tācı ėrmes mü, munça ėmgek aṅ͡ga nė üçün turur? (188r15)

ʿ**ālemluḳ**: < A.+T. bk. ʿ**ālemlı/uġ**

▪ ḳamuġ ʿālemluḳlar secde ḳılmış tėg saṅ͡ga secde ḳılmas, aḍınlar ḳılmış tėg ḳılmaz. (232v17-18)

ʿ**avret**: < A. kadın; açığı haram olan vücut uzvu

▪ bir ʿavrat çıḳtı, Süleymān aydı: ṭaʿāmġa muḫtāc-men. ʿAvrat aydı: erim ėvde yoḳ, er kişi yoḳında ṭaʿām bėrmes-men, (143v3)

bikr: < A. bakire

▪ aydı: İḍi[yā] sėn bilür-sėn, anam bikr turur, bu erni helāk ḳılġıl. (172v16-17)

dişi: dişi, kadın

▪ ʿAynüʾṣ-Ṣems kendiniṅ͡g ėrkeki tişisi neẕẕāreġa çıḳıp tėwe yüki buġdaynı alıp saġunı bėrseler bularġa yėgrek ėrdi, (97r7-9)

er: erkek, koca; kişi; asker; erkeklik

▪ Yana Ādem yaratmış soŋ̑g fażlı keremi birle bizlerni er yaratdı. (1v4)

eren: erkek, insan, insanlar

▪ ʿĀḳil eren ʿaḳl u hūş birle anı kim tiŋ̑gleyür (19v17)

erkek: erkek; erkeklik organı

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalḳ yaratdı. Biri erkek aslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana bir tişi but ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan ṣūretlıġ. (4r8-11)

erlik: erkeklik

▪ Aymışlar: erlik ḥaddi on sekiz turur. (79v21)

ḫatun: kadın, zevce

▪ Anıŋ̑g üçün ḫatun ḳarısa körksüz bolur. (8r13-14)

ḳarabaş: kadın köle, cariye

▪ Yalġuz Züreyte atlıġ ḳarabaş ḳaldı, ḳaçıp çıḳdı, taşdaḳılarge ḫaber ḳıldı, suw ḳoldı. (36v6-7)

ḳırḳın: cariye

▪ ḳız ḳırḳınları birle ḳarşu olturup ün tüzüp aytu başladı. (77r13-14)

ḳız: kız, kız çocuk

▪ Ciblīt Tiblīt ėkisi ḳavıştılar erse ėkiz oġlanlar toġurdı, bir oġul bir ḳız. (4r14-15)

ḳızlıḳ (3): kızlık, kızlık zarı

▪ yüklüg uraġutlar ḳamuġı oġlan tüşürdileri yüz ḳız ḳızlıḳın yitürdi, (136v12)

küŋ̑g: cariye, kadın köle

▪ tün kündüz rūze tutup ṣadaḳalar bėrip ḳul küŋ̑g āzād ḳılur erdim, (226v7)

recüliyyet: < A. erkeklik

▪ Zelīẖāda raġbet bar ve Yūsufda ḳuvvet bar ve recüliyyet bar. (82r5-6)

tişi: dişi, kadın

▪ Biri erkek aslan ṣūretlıġ atı Tiblīt, yana bir tişi but ṣūretlıġ atı Ciblīt, ḳuḍruḳı yılan ṣūretlıġ, Tiblīt ḳuḍruḳı çıḍan ṣūretlıġ. (4r9-11)

uraġut: kadın

▪ Yaʿnī arıġsızlıḳ körgen uraġut oġlı, İḍi ʿazze ve celledin vaḳti yoḳ ėrken uluġ tilek tilediñg. (121v14-15)

urı: erkek çocuk

▪ İblīs aydı: ḳarnıñgdaḳı urı yılḳı bolġay mu? (14r20-21)

2.2.8.3. Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk

aẖā: < A. kardeş, dost

aḳrān: < A. benzer

▪ On ėki ükek yeti aḳrān ḳılıḳ (66v8)

ʿ**ayn**: < A. bir şeyin aslı, kendisi; eşraftan olan

▪ Ḥūr-ı ʿayn uçmaḥ içinde yeñg salıp taḥsīn ḳılur (68v7)

cemʿ: < A. toplama, bir araya getirme; çokluk, çoğul

▪ tėgen üçegü tururlar. tėyür cemʿ lafẓı üze. (179v3)

cemāʿat: < A. cemaat, topluluk

▪ ḳopuñg Kaʿbege baralıñg [cemā]ʿat birle namāz ḳılalıñg. (197r11-12)

cemiʿ: < A. hep, bütün

▪ Seşenbe küni cemīʿ ʿālem ḫalḳın yaratdı ve ḳuş ḳurtlarnı ve ferişte̊lerni yaratdı. (3v1-3)

cemʿiyyet: < A. cemiyet

▪ Tėgme birleri cemʿiyyet ḳıldılar, toḳuş başladılar, ol müʾmin ʿālimniŋ̑g̑ cemʿiyyeti. (170r7)

cumʿa: < A. topluluk

▪ cumʿa ve cemāʿat anıŋ̑g̑, (189v4)

cümle: < A. cümle, hep, bütün, herkes

▪ Ḳavluhu taʿālā: Cümle ferişteler secde ḳıldılar. (9r2)

dōst: < F. dost

▪ İbrāhīmġa körgüzdi, fānī dōst firāḳı munça yıġlatur, bāḳī dōst firāḳı neteg cevāb bolġusı. (52r17)

dōstlu/ıḳ: < F.+T. dostluk

▪ ḳarluġaç suwı birle ot öçmedi ammā dōstlık bėlgürtdi. (43r5-6)

ecnās: < A. ç. cinsler, türler

▪ tėgme türlüg ecnāslardın maŋ̑g̑a bėrdi, (193r3)

ėşlik: arkadaşlık

▪ ḥavārī ‘‘ḫaṣ ėşlik’’ tėmek bolur. (171v4)

ġılmān: < A. ç. gençler, kullar, köleler

▪ Ġılmān ve vildān, şarāb-ı ṭahūr tutḳaylar, (202r11)

gürūh: < F. topluluk, cemaat, takım, bölük

▪ Ermele aydı: taŋ̑g̑la tiler-men. Taŋ̑g̑lası Ermele çerig çıḳardı yėti gürūh, tėgme gürūhı yüz miŋ̑g̑ er. (159v7-8)

ḫalāyıḳ: < A. halk, insanlar, yaratıklar

▪ meniṉg Taṉgrılıḳımnı hīç kim bilmez ėrdi, ḫalāyıḳ yarattım mendin asıġ alsunlar tėp, (3r6-7)

ḫalḳ: < A. halk, ahali

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalk yaratdı. (4r8-9)

ḫayl: < A. zümre, takım

▪ Taṉglası kün melik ma ḳalmadı, ḫayl u ḫaşemi yėr ḳuḍı bardılar. (65r14)

hevā-dār: < F. arkadaş, dost

▪ Yana Beytüʿl-Maḳdisdin Ḳabe Ḳavseynġa aşarıġa münkir bolsa mübtediʿ yolsuz hevādār bolur. (216v21-217r1)

ḳāfile: < A. kafile

▪ Ḥikāyetde kelmiş: bir yıl ḥacġa bir kāfile keldi, barçaları ḳarı. (216v14-15)

ḳoldaş: arkadaş, dost

▪ ḳamuġları tamuġ içinde maṉga ḳoldaş boldılar, (22v21)

ḳoldaşlıḳ: arkadaşlık

▪ Pend ü naṣīḥat: Ey müsülmānlar, yamanlar birle koldaşlık ḳılmaṉg, (195v20)

ḳonaḳ (2): misafir; konukevi, ev krş. **ḳonuḳ**

▪ Aydı: ḳonaḳ kėrek mü? Ḳurtḳa aydı: men teg ḳurt[ḳa]nı tileseṉg tüşgil. (87v18-19)

ḳoṉgşı: komşu

▪ biziṉg dīnimizde siz bizge koṉgşı-siz, (204r12)

ḳonşılıḳ: komşuluk

▪ taṉg attı erse ḳurtḳa Firʿavn sarāyıṉga yügürdi, aydı: meniṉg konşılıḳımda bir yüklüg uraġut bar erdi, (T168a11-12)

ḳonuḳ: konuk, misafir; yemek, şölen krş. **ḳonaḳ**

▪ ol kün ḳonuḳ tileyü bilmedi. İbrāhīmḳa ḳonuḳ istemek farīża erdi, (59r18)

ḳonuḳluḳ: misafirlik

▪ aydı: Süleymānġa bizge yarlıġ boldı, seniñ konuklukıñġa kėldük, (138v9)

ḳonuḳsuz: konuksuz, misafirsiz

▪ ol kün konuḳ tileyü bilmedi. İbrāhīmḳa ḳonuḳ istemek farīża erdi, konuḳsuz rūze açmas erdi, (59r18-19)

kün (3): el gün, halk, ahali

▪ Ebū Mūsī aydı: maña kėñgeştiñ erse yaraġlıġını aytu bėreyin: ėl kün, altun kümüşi tapuġçılar, dünyā ḥürmeti kerek erse Yezīdge bolġıl, (243v15-16)

mihmān-dārlıḳ: < F.+T. ev sahipliği yapmak, misafir kabul etmek

▪ Ḫadīce aydı: bu işniñ tedbīri bar, Ebū Ṭālib mihmāndārlık ḳılıp Varaḳanı ündesün, (191v18-19)

mihmānlıḳ: < F.+T. misafirlik

▪ Aymışlar: Ḫadīce Muḥammedge aydı: fülān kün Varaḳa bin Nevfelni mihmānlıḳġa ünder-men, şarāb bėrür-men, (192r10-11)

nefīr: < A. cemaat, topluluk

▪ naġara nefīr birle atasıġa utru çıḳtı. (106v7)

ṣaḥbe: < A. yakın dost

▪ Botası ıñrap ḳayıttı astılar üç ṣaḥbesin (31v1)

top: top; bölük, kısım

▪ Arḳasında bir top yıġaç ėrdi, (101v9)

yalġuz: yalnız

▪ Ferişteler ḳamuġları bir yolı oḳ secde ḳıldılar, yalġuz ʿAzāzīl secde ḳılmadı. (9r7-8)

yalın̂g: yalnız, çıplak, yalın krş. **yalan̂g**

▪ Yana keldimiz maḳṣūdġa: Ḳaçan Ādem ve Ḥavvādın z̲illet bėlgürdi ėrse tācdın, ḫulledin yalın̂g ḳaldılar, (12r11-12)

yārān: < F. ç. dost, arkadaş

▪ Resūluʿllāhnı kördiler ʿÖmer birle ėlig alışıp yārānları birle kėlürler. (197r19)

yomḳı: topluluk, cemaat

▪ Yomḳıḳa yarlıġ tegürdi ḳatlanıp içi baġrıdın (T164b3)

zümre: < A. zümre, cemaat, topluluk

▪ Yöridi tün kündüzin aldı Ṣemūdnın̂g zümresin (31r18)

2.2.8.4. Akrabalık

Kan Akrabalığı

ābā: < A. ata, soy sop

▪ Yana bir rivāyetde, ʿibāret-i Ādemdin turur, ābāsı tur[ur], (172v11)

aġa: ağabey, yaşça büyük erkek kardeş

▪ Bu on aġa inin̂g yükin aḫtardılar, çıḳmadı. (97v2)

aḳa: < F. ağabey

▪ ḳamuġın saṅga bėreyin, akaṅgġa tapuġ ḳılsunlar, (45v16)

ʿ**amm**: < A. amca

▪ Varaḳa şarāb içip vaḳti ḫoş bolmışda Ḫadīce aydı: ey ʿamm bu yol bāzirgānlarımız yawlaḳ asıġ ḳılıp keldiler, (192r12-13)

ʿ**amme**: < A. hala

▪ Ḫadīce aydı: ey Muḥammed seniñg ʿammuñg taḳı ʿammeñg seniñg işiñgni bitkürmegeyler, (191r7-8)

ʿ**ammü-zâde**: < A.+F. amcazade, amcaoğlu

▪ Ḥikāyetde kėlmiş: ölügniñg atı ʿĀmil ėrdi, yawlaḳ munaʿʿim ėrdi, oġlı ḳızı yoḳ ėrdi, ʿammū-zādeleri çıġay ėrdiler. (128v19-21)

ana: anne

▪ Aydı bir kün: ey ana ayġıl meniñg tañgrım kim ol (37v11)

analıġ: analı, annesi olan

▪ Aymışlar: ʿĪsī her kün yoldın kėç[er]de biregü aydı: arıġsız analıġ cādū kėldi. (172v15-16)

anasız: annesiz, öksüz

▪ Yūsuf, İbn Yāmin kiçig ḳaldılar tėp Yaʿḳūb bularnı şefḳat ḳılur erdi, anasız tėp. (67r11-12)

aṣl: < A. asıl, soy sop, ata, ecdat

▪ Aṣlı Moġul ėrken körüñg islām üçün tutdı beḳā (2v5)

ata: baba, ata, cet

▪ Ol ata birle anasın üḍürüp ümmet üçün (2r9)

atalıġ: babalı, babası olan

▪ Maḳṣūdı ol ėrdi kim atalıġ analıġ oġlan tiler ėrdi, (184v14-15)

atalıḳ: atalık, babalık

▪ Ėkinçi yüzümni ḳuḍı ḳılġay-siz, yüzümni körüp atalıḳ şefḳati tepreşip bıçaḳ tutmaḳda taḳṣīr bolmasun. (51v2-3)

atasız: babasız

▪ Oġul ḳız erdin bolur tėseŋ̑ Meryemge ʿĪsī teg oġul atasız rūzī ḳıldı. (167r7)

awurtḳa: süt anne

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selāmnı awurtġaka bėrgen sözleri (184v6-7)

bala: yavru

▪ Başını kėsip Ḥüseyn çerigige saldılar. Atası oġlı başın alıp aydı: ey balam, meŋ̑lig seniŋ̑ özüŋ̑ Resūl ḫānedānı üçün baş bėrdiŋ̑, tėp ol baş birle bir Yezīdni urdı, (246r13-14)

bend: < F. kuşak

▪ Bu ėkegü ançada tuġdılar kim Ādemnüŋ̑ <uruġı> ḳırḳ miŋ̑ bend bolmış ėrdi. (15v2)

cedd: < A. ata

▪ Ḥüseyn aydı: ey ḳarındaş sen me mendin ceddimge, atamızḳa, anamızḳa ulansaŋ̑ menim selāmumnı tėgürgil, (242v9)

ciger-güşe: < F. çok sevgili (evlat)

▪ Anı kėlip ataları şāh-ı merdān ʿAlīge aydılar: ʿAlī aydı: ey ciger-güşelerim sizlerge sözüm ol turur, (200r6-7)

dāye: < F. sütanne

▪ Andın soŋ̑ oġlannı dāyeġa bėrdiler. (184v6)

ėkiz: **ikiz**

▪ Ciblīt Tiblīt ėkisi ḳavıştılar erse ėkiz oġlanlar toġurdı, bir oġul bir ḳız. (4r14-15)

emikdaş: süt kardeşi

▪ Muḥammed bin Müslim aydı: men seniŋ̑ emikdaşıŋ̑ Muḥammed bin Müslim-men. (227v8-9)

enege: anne, üvey anne

▪ enegesiġa bardı, ḥālini aytu bėrdi. Enegesi aŋ͡ga köp ögütler bėrdi, (80v3)

eze: büyük kız kardeş

▪ Ṣāliḥ ol mālnı ezeleriŋ͡ge bėrdi, (37r4)

ferzend: < F. çocuk, oğul

▪ Yūsuf birle Zelīḫā on sekiz yıl tiriglik keçürdi, yėti ferzend boldı, bėş oġul ėki ḳız. (110r10-11)

ḫāla: < A. teyze

▪ Cevāb: Baʿżılar aymışlar: Rūbīl erdi, ḳamuġdın uluġraḳ hem ḫālası oġlı erdi. (68r10-11)

ʿıyāl/ıyāl: < A. bakmakla zorunlu olunan kadın, çocuk

▪ Taḳı cevāb yarlıḳar: ḳıyāmet küniniŋ͡g ṣıfatı ol turur kim ḳarındaşdın ḳarındaş ḳaçar, ʿıyāl ata anadın ḳaçar, er cüftindin ḳaçar, ata oġlındın ḳaçar. (200v5-7)

inçi: üvey kardeş

▪ Ey uluġ inçim, maŋ͡ga raḥm ḳılmadıŋ͡g erse ol abuşġa atamġa raḥm ḳılıŋ͡g, (69v20)

ini: küçük erkek kardeş

▪ Toḳuz aġa ini Kenʿānġa keldiler, Yaʿḳūb yalavaçġa ḥālni aydılar: İbn Yāmin oġrılıḳ ḳıldı. (99r2-3)

ḳaḍaş: akraba, hısım

▪ tileyür erseŋ͡g bėreyin, tamuġdın ḳorḳar erseŋ͡g ḳutḳarayın, ölgen kaḍaşıŋ͡g uruġuŋ͡g üçün yıġlayur erseŋ͡g tirgürü bėreyin. (T165b10-11)

ḳap (3): eğreti hısım, akraba

▪ Yūsuf buyurdı, ʿimārīler ḳıldılar, aydı: barıŋ͡g Kenʿānġa Yaʿḳūb yalavaçnı ḫatunı birle aḍın kap ḳarındaşnı köçürüp kėliŋ͡g. (105r6-7)

ḳardaş: kardeş krş. **ḳarındaş**

▪ Ḥüseyn raẕiyaʿllāhu ʿanhu ḳardaş uruġın̄ga ḫaber ḳıldı, fülān kėçe çıḳalın̄g, tėp. (244v15)

ḳardaşlıḳ: kardeşlik

▪ [Aydı]: mendin ḳardaşlıḳ kėstin̄g, cefālar ḳıldın̄g, anın̄g üçün men me sendin artuḳ tileyür-men. (222v6-7)

ḳarındaş: kardeş krş. **ḳardaş**

▪ yābān ḳuş ḳurtlar ḳaçıp tağlarġa kirdiler, ḳarındaş ḳarındaş üze şefḳati ḳalmadı tėp. (16v7-9)

ḳayaş: akraba, hısım

▪ Ḳap ḳayaşın arturuban ḳoldı ʿāṣī ümmetin (181r19)

ḳayaşlıġ: akrabalık, hısımlık krş. **ḳadaşlıġ**

▪ Aydılar: ḳayaşlıġ evlāraḳ ėrse anaġa tėger ėrdi, (166v20-21)

ḳay(ı)n: hısım, akraba, birinin yerine geçen

▪ Bilgil kim Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ ve ʿÖmer ibniʿl-Ḫaṭṭāb raẕiyaʿllāhu ʿanhümā Resūl ʿaleyhiʿs-selāmnın̄g ḳayın ataları ėrdiler, ʿĀyişe ve Ḥafṣa yolındın. (201r9-10)

nebīre: < A. torun

▪ İsrāʾīluʿllāh oġlı Ẕebīḥuʿllāh nebīresi, Ḫalīluʿllāh nāfilesi Yūsuf men-men, tedi. (75v17)

neseb: < A. aile, soy, ecdat

▪ Bu bizdin uluġraḳ tururlar, ḥaseb ve neseb içinde. (34v3)

nesl: < A. nesil, soy

▪ Ḫadīce aydı: sėn bilür-sėn, nė tėgey-men, aṣlı bar nesli bar, körki bar, hüneri bar, ḫıredi bar, emāneti bar, diyāneti bar. (192r1-2)

oġlan: çocuk, evlat, oğlan, erkek evlat

▪ Mevlī ḥażretinde ʿazze ve celle ʿizzetim ve ḥürmetim bar, duʿā ḳılayın ḳarnıŋ͡gdaḳı oġlan sen tėg arıġ ādemī toġsa meniŋ͡g atımnı ataġay mu-sen? (14v1-2)

oġ(u)l: oğul, erkek evlat

▪ Ciblīt Tiblīt ėkisi ḳavıştılar erse ėkiz oġlanlar toġurdı, bir oġul bir ḳız. (4r14-15)

oġuş: hısım, akraba

▪ İḍi yarlıḳar: ey Muḥammed yād ḳılġıl Ḳurʾān içinde Meryemni. Ḳaçan ėrse oġuşında kün toġar. (168v16-17)

sıbṭ: < A. torun, kuşak

▪ On ėki sıbṭ ėrdiler, toḳuz sıbṭ köŋ͡gülsiz astılar, (125r9)

sıbṭī: < A. (o) kuşaktan olan

▪ Aydılar: ey Mūsī, bu on ėki yolnıŋ͡g tėgme birine bir sıbṭī oġlı ḳızı birle kirip helāk bolsa yana biri körmegey. (115v16-17)

sıft: < A. ata, cet

siŋ͡gil: küçük kız kardeş

▪ ol ėrni siŋ͡gli birle maŋ͡ga keltürgil, tėp. İbrāhīmni Sāre birle keltürdi. (45v11)

sülāle: < A. sülale

▪ ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüʾr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıŋ͡g lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍruḳı, kāşkī ol kün oŋ͡g aymış erseŋ͡g satġın almaġay erdim, (77v17-20)

ur(u)ġ: soy, sop, nesil; kavim, boy

▪ Andaġuḳ uruġları Hindūlar, Habeşīler, Zengīler ḳamuġı anıŋ͡g uruġı tururlar. (27r21-27v1)

uruġ: tohum, döl

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

uya: kardeş

▪ Anda kėḍin aydı: ewde ḳız uyası bar, (224v5)

ẕürriyet: < A. nesil, soy

▪ ʿUlemālar iḫtilāf ḳılmışlar, Ādem ẕürriyeti oñgurḳasından çıḳarġanı ḳayda ėrdi? Baʿżılar aymışlar: uçmaḥḳa kirmekde aşnu ėrdi, (10r14-15)

Evliliğe Dayalı Akrabalık

ʿ**arūseyn**: < A. karı koca

▪ añga ḳabrü'l-ʿarūseyn atadılar. (224v17)

cüft: < F. çift, eş

▪ Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, (5v1)

cüftli/ük: < F.+T. evlilik; eş olarak

▪ Cevāb: ʿavratge er üç nerse üçün kėrek: bir yėmek içmek, ėkinçi oġul ḳız, üçünçi cüftlik mezesi üçün. (167r4-5)

ėş: eş, zevce, arkadaş

▪ bu künki yaman ėş ḳoldaşlar taŋla barçası düşman bolġusı. (195v21)

ezvāc: < A. ç. eşler, zevceler

▪ ezvāc-ı ṭāhirāt anıŋ, (189v2)

ḫaten: < A. evlilik yoluyla kocanın akrabası

▪ Törtegü atlıġ ṣaḥābe ėki ṣıhr ėki ḫaten (249v12)

kelin: gelin

▪ meger yėti kişi ḳaldılar taḳı Nūh, oğulları, üç kelin. (27r14)

küḍegü: güveyi, damat krş. **küyegü, küyev**

▪ Törtinçde Ṣuʿayb anı taŋ͡glap Ṣafūrāḳa aydı: ey ḳızım sewünç saŋ͡ga, bu küḍegüŋ͡g yalawaç bolur, bu tayaḳ atamız Ādem tayaḳı turur, (T172a15-16)

küyegü: güveyi, damat krş. **küḍegü**, **küyev**

▪ ėki küyegüsi ʿOs̱mān ve Ḥaydar, bu fānī dünyā aŋ͡ga vefā ḳılmadı, (238v1)

küyev: bk. **küyegü**, **küḍegü**

▪ Ḫatun eri birle kėŋ͡geşip aydılar: bu er bizge lāyıḳ küyev turur, ḳızımızını muŋ͡ga bėrürmiz, tėdiler, (143v17-18)

nikāḥ: < A. nikâh

▪ nikāḥ bolsun, tėp tevaḳḳuf ḳıldılar, nikāḥ revā bolurınġa fetvā tapmadılar. (168r14-15)

nikāḥlıḳ: < A.+T. nikâhlık, nikâh için

▪ Ḳaçan Ādem ve Ḥavvā nikāḥlık boldılar ėrse ḫiṭāb keldi: (8r14)

öwlüg: eş, zevce krş. **ewlüg**

▪ Anda keḍin suʾāl ḳıldı, aydı: öwlügüm üze ant içtim (19r4)

sıḥr: < A. kadın tarafından akraba

▪ Törtegü atlıġ ṣaḥābe ėki s̱ıhr ėki ḫaten (249v12)

tul: dul

▪ Tul ḳurtġalarġa ‘‘çıḳır ėgir’’ tėp tünle üzütmedin kündüz bāzārda satıp otun salur ėrdiler, (40v18-19)

2.2.8.5. Unvanlar, Rütbeler

Ḳayser: Bizans imparatorları için kullanılan lakap.

▪ Ḳayserlerni͡ŋ ḳaṣrları bozuldı, (184r4-5)

Kisrā: İran şahı, İran şahlarının lakabı.

▪ ol tün Kisrālar ṭāḳlarıdın küngürele<ri> yıḳıldı, (184r3-4)

Meʾmūn: Berberi menşeli Beni Zü'n-nûn hanedanı hükümdarlarının lakabı.

▪ Ḥikāyet: Meʾmūn ḫalīfe raḥmetuʿllāhi ʿaleyhi Ebū ʿİsīge aytur: (57v1-2)

ʿ**atīḳ**: < A. asil (Arş feriştelerinin Ebu Bekr'e verdikleri lakap)

▪ Aymışlar: ferişteler Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ tėyürler, uçmaḥlıġlar Ebuʿl-Fażl tėyürler, ʿarş ferişteleri Müttefīḳ tėyürler, ʿAtīḳ tėyürler, (201r18-19)

beg: bey, efendi

▪ müʾminler küvençi, ismi beg, ʿaḳlı yitik nāṣır-ı dīn tavvaḳa bi-veġā-yı dīn beşşeraʿllāhu ʿalā dīni islām Toḳ Buġa bėg medhi: (2v1-3)

ebhā: < A. güzel yüzlü, zarif, hoş. Ebu Bekr'in lakabı.

▪ mūġlar Şeyḫ-i Vaḳūr tėyürler, eymenligler Ebhā tėyürler, ümmetler Ḫālife tėyürler. (201r20)

ebu'l-faż̇l: < A. Ebu Bekr'in lakabı

▪ uçmaḥlıġlar Ebuʿl-Faż̇l tėyürler, (201r19)

ebu'l-ḥikem: < A. Ebu Cehl'in lakabı

▪ Ebū Cehl Ebuʿl-Ḥikem ėrdi, (204v13)

Ebu'l-Velīd: Firavn'ın künyesi

▪ Tapuġçıları birle Mūsī alarġa aydı: yol bėri͡ŋ Ebuʿl-Velīdge kirip aytur sözüm bar. Olar külüştiler, Ebuʿl-Velīd kim bolur bilmes-miz, (111r1-2)

elḳāb: < A. ç. lakaplar

▪ [ʿÖ]mer raẕiyaʾllāhu ʿanhu birle tamām ḳırḳ boldılar. Anıñg üçün elḳābında mükemmilü ʿadetiʾl-erbaʿīn tėyürler. (197r9)

emīr-i ecel: < A. ecel emîri

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settaraʾllāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācüʾl-ümerā, muḥibbüʾl-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2r19-2v2)

emīre'l-mü'minīn: < A. müminlerin emîri, halifesi

▪ Ebū Hüreyre raẕiyaʾllāhu ʿanhu aytur: men aydım, yā emīreʾl-müʾminīn mundaġ mu ölümni özüñge revā kördüñg? (241r6-7)

ḫān: < F. han, bey

▪ Köp çerigni bastı ḫānlar ʿışḳ çerigin kim basar (77v4)

inç (2): hanım, irfanlı kadın

▪ Toñguz teg yığılıp inç ü āġānı (197v1)

laḳab: < A. lakap

▪ İslāmġa ḳuvvet boldı, muʿizzeʾd-dīn laḳab berildi. (197r8)

melik: < A. hükümdar; Allah

▪ Hicāz yėrindeki uluġlar yıġılıp kėñgeştiler, bizge bir melik kerek, bu düşmān birle toḳuşsa. (32r4-5)

melīke: < A. kadın hükümdar

▪ Bėgler aydılar: ey melīke, bitigni oḳıġıl, ne ėrmmiş köreliñg. (147v21)

meliklik: < A.+T. hükümdarlık

▪ ammā yalavaçlar bar ėrdi, melikler bar ėrdi, yalavaçlıḳ taḳı meliklik bu on ėki sıbṭ arasıda öwrülür ėrdi, (131v8-9)

meliksiz: < A.+T. hükümdarsız

▪ Benī İsrāʾīl hergiz meliksiz yalavaçsız ḳalmas ėrdiler. (131v9-10)

Meʾmūn: Berberi menşeli Beni Zü'n-nûn hanedanı hükümdarlarının lakabı.

▪ Ḥikāyet: Meʾmūn ḫalīfe raḥmetuʿllāhi ʿaleyhi Ebū ʿİsīge aytur: (57v1-2)

mülūk: < A. ç. hükümdarlar

▪ Cebreʾīl yana yandı, bir sāʿatde kėḏin yana keldi, aydı: ey seyyid-i māliküʿl-mülūk taʿālā ve taʿaẓẓama yarlıḳar: (238r4-5)

nāmus-ı ekber: < A. Cebrail'in lakabı

▪ Varaḳa aydı: Muḥammedniṉg bu sözi rāst ėrse ol körüngen Nāmūs-ı Ekber turur. (194r6-7)

pād-şāh: < F. padişah

▪ bu ḳılıḳ birle satılġu ḳul ėrmes, bu aġırlıġ pād-şāh turur. (86r21-86v1)

pād-şāhlıḳ: < F.+T. padişahlık

▪ Melik aydı: ḳamuġ pād-şāhlıḳ saṉga müsellem turur, ḳayusı kėrek ėrse ayġıl. (92r19-20)

rifʿat: < A. yüksek rütbe, makam

▪ Mūsī birle Ḫıżrnıṉg rifʿat derecesi beyānı (129r12)

riyāset: < A. reislik, başkanlık

▪ Uş Ḫāzrec aydı: telim yıl boldı, riyāset daʿvī ḳılıp yörir-siz, (204r14)

sālār: < F. reis, kumandan

▪ Andın soŋ̑g aydı: [Muḥammed] memleket küḍgüsi turur, ümmet sālārı, nübüvvet tācı, risālet çerāġı, ḳamuġ ṣūretler anıŋ̑g atı [bir]le muṣavver turur, (189r18-20)

ser-ḫayl: < F.+A. komutan

▪ Ol çerigge Ebrehe bin Esrem [bin] Ebrehe Ṣabāḥnı ser-ḫayl ḳıldılar, (179v19-20)

sulṭān: < A. sultan

▪ Melik Sāreġa aydı: meniŋ̑g miŋ̑g ḳarabaşım bar, sulṭān[lar] uruġı tururlar, (45v15-16)

sulṭānlıḳ: < A.+T. sultanlık

▪ telim yıllar sulṭānlıḳ ḳıldı. (164v12)

şāh: < F. şah, başkan, reis krş. şeh

▪ yemedi içmedi söz sözleşgü vaḳt boldı ėrse şāh tut aġaçınıŋ̑g ḳabuḳın alıp aġzınġa sürtdi. (120r19-20)

şāh-zāde: < A. şehzade

▪ ʿÖmer olarnı körgeç āzād ḳoptı, şāh-zādelerni öz ornıda olturtdı, (200r5-6)

şeyḫ-i vaḳūr: < A. Ebu Bekr'in lakabı

▪ müġlar Şeyḫ-i Vakūr tėyürler, (201r20)

uz: uz, usta, mahir

▪ bu yolsuzlarḳa sançışḳalı çıḳḳan körk içinde, ḳılıḳ içinde uz sözlüg Resūlḳa oḫşayur hīç kimėrse yoḳ. (247v5-6)

ümerā: < A. emirler

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ,

müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2r17-2v2)

üstād: < F. üstat, pir, usta krş. **ūstād**

▪ Ol melik aydı: ey Circīs üst[ād] cādū ėrmiş-sėn, (162v18-19)

vālī: < A. vali

▪ ʿOṣmān ḫalīfe boldı ėrse ʿAbduʾllāh bin Ebī Şerʿni Mıṣrḳa vālī ıḍtı. (239v20)

vekīl: < A. vekil

▪ Ol vaḳtde resm andaġ ėrdi kim ḳız ḳolar bolsalar vekīl rıżā bėrse vekīl tonınġa zaʿferān suyın saçar ėrdiler. (192r6-7)

velī (1): < A. veli, aziz; sahip

▪ Cevāb ol turur kim Mevlī ʿazze ve celle zindānġa bir velī ḳulnı kivürmiş ėrdi, (87r7)

vezīr: < A. vezir

▪ Vezīr bėş yüz er birle keldi, (58v1)

vezīrli/ık/ḳ: < A.+T. vezirlik

▪ Melik yawlaḳ taŋ͡gladı, aydı: vezīrlikni saŋ͡ga bėreyin. Yūsuf aydı: vezīrlik ʿAzīz-i Mıṣrnıŋ͡g turur, (92r17-19)

z̲a'n-nūn: < A. Yunus Peygamber'in lakabı

▪ Yūnusnıŋ͡g bir atı Z̲aʿn-Nūn ėrdi. (152r17-18)

2.2.8.6. Meslekler

āġūş: < F. uşak, hizmetçi, kul

▪ Suʾāl: Yūsuf Firʿavn aġuşındın ėrmes ėrdi, nė üçün Firʿavn aġuşı tėp ḫaṭ yazdı? (99r19-20)

altunçılık: altın yapma işi

▪ Mevlī ḳudreti birle Ḳārūn yėti tün kün altunçılık ḳıldı, (124r17)

aşçı: aşçı

▪ Aymışlar: ol ḫatunlar altı ėrdi: vezīr ḫatunı, ḥācib ḫatunı, ḫāzin ḫatunı, ayaḳçı ḫatunı, [aş]çı ḫatunı, bāverçi ḫatunı. (85r10-11)

atımçı: nişancı, okçu

▪ Aydılar: Uḥud tağıṅ͡ga busuġ urġu bir yėr bar ėrdi, anı saḳlaġalı ʿAbduʾllāh Ḫabīrni yėtmiş atımcılar birle ıḍtı. (223r9)

ayaḳçı: içki hazırlayıp sunan

▪ Aymışlar: ol ḫatunlar altı ėrdi: vezīr ḫatunı, ḥācib ḫatunı, ḫāzin ḫatunı, ayaḳçı ḫatunı, [aş]çı ḫatunı, bāverçi ḫatunı. (85r10-11)

balıḳçı: balıkçı

▪ Süleymān aydı: ey ḳurtḳa men iş bilmez-men. Ḳurtḳa aydı: bu teṅ͡giz ḳırağında balıḳçılar bar, anda barġıl ḥammāllıḳ ḳılġıl, (144r2-3)

bāverçi: < A.+T. mutemet

▪ Aymışlar: ol ḫatunlar altı ėrdi: vezīr ḫatunı, ḥācib ḫatunı, ḫāzin ḫatunı, ayaḳçı ḫatunı, [aş]çı ḫatunı, bāverçi ḫatunı. (85r10-11)

bāzirgān: < F. tüccar, tacir

▪ Melikge aydılar: bir bāzirgān saṅ͡ga hediyye kėltürdi, (161r20)

bitigçi: mektup, ferman yazan

▪ ʿAzīz ḳıbṭī erdi, Reyyān melikniṅ͡g bitigçisi erdi, (78v20)

boyaġçılıḳ: boyama işçiliği

▪ Andın soṅ͡g boyaġçılıḳġa bėrdi, (171v8)

bözçi: bez dokuyan, dokumacı

▪ Yana aymışlar: Belḫ mülkinde bir arıġ zāhid, ʿālim bözçi bar ėrdi. (18v1)

bözçilik: dokumacılık

▪ aydı: İlāhī, bözçilikni bular köŋ͡gliŋ͡ge düşmān ḳılu bėrgil, tėp. (18r6)

cādū: < F. cadı, büyücü

▪ Aymışlar: yėgirmi bėş miŋ͡g cādū ḥāżır boldı, yana bir ḳavlde otuz miŋ͡g. (112r5)

cādūlu/ıḳ: < F.+T. büyücülük, sihirbazlık

▪ Taḳı aymışlar: bir yıl içinde olarnıŋ͡g zinā ḳılmışı vaḳt bolsa cādūluk [ög]renür köŋ͡güllüg kişi bir ḳaraŋ͡ggu tünle anda turur, (22r17-18)

cellād: < A. kırbaççı

▪ Bāhīl öwkeledi, cellād keltürdi, (T155b19)

çūpān: < F. çoban

▪ Ebū Cehl aytur: Ey meniŋ͡g çūpānım eḍiz yėrge aġdıŋ͡g, (222r9-10)

dellāl: < A. dellal, satıcı

▪ Dellāl ara kirip, artuḳġa tėger, tėdi. (75r7-8)

ekeçi: çocuk bakıcısı

▪ Mūsīniŋ͡g ekeçisi ıraḳdın köre turdı. (T169a11-12)

ėlçi: elçi

▪ Ėlçi Mıṣrġa keldi, kün keç bolup erdi, ḳonarġa ėw tiledi, (87v17)

ėşikçi: kapıcı

▪ Mūsī tayaḳ kötürdi, sarāy ḳapuġın urdı. Ḳapuġ açıldı, bu ḳırḳ ėşikçi ögsüz boldılar. (111r3-4)

etmekçi: ekmekçi

▪ etmekçige bir yarmaḳ bėrdi. Terāzūġa tartdılar, altı batman kėldi. Etmekçi Yemlīḫāġa baḳıp aydı: sėn genc tapdıŋ mu bolġay? (178v19-20)

fālçı: < A.+T. falcı

▪ Bu tişi fālçı erdi. (227v12)

ferrāşlıḳ: < A.+T. süpürücülük, temizlikçilik

▪ Taḳı aymışlar: baʿżı perīlerni bir işke naṣb ḳılıp ėrdi, ferrāşlıḳ, kennāslıḳ, ṭabbaḫlıḳ, baʿżı naḳḳāş ėrdi. (138r12-13)

ḥābik: < A. dokumacı

▪ Sordı: ne ṣınāʿat bilür-sen? Aydı: ḥābik-men, ʿArab tilinçe, bözçi bolur. (18v18)

ḥācib: < A. başvezir, kapıcı

▪ Hācib bardı, İbrāhīmni melikge alıp keldi. (45r21)

ḥāciblıḳ: < A.+T. kapıyı bekleme görevi

▪ tėp ḥāciblıḳ aŋga bėrdi. (T167a9)

ḫādim: < A. hizmet eden, hizmetçi

▪ on ėki miŋ ḳarabaş, on ėki miŋ ḫādim yaġanlarġa minip ʿimārīġa olturup Sebādın çıḳıp yolġa kirdiler. (149v2-3)

ḫādimlıḳ: < A.+T. bakıcılık, hizmetçilik

▪ Aydılar: ey melik, bir ėr bu butġa ḫādimlık ḳılsa. (32v5)

ḥammāl: < A. hamal, taşıyıcı

▪ İḍi ʿazze ve celle ḥaḳḳı ḥürmeti taḳı Süleymān ḥaḳḳı kim bu er ḥammāl ėrmez. (144r8)

ḥammāllıḳ: < A.+T. hamallık

▪ Süleymān aydı: ey ḳurtḳa men iş bilmez-men. Ḳurtḳa aydı: bu teñgiz ḳırağında balıḳçılar bar, anda barġıl hammāllık ḳılġıl, (144r2-3)

ḫayyāṭ: < A. terzi

▪ Atı Eḫnūḥ ėrdi, üküş ders ḳılmış üçün İdrīs atandı. Özi ḫayyāt ėrdi, eñg ilk köñglek keḏgen ol ėrdi. (19v21-20r2)

ḫāzin: < A. hazinedar

▪ Aymışlar: ol ḫatunlar altı ėrdi: vezīr ḫatunı, ḥācib ḫatunı, ḫāzin ḫatunı, ayaḳçı ḫatunı, [aş]çı ḫatunı, bāverçi ḫatunı. (85r10-11)

işçi: işçi

▪ Resūlġa ʿĀtike işçi yumuşçılar tonın keydürdi, (187v4)

kāhin: < A. gaipten haber verme iddiasında olan, kâhin

▪ Kāhinler, müneccimler bu zamānda çıḳġusı tėp aytur ėrdiler. (182v9)

ḳapuġçı: kapıcı, nöbetçi, bekçi

▪ İḏi ʿazze ve celle ḳulannı ıḏdı. İlyās añga mindi, melik sarāyıġa kėldi, kapuġçı İlyāsnı körd[i], (158v20)

ḳāżī: < A. kadı

▪ Ḥuyūʿ atlıġ kāżīsini, Rāfiʿ atlıġ vezīrini, Dāʿīn atlıġ ḥācibini bu māl birle Süleymānġa ıḏdı (148r20-21)

kāzir: < A. dokuma yapan, çamaşırcı

▪ Anıñg üçün kāzirler ton tökmekge toḳmaḳ andın ḳılurlar, ton köymesün tėp. (12r20-21)

kennāslıḳ: < A.+T. çöpçülük

▪ Taḳı aymışlar: baʿżı perīlerni bir işke naṣb ḳılıp ėrdi, ferrāşlıḳ, kennāslık, ṭabbaḫlıḳ, baʿżı naḳḳāş ėrdi. (138r12-13)

kimiçi: gemici

▪ Kimige bir ḳarı kişi kimiçi bar ėrdi, aydı: ey müsülmānlar ḳaçan yazuḳluġ kimerse kimige kirse kimi mundaġ bolur, (156r4-6)

ḳoyçı: çoban, koyun besleyen

▪ İmdi Nīnevā tapa barġıl, olarnı tevḥīdge oḳıġıl. Andın kėçti, Nīnevāġa yavuştı ėrse bir koyçı kördi, (157v10-11)

masḫara: < A. maskara, soytarı, gülünç, rezil rüsva

▪ Oġlı aydı: meni mashara tutar-sėn, (166r2-3)

muʿallim: < A. muallim, öğretici; kılavuz, rehber

▪ aydı: bu kimėrse tört kimėrsedin ḫālī ėrmes, ya ḳaba saḳal, ya bözçi, ya muʿallim, ya bir yaraġsız ḫaberġa kelgen turur. (19r2-3)

muḥāsib: < A. hesap eden, muhasebeci

▪ Bu küçni muḥāsib ḳaçan sanayur (86r8)

muṭrib: < A. çalgıcı

▪ Aŋ̂ga ḳonuḳ boldılar, bir ay yėgü içgüge bolup ḫamr içip temāşā birle muṭribler birle meşgūl boldılar. (29v18-19)

muṭribe: < A. kadın çalgıcı

▪ Kėç ḳaldılar ėrse Muʿāviye me ḳonuḳlardın yalḳıp ėki muṭribe ḳarabaşlarıŋ̂ga aydı: (29v21-30r1)

müʾezzin: < A. müezzin

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: sizni meniŋ̂g müʾezzinim Bilāl-i Ḥabeşī birle nikāḥ ḳıldım. (215r10-11)

müneccim: < A. müneccim

▪ Hāmān, bitigüçi oḳıġuçı müneccim erdi. (T166b5-6)

naʿīb: < A. vekil, kaymakam

▪ Nāʾ[ib]ler barıp ol aġzı bağlıġ çuvālnı kėltürdiler, (164v5-6)

naḳḳaş: < A. nakkaş

▪ ʿÖmer sordı: ne ṣınāʿat bilür-sen? Aydı: tėmürçi-men, nakkāş-men, [te]weçi-men. (239r19-20)

naḳḳaşlıḳ: < A.+T. nakkaşlık

▪ Süleymān peyġāmber vaḳtinde, andın burun yoḳ ėrdi: ḥammām, suw tegirmeni, ehek, nakkāşlık, ṣūret ḳılmaḳ, taşnı bu tağdın ol tağġa ėltmek. (138r14-15)

nāyib: < A. vekil

▪ Ol kün Kūfede Yezīdniṉg nāyibleri müsteżʿif erdiler. (245r16-17)

otaçı: doktor, tabip

▪ ʿĪsīġa muʿcizeler bėrdi, ḳamuġ otaçı ʿāciz boldılar, ölüg tirgüzmek teg. (170v10-11)

otaçılik: tabiplik

▪ Yana ʿĪsī vaḳtinde otaçılıḳ birle küwenür ėrdiler, (170v10)

peyk: < F. haberci, elçi

▪ Süleymānnıṉg taḫtı üze aya çaḳlıġ kün tüşmiş, peyk baḳtı (146v3)

rāʿi: < A. çoban

▪ Ḥaḳḳa dāʿī ḫalḳḳa rāʿī hem beşīr ü hem nezīr (53v17)

saḥāre: < A. ç. büyücüler

▪ kim Mūsī tayaḳı Firʿavn saharesi birle ḳıldı, (238r6)

saḳçı: gözcü, nöbetçi, muhafız

▪ tėgme bir ḳapuġda tėgme kėçe yėtmiş miṉg er saḳçı yatur ėrdi, (37r13-14)

satıġçı: satıcı, tüccar

▪ İmdi saŋ͡ga bir ḥācetim bar, icābetġa umançım [ba]r, satıġçı er-men, (78r8-9)

satun: satın, satılacak şey

▪ Bu ėki yāḳūtnı Bāhīl üçün on miŋ͡g altunḳa satun aldım, (T155a17-18)

serheng: < F. bekçi, çavuş

▪ Mevlī taʿālā bu on yıl içinde aŋ͡ga teŋ͡glik mülk bėrdi kim yėgirmi tört miŋ͡g serhengleri boldı, tėgme serheng birle yėgirmi tört miŋ͡g er boldı. (64v15-17)

sıġırçı: çoban, sığır besleyen

▪ Bu Ṭālūt bir sıġırçı ėrdi, sığır yitürüp tileyürde Şemvīlge yoluḳtı, (132r16)

sıġırçılıḳ: sığırcılık, çobanlık

▪ oyġanmışda Şemvīl, sewünç saŋ͡ga kim sıġırçılıkdın ḳutulduŋ͡g, (132r18-19)

şāgird: < F. öğrenci, çırak

▪ Mūsīniŋ͡g şāgirdi ėrdi, (126r1)

şāʿir: < A. şair

▪ Neteg kim şāʿir aytur. (86v8)

ṭabbāḫlıḳ: < A.+T. aşçılık

▪ Taḳı aymışlar: baʿżı perīlerni bir işke naṣb ḳılıp ėrdi, ferrāşlıḳ, kennāslıḳ, ṭabbaḫlıḳ, baʿżı naḳḳāş ėrdi. (138r12-13)

ṭabīb: < A. tabip, doktor

▪ yazuḳ iginiŋ͡g tabībi, yaratḳan Allāhnıŋ͡g ḥabībi Muḥammed Resūluʾllāh ʿaleyhiʾṣ-ṣalāt veʾt-taḥiyye. (181r14)

tapuġçı: hizmetçi

▪ Cebrāʾīl a͡ŋga tapuġçı, muḳarrebler anı͡ŋg ḫādimi, ferşdin ʿarşḳa tėgi yeter adımı, (238r19-20)

tarıġçı: çiftçi

▪ İblīs ʿaleyhiʿl-laʿne tarıġçı ṣūretinçe Eyyūbḳa keldi, (T159a3-4)

temürçi: demirci

▪ ʿÖmer sordı: ne ṣınāʿat bilür-sen? Aydı: tėmürçi-men, naḳḳāş-men, [te]weçi-men. (239r19-20)

teweçi: deveci

▪ Ḳamuġ tėvelerni aldılar. Tėveçi ḳaçıp Mekkege kėldi ve aydı: (180r1)

tilençi: dilenci

▪ bu sarāy bizi͡ŋg ta͡ŋgrımızını͡ŋg turur, tėp Mūsīni tilençi saġındılar, (111r2)

uḍçı: sığır güden

▪ Özini tėweçi, uḍçı ṣūretinçe ḳılıp Eyyūb yalawaçḳa kelip aydı: (T158b18-19)

yarġuçı: hüküm veren

▪ Barmaḳı sındusı birle ay liḳāsın yarġuçı (181v19)

yarıḳçılıḳ: zırhçılık, zırh yapım işi

▪ Mevlī taʿālā yarıḳçılıḳ ṣınāʿatın [a͡ŋga] ögretü bėrdi. (134v11-12)

yārīçī: < F. T. yardımcı

▪ Maʿnīsi ol bolur: yā Muḥammed sa͡ŋga yārīçī-men, taḳı ʿÖmer tėp tururlar. (197r13)

yıġaççı: marangoz

▪ İmdige tėgi peyġamber ėrdi͡ŋg, imdi yıġaççı mu boldu͡ŋg, munı nė ḳılur-sėn? (24r3)

yolçı: rehber, kılavuz

▪ Yarlıġ kėldi: ey Mūsī Rūm teŋ͡gizi taḳı Fars teŋ͡gizi ḳavşulġan yėrge barġıl anı anda tapḳay-sėn, saŋ͡ga yolçı balıḳ bolġay. (129r16-17)

yonuçı: marangoz, put yapan

▪ Aymışlar: bir yonuçınıŋ͡g ḳu[lı] ėrdi, ḫ^{v}ācesi āzād ḳıldı. Aymışlar: özi yonuçı ėrdi. (163v8-9)

yorumçı: yorumcu, rüya tabir eden

▪ Taŋ͡gdası yorumçı müneccimlerni, kāhinlerni yıġıp sordı. (38r1-2)

yumuşçı: işçi

▪ Fāyide: Muḥammedni işçi yumuşçı atap sefer ėmgekin tartturup yana arḳış uluġınġa munı eḍgü tutġıl, (187v13-14)

yumuşçılıḳ: işçilik

▪ Fāyide: Muḥammedni işçi yumuşçı atap sefer ėmgekin tartturup yana arḳış uluġınġa munı eḍgü tutġıl, tėmekde murādı yumuşçılıḳı ėrmes ėrdi. (187v13-15)

zindāncı: < A.+T. zindancı, gardiyan

▪ Aymışlar: Yūsufnı zindānġa kėltürdiler ėrse zindāncı Yūsuf tonın çıḳaralıŋ͡g, ḳurını yazalıŋ͡g, tėdi. (87r15-16)

2.2.8.7. İl, Vatan, Yurt

devlet: < A. devlet, baht, talih, saadet, uğur

▪ Duʿānıŋ͡g maʿnīsi bu turur: ey devlet tācın başınġa uruġlı, et meẕellet cevāḫın egniŋ͡ge keḍügli, ḳuḍı tüşkenlerni yoḳaru kötürgen, öre ḳopġanlarnı yumurġan, bėrgen-sen alġan-sen, (78r19-21)

ėl: memleket, halk; yabancı, el gün

▪ Ėl aşasun yüz yaşasun bolup muṭīʿ Mevlīsınġa (2v12)

ḫıṭṭa: < A. memleket, ülke

▪ aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

memleket: < A. memleket, ülke

▪ Özgeler aydılar: bu nė söz bolur, Yūsufġa memleket, bu pād-şāhlıḳ kim bėrdi, (94r20-21)

vilāyet: < A. vilayet, il, ülke

▪ İbrāhīm yıġlayu başladı, ferişteler aydılar: ol vilāyet içinde bir ėwlükdin adın müsülmān bulmadımız. (60r12-13)

yurt: yurt, mesken, konak yeri, çadır, ev

▪ Ḳaçan çerig ḳonġan yėrdin tėprese Ṣafvān kün yaruġınça turup yurtnı tezginür erdi, (234r20-21)

2.2.8.8. Bayrak, Sancak

ʿ**alem**: < A. bayrak, sancak

▪ Ol ʿalemni kötürseler yėl anı tepretse kök kökrer ėrdi. (106v8-9)

rāyet: < A. sancak, bayrak

▪ Dīn şerīʿat rāyetini ʿāli ḳılġan Muṣṭafā (2r8)

toġ (2): tuğ, sancak, bayrak

▪ Kāfirlerde Ġufrā atlıġ bir tişi bar erdi, kel[ip] kāfirler tuġın kötürdi, (223v6-7)

yelük: bayrak, süngü ucuna asılan bayrak

▪ İmdi tėgme biriñgiz üçer kö yėlük ḳılıp biri saġdın biri soldın ilgeri arḳada asıñg. (125r4-5)

2.2.8.9. Bodun, Boy, Oymak, Halk

āl: < A. aile, hanedan

▪ Ḳamuġ Ḳureyşīler taḳı āl-i ʿAbd-i Menāf Muḥammed-i Emīn atadılar. (186v1)

boḍun: kavim, boy

▪ sizlerni aṅglamas boḍun körer-men. (29v2)

boḍunluġ: boya, kavme mensup olan

▪ Żaʿīf uşaḳ boḍunluġlarnı külmek üçün ḳullandılar, (29v4)

ḫānedān: < F. hanedan

▪ meṅglig seniṅg özüṅg Resūl ḫānedānı üçün baş bėrdiṅg, tėp ol baş birle bir Yezīdni urdı, (246r13-14)

ḳavm: < A. kavim

▪ Yarındası kün ol kavm kelip ėwni kördiler, taṅglaştılar. (34r10-11)

millet: < A. millet

▪ bu ol er turur kim miṅg yėti yüz gebrlig milletini anıṅg <milleti> yoḳ ėter. (184r14-15)

mülk: < A. memleket; mal mülk

▪ ʿAbduʾllāh bin ʿAbbās rivāyetinçe on sekiz miṅg yıl mülk tutdılar. (4v14-15)

raʿiyyet: < A. hükümdarın hüküm ve emri altında bulunan halk

▪ Aymışlar: ol [zamān]da sulṭān raʿiyyetniṅg yarım ḥāṣılın alur ėrdi, raʿiyyet maẓlūm ėrdiler. (92v11-12)

2.2.8.10. İletişim, Etkileşim

aḫbār: < A. ç. haber, haberler

▪ miʿrāc dürüstluḳınga ṣaḥābeniṅg uluġları telim ṣaḥīḥ aḫbār rivāyet ḳıldılar. (217r11-12)

ʿ**arża**: < A. sunma, sunuş

▪ Yėrge ʿarża ḳıldı ḳabūl ḳılmadı, (16r18-19)

āṣār: < A. ç. eserler

▪ Āṣārda kelmiş: (76r11)

bahāne: < F. bahane

▪ tėp bahāne ḳılur-siz, meniñg oġlum oġrılıḳ ḳılmas yalġan aytur-siz. (99r5)

beyān: < A. beyan, açıklama, izah

▪ Nėme tėgrede ḳamuġ tiller birle beyān ḳıldı. (8v18)

böleg: hediye

▪ dōst dōstḳa sefer ḳılıp yanar bolsa bir hediyye yaʿnī böleg ala barurlar. (214r18-19)

bürhān: < A. delil, işaret

▪ Sözüñg köni ėrse bizge bir bürhān körgüzgil. (34v8-9)

cedel: < A. tartışma, kavga

▪ açuḳ yüzlüg, köni sözlüg, cevān-merd dīnlıġ, yumşaḳ köñgüllüg. Cedel ḳılmadı, (198v7)

cevāb: < A. cevap, yanıt, karşılık

▪ fesād ḳılġanların, ḳan tökkenlerin nedin bildiler? Cevāb: Ādemni körmişleri yoḳ ėrdi, (5r10-11)

cimāʿ: < A. cinsel ilişki

▪ ḳamuġı yalañgaç ṭonları yoḳ, uyatları yoḳ, biri birinigñ ḳatında cimāʿ ḳılurlar, (174v7-8)

çoġı: gürültü, bağırtı; tartışma, münakaşa

▪ Uş bu dünyā içre kördüm baş ayaḳ toluġ çoġı (238v4)

daʿvet: < A. davet, çağrı

▪ Ḳaçan Muḥammed belgürdi ėrse daʿvet ẓāhir ḳıldı. (203v20-21)

defʿ: < A. defetme, kovma

▪ Lūṭ ėkegüge aydı: bu ėki ḳızlarımnı cüftlük bėreyin, tėdi, bularnı defʿ ḳılıŋ. (60v8-9)

delālet: < A. delalet, yol gösterme

▪ İblīsge taḳı yılanġa Ḥavvā sıŋar delālet ḳıldı, (55r10-11)

delāyil: < A. ç. deliller

▪ Andaġuḳ boldı. Bu delāyil birle maʿlūm boldı kim miʿrāc hem teni birle ėrdi hem cānı birle ėrdi. (217v15-16)

delīl: < A. delil, kanıt, nişan, alamet; sebep, neden

▪ Ol delīl üze kim ot oġrı turur, ḳayu nerseni otġa bėrse yoḳ ḳılur yana bėrmez, (9r21)

der-ḫˇāst: < F. istek, talep, arzu

▪ O[lar] köp der-ḫˇāst ḳıldılar ėrse ḳabūl ḳıldı, ḳızını Süleymānġa bėrdiler. (143v18-19)

ders: < A. ders

▪ ʿİlm ü faż̇l u zühd ü cūdı vü ders ü ʿameli (19v18)

destūr: < F. izin, ruhsat, müsaade

▪ Aydı: meniŋ ḳarındaşım bāliġa turur, destūr andın ḳolmaḳ kerek. Melik aydı: sen barġıl, destūr ḳolġıl. (45v6-7)

destūrsız: < F.+T. izinsiz

▪ Oġlan aydı: men anamdın destūrsız minmez-men. (128v5)

ebced: < A. ebcet, Arap alfabesine ait harflere belli değerlerin verilmesi

▪ Muʿallim aydı: ebced tėgil. Īsī aydı: ebced maʿnīsi ne bolur? Muʿallim aydı: evvel ögrengil, andın soŋ sorġay-sėn. (172v6-7)

eglençe: eğlence, oyalayıcı şey

▪ Ḥaḳ beşāret birle bėrgen Sāreni‿ñg eg[lençesi] (53v18)

emānet: < A. emanet

▪ Ādemnü‿ñg burnından çıḳġan meḫārını emānet saḳlaġıl, tėp. (6v13-14)

endīşe: < F. düşünce

▪ özi birle endīşe ḳılıp aydı: ey Ḫadīce tüşü‿ñg könige çıḳtı, (187v1-2)

eṣer: < A. etki, belirti, alamet

▪ Ebū Cehl aydı: ay yarġıl köreyin, tėdi. Anı‿ñg üçün kim cādūluḳ yėrde eṣer ḳılur, kökde eṣer ḳılmas. (208r14-15)

esrār: < A. ç. sırlar, esrar

▪ aydı: İlāhī ʿālimüʾl-esrār-sėn, ḳamuġġa ḳādir-sėn. (163r4-5)

evṣāl: < A. ç. hibeler, bağışlar

▪ [Ey] müsülmān men-men tėgüçiler, siz me āḫiret Yūsufın tāʿat atlıġ bahā bėrip satġın alurda evṣāl ḳılma‿ñg, (78r5)

fāş: < F. herkesçe bilinen, meydana çıkan

▪ Üç künde kedin bu ḫaber Mekkede fāş boldı. (194v2-3)

fehm: < A. anlama, anlayış

▪ Ve Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: ʿilm üçün Ādemni köreyin, fehm üçün Nūḥnı köreyin, ḥilm üçün İbrāhīmni, ḳuvvet üçün Mūsīni, zühd üçün ʿĪsīni, mehābet üçün Muḥammedni, emānet üçün Cebreʾīlni, raḥm üçün Mikāʾīlni, yaruḳ künni köreyin, (202r1-3)

ferʿ: < A. ikinci dereceden önemi olan şey

▪ bu beyʿ İsrāʾīl ferʿidin ėrmiş, (77v10)

ferʿī: < A. asli olmayıp ikinci dereceden olan

▪ Aymışlar: Ḥüseyn raẕiyaʾllāhu ʿanhu taḳı Yezīdli ara ėki düşmanlıḳ bar erdi, biri aṣlī biri ferʿī. (243r4-5)

feṣāḥat: < A. uz dillilik

▪ Ḫadīce aydı: ögsüz bolsa bolsun, ḳuvveti ve cemāli bar, feṣāḥatı, ḥasebi ve nesebi bar, (192v5-6)

fidā: < F. feda

▪ Hācer aydı: ey aḥmaḳ Taŋ͡grı yarlıġı birle bolsa hezār cān fidā bolsun, tėdi. (51r3-4)

fikr: < A. fikir, düşünce

▪ Melik aydı: aşuḳmaġıl, fikr ėteyin. Ḳızı aydı: ey melʿūn nėni fikr ḳılur-sėn, (160r18-19)

fikret: < A. fikir, düşünce

▪ nefsleri ʿibret teg turmışları fikret ėrdi, (201r3-4)

fiʿl: < A. davranış, hareket

▪ Cevāb: ḳavbaşnıŋ͡g ḳudreti yoḳ velīkin ʿarabnıŋ͡g ʿādeti bar. Birerde sebeb fiʿlge iżāfet ḳıl[ur] (95v2-3)

ġūlī: < A. azar, küfretme, sövme

▪ tėp ançada ḥāli aḍnadı ėrse aydı: men kėçsem yüzümni açıp meni bir kefenge yörgeŋ͡g, kefenim içinde ġūlī ḳılmaŋ͡g, (239v12-13)

gümān: < F. zan, sanma, sezme

▪ İşittiŋ͡giz ėrse müʾminler gümān eylemiş tėg nelük aymadıŋ͡gız, (235r17)

ḫaber: < A. haber

▪ Nūḥ ʿaleyhiʾs-selām aydı: kim barıp ḫaber keltürse, suw yėr yüzinde ne miḳdār ḳalmış, (26v13)

ḥarf: < A. harf

▪ ḳışḳa bolmasun tėp ḳaç ḥarf fāyideler bu ḳışṣa evvelinde yād ḳılındı. (65v20-21)

ḫᵛāst: < F. dilek, arzu, istek

▪ Mevlī taʿālā ḫᵛāstı boldı, olarnıŋ umançı bolmadı. (117r5)

ḥaşv: < A. uzun ve gereksiz söz

▪ haşv üni birle inegen ḳulaḳġa altun ısırġa nė yaraşur. (77r6)

ḫāṭib: < A. hatip

▪ Süleymān çıḳıp ʿīd namāzın ḳıldı. Āṣaf bin Berḫiyā ḫatīb ėrdi, (143r9)

hediyye: < A. hediye, armağan

▪ Melikge aydılar: bir bāzirgān saŋga hediyye kėltürdi, (161r20)

ḥesāb: < A. göz önünde tutma, dikkat etme

▪ Resūl sözin hesābġa tutmadılar, uluġları Resūlni ündep ögüt bėrdiler, (203r2)

ḫezl: < A. şaka

ḥicret: < A. hicret, göç

▪ Mekkedin hicret ḳılıp Medīnege barmasdın ėki yıl burun. (194v7)

ḫidmet: < F. hizmet

▪ Yūsufnı ʿazīz tėyü ögdiler, andın soŋg ḫıdmet ḳoldılar, (98r2)

ḫiṭāb: < A. hitap

▪ ėḍin ḫalḳ yaratur-men, yėr mülkini anlarġa bėrür-men, tėp ḫiṭāb keldi. (4v20)

ıḍ(ı)ḳ: delil, belirti

▪ Fermān keldi: ḳaçan seniŋg tennūrnıŋg içinde suw bėlgürse ol ʿaẕāb ıḍġum turur. (24r9-10)

ʿ**ışk**: < A. aşk

▪ Sekizinçi cevāb: bu ḳıṣṣa ʿışk birle tamām boldı. (66r11-12)

ʿ**ibret**: < A. ibret, ders

▪ Üç künge tegi ol ṣıfat birle tirig boldılar ʿibret üçün, andın soñg öldiler yoḳ boldılar. (172r9-10)

icābet: < A. kabul etme, uyma, razı olma

▪ Ey Yūsuf duʿā ḳılġıl ol [ḳu]lumızınıñg ḥācetin ḳolġıl, ḳapuġ açuḳ, icābet anuḳ. (78r13-14)

icāzet: < A. onay, izin

▪ yoḳ ėrse bizge icāzet bėrgil kitelim̃g, (118v2)

iḫmāl: < A. ihmal, önemsememe

▪ Ey müsülmānlar, Resūl ʿaleyhiʿs-selām uruġı üze bu ẓulmler yöridi, sorġusuz ḳalġay tėmek ermes, munda teʾḫīr bolġay, taḳṣīr bolmaġay, imhāl bolġay ihmāl kėçmegey. (249r1-2)

iḫtiyār: < A. seçim, tercih

▪ Fermān keldi: ey ferişteler, sizlerde ḳayuñgız ʿālimraḳ, zāhidraḳ ėrse anı kelürüñg. Üç ferişteni iḫtiyār ḳıldılar, (21r15-17)

iḳrām: ikram, ağırlama, hürmet etme

▪ bu kün iʿzāz u ikrām birle altun taḫtġa mündürüp melik sarāyıġa ėltürler. (92r9)

iḳrār: < A. inkâr etmemek, saklamayıp söylemek, tasdik, kabul

▪ Yarlıġ keldi: Seni yarlıḳadım, sendin kėḏin keligli oġlanlarıñg ma mundaġ iḳrār ḳılsalar olarnı ma yarlıḳaġay-men, (12v10-11)

iḳtidā: < A. uyma, tabi olma

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām ṣaḥābeler birle iḳtidā ḳılıp namāz oḳıdılar yaʿnī ötediler. (234r7)

ʿ**ilm**: < A. ilim

▪ Ol ḥālde ʿAzāzīl uçmaḥda ėrklig ėrdi, ḳamuġ ferişteleree ʿilm ögretür ėrdi. (8r19-20)

iltimās: < A. talep, rica

▪ oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, tėp iltimas yaŋ͡ğlıġ işāret boldı (2v18-19)

imhāl: < A. mühlet verme, işi bir zaman sonraya bırakma

▪ Ey müsülmānlar, Resūl ʿaleyhiʿs-selām uruġı üze bu ẓulmler yöridi, sorġusuz ḳalġay tėmek ermes, munda teʾḫīr bolġay, taḳṣīr bolmaġay, imhāl bolġay ihmāl kėçmegey. (249r1-2)

imkān: < A. imkân, fırsat

▪ ne ḥīle ḳılayın imkānım yoḳ, kėŋ͡ğeş kimdin ḳolayın. (78r1)

isticāb: < A. kabul

▪ Anıŋ͡ğ üçün birini duʿāda burun tiledi, tilide ʿÖmer atı kėçti, lā-cerem duʿāsı ʿÖmer ḥaḳḳında isticāb boldı. (195v16-17)

istihze: < A. şaka etme, eğlenme

▪ Resūlġa kāfirler istehze ḳıldılar. (203r19-20)

ʿ**itāb**: < A. azarlama, paylama, tekdir

▪ Ḳāẕiflerġa ʿuḳūbet keldi, ḥad urdılar, ḥākīlarġa melāmet ve ʿitāb keldi. (235r16-17)

iʿtibār: < A. itibar, önem gösterme, ehemmiyet verme

▪ Mevlī yarlıḳınġa iʿtibār ḳılıp ʿazīz cāndın keçip özini ḳurbān ḳılġan İsmāʿīl ʿaleyhiʿs-selām. (47v12-13)

iżāfet: < A. ilgi, ilişki

▪ Cevāb: ḳavbaşnıŋ͡ğ ḳudreti yoḳ velīkin ʿarabnıŋ͡ğ ʿādeti bar. Birerde sebeb fiʿlge iżāfet ḳıl[ur] (95v2-3)

ḳabūl: < A. kabul

▪ Ol ḥālde Cebreʾīl keldi, ey Eyyūb sen ḳabūl ḳılġıl, tėdi. Eyyūb ḳabūl ḳıldı. (T154a9-11)

ḳaru: karşılık

▪ İbn Yāminni bizge ṣadaḳa ḳılıp bėrgil, karu<s>ın Mevlī taʿālā bėrgey. (102v5-6)

ḳaṭʿiyyet: < A. katiyet, kesinlik

▪ İlāhī, barçağa ṣabr ḳılġay-biz ammā ḳaṭʿiyyetġa ṣabr ḳıla almaġay-biz. (213r19)

ḳavl: < A. söz

▪ Ammā dürüstrek ḳavl ol turur kimdin murād bir İsmāʿīl turur, yana biri atası ʿAbduʾllāh turur. (49v21-50r1)

kelām: < A. söz

▪ ayġıl: uluġların seniñg birle ıḍsunlar, kelām işitsünler. (120r13)

kelimāt: < A. ç. kelimeler

▪ iʿtiḳādlarıñgız yarıtıñg, bu kelimātnı tilde yöritiñg. (78r18)

kelime: < A. kelime, sözcük, söz, ifade

▪ Tört buluñgda tört kelīme aytıp taşnı ḳoḍdı, (52v18-19)

kėñgeş: istişare, karşılıklı fikir alışverişi

▪ ne ḥīle ḳılayın imkānım yoḳ, kėñgeş kimdin ḳolayın. (78r1)

kėñgeşsiz: istişaresiz, danışıksız

▪ açığları öçdi, aydı: ey melik seniñg oğluñg sendin kėñgeşsiz ḳızıñgnı kimersege bėrgey mü? Aydı: yoḳ. (63r12-13)

kerçek: gerçek

▪ yėti yılda kėḍin Ḥavvānıñg vefātı boldı, bu kerçek bitigler ḳıyāmetġa tėgi mīrāṣ ḳaldı. (19r19-20)

kerişlik: kavga, dövüş

▪ Cevāb: Ḳatıġ sözlediñ͡giz erse ol ma ḳatıġ sözlegey, kerişlik bolġay, siz kerişmeñ͡g, (T174a12)

ḳılavuz: kılavuz, rehber krş. **ḳulavuz**

▪ sañ͡ga maṣlaḥat ol turur kim çerig yetmişde bir ḳılavuz tilegil, seni Mekkege ėltsün. (245v17)

ḳırāʿat: < A. okuma, okuyuş şekli

▪ Munda altı kırāʿat bar: (81v2)

köç: göç

▪ Yarlıġ iştip köç ketürdi ėwe terkrek bar[dı Lūṭ] (56v14)

kömek: yardım

▪ Süleymān yüz miñ͡g arslan, yüz miñ͡g bars, yüz miñ͡g ḳaplan, yüz miñ͡g böri, yüz miñ͡g ṣaġal kömek ıḍdı. (142r7-8)

ḳuble: < A. öpüş, öpücük

▪ Nāgehīn bir kuble ḳolsam öwke birle hāy ḳarar (83r21)

ḳulavuz: kılavuz, rehber krş. **ḳılavuz**

▪ Aydı: İlāhī, ol yėrni men bilmezin, ḳayda turur? Mevlī ʿazze ve celle bir ḳuşnı ḳulavuz ıḍa bėrdi, (13r18-19)

ḳurʿa: < A. kura

▪ Ḳamuġdın ʿAbduʾllāhnı artuḳraḳ sewer ėrdi. Kurʿa saldurdı, ḳayuñ͡guz atınġa çıḳsa anı ḳurbān ḳılayın, tėp. (50r8-9)

külgü: eğlence

▪ köñ͡gül tındurdum tėp çaḳır içip oyun külgü başlap olturdılar. (161v21)

kültgü: eğlence, şamata

▪ tün kün ḫamr içmek birle oyun kültgü birle raḳṣ u ṭarab ḳılu başladı. (248v9-10)

künyet: < A. künye

▪ Ol Nāṣırüʿd-dīn künyeti Ėl aşasun yüz yaşasun bolup muṭīʿ Mevlīsınġa (2v12)

lafẓ: < A. söz

▪ tėgen üçegü tururlar. tėyür cemʿ lafẓı üze. (179v3)

lehv: < A. oyun, eğlence

▪ Nā-maḥremḳa baḳġan közlerni ot birle toldurġuları. Lehv, ġıybet, laġv, yalġan sözlegen tillerni ėn̂gselerindin çıḳarġuları. (249r13-14)

mācerā: < A. macera

▪ Ṣāḫūr maceranı aytu bėrdi. (33r20)

maḫdūm: < A. hizmet edilen

▪ Ḳayda ʿābid ėrse ʿālimġa ḫıdmet ḳılmaḳ kerek, ol maḫdūm bolsun sizler ḫādim bolun̂g, (8v21-9r1)

maḳām: < A. makam

▪ ḥamd u s̱enā ol Tan̂grıge kim kevs̱erni man̂ga ʿaṭā ḳıldı, maḳām-ı maḥmūdnı man̂ga kerāmet ḳıldı, (211r2)

maʿnī: < A. mana, anlam; neden

▪ Suʾāl Mevlī taʿālā nė maʿnī üçün aydı (5r12)

maʿrifet: < A. marifet

▪ maʿrifet birle ağırlamadım mu, körklüg ṣūret birle bezemedim mü, (12v3)

meded: < A. medet, yardım

▪ Süleymān çerigi sındı, Semdūn kėldi, meded ḳoldı, (142r7)

medḥ: < A. medih, övgü

▪ Bu sūre tamām bolġunça bu tört ṣaḥābeniṉg medḥ ve ṣıfatı turur. (202v6)

mekteb: < A. mektep, okul

▪ ʿĪsīni anası mektebge ıḍdı. (171v6-7)

meṣel: < A. atasözü

▪ Meṣelde kelmiş: kimerse fāriġ ḳalsa ḳayġurur. (118v20)

mesʾele: < A. mesele, sorun

▪ Mesʾele: Şerīʿatde muṉgar meṉgizlig bir mesʾele bar. Ol mesʾele bu turur: (6r11)

meşġūl: < A. meşgul

▪ Ol kün yėtmiş bėş ʿābid kimerse ḫalḳdın ḳaçıp bizni kişi körmesün tėp Lükām tağında ʿibādetġa meşġūl ėrdiler. (154v16-17)

meyl: < A. meyil, eğilim, istek

▪ ʿAzā ol ḫatunnı kördi ėrse köṉgli ol ḫatunġa meyl ḳıldı, (21v4-5)

mizāh: < A. mizah, şaka

▪ men sizge mizāh ḳıldım, tėdi. (204r16)

muʿāmele: < A. muamele, hareket, davranış

▪ Mevlī taʿālādın yarlıġ kėlür: dünyāda zinā tanuḳluḳı tört ėrdi, özge muʿamele tanuḳluḳı ėki ėrdi. (200v3-4)

mubrez: < A. gösteri

▪ sarāy içinde ḫamr içip esrüp raḳs ḳılurda mubrez tapa sekriyü oynayu kirdi, (248v10-11)

muḥātaba: < A. çekişme, karşılıklı söyleşme

▪ Sėn kim-sėn, maṉga baḳayın tėgüçi, muḥāṭaba ṭarīḳın sözledi. (123r7)

muḫlaṣ: < A. kurtarıcı

▪ Be-naṣbü'l-lām ḳamuġ yalavaçlar hem muḫliṣ ėrdiler hem muḫlaṣ. (82v5-6)

muḳāvemet: < A. karşı durma, dayanma

▪ Taŋ͡grınıŋ͡g luṭf u ʿināyeti ve nuṣreti bolmasa bir yalġuz munça nā-pāk birle neteg muḳāvemet ḳılġay ėrdi. (203r15-16)

muvāfaḳat: < A. uyma, uygun gelme

▪ ʿÖmer faṣīḥ til birle ṣaḥīḥ köŋ͡gül birle aydı: biz hem muvāfaḳat ḳılıp aytalıŋ͡g kim lā ilāhe illa'llāh Muḥammedün Resūlu'llāh. (197r5-6)

muvāfıḳlıḳ: < A.+T. uygunluk

▪ İḍisindin yarlıġ keldi: yaġılıḳ düşmānlıḳ bėlgürtgen muvāfıḳlıḳ ma bėrgey. (25r5)

mübāhat: < A. övünme

▪ Emīrü'l-müʾminīn ʿAlī raẕiya'llāhu ʿanhu ḫaṭṭı birle anı teberrük üçün tutup mübāhāt ḳılurlar. (227r11)

mücādele: < A. mücadele, karşı koyma

▪ Ol teşrīfin bulġan, ol tėp kāfirlerdin cevāb işitgen, ḫilʿātin keḍgen, tėyü kāfirler [birle] mücādele ḳılġan, tėgen, tėp ḳonuḳ aġırlaġan, tėyü ögüt bėrgen, ḥiṣārıŋa sıġınġan, vaʿdesin işitgen Lūṭ bin Hāzer ʿaleyhi's-selām. (56v6-12)

mücāhede: < A. savaş, uğraş

▪ Baʿżılar aymışlar: taŋ͡g atġunça mücāhede körer ol yėrde alarnı kördüm, (22r12-13)

müdārā: < A. yüze gülme, tatlılık

▪ dōstum Muḥammed birle rıfḳ <u> müdār<ā> ḳılġıl, (237v7-8)

müjde: < F. müjde

▪ Aydılar: yā Muḥammed müjde saŋ͡ga bu sözde beşāret bar. (191r12-13)

mükāfat: < A. mükâfat, karşılık

▪ Aymışlar: Mevlī taʿālā dīdārın suʾālġa mükāfāt bolmaḳın revā körmedi. (123r8-9)

mülāṭafet: < A. latife, şakalaşma

▪ Resūl evvel yetīm ėrdi, yalġuz dervīş ėrdi, mālı mülki yoḳ ėrdi, niçe mülāṭafet ḳıldı (202v21-203r1)

münāẓara: < A. tartışma

▪ Aymışlar: bu münāẓara Ebū Bekrüʿṣ-Ṣıddīḳḳa tüşti. (230v12)

müşāhede: < A. müşahede, gözlem

▪ ḳamuġ ʿālemlıġlar seniñg şefāʿatiñgni meniñg raḥmetimni müşāhede ḳılsunlar. (211v21)

nafaḳa: < A. nafaka

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: oġlanlarġa nafaka ḳılġay-sen, (222v10)

naġara: < A. naʿra. davul, bando

▪ naġara nefīr birle atasıġa utru çıḳtı. (106v7)

nāle: < F. feryat figan

▪ Müʾmin ḳullar Mevlīniñg dōstı tururlar, alar hem nāle ḳılġaylar, (91r17)

naṣbü'l-lām: < A. lam sesini fethalı okuma

▪ Ḳavluhu taʿālā: Be-naṣbüʾl-lām ḳamuġ yalavaçlar hem muḫliṣ ėrdiler (82v5)

naṣīḥat: < A. nasihat, öğüt

▪ Tenbīḥ ü naṣīḥat (249r1)

necāt: < A. kurtuluş

▪ mañga necāt bėrdi, (36v14)

neciyy: < A. sırdaş, gizli haber veren

▪ Ol tėp ḳavmiṅge pend bėrgen, tėp münācāt ḳılġan, kāfirler ėlginde arıġ süṅgükler sebebindin tėp duʿā ḳılġan, teşrīfini bulġan, ḫilʿatini alġan, yarlıḳın işitken Nūḥ-ı Neciyy ʿaleyhiʿs-selām. (22v4-8)

nedāmet: < A. pişman olma, pişmanlık

▪ Ammā bu kün Muḥammed Resūluʿllāh berekātıdın ümmetleri niçe kim yazuḳ ḳılsalar bir yolı nedāmet yėp peşīmān bolsalar yazuḳları yarlıḳanur, (127r15-16)

nedem: < A. pişman olma, pişmanlık

▪ biziṅg tevbemiz nedem turur, burnaḳılar yazuḳ ḳılsalar alınlarında ya öylerinde ya ėşiklerinde [bėlg]ürür ėrdi, (213r4-5)

nedīm: < A. güzel söz ve latif fıkralarla birini eğlendiren kişi

▪ Ebū Süfyān ol tün içinde nedīmlerin, ḫāṣların ündedi, (229r6)

nehy: < A. yasak

▪ aydı: yā Resūlaʿllāh biz ḳamuġ saṅga muṭīʿ-miz, seniṅg emr ü nehyiṅgḳa münḳād-miz. (225v1)

nevḥa: < A. yüksek sesle ağlama

▪ Atı Teşekkür ėrdi, telim nevḥa birle yıġlamış üçün Nūḥ atandı. (22v17-18)

neẕẕāre: < A. bakma, bakış

▪ Men ḳamuġ ḳarındaşım birle sizlerge nezzāre ḳılıp turur ėrdim. (11r7)

nidā: < A. nida, ses, çağırma, seslenme

▪ Cebreʾīl kelip nidā ḳıldı ol sāʿat. (167v5)

nisbet: < A. nispet, kıyas

▪ meniṅg yarlıḳımnı sizge tėgürürde özini yalġanġa nisbet ḳılmaṅg, (119v18)

nişān: < F. nişan, iz, belirti

▪ Mevlī taʿālā yarlıḳadı: sėni ḳamuġlarġa nişān ḳıldı<m>. (165v16)

nişāne: < F. nişan

▪ Muḥammedniṉg yalavaçlıḳı rāst bolsa bizge bir nişāne körgüzsün. Aydı: nė nişāne tiler-siz? (205r9-10)

niyāz: < A. yalvarma

▪ bu kėçe rāzım niyāzımnı bī-niyāz melikniṉg ḥażretide ötüneyin, tėdi. (218v20-21)

niyyet: < A. niyet

▪ Yūsufġa bu niyet ḫoş kėldi. (93v12)

nuşret: < A. yardım; başarı, üstünlük

▪ Cevāb: Mevlī yarlıḳadı: Saṉga Ādem oġlanları üze nuşret bėrdim, körmes mü-sen? (9v15)

nükte: < A. nükte

▪ Nükte: İncir yıġaçı Ādemġa yapurġaḳ bėrmişi üçün Taṉgrı ʿazze ve celle beḏerledi. (12v15-16)

oyun: oyun, eğlence

▪ Aymışlar: Olarda on yaraġsız iş bar ėrdi: yay birle taş atmaḳ, sebkīne atlıġ oyun, iç ton baġların kėṉg ḳılmaḳ, tonuṉg öṉgin artın yarmaḳ, saḳız çeynemeḳ, ernek birle taş tüzge salmaḳ, ceng, sapınç urmaḳ, ḳoçḳar uruşturmaḳ, livāṭat ḳılmaḳ. (57v8-11)

ögüt: öğüt, nasihat

▪ maʿṣiyyetġa yėti miṉg ögüt bar, (119v4)

ʿ**özr**: < A. özür

▪ Melik yėr suwnı İbrāhīmḳa ḥükm ḳıldı, özi ʿözr ḳolup aṭlandı, (47v1-2)

pend: < F. öğüt, nasihat

▪ Pend ü naṣīḥat: Ey müsülmānlar, yamanlar birle ḳoldaşlıḳ ḳılmaŋ͡g, (195v20)

raḳs: < A. raks, dans etme, oynama

▪ tün kün ḫamr içmek birle oyun kültgü birle raks u ṭarab ḳılu başladı. (248v9-10)

rāz: < F. sır, giz

▪ Zelīḫā Yūsufġa ʿāşıḳ boldı ėrse olarnı ḳatıġa yavutmas boldı, rāzım açılmasun, tėp. (85r12-13)

rāżī: < A. razı, kabul etmiş

▪ belāġa ṣābir, ḳażāġa rāżī, belāġa şākir ėrdiler, (200v20-21)

red(d): < A. ret, kabul etmeme

▪ Mevlī ʿazze ve celle itniŋ͡g tilekin red ḳılmadı. (26r14-15)

reʾy: < A. fikir, düşünce, görüş

▪ Olar aydılar: bizlerdin küçlüg ėrklig melīke-sėn, baḳġıl nė reʾy körer-sen, biz anı ḳılalıŋ͡g. (148r6-7)

rıżā: < A. razı olma, kabul, onay

▪ İsmāʿīl aydı: Taŋ͡grı yarlıġı bolmış bolsa miŋ͡g cānım bolsa fidā ḳıldım, tėp rıżā bėrdi. (50v19-20)

rivāyet: < A. rivayet

▪ Rivāyet: Şeyḫ Baṣrī raḥmetuʿllāhi ʿaleyhi Yūsuf ḳuḍuġġa kirmişde yėti yaşlıġ erdi, (71r10-11)

rücūʿ: < A. sözden dönme, sözü geri alma

▪ ʿĀtike aydı: men bir fikr ḳılıp aytayın eger ṣavāb ėrse ol işge rücūʿ ḳılalıŋ͡g. (186v6-7)

rüşvet: < A. rüşvet

▪ Yana ʿAmr biniʾl-ʿĀṣḳa aydı: siz maŋga rüşvet bėrdiŋgiz, hediye keltürmediŋgiz, men rüşvet almas-men, (233r16-17)

şadā: < F. seda, ses

▪ saġu şadā ḳıldı, (103v18)

saw: söz

▪ İbrāhīm ʿaleyhiʾs-selām bir keçe tüş kördi, Lūṭnuŋg bir kimėrse birle sözi sawı boldı, tėp. (59r16-17)

sebāḳ: < A. ders, talim

▪ Ṭāʿat ḳılur tün kündüzün alnur sebaḳ muṣḥaf baḳa (2v6)

sebeb: < A. sebep, neden

▪ Sebeb ol ėrdi kim Ādem yaratılmazda aşnu Ādem oġlanları fesād ḳılġanlar, ḳan tökkenler tėp ġıybet ḳıldılar, (8v4-6)

sebkīne: < ? bir oyun

▪ Aymışlar: Olarda on yaraġsız iş bar ėrdi: yay birle taş atmaḳ, sebkīne atlıġ oyun, iç ton baġların kėŋg ḳılmaḳ, tonuŋg öŋgin artın yarmaḳ, saḳız çeynemek, ernek birle taş tüzge salmaḳ, ceng, sapınç urmaḳ, ḳoçḳar uruşturmaḳ, livāṭat ḳılmaḳ. (57v8-11)

serzeniş: < F. başa kakma, çıkışma

▪ Yaʿnī bu zindān tirigler gūrı turur ve dōstlarġa eglenmek yėri turur ve düşmenlerġa serzeniş yėri turur. (92r5-6)

sır(r): < A. sır, esrar, giz

▪ sır içinde pend bėrdüm, ḳabūl ḳılmadılar. (23v2)

sīret: < A. tavır, tabiat

▪ Artuḳ yaraḳlıġ sīreti (2v9)

şoḥbet: < A. sohbet

▪ bu kėçe bu toḳsan uraġut birle şoḥbet ḳılayın, (145v12-13)

soruġ: soru

▪ Ḫıżr namāzda ėrdi, fārigˇ boldı ėrse Mūsīġa aydı: soruġuñg ne turur, sorġıl cevāb işitgil, (129v20-21)

soyurġal: hediye, armağan

▪ Anda kėḍin ayaḳçıġa aydı: seniñg tüşüñg yoruḳı ol turur kim [üç] kündin soñg sėni zindāndın çıḳarurlar ve soyurġal ḳılıp bayaḳı teg ayaḳçı bolur-sėnç (88v14-15)

söküş: sövme, küfretme

▪ Meẕemmet söküş ʿār eger bolmasa (205v19)

söz: söz

▪ Ḳābīl aydı: bu maña ḳarındaş bolur ėrse ol hem ḳarındaş bolur, tėp söz talaşdı ėrse Ādem aydı: andaġ ėrse ėkegü ḳurbān ḳılıñg, (15v8-9)

suʾāl: < A. soru, sual; istek, talep, temenni

▪ Suʾāl: Ferişteler Ādemni taḳı oġlanlarını körmişleri yok ėrdi, (5r9)

şarṭ: < A. şart, koşul

▪ aydı: ey İbrāhīm, men ol şarṭ birle müsülmān bolur-men kim meni alsañg. (43r21)

şikāyet: < A. şikâyet

▪ Cebreʾīl aydı: Tañgrıdın nė üçün şikâyet ḳılur-sėn. (100v7-8)

taʿbīr: < A. tabir, yorum

▪ ol peyġamber Ḳureyşī Ḥāşimdin bolġusı, tėp taʿbīr ėtdi. (187r3)

taḥḳīḳ: < A. gerçeği araştırma; gerçek, doğru

▪ İḍi ʿazze ve celle taḥḳīk düşmeniñgizni helāk ḳıldı deryada. (116r13)

taḫrīṣ: < A. hırslandırma

▪ Aymışlar: Ḥayy bin Aḫṭab Benī Naẓrdın Mekkege barıp Muḥammed birle sançışġa taḫrīṣ ḳıldı. (228v17-18)

taḫsīn: < A. güzelleştirme

▪ Ḥūr-ı ʿayn uçmaḥ içinde yeŋg salıp taḫsīn ḳılur (68v7)

taḳāżā: < A. serzeniş, başa kakma, çıkışma

▪ Siŋgek bardı, kėç ḳaldı, yılan tekāż[ā] ḳıldı. (25v14-15)

taʿlīm: < A. talim, öğretme, öğrenme

▪ Cevāb: andaġuḳ yalawaçlarḳa ḫātimet ḳorḳınçı yoḳ, aḍınlarḳa ṭaʿlīm üçün aydı. (T152a7-8)

ṭaʿn: < A. ayıplama, yerme

▪ ʿArablar ṭaʿn ve teşnī ḳılġaylar, (187v2-3)

ṭaʿna: < A. ayıplama, suçlama

▪ bir niçe kün terge kirmiş teg yörüsün ḫalāyıḳ ṭaʿnası kitsün. (187v3-4)

tanuḳ: tanık, şahit

▪ Yarlıġ boldı, bu sözge ḫaṭ tilediler tanuk birle. (19r15)

tanuḳluḳ: tanıklık, şahitlik

▪ Cevāb: maḫlūḳnıŋg tanuḳları ėkidin biri köni tanuḳluḳ bėrür, birige asıġ ḳılur biri rüsvā bolur, yalġan tanuḳluk bėrür. (84r20-84v1)

tap(u)ġ: hizmet, ibadet; bağlılık, itaat

▪ Süleymān aydı: imdige tegi bizge yazdıŋg, tapuġ maḳāmından ġāyib bolduŋg, (147r17)

taʿrīf: < A. tarif

▪ balıḳ hem sācidlarġa meŋgzer, bu at aŋga taʿrīf ėrdi. (156v6)

ṭarīḳ: < A. yol, usul, yöntem

▪ Bu ṭarīḳ birle onar onar arturuŋ͡g, ḳurʿa salıŋ͡g tėwe atınġa çıḳġunça. (50r15-16)

ṭarīḳa: < A. yol, yöntem

▪ Hemān ṭarīka ḳapuġ açdılar, (208v14)

taṣdīḳ: < A. tasdik, gerçek olduğunu söyleme

▪ Yarlıġ kėlgey: yā Muḥammed nelük ḳabūl ḳılmas-men, tilinde şehādet köŋ͡glinde taṣdīḳ mü yoḳ. (191v13)

taṣnīf: < A. sıralamak, sınıf ve takımlara ayırmak

▪ Aymışlar: dīvler dünyāda yėti nerse taṣnīf ḳıldı (138r13-14)

tayanç: dayanak

▪ Ol ḥālde Fāṭıma raẕiyaʾllāhu ʿanhā Resūl ʿaleyhiʾs-selāmnıŋ͡g mübārek yüzüŋ͡ge baḳıp ey ādemī küwençi, ey muḥibler sewünçi, ey müştaḳlar umunçı, ey ümmetler inancı, ey ʿāṣīler tayançı, ey ādemīler devleti, ey ʿālemluḳlar raḥmeti, ey ḥaḳnıŋ͡g muṣlīḥi, ey ḫalḳnıŋ͡g şefīʿi men sensiz miḥrāb ve minberni neteg körer-men (237v12-14)

taẕarruʿ: < A. yalvarma

▪ kėḍin İḍi ʿazze ve celleġa taẕarruʿ birle yalwardı: (20v2)

taʿziyet: < A. taziyet

▪ Ādem birle Ḥavvā telim yıġladılar, Ādem taʿẕiyet tutup bu şiʿrni aydı. (16v9)

teberrük: < A. uğur sayma, mübarek kabul etme

▪ Emīrüʾl-müʾminīn ʿAlī raẕiyaʾllāhu ʿanhu ḫaṭṭı birle anı teberrük üçün tutup mübāhāt ḳılurlar. (227r11)

tecribe: < A. tecrübe, sınama

▪ Cebreʾīl aydı: yā Resūlaʾllāh men kendü yaşımnı tecribe ḳılmışım yoḳ, (182v2)

teʾemmül: < A. etraflıca düşünme, mülahaza

▪ Yūsuf aydı: bu işde öterek saḳınġıl, teʾemmül ḳılġıl. (84r11-12)

tefaḥḥus: < A. ayrıntılarıyla teftiş etmek, araştırmak

▪ Efżāl-i aʿmāl-i enbiyā üze farīża üçün Dāv[ūd] tefaḥḥus ḳılmaduḳı üçün ʿitāb kėldi, (135v11-12)

tefekkür: < A. tefekkür, düşünme

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām dāyim tefekkür birle ėrdiler ve dāyim tek turmaḳ be heybetlig ėr[di], (198v6)

tehdīd: < A. tehdit

▪ Firʿavn Mūsīġa tehdīd ḳıldı, (113v2)

tekye: < F. dayanak, mesnet

▪ Tekye ḳılsa tünle Mevlī ʿazze ve celle şifā bėrür ėrdi. (23r19-20)

telbīs: < A. aldatma, hile, karıştırmak

▪ Müfessirler ayturlar: Ol bed-baḫt Mevlī hażretinġa telbīs ḳıldı, (9v6-7)

temāşā: < F. temaşa, seyir

▪ bir ay yėgü içgüge bolup ḫamr içip temāşā birle muṭribler birle meşgūl boldılar. (29v18-19)

tenbīḥ: < A. tembih

▪ Tenbīh ü naṣīḥat (249r1)

terbiyet: < A. ilim ve edep öğretme, büyütmek

▪ Muḥammed yetīmni terbiyet ḳılurġa ḳaysıñ͡ġız ḳabūl ḳılur-siz? (185v16-17)

terceme: < A. tercüme

▪ Türkī tili birle tercemesi bu turur: (86r3)

terġīb: < A. isteklendirme, hevese getirme

▪ Aḍın yaraġ bolmadı erse Yūsufnı almaḳ üçün ʿAzīzge terġīb ḳıldı, (77v7)

tesebbuʿ: < A. anası ölmüş bir çocuğu başka bir kadının emzirmesi

▪ eriŋ̑ge barıp aydı: ol ögsüzni alayın, ḳabīle tesebbuʿı bolmaġay bārī. (184v15-16)

teslīm: < A. teslim, iade etme

▪ Yūnus namāzġa turdı. Mūnis başın secdege ḳoydı, secde içinde cān teslīm ḳıldı. (155v3)

tesvīl: < A. çirkin bir şeyi güzel göstererek gaflete düşürme

▪ Suʾāl: Mevlī taʿālā ayaḳçıġa şeyṭān teşvīli birle unutdurmaḳda ḥikmet ne ėrdi? (89r8)

teşbīḥ: < A. teşbih, benzetme

▪ Aymışlar: Mevlī taʿālā Ebū Bekrni ėki nerse birle Yūsuf peyġamberġa teşbīḥ ḳıldı. (199v2-3)

teşnīʿ: < A. çok ayıp ve çirkin bulma, ayıplama

▪ ʿArablar ṭaʿn ve teşnīʿ ḳılġaylar, (187v2-3)

teşvīş: < A. karışıklık, kargaşa

▪ Kün toġsa olarġa āsāyiş bolur, zevāl vaḳtı[ġa] tegi yana teşvīş bolur, (174v9-10)

tevfīḳ: < A. yardım

▪ Taŋ̑grı ʿazze ve celledin tamām bolġunça tevfīḳ tilep kitāb başladuḳ. (2v20-21)

teʾvīl: < A. sözü çevirme, söze ayrı mana verme

▪ Bu teʾvīl birle Munda vaḳf ḳılmaḳ kėrek. (82r7)

tevvān: < A. hasar, ziyan

▪ yaʿnī kefāletniŋ̑ başı melāmet turur, ortası ökünç turur, āḫiri tevvān turur, kimėrse inanmasa sınayu körsün. (26v19-21)

tezvīr: < A. yalan dolan

▪ tezvīr ü ḥīle birle Yūsufnıñg köñglin kopardılar. (69r7-8)

tıltaġ: bahane, engel, sebep

▪ Yana aydı: her-āyine anı ḳatıġ ḳınaġay-men yā-ḫod boġuzlaġay-men yā-ḫod belgülüg tıltaġ kėltürse ḳutulġay. (146v5-6)

tilek: dilek, istek

▪ Telimler tilek tünle taptı tamām (51r16)

tīmār: < F. birine bakma; hayvanı temizleme

▪ Süleymān aydı: aşlıḳnı ḳoy eyesiñge bėriñg tīmār ḳılsa aşlıḳ yetilgey, (136r20)

toy: düğün

▪ Yaʿḳūb Yūsufġa Mevlī yarlıḳın tėgürdi ėrse Yūsuf ḳabūl ḳıldı, toy esbābın anuḳladı, ʿaḳd ḳılġalı oġradı. (109r21-109v1)

tüş (1): düş, rüya

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Ḳaçan Şeyḫ Şiblī dünyādın bardı ėrse tüş körüp suʾāl ḳıldılar, ḥāliñg neteg? tėp. (11r1-3)

ʿ**ulemā**: < A. ç. ulema, âlimler

▪ ʿUlemālar iḫtilāf ḳılmışlar, (10r14)

ün: ses, ün

▪ Uçmaḥ havāsından ün işitildi: (20v17)

vaʿd: < A. vaat, verilen söz

▪ Ṣādıḳuʾl-vaʿd atanıban vaʿdesin ḳıldı [vefā] (47v14)

vaḳʿā: < A. vaka, olay, hadise

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām ol tüş vaḳʿasın aytu bėrdi, (227r8-9)

vāḳıʿa: < A. olay, durum

▪ ʿÜzeyr yüz yaşda ėrken bu vāḳıʿa bolup ėrdi. Vāḳıʿadın burun oġlı yėgirmide ėrdi, (166r4)

vidāʿ: < A. veda

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām ravżasıñga vidāʿ ḳıldı, yolġa kirdi, bu āyetni oḳıyu başladı. (245r5-6)

vuṣlat: < A. vuslat, kavuşma

▪ Körkde ʿiṣmet ʿışḳda vuslat mülk nübüvvet bu ḳamuġ (110v6)

yād: < A. yâd, anma, hatıra getirme

▪ Ḫaber bėrmekke yėgreki bu uzun aḥsen ḳıṣṣa, ḳıṣḳa bolmasun tėp ḳaç ḥarf fāyideler bu ḳıṣṣa evvelinde yād ḳılındı. (65v20-21)

yanut: yanıt, karşılık

▪ Ḳaçan Zelīḫā bu telbīsler ḳıldı ėrse ʿAzīz Yūsufġa baḳıp aydı: men sėni satḳun aldım, emīn ve muʿtemed ḳıldım, oġul tutundum, mañga yanut munı mu ḳıldıñ? (84r7-9)

yārī: < F. yardım

▪ Cevāb aydı: Ammā sañga yārī yoḳ. (42r4)

yoruġ/ḳ: yorum, tabir

▪ yawuz yaman yoruġġa tuş bolup ölseler müʾmin ölsünler. (88r19-20)

żarūret: < A. zorunluluk, zaruret

▪ żarūret birle bu yėrge tüşdüm. (144r9)

ziyāret: < A. ziyaret

▪ Añga ziyāret ḳılur ėrdiler. (52v2-3)

2.2.8.11. Kimlik, Ad, Unvan

ad: ad, isim krş. **at**

▪ Yana aydı: men bu oġlanġa Meryem ad bėrdim, (166v15-16)

adlıġ: adlı, şanlı, şöhretli krş. **atlıġ**

▪ aşlı ve nesebi ve uluġ sün̂güki mü yoḳ, adlıġ ataları mu yoḳ, (191v9)

at: ad, isim; lakap, unvan; şöhret, ün krş. **ad**

▪ Ḳamuġları öre ḳopup ḫıdmet ḳılıp aydılar: bu bizge uluġ at turur, tėp İbn Yāminni perdege kivürüp taḫt üze olturġuzdılar, (96r2-3)

atlıġ: adlı; şöhretli, ünlü krş. **adlıġ**

▪ uluġ atlıġ, (2r21)

esmā: < A. ç. isimler

▪ Bildi esmā ʿilmini ol aytu bėrdi bėlgülüg (5v8)

sādāt: < A. efendi, bey

▪ Ḫalīme aydı: ey sādāt-ı ʿArab oġlun̂gnı cān birle tīmār ḳılayın eger nerse bėrsen̂g, (184v13)

seyyid: < A. efendi, bey, ileri gelen, başkan

▪ Cebreʾīl yana yandı, bir sāʿatde kėḏin yana keldi, aydı: ey seyyid-i mālikülʾl-mülūk taʿālā ve taʿaẓẓama yarlıḳar: (238r4-5)

seyyide: < A. (kadın için) muhterem kişi

▪ Ḳarabaşları aydılar: ey seyyide-i ʿArab, bizdin nelük kizler-sėn, (190v12)

ẕebīḥu'llāh: < A. İsmail ve İshak Peygamber'in lakabı

▪ Ol ẕebīḥuʾllāh inisi ėkiz oġlanġa ata (53v19)

ẕu'n-nūreyn: < A. Hz. Osman'ın lakabı

▪ Aymışlar: Resūlniṉg ėki ḳızın aldı, anıṉg üçün Züʿn-Nūreyn atandı. (200r20)

2.2.8.12. Ün, Şan, Şöhret; Saygınlık

çav: şan, şöhret

▪ niçe kündin soṉg Süleymān öldi tėp çav boldı. (140r2-3)

derecāt: < A. ç. dereceler, kademeler

▪ ʿulüvv-i derecāt anıṉg, (189v2)

derece: < A. derece, kademe, mertebe

▪ yaʿnī saṉga uçmaḥ içinde derece bar, şehīd bolmaġınça ol dereceni bulmaz-sen, (245r2)

ḥad(d): < A. had, derece, mertebe; sınır; gerçek değer

▪ Yaʿḳūb oġlanlarınıṉg bu üçünçi kėlgenleri ėrdi, ḳaḥṭlıḳ ol ḥadde ėrdi kim bir ėşek başını tört altun maġribīġa alur ėrdiler. (101v13-15)

ḥaseb: < A. atalardan gelen şan, şeref

▪ Bu bizdin uluġraḳ tururlar, ḥaseb ve neseb içinde. (34v3)

mertebe: < A. mertebe, derece

▪ Süheyl kelip ėki ṣaf yöridi. Resūl ʿaleyhiʿs-selām mertebesin körüp taṉgladı. (225v18-19)

şān: < A. şan, şöhret

▪ Anıṉg şānında nāzil boldı. (200r20)

2.2.8.13. İş, Hizmet

iş: iş, vazife, görev

▪ ʿAzrāʾīl aydı: bu iş meniṉg ėlgimde ėrmes, İḍidin destūr tileyin, tėdi. (20r21-20v1)

işlik: iş, işlik

▪ Loḳmān aydı: maŋga ḥikmet kerek. Hikmet maʿnīsi ‘‘köni bışıġ işlik’’ bolur. (163v11)

meṣāliḥ: < A. iş, dirlik, düzenlik

▪ ʿOs̱mān öz mālından miŋ erniŋ meṣālihin tükel bėrdi, (201v1)

ṣınāʿat: < A. iş, meslek, zanaat

▪ Yana aymışlar: Bözçilik eḍgü sınāʿat turur, (18r17)

şuġl: < A. meşguliyet, uğraşı

▪ şuġlları Taŋrı ʿazze ve celleniŋ ḳulluḳın ḳılmaḳ ėrdi, (200v19)

tikim: dikimlik

▪ tėgresinde yėgirmişer tikim yaz çėçekleri açılmış, çeşmeler aḳa turur, (42r21)

umūr: < A. ç. işler

▪ Mevlī taʿālā aŋga on nerse kerāmet ḳıldı: körk, ḳılıḳ, kėçürmek, yalawaçlık, tüş taʿbīri, köni söz, öz, ʿavāḳıbet-i umūr, teʾvīl, ṣuḥuf-ı İbrāhīm. (66v17-19)

2.2.8.14. Zenginlik, Yoksulluk

bay: zengin; çokluk

▪ Süleymāngа aydılar. Men ḳaçmış ḳorḳmış kişi-men, māl tavarım yoḳ, sizge bay küyev tapılur, tėdi. (143v18)

baylıḳ: zenginlik

▪ Raḥma anı işitip yıġladı, aydı: ey İḍiniŋ yalawaçı niʿmette baylıkda seniŋ birle erdim, (T160b3)

bī-nevā: < F. fakir, muhtaç, çaresiz

▪ Dervīş aydı: yawlaḳ bī-nevā-men, ṣabrım yoḳ, tėdi. (124r7)

çıġay: fakir, yoksul

▪ bu Eyyūb çıġay turur, nersekiye bėrgey, tėp keldi. (T153b11)

çıġaylık: fakirlik

▪ Kimėrse çıġaylıḳdın ḳurtulayın tėse āli ʿimrānnı oḳusun. (66r15)

faḳīr: < A. fakir, zavallı, biçare

▪ Bu sözge bir ay kėçmişde kėḍin ʿUmlāḳ Yaʿḳūbġa bitig ıḍdı, ol bitigde bu erdi: bu bitig ʿUmlāḳ ʿUmlāḳıdın melikler melikidin cabbārlar ca[bbārıdın] uluġ mülklüg, uluġ çeriglig ʿUmlāḳdın ol zelīl, ḥaḳīr, fakīr Yaʿḳūbġa tėgsün, (63r21-63v2)

faḳīrlıḳ: < A.+T. fakirlik

▪ Cebreʾīl aydı: ʿĀyişe sėni ḥürmetde, nübüvvetde, risāletde ḳabūl ḳıldı ammā Ḫadīce sėni faḳīrlıḳda ḥürmet ʿizzet yoḳ ėrken ḳabūl ḳıldı, (193v2-3)

2.2.8.15. Tutsaklık

bulun: esir, tutsak

▪ Anıŋ̑ atasın öltürüp anı bulun keltürmiş ėrdi. (46v7)

esīr: < A. esir, tutsak

▪ bir niçeni öltürdiler, bir niçeni esīr ḳıldılar. (133v15)

giriftār: < F. yakalanmış, tutulmuş

▪ ol ma tevbe ḳılsun, yazuḳdın arınsun, tamuġ ʿaẕābınġa giriftār bolmasun, (74v3)

tutuġ: rehin, tutsak

▪ Kaʿb aydı: maŋ̑a tutuġ nesre bėrmegińçe bėrmes-men. Muḥammed bin Müslim tutuġ keltürüp turur-men, tėdi. (227v10-11)

tünek: zindan, sığınak

▪ Yehūdā ün ḳılmışda Reyyān melik ḳorḳup tünekge kirmiş ėrdi. (98v16)

zindān: < A. zindan

▪ biz Yū[sufnı] zindān birle ḳorḳutalıŋ. Yūsuf kördi kim Zelīḫā zindāngа salur-men, tėyür. (86v16-17)

2.2.8.16. Mülkiyet

eḍe: sahip krş. **eye**, **ege**

▪ bāġ edesi tutup urdı, (57v5)

ege: sahip krş. **ede**, **eye**, **idi**

▪ Ḳaçan ėt egeleri kelse ḫatunlarıġa ḳazan asturup özleri yol başıġa çıḳıp ötken kişilerge nime körklüg atıŋ bar ya sıġırıŋ ya tėweŋ bar tėgeç kālā öler ėrdi ve alar ėtlerin satḳun alıp kėlür ėrdiler. (94v21-95r2)

ehl: < A. ehil, sahip, malik

▪ ʿAlī aydı: bu söz sizge tėgmes, ehl-i Bedr kimni tilese ḫalīfe ol turur. Ehl-i Bedr ḳamuġı ʿAlīḳa kėldiler, (241r21)

ew/vlüg: evi olan, evli; zevce

▪ aydı: İḍiyā ėwlüg kāfirni yėr yüzinde tirig ḳoḍmaġıl. (23v12)

eye: sahip krş. **eḍe**, **ege**

▪ Bular tünle yöridiler, kündüz kizlendiler, ėl ḥaddiŋge tėgdiler ėrse bir borlaḳġa kirdiler. Borlaḳ eyesi yemiş alġalı keldi ėrse bularnı kördi, (117v12-14)

eyesiz: sahipsiz

▪ İbrāhīm saḳınur ėrdi, meni yaratġan taŋrı mundaġ ėyesiz tapuġsuz tėp yaratmadı bolġay, (38r19-38v1)

iḍi: 1) sahip krş. **eye, ege**

▪ Mundın ʿacebraḳ ol turur: ḳamuġ ʿuḳelā iḍileri allında muḳarrer ve maʿlūm turur kim cādūlar bir tün içinde turġan yėrlerindin Damāvend tağıñga Hārūt ve Mārūtġa barıp cādūluḳ ögrenip yana kėlürler. (218r14-17)

mālik: < A. malik, sahip, yetkili

▪ Mālik üç ʿaẕāb çıḳardı, (153v20)

öç (1): rehin, tutsak

▪ İsmāʿīl ġāyet awġa öç ėrdi, (49r19)

ṣāḥib: < A. sahip

▪ Tėgme bir miḥrābda bir ṣāḥib-i ṣerīʿatniñg ṣūretin yazmış ėrdiler. (96v5)

siyādet: < A. seyyitlik, sahiplik

▪ ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüʾr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıñg lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍruḳı, kāşkī ol kün oñg aymış erseñg satġın almaġay erdim, (77v17-20)

taṣarruf: < A. malik ve sahip olma, kullanma

▪ Mevlī taʿālā yarlıḳadı: ey melʿūn, Eyyūbnuñg mālı üze sañga taṣarruf bėrdim. (T158b16-17)

2.2.8.17. Avcılık

aw/v: av

▪ Aymışlar: Firʿavn bir kün Nīl deryāsı ḳıraġında av avlayu yörür ėrdi, (116r18-19)

avçı: avcı

▪ taḳı avçı-sėn, avġa barsañg ḫādimleriñg Muḥammedni āzārlaġaylar. (186r2-3)

awçılıḳ: avcılık

▪ ʿAyaż ulġardı ėrse awçılık ḳılur ėrdi. (54r16)

şiḳār: < F. av

▪ Zühre ḳamer şikārımız (223r20)

2.2.8.18. Tarım

bāġ: < F. bağ, büyük bahçe

▪ bāġ eḍesi tutup urdı, (57v5)

ḫarman: < A. harman

▪ altun kümüş çıḳardı, ḫarman meŋ͡gizlig yıġdurdı, (192v6-7)

ḥāṣıl: < A. vücuda gelen, zahir olan, ortaya çıkan; ürün

▪ Ėki ülüş fāyide ḥāṣıl yana tavaḳḳuf ḳıldılar, (189v11)

ḳoş: çift

▪ Koş bölüŋ͡glerni tararda tėgme bir zülfidin (77v2)

saban: saban, çift sürmeye mahsus alet

▪ Ol sıġır saban sürmiş ėrmes, (128r14)

tarıġçılıḳ: tarım, ziraat

▪ Firʿavn tarıġçılıḳ bilür-men, tėdi. (T166b11)

toḳluġ: bolluk

▪ Bu yėtti yıldın soŋ͡g yana toḳluġ bolġay. (90r20)

2.2.8.19. Cenaze

cenāze: < F. cenaze

▪ Ḳaçan ölüg çıḳsa cenāze tutup birer altun aldılar. (T167a1-2)

cināyet: < A. cinayet

▪ Süddi müfessir aydı: [ne]biyyuʿllāh ʿaleyhiʿs-selām bu tört ḳuşnı boġuzlaġuġa yarlıġ boldı: köni yörigen ḳuş ölmesün, cināyet [ḳıl]ġan ḳuşlar ölsün. (55r7-9)

defn: < A. gömme, mezara koyma

▪ Cevāb aydı: Ḳaçan mėni defn ḳıldılar ėrse münkīr ü nekīr ʿaleyhimeʿs-selām keldiler, (11r3)

ecel: < A. ecel, vade

▪ Aymışlar: ol ölüm a͡ŋga ecel ölümi ėrmes ė[rdi], (165v7)

gūr: < F. mezar, kabir

▪ özleri͡ŋge gūr ḳazdılar, kefenlerin kėḍdiler, gūrları͡ŋga kirdiler, olturdılar. (36v4-5)

güristān: < F. mezarlık krş. **gürūstān**

▪ Ḥikāyet: ʿĪsī bir kün gūristāndın kėçer ėrdi, (172r21)

gürūstān: < F. bk. **güristān**

▪ tėp gürūstānnı yavuḳ ḳılduḳ. (216v2-3)

ḥazīre: < A. etrafı çevrilmiş, çitlenmiş mezar

▪ tėp yana aydı: ey ʿĀyişe ḳaçan cānım aḍrılsa ayġıl meni Resūl hazīresiṅga ėltsünler, biregü ḥazīreḳa kirsün selām ḳılsun aysun, ol ġārdaḳı ḳoldaşı͡ŋgnı keltürdük, (239r1-2)

ḳabr: < A. kabir, mezar

▪ Andın so͡ŋg vaṣiyyet ḳıldı: ḳaçan men öldüm ėrse bu bitigni kefenimge çulġap meni͡ŋg birle kabrde ḳoyu͡ŋg. (200r13-14)

laḥd: < A. mezar, kabir

▪ ʿĀtike başınġa topraḳ savurdı aydı: yā ʿAbdaʿllāh başın͡ġnı laḥd topraḳıdın kötergil, (188r11-12)

mezār: < A. mezar

▪ Ḥüseyn aytur: ḳulaḳım tuttum, aytur: aydılar, ma͡ńga ḳorḳmaġıl, men Ta͡ńgrı sendin ḫoş-nūd-men tėp, dünyādın kėçti, yıġlaştılar. Mez[ārın] bitürdiler. (242v13-15)

muṣallā: < A. cenazenin konulduğu taş

▪ Yana yarlıġ keldi: Cebrāʾīl bardı uçmaḥdın bir muṣallā keltürdi, (42r15-16)

musallaṭ: < A. musallat, birine ilişmiş

▪ Maʿnīsi ol bolur: Mevlī ʿazze ve celle anı ma͡ńga musallaṭ kılsa boyun sünmegey-men, (6v4-5)

muṣavver: < A. tasavvur edilmiş, düşünülmüş

▪ ḳamuġ ṣūretler anın͡ġ atı [bir]le muṣavver turur, (189r19-20)

sin: mezar

▪ Aydı: ey Circīs bu ėl ḳıraġında bir sın bar, on yėti kişi anda kömüglüg turur. (163r2)

2.2.8.20. Kıtlık

ḳaḥṭ: < Ar. kıtlık, kuraklık

▪ Ḥikāyetde kelmiş: Ḫorāsān vilāyetinde ḳaḥṭ tüşdi, ḳatıġ açlıḳ boldı. (T166b1-2)

ḳaḥṭlıġ: < A.+T. kıtlık krş. **ḳaḥṭlıḳ**

▪ Yūnus aydı: ey Bürşām bir yolı ayġıl, üç nerseni alġıl. Aydı: üç nė turur? Yūnus aydı: ṭāʿūn, ḳaḥṭlıġ, ẓulmġa ilinmegey-sėn. (153r7-9)

ḳaḥṭlıḳ: < A.+T. bk. **kahtlığ**

▪ Cebrāʾīl keldi, aydı: ey Ādem, sen yėmiş teg Ḥavvā tükel yėse ėrdi ḳıyāmetġa tėgi oġlanlarıŋ̂ġ kahtlık körmegey ėrdiler. (14r10-11)

ḳızlık (1): kıtlık

▪ uçuzlıḳ ḳızlıḳ tėgme biri yėtti yıl bolġusı turur, telim ḫalāyıḳ ol yėtti ḳızlıḳ yılda helāk bolġusı turur. (90r13-15)

tarlıḳ: yokluk, kıtlık

▪ Ḳamuġları anı yėyürler ve eger ėki yılan tüşse kėŋ̂lik bolur, bir yılan tüşse tarlık. (175v1-2)

2.2.8.21. Yasa, Töre

ʿ**ādet**: < A. âdet, töre, gelenek, alışkanlık

▪ Sen aymışıŋ̂ġ ʿörf ve ʿādet içinde yoḳ. (75v2)

ʿ**aḳd**: < A. nikâh; sözleşme, anlaşma

▪ Yaʿḳūb Yūsufġa Mevlī yarlıḳın tėgürdi ėrse Yūsuf ḳabūl ḳıldı, toy esbābın anuḳladı, ʿaḳd ḳılġalı oġradı. (109r21-109v1)

ḳāʿide: < A. kaide, usul, yol, nizam

▪ Mekkede açlıḳ turur, sen mundaġ ḳāʿide birle kirseŋ̂ġ Mekkede biregü ḳalmaġay, (226r3-4)

kefālet: < A. kefillik

▪ yaʿnī kefāletiŋ̂ġ başı melāmet turur, ortası ökünç turur, āḫiri tevvān turur, kimėrse inanmasa sınayu körsün. (26v19-21)

kefil: < A. kefil

▪ Rāhib aydı: ehl ol turur, sizler ḳamuġ tebaʿ sizler turur-siz, meniŋ̂ġ maḳṣūdım ol turur sizler [ke]fīl-siz. (189r13-14)

ḳışāṣ: < A. öç, kısas

▪ Aydı: seferġa barmas ammā ʿİkāşe ḳışāṣ tileyür, tėdi. (235v18)

ḳumartġu: miras; armağan

▪ Üçünçi köŋ̂lekim birle saçımnı anamġa kumartġu ala bėriŋ̂. (51v3)

mevrūṣ: < A. miras

▪ Mevrūsı bėglik dünyada sürer elni bulnup beḳā (2v4)

mīrāṣ: < A. miras

▪ Bu kün biziŋ̂ şerīʿatimizde ol ḥükm bāḳī turur, kim öz ḳarındaşını mīrāṣ ümīdige öltürse mīrāṣdın maḥrūm ḳalur. (129r3-5)

mīṣāḳ: < A. sözleşme, anlaşma

▪ Mīsāk küninde bir bölek ḳavmni kördi, (19r8-9)

öŋ̂di: kanun, töre

▪ Öŋ̂di āḫir bizke öŋ̂i bėrdi Mevlī mālını (T153a7)

ʿ**örf**: < A. bilgi; örf, âdet

▪ Niçe hem tutarġa ḳudreti bar ėrken ʿörf-i Kurʾān içinde telim bar. (156v10)

resm: < A. âdet, töre

▪ Ol zamānede resm andaġ ėrdi kim pād-şāh kimni aġırlasa taḫt-ı revānġa mindürür ėrdi. (92r2-3)

tıyıġ: yasaklama, menetme

▪ Ḥükm, ḳażā, buyruḳ, tıyıġ Allāhnıŋ̂ turur. (88v13)

töre: töre, âdet, gelenek

▪ Olar aydılar, bu töre yoḳ erdi, (T167a3)

vaşī: < A. bir ölünün vasiyetini yerine getiren kişi

▪ Yehūdānı vaşī ḳıldı, (T152a18)

vaşiyyet: < A. vasiyet

▪ Ḫiṭāb keldi: Ey Şīş, bu nūr ḥabībüm Muḥammed Muṣṭafānıṉg nūrı turur, vasiyyet ḳılurmen oġlanlarıṉga cüftlerini nikāḥ ḳılsunlar, (17v21-18r1)

yarġu: yargı, hüküm; zapt etme, sahiplenme

▪ Ol yıġaçnı süḏreyü keltürdi. Cebrāʾīl Nūḥġa taʿlīm bėrdi, yıġaçnı yarġu birle yardılar, (23v21-24r1)

yarlıġ/ḳ: buyruk, ferman

▪ Ciblīt ol ḳıznı Ḥārişġa bėreyin tėse İḏidin yarlıġ keldi: (4r17-18)

2.2.8.22. Ceza, Yaptırım

aşıġlıġ: asılı krş. asıġlıḳ

▪ ol otuz sıbṭdın bėş yüz miṉg çıḳtı, ḳamuġı yėlük asıġlıġ. (125r12-13)

cezā: < A. ceza; karşılık

▪ Ol ceza bu turur: (51v21)

ḳızġut: ceza, işkence

▪ Yana bir yėrde mundaġ sözlemesün tėp Mevlī taʿālā ḳızġut ḳıldı, (117r12-13)

menʿ: < A. men, yasaklama, izin vermeme

▪ Sen kim-sen kim Muḥammedni yumaḳnı menʿ ḳılur-sen, (14v8)

tutum: bir şeye el koyma, gasbetme

▪ mālımızını bizge bėriṉg kim tutum ḳulaḳdaġı ḳoldaġı nerselerni bizge emānet bėriṉg, (115r13-14)

ʿ**uḳūbet**: < A. ceza, eziyet, azap

▪ Ḳāẕiflerġa ʿuḳūbet keldi, ḥad urdılar, (235r16)

2.2.8.23. Kozmogoni, Din, İnanç

abdāl: < A. derviş, abdal

▪ Ḥikmet: Loḳmān Ḥakīm aytur raḥmetuʿllāhi ʿaleyhi: abdāllarnıñg nişānı üç turur. (201r7-8)

ʿ**abdu'llāh**: < A. Allah'ın kulu

▪ Vezīr bėş yüz er birle keldi, Lūṭnı kördi, atıñg nė tėp sordı. Atım ʿAbduʿllāh, tėdi, (58v1)

ʿ**ābid**: < A. ibadet eden, tapan, tapınan

▪ Ḳaçan açığı öçdi ėrse tirig ḳalġan zāhidġa aydı: men tevbe ḳılsam ḳabūl bolġay mu? ʿĀbid aydı: (134r9-10)

ʿ**ādī**: < A. günah işleyen, öte keçgen.

▪ ʿArab tilinçe ʿādī ''öte keçgen'' bolur, (30v9)

ʿ**adn**: < A. cennet

▪ Birisi aydı: bizge niçe baḳar-sėn, biz ḳamuġ tapuġçı yumuşçılar-miz, cennāt-ı ʿadndin tapuġ ḳılġalı kėldük, (183r21-183v1)

ʿ**afv**: < A. af, bağışlama

▪ Tilesem ʿaẕāb ḳılsam ammā ʿafv ḳılmaḳ, kėçürmek sėvügrek tėdi. (212r17)

aḥad: < A. bir ve tek olan Allah

▪ ʿÖmer anı işitip aydı: men bu butġa tapınur-men, meniñg maʿbūdum Aḥadnıñg birlikiñge Aḥmedniñg peyġamberlıḳınġa tanuḳluḳ bėrür. (195v11-12)

aḥadlıḳ: < A.+T. teklik, eşi ve benzeri olmazlık

▪ biziṉg āyātımızını, ḳādirlıḳımızını ve aḥadlıḳımızınıṉg nişānlarını körgüzmek üçün. (209r12-13)

āḫiret: < A. ahiret

▪ Cevāb: dünyā ḥāli āḫiret ḥāliġa meṉgzemez, dünyā artuḳluḳı āḫiret eksüklüki turur. (53r3-4)

āḫirü'n-nebī: < A. son peygamber. Hz. Muhammed

▪ Naʿt-ı Āḫirüʾn-Nebī ʿaleyhiʾs-selām (181v1)

āḫirü'z-zamān: < A. ahir zaman; öte dünya, ahiret

▪ aydılar: İlāhī levhüʾl-maḫfūẓda körer-miz āḫirüʾz-zamān peyġamberi İsmāʿīl uruġından bolġay, tėp. (51v17-18)

aḥkām: < A. ç. hükümler, emirler

▪ īmān kėltürdiler, ṭahāret, namāz taʿlīm bėrdi, şerīʿat aḥkāmın ögretti. (206r11)

aḥsenü'l-ḫāliḳīn: < A. Allah

▪ İlyās anıṉg ḳavmınġa dedi: sizler Baʿalge tapunup Aḥsenüʾl-ḫāliḳīnni ḳoymış-siz. (159r21-159v1)

aḥsenü'l-ḳaṣaṣ: < A. kıssanın, anlatının en güzeli

▪ Ol yoldın aḥsenüʾl-ḳaṣaṣ tėdi. (66r2)

aʿlā: < A. en yüce, en ulu

▪ Enbiyā mürsel ḳamuġdın anıṉg aʿlā himmetin (181v9)

ʿalā ḥaddihi: < A. yüksek derecede

▪ Tėgme biri ʿalā ḥaddihi uluġ kitāb turur. (198v4)

ʿ**alā hazā**: < A. onun üzerine

▪ baʿzısı dünyā kökinde, baʿzısı ėkinçi ḳat kökde ʿalā hazā aştılar. (211r8)

ʿ**alāmet**: < A. alamet, iz, nişan, belirti

▪ Ṣāliḥ aydı: üç yolı ün ḳılġanı üç ʿalāmet bėlgüsi turur, üç künde ʿaẕāb kelür. (35v20)

ʿ**ālem-i süflī**: < A. bu dünya

▪ Yana bu ʿālem-i süflīde yeti burcdın on ėki yulduz toġdı, (66v13)

ʿ**aleyk**: < A. selam

▪ Ferişteler yoluḳmışda Ādem es-selāmün ʿaleyke yā melāʾiketeʿllāhi tėp selām ḳılur ėrdiler. (7r21-7v1)

ʿ**ālī**: < A. ulu, yüce

▪ Dīn şerīʿat rāyetini ʿāli ḳılġan Muṣṭafā (2r8)

Āl-i ʿ**İmrān**: < A. Kur'an'ın 3. suresi

▪ Kimėrse çıġaylıḳdın ḳurtulayın tėse āli ʿimrānnı oḳusun. (66r15)

ʿ**ālim**: < A. âlim, bilgin

▪ meni͡ŋ ḥażretimde mi͡ŋ ʿābiddin bir ʿālim fāżılraḳ turur. Ḳayda ʿābid ėrse ʿālimġa ḫıdmet ḳılmaḳ kerek, ol maḫdūm bolsun (8v20-21)

ʿ**alīm**: < A. çok bilen. Allah'ın sıfatlarından biri

▪ ʿĪsīni ʿalīm Uġannı͡ŋ oġlı tėdiler. (76r17)

ʿ**ālimü'l-esrār**: < A. sırları bilen, Allah

▪ aydı: İlāhī ʿālimüʿl-esrār-sėn, ḳamuġġa ḳādir-sėn. (163r4-5)

aʿ**māl**: < A. ç. işler, ameller

▪ Efżāl-i aʿmāl-i enbiyā üze farīża üçün Dāv[ūd] tefaḥḥus ḳılmaduḳı üçün ʿitāb kėldi, (135v11-12)

ʿ**amel**: < A. iş, hareket, çalışma

▪ Ol tün içinde küffār çerigi͡ńge kirdi, sözlerin işitti, ʿamellerin a͡ńgladı, (229r7-8)

āmennā: < A. amenna, inandık.

▪ Mundaġuḳ ḳıyāmet küni bolsa āmennā bihi ve ṣaddaḳnā tėgme bendeni͡ńg ḳılmışların bitig ḳılıp ḳolunġa bėrgeyler, oḳıġıl, tėp. (102v19-20)

āmin: < A. amin, ya Rab duamızı kabul eyle!

▪ ʿAzāzīl duʿā ḳıldı, ferişteler āmīn tėdiler. (8v1-2)

ant/ṭ/d: ant, yemin

▪ İmdi yüz sek[s]en buġday a͡ńgızın alıp Raḥmanı bir yolı urġıl, and boynu͡ńgdın keçsün. (T164a11-12)

ʿ**araṣāt**: < A. mahşer yeri

▪ ol mu͡ńgluġ yarlıġ oġlu͡ńg aytur, ḳaçan ḳıyāmet küni bolsa meni ʿaraṣāt ḳaçan ḳıyāmet küni bolsa meni ʿaraṣāt yėrinde mālik elginde körse͡ńgiz ṣefāʿat ḳılġay-siz. (242v10-11)

ʿ**arefe**: < A. arefe, dinî bayramlardan bir önceki gün

▪ Ol kün penç-şenbe küni ėrdi ʿarefe küni, yarındası ḳurbān küni Tevrīt indi. (121v12-13)

aṣfiyā: < A. ç. azizler, sofular

▪ aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʿllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

ʿ**āṣī**: < A. asi, günahkâr

▪ Yalnayu turġan tilindin ʿāṣi yulġan Muṣṭafā (2r12)

ʿ**āṣīlıḳ**: < A.+T. asilik

▪ Yime ʿāṣīlıḳ ḳıldılar ėrse olarnı kiterdi, ferişte̊lerge bėrdi. (4v16-17)

ʿ**āşūr**: < A. Muharrem ayının onuncu günü

▪ Ol kün ʿāşūr küni ėrdi. (14r4-5)

ʿ**aṭā**: < A. ihsan, bağış, lütuf

▪ Aymışlar: Muḥammed İsḥāḳ aytur: ol kün kim Cebreʾīl Resūl ʿaleyhiʿs-selāmġa köründi aydı: yā Muḥammed sewünç saŋ͡ga Mevlī taʿālā on nerse ʿaṭā ḳıldı (194v8-9)

āyāt: < A. ç. ayetler

▪ Mevlī taʿālā Tevrīt atlıġ kitābnı Mūsīġa ıḍdı, miŋ͡g sūrelıġ āyāt on levḥ üze bitiglig. (119r16-17)

ʿ**ayb**: < A. ayıp, günah, suç

▪ Bu uluġ ʿayb Yūsufġa neteg revā bolur. (82r11)

ʿ**ayblig/ıġ**: < A.+T. ayıplı, kusurlu

▪ Belḳīs aydı: ey melik ʿayblig bendeni Taŋ͡grı yermes, sėn hem yermegil. (150r8-9)

āyet: < A. ayet

▪ ammā tişiler mekr ḳılurda miŋ͡g āyet oḳusaŋ͡g kitmes. (84v17)

āyete'l-kürsī: < A. Bakara suresinin 225. ayetini teşkil eden kısım

▪ tėgresinde āyeteʿl-kürsī bitiglig, (218v10-11)

ʿ**azāb**: < A. azap, eziyet, işkence

▪ Penç-şenbe kün behişt dūzaḫnı ve ʿazāb ferişte̊lerini yaratdı, (3v4-5)

ʿ**aẓamet**: < A. azamet, büyüklük, ululuk

▪ Belḳīs ėlçileri kėldiler, destūr birle kirdiler, ol ʿazamet ve celāletni körüp taŋ͡gladılar. (148v18-19)

ʿ**aẕametlıġ**: < A.+T. azametli, büyük, ulu, debdebeli

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām Cebreʾīlniñg elgin tutup ilgerü tartdı, andaġ heybetlıġ, ʿaẕametlıġ Cebreʾīl Mevlī taʿālā heybetinde yay kirişi tėg inçgeldi, (211r11-13)

azıġlıġ (1): azmış, doğru (din) yolundan sapmış olan

▪ Ol kündin berü it Ādem oġlanları birle ḳaldı, aḍın azıġlıġlar birle yaġı boldı. (13r16-17)

ʿ**aẕīm**: < A. büyük, ulu, yüce

▪ mü[lk-i] ʿazīm bėrilmey ėrdi, dīv hem musaḫḫar ėrmes ėrdi. Taḫt bolmasa, mülk-i ʿazīm bolmasa, dīv musaḫḫar bolmasa yüzükin almış bolur. (145v4-6)

ʿ**azīz**: < A. aziz (kişi), ulu, yüce

▪ Cebrāʾil ʿaleyhiʾs-selām keldi, aydı: ey ʿazīz cān, İḍi ʿazze ve celle atı birle kirgil. (6v9)

bāṭın: < A. iç, iç yüz

▪ Yaʿnī Muḥammed Resūluʾllāh tilekinçe söz sözlemedi, baṭınını nefsdin yıraḳ tutduḳ, (206v1)

bedr-i ḫıṭṭa-i vefā: < A. vefa ülkesinin dolunayı. Hz. Muhammed.

▪ aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

behişt: < F. cennet

▪ Penç-şenbe kün behişt dūzaḫnı ve ʿaẕāb ferişṭelerini yaratdı, (3v4-5)

belā: < A. bela

▪ Yarlıġ keldi: Kim mėni tiledi ėrse meniñg ḫazīnem içinde ḳayu belā uluġraḳ ėrse ol belānı aña bėrür-men. Aydılar: İlāhī, ol belā bėrmişde sen biziñg birle bolġay mu-sen? (10v18-20)

belāsız: < A.+T. belasız

▪ Belgülüg belā turur, belāsız kimersege bolmaḳ yoḳ. (83v19)

be-naṣbi'l-lām: < F.+A. lam harfini fethalı okuma

▪ Be-naṣbüˈl-lām ḳamuġ yalavaçlar hem muḫliṣ ėrdiler hem muḫlaṣ. (82v5-6)

beytü'l-aḥzān: < A. hüzünler evi. Yakub Peygamber'in çadırı

▪ Beytüˈl-aḫzān içre kirip tünle kündüz ıñgranu (61v9)

beytü'r-risāle: < A. peygamberlik meskeni

▪ Ol satıġ üzülmedi, ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüˈr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıñg lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḍet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḍruḳı, kāşkī ol kün oñg aymış erseñg satġın almaġay erdim, (77v17-20)

bidʿat: < A. sonradan meydana gelen şey, yenilik

▪ Ḳamuġ sünnet ve cemāʿat ėgeleri ḳatında ammā bidʿāt eyeleri ḳabūl ḳılmadılar, (217r10-11)

bī-namāz: < F. namaz kılmayan

▪ bir ançanı bī-namāz bildim, (212v1)

bī-niyāz: < F. hiçbir şeye ihtiyacı olmayan. Allah

▪ İsḥāḳ ḳurın ḳurşandı, niyāzın bī-niyāz melikge ʿarża ḳıldı, (79v8-9)

birlik: vahdet, birlik, teklik; toplanma, topluluk

▪ Melik aydı: Yūnus yoḳ ėrse Tañgrısı bar. Aydı: Ḫüdāyā seniñg birlikiñgge Yūnusnıñg yalavaçlıḳınġa iḳrār ḳılduḳ. (154r3-4)

but: < F. put

▪ Ḳarraʿ atlıġ taġġa kişi ıḍdılar, but tutunmaġa taş tilediler. (32v1)

buyruḳ: buyruk, emir

▪ Ḳavluhu taʿālā: Ḥükm, ḳażā, buyruḳ, tıyıġ Allāhnıñg turur. (88v13)

bütük: iman eden, inanan, sofu

▪ Ol mülk ol turur kim ḳaçan kö͡ŋli sınuḳ, içi bütük maẕlūm müʾmin āh tėp içi baġr[ıdın] savuḳ, dem ursa şehādet kelimesin anı͡ŋ birle ḳoldaş ḳılsa köz yumup açġunça ol sa[vuḳ] yėl ol kelimeni ʿarşġa tėgürgey, (198v17-19)

cabbār-ı ʿālem: < A. âlemin cebredicisi.

▪ Niçe yörüdi hava ıssıġ ėrdi, Muḥammed tėve üze uyuḳladı, tėve yoldın çıḳdı, otlayurda Cabbār ʿālemdin yarlıġ boldı Cebreʾīlge: barġıl Muḥammed tėvesin rāst yolġa salġıl. (190r19-20)

cāhiliyyet: < A. İslam'dan önceki devir

▪ islāmda cāhiliyyetde, bėşinçi yalġan sözlemedim, (201v7-8)

cann: < A. cinler, cin taifesi

▪ Yana Amārī ʿālimleri aymışlar: ʿAzāzīl cānn urugındın ėrdi. (4v11-12)

cāyiz: < A. olabilir, olur, İslam'ın yasaklamadığı

▪ Taġ tölenmeki İḍi ʿazze ve celle ḳudretinde cāyiz ėrdi, lā-cerem dīdār körmek hem cāyiz turur. (122r18-19)

cehānlıġ: < F.+T. dünyalık, dünya malı

▪ Ammā ol cihānlıġ tilegenler aytur ėrdiler: (124v8-9)

celāl: < A. ulu, yüce

▪ meni͡ŋ ʿizzetim ve celālim ḥaḳḳı ḥürmeti sizlerge īmān ḫilʿatin kėddürmegünçe bu künni olarġa toġurmaġay-men. (112v10-11)

celālet: < A. ululuk, yücelik

▪ Belḳīs ėlçileri kėldiler, destūr birle kirdiler, ol ʿaẓamet ve celāletni körüp ta͡ŋgladılar. (148v18-19)

celīl: < A. Allah; ulu, yüce, yüksek

▪ Bıçaḳdın ün keldi: ey ḫalīl, sen kėsgil tėyür-sen ve Celīl kėsmegil tėyür. (51v12-13)

cenābet: < A. guslü gerektiren durum

▪ yana sordı: cenābetdin ġusl ḳılmaḳnı ḳoydılar mu? Aydı: ḳoymadılar. (177r9-10)

cennāt-ı ʿadn: < A. cennet bahçeleri

▪ Birisi aydı: bizge niçe baḳar-sėn, biz ḳamuġ tapuġçı yumuşçılar-miz, cennāt-ı ʿadndin tapuġ ḳılġalı kėldük, (183r21-183v1)

cennet: < A. cennet

▪ Sėzdi miḥnet içre cenneti ṣāfī altun buluban (T153a9)

cihād: < A. cihat, din uğruna yapılan savaş

▪ şuġlları Taṅ͡ğrı ʿazze ve celleniṅ͡ğ ḳulluḳın ḳılmaḳ ėrdi, cihād ḳılmaḳġa anuḳ ėr[di], (200v19)

cihādlıġ: < A.+T. cihada katılan kişi

▪ cihādlıġ, (181r6)

cin(n): < Ar. cin

▪ Ėkinçi ferişte melek atandı, perīler cin. (4r7)

cünüb: < A. kirlenmiş, ibadet yapamayacak durumda olma

▪ İblīs ʿaleyhiʾl-laʿne vesvese ḳıldı, sizler ḳamuġ cünübler-siz, ṭahāretsiz mü namāz ḳılur-siz. (221v5)

dāʿī: < A. dua eden, duacı

▪ Ḥaḳḳa dāʿī ḫalḳḳa rāʿī hem beşīr ü hem neẕīr (53v17)

deccāl: < A. kıyamette zuhur edeceği ve İsa tarafından öldürüleceği kabul edilen bir yaratık

▪ Ol vaḳtde ʿĪsī yalavaç kökdin ingey, deccālni öltürgey. (176r17)

dervīş: < F. yoksul, fakir; ihtiyar kişi

▪ Dervīş aydı: yawlaḳ bī-nevā-men, ṣabrım yoḳ, tėdi. (124r7)

dervīşlik: < F.+T. fakirlik

▪ eger dervīşlikdin ėrse māl cemʿ ḳılalıŋ͡g saŋ͡ga, eger ḳimersege ʿāṣıḳ ėrseŋ͡g anıŋ͡g yaraġın ḳılalıŋ͡g, (203r6)

deyristān: < A.+F. bu dünya

▪ Bu [kün] ḳamuġ deyristānda ḳamuġ muḳrīler maḥfilde, ḳamuġ imāmlar miḥrābda munı oḳıyurlar (235r13)

deyyān: < A. mükâfatlandıran (Allah için)

▪ Eger Reyyān Melik ıḍġan ʿAzīz, Deyyān melik yaratḳan beḍizni körüp aṭdın tüşüp yaḍaġ boldı ėrse ne ʿaceb bolġay? (76r7-9)

dīn: < A. din, şeriat

▪ Dīn şerīʿat rāyetini ʿāli ḳılġan Muṣṭafā (2r8)

dinlıġ: < A.+T. dinli, dine mensup

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r19-2v2)

dīv: < F. dev, şeytan, ifrit

▪ Kāveş atlıġ dīv bar ėrdi, (139v12-13)

diyānet: < A. dindarlık

▪ Ḫadīce aydı: sėn bilür-sėn, nė tėgey-men, aṣlı bar nesli bar, körki bar, hüneri bar, ḫıredi bar, emāneti bar, diyāneti bar. (192r1-2)

duʿā: < A. dua

▪ satıġçı er-men, mālım telim ammā ʿıyālim, ḳuruġ yıġaç-men, budaḳım yoḳ, sendin duʿā Ḥaḳ [taʿā]lā umançım bar, tėdi. (78r9-10)

dūzaḫ: < F. cehennem

▪ Penç-şenbe kün behişt dūzaḫnı ve ʿazāb feriştelerini yaratdı, (3v4-5)

dünyālik: < A.+T. dünyalık, dünya malı

▪ dünyālikde bir ḳutur iñgen tėvesi bar ėrdi. (184v10-11)

dürūd: < A. selam

▪ Cebrāʾīl keldi, aydı: ey Yaʿḳūb Tañgrı taʿālā sañga selām yarlıḳadı, selām birle dürūd ıḏdı taḳı aydı: Yehūdānı ʿUmlāḳġa ıḏġıl, (64v17-18)

ecr: < A. karşılık, sevap

▪ ṣadaḳa ḳılġıl, aşlıḳ bėrgil, ṣadaḳanıñg ecrin Mevlī taʿālā bėrür. (102r21)

edā: < A. ödeme, yerine getirme; tarz, üslup, yöntem

▪ Cevāb: Mevlī yarlıḳar: Yaʿnī biz Yūsufġa mundaġ ögretü bėrdük, ḳarındaşıñgnı bu edā birle alıp ḳalġıl. (97v9-10)

edeb: < A. edep, terbiye

▪ Yūsufġa edeb öğretti (85r2)

edebsiz: < A.+T. edepsiz, terbiyesiz

▪ Yanmışdın soñg bir niçe edebsiz oġlanlar olarnıñg Sercān atlıġ butların otġa köydürdiler. (179v12-13)

efʿāl: < A. ç. işler, ameller

▪ Köz tutġıl, efʿālḳa sezā aʿmālḳa cezā küni kelsün, heybet bisāṭı yazılsun, (249r4)

eflāk: < A. ç. felekler, gökler

▪ Yaʿnī ey Muḥammed yaratılmış mevcūdātnı seniŋ üçün yarattım, sėn bolmasaŋ ėrdi eflāk bolmaġay ėrdi. (209r15-16)

ehl-i beyt: < A. Hz. Muhammed'in yakın akrabası olanlar

▪ Ḥüseyn ḳatıġ ünün aydı: ey menim ehl-i beytim ṣabr ḳılıŋ. (247r20)

ehl-i sünnet: < A. Hz. Muhammed'le sahabelerine itikatta uyanlar

▪ Ammā arıġ müsülmānlar <ehl-i> sünnet ve cemāʿat aydılar: miʿrāc ḥaḳ turur. (217v21-218r1)

ekber: < A. en ulu, yüce

▪ Varaḳa aydı: Muḥammedniŋ bu sözi rāst ėrse ol körüngen Nāmūs-ı Ekber turur. Cebreʾīlniŋ atı Zebūrda nāmūs-ı ekber ėrdi. Varaḳa aydı: Nāmūs-ı Ekber ʿĪsī kök[ke] uçḳandın soŋ kimersege aytmadı, (194r6-8)

elif: < A. elif

▪ Muʿallim aydı: ayġıl. ʿĪsī aydı: Elif ālāsı Mevlīniŋ, be beḳāsı, cim cemāli, dal anıŋ mülkiniŋ devamı. (172v10-11)

emr: < A. emir, buyruk

▪ Emr Mevlī taʿālānıŋ ėrdi, aymaġıl tėp. (97v20)

emr-i maʿrūf: < A. bilinen emir

▪ emr-i maʿrūf ve nehy-i münker anıŋ, (189v4-5)

enbiyā: < A. ç. enbiya, peygamberler; peygamber

▪ ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

enṣār: < A. ensari, Hz. Muhammed'e yardım eden Medineliler

▪ muḥācir ve enṣār tėgresinde turup vaḥy tiŋ̑gleyür erdiler. (236r12)

enṣārī: < A. hicretten sonra Medine'de Hz. Muhammed'e yardımcı olanlar

▪ Bir enṣārī erdi, anıŋ̑g ėwige kirip telük tėldiler, (240v8)

eṣḥāb: < A. ç. Hz. Muhammed'i gören ve sohbetine katılan kişiler

▪ aṣḥāb-ı ʿiẕām ve ervāḥ-ı kirām anıŋ̑g, aṣḥāb-ı ḫulḳ-ı kerem anıŋ̑g, (189v2)

eṣḥābü'l-fīl: < A. fillerle Kâbe'yi yıkmak isteyen Ebrehe ve askerleri

▪ Ḳıṣṣa-i Eṣḥābü'l-Fīl (179v11)

eṣḥāb-ı kehf: < A. bir mağarada uzun süre uyumuş kişiler, Kur'an'da da adları geçer.

▪ taḳı Ẕüʾl-Ḳarneyn, taḳı eṣḥāb-ı kehf sözlerin soruŋ̑g tėdiler. (173r12)

evliyā: < A. ç. evliya

▪ Mevlī ʿazze ve celle ḥażretinde evliyā ḳullar andaġuḳ bolur igne meŋ̑gizlig. (78v7-8)

ezān: < A. ezan

▪ Bilāl raẕiyaʾllāhu ʿanhu ezān ḳıldı. Ṣaḥābeler yıġlaştı. (236r19)

faḫr-ı ʿālem: < A. âlemin övüncü. Hz. Muhammed.

▪ bizni ḳoyġıl aŋ̑ga baḳġıl kim faḫr-ı ʿālem ol turur, (183v1)

faḳīh: < A. fıkıh âlimi

▪ Ḥikāyetde kelmiş: Dāvūdnıŋ̑g on ėki oġlı bar ėrdi, ḳamuġı ʿālim, faḳīh, ʿāḳil. (136v2-3)

fānī: < A. fâni, yok olucu

▪ Suʾāl: bıçaḳ İsmāʿīlġa ėrdi, İbrāhīm nelük yıġladı? Cevāb: İbrāhīm fānī dōstdın aḍrılur ėrdi, (52r14-15)

farīża: < A. farz

▪ Dāvud anı bilmey kimerse ḳolmay-dur tėp ḳoldı. Efżāl-i aʿmāl-i enbiyā üze farīża üçün Dāv[ūd] tefaḥḥus ḳılmaduḳı üçün ʿitāb kėldi, (135v11-12)

farż: < A. farz

▪ Aydılar: ey ʿālemluġlarnıŋ̂ çerāġı, sen bizge ata anadın müşfiḳraḳ erdiŋ̂, ḫalāyıḳnı şerīʿatḳa daʿvet ḳıldıŋ̂, ümmetḳa sünnet ve farż ögrettiŋ̂, (236v15-16)

fāṣıḳ: < A. Allah'ın emirlerini tanımayan, günahkâr

▪ Ḳaçan Resūl ʿaleyhiʿs-selām közi Süheylḳa tüşti ėrse aydı: Süheyl bin ʿAmr fāsık er turur, Mevlī taʿālā işimizni sehl ḳılġay. (225v16-17)

fāṣıḳa: < A. (kadın için) fasık

▪ aydı: ey fāṣıḳa ayġıl lā ilahe illaʾllāh. Ermele buyurdı, anı öltürdiler. (158v5)

felek: < A. felek

▪ Du-şenbe kün aynı ve künni ve yulduzlarnı yaratdı, felek içinde yöritdi. (3r21-3v1)

ferişte: < F. melek

▪ Ėkinçi ferişte melek atandı, perīler cin. Üçünçi ferişteler ornı ėdiz kökde boldı, perīler yėrde ḳaldı. (4r7-8)

ferişteʾī: < F.+A. bir ferişte

▪ Resūl ozup barurda ėrklig ferişteʾī kim yėrge ėrklig turur, (190v8)

feriştel**ik**: < F.+T. ferişte**l**ik, meleklik

▪ Anda kėḏin ferişte**l**ik atın andın kiterdiler, Hārūt ve Mārūt at bėrdiler. (22v3)

fetvā: < A. fetva

▪ nikāḥ revā bolurınġa fetvā tapmadılar. (168r15)

ġayb: < A. gaip, bilinmeyen, gizli olan; ölüm, ahiret

▪ Ol işlerde olarḳa yaraġsız sözlemek özni helāk ḳılmaḳ turur, ol iş ġayb işi erdi. (T152b8-9)

ġazāt: < A. savaş, din uğruna yapılan savaş

▪ ʿĀyişe rażiyaʿllāhu ʿanhā aydı: ḳaçan Resūl ʿaleyhiʿs-selām ġazātḳa çıḳsa ḫatunlardın birisin ḳurʿa birle ya nevbet birle alu çıḳar ėrdi. (234r9-10)

ġāzī: < A. gazi

▪ ġāzī ṣevābın bulalıñg, ölse-miz şehīdler bolalıñg, tėyür-miz. (221v19)

gebr: < F. ateşperest

▪ Bu türlüg kim Cebreʾīl keldi Resūl birle olturdı. Ol gebrler Kaʿbe tegresinde ṭavāf ḳılur ėrdiler. (203v1-2)

gebrlik: < F.+T. ateşperestlik

▪ bu ol er turur kim miñg yėti yüz gebrlig milletini anıñg <milleti> yoḳ ėter. (184r14-15)

ġıybet: < A. gıybet, alay

▪ Nā-maḥremḳa baḳġan közlerni ot birle toldurġuları. Lehv, ġıybet, laġv, yalġan sözlegen tillerni ėñgselerindin çıḳarġuları. (249r13-14)

ġufrān: < A. rahmet, merhamet

▪ Bu kün sen bir irin tepretgen birle ḳamuġ ʿāṣī ümmetleriñgniñg defterlerin ġufrān suwı birle yup yoḳ yoḍun ḳılġay-men. (238r7-8)

ġusl: < A. gusül

▪ Bir bulaḳ kördi, barıp ol suwġa kirdi, ġusl ḳıldı, suw içti, Mevlīġa şükr ḳılıp tepredi. (176v19-20)

günāh: < F. günah

▪ Yana bularġa aydı: sizlerni yarlıḳadım, ėtken günāhlarıñgızını kėçürdüm, (98v20-21)

ḥablu'llāh: < A. Allah'ın ipi

▪ Aydı: bu ḥabluʿllāh turur. (18v7)

ḥac(c): < A. hac

▪ ḥac ve iḥrām anıñg (189v3)

ḥaccü'l-vidāʿ: < A. Hz. Muhammed'in veda haccı

▪ onunç yıl ḥaccüʿl-vidāʿ boldı. (221r7-8)

ḫᵛāce: < F. hoca, üstat; efendi, sahip

▪ Cebreʾīl ḫᵛāce meñgizlig bolup üstün turur, (236v2-3)

ḥācī: < A. hacı, hac vazifesini yerine getiren

▪ Ol yügürmek bu kün ḥācīlarġa sünnet ḳaldı. (48v10)

ḥad: < A. şeriatça verilen ceza

▪ Ḳāẕiflerġa ʿuḳūbet keldi, had urdılar, (235r16)

ḥadīṯ: < A. hadis

▪ Ḥadīṯ ḳāleʿn-nebī ʿaleyhiʿs-selām: (82r19)

ḫalīfe: < A. halife

▪ Yėti miñg yıl tamām boldı ėrse anlardın ma alġu vaḳt bolup men yėr yüziñge ḫalīfe yaratur-men, (5r3-4)

ḫalīfelik: < A.+T. halifelik

▪ aydı: Men Hābīlni öltüreyin, ḳız yime ḫalīfelık yime mañga ḳalsun, tėp. (15v16-17)

ḫāliḳ: < A. yaratan, yaratıcı, Allah

▪ Yūsuf anıñg üzesiñge kirdi, başlıḳın yudı. Ol balıḳ ḫālıḳ İḍige yalwardı, (74v9-10)

ḫāliḳīn: < A. ç. yaratıcılar

▪ Ermele özge cevāb bėrmedi. İlyās anıŋ̂ ḳavmınġa dedi: sizler Baʿalge tapunup Aḥsenüʾl-ḫālikīnni ḳoymış-siz. (159r21-159v1)

ḥamd: < A. hamt, şükür

▪ Sansız ḥamd u ṣenālar ve saḳışsız köp şükrler ol Taŋ̂rıġa kim celle celāluhu kim ḳudreti birle bizni ādem yaratdı, (1v2-3)

ḥarām: < A. haram

▪ On yıġaçlıḳ yėr ḥarām atandı. (7r11-12)

ḥarem: < A. harem, herkesin girmesine müsaade edilmeyen yer

▪ Mevlī taʿālānıŋ̂ ḥükmi ol turur: müʾminlerniŋ̂ mālı üze taḳı ḥaremi üze hīç şeyṭānnıŋ̂ taṣarrufı yoḳ, bu sözler ḳamuġ yalġan turur. (145r20-21)

hātif: < A. gaipten gelen ses

▪ Yana hātifdin āvāz keldi: yā ʿAlī, ol sözlegen İblīs turur, (14v9-10)

ḫatm: < A. Kur'an'ı baştan sona okuma

▪ Aymışlar: Ḳurʾānnı ol cemʿ ḳıldı, bir tün içinde ḫatm ḳıldı. (200r21)

ḫatne: < A. sünnet

▪ Cebrāʾīl aydı: ayġıl Sāreġa ėki ḳulaḳın tėlsün taḳı ut endāmını ḫatne ḳılsun taḳı andın çıḳsun. (48r10-11)

ḥavārī: < A. yardımcı; havari, Hz. İsa'nın on iki yardımcısından her biri; beyaz, ak

▪ Ḥikāyet: ʿĪsī yalavaçnıŋ̂ ḳoldaşları bar ėrdi, olarġa ḥavārīler tėyürler, ḥavārī ''ḫaṣ ėşlik'' tėmek bolur. (171v3-4)

ḥavāriyyūn: < A. ç. havariler

▪ Ḳamuġ īmān kėltürdiler, havāriyyūn anlar turur. (171v15)

ḫayr: < A. hayır, sevap

▪ ol barmaḳın burnıġa soḳup sende ne ḫayr bar, tėdi. (174r12-13)

ḫayrāt: < A. hayırlı iş, sevap için yapılan işler

▪ Yana sordı: bu ne ḳoġuş turur? Aydı: bu meniṉg ṭāʿatim turur ve ḫayrātım turur. (18v9-10)

ḫażret: < A. 1) kat, huzur

▪ Keçti miḥnet kitti ʿillet arttı ḫażret ḳurbeti (T153a11)

helāk: < A. helak, yok olma

▪ Ḳābīlniṉg urugı üküşreki bu ṭamaʿ ḳatıda helāk boldılar, (17r18-19)

helāket: < A. helaklık, yok olmak

▪ Mevlī taʿālā ḳızınıṉg cānın aldı, atası īmān kėltürmedi ėrse Ḫızır ve İlyās helāket duʿasın ḳıldı. Yarlıġ kėldi: der-ḥāl helāk ḳılmas-men. Aydılar: helāk ḳılmas ersen̈g bulutnı bizge musaḫḫar ḳılu bėrgil. (160r21-160v2)

helāklik: < A.+T. helak, yok olma

▪ Aydılar: tüş taʿbīri ol turur, bu yıl Benī İsrāʾīlde bir oġul toġar, seniṉg helāklikiṉg anıṉg elginde bolur. (T167b16-18)

ḫelāl: < A. helal

▪ Suʾāl: öltürmekleri ėkidin ḫālī ermes, ya İsḥāḳ ya [Yaʿḳūb] ḳanın helāl körmek birle bolġay. (70r13-14)

hibetu'llāh: < A. Allah'ın lütfu

▪ Şīş Süryānī tilinçe ‘‘hibetuʿllāh’’ temek bolur, yaʿnī ‘‘Taṉgrı ʿaṭāsı’’. (17v18)

hidāyet: < A. Hak yolunu arama, doğru yola girme

▪ Taḳı bizni arıġ yolġa köndürüp hidāyet birle aġırlap yaman yoldın ḳutḳardı. (1v5-6)

ḥikmet: < A. hikmet

▪ Ammā ḥikmet bu ėrdi kim ḳullarımġa taʿlīm bolsun tėp men bu ḳādirlıḳım birlen aşuḳ iş ḳılmadım, (3v7-8)

ḫilāfet: < A. halifelik

▪ Biri ṣıddīḳ, ėkinçi ḫilāfet birle Yūsuf ḥaḳḳında Ebū Bekrge aydı: (199v3-4)

ḥūr: < A. ç. huri, cennet kızları

▪ Bėşinçi kök altundın turur, atı Rikfā, ferişteleri ḥūr ṣūretlıġ, uluġlarınıñg atı [Sulṭayāʾīl]. (3v17-18)

ḫuṭbe: < A. hutbe, konuşma

▪ Ḥavvā anamızını Ādem atamızġa ʿaḳd ḳılurda Mevlī taʿālā öz arıġ ẕātı birle ḫuṭbe yarlıḳamış ėrdi, ol ḫuṭbe Ādem ḳıṣṣasında bitildi. (109v2-3)

Ḫüdāy: Allah

▪ Menā aydı: Ḫüdāyġa. Ol ḳoyçılar yėtmiş er ėrdiler, barçası īmān kėltürdiler. (152r16)

ʿ**ibādet**: < A. ibadet

▪ Cüftlik mezesi tėseñg Mevlī taʿālā ve ʿibādet içinde Meryemge ança meze bėrmiş ėrdi (167r7-8)

ibnü'llāh: < A. Allah'ın oğlu. Hz. İsa

▪ Aymışlar: iḫtilāf ol ėrdi kim ʿĪsīni baʿżılar ibnüʾllāh tėdiler, (170r1)

ʿ**īd**: < A. bayram

▪ yarlıġ boldı: Benī İsrāʾīl erenleri tişileri, ḳıbṭīler ėwiñge kirsünler, aytsunlar: yarın biziñg ʿīdimiz bar, (115r12-13)

ʿ**ifrit**: < A. cin tayfasının kötü ve korkunç bir cinsi

▪ Süleymān aydı: nė kėrek? ʿİfrīt altun, kümüş, cevāhir tiledi, (140v20-21)

iḫlāṣ: < A. doğruluk, riyasızlık

▪ Yana sordı: bu ne tarġaḳ turur? Aydı: bu, iḫlāṣ turur, ʿamelimni berkitür-men. (18v10-11)

iḥrām: < A. ihram

▪ ḥac ve ihrām anıñ͡g (189v3)

iḥsān: < A. ihsan, bağış

▪ ʿİbrī tilinçe bu kitābda yėti miñ͡g buyruḳ bar, ṭāʿātġa yėti miñ͡g tayaġ bar, maʿṣiyyetġa yėti miñ͡g ögüt bar, yėti miñ͡g eḍgülüg ihsān bar. (119v3-5)

ilāh: < A. tanrı

▪ Aymışlar: iḫtilāf ol ėrdi kim ʿĪsīni baʿżılar ibnüʾllāh tėdiler, baʿżılar ilāh tėdiler, baʿżılar ṣülsün ṣelāse. (170r1-2)

ilāhe: < A. kadın tanrı

▪ Üçünçisi aydı: ʿĪsī ilāh turur, anası ilāhe turur, İḍi ʿazze ve celle üçünçileri turur. (170r5-6)

İlāhī: < A. Allah'ım

▪ Ferişteler bu ḫiṭābnı işitdiler ėrse ḳaḍġuluġ bolup aydılar: İlāhī, yėr yüzinde ortaḳ işligler, ḳan tökgüçiler yaratur-sen. (5r5-7)

imām: < A. imam, hoca

▪ Eger İbrāhīm peyġamberni ḫalḳġa imām ḳıldım ėrse tėdim ėrse Muḥammed Muṣṭafānı miʿrāc tüninde Beytüʾl-Maḳdisde ḳamuġ peyġamberlarġa imām ḳıldım, (198v12-13)

imāmet: < A. imamlık

▪ imāmet ve emā<ne>t anıñ͡g, (189v1)

imān: < A. iman

▪ Ḳıldı imān daʿvetini ḳoldılar bir muʿcize (31r18)

inanç: inanç

▪ islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2v1-2)

ʿ**ināyet**: < A. inayet, lütuf, ihsan, iyilik

▪ Cevāb aydı: ezelde Ādem ḥaḳḳında ʿināyet bar [ėr]di, (11v20-21)

İncīl: < A. İncil

▪ Aymışlar: ol bulut Resūlġa ḫāṣ muʿcize ėrdi, Tevrīt, İncīl, Zebūrda Resūlnıŋ̂ ṣıfatı bitiglig ėrdi. (183v7-8)

inficār: < A. suyun yerden kaynayıp akması (Musa Peygamber'in mucizesi)

▪ İḍi ʿazze ve celle Mūsīġa yalavaçlıḳda toḳuz nerse bėrmiş ėrdi. Ḳavluhu taʿālā: Evvel tayaḳ, ėkinçi beyżā elig, üçünçi inficār, törtünçi infilāḳ, bėşinçi ṭūfān, altınçı çekürge, yėtinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzunçı ḳan. (114r8-10)

infilāḳ: < A. yarılma, açılma (Musa Peygamber'in mucizesi)

▪ İḍi ʿazze ve celle Mūsīġa yalavaçlıḳda toḳuz nerse bėrmiş ėrdi. Ḳavluhu taʿālā: Evvel tayaḳ, ėkinçi beyżā elig, üçünçi inficār, törtünçi infilāḳ, bėşinçi ṭūfān, altınçı çekürge, yėtinçi küye, sekizinci baḳa, toḳuzunçı ḳan. (114r8-10)

İslām: < A. İslam

▪ Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma ṣaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācüʾl-ümerā, muḥibbüʾl-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2r19-2v2)

isticābet: < A. duanın Allah katında kabul edilmesi

▪ Mevlī anıŋ̂ duʿāsın isticābet ḳıldı, (26r11-12)

istidrāc: < A. Allah'ın kâfirleri yola getirmek için derece derece artırarak nimet ve ihsanda bulunması

▪ İblīsġa istidrāc ṭarīḳın bir sāʿatde maşrıḳdın maġrıbġa tėgi barmaḳı mümkin kerāmet yüñgüllükün, Muḥammed Resūluʾllāh bir tün içinde ėrdi, (218r9-11)

istiġfār: < A. istiğfar, tövbe etme

▪ Aşnu istiġfār ḳılmas ėrdiler, aydılar: biz kökde ėrken yėr yüzindin bir ḳulnuñg ṭāʿatin kökke aġdurur ėrdiler, (22r4-5)

iʿtiḳād: < A. inanç, inanma

▪ Anıñg üçün kim enbiyā uruġı erdiler, ḳan tökmekke nelük oġradılar? Cevāb: anlar iʿtiḳād birle ḳan [tök]mekni ḥelāl körmediler. (70r14-16)

ʿ**iẓām (2)**: < A. ulu, yüce

▪ aṣḥāb-ı ʿiẓām ve ervāḥ-ı kirām anıñg, (189v2)

iʿzāz: < A. yüceltme, ululama

▪ bu kün iʿzāz u ikrām birle altun taḫtġa mündürüp melik sarāyıġa ėltürler. (92r9)

ʿ**izz**: < A. ulu, yüce, aziz

▪ Ol ḥālde Cebrāʾīl yetildi yarlıġ tėgürdi: Ey Yūsuf ḳıġurmaġıl meniñg ʿizz ü celālim ḥaḳḳı ḥürmeti seni mañga ḳul bolsun, tėyü neẕẕāre ḳılġanlarnı sañga ḳul ḳılmaġınça seni bu ėldin çıḳarmaġay-men. (76v16-18)

kābe ḳavseyn: < A. iki kaşın arasındaki uzaklık, miraçta Hz. Muhammed'in Allah'a yakınlığına kinaye

▪ Taḳı cevāb ol turur kim ḳaçan Kabe Ḳavseyn maḳāmıġa tėgdim ėrse yarlıġ kėldi: ḳuyı baḳġıl. (209r13-14)

ḳābiżü'l-ervāḥ: < A. ruhları alan, Azrail

▪ Fāṭıma, Ḥasan ve Ḥüseyn rażiyaʾllāhu ʿanhüm ḳatında olturur erdiler. Kābizüʾl-ervāḥ ḳapuġḳa keldi, (237r4)

kāfir: < A. kâfir, iman etmeyen

▪ İḍi ʿazze ve celle Ādemniṉg oġlanların ādemī ṣūretinçe oṉgurḳasından çıḳardı, ḳarınça meṉgizlig uşaḳ, ḳamuġı ʿāḳil ma ėrmez, müʾmin ma ėrmez, kāfir ma ėrmez. (10r17-18)

kāfire: < A. kadın kâfir

▪ Anda Cebreʾīl Mevlī taʿālānıṉg selāmın tėgürdi taḳı yarlıġ boldı: tört ḫaṭā iş ḳıldıṉg, sendin kėçürdim, evvel Kūneni islāmġa kivürmeyin aldıṉg, ėkinçi kāfire tişini nikāḥ ḳıldıṉg, üçünçi anıṉg üçün but yondurdıṉg, törtünçi çekürgeni ḳurbānlıḳ bėrdiṉg. (145r2-5)

kāfirlIK: < A.+T. kâfirlik

▪ Maʿnīsi ol bolur: Yarlıḳadı: ey Muḥammed, men ḥükm ü ḳażā ḳıldım kim kāfirlıḳ üze barġan müşrik yarlıḳamaġay-men tėp yoḳ ėrse seni kāfirler üze şefāʿat ḳılġuçı ḳılġay ėrdim, (215v18-20)

ḳanāʿat: < A. kanaat, yetinme, kısmete razı olma

▪ ḳanāʿat ve şükr anıṉg, (189r21)

ḳarġış: beddua

▪ aydı: tėyü olarġa karġış duʿāsı ḳıldı. (169v8-9)

ḳasem: < A. yemin, ant

▪ Ḳasem yād ḳılu yarlıḳadı. (173r20)

ḳāvur: < kâfir, Müslüman olmayan

▪ Aymışlar: ol oġlannıṉg atı Ḫayşūr ėrdi, ol kāvur ėrdi. (130v3)

ḳażā: < A. mukadderatın ortaya çıkması; kaza, vaktinde yerine getirilemeyen ibadetin sonradan yapılması

▪ Ḥükm, każā, buyruḳ, tıyıġ Āllāhnıṉg turur. (88v13)

kebīre: < A. büyük (günah)

▪ Evvel ḫaṭā ol kebīre yazuḳ bolġay, (145r11)

keffāret: < A. günahları örten, yok eden sadaka ve oruç

▪ Ḳoptı Nīnevā şehrini ḳamuġ kezdi, ḳayda mübtelā aġrıġ bar erse ḳamuġnı yıġdı, ṭaʿām yėdürdi, keffāret bolġay tėp. (T158a19-T158b1)

kelāmu'llāh: < A. Kur'an

▪ ol ḳulaḳ birle ʿilm ve ḥikmet sözin işitti, közin köydürmegil ol köz birle Kelāmuʿllāhġa baḳtı, (187v19-20)

kenīse: < A. kilise

▪ Kenīse bar tėp, üç yüz ḳandīl ėrdi. (189v15)

kerāmet: < A. keramet, velilerin lüzumu anında gösterdikleri olağanüstü hâl

▪ Cudī tağı ḳamuġ tağlardın aşaḳ turur, tevāżuʿlıġ ḳıldı, maŋga bu kerāmet ḳaydın bolġay, tėp. (26v10-11)

kerāmetī: < A. bir keramet

▪ aydı: İlāhī, bu Yūsuf berekātında maŋga kerāmetī bėrgil (74v10)

kevneyn: < A. iki âlem, maddi ve manevi âlem

▪ kevneyn içinde cümle cemāl anıŋ birle münevver turur, (189r20)

kevṣer: < A. cennetteki havuzun adı, kevser

▪ Bu sözde ėrdiler kim bulut yanıp kėldi, oġlannı kevṣer suvı birle yuvup közge sürme tartıp uçmaḥ yıḍıġları birle muʿaṭṭar ḳılıp ḥarīrge yörgep kėltürüp Eymene öŋide ḳoydı. (183v20-184r1)

ḳıble: < A. kıble, secde edilecek yer, yön

▪ Biziŋ meẕheblıġ ḳaçan yatıp namāz ḳılur bolsa aḍaḳını ḳıble sıŋar uzatıp yatġay. (6r12)

ḳısmet: < A. kısmet

▪ Mevlī taʿālā dīvlerni Süleymān taṣarrufıġa kivürdi, vilāyetlerni olarġa kısmet ḳıldı. (137v5-6)

ḳıyāmet: < A. kıyamet

▪ Müfessirler ayturlar: Ol bed-baḫt Mevlī hażretinġa telbīs ḳıldı, ḳıyāmet kelgü künge tėgi ʿömr tiledi. (9v6-7)

ḳıyās: < A. kıyas

▪ Anlarġa ḳıyās tėp sözlediler. (5r11-12)

kitāb-ı ḳadīm: < A. Kur'an-ı Kerim

▪ Uġan İḍimiz kitāb-ı ḳadīm, Ḳurʾān-ı ʿaẓīm, münevvir-i kerīm içinde ḫaber bėrür, yarlıḳar. (65v18)

ḳopuşluġ: kıyama duran

▪ ḳopuşluġ, (2r1)

ḳullu/ıḳ: kulluk

▪ Ḳurşanıp kulluk ḳurını berk tutar-men yarlıġın (39r9)

Ḳur'ān: < A. Kur'an

▪ Ḳurʾān oḳumaḳ ʿādeti tesbīḥ ayurda ḫoşlanıp ınçıḳlanur yaşı aḳa, iştilse Ḳurʾān āyeti (2v7-8)

Ḳur'ān-ḫ^{v}ān: < A.+F. Kur'an okuyan

▪ Aymışlar: Ḳurʾā[n-ḫ^{v}ān]lar Ḳurʾānnıŋ̑ ḳamuġ ḥarfin sanap ėki bölmişler, (178v13-14)

ḳurb: < A. yakınlık, yakın olma

▪ dünyāda yalġuz turur, barġıl, anı ḳurb maḳāmıma keltürgil, ḳutluḳ ḳademi ʿarşġa tėgsün, (219r5-6)

ḳurbān: < A. kurban

▪ Ādem yıl sayu ḳurbān ḳılur ėrdi. Ḳayu ḳurbān ḳabūl bolsa kökdin ot kelip ol ḳurbānnı köydürür ėrdi, ḳabūl bolmasa ot kelmez ėrdi. (14v15-16)

ḳurbānlıḳ: < A.+T. kurbanlık

▪ Toḳuzunçı ḳurbānlık ėtini yėmek buyurdı, (194v18)

ḳurbet: < A. yakınlık

▪ Yūsuf munça kurbet birle miḥnet nelük tartdı, (78v5)

küffār: < A. ç. kâfirler

▪ Ol tün içinde küffār çerigiñge kirdi, sözlerin işitti, (229r7-8)

küfr: < A. küfür, imansızlık

▪ şeyṭān alḳası birle iʿtiḳād tutmaḳ kėrekmes, ḫaṭāsı köp küfr sözler hem bar, (142v8-9)

kürsī: < A. kürsü, taht; arşın altındaki gök katı

▪ Ol taḫt Mescidüʾl-Ḥarām tėñginçe ėrdi. Taḫt üze bir kürsī ėrdi, Kaʿbe tėñginçe ėrdi. (7r10-11)

laʿīn: < A. lanetlenmiş, melun

▪ Ḥikmet ne erdi? Cevāb: Mūsī eligi birle laʿīn saḳalın tutup tarttı, (T170a6-7)

laʿnet: < A. lanet

▪ Laʿnet ol melʿūn Yezīdge kim ḳılur (246v19)

levḥü'l-maḥfūẓ: < A. Allah tarafından takdir edilen şeylerin yazılı bulunduğu levha

▪ Bir kün levhüʾl-maḥfūẓda kördi, ferişteler birisi melʿūn bolġay, tėp. (8r20-21)

livāṭat: < A. erkekler arasındaki cinsî sapıklık

▪ Aymışlar: Olarda on yaraġsız iş bar ėrdi: yay birle taş atmaḳ, sebkīne atlıġ oyun, iç ton bağların kėñg ḳılmaḳ, tonuñg öñgin artın yarmaḳ, saḳız çeynemeḳ, ernek birle taş tüzge salmaḳ, ceng, sapınç urmaḳ, ḳoçḳar uruşturmaḳ, livāṭat ḳılmaḳ. (57v8-11)

maʿbed: < A. mabet, ibadet edilen yer

▪ Ebū Bekr Mübeşşere birge Muḥammedni cühūdlar maʿbediñge ėl[tti]. (189v14)

maʿbūd: < A. ibadet olunan, tapınılan

▪ Yūsuf aydı: ḳılmaġıl, men maʿbūd ermes-men, maŋga sücūd revā bolmas. (76r10-11)

maġfiret: < A. Allah'ın günahları bağışlaması

▪ Ümmetiŋniŋ tilini şehādet üze mėn yörittim, maʿrifetni maġfiretġa delīl ḳıldım. (212v11-12)

maḫfīl: < A. camilerde müezzinler için ayrılmış biraz yüksekçe yer

▪ anıŋ yaraġsız işini ḳamuġ imāmlar miḥrābda, ḳamuġ ʿālimler minberde, ḳamuġ muḳrīler maḥfilde, ḳamuġ oġlanlar mektebde munı oḳıyurlar. (82v15-17)

maḫlūk: < A. mahluk, yaratılmış olan, canlı

▪ bu maḫlūḳ işi ėrmez, bir ü bar yaratḳan ḫāliḳ işi turur, (162v8-9)

maḫlūḳāt: < A. ç. yaratılmış olanlar, canlılar

▪ Ḳamuġ maḫlūḳāt içinde ilk nikāḥ ol ėrdi, (4r13-14)

maḥrem: < A. haram

▪ Aydı: sen maŋga maḥrem ermes-sen. (T156a16)

maḥşer: < A. mahşer, kıyamette ölülerin dirilip toplanacakları yer

▪ bu sözümiz ḥaḳ turur, köŋlümiz tilimiz birle bir turur, bu iʿtiḳādımız berekātıdın ḳıyāmet küni maḥşer yėrinde bizni fużḥat ḳılmayın (202v17-18)

mālikü'l-mülūk: < A. Allah

▪ Ot ayġay: ey Mālik sen köyür tėyür-sen ammā Mālikü'l-mülūk aytur: köyürmegil. (51v14-15)

maʿṣiyet: < A. isyankârlık, asilik, suç, günah

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: (2r17-20)

maʿṣiyetlıġ: < A.+T. günahkâr

▪ sen me bu kün maʿṣiyetlıġ bir owuç bulġanuḳ ümmetiñgni bizge ısbarlağıl, (238r11)

melāʾik: < A. ç. melekler

▪ Kökdeki cümle melāʾik kėçe kündüz ravżasın (181r17)

meleʾ-i aʿlā: < A. büyük meleklerin toplandığı yer

▪ Taḳı aymışlar: Muḥammed Resūluʿllāh yanıp ʿarşġa tėgdi ėrse Meleʾ-i Aʿlā ferişteleri aydılar: (214v6-7)

melek: < A. melek

▪ Cebrāʾīl ḳanat birle sıḳadı, torḳa tėg yumşaḳ boldı. Yana uçmaḥdın bir me[lek] bir köñlek keltürdi, (70v12-13)

melekü/e'l-mevt: < A. ölüm meleği, Azrail

▪ Amārī ʿālimleri aymışlar: melekü'l-mevt ėrdi. (20r4-5)

melek-i muḳarreb: < A. (Allah'a yakınlığından dolayı) Cebrail

▪ Andın üstün maḳām yoḳ. Nebiyy-i mürsel melek-i muḳarreb tėgmes yėrge tėgdi, (211v2-3)

melekūt: < A. ruhların ve meleklerin âlemi

▪ miʿrāc tüninde ḳamuġ melekūtnı Muḥammed Muṣṭafāġa körgüzdi, (123r14-15)

melʿūn: < A. melun, lanet edilmiş

▪ Baʿżılar aymışlar: Nūḥ köñli taruḳmışda ėşgekke aydı: kirgil, ey melʿūn, tėdi ėrse İblīs-i melʿūn ėşgek ḳuḍruḳı birle tutup kimige kirdi. (24v16-18)

melʿūne: < A. (kadın için) lanetlenmiş

▪ aydı: mundın kitgil, bu melʿūne sėni öltürmesün, tėp kitti. (159r17)

mescid: < A. mescit

▪ Andaġı ḫādimler asr[ap] on ėki yaşasa mescid süpürüp çerāġ yaḳar ėrdiler. (166v7-8)

mescidü'l-ḥarām: < A. Mekke'deki Kâbe-i şerif

▪ Ol taḫt Mescidüʿl-Ḥarām tėn͡gince ėrdi. (7r10-11)

mescid-i muʿaẓẓam: < A. Kâbe-i şerif

▪ beled-i muḥarrem mescid-i muʿaẓẓam anın͡g, (189v3)

mesḫ: < A. mesh, abdesti el ile yapma

▪ anın͡g birle mesh tartar, saġ ėlig barça yaḫşılıḳnı ḳılur. (96v19)

meşʿarü'l-ḥarām: < A. haramı bildiren, anlatan

▪ meşʿarüʿl-ḥarām anın͡g, (189v4)

mevcūdāt: < A. ç. yaratıklar, yaratılmışlar, mevcut olanlar

▪ Ḫaberde kėlmiş: ḳaçan Dāvūd taġġa çıḳsa toḳsan toḳuz ḫatunı birle ḳamuġ mevcūdat cānverler yıġlaşur ėrdiler. (135v20-21)

mevlī: < A. 1) Mevla, Allah

▪ Mevlī ḳudreti birle ol ėkegünin͡g ḳuḍruḳı ḳavıştı. (4r11)

miʿrāc: < A. miraç, Hz. Muhammed'in göğe çıkışı

▪ Eger İbrāhīmni ḫalḳġa imām ḳıldım ėrse tėdim. Muḥammed Muṣṭafānı miʿrāc [kėçe]si Beytüʿl-Maḳdisda tamām peyġamberġa imām ḳıldım, (206v15-16)

muʿavvizeteyn: < A. ç. iki koruyucu

▪ Kimėrse cādūluḳdın amān tilese sūretüʿl-muʿavvizeteyn oḳısun. (66r19-20)

muʿaẓẓam: < A. muazzam

▪ beled-i muḥarrem mescid-i muʿaẓẓam anın͡g, (189v3)

muʿcize: < A. mucize

▪ Ḳıldı imān daʿvetini ḳoldılar bir muʿcize (31r18)

mūġ: < F. ateşe tapan, Zerdüşt

▪ Ançada tewe minip mūġ yetildi, anı ma tuttılar. (231v2)

muḥarrar: < A. Allah'a adanmış olan

▪ Mevlī taʿālā maŋga ʿıyāl bėrse anı muḥarrar [ḳılur]-men. (166v4-5)

muʿizze'd-din: < A. dinin izzet ve ikram edicisi, Hz. Muhammed'in lakabı

▪ İslāmġa ḳuvvet boldı, muʿizzeʿd-dīn laḳab berildi. (197r8)

muḳābele: < A. mukabele, iki şeyi müsvedde ile aslını okuyarak karşılaştırma

▪ Aymışlar: bu muḳābele İskenderiyyede ėrdi. (112v6)

muḳarreb: < A. Allah'a yakın olan, Allah'a yakın olan melek

▪ yėtmiş miŋg muḳarreb ferişteler birle yıġlayu kirdi. (237v19)

muṣḥaf: < A. Kur'an

▪ Ṭāʿat ḳılur tün kündüzün alnur sebaḳ muṣḥaf baḳa (2v6)

müʾmināt: < A. ç. müminler

▪ Müʾminīn müʾmināt cevāb aydılar: (53v8)

münācāt: < A. münacat, yalvarma, dua etme

▪ Münācāt: İlāhī, ʿÖmer Resūlni öltürgeli kėldi, (198r5)

münevvir-i kerīm: < A. ulu nurlandırıcı, Kur'an-ı Kerim

▪ Uġan İḍimiz kitāb-ı ḳadīm, Ḳurʾān-ı ʿaẓīm, münevvir-i kerīm içinde ḫaber bėrür, yarlıḳar. (65v18)

münkir ve nekīr: < Ar. ahirette suale çekecek melekler

▪ Cevāb aydı: Ḳaçan mėni defn ḳıldılar ėrse münkīr ü nekīr ʿaleyhimeʿs-selām keldiler, (11r3)

mürsel: < A. peygamber

▪ Özi muŋ͡gluġ keḏ yürekli Mevlīniŋ͡g Mürsel ḳulı (61v11)

müsülmān: < A. Müslüman

▪ Munaṣṣıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿṣiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācü'l-ümerā, muḥibbü'l-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arıġı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırü'd-dīn Tok Buġa ṣebbetehu'llāhu ʿalā dīnü'l-islām. (2r17-2v2)

müsülmānlıḳ: < A.+T. İslamiyet, Müslümanlık

▪ bir kün Ṣāliḥ peyġamber kelmişde, müsülmānlıḳ üze barġanımız bilsün tėp. (34r17-18)

namāz: < F. namaz

▪ Biri tatlıġ yıḏlar taḳı müsülmān tişiler, üçünçi közüm yaruḳı namāz içinde, tėdi. (82r21-82v1)

nebī: < A. peygamber

▪ Ḫalḳ üze yawlaḳ bağırsaḳ ėrdi belgülüg nebī (158r15)

nehy-i münker: < A. yasaklanan, meşru olmayan şeylerden kaçınma

▪ emr-i maʿrūf ve nehy-i münker anıŋ͡g, (189v4-5)

neẕr: < A. adak

▪ Taŋ͡grı ʿazze ve celle birle nezr ḳıldı, (50r2-3)

nūr: < A. nur

▪ Mevlī ʿazze ve celle Ādemni ḳamuġ körklükler birle bezedi, tişlerindin nūr balḳınur ėrdi, (7r12-13)

nübüvvet: < A. peygamberlik

▪ Nübüvvet kelmişde kėḏin, müsülmān bolu͡ng, butġa tapunma͡ng, tėdi. (31v14-15)

ortaḳ: ortak, şirk, eş benzer

▪ Ferişteler bu ḫiṭābnı işitdiler ėrse ḳaḏġuluġ bolup aydılar: İlāhī, yėr yüzinde ortak işligler, ḳan tökgüçiler yaratur-sen. (5r5-7)

perī: < F. peri

▪ aydı: mundaġ ṣıfatlıġ kürsī kėrek, kim mundaġ kürsī ḳıla bilgey? Ṣaḫrā atlıġ perī bar ėrdi, (140v19)

peyġamber: < F. peygamber

▪ Ḳamuġ peyġāmberler şerīʿatinde otġa köyürmek ḳurbānları ėrdi, bizni͡ng peyġāmber Muḥammedüʾl-Muṣṭafāġa tėgdi. (15r3-4)

peyġamberlıḳ: < F.+T. peygamberlik

▪ Ançada Cebrāʾīl Nūḥġa peyġamberlık keltürdi, (23r12-13)

rab(b): < A. Rab, Allah

▪ Yā Rabbi ʿuḳbīde men<i͡ng ümmetim>ni͡ng tenini tamuġ otıġa ḥarām ḳılsa hīç ʿacīb ü ġarīb bolmaġay. (15r11-12)

rāhib: < A. rahip

▪ Niçe kün yörüp bir otlaġ sulaġġa yėttiler, anda Baḥīrā atlıġ rāhib bar ėrdi. (189r3-4)

raḥmān: < A. merhamet eden. Allah'ın sıfatlarından biri

▪ ol raḥmānlıḳı͡ng birle meni bu ʿaẕābdın ḳutġargıl, ḳutġarmaz ėrse͡ng rahmān atı͡ngnı özü͡ngdin kitergil, tėdi. (17v11-13)

raḫmānlıḳ: < A.+T. merhamet edicilik

▪ ol raḫmānlıḳın͡g birle meni bu ʿaẕābdın ḳutġarġıl, (17v11-12)

raḫmet: < A. rahmet, esirgeme

▪ çıḳarda yana raḫmet sewünçin işitmegünçe çıkmas-men tėyür, (7r4-5)

ravża: < A. bahçe; Hz. Muhammed'in kabri

▪ ol ravża çėçeki, ol beyże çüjeki ermiş. (77v11)

rekʿat: < A. rekât

▪ Ṣāliḥ ḳopdı ėki rekʿat namāz ḳıldı taḳı duʿā ḳıldı, (37r2)

resūl: < A. resul

▪ Resūl yarlıḳadı: ol kün İsmāʿīl ėwlügi etmek bėrmiş bolsa ėrdi İbrāhīm duʿāsı berekātında bu kün Mekkede aşlıḳ ucuz bolġay ėrdi. (49v2-3)

rıżvān: < A. cennetin kapıcısı olan büyük melek

▪ İdrīs peyġāmber ʿaleyhiʾs-selām ol ʿömri üküş, dīdārı küsiş, ʿAzrāʾīlġa ḳatışġan, Rıżvān birle yanaşġan, dünyādın ḳuş tėg uçġan, tamuġġa kirip çıḳġan, ṣırāṭdın yaşın tėg kėçgen, uçmaḥ ḳapuġın açġan, özi ʿazīz arıġ ẕātlıġ Eḫnūḫ atlıġ İdrīs yalawaç ʿaleyhiʾs-selām. (19v12-16)

risālet: < A. peygamberlik

▪ Ḫaberde kelür: Nūḥḳa risālet kelmişde yüz yaşar ėrdi, (25r17)

rūḥu'l-emīn: < A. Cebrail

▪ Ün keldi: rūḥüʾl-emīn ermes-men, bir ferişte-men. (T162b14)

rūḥu'llāh: < A. Hz. İsa

▪ Törtünçileri müʾmin ėrdi, aydı: ʿĪsī Taŋ͡grınıŋ͡g ḳulı turur, yalavaç taḳı rūḥuʾllāh turur. (170r6)

rūze: < F. oruç

▪ İdrīs rūze ėrdi aġız açġu vaḳt boldı ėrse uçmaḥdın rūzī keldi, (20r7)

rūzī: < A. rızık, yiyecek

▪ yıġaçlar ve ot yėmlerni ündürüp rūzī ulaşturdı. (3v3-4)

rükūʿ: < A. rükû

▪ Bu kün namāzda yime rükūʿ bir, secde ėki bolduḳı anıñg üçün turur. (9r12-13)

ṣadaḳa: < A. sadaka

▪ Zelīḫā aydı: mālım tawarım telim turur, sadaḳa ḳılayın yėr kök tañgrısı kėçürgey, (81r20)

ṣadaḳāt: < A. ç. sadakalar

▪ olarnı yarlıḳamasam ḳurbān ayı, ramażān ayı, cumʿa ve cemāʿat, ḥac ve ʿumre, īd ve ʿarefe, zekāt, sadaḳāt, berekāt tüni ḳadar tüni ḳul huvaʾllāhu aḥad sūresi ʿaṭā bėrmegey ėrdim, (212v12-14)

ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā: < A. sefa mekânının en yüce yeri

▪ ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

ṣahābe: < A. sahabe

▪ Andın anıñg ümmeti bol tap ṣahābe ṣoḥbetin (181v13)

ṣalāt: < A. namaz

▪ Bėşinçi Mevlī taʿālā ḳamuġ ferişteler birle ümmetiñgga salāt yiberür. (194v14-15)

ṣalavāt: < A. Hz. Muhammed'e edilen dualar

▪ Bu ol er turur kim anıñg ümmetinde biregü bizge eyerse ve ʿömrini bāṭıl iş birle kėçürse bir zamān peşīmān bolsa taḳı bir yolı Muḥammedge ṣalavāt yiberse İḍi ʿazze ve celle ḳamuġ ḳılmışın kėçürüp yazuḳların yarlıḳar. (184r17-19)

ṣamed: < A. ulu, daim Allah

▪ Yūsuf aydı: sėn ṣanemdin uwtanur-sėn, men ṣameddin neteg uwtanmaġayın. (83r2)

ṣanem: < A. put

▪ Yūsuf aydı: sėn sanemdin uwtanur-sėn, men ṣameddin neteg uwtanmaġayın. (83r2)

ṣāniʿ: < A. yaratan, yaratıcı, Allah

▪ ʿĪsīniŋ̑ suʾāli ṣunʿda ėrdi, bėrdi, Mūsīniŋ̑ suʿāli sāniʿde ėrdi, bėrmedi. (123r11-12)

saw/vçı: elçi, peygamber, kitabı olmayan peygamber

▪ Sawçı İsḥāḳ oġlı tėp bu atnı alġan Yaʿḳūb ol (61v6)

secde: < A. secde

▪ Yaʿḳūb yalavaç oġlanları birle Mevlī taʿālāġa şükr secdesin kėltürdiler, ol secde İḍige ėrdi. (107r10-11)

selām: < A. selam

▪ İbrāhīm aydı: selām saŋ̑a ey ata, men kitdim ėrse terk rüzgārda seni İḍidin yarlıḳatu ḳolġay-men. (39r19-20)

semāʿ: < A. sema, müzik esnasında dönerek icra edilen zikir ve ayin

▪ Oyun, kültgü, semāʿ, ġazel tıŋ̑laġan ḳulaḳlarġa eritmiş ḳurġuşun ḳoyġuları. (249r14-15)

ṣevāb: < A. sevap

▪ üç tekbīr birle, ṣevāb artuḳ bolsun, tėp tört tekbīr birle namāz ḳıldı. (19v2)

ṣırāṭ: < A. Sırat köprüsü

▪ İdrīs peyġāmber ʿaleyhiʾs-selām ol ʿömri üküş, dīdārı küsiş, ʿAzrāʾīlġa ḳatışġan, Rıżvān birle yanaşġan, dünyādın ḳuş tėg uçġan, tamuġġa kirip çıḳġan, ṣırāṭdın yaşın tėg kėçgen, uçmaḥ ḳapuġın açġan, özi ʿazīz ornı eḍiz arıġ ẕātlıġ Eẖnūḥ atlıġ İdrīs yalawaç ʿaleyhiʾs-selām. (19v12-16)

siccīn: < A. cehennemde bir vadi

▪ kirip çıḳarġınça arıġsız cānı siccīnḳa ulandı. (248v12)

sidre: < A. yedinci kat gökte bulunan makam

▪ Sidredin ḳanat toḳıp inip öwürdi. (51v11)

sidretü'l-müntehī: < A. arşın sağ yanında ötesine hiçbir yaratığın geçemeyeceği ağaç

▪ anı Macar ḳabīlesige muḳar<rer> ḳılmışlar yaʿnī sidretüʾl-müntehīniñg yıġaçlarınıñg mīveleri ol endāzelıġ turur, (209r7-8)

sifāḥ: < A. zina, gayrimeşru ilişki

▪ bilsünler kim nikāḥ turur sifāḥ ėrmes. (192v1)

siḥr: < A. sihir, büyü

▪ kim Mūsī tayaḳı Firʿavn saḥaresi birle ḳıldı, bir ʿaṣā aymaḳı birle ḳamuġ küfr ü sihr ü ṭuġyān yoḳ yoḍun boldı. (238r6-7)

sīn: < A. doğal büyü

▪ Aymışlar: Cebreʾīlniñg altı miñg ḳanatı bar, tamāmı sīn, zümürrüd birle yinçü, gevher birle ḳızıl yāḳūt birle muraṣṣaʿ ʿālem içinde derece bėrgey. (209v10-11)

ṣiyām: < A. oruç

▪ zekât ve ṣiyām anıñg, (189v4)

sökünç: lanet, bela, felaket

▪ Bizge sökünç ėmgek içre ḳalmadı hīç ṭāḳati (22v12)

ṣuleḥā: < A. ç. salahiyeti ve hakkı olanlar, salihler

▪ ʿulemā ve ṣuleḥā boldılar, Tevrītni ẓāhir oḳıyur boldılar, (120v11)

ṣunʿ: < A. yaratma, kudret

▪ Taḳı cevāb: İbrāhīmniñg, ʿĪsīniñg suʾāli sunʿda ėrdi, bėrdi, (123r11-12)

ṣūr: < A. kıyamette İsrafil'in üfleyeceği boru

▪ bir ayaḳı ilge[ri] bir ayaḳı artḳarı ṣūrnı aġzıġa ḳoyup yoḳaru kökge baḳıp ürgelü turur. (177r11-12)

sūre: < A. sure

▪ Mevlī taʿālā tėgme sūre sayın bir ferişte ıḍdı, (119r19-20)

sūretü'l-ʿasr: < A. Kur'an'ın 103. suresi

▪ Kimerse öwkem öçsün tėse sūretüʿl-ʿasrnı oḳusun. (66r17-18)

sūretü'l-bakara: < A. Kur'an'ın 2. suresi

▪ Kimėrse oġrılardın ḳurtulayın tėse sūretüʿl-baḳaranı oḳusun. (66r14-15)

sūretü'l-enfāl: < A. Kur'an'ın 8. suresi

▪ Kimerse nifāḳ köñglümdin çıḳsun tėse sūretüʿl-enfālni oḳusun. (66r16-17)

sūretü'l-enʿām: < A. Kur'an'ın 6. suresi

▪ Kimėrse ḳaḍġu köñglümdin çıḳsun tėse sūretüʿl-enʿāmnı oḳusun. (66r15-16)

sūretü'l-iḫlāṣ: < A. Kur'an'ın 112. suresi

▪ Kimerse küfr ü şirk mendin kitsün tėse sūretüʿl-iḫlāṣnı oḳusun. (66r18-19)

sūretü'l-muʿavvizeteyn: < A. Kur'an'ın 110 ve 113. sureleri

▪ Kimėrse cādūluḳdın amān tilese sūretüʿl-muʿavvizeteyn oḳısun. (66r19-20)

sübḥāna'llāh: < A. Allah'ı her türlü insani kusur, ayıp ve eksiklerden tenzih ederim, manasında şaşkınlık bildiren ifade

▪ aydılar: Sübḥānaʿllāh bu barı ādemī ėrmes (86r18)

sücūd: < A. secde etme

▪ Yūsuf aydı: ḳılmaġıl, men maʿbūd ermes-men, mañga sücūd revā bolmas. (76r10-11)

s̱ülsün s̱elāse: < A. Hristiyanlıkta üçleme

▪ baʿżılar ilāh tėdiler, baʿżılar s̱ülsün s̱elāse. (170r2)

sünnet: < A. sünnet

▪ Ol ėrnekni kötrüp şehādet kelimesin aymaḳ ādem oġlanlarıġa sünnet ḳaldı. (7r18-19)

sünnī: < A. sünnet ehli

▪ Yoḳ, tėse kāfir bolur, ḳudreti bar tėse sünnī turur. (218r9)

şarāb-ı ṭuhūr: < A. dinî esaslara uyan saf şarap

▪ Ġılmān ve vildān, şarāb-ı ṭahūr tutḳaylar, (202r11)

şefāʿat: < A. şefaat, biri için af dileme

▪ Yalbarıp Ḥaḳdın şefāʿat satḳun alġan Muṣṭafā (2r10)

şehādet (1): < A. şehadet, bilinen bir şeyi ifade ve ikrar etme

▪ Yarlıġ kėlgey: yā Muḥammed nelük ḳabūl ḳılmas-men, tilinde şehādet köŋglinde taṣdīḳ mü yoḳ. (191v13)

şehādet (2): < A. şehitlik

▪ Ḥasan rażiyaʾllāhu ʿanhu şehādet sözleri (242r19)

şehīd: < A. şehit

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām yana yandı, şehīd derecesin beyān ḳıldı, (225r11)

şerīʿat: < A. şeriat, din kaideleri

▪ Dīn şerīʿat rāyetini ʿāli ḳılġan Muṣṭafā (2r8)

şerīk: < A. ortak koşma

▪ Yūsuf aydı: ḳamuġnı yaratġan bir Allāh turur, mülki içinde şerīk yoḳ, mülkiŋge zevāl yoḳ. (72v17-18)

şer(r): < A. şer, hayırlı olmayan, kötü

▪ Eyyūb aydı: Mevlī taʿālā mėni seniŋ̂ şerriŋ̂gdin küdezsün. (T161a6-7)

şeyāṭīn: < A. ç. şeytanlar

▪ Āṣafġa kėŋ̂geşti yana şeyātīnġa aydı: (149v14)

şeyẖ: < A. şeyh

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Ḳaçan Şeyẖ Şiblī dünyādın bardı ėrse tüş körüp suʾāl ḳıldılar, (11r1-2)

şeyṭān: < A. şeytan

▪ Yaʿnī ḳan ādemīniŋ̂ teninde neteg yörüse şeyṭān andaġ yöriyür. (9v16-17)

şirk: < A. müşriklik, Allah'a ortak koşma

▪ Kimerse küfr ü şirk mendin kitsün tėse sūretüʾl-iẖlāṣnı oḳusun. (66r18-19)

şubbān: < A. genç erkekler

▪ Üküş er aygu selāmlar tört yārıġa ve toḳuz ḫatunıġa ve iki ʿammıġa seyyidā şubbān-ı ehlüʾl-cenneti teşrīflıġ oġlanlarıġa rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn. (2r15-17)

şükr: < A. şükür

▪ İblīsni kördiler, secde ḳılmadın turup turur, şükr tėp sewünmişde yana bir secde keltürdiler. (9r11-12)

şükrāne: < A. şükran alameti, iyilik bilme

▪ tėweler uylar soyup şükrāne bėrdiler. (132r7)

taʿālā: < A. yüce, ulu bk. **Ḫaḳ, Mevlī, Teŋ̂ri**

ṭāʿat: < A. taat, ibadet

▪ Munaşşıf sözi: Baʿd-ez: Bu kitābnı tüzgen, ṭāʿat yolında tizgen, maʿşiyet yābānın kezgen, az azuġluġ, köp yazuḳluġ, Ribāṭ Oġuzluġ Burhān oġlı ḳāżī Nāşır settaraʾllāhu ʿaybehu ve

raḥīma şaybehu andaġ aytur: bėgimiz, emīr-i ecell, tācüʾl-ümerā, muḥibbüʾl-ʿulemā, bėgler uruġı, yigitler arığı, uluġ atlıġ, ḳutlıġ ẕātlıġ, yaḫşı ḳılıġlıġ, islām yarıġlıġ, munlıġ sınlıġ, müsülmān dīnlıġ, ādemīler inançı, müʾminler küvençi, himmeti biyik, ʿaḳlı yitik Nāṣırüʾd-dīn Tok Buġa ṣebbetehuʾllāhu ʿalā dīnüʾl-islām. (2r17-2v2)

taḥiyyāt: < A. hayır dualar; namazın ka'delerinde okunan ''ettehiyyatü'' duası

▪ evvelġı şerīʿatda pād-şāhlarġa taḥiyyat ṭarīḳı birle ėrdi, (107r13-14)

taḳdīr: < A. takdir, yazgı

▪ Taḳdīr andaġ ḳıldım; ḳamuġ tınlıġlarnıŋ cānın saŋa aldurġay-men. (5v21)

taḳdīs: < A. yüce ve mukaddes tutma

▪ tehlīl ve taḳdīs anıŋ, (189v5)

tamuġ: cehennem

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalḳ yaratdı. (4r8-9)

tamuġluḳ: cehennemlik

▪ taŋrılarımızını söker, atalarıŋız ḳamuġ tamuġluḳ tėyür, (232v8)

Taŋrı: Tanrı, Allah

▪ Taḳı bir muʿteber tefsīrde keltürmiş: tėdüki murādı ol ėrdi: ''Bu kün Taŋrı ferişteleri ḳavī turur. (9v10-11)

Taŋrılıḳ: tanrılık

▪ Ḥikmet: Nemrūdġa ol ḳıyınlar anıŋ üçün ėrdi kim tört yüz yıl taŋrılık daʿvī ḳıldı. (44v16-17)

ṭavāf: < A. tavaf, etrafını dolanma

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām Mekkege kirdi, Kaʿbeḳa ziyāret ḳıldı, ṭavāf ve ʿumre keltürdi, ḳurbānlar ḳıldı. (226v10)

tefsīr: < A. tefsir, şerh

▪ Aydı: ṣavāb taḳı dürüst tefsīr ol turur kim beyān ḳılalın͡g. (145v7-8)

tehlīl: < A. İslam'da tevhidi ifade eden ''la ilahe illallah'' sözünü tekrarlama

▪ tehlīl ve taḳdīs anın͡g, (189v5)

teḳaddüs: < A. mübarek ve muhterem olma

▪ Biz tesbīḥ ü tehlīl ü teḳaddüs ḳılġanlardın alıp yėr mülkini anlarġa mu bėrür-sen. (5r7-8)

tekbīr: < A. ''Allahu ekber'' demek

▪ üç tekbīr birle, ṣevāb artuḳ bolsun, tėp tört tekbīr birle namāz ḳıldı. (19v2)

temcīd: < A. ululama, yüceltme

▪ temcīd ve tesbīḥ anın͡g, (189v5)

tersā: < F. Hristiyan

▪ Bu ol ʿalāmet ėrdi kim ḳamuġ tersā ve cühūdlar Resūl çıḳarınġa muntaẓır ėrdiler. (183v15)

tesbīḥ: < Allah'ı övme

▪ Tesbīh ayurda ḫoşlanıp ınçıḳlanur yaşı aḳa (2v7)

tevbe: < A. tövbe

▪ Zelīḫāġa tevbe öğretti ve aydı: ey Yūsuf belāġa ilindin͡g ėrse ṣabr ḳılġıl eḍgü atın͡g çıḳsun. (85r3)

tevhīd: < A. tevhit, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak

▪ Resūl kelime-i [tevḥīd] ḳıldı. (197r4-5)

tevrīt: < A. Tevrat

▪ Cuhūd aydı: vaʿllāhī kim Tevrīt içinde mundaġuḳ oḳıdım tėp īmān keltürdi. (67v6-7)

tevrīt-ḫᵛān: < A.+F. Tevrat okuyan

▪ Ḫadīce Tevrīt-ḫᵛān ėrdi, özi tėtik ėrdi, (186v17)

teyemmüm: < A. teyemmüm

▪ Su [yo]ḳında teyemmüm revā ėrmes ėrdi, (213r5-6)

ṭılısm: < A. tılsım, olağanüstü kuvvet ve tesir

▪ ṭılısm birle öwrülür ėrdiler, ağızlarından ot çıḳar ėrdi. (141r1)

tilāvet: < A. Kur'an'ı güzel sesle ve kaideli okuma

▪ tilāvet-i Ḳur'ān anıŋ͡g, (189v4)

ṭūbī: < A. cennetteki Tuba ağacı

▪ Aydı: miŋ͡g yıl ṭūbī yıġaçında ḳondum. (33r15)

uçmaḫ: cennet krş. **uştmaḫ**, **uşmaḫ**

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḫ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiŋ͡ge ilingen, yaruḳ uçmaḫdın aḍrılġan, ḳaraŋ͡gġu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

ufḳ-ı aʿlā: < A. ruh makamının son mertebesi

▪ Mekkedin Beytüʿl-Maḳdisġa Beytüʿl-Maḳdisdin kökge, kökdin ufḳ-ı aʿlāġa ufḳ-ı aʿlādın sidretüʿl-müntehīġa, sidretüʿl-müntehīdin Ḳābe Ḳavseyngа, Ḳābe Ḳavseyndin oyaġ ḥālinde cānı sırrı birle tün içinde yana kėltürdiler (218r1-3)

uġan: Allah, kadir

▪ Yėtti tün sekkiz kün içre yoḳ yodun ḳıldı Uġan (29r8)

ʿ**ukbī**: < A. ahiret

▪ Aydılar: İlāhī, bizge dünyā kerekmez, ʿukbī kerekmez, bizge sen kerek-sen. (10v17-18)

uluġluḳ: ululuk, büyüklük

▪ Bir niçe ʿizzet, ḥürmet, uluġluḳ sėn sürdüŋ͡, (127r2-3)

ʿ**umre**: < A. umre

▪ olarnı yarlıḳamasam ḳurbān ayı, ramażān ayı, cumʿa ve cemāʿat, ḥac ve ʿumre, ʿīd ve ʿarefe, zekāt, ṣadaḳāt, berekāt tüni ḳadar tüni ḳul huvaʾllāhu aḥad sūresi ʿaṭā bėrmegey ėrdim, (212v12-14)

ʿ**umretü'l-ḳażā**: < A. kaza umresi

▪ ʿUmretüʾl-Każā

üstād: < F. üstat, hoca krş. üstād

▪ on tört oġlı ḳızı üstād ḳatında sarāy içinde olturup kitāb oḳıyur erdiler. (T159a11-12)

uşmaḥ: cennet krş. **uçmaḥ, uştmaḥ**

▪ Yana uçmaḥġa kivürdi ėrse uçmaḥġa ėrklig boldı, (4v6-7)

uştmaḥ: bk. **uçmaḥ**, **uşmaḥ**

▪ yana aydı: meni uştmaḥġa kiwürseŋ͡ niʿmetlerin körsem. (20v5-6)

ʿ**uzlet**: < A. inziva

▪ Maʿnī ol bolur: Süleymān ėlgi birle aṭlarnıŋ͡ aḍaḳların, boyunların sıyup ʿuzlet üçün vaḳf ḳıldı. (140v7-8)

ümmet: < A. ümmet

▪ [ve taḳı] biz muŋ͡gluġlarnı Muḥammed Muṣṭafā̆ġa ümmet ḳılıp [aḍın ümmetler]din artuḳ ḳıldı. (1v9-10)

vacib: < A. yapılması gerekli olan, vacip

▪ Körk zekātın birge vācib ḳolsa körkniŋ͡ bayıdın (83r17)

vaḫy: < A. vahiy, Allah tarafından peygamberlere gönderilen emir

▪ sėniŋ̑ ḳoynuŋ̑ġa kirgende vaḫy kėlgey peyġamberlıḳ tėgürgey. (187r1)

va’llāhi: < A. Allah’a ant olsun ki

▪ Cuhūd aydı: vaˈllāhī kim Tevrīt içinde mundaġuḳ oḳıdım tėp īmān keltürdi. (67v6-7)

va’llāhu aʿlem: < A. Allah bilir

▪ namāzda taptılar, aḍaḳlarıġa [tüşdiler,] ʿöẕrler ḳolup īmān kėltürdiler, ağırlap ėlge kivürdiler. Vaˈllāhu aʿlem. (161r4)

va’llāhu aʿlem bi’ṣ-ṣavāb: < A. doğrusunu Allah bilir

▪ İlāhī andaġ kim Muḥammed Resūluˈllāhnıŋ̑ dōstluḳın dünyāda bizge kerāmet ḳıldıŋ̑ ḳıyāmet küni anıŋ̑ şefāʿati birle müşerref bolmaḳ biz żaʿīflarġa rūzī ḳılu bėrgil. Vaˈllāhu aʿlem biˈṣ-ṣavāb. (200v16-17)

va’llāhu ekber: < A. yüce Allah’a ant olsun ki

▪ Resūl ʿaleyhiˈs-selām aydı: kerekmez kim bular Medīnege barsalar vaˈllāhu ekber Medīnege barsalar biz me barıp sançışur-miz, (224r12-13)

vaʿẓ: < A. vaaz, dinî öğüt

▪ Ḫaberde kelür: Mūsī yalavaç her künde Benī İsrāʾīlni yıġıp mi[nberġa] aşıp meclis tutar ėrdi, vaʿẓ ve naṣīḥat aytur ėrdi. (124v11-12)

vebāl: < A. vebal, günah

▪ Kim sewmese vebāl ol (78v19)

vesvese: < A. vesvese, kuruntu

▪ vesvese birle uçmaḥdın çıḳarmaḳġa oġradı. (11r13)

vird: < A. muayyen vakitlerde söylenmesi gerekli olan Esma-yı Hüsna

▪ Aymışlar: namāz ḳażā bolmadı, ammā oḳıyur virdi bar ėrdi, ol fevt boldı. (140v2)

vucūb: < A. vacip ve lüzumlu olma

▪ Mevlī taʿālā yarlıḳar: Laʿall ve ʿasa İḍi ʿazze ve celledin vucūbḳa bolur. (T174b11-12)

yalav/waç: peygamber

▪ Toġmadı andın yalavaç yalġuz ėrdi Muṣṭafā (47v18)

yalav/waçlıḳ: peygamberlik, risalet

▪ Yana aymışlar: ʿAzīz-i Mıṣrīni kördi. Yana aymışlar: köŋ͡glindeki yalavaçlık ėrdi. (83r9)

yazuḳ: günah, suç

▪ Yazuḳ maʿṣiyet üküş ḳıldılar. (5r2-3)

zāhid: < A. zahit, sofu

▪ Ṭālūt kirdi kimerse tapmadı, maŋ͡ga küler mü-siz? tėp ḳamuġ zāhidlerni öltürdi, bir zāhid ḳaldı. (134r8-9)

zāhide: < A. dindar kadın

▪ Hüdhüd atlıġ ḫatunı bar ėrdi, yawlaḳ arıġ zāhide ėrdi. (152r10)

z̲ākir: < A. zikreden, anan, hatıra getiren

▪ taḳı ḳamuġ ḳuşlardın tawuḳ zākirrak turur. (55r21)

zānī: < A. zina eden

▪ bir ançasın zānī bildim, (212r21-212v1)

z̲ebāḥ: < A. kurban

▪ Kaʿbeniŋ͡g taşın taşıp ḳurbān ḳılġan ol zebah (47v16)

z̲ebīḥ: < A. kurban edilen

▪ Ḳıṣṣa-i Z̲ebīḥ İsmāʿīl ʿAleyhiʾs-selām ʿUlemālar arasında iḫtilāf bar, z̲ebīḥ İsmāʿīl mü ya İsḥaḳ mu? ʿArab ḳamuġ aytur: z̲ebīḥ [İsmāʿīl] turur. (49v10-12)

zebūr: < A. Zebur

▪ Yaʿnī ḥamd u ṣenā ol İḍi ʿazze ve celleġa kim maŋ͡ga Zebūr atlıġ kitāb bėrdi, (210v1-2)

zekāt: < A. zekât

▪ Yaʿnī meni ḳutluġ yaratġusı ḳayda ėrse taḳı maŋ͡ga namāz fermānladı, mālım bolsa zekāt buyurdı tirig barımça. (169v18-19)

zındīḳ: < A. zındık, münkir

▪ muvāfıḳdın ve münāfıḳdın ve ṣıddīkdın ve zındīkdın bėlgülüg bolsun tėp. (218v2-3)

ẕikr: < A. zikir, anma, yâd etme

▪ ulaşu ẕikr ü tesbīḥ birle bolur, (55r21)

zinā: < A. zina

▪ Mevlī taʿālādın yarlıġ kėlür: dünyāda zinā tanuḳluḳı tört ėrdi, (200v3)

zühd: < A. züht, sofuluk

▪ ʿİlm ü faẓl u zühd ü cūdı vü ders ü ʿameli (19v18)

ẕü'l-celāl ve'l-ekrem: < A. kerem ve ululuk sahibi, Allah

▪ Circīs aydı: yā Ẕuʿl-Celāl veʿl-Ekrem öz faẓlıŋ͡ġ [birle] maŋ͡ga raḥmet ḳılġıl, (163v2-3)

ẕü'l-fiḳār: < A. Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıç

▪ Ẕüʿl-fiḳār aldı, aṭlandı, meydānġa kirdi, (226v17)

2.2.8.24. Politika

ʿ**ahd**: < A. ant, yemin, verilmiş söz, anlaşma

▪ Yaʿḳūb aydı: maŋ͡ga ḫaṭ bėriŋ͡ġ kim İbn Yāminġa yawuz sanmaġay-siz ve biziŋ͡ġ Mevlī taʿālā birle ʿahd ḳılıŋ͡ġ. (94v9-10)

alalıḳ (2): uyuşmazlık, muhalefet

▪ taŋ͡grılarımızını söker, atalarıŋ͡gız ḳamuġ tamuġluḳ tėyür, aramızda alalıḳ kemişti, (232v8)

amān: < A. güvence, emniyet

▪ Kimėrse cādūluḳdın amān tilese sūretüʾl-muʿavviẕeteyn oḳısun. (66r19-20)

berāʾet: < A. temize çıkma, aklanma

▪ Mevlī icābet ḳıldı, aʿrābīġa altmış oġul bėrdi, bedel-i berāʾet ḳıldı. (79v19)

berāt: < A. imtiyaz fermanı

▪ kim bir ʿāfet tėgse sendin yime maḥrūm ḳalsa-miz, özi berat keltüre turur, (242v18-19)

beyʿ-i ittifāḳ: < A. satış sözleşmesi

▪ beyʿ-i ittifāḳ dürüst bolsun tėp. (10r10)

beyʿat: < A. anlaşma, sözleşme

▪ altınçı Resūlġa beyʿat ḳılmışdın soŋ͡g ėlgimni uvut endāmġa tėgürmedim, (201v8)

beytü'l-māl: < A. maliye hazinesi

▪ Ėki yarım yıl ḫalīfe erdi, künde ėki yarmaḳ beytüʾl-māldın nafaḳası erdi, (238v14)

cāsūs: < A. casus

▪ Mūsī on ėki kişini olarġa cāsūs ıḍdı, (117v8-9)

dād: < F. adalet

▪ Ammā Yūsuf ėrklig boldı ėrse raʿiyyetge dād ʿadl ḳıldı, (92v12-13)

daʿvī: < A. iddia, dava, hak

▪ Ḥikmet: Nemrūdġa ol ḳıyınlar anıŋ͡g üçün ėrdi kim tört yüz yıl taŋ͡grılıḳ daʿvī ḳıldı. (44v16-17)

debristān: < F. büro, kalem odası

▪ lā-cerem ḳıyāmetġa tegi imāmlar miḥrābda, ḳarılar dūrda, oġlanlar debristānda munı oḳurlar (193r19-20)

dīvān: < A. divan, mecmua; büyük meclis

▪ Mevlī taʿālā ʿÜzeyr atını yalavaçlar dīvānındın çıḳardı, şıddīḳlar dīvānında bitidi. (166r17)

encümen: < A. meclis, topluluk

▪ yol keser-siz, arḳışnı urup mālların alur-siz, encümende olturup ḫalḳnı ḫoş ḳılur-siz. (59r3)

erk: güç, kuvvet, yetki

▪ Ferişte aydı: bu işke erkim yoḳ, İḍidin destūr ḳolayın, tėdi. (20r18-19)

erkān: < A.ç. esaslar, şartlar

▪ Cuhūdlar Beytüʾl-Maḳdisġa ḥac erkānın kėltürür ėrdiler ammā lebbeyk ayturda tėyür ėrdiler. (203v21-204r2)

fermān: < F. ferman, emir

▪ ʿAzrāʾīl aydı: yā Resūlaʾllāh men seniŋ̂ yastuḳuŋ̂da olturġandın berü İḍi ʿazze ve celledin yėtmiş yolı fermān yetildi, (237v6-7)

gile: < F. şikâyet

▪ ʿÖmer bildi kim Resūlġa barıp mendin gile ḳılur. (195r5-6)

ḫarāc: < A. haraç, vergi

▪ Cevāb: ʿAbduʾllāh ʿAbbās raẕiyaʾllāhu ʿanhu aytur: Rūm [meliki] Mıṣr melikige ėlçi yiberdi kim bizge ḫarāc bėrgil ve atımızġa sikke urġıl. (87v14-15)

ḫaşem: < A. tebaadan olan, maiyet halkı

▪ Melik haşemi birle aṭlandılar, sın başıġa keldiler. (163r4)

ḥazar: < A. barış, sulh

▪ telim ḥaḳlar bizi‿ŋ üze vācib ḳıldı‿ŋ, seferde ḥażarda. (193r9-10)

ḫazene: < A. vergi, haraç

▪ Muḥammed bin Müslim aydı: men seni‿ŋ emikdaşı‿ŋ Muḥammed bin Müslim-men. Nė işke keldi‿ŋ? tėse aydı: ey [Kaʿb], Muḥammed bizdin ḫazene ḳola turur, (227v8-9)

ḥükemā: < A. ç. hâkimler

▪ ėl ḳan astında ḳaldılar, ḳorḳup ʿāciz boldılar. Hükemā aydılar: (168r21)

ḥükm: < A. hüküm, emir

▪ Ḳavluhu taʿālā: Ḥükm, ḳażā, buyruḳ, tıyıġ Allāhnı‿ŋ turur. (88v13)

iḫtilāf: < A. ihtilaf, uyuşmazlık

▪ Ammā Ḥavvā yėr yüzinde mü yaratıldı ya uçmaḥda mu ʿulemālar arasında iḫtilāf bar. (8r18-19)

iḳālet: < A. iki tarafın isteğiyle alışveriş mukavelesini bozma

▪ Satıġdın peşīmān boldı, satıġ bozġalu tėgdi, iḳālet tiledi, icābet bolmadı, (77v11-12)

ittifak: < A. ittifak, uyuşma, anlaşma

▪ Yana dellālni ketürdiler uçmaḥnı körgüzdi, beyʿ-i ittifāk dürüst bolsun tėp. (10r9-10)

ḳıdve: < A. uyulacak, iktida olunacak insan

▪ ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

meclis: < A. meclis, toplantı

▪ Tal yıġaçlar minberinde ṭūtī ḳuş meclis tutar (68v5)

muʿāmelet: < A. anlaşma

▪ Bėşinç cevāb: bu ḳışṣada üç ḥāl bar; rāḥatda, emgekde, Mevlī ṭāʿatinde ḫalāyıḳlar arasında eḍgü muʿāmelet ḳılmaḳ, kėn̂glikde tarlıḳda elig açuḳ tutmaḳ. (66r7-9)

muḫālif: < A. muhalif, uymayan, zıt

▪ şarṭ<ġa> muḫālif bolmaḳını revā körmedi, ḥīle ḳıldı, (20v9)

mülket: < A. saltanat

▪ Tilde ḥüccet tende ḫıdmet ḳolda mülket ḳamçısı (137r11)

naṣb: < A. bir memuriyete veya hizmete atama, tayin

▪ vilāyetlerni olarġa tapşurdı, tėgmesini bir işke naṣb ḳıldı. (137v4)

orunduḳ: taht

▪ ʿŪd yıġaçından bir orunduk ėttiler, (T154b18-19)

salṭanat: < A. saltanat

▪ kördi kim salṭanat taḫtı üze olturur, (150r4)

ṣulḥ: < A. kurtuluş

▪ Andaġ ėrse bu ne ḫorluḳ turur, biz körer-miz, bu ne ėmgek turur biz tartar-miz, bu sulḥnı bu şarṭnı nelük ḳabūl ḳılduḳ. (226v1)

tebaʿ: < A. tebaa, birinin hükmü altında bulunan

▪ Rāhib aydı: ehl ol turur, sizler ḳamuġ tebaʿ sizler turur-siz, (189r13)

2.2.8.25. Savaş, Ordu

Savaş

busuġ: pusu, tuzak

▪ barıp bir temāşā ḳılalın̂g tėp bu tıltaġ birlen Semdūnnı busuġ yėrge kėltürdi, (140r5)

ceng: < F. savaş, vuruşma

▪ Aymışlar: Olarda on yarag̊sız iş bar ėrdi: yay birle taş atmaḳ, sebkīne atlıġ oyun, iç ton bag̊ların kėn̊g̊ ḳılmaḳ, tonun̊g̊ ön̊g̊in artın yarmaḳ, saḳız çeynemeḳ, ernek birle taş tüzge salmaḳ, ceng, sapınç urmaḳ, ḳoçḳar uruşturmaḳ, livāṭat ḳılmaḳ. (57v8-11)

feṯḥ: < A. fetih

▪ [Ol] kün Resūlḳa üç sewünçler cemʿ boldı, tėdi, Caʿfer-i Ṭayyār kėlmeki, ėkinç feṯḥ-i Ḫayber, üçünç Rūm ġalebesi Farsḳa. (226v11-12)

ġāret: < A. çapul, yağma

▪ tört sın̊g̊ardın ol bāzārḳa kelip satıġ ḳılur erdiler, an̊g̊a kirdiler, mālların ġāret ḳıldılar. (225r13-14)

ḥamle: < A. hamle, saldırı

▪ On böri kelip Yūsufnı ḳapsamış, helāk ḳıġu tėg ḥamle ḳılurlar. (69r3)

ḥarb: < A. harp, savaş

▪ ataların̊g̊ızın̊g̊ ʿAmāliḳa atlıġ düşmenleri bar, olar birle ḥarb ḳılın̊g̊, sizlerge nuṣret bėreyin. (117v1)

hezīmet: < A. bozgun, yenilme

▪ Yana bir melik birle yaġılaştı, sançıştılar. Ol melik hezīmet boldı, öltürdi. (178r3)

körgü: gösteri, tatbikat

▪ baʿżı aymışlar islām keltürgeli oġradı ammā öz mülki zevāl bolmaḳdın ḳorḳtı, çerigin sınamış bolup körgü urdı, (230r9-10)

sançış: savaş, dövüş

▪ Sançış künleri toḳuştı ėrse kāfirler aydılar: (225r3)

sançışsız: savaşsız, dövüşsüz

▪ Yarındası kün [Resūl] ʿaleyhiʾs-selāmnıŋ̑g̑ ṣaḥābeleri sançışsız ġanīmet aldılar, (229v9-10)

sapınç: vuruşma, savaş

▪ Aymışlar: Olarda on yaraġsız iş bar ėrdi: yay birle taş atmaḳ, sebkīne atlıġ oyun, iç ton baġların kėŋ̑g̑ ḳılmaḳ, tonuŋ̑g̑ öŋ̑g̑in artın yarmaḳ, saḳız çeynemek, ernek birle taş tüzge salmaḳ, ceng, sapınç urmaḳ, ḳoçḳar uruşturmaḳ, livāṭat ḳılmaḳ. (57v8-11)

sefer: < A. sefer, savaş

▪ Fāyide: Muḥammedni işçi yumuşçı atap sefer ėmgekin tartturup yana arḳış uluġınġa munı eḍgü tutġıl, (187v13-14)

toḳuş: savaş, dövüş

▪ İḍi ʿazze ve celle maŋ̑g̑a on oġul bėrse ḳamuġ saz silāḥ alıp toḳuş küni meniŋ̑g̑ öŋ̑g̑ümde tursalar anı körsem birini ḳurbān ḳılġay-men, tėdi. (50r4-6)

ẓafer: < A. zafer

▪ törtünçi ḳayu düşman üze nuṣret tilese zafer bėrgil, (151r2)

Asker, Savaşçı

aḳın: asker

▪ kāfirlerni aḳın tėg ḳavdı. (223v19)

alp: alp

▪ Yaʿḳūb yalawaç yawlaḳ ḳavī köŋ̑g̑ül[lüg], alp yüreklig, küçüŋ̑g̑e küwenür ėrdi. (61v13-14)

aṭ/tlıġ: süvari, atlı

▪ Firʿavnnıŋ̑g̑ öŋ̑g̑inde ḳırḳ miŋ̑g̑ yaraġlıġ atlıġ ėr, yana ḳırḳ miŋ̑g̑ yaraġlıġ piyāde turdılar. (112v5-6)

çerig: asker; ordu

▪ Ançada çerigge tėŋgleyü bir taġnı başı üze kötrüp çerig tepesiŋge urġalı oġradı ėrse Mevlī taʿālā hüdhüd ḳuşġa ilhām bėrdi, (28v11-12)

çeriglig: askeri, ordusu olan

▪ Bu sözge bir ay kėçmişde kėḏin ʿUmlāḳ Yaʿḳūbġa bitig ıḏdı, ol bitigde bu erdi: bu bitig ʿUmlāḳ ʿUmlāḳıdın melikler melikidin cabbārlar ca[bbārıdın] uluġ mülklüg, uluġ çeriglig ʿUmlāḳdın ol zelīl, ḥaḳīr, faḳīr Yaʿḳūbġa tėgsün, (63r21-63v2)

leşker: < F. asker

▪ Boyun sunmadılar. ʿÖmer islāmġa kirmek birle müsülmānlık küçlendi, leşker yıġıldı, (203r17)

müşīr: < A. komutan

▪ yanındaġı Yanaġ mülkinde ınaġ, özinge müşīr, özinge vezīr Mıṣr ʿazīzi Ḳaṭġīr. (75v21-76r1)

piyāde: < F. piyade, yaya

▪ Firʿavnnıŋ öŋginde ḳırḳ miŋ yaraġlıġ aṭlıġ ėr, yana ḳırḳ miŋ yaraġlıġ piyāde turdılar. (112v5-6)

yadaġ: yaya, piyade krş. **yayaġ**

▪ Yol körmişi yoḳ, yaḏaġ yörimişi yoḳ erdi. (T170b17)

yayaġ: yaya, piyade krş. **yadağ**

▪ yayaġ ʿavratlar, yaş oġlanlar köp üçün Mūsī Benī İsrāʾīl birle aḳrın yörür ėrdiler. (115v6-7)

Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat

ḳalḳan: kalkan

▪ başlarında ürüŋ bulut kalḳan tėg bolup kölige ḳılur. (62v19)

ḳa͡ŋ͡glı: kağnı

▪ Ḫaberde kelmiş: ḳuşluḳ aşığa tört yüz ḳa͡ŋ͡glı, yana aymışlar: yėti yüz ka͡ŋ͡glı un ḫarc bolur ėrdi. (137v18)

ḳa͡ŋ͡glıçaḳ: kağnı gibi küçük araba

▪ Eyyūb Raḥmaḳa aydı: ma͡ŋ͡ga bir ka͡ŋ͡glıçaḳ ėttürü bėrgil, (T161a15)

ḳılıç: kılıç

▪ Yüzi niḳāb birle örtüglüg ėrdi, ön͡ginde mi͡ŋ͡g ėr altun ḳurluġ, ėliglerinde kılıç yaşnayur. (94r3-4)

ḳın (2): kın, kılıç kılıfı

▪ Lāt ve ʿUzzā tuta ant içti, Muḥammedni öltürmegünçe ḳılıçım ḳınġa kirmegey, tėdi. (196r10)

kiriş: kiriş, yayın iki ucundaki esnek bağ

▪ ʿaẓametlıġ Cebreʾīl Mevlī taʿālā heybetinde yay kirişi tėg inçgeldi, (211r12-13)

mancınīḳ: < A. ağır taşlar atmaya mahsus makine

▪ Şeyṭān kelip mancınīḳ ėtmekni ögretdi. Andın burun ʿālem içinde mancınīḳ yoḳ ėrdi. (41r10-11)

oḳ: ok

▪ Özi yarıḳı yaşıḳı birle ok [yasın] alıp bir ınaġı birle ṣandūḳġa kirdi. (44r4-5)

sapḳan: sapan, uzun ve ince mızrak

▪ Yıġaçlar kėstiler, sapkan taşların yıġdılar, tėgme birimiz bir iş bitüreli͡ŋ͡g, tėp sözleştiler. (98v6-7)

silāḥ: < A. silah

▪ Ṣāliḥ kişileri ma silāh alıp olarġa tepündiler, (36r11-12)

sün͡gü: süngü

▪ Aydı: niçe açayın? Cebrāʾīl aydı: sün͡gü yurtundın çıḳġuça. (30v5-6)

topuz: topuz

▪ ʿÖmer topuz aldı ḳamuġ butlarnı sındur[dı]. (197v9)

tura: kalkan

▪ Ḳamuġ Uḥudḳa çıḳtılar. Uḥud tağın͡ga arḳa bėrip tura ḳılın͡g. (223r8)

ya (2): yay krş. **yay (2)**

▪ Yūsuf aydı: ol közi yaşlıġ, baġrı başlıġ firāḳ altında örtenmiş, ḥasret ten͡gizinde ġarḳ bolmış, oḳ tėg boyı ya tėg egilmiş, ay teg açuḳ kön͡gli tügme tėg tügülmiş İsrāʾīluʿllāh oġlı Ẕebīḥuʿllāh nebīresi, Ḫalīluʿllāh nāfilesi Yūsuf men-men, tedi. (75v15-17)

yaraġ/ḳ: hazırlık; silah; takat, güç; imkân, fırsat; fayda; çare

▪ Aydı: yaraġ ol turur kim mundın çıḳın͡g, ol kişilerni tutun͡g, erenlerni ėwge salın͡g, (57r16-17)

yarıḳ: zırh

▪ Toḳuşdın usanma keḍiben yarık (66v12)

yaşıḳ (1): miğfer

▪ Cālūt ölümi Īşā oğlanları ėliginde turur. Bir yarıḳ yaşık bėrmiş ėrdi, (133r7)

Engel, Bariyer

aġ: ağ, tuzak; örümcek ağı

▪ bu kün niçe balıḳ tutsaḳ san͡ga bėrelin͡g, tėdiler. Aġ saldılar, nerse tüşmedi, (144v14)

āsāyiş: < F. güvenlik

▪ Kün toġsa olarġa āsāyiş bolur, (174v9)

2.2.9. Sayı Adları

2.2.9.1. Asıl Sayılar

bir: bir (1); tek; aynı

▪ Ribāṭ Oġuzluġ, bir oġlı ḳāżī Nāṣır settera'llāhu ʿaybehu ve nevvere ḳalbehu andaġ aytur: (2r19-20)

ėki: iki (2) krş. **ėkki**

ėkki: iki (2) (manzum bölümde) krş. **ėki**

▪ Ėkki buġday yėdi çıḳdı sekkiz uçmaḥ mülkidin (5v12)

▪ Ḫaberde andaġ kelür: Mevlī celle celāluhu tamuġ içinde ėki ḫalḳ yaratdı. (4r8-9)

üç: üç (3)

▪ Ammā üç nersedin tefāvütleri bar. (4r6)

tört: dört (4)

▪ Üküş er aygu selāmlar tört yārıġa ve toḳuz ḫatunıġa ve iki ʿammıġa seyyidā şubbān-ı ehlü'l-cenneti teşrīflıġ oġlanlarıġa rıżvānu'llāhu ʿaleyhim ecmaʿīn. (2r15-17)

bėş: beş (5)

▪ Ḫaberde andaġ kelür: İncir yıġaçı Ādem ve Ḥavvāġa bėş yapurġaḳ bėrdi. (12v11-12)

altı: altı (6)

▪ Ḥaḳ taʿālā barça ʿālemni altı künde yaratdı. (3r20)

yėti: yedi (7) krş. **yėtti**

▪ Her biri yėti ḳat boldı. (3r17)

yėtti: yedi (7) krş. **yėti**

▪ Yėtti tün sekkiz kün içre yoḳ yodun ḳıldı Uġan (29r8)

sekiz: sekiz (8) krş. sekkiz

▪ Mevlī taʿālā sekiz ḳoy ıḍdı, yėtisi saġlıḳ biri ḳoçḳar. (13v10)

sekkiz: bk. **sekiz (8)**

▪ Ėkki buġday yėdi çıḳdı sekkiz uçmaḥ mülkidin (5v12)

toḳuz: dokuz (9)

▪ Üküş er ayġu selāmlar tört yārıġa ve toḳuz ḫatunıġa ve iki ʿammıġa seyyidā şubbān-ı ehlüʾl-cenneti teşrīflıġ oġlanlarıġa rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn. (2r15-17)

on: on (10)

▪ On yıġaçlıḳ yėr ḥarām atandı. (7r11-12)

on bir: on bir (11)

▪ Ėkinçi kėçe yana tüş kördi: on bir yulduz, kün, ay birle inip Yūsufġa secde ḳılurlar. (67r19-20)

on ėki: on iki (12)

▪ Mūsīniŋ̂ boyı on ėki ḳarı ėrdi, tayaḳı yime ança ėrdi. Ol [tayaḳnı] alıp on ėki ḳarı yana sekridi, (28v14-15)

on üç: on üç (13)

▪ Aymışlar: ol kün Yūsuf on üç yaşlıġ erdi. (79r1)

on tört: on dört (14)

▪ Ėşleri tört ėki oġlan ḫatun on tört <kendüzi> (249v10)

on bėş: on beş (15)

▪ On bėş kişi İbrāhīmġa yawuḳdılar, (45r11-12)

on altı: on altı (16)

▪ Mevlī taʿālā ol on altını helāk ḳıldı, (203v16-17)

on yeti: on yedi (17)

▪ Biz onaġu[mız] Yaʿḳūb yalawaç oġlanları-miz, Yūsuf atlıġ ḳulumuznı Mālik Ẕeʿrge on yėti ağırı yarmaḳġa satdımız, (73v1-2)

on sekiz: on sekiz (18)

▪ on sekiz yıl tirildi yana bir rivāyetde ḳırḳ yıl. (37v5)

yėgirmi: yirmi (20)

▪ Ḳābīl, Hābīlni öltürmişde yėgirmi yaşar ėrdi. (16r6-7)

otuz: otuz (30)

▪ Yana sordı: niçe yıl boldı bu işni ḳılur-sen? Aydı: otuz yıl boldı. (18v14)

otuz eki: otuz iki (32)

▪ Aymışlar: otuz ėki yıl memleket sürdi, (151v5)

otuz üç: otuz üç (33)

▪ Aymışlar: yėgirmi. Aymışlar: yėgirmi bėş. Aymışlar: otuz, otuz üç. (80r1)

otuz altı: otuz altı (36)

▪ Saʿīd bin Cübeyr ḳavlinçe otuz altı yıl keçdi, (107r16-17)

otuz yėti: otuz yedi (37)

▪ Süleymān mülkindin ayrılġalı otuz yėti kün kėçmiş ėrdi, (144v2-3)

otuz toḳuz: otuz dokuz (39)

▪ Ḳırḳ yıl ol topraḳ üze yaġmur yağdı. Otuz toḳuz yıl ḳaḍġu yaġmurı yaġdı, (6r6)

ḳırḳ: kırk (40)

▪ maşrıḳdın maġrıbġa tėgi ḳırḳ ḳarı yėr ḳavar ėrdi. (5v19-20)

ʿ**adeti'l-erbaʿīn**: < A. kırk adet

▪ [ʿÖ]mer raẕiyaʿllāhu ʿanhu birle tamām ḳırḳ boldılar. Anıŋ üçün elḳābında mükemmilü ʿadetiʿl-erbaʿīn tėyürler. (197r9)

erbaʿīn: < A. kırk (40)

▪ [ʿÖ]mer raẕiyaʿllāhu ʿanhu birle tamām ḳırḳ boldılar. Anıŋ üçün elḳābında mükemmilü ʿadetiʿl-erbaʿīn tėyürler. (197r9)

ḳırḳ üç: kırk üç (43)

▪ Aymışlar: Süleymān mülki tamām boldı, yėgirmi yėti oġlı, kırk üç ḳızı boldı. (151r4-5)

ḳırḳ bėş: kırk beş (45)

▪ Ādemde kėḍin ḳırḳ bėş yılda kėḍin Şīṯġa yalawaçlıḳ tėgdi, (19v3-4)

ḳırḳ yėti: kırk yedi (47)

▪ Kırk yėti yıl daʿvet ḳıldı, tiŋlemediler, (29v10)

ḳırḳ sekiz: kırk sekiz (48)

▪ Aymışlar: Belḳīs yatḳan sarāynıŋ bir tamı ʿaḳīḳdin, bir tamı cezʿdin, bir tamı bülūrdın, bir tamı ruḫāmdın ėrdi, ėni kırḳ sekiz ḳarı, uzunı altmış ḳarı, biyikliki üz yüz ḳarı, bir tüŋlüki kün toġar yandın, bir tüŋlüki kün batar yandın. (147v9-11)

ellig: elli (50)

▪ Anda kėḍin /Hūd/ ėllig yıl tirildi. (31r12)

altmış: altmış (60)

▪ Ādemniŋ başı altmış ḳarı kemeldi, (14r14-15)

yėtmiş: yetmiş (70)

▪ Ḫaberde kelür: Ḫavvā yėtmiş ḳarın oġlan toġurdı, (14v12-13)

seksen: seksen (80)

▪ Ėllig ėksük miŋ͡g yıl daʿvet ḳıldı, seksen kişi müsülmān boldılar, (23v4-5)

seksen eki: seksen iki (82)

▪ bular seksen ėki er erdiler. (246v11)

seksen beş: seksen beş (85)

▪ Nūḥ kimidin çıḳdı. Ol kün seksen beş ādemī; ḳırḳ ėr, ḳırḳ ḫatun, Şām vilāyetinde teŋ͡giz ḳıraġında bir kend ḳopardılar, (27r11-12)

seksen tokuz: seksen dokuz (89)

▪ seksen toḳuzı ḫāmile bolmadı, birisi ḫāmile boldı. (145v15)

toḳsan: doksan (90)

▪ Sāre rażiyaʿllāhu ʿanhā toksan yaşamış ėrdi, (47v19)

yüz (2): yüz (100)

▪ Ėl aşasun yüz yaşasun bolup muṭīʿ Mevlīsınġa (2v12)

ėki yüz: iki yüz (200)

▪ Yana bir rivāyetde kelmiş: cān Ādemnüŋ͡g başınġa kirip ėki yüz yıl tezgindi. (6v10-11)

üç yüz: üç yüz (300)

▪ [Anı] topraḳdın yaratġan, ḳudret birle töritgen, eḍiz kökke aġġan, uçmaḫ içre kirgen, Ḥavvā tėg cüft bėrilgen, İblīs vesvesesiŋ͡ge ilingen, yaruḳ uçmaḫdın aḍrılġan, ḳaraŋ͡ggu dünyāge ingen, üç yüz yıl tėp yıġlaġan, ḫiṭābın işitken, tācın başınġa urġan, ḫilʿatin keḍgen, kerāmeti birle mükerrem bolġan, teşrīfini bulġan Ādem-i ṣafī ol ḫalīfe-i vefī. (5r21-5v5)

tört yüz: dört yüz (400)

▪ toḳuz yüz ėllig yıl daʿvet ḳıldı. Yana bir rivāyetde tört yüz yaşar ėrdi, (25r18)

bėş yüz: beş yüz (500)

▪ Tėgme bir kökniŋ ḳalıŋlıḳı bėş yüz yıllıḳ yėr turur, arası ma andaġuḳ. (4r2)

altı yüz: altı yüz (600)

▪ ėni altı yüz ḳarı ėrdi, eḍizliki altı yüz ḳarı ėrdi. (24r14)

toḳuz yüz: dokuz yüz (900)

▪ Yarlıḳar, ʿarża ḳılındı: Süleymānġa kėçelik oġurda üç aḍaḳı birle turup törtünçi aḍaḳınıŋ topuḳı üze turġan eḍgü aṭlar tokuz yüz aṭ, ḳalġan yüz aṭnı ʿarża ḳılur ḥālde kün ḥicābġa kirdi. (140r19-21)

toḳuz toḳsan toḳuz: dokuz yüz doksan dokuz (999)

▪ Taḳı aymışlar: Mevlī körkni miŋ ülüş ḳıldı, tokuz [yüz] toḳsan toḳuznı Yūsufġa berdi, bir ülüşni tükel ʿālem[lıġ]larġa bėrdi. (67r5-6)

hezār: < F. bin (1.000)

▪ Hācer aydı: ey aḥmaḳ Taŋrı yarlıġı birle bolsa hezār cān fidā bolsun, tėdi. (51r3-4)

miŋ: bin (1.000)

▪ İmdi sizge maʿlūm boldı kim Ādem ʿālim turur, siz ʿābid-siz, meniŋ ḥażretimde miŋ ʿābiddin bir ʿālim fāżılraḳ turur. (8v20-21)

tümen: bin

▪ Ol duman teg köp tümen toġ turġuzup yüz miŋ ʿArab (181v20)

miŋ ėki yüz: bin iki yüz (1.200)

▪ Baʿżılar aymışlar: uzunı miŋ ėki yüz ḳarı, ėni altı yüz ḳarı ėrdi, (24r13-14)

miŋ bėş yüz: bin beş yüz (1.500)

▪ Eksüki artuḳ yėtildi boldı miŋ bėş yüzleri (T153a10)

mi͡ng yėti yüz: bin yedi yüz (1.700)

▪ ṭūfānda kedin üç yüz ėllig yıl tirildi, ḳamuġı mi͡ng yėti yüz yıl bolur. (25r19)

mi͡ng tokuz yüz: bin dokuz yüz (1.900)

▪ ʿÖmer İslām kėltürdi ėrse mi͡ng tokuz yüz minber ḳuruldı. (199v19-20)

ėki mi͡ng: iki bin (2.000)

▪ Süleymānnı͡ng ḳuşluḳ aşıġa ėki mi͡ng ḳoy, tört yüz uy barur ėrdi. (141r14)

üç mi͡ng: üç bin (3.000)

▪ Anadın toġmış kündin berü üç mi͡ng yıl ʿömr kėçürdi. (4v8-9)

tört mi͡ng: dört bin (4.000)

▪ aş yėp tepreyürde Yūsuf tört mi͡ng ėr birle aṭlanıp yėtip kėldi, (96v7-8)

bėş mi͡ng: beş bin (5.000)

▪ tėgme biri bėş mi͡ng batman. (107v10)

altı mi͡ng: altı bin (6.000)

▪ İbrāhīm Ürdün yėri͡nge keldi, altı mi͡ng ḳara ėwler kördi, (47r6)

on mi͡ng: on bin (10.000)

▪ Melik buyurdı, on mi͡ng altun taḳı mi͡ng ḳoy, ėki yüz tewe, yüz uy keltürdi, (47r2)

otuz mi͡ng: otuz bin (30.000)

▪ Aymışlar: yėgirmi bėş mi͡ng cādū ḥāżır boldı, yana bir ḳavlde otuz mi͡ng. (112r5)

ḳırḳ mi͡ng: kırk bin (40.000)

▪ Ādem bildi ėrse Ḳābīlni ol işlerdin yıġmaḳ üçün kırḳ mi͡ng ėr ıḍdı. (17r2)

ḳırḳ yėti mi͡ŋg: kırk yedi bin (47.000)

▪ ammā Ḳābīl uruġı yėti mi͡ŋg ėr, ḫatun boldılar, Hābīl uruġı kırḳ yėti mi͡ŋg boldılar. (14v13-15)

ellig mi͡ŋg: elli bin (50.000)

▪ Töşengüleri ḳamuġ altundın, yinçüdin, gevherdin, ḳaçan çerig aṭlansa ellig mi͡ŋg er ḳamuġı altun üzengülüg aṭlanur ėrdi, (124v2-3)

ėki yüz mi͡ŋg: iki yüz bin (200.000)

▪ Mūsī duʿā ḳıldı, ḳıbṭīler mālı tavarı ḳamuġ taş boldı, Mūsī çıḳtı, ėki yüz mi͡ŋg sanç[ış]ġu teg er birle Hārūn çerig<i> birle so͡ŋgını sürdi. (115v3-4)

tört yüz mi͡ŋg: dört yüz bin (400.000)

▪ Tört yüz mi͡ŋg kişi aṭlandı, (106v6-7)

beş yüz mi͡ŋg: beş yüz bin (500.000)

▪ Yarlıġ kėldi Mūsīġa Benī İsrāʾīl çerigin yıġıp körgil. Yıġdı, ol otuz sıbṭdın bėş yüz mi͡ŋg çıḳtı, (125r12-13)

2.2.9.2. Onluklar Arası Sayılar

ellig ėki: elli iki (52)

▪ İsmāʿīl İbrāhīmde kėḍin ḳırḳ yaşadı, İsḥāḳ ėllig ėki yaşadı. (56v4-5)

altmış bir: altmış bir (61)

▪ Aymışlar: otuz ėki yıl memleket sürdi, altmış bir yıl ʿömr sü[rdi]. (151v5)

altmış üç: altmış üç (63)

▪ On yıl Medīnede turdı, altmış üç [ya]şadı, (198r16-17)

2.2.9.3. Sıra Sayıları

birinçi: birinci (1.)

▪ Birinçisi sulṭānlar ileginde bu kişi mundaġ yolluġ turur tėgenni, (41v12-13)

ėkinç: ikinci krş. **ėkinçi**

▪ anda yime üküş ṭāʿat ḳıldı ėrse ėkinç ḳat kökke aġdurdı. (4v5-6)

ėkinçi: bk. **ėkinç**

▪ Ėkinçi ḳat kök kümüşdin turur, (3v12)

ėkkilenç: ikinci olarak, ikinci kez

▪ Ėkkilenç ėrim ʿAzīz ġannīn ėrdi bėlgülüg (110v2)

iklençi: ikinci (2.)

▪ Sekkiz oġlan arasında sanasaŋ̑g ikl[ençisi] (53v19)

üçü/inç: üçüncü (3.) krş. **üçünçi**

▪ Ḫaberde kelür: Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: Altı ḳuşnı öltürmeŋ̑g, biri kök ḳarġa Ādem[ġa] ḳulavuz üçün, ėkinç ḳarınça Süleymānġa ögüt bėrmiş üçün, üçünç ḳarluġaç Sūretüʿl-ḥaşr āḫirin oḳır üçün. Baʿżılar aymışlar: Beytüʿl-Maḳdis ḫarāb bolmışda bolmışınġa yıġlamış üçün. Anıŋ̑g üçün ḳarnı ürüŋ̑g boldı. Törtünç hüdhüd Süleymānġa ėlçi bolmış üçün, bėşinç suw baḳası Nemrūd otınġa su keltürmiş üçün, altınçı ʿasel arısı andın ādemīġa şifā bolur üçün. (13r21-13v5)

üçünçi: bk. **üçünç**

▪ Üçünçi kök ḳızıl yāḳūtdın turur, (3v14)

törtü/inç: dördüncü krş. **törtünçi**

▪ Törtünç hüdhüd Süleymānġa ėlçi bolmış üçün, (13v3-4)

törtünçi: bk. **törtünç**

▪ Törtünçi ḳat kök aḳ yinçüdin turur, atı Yāhūn, ferişteleri aṭ ṣūretlıġ, uluġları Nevbāyil atlıġ. (3v15-17)

bėşinç: beşinci (5.) krş. **bėşinçi**

▪ bėşinç suw baḳası Nemrūd otınġa su keltürmiş üçün, (13v4)

bėşinçi: bk. **beşinç**

▪ Bėşinçi kök altundın turur, atı Rikfā, ferişteleri ḥūr ṣūretlıġ, uluġlarınıŋ͡ġ atı [Sulṭayāʾīl]. (3v17-18)

altınç: altıncı (6.) krş. **altınçı**

▪ altınç Dān, (73r21)

altınçı: bk. altınç

▪ Altınçı ḳat kök sarıġ yāḳūtdın turur, Veftā atlıġ, ferişteleri vildān ṣūretlıġ, uluġlarınıŋ͡ġ atı Ruʿbāyil turur. (3v19-20)

yėtinç: yedinci (7.) krş. **yėtinçi**

▪ Yėtinç ḳatnı yaratdı, ʿacībā turur. (4r1)

yėtinçi: bk. **yėtinç**

▪ Yėtinçi ḳat kök nūrdın turur, Ġarībā, ferişteleri ādemī ṣūretlıġ. (3v20-21)

sekizinç: sekizinci (8.) krş. **sekizinci; seksinç**

▪ Sekizinç kün Cebrāʾīl keldi, yarlıġ tėgürdi: (46v13)

sekizinçi: bk. **sekizinç; seksinç**

▪ Sekizinçi cevāb: bu ḳıṣṣa ʿışḳ birle tamām boldı. (66r11-12)

seksinç: sekizinci (8.) krş. **sekizinç, sekizinçi**

▪ Seksinç kün yana keldi, yarlıġ tegürdi, (T154a2-3)

toḳsınç: dokuzuncu, (9.) krş. **toḳuzunçı**

▪ Toḳsınç kün yana keldi, (T154a3-4)

toḳuzu/ınç: dokuzuncu (9.) krş. **toḳsınç**, **toḳuzunçı**

▪ Yehūdā ḫaṭ bitidi: biʿsmiʿllāhiʿr-raḥmāniʿr-raḥīm biz Yaʿḳūb oġlanları evvel Rūbīl, ėkinç Şemʿūn, üçünç Yehūdā, törtünç Lāvī, bėşinç Cād, altınç Dān, yėtinç Yefs̱ār, sekizinç Yestāḥir, toḳuzunç Zibātūḳ, baʿżı rivāyetde Riyālūn tėmişler, onunç Ḳāzervā. (73r20-73v1)

toḳuzunçı bk. **toḳuzu/ınç**

▪ Toḳuzunçı cevāb: Resūl ʿaleyhiʿs-selām yarlıḳadı: kimėrse on türlüg belāġa ilinse on sūreni oḳısun. (66r12-13)

onu/ınç: onuncu (10.)

▪ Yehūdā ḫaṭ bitidi: biʿsmiʿllāhiʿr-raḥmāniʿr-raḥīm biz Yaʿḳūb oġlanları evvel Rūbīl, ėkinç Şemʿūn, üçünç Yehūdā, törtünç Lāvī, bėşinç Cād, altınç Dān, yėtinç Yefs̱ār, sekizinç Yestāḥir, toḳuzunç Zibātūḳ, baʿżı rivāyetde Riyālūn tėmişler, onunç Ḳāzervā. (73r20-73v1)

onunçı: bk. **onunç**

▪ Receb ayınıŋ̑ onunçı kün kimige kirdi, (25r14-15)

on birinç: on birinci (11.) krş. **on birinçi**

▪ On birinç oġlın üḏürüp ulyu turġan Yaʿḳūb ol (61v7)

on birinçi: bk. **on birinç**

▪ On birinçi kün münācāt ḳıldı: (59r20-21)

on ėkinç: on ikinci (12.)

▪ On ėkinç: dīdār ḳoldı, bėrmedi, (123r8)

on üçünçi: on üçüncü (13.)

▪ rebīʿüʾl-evvel ayınıŋ͡ğ on üçünçi küni duşenbe küni dünyādın bardı. (198r17)

on yetinç: on yedinci (17.)

▪ Tārīḫḳa ḳırḳ erken ramażān ayınıŋ͡ğ on yėtinç kėçeside tegme biri sözleşgen yėrge barıp bularnı öltürmek boldılar. (241v19-20)

ḳırḳ birinçi: kırk birinci (41.)

▪ törtünçi kün kim Süleymān mülkindin ayrılġalı ḳırḳ birinçi kün ėrdi, (144v16-17)

ḳırḳınç: kırkıncı (40.)

▪ Bu şehādette kėḍin ḳırḳınç kün erdi, (248v10)

s̱ānī: < A. ikinci

▪ ʿİlm<i> artuḳ ʿālim ėrdi ʿibādetde s̱ānī [ol] (19v17)

2.2.9.4. Topluluk Sayıları

ėkegü: ikisi, her ikisi

▪ Ḥavvānıŋ͡ğ ėlgin tutup ėkegü bardılar. (13v9-10)

ėkele: ikisi birden

▪ Mevlī taʿālā ḳudreti birle ėkilesi ḳız boldılar, (27v13-14)

bėşegü: beşi

▪ Nasṭūrīler bėşegü tėdiler, altınçıları it. (179r16)

altaġu: altısı

▪ Aydı: İlāhī, imdigeçe biregü ėrdi yana altaġu aŋ͡ğa ėş boldılar, (86v18)

yėtegü: yedisi, yedisi birlikte

▪ Özi ḳaldı üç oġul hem üç kelinler yėtegü (22v15)

onaġu: onu birlikte

▪ Yehūdā aydı: biz onaġu bir ḳarındaş-miz, Yaʿḳūb yalawaç oġlanları-miz, (63r3)

onula: onu birlikte

▪ Olar keldi ėrse ḳatılma͡ŋ, sançışġa keldiler ėrse barı͡ŋ, onulasını͡ŋ başın kesip ma͡ŋa keltürü͡ŋ. (64r8-9)

törtegü: dördü, dördü birden

▪ Törtegü atlıġ ṣaḥābe ėki ṣıhr ėki ẖaten (249v12)

üçegü: üçü birden, üçü bir arada

▪ Üçegü ḳurbānlar ḳılıp yaġın tileyü barmış ėrdiler. (29v20-21)

üçele: üçü birlikte

▪ Ḳoyçı üçelesin alıp bardı, (157v18)

2.2.9.5. Üleştirme Sayıları

birer: birer, her biri; bir defa, bir kez; bazen

▪ Fermān keldi: tėgme bir tınlıġdın birer cüft alıp kimige kivürgil, (24r22)

ėkişer: ikişer

▪ tėgme biri ėkişer oġulġa yüklüg boldılar. (78v4)

üçer: üçer

▪ İmdi tėgme biri͡ŋiz üçer kö yėlük ḳılıp biri saġdın biri soldın ilgeri arḳada ası͡ŋ. (125r4-5)

bėşer: beşer (beşer)

▪ Yėtti iḳlīmde urarlar künde bėşer nevbetin (181r16)

2.2.10. Kavramlar

2.2.10.1. Değer Yargıları

ʿ**ācizlıḳ**: < A.+T. âcizlik, güçsüzlük

▪ siz bu ʿācizlıḳın͡gız birlen miskīnlik birlen iş ḳılın͡g, tėp aydı. (3v8-9)

açlıḳ: açlık, kıtlık

▪ Aymışlar: açlık yıllarda hīç kimerse Yūsufdın cevān-merdrek yoḳ ėrdi. (110v19-20)

ʿ**adāvet**: < A. düşmanlık

▪ Yana bir ḳavlde ol turur: ḳaçan Ḫadīce vefātı boldı ėrse raẕiyaʿllāhu ʿanhā ʿArab kāfirleri Resūl ʿaleyhiʿs-selāmġa ʿadāvet ve ḥased ẓāhir ḳıldılar. (218v13-15)

ʿ**adāvetlıġ**: < A.+T. düşman

▪ Cevāb: tawuḳ aḍın tawuḳ birle [ke]lip İlyās yalawaç tonın aldılar, biri biri͡nge ʿadāvetlıġ boldılar. (55r13-14)

aġırlıġ: güzel; değerli, kıymetli

▪ aydılar: Sübḥānaʿllāh bu barı ādemī ėrmes her-āyine bu aġırlıġ ferişte turur. (86r18)

aġırlıḳ (1): ağırlık, yavaşlık; hürmet, saygı, değer, kıymet

▪ Aydılar: İlāhī ol ḫorlıḳ ne ėrdi, bu aġırlık ne ėrdi? (92r10)

ʿ**ār**: < A. ar, hayâ, utanma

▪ Meẕemmet söküş ʿār eger bolmasa (205v19)

arıġ: temiz, arı; masum, suçsuz günahsız; parlak, güzel, hoş

▪ Taḳı bizni arıġ yolġa köndürüp hidāyet birle aġırlap yaman yoldın ḳutḳardı. (1v5-6)

arıġlıḳ: temizlik, suçsuzluk, masumluk

▪ arıġlıḳ sa͡nga turur, men özümge ẓulm ḳıldım, (156v16)

arıġsız: pis; suçlu, kötü huylu; (kadınlar için) ay hâli

▪ Ol topraḳda safī tebiz, ürüñg kara, süçüg açıġ, sarıġ yaşıl, ḳızıl kök, ḳatıġ yumşaḳ ve arıġ arıġsız, tatlıġ [tat]sız ḳamuġ bar ėrdi. (6r1-2)

arıġsızlıḳ: kötülük

▪ bular arıġsızlıḳ ḳılur üçün bizni melāmet ḳılurlar, (59r14)

artaḳ: fena, bozuk, kötü

▪ Taḳı cevāb ol turur: dünyāda ḳamuġ eḍgülügler bolup artak işlerdin saḳınġanlar turur. (T152a15-16)

artuḳlı/uḳ: üstünlük taslamak, kendini beğenmişlik

▪ oġlanlarıñg anıñg üze artuḳlıḳ ḳılmasunlar, (186r16)

baḫt: < F. baht, şans, talih

▪ kėḍin İḍi ʿazze ve celleġa taẕarruʿ birle yalwardı; meniñg baḫtım üçün İdrīsni tirgüzgil. (20v2)

beglik: bey olacak, bey olmaya layık (kişi)

▪ Mevrūsı bėglik dünyada sürer elni bulnup beḳā (2v4)

beḳā: < A. beka, bakilik, ebediyet

▪ Mevrūsı bėglik dünyada sürer elni bulnup beḳā (2v4)

bende: < F. kul, köle

▪ Fāyide: Ḳaçan Mevlī taʿālānıñg raḥmeti eṣeri ẓāhir bolsa bende Tañgrıġa tapunġuçı bolur. (196r15-16)

bendelik: < F.+T. kulluk, kölelik

▪ Ẕüʾl-Ḳarneyn aydı: mengü suwın isteyü keldim, uzun yaşap İḍige bendelik ḳılayın tėdim. (177r13-14)

berekāt: < A. ç. bereket, bereketler, bolluk

▪ Kaʿbe olarnıñg yolı, olarnı yarlıḳamasam ḳurbān ayı, ramażān ayı, cumʿa ve cemāʿat, ḥac ve ʿumre, ʿīd ve ʿarefe, zekāt, ṣadaḳāt, berekāt tüni ḳadar tüni ḳul huvaʾllāhu aḥad sūresi ʿaṭā bėrmegey ėrdim, (212v12-14)

bereket: < A. bereket

▪ Yaʿnī bir ḳoy <bir> bereket, ėki ḳoy ėki bereket, üç ḳoy genc. (13v13-14)

beʾs: < A. zahmet, zorluk

▪ Ammā īmān beʾs erdi, (T174b15)

beşāret: < A. müjde, iyi haber

▪ Beşāret: Bu kün dünyāda Yūsuf şefāʿati birle Reyyān melik zindānlıġlarnı āzād ḳıldı, (91v19-20)

beşāretlıġ: < A.+T. müjdesi gelen, iyi haberli

▪ beşāretlıġ, özi muṭīʿ, zikri refīʿ, ümmetḳa şefīʿ, enbiyā ḳıblesi, aṣfiyā ḳıdvesi ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʾllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r6-8)

beşeriyyet: < A. insanlık

▪ Körmes mü-sen ʿĪsī ʿaleyhiʾs-selām ḥālindin beşeriyyet hicāblarında bizni ketürdiler. (76r15)

biliçi: belirti, alamet

▪ Ey İbrāhīm saḳal ürüñglüki ölüm biliçisi turur. (56r15-16)

bilig: bilgi

▪ Aymışlar: ol gencde bir altun taḫta bar ėrdi, bilig sözleri bitiglig, söz bu ėrdi. (131r3-4)

bilmeklik: bilgi, bilme

▪ İbrāhīm aydı: ey Cebrāʾīl meniñg tilekimge anıñg bilmekligi yeter, tilemek nė ḥācet turur? (42r5-7)

bilmeslik: bilmezlik, bilgisizlik

▪ Nā-ehllerdin, kāfirlerdin, zındīḳlardın müsülmānlar aġzıġa tüşdi, bilmeslikdin sözleyürler. (145r21-145v1)

bühtān: < A. yalan, iftira

▪ Zeyneb aymış: ʿĀyişeli menli ara köñgül ḳalığı bar, velīkin iñgen sözlegen bühtānnı men aytu bilmez-men, (234v11-12)

cabbār: < A. cabbar, cebreden

▪ Aymışlar: Rūmda bir melik bar ėrdi, yawlaḳ cabbār ėrdi Daḳyānūs atlığ, uluġ mülki bar ėrdi, (178r2)

cabbārlıġ: < A.+T. cabbarlık, cebredicilik

▪ Ey Muḥammed meniñg cabbārlıġım sėni şefāʿatġa keltürdi, (212v16)

cāh: < F. makam, itibar

▪ Ebū Ṭālib ḳaḍġuluġ bolup aydı: Muḥammedniñg mālı yoḳ bolsa cāhı cemāli bar, (191v1)

cefā: < A. cefa, eziyet

▪ Her kimėrse bu tört ṣaḥābeni düşman tutup cefā aytur bolsa bu ḥarflerdin özge ḥarf kėltürsün, (202v9-10)

cehd: < A. ceht, çok çalışma, gayret

▪ aydı: yā Resūlaʿllāh meniñg mālım telim boldı, yawlaḳ ėmgenür-men, cehd ḳılur-men, (18r9-10)

cemāl: < A. güzellik, yüz güzelliği

▪ [kā]firler dünyā Yūsufın telim māl bėrip aldılar, aġır tėmedi hem māl aldılar hem cemāl ėltdiler. (78r4)

cenān: < A. yürek, gönül

▪ Ulayur meni ol cenān ʿaynıġa (205v20)

cevān-merdlıġ: < F.+T. yiğitlik, mertlik krş. **cevān-merdlıḳ**

▪ Törtünçi cevāb: cevān-merdlıġ mülki ėrdi. Aymışlar: açlıḳ yıllarda hīç kimerse Yūsufdın cevān-merdrek yoḳ ėrdi. (110v18-20)

cevān-merdlıḳ: < F.+T. bk. **cevān-merdlıġ**

▪ Ḥikmet: Loḳmān Ḥakīm aytur raḥmetuʿllāhi ʿaleyhi: abdāllarnıŋ̂ nişānı üç turur. Biri cevān-merdlık taḳı biri köŋ̂gül arıġlıġı, yaman ḳılıḳlardın, ḥased ve kīne meŋ̂izliglerdin <saḳınmaḳ>, üçünçi ʿulemā ve füżelā dōstluḳı. (201r7-9)

cidd: < A. gayret, çalışıp çabalama

▪ Yana bir rivāyetde ʿibāret-i Ādemdin turur, ābāsı tur[ur], ṭāʿatdın ve ciddi maʿṣiyetdin. (172v11-12)

cilve: < A. cilve, naz, işve

▪ Cilve birle salnu çıḳġan al yaŋ̂aḳlıġ yini ḳar (83r15)

cūdī: < A.+F. cömertlik

▪ ʿİlm ü faż̀l u zühd ü cūdı vü ders ü ʿameli (19v18)

cürm: < Ar. suç

▪ Anda kėḍin ʿĀd cürmin olarġa kimerse aytu bėrdi. (31r8-9)

çın: gerçek

▪ Çın on ėki erdi Yaʿḳūb sawçınıŋ̂ balaları (65v6)

dürüstluḳ: < F.+T. dürüstlük, doğruluk

▪ miʿrāc dürüstluḳı kündin yaruḳraḳ. (218r4-5)

düşmān: < F. düşman, hasım krş. düşmen

▪ bizge bir melik kerek, bu düşmān birle toḳuşsa. (32r4-5)

düşmānlıḳ: < F.+T. düşmanlık krş. **düşmenlıḳ**

▪ Fermān keldi: ol düşmānlıḳnı olar arasında kim bėlgürtdi? İḍisindin yarlıġ keldi: yaġılıḳ düşmānlıḳ bėlgürtgen muvāfıḳlıḳ ma bėrgey. (25r4-5)

düşmen: < F. düşman krş. **düşmān**

▪ şeyṭān ādemīġa açuḳ düşmen turur. (67v8-9)

düşmenlıḳ: < F.+T. düşmanlık krş. **düşmānlık**

▪ Aymışlar: Ḥüseyn raẕiyaˈllāhu ʿanhu taḳı Yezīdli ara ėki düşmanlıḳ bar erdi, (243r4)

eḍgülü/ik: iyilik

▪ Ḳıyāmetġa tėgi eḍgü atı ḳaldı, edgülüg yanut boldı. (43r6-7)

efẓāl: < A. en faziletli, daha faziletli

▪ Efẓāl-i aʿmāl-i enbiyā üze farīża üçün Dāv[ūd] tefaḥḥus ḳılmaduḳı üçün ʿitāb kėldi, (135v11-12)

erdem: erdem, fazilet

▪ Ḳārūn aydı: Taŋ͡grı bėrmiş ėrmez, men öz erdemim birle ḳazġandım. (125v12)

erklik: güçlülük, hâkimiyet

▪ eḍgülük birle ögüt bėrdi, ėrklik birle sözledi, ḳabūl ḳılmadılar, (34v1-2)

fāḥişe: < A. zina; akıl ve mantığın kabul edemeyeceği iş

▪ Bir ėw içinde tėmişler İblīs birle fāḥişe iş ḳıldılar. (57r21-57v1)

faḫr: < A. iftihar, övünç

▪ Ḳaçan ʿālem faḫrı Muḥammed Muṣṭafā ṣallaˈllāhu ʿaleyhi ve sellem ḥaḳ yarlıḳın tėgürdi ėrse Mevlī taʿālā yarlıḳ ıḍdı: (119v16-17)

fāl: < A. fal; uğur, talih

▪ Tewedin inip sözlegenin [üçün yawuz] fāl sıŋ͡gardın unamadı, aḍın kimėrse yol bilgen bar mu? tėdi. (225v6-7)

farḳ: < A. fark

▪ yigit birle ḳarı arasında bu çaḳlıġ farḳ bar. (106r17)

fāyide: < A. fayda, yarar

▪ Bularda ne fāyide bar? Cevāb: Fāyide ol turur kim tėp tėmese ėrdi bir ançası ferişteler secde ḳıldı, (9r3-5)

fażāyil: < A. ç. faziletler, erdemler

▪ Yemişi ḥikmet feżāyil āyet aḫbār yulduzı (249v3)

fażīlet: < A. fazilet

▪ Aymışlar: Ebū Bekrde yėtmiş ėki fażīlet bar ėrdi, (199v13)

fażl: < A. fazilet, erdem

▪ Taḳı aydı: bu Mevlīniŋ͡g fażlı vü keremi turur (88v8)

fesād: < A. fesat, karıştırma, bozma

▪ Ādem oġlanlarınıŋ͡g fesādı ʿöz̲rge ḳatıġlıḳ turur. ʿÖz̲rge ḳatıġlıḳ fesād meniŋ͡g ḳatımda ʿucbge ḳatıġlıḳ ʿibādetdin sevügrek turur. (5r19-20)

firāḳ: < A. ayrılık

▪ Yūsuf aydı: ol közi yaşlıġ, baġrı başlıġ firāḳ altında örtenmiş, ḥasret teŋ͡gizinde ġarḳ bolmış, (75v15-16)

fitne: < A. fitne, fesat, bela, kötülük

▪ Andın soŋ͡g fitne kitti. (168v14)

fitnelik: < A.+T. bela, kötülük

▪ ʿİsī aydı: Mevlīdin ḳorḳuŋ, fitnelik ḳılmaŋ müʾmin ėrseŋiz. (171v17)

fużḫat: < A. ayıpları açığa vurma, ortaya koyma

▪ bu iʿtiḳādımız berekātıdın ḳıyāmet küni maḥşer yėrinde bizni fużhat ḳılmayın ḥabībiŋ şefāʿatı birle ṣırāṭdın selāmet kėçürüp sekiz uçmaḥġa kivürüp öz dīdārıŋġa müşerref ḳılu bėr. (202v17-19)

fużūlluḳ: < A.+T. gereksiz, işe yaramaz

▪ Muʿāviye aydı: zinhar fużūlluk ḳılmaġıl kim men Resūldin işittim, (244r13-14)

füsūs: < A. büyü, sihir; azarlama, alay etme, aldatma

▪ Nūḥ cevāb aytur ėrdi: siz bizni füsūs ḳılur-siz, yarın ʿazāb kelmişde biz sizni füsūs ḳılġay-miz, tėp. (24r6-7)

fütūḥ: < A. üstünlük

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: ey Cebreʾīl ne fütūḥ keltürdüŋ? (237v21-238r1)

füżelā: < A. ç. faziletliler, fazıllar

▪ Ḥikmet: Loḳmān Ḥakīm aytur raḥmetuʿllāhi ʿaleyhi: abdāllarnıŋ nişānı üç turur. Biri cevān-merdlıḳ taḳı biri köŋül arıġlıġı, yaman ḳılıḳlardın, ḥased ve kīne meŋizliglerdin <saḳınmaḳ>, üçünçi ʿulemā ve füżelā dōstluḳı. (201r7-9)

ġalebe: < A. galibiyet, üstünlük

▪ Ėlge kirdi ġalebe ḫalḳ kördi, (152v17-18)

ġarīblı/uḳ: < A.+T. yabancılık, gurbet

▪ Ey Yūsuf biz sėni ḳul tėp satduḳ, ġarīblıḳġa salduḳ, bu pād-şahlıḳġa ḳandın tėgdiŋ? (104v10-11)

ġayret: < A. gayret, çabalama; kıskanma, çekememe

▪ Ebū Ṭālib ḳaḍġuluġ bolup aydı: Muḥammedniŋ͡g mālı yoḳ bolsa cāhı cemāli bar, ġayretde aṣl u nesebde bizdin uluġ yoḳ, (191v1-2)

ḥaḳīḳat: < A. hakikat, gerçek, doğru

▪ Ḥaḳīḳat kördiler andaġuḳ ėrmiş. (19r3-4)

ḥaḳ(ḳ): < A. 1) gerçek, doğru; hak

▪ İbrāhīmniŋ͡g hak ḳardaşı Hāzer oġlı erdi Lūṭ (56v13)

ḥalāvet: < A. tatlılık, şirinlik, zevk

▪ Necāşī aydı: kim Taŋ͡grı dīniŋ͡ge kirse yana çıḳar mu? Çıḳmaz, tėdi. Necāşī aydı: islām halāveti bu turur. (233r14-15)

ḥamiyyet: < A. onur, haysiyet

▪ Şuʿayb yalawaç hamiyyetide öwkesi keldi ḳızıŋ͡ga aydı: bu ġarīb turur, (T171b14-15)

ḥased: < A. haset, kıskançlık, çekememezlik, düşmanlık

▪ Ḳarınçḳa aydı: bu sözdin ḥased isi kelür, maŋ͡ga bolsun özgelerge bolmasun. (139r16)

ḫaşlet: < A. huy, tabiat, mizaç

▪ Yana aymışlar: Bözçide altı ḫaşlet bar turur: ilki ol turur ḳamuġı sünnī bolurlar, ėkinçi cüvān-merd, üçünçi ġarīb-dōst bolurlar, törtünçi köŋ͡gülleri kiçig bolurlar, bėşinçi ölüg tirig anlarġa muḥtāc bolurlar, altıncı ḳamuġ yolluġ bolur. (18r19-18v1)

ḫaşm: < A. hasım, düşman

▪ Aydı: İlāhī, meni yarlıḳadıŋ͡g, ḳıyāmet küni Üvreyā ḫaşm bolsa nė ḳılayın? Fermān boldı, üç tün kün Üvreyāġa sėni tapşurġay-men, (136r12-13)

ḫaşmlıḳ: < A.+T. düşmanlık

▪ yaʿnī ey Yezīd, zinhar oġlanlıḳ ḳılmaġıl, Ḥüseynni āzārlatmaġıl, Resūl ḫaşmlıḳı yawlaḳ ḳatıġ turur. (244r15-16)

ḥasret: < A. hasret, özlem

▪ Yūsuf aydı: ol közi yaşlıġ, baġrı başlıġ firāḳ altında örtenmiş, ḥasret teŋ͡gizinde ġarḳ bolmış, (75v15-16)

ḫaṭā: < A. hata, yanlış, günah

▪ ol mendin ḫaṭā keçti taḳı sendin ḳaçdım, imdi İḍi ʿazze ve celle maŋ͡ga yalavaçlıḳ bėrdi. (111v6-7)

ḫāṭır: < A. gönül, gönülde olan his

▪ ʿAlī aytur: meniŋ͡g ḫāṭırım ėḍin boldı, (14v7-8)

ḥayā: < A. hayâ, utanma, ar, edep

▪ Anıŋ͡g meclisi ʿilm ve emānet ve ḥayā ve ṣabr meclisi ėrd[i]. (198v8)

heybet: < A. heybet, korku ve hürmet hissi uyandıracak olan

▪ Mevlī taʿālā ol taġda ḳorḳunç heybet yarattı. (179v8)

ḥıḳd: < A. kin, garaz, gizli düşmanlık

▪ ḥıḳd ve ḥaseddin ıraḳ tursunlar, (236v9-10)

ḫıred: < F. akıl

▪ Olarnıŋ͡g ḳıṣṣalarında ḫıred iḍileriŋ͡ge ʿibretler bar. (T152b12-13)

ḫıyānet: < A. hıyanet, hainlik

▪ Müʾminler ḥaremiŋ͡ge ḫıyānet közün baḳġan zinā livāṭat ḳılġanlar ʿaẕāb ve ʿuḳūbet birle faẓīḥat bolġuları. (249r10-11)

ḥıẓẓata: < A. baht, talih

▪ Ḳaçan Şāmġa tėgdiler ėrse yarlıġ boldı: bu kendlerge kirürde ḳamuġ secde ḳılıŋ͡g, til birle ʿöẕr ḳolıŋ͡g, tevbe ḳılıŋ͡g, ‘‘ḫıṭṭa’’ tėŋ͡g. (117r9-10)

ḫilāf: < A. yanlışlık, tersinelik, uyuşmazlık

▪ Saʿd aydı: meni kötürüñg, yazıġa çıḳarıñg. Çıḳardılar. Saʿd aydı: ḳaçanḳa tėgi ḫilāf-ı ha[kīkatni] saḳlayın, (229v21-230r1)

ḫīle: < A. hile, al

▪ Ḫīle birle yoḳaru çıḳarġu teg yıġaçlar birle orun ḳıldılar. (164v19-20)

ḫilm: < A. ılımlılık, mülayimlik, yumuşaklık

▪ Ve Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: ʿilm üçün Ādemni köreyin, fehm üçün Nūḥnı köreyin, hilm üçün İbrāhīmni, ḳuvvet üçün Mūsīni, zühd üçün ʿĪsīni, mehābet üçün Muḥammedni, emānet üçün Cebreʾīlni, raḥm üçün Mikāʾīlni, yaruḳ künni köreyin, (202r1-3)

himmet: < A. lütuf, ihsan, yardım

▪ Kündin ėdizrek himmeti Mevrūsı bėglik dünyada sürer elni bulnup beḳā (2v4)

ḫorlu/ıḳ: < A.+T. horluk, aşağılık, bayağılık

▪ sende bu ʿizzet bar erken bularda bu horluḳ bar erken bu iş ḳıldılar. (222r19-20)

ḫoşluḳ: < F.+T. hoşluk, iyilik, güzellik

▪ taḳı cānım ḫoşlukı seniñg tatlıġ yıḍıñg turur (80r8)

ḫoş-nūdlı/uḳ: < F.+T. hoşnutluk, memnuniyet

▪ ḫoş-nūdlıḳ vaḳtinde ʿöẕr ḳılmaḳ, (201r4)

ḫulḳ: < A. ç. iyi huylar

▪ aṣḥāb-ı ḫulḳ-ı kerem anıñg, (189v2)

ḫullet: < A. içten sevgi, gerçek dostluk

▪ Yarlıġ keldi: ḳaçan seniñg elgiñgde ölüg tirilse saña hullet teşrīfi ançada bolġay? (54v19-20)

ḫuṣūmet: < A. düşmanlık

▪ Bir kün bir ḫatun eri birle ḫuṣūmet ḳılıp tartışu ʿAzāġa keldiler. (21v3-4)

hūş: < F. akıl, us

▪ ʿĀḳil eren ʿaḳl u hūş birle anı kim tiñgleyür (19v17)

hüner: < A. hüner, marifet, beceri

▪ Ḫadīce aydı: sėn bilür-sėn, nė tėgey-men, aṣlı bar nesli bar, körki bar, hüneri bar, ḫıredi bar, emāneti bar, diyāneti bar. (192r1-2)

ḫürluḳ: < A.+T. hürlük, serbestlik

▪ Ḫürluḳum imdi yaḳın boldı mañga (246v18)

ḫürmet: < A. hürmet, saygı

▪ uzun hürmet mañga ḳalġay, tėp. Ḥüseyn yolġa kirdi, (245v3)

inṣāf: < A. insaf

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām anı sordı. Aydılar: biz bir birge inṣāf bėrür-miz, (216r20)

iriglik: kabalık

▪ yumşaḳ sözleñg, tėdim, sen barı müʾmin-sen, men evlāraḳ-men, sañga iriglik ḳılmaġay-men. (T174a17)

īsār: < A. bağışta bulunma, cömertçe verme, ikram

▪ Mıṣr ḫalḳı sewünüp māllar īṣār ḳıldılar, (110r9)

isizlik: kötülük

▪ Aymışlar: ādemīdin ėki nerse ḳalur: eḍgülük ve isizlik. (82v14-15)

ʿ**işmet**: < A. temizlik, masum olma

▪ Körkde ʿiṣmet ʿışḳda vuṣlat mülk nübüvvet bu ḳamuġ (110v6)

istāẖlıḳ: < A.+T. gözü peklik, cesurluk

▪ aydılar: İlāhī bu kim turur, mundaġ yalġuzun istāẖlıḳ birle baru turur, (211r17-18)

iʿtimād: < A. itimat, güven

▪ birerde yılan bolur, iʿtimād maŋ͡ga ḳılġıl. (T173b7-8)

ʿ**izzet**: < A. izzet, itibar, şeref, kıymet

▪ Sāmirī aydı: nefsim mundaġ tiledi. Ḳavluhu taʿālā: Bir niçe ʿizzet, ḥürmet, uluġluḳ sėn sürdüŋ͡g, bir niçe men süreyin, tėdi. (127r1-3)

ḳaçġaḳlıḳ: kaçaklık

▪ Mālik Ẕeʿr üç ʿaybını ḳabūl ḳıldı, evvel ʿaybı oġrılıḳ, ėkinç ʿaybı ḳaçġaḳlıḳ, üçünç ʿaybı yıġlaḳlıḳ. (73v3-4)

ḳādirlıḳ: < A.+T. güçlülük, kudretlilik

▪ Ammā ḥikmet bu ėrdi kim ḳullarımġa taʿlīm bolsun tėp men bu kādirlıḳım birlen aşuḳ iş ḳılmadım, (3v7-8)

ḳadr: < A. değer, kadir

▪ Süleymān Mevlīġa yandı tėdi, niçe hem andın ol ẕillet ėrmese yalavaç ol kadrnı özlerindin uluġ ẕillet kördiler. (146r2-4)

ḳallāş: < A. muhtaç durumda olma

▪ her kim Yūsuf sözin aytsa aŋ͡ga miŋ͡g altun bėrür ėrdi, mālı tükendi, kallāş boldı, (108r21-108v1)

ḳarār: < A. karar; sabit olma, yerleşme; sabır, tahammül

▪ Nāgehīn bir ḳuble ḳolsam öwke birle hāy ḳarar (83r21)

ḳatıġlıḳ: güçlük, zorluk

▪ Maʿnīsi ol turur kim: siziŋ͡g ʿibādetiŋ͡giz ʿucbge katıġlık turur, (5r17-18)

ḳavīlıḳ: < A.+T. güçlülük, kuvvetlilik

▪ Ḳız aydı: ḳuduġ başında ḳırḳ er kötrür taşnı yalġuz kötürdi, kavīlıḳın anda kördüm (T171b16)

ḳawurtlük: heybet, azamet

▪ men me Ḫuneyn küninde çerig kawurtlükiŋ͡ge ḫoşlanıp mübtelā boldum, tėdi. (232r3-4)

keç (2): hile, aldatma, yalan

▪ Keç ayalıŋ͡g keç oġurda yıġlu kirip yıġlaşu (61v8)

kemāl: < A. olgun, olgunluk

▪ Ḳamuġ Ḳureyşīler taḳı āl-i ʿAbd-i Menāf Muḥammed-i Emīn atadılar. On sekiz yaşadı, cemāl ve kemāl, melāḥat birle bėzendi. (186v1)

kerem: < A. kerem, lütuf, ihsan, bağış

▪ Körk ḳılıḳ ziynet melāḥat hem nübüvvet hem kerem (65v10)

keyd: < A. hile, aldatma

▪ Yana şeyṭān keydi żaʿīf turur Suʾāl: tişiler keydi nėdin uluġ boldı, (84v14-15)

ḳıl(ı)ḳ/ġ: huy, tabiat, mizaç, karakter

▪ Körk kılık ziynet melāḥat hem nübüvvet hem kerem (65v10)

ḳıymet: < A. kıymet, değer

▪ Aymışlar: Mıṣr ėliniŋ͡g dellālleri yıġılıp Yūsufnı kıymet ḳıldılar, (75v5-6)

kişilik: insanlık

▪ Aymışlar: ḳarındaşları ḥaḳḳında hem erlik ḳıldı hem kişilik ḳıldı (105r1)

könilik: doğruluk

▪ Aydı: ey meniŋ͡g boḍunum, saġularıŋ͡gızını terāzūlarıŋ͡gızını tüz tutuŋ͡g könilik üze. (T164b16-17)

kö‍ŋ‍g(ü)l: gönül; hafıza

▪ Aydı: kö‍ŋ‍gül Ta‍ŋ‍grınıŋ‍g turur, Ta‍ŋ‍grı neteg tilese andaġ ḳılġay, tėdi. (41r21)

körk: güzellik

▪ Taşġa çıḳġan künni toġġan körk üçün köz aldurup (61v10)

körklük: güzellik

▪ Mevlī ʿazze ve celle Ādemni ḳamuġ körklükler birle bezedi, (7r12)

ḳudret: < A. kudret, güç

▪ Ḳādir taḳdīrinde İḍi ʿazze ve celle ḳażāsında ne [ḳudret] bar bilmes-men, tėdi. (78v14-15)

ḳul: kul, köle

▪ aydı: İḍiyā, ma‍ŋ‍ga destūr bėrgil, barayın, ʿālem içinde bir eḍgü ḳul tileyin, (36v8-9)

ḳuvvet: < A. kuvvet

▪ Zelīḫāda raġbet bar ve Yūsufda ḳuvvet bar ve recüliyyet bar. (82r5-6)

küç: güç, kuvvet; zulüm, kaba kuvvet; güçlük, zorluk

▪ Aymışlar: Mışrġa kėlmişde kė‍ŋ‍geştiler aydılar: tėgme birimizniŋ‍g bu çaḳlıġ küç ḳuvvetimiz bar, uruşup inimizni alalıŋ‍g. (98v4-5)

luṭf: < A. lütuf

▪ Ta‍ŋ‍grınıŋ‍g luṭf u ʿināyeti ve nuṣreti bolmasa bir yalġuz munça nā-pāk birle neteg muḳāvemet ḳılġay ėrdi. (203r15-16)

maṣlaḥat: < A. ehemmiyetli, güvenilir iş, iyilik yolu

▪ Resūl aydı: sizi‍ŋ‍g maṣlaḥat körgeni‍ŋ‍gizge men rāżī-men. (187v6-7)

mehābet: < A. azamet, ululuk

▪ Bu derecedin ol derecege ol kimer<se>ni‍ŋ‍g naʿleynini‍ŋ‍g nūrı mundaġ bolsa uçmaḥda anı‍ŋ‍g maḥabbetini‍ŋ‍g nūrı müʾminler kö‍ŋ‍glinde neteg bolġay? (202r18-20)

mekr: < A. hile, al

▪ Zelīẖā ḳapuġda ėrini kördi, tapuġda ėlini tepretdi, mekr saḳındı, (83v8-9)

mekriyān: < A.+F. ç. yalancılar, hilekârlar

▪ Müʾtefikāt maʿnīsi ‘‘mekriyān’’ tėmek bolur. (57r3)

melāḥat: < A. yüz güzelliği, güzellik

▪ Körk ḳılıḳ ziynet melāḥat hem nübüvvet hem kerem (65v10)

melāmet: < A. azarlama, çıkışma, serzeniş, ayıplama

▪ kirpük oḳın kizlep, şabāḥat ḳılıçın tartıp, melāmet süŋ͡güsin kötrüp cānlar bulġaġalu, ėller talaġalu, köŋ͡güller alġalu, bulun ḳılġalu, tāzī tonlar keḍip, tāzī aṭlar minip Mışrġa kirdiler. (76v8-10)

menfaʿat: < A. menfaat, fayda, yarar

▪ anıŋ͡g yörümekide ʿilletliglerge menfaʿat bar ėrdi. (171v2)

menlik: benlik, ben olma hâli

▪ Men-men kim Allāh-men, menlik maŋ͡ga teger aḍın kimerseke tegmes, (T172b14)

merdān: < F. ç. mertler, yiğitler

▪ Anı kėlip ataları şāh-ı merdān ʿAlīge aydılar: (200r6-7)

mevhibet: < A. ihsan, bağış, lütuf

▪ Ol ibtilāsı birle mübtelā bolġan, secdesin ḳılġan, ẖiṭābın işitken, ẖilʿatin bulġan, emrini tutḳan, nehīsindin yıraḳ turġan, mevhibeti bėrilgen, müsāvereti birle çavlanġan Dāvūd yalavaç ʿaleyhiʾs-selām. (131r19-131v2)

meẕellet: < A. horluk, hakirlik, alçaklık

▪ Duʿānıŋ͡g maʿnīsi bu turur: ey devlet tācın başınġa uruġlı, et meẕellet cevāẖın egniŋ͡ge keḍügli, ḳuḍı tüşkenlerni yoḳaru kötürgen, öre ḳopġanlarnı yumurġan, bėrgen-sen alġan-sen, (78r19-21)

meẕemmet: < A. kınama, yerme, ayıplama

▪ Meẕemmet söküş ʿār eger bolmasa (205v19)

mukābere: < A. haddini bilmezlik, arsızlık

▪ Biregü ay[dı]: bolmasa ḳamuġımız yıġılıp mukābere sançıp öltüreliñ. (205v14-15)

nā-dānlıḳ: < F.+T. bilmezlik, cahillik, terbiyesizlik

▪ Yana duʿā ḳıldı: İḍiyā, ḳamuġ seniñ ḳullarıñ turur, nā-dānlık ḳıldılar, (118v6)

necāset: < A. pislik, murdarlık

▪ Aymışlar: tepesiñe yazıladı ėrse necāset altında ḳalıp öldi. (28v6-7)

nifāḳ: < A. nifak, münafıklık

▪ Kimerse nifāk köñlümdin çıḳsun tėse sūretüʾl-enfālni oḳusun. (66r16-17)

nigār: < F. sevgili

▪ Yinçü gevher nigārımız (223r21)

niʿme'l-ʿabd: < A. ne güzel kul

▪ Özi niʿmeʾl-ʿabd atandı hem yalavaç hem melik (137r12)

nū-sipāslıḳ: < F.+T. nankörlük

▪ Kimėrse nū-sipāslık mendin kitsün tėse el-ḥamdü sūresin oḳusun. (66r13-14)

oġrı: hırsız

▪ Mevlī taʿālā bir ferişteni ıḍa bėrdi ādem ṣūretinçe, oġrı tėg bolup keldi. (61v16-17)

oġrılıḳ: hırsızlık krş. **oġurlıḳ**

▪ Mālik Ẕeʿr üç ʿaybını ḳabūl ḳıldı, evvel ʿaybı oġrılık, ėkinç ʿaybı ḳaçġaḳlıḳ, üçünç ʿaybı yıġlaḳlıḳ. (73v3-4)

oġurlı/uḳ: hırsızlık krş. **oġrılıḳ**

▪ ol oġul meniŋ ermes, ol ḫatun oġurluk elgin kesmişler, (T156b18)

oŋaylıḳ: kolaylık

▪ Ol ḥālde maʿrifet nūrını körgüzüp öz selāmın ıḍġay, anıŋ ḫoşluḳında müʾminler oŋaylıḳ birle cān bėrgeyler. (52r20-21)

oynaşlıḳ: hafiflik, hafif meşreplik

▪ Ėrmedi oynaşlıkımdın uşbu nefsim raġbeti (110r21)

öç (2): öç, intikam

▪ ataŋdın ol öçni almaġınça olturmaġay-men. (T157b1-2)

ög: akıl, us krş. **öŋ (2)**

▪ ögiŋe keldi erse aydı: ey aʿrābī Yāʿḳūb yalawaçnıŋ Yūsuf atlıġ oġlı men-men, (79r20-21)

öŋ (2): akıl, us krş. **ög**

▪ ol börini öŋümdin kitermegey erdim, tėp yıġladı. (72r14-15)

rāstlıġ: < F.+T. doğruluk krş. **rāstlıḳ**

▪ Resūl ʿaleyhiʿs-selām aydı: ol Mevlī ḥaḳḳı kim meni rāstlıġ üze ḫalāyıḳġa yiberdi. (145v17-18)

rāstlıḳ: < F.+T. doğruluk, gerçeklik krş. **rāstlıġ**

▪ Melik aydı: meniŋ ėlimge kirip meni körmeyin nelük bardıŋ, rāstlıḳ üze ayġıl, (161v1-2)

revnaḳ: < A. güzellik, parlaklık

▪ Hīç kimerse yüziŋe utru baḳa bilmes boldı. Kün körklüki revnaḳı mezīd. (186v2-3)

rıfḳ: < A. yumuşaklık, yavaşlık, tatlılık

▪ dōstum Muḥammed birle rıfḳ <u> müdār<ā> ḳılġıl, (237v7-8)

ṣabāḥat: < A. güzellik, latiflik

▪ ḳaş yasın ḳurup, kirpük oḳın kizlep, sabāḥat ḳılıçın tartıp, melāmet sün̄güsin kötrüp cānlar bulġaġalu, ėller talaġalu, kön̄güller alġalu, bulun ḳılġalu, tāzī tonlar keḍip, tāzī aṭlar minip Mıṣrġa kirdiler. (76v7-10)

ṣabr: < A. sabır, tahammül

▪ Anın̄g meclisi ʿilm ve emānet ve ḥayā ve sabr meclisi ėrd[i]. (198v8)

saʿd: < A. kutluluk, uğur

▪ Yaʿnī men küninç turur-men, Saʿd ma küninç turur, (95v1)

ṣāfī: < A. saflık, halislik

▪ Ol toprakda safī tebiz, ürün̄g kara, süçüg açıġ, sarıġ yaşıl, ḳızıl kök, ḳatıġ yumşaḳ ve arıġ arıġsız, tatlıġ [tat]sız ḳamuġ bar ėrdi. (6r1-2)

ṣaḥiḥ: < A. gerçek, doğru

▪ faṣīḥ ve saḥīḥ til anın̄g, (189v3)

saḳīm: < A. yanlış, doğru olmayan

▪ tegme yerde ol kitabet tapılur ammā baʿżısı saḳīm ve baʿżısı nā-müstaḳīm bir ançası mükerrer, bir ançası muʿteber, birerinin̄g sözleri kesük, birerinin̄g maḳṣūdları öksük. (2v14-16)

ṣalāḥ: < A. iyilik, doğruluk

▪ Ḳaçan Muḥammed bāliġ boldı ėrse ʿāfiyet ve ṣalāḥ könilikde maʿrūf boldı. (186r21)

savuḳluḳ: soğukkanlılık, soğukluk

▪ ördekin̄g savuklukı bar, ḳarġanın̄g uzun saḳınçı bar. (55v7-8)

seḫāvet: < A. cömertlik, el açıklığı

▪ seḫāvet ve ḳuvvet anıṅg, (189r20-21)

ṣenā: < A. övgü, övüş

▪ Ḥamd u ṣenā ol İḍi ʿazze ve celleġa kim meni neciyy yarattı. (210r2-3)

ṣiltāḳ: < A. haksızlık, tecavüz

▪ tėp ṣiltāk birle yanar boldı. (116r1)

ṣūmluk: < F.+T. uğursuzluk

▪ ḳ[avmiṅg] seniṅg ṣūmlukuṅgda helāk boldılar, (228v19-20)

ṭabʿ: < A. tabiat, huy, yaradılış

▪ İşāret ol turur, kim mücāhede ḳılıçı birle ṭabʿ-ı endāmında şerīʿat ḥükmi birle bu tört ṣıfatnı boġuzlasa mengü tiriglik bulġay. (55v8-9)

ṭabīʿat: < A. tabiat, huy, yaradılış

▪ aydı: Zelīḫānı urġalı oġramadıṅg mu, ṭabīʿat yüṅgüllikindin Zelīḫāġa meyl ḳılmadıṅg mu? (91v4-5)

ṭahāret: < A. temizlik, temizlenme

▪ īmān kėltürdiler, ṭahāret, namāz taʿlīm bėrdi, (206r11)

ṭahīrāt: < A. ç. temizler, pakler

▪ ezvāc-ı ṭāhirāt anıṅg, (189v2)

ṭāḳat: < A. takat, güç, kuvvet

▪ kün ısıġıġa ṭākat tutmaz boldılar, yalbardılar. (118v15)

taḳṣīr: < A. taksir, kusur, suç, kabahat

▪ Ey müsülmānlar, Resūl ʿaleyhiʿs-selām uruġı üze bu ẓulmler yöridi, sorġusuz ḳalġay tėmek ermes, munda teʾḫīr bolġay, taksīr bolmaġay, imhāl bolġay ihmāl kėçmegey. (249r1-2)

ṭamaʿ: < A. aşırı istek, hırs, tamah

▪ Ḳābīlniŋ uruġı üküşreki bu ṭamaʿ ḳatıda helāk boldılar, (17r18-19)

tedbīr: < A. hile, al

▪ olarnı bu tedbīr üze ḳoḍdı. (68r5-6)

tefāvüt: < A. fark

▪ Tevrītde körgeni birle Resūl cemālinde bir ḳıl endāzesinçe tefāvüt tapmadı. (187r19-20)

tegerlik: hak etmişlik, uygun düşmeklik

▪ sendin aḍın kimersege tėgerlik yoḳ, tėp beyʿat ḳıldılar. (241v1)

teşrīf: < A. teşrif, şereflendirme

▪ Yarlıġ keldi: ḳaçan seniŋ elgiŋde ölüg tirilse saŋa ḫullet teşrīfi ançada bolġay? (54v19-20)

tetiklik: zekilik

▪ Melik Firʿannuŋ tėtiklikin körüp bu kişi meniŋ ḳatımda turmaḳḳa yaraġlıġ, tėp ḥāciblıḳ aŋa bėrdi. (T167a8-9)

tevāżuʿ: < A. tevazu, alçak gönüllülük

▪ Ol ḥālde yėr tevażżuʿ ḳılıp aydı: men ḳamuġdın żaʿīf-men, (6r18-19)

tevāżuʿlıḳ: < A.+T. tevazuluk, alçak gönüllülük

▪ mende küwengü nerse yoḳ, tėp tevażżuʿlıḳ ḳıldı (6r19)

töhmet: < A. suç, kabahat; şüphe

▪ Ḳaçan Zelīḫā Reyyān melik birle ʿAzīz ḳatında, yazuḳ men ḳıldım, töhmet men ḳıldım, (108r17)

töleklik: ağırbaşlılık

▪ oḳısaŋ͡g, ey tölek seniŋ͡g-men, hay tölek ḳaçanġa tegi töleklik ḳılur-sėn. (81v5-6)

ṭufeyl: < A. birinin üzerinden geçinen, asalak

▪ biz ḳamuġımız anıŋ͡g tufeyli turur-miz, (183v1-2)

ṭuġyān: < A. taşkınlık, azgınlık

▪ bir ʿaṣā aymaḳı birle ḳamuġ küfr ü siḥr ü tuġyān yoḳ yoḍun boldı. (238r6-7)

ṭuhūr: < A. çok temiz

▪ Ġılmān ve vildān, şarāb-ı ṭahūr tutḳaylar, uçmaḥ ḳuşları Ṭūbī yıġaçı üzre türlüg ün birle sarnay başlaġaylar. (202r11-12)

tuzaḳ: tuzak

▪ uzaḳġa yügürür bolup tuzaḳġa yörgeşdi, (77r11)

tüzün: yumuşak huylu, sakin; uygun, denk

▪ Mundın burun toġmışı türemişi yoḳ, yüzi tegirmi, başı yumġaḳ, saçı ḳara, saġdın soldın ḳırḳ küjeklig, birin tartsa aşuḳınġa tėger, ḳoḍsa tuluŋ͡glarında yıġrılur, alnı kümüş tėg ürüŋ͡g, ḳaşı ḳalem birle egmiş tėg, kirpükleri oḳ teg, yüzi kün teg yaruḳ, yaŋ͡gaḳları ḳızıl nār tėg, eŋ͡gi ḳomıyur, ḳaraḳları ḳaynayur, ʿaḳīḳ irinlig, tişleri gevher teg, tar aġızlıġ, sözi süçig, özi sılıġ, ḳılḳı tüzün, bėli yinçge. (75r13-19)

ʿ**ucb**: < A. kendini beğenme, kibirlenme

▪ Maʿnīsi ol turur kim: siziŋ͡g ʿibādetiŋ͡giz ʿucbge ḳatıġlıḳ turur, ‘‘neḥnu’’ tėp özüŋ͡güzni ögdüŋ͡güz. (5r17-18)

ʿ**ukelā**: < A. ç. akıllı kişiler

▪ Mundın ʿacebraḳ ol turur: ḳamuġ ʿuḳelā iḍileri allında muḳarrer ve maʿlūm turur (218r14-15)

vaḳar: < A. ağırbaşlılık, temkin

▪ vaḳār ve sükûnet anıŋ̄. (189v5)

vaḳūr: < A. ağırbaşlı, temkinli

▪ müġlar Şeyḫ-i Vakūr téyürler, (201r20)

vefā: < A. sebat etme, vefa

▪ ol ṣadr-ı ṣuffe-i ṣafā bedr-i ḫıṭṭa-i vefā Muḥammed Muṣṭafā ṣallaʿllāhu <ʿaleyhi> ve selleme. (2r7-8)

yaġılıḳ: düşmanlık

▪ Fermān keldi: ol düşmānlıḳnı olar arasında kim bėlgürtdi? İḍisindin yarlıġ keldi: yaġılık düşmānlıḳ bėlgürtgen muvāfıḳlıḳ ma bėrgey. (25r4-5)

yaḫşılıḳ: iyilik, güzellik, doğruluk

▪ Loḳmān aydı: andaġ bolsa sėn hem yamanlıḳ ėkip yaḫşılık ümīd ėtmegil. (163v20)

yalġan: yalan

▪ irikmiş köŋ̄li açılsun tėp yalġan til birle ataların yalġap, tınç köŋ̄güllerni bulġap téyü ḳola keldiler. (68v9-11)

yalġançı: yalancı

▪ Yūnus aydı: ḳaydın kėlür-sėn? İblīs aydı: yalġançı Yūnus sėn bolġay mu-sėn? (154v1-2)

yalġançılıḳ: yalancılık

▪ Ol er töhmetdin ḳutuldı, ḫatunnıŋ̄ yalġançılıḳı belgürdi. (202v3)

yamanlıḳ: kötülük

▪ Loḳmān aydı: andaġ bolsa sėn hem yamanlıḳ ėkip yaḫşılıḳ ümīd ėtmegil. (163v20)

yār: < F. yâr, dost

▪ Üküş er ayġu selāmlar tört yārıġa ve toḳuz ḫatunıġa ve iki ʿammıġa seyyidā şubbān-ı ehlüʾl-cenneti teşrīflıġ oġlanlarıġa rıżvānuʾllāhu ʿaleyhim ecmaʿīn. (2r15-17)

yarar: yarar, fayda

▪ Olar Ṭālūtnı kerāhiyet birle ḳabūl ḳıldılar, aydılar: meliklikge yararın bileliṉg, (132v3-4)

yavaşlıḳ: yavaşlık, mülayimlik

▪ cānını yavaşlıḳ yumşaḳlıḳ birle alġıl, (237v8)

yawuzlı/uḳ: kötülük

▪ aṉga yawuzlık sanmaġay-men. (81v8)

yazuḳsızlıḳ: masumluk

▪ meniṉg yazuḳluġlıḳım yazuḳsızlıḳım bėlgülüg bolmaġunça çıḳmas-men. (90v5)

yolsızlıḳ: doğru yoldan çıkmışlık, kötülük

▪ Mundın burun Yūsuf üçün yolsızlık ḳılduḳ, (98r20)

zehre: < F. cesaret, cüret, yiğitlik

▪ Ḳureyşniṉg rūstāları Muḥammedniṉg tegresige kėlür, zehreleri yoḳ ėrdi. (185v7-8)

żellet: < A. ayak sürçmesi, yanılma, yanlış

▪ Ādem zellet ʿöẕr ḳıldı, kėçürdüm. (212v20)

zevāl: < A. zeval, yok yere heba olma, mahvolma

▪ Fāyide: Nemrūd kāfirlerni ulam söz birle İbrāhīm üze ḫükm ḳılmadı, anıṉg mülkige zevāl bolmadı. (39v18-19)

ẕillet: < A. alçaklık, horluk, bayağılık

▪ Ḳaçan ẕillet bėlgürdi ėrse ol tėrisi soyuldı, (7r1)

zīreklik: < F.+T. zekilik, kurnazlık

▪ Aymışlar: Süleymān Belḳīsnıṉg̑ zīreklikin taṉg̑ladı, (150r13)

ẕulm: < A. zulüm, işkence

▪ üçünçi sizlerge ẕulm bolmaġay. (152v6)

2.2.10.2. Duygu, Ruhsal Durum

açıġ: acı; acı, ızdırap, elem, üzüntü; öfke, sinir, kızgınlık

▪ kimi eḍgü kimi isiz, kimi süçüg sözlüg kimi açıġ sözlüg, (6r4)

aġrıġlıḳ: hasta

▪ Zelīḫā aydı: ey Yūsuf, seniṉg̑ sewüglükiṉg̑din közüm yıġlaġu aġrıḳlıġ boldı, (80r16-17)

aġrıḳ/ġ: ağrı, acı, sızı; hasta

▪ Ādem olarġa baḳtı, kimni ḳaraġu kördi, kimni aḫsaḳ kördi, kimni aġrıḳ kördi, kimni olturum kördi. (10v3-4)

amul: sakin

▪ Alçaḳ amul tüzün ḳılıġ silig arıġ ḥaddin çıḳa (2v3)

ʿ**anā**: < A. üzüntü, eziyet

▪ mundaġ duʿā birle munça teṉg̑lik ʿanā nedin kötürdi? (78v6)

ārām: < F. rahat, huzur

▪ Fāṭımanıṉg̑ közi ʿAlīḳa tüşti erse raẕiyaʾllāhu ʿanhā aydı: yā ʿAlī közüm yaruḳı, köṉg̑lüm ārāmı atam tirig bar mu? Bar, tėdi. (224v9-10)

ārzū: < F. arzu, istek

▪ Resūl ʿaleyhiʾs-selām aydı: ey İdrīs, bu maḳāmġa tėgmişde maŋ͡ga ümmet bolmaḳnı nėdin ārzū ḳılur-sėn? (214v19-20)

ārzūlı/uġ: < F.+T. arzulu, istekli, muhtaç

▪ Muḥammedni hīç nersege arzūlıġ ḳılmaġıl, (186r16)

ʿ**āşıḳ**: < A. âşık

▪ Taḳı dōst dōstġa, ʿāşıḳ maʿşūḳġa, muḥib maḥbūbġa tünle ḳavuşup bolur. (218v3-4)

āzār: < F. azar, incitme

▪ Baʿžılar aydılar: āzār ol ėrdi, ḳaçan ilgerü yörise mütekebbir dėrler ėrdi, arada yörüse ḳorḳaḳ tėyürler, soŋ͡gıda yörise ḳavġunçı teg bizni sürer dėrler ėrdi. Aymışlar: āzār ol ėrdi kim Hārūnnı sėn öltürdüŋ͡g, tėdiler. (120r5-7)

bī-hūş: < F. şaşkın, kendinden geçen, aklı başından gitmiş

▪ Yūsuf bu sözni işitip ança yıġladı kim bī-hūş boldı. (96r12-13)

çāre: < F. çare, tedbir, yardım

▪ maŋ͡ga ṣabrdın aḍın çāre yoḳ turur. (72r19)

dehşet: < A. dehşet, korku, telaş

▪ ḫūrlarġa taḳı İdris<ge> taʿabbür ve dehşet bolmaġay. (21r5)

emgek: emek, zahmet, eziyet

▪ Kėçe kündüz özi yalġuz kaḍġu emgek yüklenip (22v10)

emgeklik: zahmet çeken

▪ ewlügi un ögitti, tennūrḳa ot kemişti, aşaç astı, Resūl ʿaleyhiʾs-selāmḳa aydı: emgeklik bolup biznіŋ͡g ṭaʿāmdın tatsaŋ͡gız bolġay mu? tėdi. (228v6-8)

emgeksiz: emeksiz, zahmetsiz

▪ Ol oḳ ėmgeksiz dīdār köreyin tėdi aydı: oŋ͡gay bolġay. (122v14-15)

eymen: çekinme, utanma, korkma

▪ Aydı: kimerse kim kėçe ḫamr içse kündüz it birle oynasa müsülmānlar ḥaremi andın eymen bolmasa anıŋ͡g birle neteg beyʿat ḳılayın, (244v3-4)

feraḫ: < A. ferahlık, esenlik, rahatlık, huzur

▪ meniŋ͡g sözümde saŋ͡ga ferah bar ve rāḥat bar. (84r16)

feryād: < F. feryat, sızlanma

▪ bulardın feryād tėggil, maŋ͡ga raḥm ḳılġıl, (70r6)

ġam: < A. gam, keder, üzüntü, tasa

▪ bu ġamdın keçdiŋ͡g ėrse ançada bizni körgey-sėn. (123r1)

ḥabṭa: < A. boşa gitmek, heder olmak

▪ Mevlī olardın ol sözni tilemedi, ḥükm ḳıldı: Ādemni siz ġıybet ḳıldıŋ͡gız, s̱evāblarıŋ͡gız ḥabṭa boldı, ol s̱evāblar Ādem oġlanlarıġa bėrildi, (8v7-8)

ḥācet: < A. hacet, ihtiyaç, istek

▪ Yana aymışlar: bu tört ḳuş ölmekiŋ͡ge hācet nė ėrdi? (55r18-19)

ḫasta: < F. hasta

▪ Ançada İblīs ʿaleyhiʿl-laʿne bu iş Benī İsrāʾīl arasıda bitmesün tėp özini ḫasta ḳılıp yolını saḳlap olturdı, (128v5-6)

ḫavf: < A. korku

▪ Bu, ḫavf u recā turur, bir ança ḫavfġa tölenür-men, bir ança recāġa inanur-men. (18v13)

ḫayāl: < A. hayal; zan, tahmin

▪ [Zelīḫā] anı körüp ḫayāl ḳıldı kim tīz tonınıŋ͡g baġın çėşer. (80v20-21)

ḥayret: < A. hayret

▪ Süleymān anı körüp ḥayret ḳıldı, (139v11)

herr: < A. nefret, tiksinti

▪ Mūsīdin soṉg fāhişe işleri herr ḳıldılar. (216r8)

hevā: < F. istek, arzu

▪ Münācāt: İlāhī biz żaʿīfler bu yėti yüz kāfirlıḳdın bīzār-miz, taḳı yėtmiş ėki türlüg hevā ve bidʿatdın yıraḳ-miz, (202v13-14)

hevl: < A. korku

▪ kıyāmet hevlindin körgüṉg. (123r1)

ḥicāb: < A. utanma; örtü, perde

▪ İbrāhīmdin Lūṭġa tėgi nė ḥicāb bar erse ḳamuġı açıldı. (60r15-16)

ʿıṭr: < A. koku

▪ ʿAmr biniʾl-ʿĀṣ bir yıḍ köydürüp micmerni ʿıṭrı birle Necāşīḳa alıp bėrdi, (233v20-21)

ibtilā: < A. düşkünlük, müptela oluş, çaresiz olma

▪ Ḫāberde kėlmiş: ḳaçan ʿālem āḫirġa tėgse ḳamuġları ḳutulġaylar, ibtilā üçün ḫalāyıḳġa vesvese ḳılmaḳ üçün. (146r17-18)

iftiḫār: < A. iftihar, övünç

▪ iftiḫār üçün ḳız bėrgen Ebū Bekr, evvel mescid binā ḳılġan Ebū Bekr. (199v2)

ilhām: < A. ilham, telkin

▪ Ançada çerigge tėṉgleyü bir taġnı başı üze kötrüp çerig tepesiṉge urġalı oġradı ėrse Mevlī taʿālā hüdhüd ḳuşġa ilhām bėrdi, (28v11-12)

inç (1): rahat, gönlü sakin, huzurlu

▪ Ḥüseynḳa kişi ıḍtı: iş ḳatıġraḳ boldı, ḳopġıl, Mekkege barġıl, inç turur, tėdi. (244v14)

is: koku

▪ Yarlıġ kėldi: bilmedi‿ng mü kim rūze tutġan ḳulnı‿ng aġzını‿ng isi meni‿ng ḳatımda yıpardın sewüglügrek turur ėrdi. (120r21-120v1)

ḳaḍġu: kaygı, tasa, üzüntü krş. **ḳayġu**

▪ Ḳırḳ yıl ol topraḳ üze yaġmur yağdı. Otuz toḳuz yıl kaḍġu yaġmurı yaġdı, (6r6)

ḳahr: < A. kahır, üzüntü

▪ Yėti yolı bıçaḳnı tartdı, ötmedi. Kahr ḳılıp bıçaḳnı yėrge çaldı. (51v11-12)

ḳal(ı)ġ: küskünlük, kırgınlık, öfke

▪ Zeyneb aymış: ʿĀyişeli menli ara kö‿ngül ḳalıġı bar, (234v11-12)

ḳaṣd: < A. kasıt, amaç, kötü niyet, garaz

▪ Yana aydı: [Ya]zuḳ tört türlüg turur, unutup ḳılġan, ḫaṭā birle kėçgen, kasd birle ḳılġan yazuḳnı yarlıḳadı. (212r15-17)

ḳayġu: kaygı, tasa, üzüntü krş. **ḳaḍġu**

▪ ʿĀbid atım Mūnis, altı yüz yıldın beri munda-men, mundın kitgil, meni öz ḳayġum birle ḳoyġıl, tėdi. (155r18)

ḳın (1): eziyet, işkence

▪ Dīn üçün köp ḳın tartıp yöritü Ḥaḳ yarlıġın (22v12)

kīne: < F. kin, düşmanlık

▪ Ḥikmet: Loḳmān Ḥakīm aytur raḥmetuʾllāhi ʿaleyhi: abdāllarnı‿ng nişānı üç turur. Biri cevān-merdlıḳ taḳı biri kö‿ngül arıġlıġı, yaman ḳılıḳlardın, ḥased ve kīne me‿ngizliglerdin <saḳınmaḳ>, üçünçi ʿulemā ve füżelā dōstluḳı. (201r7-9)

ḳorḳu: korku krş. **ḳorḳuġ**

▪ Mevlī ʿazze ve cellesi‿nge, ḳatıġlık ėmgekde, korkunçda ʿömri āḫir boldı. (26v21-27r1)

ḳorḳuġ bk. **ḳorḳu**

▪ ol ferişteleriñg tegresin ḳapadılar. Mūsī ḳorḳtı, secdege bardı aydı: İḍiyā meni bu korkuġdın ḳutḳarġıl, (121r6-7)

ḳorḳu/ınç: korku

▪ Mevlī taʿālā ol taġda korḳunç heybet yarattı. (179v8)

küv/wenç: güvenç, övünç, iftihar

▪ ḳıyāmetġa tėgi ferişteler arasın[da] bizge müfāḫiret, küvenç bolsun tėp yolın saḳlap turdılar. (214v9-10)

maḥabbet: < A. sevgi

▪ Bu ma yük ėrmiş, maḥabbetdin soñg firāḳ, tamām yükni kötergey-miz, (213r16-17)

miḫnet: < A. mihnet

▪ Maʿlūm boldı kim tėgme ėmgek soñgı rāḥat ėrmiş, tėgme ḳaḍġu soñgı sewünç ėrmiş, tėgme miḫnet soñgı niʿmet ėrmiş. (104v9-10)

mihr: < F. sevgi

▪ Mevlī taʿālā ḳıbṭī tişileriniñg köñgliñge mihr saldı, (115r15)

minnet: < A. minnet, gönül borcu

▪ Mevlī taʿālā olarnıñg minnetin Yūsuf üze revā körmedi, öz fazlı ve keremi birle çıḳardı, minnet Mevlīdin boldı. (89r10-11)

miskīnlik: < A.+T. miskinlik, âcizlik

▪ siz bu ʿācizlıḳıñgız birlen miskīnlik birlen iş ḳılıñg, tėp aydı. (3v8-9)

mufāḫiret: < A. kendini beğenme, öğünme

▪ ḳıyāmetġa tėgi ferişteler arasın[da] bizge müfāḫiret, küvenç bolsun tėp yolın saḳlap turdılar. (214v9-10)

muḥabbet: < A. muhabbet, sevgi

▪ Fāyide: Muḥaḳḳıḳlar aymışlar: İbrāhīm kögsinde İḍi muḥabbetiniŋ otı bar ėrdi. (42r11-12)

muŋ: bun, sıkıntı, kaygı

▪ Ḳaçan olarġa bir muŋ ḳaḍġu tüşse yaġıları belgürse ol tābūtnı çıḳarıp ilgerü ḳoyup duʿā ḳılsalar ol muŋ, ol yaġıdın ḳutular ėrdiler. (131v19-21)

murād: < A. murat, istek, amaç, gaye

▪ Murād ol ėkegüdin İblīs taḳı Ḳābīl turur. (17r7-8)

ökünç: pişmanlık

▪ ʿUlemālar aymışlar: Ḳābilniŋ ökünçi Hābīlni öltürmiş üçün ėrmez ėrdi, (16r14-15)

öwke: öfke

▪ Nāgehīn bir ḳuble ḳolsam öwke birle hāy ḳarar (83r21)

raġbet: < A. istek, arzu

▪ Tārīḫ yeti yüz toḳuzda it yılınıŋ evvelinde ḳāṣıd yetlür kim: peyġāmberler ḳıṣṣalarıġa ġāyet raġbetimiz bar, (2v13-14)

rāḥat: < A. rahat, huzur

▪ Maʿnīsi ol bolur kim maŋa yaḳın ḳėlgil, meniŋ sözümde saŋa feraḥ bar ve rāḥat bar. (84r15-16)

raḥm: < A. acıma, esirgeme, merhamet

▪ raḥm üçün Mikāʾīlni, yaruḳ künni köreyin, (202r3)

recā: < A. umma, umut etme

▪ Bu, ḫavf u recā turur, bir ança ḫavfġa tölenür-men, bir ança recāġa inanur-men. (18v13)

saʿādet: < A. saadet, mutluluk

▪ ol beyʿ bozulmadı erse yalwaru Yūsufġa keldi aydı: ey beytüʾr-risāle sülālesi, nübüvvet riyāżınıŋ̄ lālesi, ey siyādet kimyāsı, ey saʿāḏet tamġası, ey arıġ uruġı, ey ādemīler uḏruḳı, kāşkī ol kün oŋ̄ aymış erseŋ̄ satġın almaġay erdim, (77v17-20)

ṣafā: < A. sefa, rahat, huzur

▪ Ṣāfī İsmāʿīl yalawaç köŋ̄li toluġ ḳad ṣafā (47v14)

saḳınç: düşünce, endişe

▪ Sakınç birle kün kėçürürde aḫşam boldı, (38v2)

sekrlıḳ: < A.+T. sarhoşluk

▪ altıncı sekrlıḳ yoldın māl ḳazġanıp aḏın yolda ḫarc ḳılġanlarnı. (41v16)

sewüg: sevgi, sevgili, sevilen

▪ anamnıŋ̄ aḏaḳınġa tüşüp ʿöẕr ḳılup sėvüg dīdārın körüp ḳalġay ėrdim. (51r20-21)

sewüglük: sevgi, dostluk krş. **söwüglük**

▪ Aymışlar: Mevlī taʿālā Zelīḫānım köŋ̄lündeki sewüglüki Yūsuf köŋ̄lüŋ̄e saldı, (109v5)

sew/vü/inç: sevinç, müjde

▪ bir yıl sewünç yaġmurı yaġdı. Ol yoldın Ādemġa sewünçdin ḳaḏġu artuḳraḳ boldı. (6r6-7)

sewünçi: müjde; mükâfat, bahşiş, karşılık

▪ Suʾāl: sewünçi özge māl aytmayın buġday bėreliŋ̄ tėmekde ḥikmet ne ėrdi? (97r3)

sezig: şüphe, zan, kanaat, sezi

▪ Ol sözleri sėzig turur, (179r17)

sıġıt: ağlayıp sızlanma, feryat

▪ Tiŋ̄leyü turdum tükel yaş ün sıġıt ınçıḳ yıġı (238v4)

sızlaġ: sızı, acı

▪ Tün yarımı boldı ėrse aġrıḳ sızlaġ yok ėrken ėvniṉg saḳfı havāġa köterildi, (183r17-18)

söwüglüg: sevilen, sevgili krş. **sewüglüg**

▪ Ḫadīṯ ḳāleˈn-nebī ʿaleyhiˈs-selām: Yalawaçımız Muḥammed Muṣṭafā ṣallaˈllāhu ʿaleyhi ve sellem yarlıḳar kim dünyādın maṉga üç nėmerse söwüglüg boldı. (82r19-21)

söwüglük: sevgi, dostluk krş. **sewüglük**

▪ Zelīḫā aydı: ey Yūsuf meniṉg köṉglümde seniṉg söwüglükiṉg bar, sėni ḳatıġ söwer-men. (80r4-5)

söwünç: sevinç krş. **sew/vü/inç**

▪ Ḳaçan Yūsuf oyġandı ėrse zindān ḫalḳıġa aydı: söwünç sizlerge, ḳamuġıṉgız zindandın ḳutulur-siz, (89v13-14)

sükūnet: < A. sakinlik, ağırbaşlılık, durgunluk

▪ vaḳār ve sükûnet anıṉg. (189v5)

sürūr: < A. sevinç

▪ Aymışlar: Oġul ḳız gūrge nūr turur, közge sürūr turur. (78r10-11)

şefḳat: < A. şefkat

▪ Ḫalḳġa şefḳat üçün ammā bu żaʿīf ḳul turur, (146r10)

şehvet: < A. şehvet, cinsel istek, tutku

▪ Maʿni ol bolu: şükr ol Taṉgrıġa kim ḳullarnı ṣabr birle pād-şāh ḳılur ve pād-şāhlarnı ėvmeklik birle şehvet hevāsıdın ḳulluḳġa tėgürür. (108v9-10)

şek: < A. şüphe, tereddüt

▪ şekk ve şerīkge inanmasunlar, (236v9)

taʿaccüb: < A. şaşkınlık

▪ Yana ʿÜzeyr taʿaccüb taḳı şek birle suʾāl aydı, (55v21-56r1)

taḥammül: < A. tahammül, sabır

▪ Mūsī taḥammül ḳılıp turur ėrdi. (124v14)

ṭarāb: < A. şenlik, sevinç, coşkunluk

▪ tün kün ḫamr içmek birle oyun kültgü birle raḳṣ u ṭarab ḳılu başladı. (248v9-10)

tebessüm: < A. tebessüm, gülümseme

▪ Süleymān tebessüm ḳıldı aydı: ey balıḳ, munça ṭaʿāmlarnı ḫalḳ üçün yıġıp turur-men, (138v10)

tenaʿʿum: < A. nimet ve bolluk içinde olup rahat etme

▪ Cüfti Ḥavvā birle bolup ḫoş tenaʿʿum ḳıldılar (5v7)

tınçlıḳ: rahat, huzur

▪ Aymışlar: tişisiz tiriglik yoḳ, tişi birle tınçlıḳ hem yoḳ. (83v18)

umanç: umut krş. **umunç**

▪ Ol umanç kėsmişde soŋ͡ġ bolup mübeşşir Cebrāʾīl (53v18)

umı/unç: umut krş. **umanç**

▪ Aymışlar: Umınçsızlıḳda umınç bolur, umınç tutġu yerde umınçsız bolur. (T172b16-17)

umınçsızlıḳ: umutsuzluk

▪ Aymışlar: Umınçsızlıḳda umınç bolur, umınç tutġu yerde umınçsız bolur. (T172b16-17)

uyat: utanma, utanç, utanılan, ayıp sayılan

▪ bir niçesi üdreġa nisbet ḳıldılar. ‘‘üdre’’ uyat endāmdaġı şiş bolur. (119v21-120r1)

ümīd: < F. umut

▪ meni bu ümīd üze tutar ėrdiŋ, (48r5)

vaḫşet: < A. korku, ürküntü

▪ Ḳaçan Mevlī ʿazze ve celle Yaʿḳūbnı Yūsuf firāḳı birle yıġlatmaḳ tiledi erse Yaʿḳūbnıŋ köŋliŋe ḫavf u vaḫşet saldı, (68v20-21)

yazuḳluġlıḳ: suçluluk

▪ meniŋ yazukluġlıkım yazuḳsızlıḳım bėlgülüg bolmaġunça çıḳmas-men. (90v5)

zār: < F. ağlama, feryat figan

▪ kündin künge Yūsuf maḥabbeti köŋglinde artdı, Yūsuf firāḳında zār zār yıġlayur ėrdi, (108r20)

zārīlıḳ: < F.+T. ağlayıp sızlamaklık

▪ Ādem ve Ḥavvā zārīlık birle yalwaru yıġlayu çıḳdılar. (12v20-21)

2.2.11. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Adlar

ḳuruġluḳ: kuruluk

▪ Yinçü tėlgen ḳurt aydı: ey Süleymān, Mevlīdin ḳolġıl, maŋa kuruġlukda rūzī bėrsün. (149r7-8)

rüʾyet: < A. görme, bakma

▪ Rüʾyet Muṣṭafā ülüşi ėrdi, (122r4-5)

seyr: < A. seyir, temaşa

▪ Taġ teŋizde seyr ėter tirig turur ol hem taḳı (158r18)

ṣūret: < A. suret, şekil, görünüş; put

▪ Özge ṣūret tüzdi andaġ ajun içre elgidin (5v6)

susaġlıḳ: susamışlık, susuzluk krş. **susalıḳ**

▪ ammā açlıḳ susaġlıḳġa feryād ḳılurlar. (102r13-14)

susalıḳ: bk. **susaġlıḳ**

▪ yaʿnī ey atam meni susalık öltürdi, (247v9)

taʿbiye: < A. düzenleme, tertip etme

▪ Zelīḫā ṣūretin taʿbiye ḳıldı, (80v8)

tat: tat, lezzet

▪ Ol toprаḳda safī tebiz, ürüñg kara, süçüg açıġ, sarıġ yaşıl, ḳızıl kök, ḳatıġ yumşaḳ ve arıġ arıġsız, tatlıġ [tat]sız ḳamuġ bar ėrdi. (6r1-2)

tatıġ: tat

▪ aydı: ol ėtniñg tatıġı ağzında bar bolġay, ağzıñgnı açġıl yıḍlayın, tėdi. (25v19)

tavuş: ses

▪ Yūsuf çerig tavuşındın Zelīḫā ünin işitmedi, (108v10-11)

tecellī: < A. tecelli, görünme, belirme

▪ ‘‘tecellī’’ maʿnīsi açılmaḳ bolur. (121r17)

telük: delik krş. **tölük**

▪ Ėl ḳırıġında biregüni kördi, mübtelā eti teni ḳamuġ telük. (T158a6-7)

teşük: delik, deşik krş. **töşük**

▪ özi tını çıḳġuça bir tėşük koḍdı. (44v9)

tiriglik: dirilik, hayat, yaşam

▪ Aymışlar: tişisiz tiriglik yoḳ, tişi birle tınçlıḳ hem yoḳ. (83v18)

toḳluḳ: tokluk, karın tokluğu, bolluk

▪ Ḳamuġ vilāyetlerde toḳluḳ boldı, (42v13)

tölük: delik, geçit krş. **telük**

▪ Semdūn barıp ol suwlarnı çıḳartdı, bulaḳlar tölükin tıḳturdı, (140r14-15)

töşük: delik krş. **teşük**

▪ Andaġ kim yüzi kavarmış yarġaḳ dėg, ėki ėrinleri Ḥabeşī ėrinleri dėg, közleri çaḳır, burnınıŋ̂ töşükleri kėŋ̂. (83r10-11)

töşükli/üg: delik

▪ taḳı aydıŋ̂: eger sėn yalavaç ėrseŋ̂ bu töşüklüg yinçüge kimerse elig tėgürmeyin yip ötsün taḳı töşüksiz yinçüge ādemī perī ḳolı tegmeyin töşülsün, (148r21-148v2)

ütluġ: delik

▪ ėki yinçü kėltürdiler, biri ütluġ biri ütsiz, (148r15-16)

ütsiz: delik olmayan

▪ ėki yinçü kėltürdiler, biri ütluġ biri ütsiz, (148r15-16)

yaraġ: yerde, duvarda vb. şeylerdeki yarık krş. **yarıġ**

▪ bėrmes niyyeti üze barurda yaraġınġa olturdı, (163v21-164r1)

yarıġ: yarık, delik krş. **yaraġ**

▪ Sıçḳan peydā boldı, kimini tele başladı. Yarıġ boldı, (25v3)

yıḍ: koku

▪ Kaʿb aydı: sendin tatlıġ yıd kelür, ėsrük bolġay mu-sėn? Bolġay-men, tėdi. (227v15)

yıḍıġ: koku

▪ Yıḍıġ yėl bėlgürdi. (14r12-13)

yıġlaḳlıḳ: ağlamaklık

▪ Mālik Ẕeʿr üç ʿaybını ḳabūl ḳıldı, evvel ʿaybı oġrılıḳ, ėkinç ʿaybı ḳaçġaḳlıḳ, üçünç ʿaybı yıġlaklık. (73v3-4)

yumşaḳlıḳ: yumuşaklık, mülayimlik

▪ dōstum Muḥammed birle rıfḳ <u> müdār<ā> ḳılġıl, cānını yavaşlıḳ yumşaḳlık birle alġıl, (237v7-8)

yurdu: delik krş. **yürtük**

▪ ʿAbduʾllāh Selām taḳı Ḳaʿbüʾl-Aḫbār raẓiyaʾllāhu ʿanhumā aydılar: tecellī nūrı iğne yurdusındın çıḳġuça ėrdi. (121r20-21)

yürtük: delik krş. **yurdu**

▪ Yigne yürtükinçe yeldin ʿĀdīlarġa yol açıp (29r9)

2.2.12. Varlıkların Olma ve Bulunmaları

bar: var

▪ Tārīḫ yeti yüz toḳuzda it yılınıṉg evvelinde ḳāṣıd yetlür kim: peyġāmberler ḳıṣṣalarıġa ġāyet raġbetimiz bar, (2v13-14)

ʿ**ibāret**: < A. ibaret, mevcudiyet; izah, şerh

▪ ḳalemüṉgdin aḳġan kitāb ma seniṉg ʿibāret ma seniṉg bolup bizge Ḳıṣaṣüʾl-Enbiyā bolsa oḳumaḳḳa kėreklig, oḳumaḳḳa yaraġlıġ bolġay ėrdi, (2v16-18)

ʿ**ibāret-i Ādem**: < A. Adem sözcüğünün ibaresi, I (elif)'i

▪ ʿİsī aydı: elif ālāsı Mevlīniṉg, be beḳāsı, cim cemāli, dal anıṉg mülkiniṉg devamı. Yana bir rivāyetde elif ʿİbāret-i Ādemdin turur, (172v10-11)

nā-būd: < F. yok, vücutsuz

▪ Eger Firʿavnnı deryāġa ġarḳ ḳıldım nīst u nā-būd ḳıldım. (207r4)

nīst: < F. yok

▪ Eger Firʿavnnı deryāġa ġarḳ ḳıldım nīst u nā-būd ḳıldım. (207r4)

ṣıfat: < A. sıfat, nitelik, suret, şekil, varlık

▪ aydı: ey münādī, mundaġ ṣıfat kim sen ḳılur-sen, kim satġın alu bilgey, ṣıfat ḳılur ersen͡g köni sözlegil. (75r20-21)

2.2.13. Olasılık

belki: < F. belki, muhtemelen

▪ ġayretde aṣl u nesebde bizdin uluġ yoḳ, belki ten͡g tuş hem yoḳ. (191v1-2)

iḥtimāl: < A. ihtimal, olası

▪ tėmese ferişteler ön͡gli son͡glı secde ḳılmış ihtimāli bolġay ėrdi. (9r7)

Tablo 1. Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiya Adlı Eserinde İsim Söz Varlığı İncelemesi

	Toplam 4629
RABGUZİ'NİN KISASÜ'L-ENBİYA ADLI ESERİNDE İSİM SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ	
1. ÖZEL AD BİLGİSİ VE DİL BİLGİSİ ÖGELERİ	
Özel Adlar	
1.1. Kişi Adları Unvan Niteleyicileri Ve Unvanlarıyla	
1.1.1. Peygamberler	**41**
Ādem	
Aḥmed	
Circīs	
Dāvūd	
Ebrahām	
Eḫnūḥ	
El-Yesaʿ	
Eyyūb	
Ḫalīl	
Hārūn	
Ḫıżr	
Hūd	
İbrāhām	
İbrāhīm	
İdris	
İlyās	
İsḥāḳ	
ʿĪsī	
İsmāʿīl	
Loḳmān Ḥakīm	
Lūṭ	

Mīnḥaḥırḳiyā	
Muḥammed	
Mūsī	
Muṣṭafā	
Nūḥ	
Ṣāliḥ	
Süleymān	
Şīş	
Şuʿayb	
ʿÜzeyr	
Yaḥyā	
Yaʿḳūb	
Yūnus	
Yūsuf	
Yūşaʿ bin Nūn	
Yüşen (İlyas Peygamber'in diğer adı).	
Zekeriyyā	
Ẕü'l-Ḳarneyn	
Ẕü'l-Kifl	
Ẕü'l-Yesaʿ	
1.1.2. Peygamber Eşleri ve Çocukları	**61**
ʿAmmāre	
ʿAyāż	
ʿĀyişe	
Batūl	
Belḳīs	
Buḳnā	
Cūmak	
Ebūdā	
Efrātīm	
Emetü'l-Maġyīr	
Fāṭıma	
Füṭūr	

Ḥabībe
Hābīl
Hācer
Ḫadīce
Ḥafṣa binti ʿÖmer ibnü’l-Ḫaṭṭāb
Ḥakīm
Hām
Ḥavvā
İbrāhīm
İḳlīmā
İrişme
Ḳābīl
Ḳamer
Ḳāsım
Kūne
Māryetü’l-Ḳıbṭiyye
Meden
Medīn
Meymūne binti el-Ḥāriṣ
Raʿavre
Rāhīl
Raḥma
Ruḳīʿā
Ruḳiyye
Ṣāfān bint Ṣāfūn
Ṣafiyye
Ṣafūrā
Sām
Sāre
Sevde binti Rāmiʿā
Seyyide binti Muṣaṣu’l Cürhümī
Sünbüle
Ṭāhir

Ṭayyib	
Tebşānaʿ	
ʿUzeyr	
Ümmü Ḥabībi binti Ebi Süfyān	
Ümmü Külṯüm	
Ümmü Seleme binti Ebī Âmiye	
Vāʿale	
Vāhile bk. Vāʿale	
Vāşıḳ	
Yāfes bin Nūḥ	
Yefşān	
Zelīḫā	
Zemz	
Zeyneb binti Caḥş	
Zeyneb	
Zuʿūle	
1.1.3. Peygamberlerin Diğer Akraba ve Yakınları	**62**
ʿAbbās ibni ʿAbdu'l-Muṭṭalib	
ʿAbdu'llāh	
ʿAbdu'llāh bin ʿAbbās	
ʿAbdu'llāh Ḥarīṯ bin Nevfel	
ʿAbdu'llāh ibnü'z-Zübeyr	
ʿAbdu'l-Muṭṭalib	
Āṣaf bin Berḫiyā bin Semdūn	
ʿĀtike	
ʿAys	
Āzer	
Bāhīl	
Beşīr	
Cād	
Caʿfer-i Ṭayyār	
Dān	

Ebū Cehl
Ebū Ḥikem
Ebū Leheb
Ebū Ṭālib
Eymene binti Vehb
Fażl bin ʿAbbās
Ḫalīme
Ḥamza
Ḥarş
Ḥaşan
Hāzer
Ḥazzār
Ḥına
Hüdhüd
Ḥüseyn
İbn ʿAbbās
İbn Yāmin
İmrān
Īstā
Īşā
İşmu'īl
Ḳarḳīsā
Ḳarḳīsūn
Ḳārūn
Ḳāşūr
Kāzervā
Lāvī
Menā
Meryem
Muḳdīm
Nevbet
Rimālūn
Riyālūn

Rūbīl	
Ṣāḫūr	
Sāmirī	
Şemḫā binti Anūreş	
Şemvīl	
Tārīḫ	
ʿUmrān	
Ümmühānī	
Yefṣār	
Yehūdā	
Yestāḥir	
Zeyne	
Zibātūḳ	
Zübeyr	
1.1.4. Sahabeler	**67**
ʿAbdu'llāh bin Ebī Bekr	
ʿAbdu'llāh bin Caʿfer	
ʿAbdu'llāh bin Mesʿūd	
ʿAbdu'llāh Ḫabīr	
ʿAbdu'llāh ibni ʿAvfī	
ʿAbdu'llāh ibn ʿÖmer	
ʿAbdu'llāh ibn Selām	
ʿAbdu'llāh Vehb El-Kelbī	
ʿAbdu'r-Raḥmān	
ʿAbdu'r-Raḥmān ʿĀyis	
ʿAmr bini'l-ʿĀṣ	
ʿĀṣ	
ʿAvf bin Mālik El-Naşrī	
Bilāl bin Saʿd	
Bilāl-i Ḥabeşī	
Cābir ibn ʿAbdu'llāh	
Dıḥyetü'l-Kelbī	
Ebu'l-ʿĀṣ	

Ebū Deccāne
Ebū Derdā
Ebū Eyyūbü’l-Enṣārī
Ebū Hüreyre
Ebū İmāmetü’l-Bāhilī
Ebū Lübābe Benī ʿAbdü’l-Münzir
Ebū Mūsī el-Eşʿarī
Ebū Müslim
Ebū Müslimī Rāfī
Ebū Saʿīdü’l-Ḥüẕrā
Ebū Seleme
Ebū Süfyān
Ebū Ẕerr-i Ġıfārī
Enes bin Mālik
ʿErde bin Deylemiyyü’l-Laḥmī
Esāme ibni Zeyd
Ḥabbāb bin el-Arat
Hadīḳa
Ḫalīd bin Velīd
Ḥandab bin ʿAbdu’llāh
Hind
Ḥuẕeyfetü’l-Yemānī
ʿİkāşe
İkrime bin Ebī Cehl
ʿİmrān ibni Ḥaşīn
Ḳāsım bin ʿAbbās
Ḳatāde
Keşīr bin Ṣalad
Mālik bin Süleymān el-Herevī
Mālik ibn Ṣaʿşaʿa
Muġīre bin Şuʿbe
Muḥammed bin Ebī Bekr
Muḥammed bin Müslim

Musaṭṭaḥ	
Naʿīm bin Mesʿūd eş-Şaḳafī	
Şabīr ibn Muṭaʿam	
Saʿd	
Saʿd bin Muʿāẕ	
Şafvān bin Muʿṭıl	
Saʿīd bin Cübeyr	
Selken bin el-Beşer	
Selmān-ı Fārsi	
Semāk bin Ḫaraşe	
Süheyl bin ʿAmr	
Ṭalḥa	
ʿUbeyde binü'l-Cerrāḥ	
Ümmü Musaṭṭaḥ	
Vaḥşī	
Velīd	
1.1.5. Sahabelerin Eşlerinin, Çocuklarının ve Diğer Akrabalarının Adları	**15**
ʿAtīḳā	
Ebū Ḥandel	
Esmā	
Fāṭıma	
Fāṭıma	
Fiżża	
Ḥamiyye	
Ḥanne	
Ḥārīṯ	
Mübeşşere	
Nāʾile	
Übeyy ibn Kaʿb	
Ümmühānī binti Ebī Ṭālib	
Varaḳa bin Nevfel	
Vaṯfiyye	

1.1.6. Halife Adları	**9**
ʿAlī	
Ebū Bekr	
Hārūne'r-Reşīd	
Ḥaydar	
Mervān	
Muʿāviye	
ʿOṣmān	
ʿÖmer	
Yezīd	
1.1.7. Halifelerin Eşlerinin ve Çocuklarının Adları	**13**
ʿAbdu'llāh ibn ʿÖmer	
ʿAbbâs bin ʿAli	
ʿAliyy-i Aṣġar	
ʿAliyy-i Ekber	
ʿAtīḳā	
Caʿfer bin ʿAlī	
Esmā	
Ḥaṣan	
Ḥüseyn	
Fāṭıma	
Muḥammed bin Ebī Bekr	
Muḥammed Hanīfe	
Nā'ile	
1.1.8. Kerbela Olayında Şehit Olanların Adları	**29**
ʿAbbâs bin ʿAli	
ʿAbdu'llāh bin Müslim bin ʿAḳīl bin Ebī Ṭālib	
ʿAbdu'llāh Vehb El-Kelbī	
ʿAḳīl bin Ebī Ṭālib	
ʿAlī	

ʿAliyy-i Aṣġar	
ʿAliyy-i Ekber	
Caʿfer bin ʿAlī	
Fālik bin Enes	
Habāde el-Ḫarīṣ el-Enṣārī	
Ḥar bin Yezīd er-Riyāhī	
Hilāl bin Nāfiʿ	
Ḳarat bin Ebī Dārü'l-Feġadī	
Maḥḥamī	
Masrūḳ bini'l-Ḥaḥaḥ	
Muḥammed Hanīfe	
Müslim bin ʿAḳīl	
ʿOṣmān bin ʿAlī	
ʿÖmer bin ʿAbdu'llāh el-Müdhecī	
ʿÖmer bin ʿAlī	
ʿÖmer bin Ḫālid	
ʿÖmer bin Ḥınāde	
Rüheyl bini'l-Ḳays	
Rüheyl bini'l-Ubbā	
Ṣaʿd	
Saʿīd ibn ʿAbdu'llāh el-Ḥafīfī	
Üneys bin Muʿaḳḳıl el-Aṣmā	
Yaḥyā bin Selīm el-Māzenī	
Yezīd el-Ḫażar	
1.1.9. Müşrik, Kâfir ve Kâtil Adları	**46**
ʿAbdu'llāh bini'r-Rabġūzī	
ʿAbdu'llāh bin Ubeyy	
ʿAbdu'r-Raḥmān bin Mülcem	
ʿAbīre	
ʿAmr bini'l-Ḫalīfeti'l-Ḥaḥfī	
ʿAmr Ṣaʿīd	
ʿĀṣ bin Vābek	
ʿĀṣab bin Dāyilü'ş-Şemī	

Asūd bin ʿAbdīġavṣ
ʿAtabe
Bāhīl
Başr bin Ḥırşā Eṣ-Ṣabāyī
Baṭīr
Bürşām
Büşr bin Mālik
Cülend
Dādbāne
Deyrü Havḳul
Ebu'l-Buḫterī ibn Hişām
Ebū Ḥuyūfi'l-Caʿfer
Ebū Lü'lü
Ebū Remʿe
Ecnes ibn Şerīf
Efzīm
Ḥārīṣ bin Ṭalāṭīl
Ḥavle bin Yezīd eż-Żahī
Ḥuyayy bin Aḫṭab
İbn ʿAbdu'llāh
Kaʿb
Ḳaṭṭām
Ḳazzār bin Sālif
Mālik bin Caʿfer
Māryāb
Musṭiʿ bin Dehr
Muṭʿīm bin ʿAbdī
ʿÖmer bin Bekr el-Yemenī
ʿÖmer ibn Hişām
Ṣadūḳ
Ṣāliḥ bin Vehbi'l-Merī
Sinān bin Ensi'l-Naḫʿī
Süfyān bin Ḥarb

Sürāḳa	
Ubbā bin Ḫalef el-Cemehī	
Varaʿa bini'ş-Şerīki't-Temmī	
Velīd bin Maġīrü'l-Ḥamrūnī	
Verdān	
1.1.10. Hz. Musa'nın Gönderdiği Casus Adları	**9**
Ceddī bin Sevrī	
Cevlāyīn bin Melikyā	
Cuyye bin Viḳayş	
Eşiterḳafā	
Falṭ bin Vefrīn	
Ḥarlabīl bin Ḥamel	
Ḥurrī bin Āşūs	
Sābāṭ bin Cüz'īn	
Sālūl bin Melik	
1.1.11. Ashab-ı Kehf Adları	**7**
Kefsīṭṭīnūs	
Ḳıṭmīr	
Mükselmīnā	
Ṣartūlīs	
Ṣavrinūs	
Temlīḫā	
Ẕevānis	
1.1.12. Yunus Peygamber'in Konuştuğu Abidlerin Adları	**7**
ʿAbdu'r-Raḥmān	
Ḥahmā	
Ḥammād	
Hemmām	
Mikā'īl	
Mūnis	
Ṣāliḥ	

1.1.13. Hükümdar, Sultan, Vezir, Katip ve Diğer Görevlilerin Adları	**39**
ʿAbdu'llāh Ziyād	
ʿAbdu'llāh bin Ebī Şerʿ	
ʿAkūz	
Atġīr	
ʿAzīz	
Bāzān	
Benī Müslim	
Benī Ümeyye	
Buḫtu Naṣr	
Cālūt	
Dāʿīn	
Daḳyānūs	
Ebrehe bin Esrem bin Ebrehe Ṣabāḥ	
Ebu'l-Velīd	
Ecb bin ʿAmred	
Eşmaḥa	
Firʿavn	
Hāmān	
Ḥandaʿ bin ʿÖmer	
Ḥanīfe bin Sümendeʿü'l-Cürhümī	
İskender	
Ḳāṣūn	
Ḳaṭġīr	
Kürmüz	
Lemkān	
Mālik bin Ẕeʿr	
Mirbaṭ bin Ṣaḫrā	
Muḳavḳış	
Necāşī	
Nemrūd	
Rāfiʿ	

Reyyān	
Sedūm bin Müşdem	
Tālūt	
ʿUmlāḳ	
Yaḫnūn	
Yekşum	
Yüstaġād	
Ẕeʿr	
1.1.14. Müfessir, Muhaddis, Hikayeci ve Şair Adları	**32**
Bābil	
Bū Fülāye	
Buḫārī	
Ebū İsḥāḳ-ı Nişāburī	
Ebū ʿĪsī	
Ebū Saʿīd el-Farnanī	
Ḥāmid Nesevī	
Ḥaṣan-ı Başrī	
İḥsān	
İmām ʿAṭiyye ʿAvfī	
İmām-ı Aʿẓam Ebū Ḥanīfe	
İmām Ebu'l-Ḥasan	
İmām Muḳātil	
İmām Süddī	
İmām Yaʿḳūb Süfyān	
İsḥaḳ-ı Mümşād	
Kaʿbü'l-Aḫbār	
Ḳāżī Nāṣır	
Kelbī	
Mevlānā Mecdü'd-dīn Endegānī	
Muḥammed bin Ḥaṣan-ı Şeybānī	
Muḥammed bin İsḥāḳ	
Mücāhid	

Nāṣır Rabġūzī	
Nāṣırü’d-din Toḳ Buġa	
Süfyān	
Süleymān bin Yesār	
Şeʿbī	
Şeyḫ Cüneyd	
Şeyh Şaḳīḳ	
Vehb ibn Münebbih	
Yaḥyā bin Muʾāẕ er-Rāzī	
1.1.15. Eser Adları	**2**
İḥsānü’l-Beyān	
ʿİsmetü’l-Evliyā	
1.1.16. Peygamberlerin Dirilttiği Ölü Adları	**3**
ʿĀmil bin İsrāʾīl	
ʿĀsir	
Yarḳaʿīl	
1.1.17. Diğer Özel Adlar	**70**
ʿĀd	
ʿAlīḳ	
Āmane	
Aşmaʿ	
ʿĀyise	
Ażrām	
Bāhilī	
Begẕed	
Belʿam-ı Bāʿūrā	
Benū Cürhüm	
Bestān	
Beşīr	
Beşīr	
Buġat Zūbʿa bin İblīs	
Buḥeyrā	

Būrān
Büşrā
Daḥḥāk
Dehḳān
Ebḳā
Ebū Şekā
Ebu’l-Aʿveri’s-Selemī
Ebu’l-Vahhāb
Ebū Yaʿḳūb Tercemālī
Ebū Ẕülāme
Ermele
Farīṭa
Felūn
Ġablānī
Ġufrā
Ḫaşevī
Ḫayşūr
Ḫīrbīl
Ḥuyayy Naṣr
İṭāb
Kaʿbī
Ḳanber
Ḳayl bin ʿÖmer
Kellūb
Kīdem
Ḳulb
Layġa
Loḳmān bin ʿĀd
Maḥleṣā
Mevṣil
Mezīd bin Saʿd
Mīsreʿ bin Herem
Muʿāviye bin Bekr

Muż'ab	
Mübeşşere	
Müzdekī	
Rikfā	
Şaḳīl	
Şākir	
Sālif	
Şāliḥ Ebū Şeḳā	
Şarāḫ	
Seḫḫārī	
Şeleṣ	
Şünür	
Ṭalḥām	
Teşekkür	
Ümeyye	
Üvreyā	
Vekellev bin Būfnā	
Yazuvv	
Yezd	
Yüfṭūra	
Żarām	
Zecmī	
1.1.18. Esmā-yı Hüsnā Adları	**2**
Allāh	
Ḫüdāy	
1.1.19. Melek Adları	**22**
'Azā	
'Azāsil	
'Azāyā	
'Azāzīl	
'Azrā'īl	
Cebrā'īl	
Ferḳayīl	

Ġaribā	
Hārūt ve Mārūt	
İblīs	
İsrāfīl	
Kökbāyil	
Mālik	
Mārūt	
Mikāʾīl	
Nazīlek	
Nevbayīl	
Rikbāyil	
Ruʿbāyil	
Ruḳīʿā	
Ṣarṣāʾīl	
Sulṭayāʾīl	
1.1.20. Hayvanların Özel Adları	**17**
ʿAṣṣaba	
ʿAynü'l-ḥītān	
Düldül	
Ebū Riyāz	
Erḥam	
Ḥazūm	
Ḳazḳazīn	
Ḳıṭmīr	
Lebed	
Mender	
Raʿde	
Ṭūṭārūs	
Veyne	
Yaġfūr	
Yaʿḳūb	
Zālūca	
Ẓüyūʿ	

1.1.21. Efsanevi Varlık, Kahraman, Yer Adları	**6**
ʿAvac bin ʿAnnāḳ	
Cābülḳa	
Cābülsa	
Ḫelecān	
Ḳāf	
Kāvān	
1.1.22. Dev, Cadı, İfrit, Cin Adları	**13**
Behṣafī	
Ciblīt	
Cin bini'l-Cānn	
Ġābūr	
Ḥanḳīḳ	
Ḥārīs	
Ḫażhāş	
Ḥutceṭe	
Ḳāveş	
Ṣaḫrā	
Semdūn	
Yeraḫḫana	
Zubʿa	
1.1.23. Put Adları	**16**
ʿAbḫor	
Ārṭamış	
Baʿal	
Eflūn	
Ḥandaʿ	
Hübel	
Ḳart	
Ḳavb	
Lāt	
Meşhūr	

Ṣeleṣ	
Sercān	
ʿUzzā	
Yebed	
Yüleṣ	
Zīfāl	
1.1.24. Mezhep Adları	**5**
Māryaʿfūnī	
Melīkānī	
Nasṭūrī	
Yaʿḳūbī	
Yestīūrī	
1.1.25. Dil Adları	**4**
ʿİbrānī	
Pārsī	
Tāzī	
Til	
1.1.26. Savaş Adları	**1**
ʿĀmmü'l-Ḥuḍeybiyye	
1.2. YER ADLARI	
1.2.1. Dinî Merkezler	**5**
Beytü'l-Maḳdīs	
Beyt-i Maʿmūr	
Ḥarem	
Kaʿbe	
Mescid-i Aḳṣā	
1.2.2. Irmaklar	**3**
Furat	
Nīl	
Ṭar-Baḥriyye	
1.2.3. Ülkeler	**8**
Çīn	
Ḫıṭay	

Hindūstān	
ʿIrāḳ	
Ḳırḳız	
Mıṣr	
Ürdün	
Yemen	
1.2.4. Kentler	**67**
Adar	
ʿAden	
Aʿlam	
ʿĀmm-i İlā	
Āmmūrā	
Anṭākiyye	
ʿAynü’ş-Şems	
Baʿalbek	
Baġdād	
Bārs	
Baṣra	
Baṭḥā	
Belḫ	
Dārumā	
Derbend-i Ḫīrzān	
Duşenbe	
Enḥulūs	
Erḥab	
Esbā	
Filisṭīn	
Ḥabeş	
Ḥarrān	
Ḫavzān	
Ḥicāz	
Ḫorasān	
Ḫuneyn	

Isfahān
İskenderiyye
İsteḥar
Ḳalneḥad
Ḳaṭram-ı Şāristānī
Kenʿān
Kerbelā
Ḳırnaṭa
Ḳonsṭanṭiniyye
Kūfe
Māçīn
Maḳdis
Maʾreb
Medīne
Medyen
Mekke
Muṣul
Muṭlavniyye
Necd
Nīnevā
Rūm
Sārta
Sayvām
Sebā
Sedūm
Semerḳand
Semüzkend
Soġd
Ṣuʿar
Sündürne
Şābüreyāva
Şām
Şellem

Talʿabe	
Ṭāyif	
Tebük	
Temsīnü’r-Ribā	
Urum	
ʿUşvān	
Yanaġ	
Ẕerʿatü’l-Cendel	
1.2.5. Kasabalar	**8**
Bedr	
Ḥażūr	
Ḥicr	
İrtiḥā	
Ḳaryetü’s-Ṣemayġīn	
Lārī	
Rıbāṭ	
Ṣaḥar	
1.2.6. Çöller	**4**
Aḥḳāf	
Daḥnā	
Ḫayber	
Tīh	
1.2.7. Dağlar	**20**
ʿArafāt	
Bū Ḳubays	
Cidde	
Cudī	
Damāvend	
Ḥīrā	
Ḳarraʿ	
Kāyne	
Kirmān	
Lübnān	

Lükām	
Merve	
Mīnā	
Rażvā	
Ṣafā	
Şebīr	
Ṭūr	
Tuvar	
Uḥud	
Varḳā	
1.2.8. Ovalar	**2**
Tihāme	
Ḥudeybiyye	
1.2.9. Kuyular	**3**
Bābil	
Erūme	
Ḥubbü'l-Aḫyār	
1.2.10. Mezarlıklar	**2**
Baḳīʿ	
Ḳabrü'l-ʿArūseyn	
1.2.11. Pazar Yerleri	**1**
Laṭīme	
1.3. Kavim ve Boy Adları	**38**
ʿAbd-i Menāf	
ʿAcem	
ʿĀd	
ʿAmāliḳa	
ʿArab	
Benī İsrāʾīl	
Benū/ī Ḳureyẓa	
Benū/ī Nażīr	
Benū Saʿd	
Cühūd	

Cühūdluḳ	
Deylemī	
Fars	
Hāşim	
Ḫazrec	
Hevāzen	
İbāḥātī	
İsrāʾīl	
Kenāme	
Ḳıbṭī	
Ḳureyş	
Macar	
Meʾcūc	
Medyen	
Meʾmūn	
Moġul	
Murād	
Mü'tefikāt	
Sart	
Soġd	
Şemūd	
Süryānī	
Tacik	
Türk	
Yeʾcūc ve Meʾcūc	
Zengī	
Ḳabīle	
Zengī	
1.4. NİTELEME ADLARI	
1.4.1. Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları	**81**
abuşḳ/ġa	
abuşḳalıḳ	

aç
aḍaḳlıġ
aġın
aġırlıḳ (2)
aġızlıġ
aḫsaḳ
ʿaḳīḳ irinlig
aḳsaḳlıḳ
ala
alalıḳ (1)
alınlıġ
anuḳ
arḳalıġ
arnuḳ
aruḳ
aruḳlıḳ
asıġlıḳ
bālā
başlıġ (1)
başmaḳlıġ
bodluġ
boyluġ
burunlıġ
bügri
caʿd
cānlıġ
cüẕāmlıġ
çigit
egerlig
eliglig
ḥāmile
iglig
igsiz

ʿilletlig
ḳanlıġ oḳ
ḳaraġu
ḳaralıġ
ḳaralıḳ
ḳarṭ/t
ḳolluġ
kögüslüg
közlüg
közsü/iz
ḳulaḳlıġ
kūr
ḳurtḳ/ġa
ḳuymaç
māder-zād közsiz
muynuzlıġ
pīr
revān
reyyān
saçlıġ
saḳallıġ
saḳalsız
semi/üz
sıŋ͡ġar ḳanatlıġ
sıŋ͡ġar ḳolluġ
sınlıġ
sökül
ṣūretlıġ
susaġ
şışuḳ
tınç
tınlıġ
tillig

tilsiz (1)
tirig
tiriŋ͡g
tişlig
toġa
toŋ͡g bileklig
tüglüg
yaŋ͡gaklıġ
yigit
yinçge bėllig
yoruḳlıġ
yüŋ͡gsiz
yüzlüg
1.4.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları **244**
ʿabḳarī
āb-rūy
ʿacāyib
ʿaceb
ʿacīb
ʿāciz
aḍın
aġır
aġrıġ
aḥmaḳ
aḥsen
aḳı
ʿāḳıl
ʿaḳl
ʿaḳllıġ
al (2)
ālā
alçaḳ

alḳa
alp
alpaġut
ʿārif
as(ı)ġ
aşıġlıġ
asıġlıġ
asıġsız
ataġlıḳ
ʿavān
ayġaḳlıḳ
baġırsak
bahādır
bahālıġ
baḫīl
basınçaḳ
başġa
başḳa
bāṭıl
bed-baht
bek
belgülü/ig
belgüsiz
ber-ā-ber
bėrilgülüg
beşīr
beter
beyhūde
bih
bilge
biliglig
biligsiz
boş

bulġanuḳ
cāfī
cāhil
cāvidāne
cemāllıġ
cevān-merd
dānā
dāniş-mend
dürüst
düşvār
eḍgü
efk
emānetlıġ
emīn
erklig
erksiz
esiz
eymenlig
fāriġ
faṣīḥ
faṣīḥat
fāżıl
fażīḥat
ġāfil
ġalaṭ
ġālib
ġarīb
ġarīb-dōst
ḥabīb
ḥakīm
ḥaḳīr
ḫalīl
ḥalīm

ḥamiyyetlig
ḥarām-zāde
ḥarīṣ
ḥāṣ
ḫattār
ḥayrān
ḥelāl-zāde
heybetlIG
ḫıyanetlıġ
ḥicābsız
hidāyetlıġ
himmetlıġ
ḫor
ḫoş
ḫoş-nūd
ḫurrem
hūşsuz
ḥürmetlıġ
ḥürmetsiz
ınaġ
irinçig
isiz
ʿizzetsiz
ḳademlıġ
ḳādir
kāmil
ḳavī
ḳāẕif
kerīm
key
keẕẕāb
ḳılıḳ/ġlıġ
ḳıymetlıġ

kirām
ḳorḳaḳ
ḳorḳunçluġ
köni
kön͡gülli
kön͡güllü/ig
kön͡gülsiz
körklü/ig
körksü/iz
ḳudretlıġ
ḳutluġ
ḳutluḳ
küçlüg
küniçi
küni/ünç
kür
küsiş
laġv
laṭīf
lāyıḳ
maġrur
maḫbūb
maḥmūd
maḥrūm
maḳṣūd
maʿṣūm
maʿṣūḳ
maʿyūb
meftūn
mekkār
mesāyil
meşhūr
mihr-bān

miskīn
muḫabbeṣ
muḫanneṣ
muḥib
muḫliṣ
muḥsin
munaʿʿim
müştāḳ
mütekebbir
nāfile
nāḳih
nā-maḥrem
namāzlıġ
nā-müstaḳīm
nā-pāk
nā-sezā
nā-ümīd
nāzük
nevmīd
nīk
nīk-baḫt
nīkter
nuṣretlıġ
oġraḳ
oŋ͡ğay
osal
öŋ͡ği
öŋ͡ğin
peşīmān
rāst
refīʿ
revā
rifʿatlıġ

rüsvā
rüsvāy
ṣāliḥ
ṣavāb
sawluġ
sehl
selīm
sewüglüg
sezā
sezā-vār
ṣıddīḳ
ṣıdḳ
sılıġ
silig
şakī
şāş
şāyeste
şūm
ṭamaʿlıġ
taŋ͡g (2)
tansuḫ
tansuḳ
tek (1)
telwe
teşrīflü/ıġ/ġ
tetik
toġrı
tölek
tuzluḳ
uçuz
ʿuluvv
ʿulvī
ümenā

üstüvār	
vāfī	
vefī	
yaġı	
yaḫşı	
yaman	
yaraġ/ḳlıġ	
yaraġlıḳ	
yaraġsız	
yaraşu	
yawuz	
yeg	
yetīm	
yıġar	
yolluġ	
yolsuz	
yo͡ŋg	
yulġun (1)	
yürekli	
yüreklig	
ża῾īf	
ża῾īfe	
ẓālim	
ẓarīf	
żāyi῾	
ẕelīl	
zīrek	
zülāl	
1.4.3. Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları	**28**
bāḳī	
cevāḥ	
ḫātem	

ḫātimet
ḫātime
ırak̟
ilk
k̟adīm
keç (1)
mengü
müdām
müntehī
so‿ng
tar
temmet
tere‿ng
teri‿ng
tilsiz (2)
tutuş
ulam
ulaş
ulaşu/ı
uzak̟
vak̟tsiz
yak̟ın
yav/wuk̟
yırak̟
yüksek
1.4.4. Miktar, Hacim, Ölçü, Derece Bildiren Niteleme Adları **85**
artuk̟
asru
az
berk

besī
biraz
bisyār
biyik
biyiklik
boḍ
bol
bölek
bölük
bölün͡g
bülend
bütün
büzürg
ecell
eḍiz
efzūn
eksük
endāzelıġ
endek (2)
evlā
ḫālī
hezārān
ısıġ/ḳ
ıssıġ
iṅ͡gen (1)
irig
ḳad
ḳavuş
kem
kėn͡g
ken͡grü
kėn͡gsü
kerek

kereklig
kevek
ķısġ/ķa
kiçig
ķoġ/ķuz
köp
küll
küllī
kürevī
mümkin
niçe
niçeme
ortançı
öksük
saķışsız
sanlıġ
sansız
saw/vuķ
sowuķ
şuġrā
süflī
tamām
tegme
telim
teşdīd
tiŋ͡g
tola
toluġ
toŋ͡g
türlüg
tüz
ulu/ıġ/ķ
uşaķ

uzun	
üküş	
vāfir	
yaḳīn	
yarım	
yaru	
yassı	
yawlaḳ	
yeŋ͡gil	
yılıġ	
yinçge	
yoġun	
yumalaḳ	
yumġaḳ	
yüŋ͡gül	
1.4.5. Hayvanlara Ait Niteleme Adları	**27**
çalıḳlıġ	
çapar	
ḫarcī	
ḳara (2)	
ḳaşġa	
ḳaṭār	
ḳoġur	
kölük	
ḳula	
kümeyt	
merkeb	
murdār	
münü/it	
ösrük	
öküzlük	
saġın	
sütlüg	

sütsiz	
tebük	
t/ṭopı/uçaḳ	
tuyaḳlıġ	
tülüg	
tüslüg	
tüylüg	
yallıġ	
yılḳı ḳara	
yorġa	
1.4.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları	**174**
ābdān	
ābdānlıḳ	
ʿādıl	
ʿadl	
ʿām(m)	
amārī	
aʿrābī	
aṣlī	
āzād	
āzādlıḳ	
barḳlıġ	
başçı	
başlıġ (2)	
başlıḳ (1)	
bedevī	
boynaġu	
boynaġulı/uḳ	
çovaçlıġ	
dāḫil	
devletlıġ	
ėllig	

ewlü/ik
ḥācetlIG
ḥācetsiz
ḥākī
ḫarāb
ḫarāblıḳ
ḫarāclıġ
ʿibādetlıġ
ʿilmlıġ
imānlıġ
imānsız
İslāmluġ
İslāmsız
işlig
iʿtiḳādlıġ
iʿtiḳādsız
ḳabīlelıġ
ḳaçġ/ḳaḳ
ḳaḍaşlıġ
kāhil
ḳāniʿ
ḳāṣıd
kentlig
kerāmetlıġ
kişisiz
ḳoldaşlıġ
ḳora
künyetlig
maḥṣūṣ
māllıġ
mālsız
maʿrūf
maẓlūm

maʿzūl
mebīʿ
mensūḫ
merdūd
mescūd
meşrūʿ
mezheblıġ
meẕmūm
muʿabbir
muhācir
muḥaḳḳıḳ
muḥāl
muḥtāc
muḫtelif
muḳarrer
muḳırr
muḳrī
munaşşıf
munlıġ
musaḫḫar
muṣāḥib
muṣliḥ
mutaʿaşşıb
mutābıʿ
muʿteber
muʿtemed
muṭīʿ
muṭlaḳ
muttaḳī
muvāfıḳ
muvaḥḥid
mübārek
mübāriz

mübeşşir
mübtediʿ
mübtelā
müʾekkel
müfessir
mükerrem
mülkī
mülklüg
müʾmin
müʾmine
münāfiḳ
münezzeh
münhezim
münḳād
münker
münkir
mürekkeb
mürtedd
müsebbib
müsellem
müstecāb
müsteḥab
müstevcib
müsteżʿif
müşerref
müşfiḳ
müşrik
müteferriḳ
müteḥayyir
müteżadd
müttefiḳ
müvekkil
nā-ehl

nāṣır
nekīr
neẕīr
niʿmetlıġ
niyāzlıġ
nūrānī
oġlanlıġ
oġulluḳ
ögey
ögsüz (2)
ölüg
ölügsek
özden͡g
özge
pād-şāhāne
pārsā
raḥīm
rūze-dâr
sācid
şādıḳu'l-vaʿd
şāliḥa
semīʿ
seyrānlıġ
silāḥlıġ
sūrelıġ
şākir
şāẕ
şefāʿatlıġ
şefīʿ
şehādetlıġ
şehrī
tābiʿ
tāclıġ

tamuġluġ	
tanuḳsız	
tapuġsaḳ	
tapuġsuz	
taʿriflüg	
teşdīdsiz	
toḳuşluġ	
uçmaḥlıġ	
uçmaḳlıḳ	
uḍruġ	
ulaġlıġ	
uruġluḳ	
ümmetlıġ	
vaʿdelig	
yat	
yazuḳluġ	
yazuḳluḳ	
yazuḳsız	
yoḳsuz	
z̲ātlıġ	
zindānlıġ	
1.4.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları	**132**
açuḳ	
aġu	
aġuluġ	
āşkār	
āşkārā	
āşkāre	
āvāz	
ayrı	
azuġluġ	
baġlıġ	

berklig
bışıġ
bitiglig
bitigsiz
börklüg
büryān
çöplüg
egri
egrilik
eski
esrük
eşec
ġarḳa
ḫabīr
ḫām
ḫīre
ḫiṭāblıġ
höl
isig
işāretlıġ
ḳaba
ḳalaġlıġ
ḳaplaġlıġ
ḳapuġluġ
ḳapuġluḳ
ḳatıġ (1)
kefenlig
kelīm
kesi/ük
ḳızlıḳ (2)
ḳızsız
kizlençi
ḳoḍuġluġ

kömüglüg
köynüklüg
ḳumlıġ
ḳurlu/ıġ
ḳuruġ
küjeklig
maʿlūm
meknūn
meŋ͡gzek
mīvelig
muʿaṭṭar
muḫtelim
muḳassem
munṭaẓır
muraṣṣaʿ
mużmer
mührlig
münādī
münevver
naẓīr
oḍaġ
opraḳ
otluġ
oyaġ
oyaġlıḳ
oyġaġ
ögsüz (1)
öl
örtüglüg
paḫtalıġ
paḳ
peydā
renglig

ṣāf
sasıġ
serd
sıduḳ
ṣıfatlıġ
sınuḳ
sirke
sözli
sözlüg
suwluġ
suwsalıḳ
suwsuz
süçüg
şeb-çerāġ
ṭahāretsiz
taḫtalıġ
taŋ͡ġısız
tatıġsız
tatlıġ
ṭavḳluġ
tāze
tebiz
tegirmi
tegirtme
tek (2)
teŋ͡gsiz
tikenlıġ
toḳ
t/ṭonluġ
tonuḳ
töşüksiz
tulas
uçluġ

üzengülüg	
vārid	
vāsıṭasız	
yala‿ğ	
yala‿ğaç	
ya‿ğı	
yapışuḳ	
yarıġlıġ	
yarıḳlıġ	
yaş (2)	
yaşlıġ (2)	
yaş(u)ru	
yençüklig	
yıġaçlıḳ	
yıġlaḳ	
yıparlıġ	
yırtuḳ	
yitig	
yoḳ	
yumşaḳ	
yumurtġu	
yuwḳa	
ẓāhir	
1.4.8. Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları	**37**
awunça	
bīzār	
çalıḳ	
dermānde	
elīm	
esen	
ġam-ġīn	
ḳaḍġuluġ	

ḳurbetlıġ	
muŋ͡gluġ	
muŋ͡gluḳ	
murādlıġ	
nā-çār	
öwkelig	
raġbetlıġ	
raḥmsu/ız	
saʿādetlıġ	
ṣābir	
ṣabūr	
ṣafālı	
sewinçlüg	
sewünçlüg	
ṣād	
ṣād-mān	
şeklig	
taʿabbür	
umançlig	
umas	
umunçluġ	
ut	
uv/wı/ut	
uv/wutluḳ/ġ	
uyatlıġ	
uyatlıḳ	
ümīdlig	
ümīdsiz	
zaḥmet	
1.4.9. Renk Adları	**23**
aḳ	
aḳlıḳ	
al (1)	

ala	
ar	
beyżā	
boz	
çaḳır	
elvān	
ḫarc	
ḫıżr	
ḳara (1)	
ḳırġıl	
ḳızıl	
kök (2)	
mey-gūn	
nīl	
reng	
sarıġ	
ürü‿ng	
ürü‿nglük	
yaġız	
yaşıl	
1.4.10. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri	**8**
baʿżı	
bu	
dīger	
eḍin	
her	
ḳaç	
mundaġ	
mundaġuk	
1.5. Tarz-Durum Bildiren Adlar	**73**
āġāz	
aḳıru	
aḳrın	

aḳrınlıḳ
aḳru
ʿāmil
ança
anda
andaġ
andaġuḳ
āsān
aşuḳ (2)
ʿavāḳıbet
baġdaş
barça
barı
bārī
be-ġāyet
cūş
fevt
ġarḳ
ġavġā
ġāyib
ḥāl
ḫalāṣ
ḫalāṣlıḳ
ḥall
ḫalvet
ḥareket
ḥavāle
ḥāżır
ınçıḳ
ışṭıfā
ictibā
iclā
iltifat

imlā
iʿrāb
istincā
ḳayta
kerāhiyet
keyfiyyet
ḳıyḳım
kifā̆yet
ḳoşġu
maḫrec
mesḫ
mezīd
müsāveret
naẓar
nāzil
nite
ötrü
sorġusuz
şundaġ
ṭalāḳ
taʿlīḳ
tavaḳḳuf
ṭayyar
taʿzīm
teberrā
teʿḫīr
teʾkīd
teñ͡gle
tevaḳḳuf
tirigle
tükel
üze
üzre

vaḳf	
yėrlig	
yoḍun	
ziyāde	
1.6. Yer-Zaman Sözleri	**38**
āḫir	
āḫirīn	
aŋ͡gsızın	
basa	
bat	
baya	
burna	
bur(u)n	
dāyim	
der-hāl	
devām	
evvel	
evvelīn	
eyżan	
ḥālī	
hemān	
hemīşe	
henüz	
imdi	
ḳaçan	
keḍin	
kerü	
keyin	
meŋ͡gilik	
müddet	
mühlet	
nāgāh	
nāgehān	

nāgehīn	
nihāyet	
oza	
pes	
so͡ŋgra	
tā	
terk	
tez	
yana	
yime	
1.7. Soru-Belirsizlik Sözleri	**13**
ḳança	
ḳanda	
kandın	
ḳanı	
ḳayda	
ḳaydalıḳ	
ḳaydın	
ḳayu	
neçük	
nelük	
neteg	
nige	
nime	
1.8. ZAMİRLER	
1.8.1. Kişi Zamirleri	**7**
biz	
men	
nehnü	
ol	
olar	
sen	
siz	

1.8.2. Dönüşlülük Zamirleri	**5**
ḫod	
kendü	
kendüzi	
öz (1)	
ẕāt	
1.8.3. Belirsizlik Zamirleri	**13**
biregü	
birev	
deyyār	
ḳamu	
ḳamuġ	
kim (1)	
kimerse	
kişi	
ne	
nemerse	
neṉg	
tamāmī	
tözi	
1.8.4. İşaret Zamirleri	**1**
mu	
1.9. DİL BİLGİSİ GÖREVLERİ (EDATLAR-BAĞLAÇLAR)	
1.9.1. Soru Edatı	**1**
mu/mü	
1.9.2. Pekiştirme-Vurgulama Edatları	**11**
aṣlā	
belī	
bes	
eṉg (1)	
her-āyīne	
hergiz	

hīç	
ḳap (2)	
keḍ	
lā-cerem	
oḳ/ök	
1.9.3. Olasılık Edatı	
erki	**1**
1.9.4. Son Çekim Edatları	**32**
baʿd-ez	
baʿdehu	
beri	
bile	
birge	
birle	
birlen	
çaḳlıġ	
çün	
deg	
egerçi	
el-ḥaḳ	
ger	
illā	
ḳadar	
ḳalı	
meŋ͡gizlig	
meŋ͡glig	
naru/ı	
sıŋ͡gar	
tapa	
teg	
tegi	
tegrü	
teŋ͡glik	

tepere	
toyaḳ	
uş	
üçün	
vaḳtā	
yaŋ͡glı	
yaŋ͡glıġ	
1.9.5. Ünlem Edatları	**21**
ʿaceben	
āferīn	
āh	
aḫī	
dirīġā	
ey	
eyyühe'l-ʿazīz	
hāv	
hay	
hāy	
ḫayf	
kāşkī	
lebbeyk	
maʿaza'llāh	
muna	
tap	
tüf	
vāy	
ve's-selām	
yā	
zinhār	
1.9.6. Bağlaçlar	**21**
ammā	
aşnu	
azu	

dağı	
eger	
hem	
ki	
kim (2)	
līkin	
ma/me	
maʿa	
meger	
şāyed	
taḳı	
ve	
velī (2)	
velīkin	
veyā	
ya (1)	
yā-ḫod	
yaʿnī	
2. KONULARA GÖRE ADLAR	
2.1. Zaman	
2.1.1. Zaman, Çağ, Devir	**28**
ʿāḳıbet	
ʿaṣr	
çaḳ	
çaşt-gāh	
erte	
ertesi	
evḳāt	
ezel	
ezelī	
gāh	
ʿıddet	
ḳuşluḳ	

künlük	
oġur	
öḍlek	
öylen	
rūzgār	
sāʿat	
seḥer	
tāriḫ	
vaḳt	
vaḳtī	
yarın	
yarındası	
yatsıġ	
zamān	
zamāne	
zevāl	
2.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün	
2.1.2.1. Yıl	**2**
yıl	
yıllıḳ	
2.1.2.2. Mevsim	**8**
behmen	
ḳış	
küz	
mevsim	
nev-rūz	
yay (1)	
yaz	
zemherīr	
2.1.2.3. Ay	**8**
ay (2)	
aylıḳ	
muḥarrem	

ramażān	
rebīʿü’l-evvel	
receb	
temmūz	
ẕü’l-ḥicce	
2.1.2.4. Gün	**29**
ādīne	
aḫşam	
baya	
çehār-şenbe	
du-şenbe	
ėkindi	
ėkindü	
ėkindük	
eyyam-ı ʿacūz	
hafta	
kėçe	
kėçelik	
kün (1)	
kündüz	
penç-şenbe	
se-şenbe	
ṣubḥ	
ṣafaḳ	
şenbe	
taŋ͡g (1)	
taŋ͡gdası	
taŋ͡gla	
taŋ͡glası	
tün	
tüneki	
tünekün	
tünle	

tüş (2)	
yek-şenbe	
2.2. Gökyüzü, Hava Olayları	
2.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri	**49**
āftāb	
ajun	
ʿālem	
ʿarş	
ʿarş-ı s̱üreyyā	
arzu	
ay (1)	
bulıt	
bulut	
cereyān	
egme	
erendend	
feylāḳ	
ḥamel	
ḥut	
ḳamer	
ḳāyis	
kell	
kevkeb	
kök (1)	
könek	
ḳuçıḳ	
kün (2)	
kürüd	
muṣabbah	
nāhid	
neşrdāmıḳ	
nücūm	
oŋ͡gay (2)	

riyāl	
sekendiz	
semāvāt	
sewit	
s̱üreyyā	
ṭ̱ārıḳ	
tolun	
ükek	
ülgü	
ves̱s̱āb	
yalçıḳ	
yaşıḳ (2)	
yay (2)	
yulduz (1)	
zeyyāl	
ẓuddūḥ	
zühre	
ẕü'l-amūdān	
ẕü'l-ferā	
ẕü'l-ketfān	
2.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları	**21**
āfet	
ʿaḳīm	
bus	
buz	
cenūb	
havā	
hevāyī	
ḳar	
rīḥü's-ṣabā	
ruḫ̱ā	
ṣabā	
ṣāʿiḳa	

şarşar	
şimālī	
ṭūfā̄n	
yaġın	
yaġmur	
yaşın	
yėl	
zelzele	
zemherīr	
2.2.3. Karanlık, Aydınlık, Işık, Gölge	**18**
ʿavır	
aydın	
karaŋ͡gġ/ḳu	
ḳaraŋ͡gġulu/ıḳ	
kölege	
köletgü	
kölge	
kölige	
köligelik	
küjek	
lālā	
rūşen	
sāye	
turuḳ	
yarp	
yaruḳ	
yaruḳlu/ıḳ	
ẓulmet	
2.3. Bitkiler	**88**
aġaç	
alma	
aŋ͡gız	
arfa	

armūd
arpa
artuç
aşlıḳ
ayva
āzer
bādām
budaḳ
buġday
burçaḳ
butaḳ
caʿdī
çeçek
çeçeklik
çenār
dāne
dār
dıraḫt
ekin
eşcār
ḥanẓala
ḫardala
ḫarpuz
ḫart
ḫartūt
ḥınā
ḫurmā
incir
ḳabaḳ
ḳabuḳ
kāfūr
ḳaġun
ḳamış

ḳaranfūl
ḳārīn
kettān
kin
ḳonaḳ (1)
ḳorıġ
lāle
mamuḳ
menna
mīve
nār
nebāt
noḫūd
ot (2)
öwün
paḫta
piste
reyāhīn
saman
sarmusaḳ
soġan
sünbül
şaḫ
şaḳāyıḳuʾn-nuʿmān
şecere
tal
tarıġ
tarıḳ/ġ
terek
tiken
tikenlik
tut
ʿūd

urluḳ	
üzüm (1)	
yafraḳ	
yandak şekeri	
yapurġaḳ	
yasmuḳ	
yawurġaḳ	
yėgen	
yemiş	
yıġaç	
yigde	
yulduz (2)	
yulġun (2)	
yün͡g	
yüzüm	
zaʿferān	
z̲erġūn	
zeytūn	
2.4. Hayvanlar	
2.4.1. Evcil Hayvanlar	**45**
aḫ̲ta	
aṭ/t	
ayġır	
baḳlan ḳozı	
boġra	
bota	
burāḳ	
buzaġu	
bülbül	
cummāze	
çüjek	
düldül	
eçkü	

ekçi
eşek
eşgek
ḫaçır
ḥamel
ḫatır
ḫorūs
inek
iŋ͡gen (2)
it
ḳaçır
ḳançıḳ
ḳaz
ḳısraḳ
ḳoç
ḳoçḳar
ḳoy
ḳozı
möşük
naʿce
oġlaḳ
öküz
ördek
saġlıḳ (1)
sanduvaç
sığır
tana
taw/vuḳ
tew/ve
ṭūtī
uḍ
uy

2.4.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları	**76**
aḫyel	
ʿanḳā	
arı	
arslan	
aru	
as	
azıġlıġ (2)	
baḳa	
balıḳ	
bars	
bay ḳızı	
böri/ü	
buldurçın	
bürküt	
cānver	
çekürge	
çıḍan	
çıpçuk	
çıyan	
çibin	
çökürge	
fīl	
hüdhüd	
ıwuḳ	
ḳaplan	
ḳarçıġay	
ḳarġ/ḳa	
ḳarġavul	
ḳarġu	
ḳarınça	
ḳarınçḳ/ġa	
ḳarluġaç	

kebūter
keḍik
kelebek
kelez
keme
kerges
keyik
ḳıl (2)
kiş
kögerçgün
ḳuġu
ḳulan
ḳumrī
ḳumursḳ/ġa
ḳunduz
ḳurt/d
ḳuş
ḳuzġun
küverçgün
küye
muṣammaʿ
nūn
örümçek
peşşe
pīl
sazın
seçe
seçek
sıġun
si‿ñ‿ġek
suw bakası
şaġal
ṭāvus

taw/vuşḳan	
teyiŋ͡g	
tilkü	
toŋ͡guz	
turna	
tülki	
yaġan	
yaŋ͡gan	
yarasaġ	
yılan	
yılḳı	
2.4.3. Hayvan Toplulukları	**6**
ḳara (2)	
ḳaṭār	
sürüg	
yılḳı	
yılḳı ḳara	
in	
2.5. İnsan Bedeni	
2.5.1. Beden, Organlar, Dokular	**120**
aḍaḳ (1)	
aġ(ı)z	
a(l)ın	
arḳa	
aşuḳ (1)	
av/wuç	
aya	
ayaḳ	
aʿzā	
baġ(ı)r	
bağış	
barmaḳ	
baş (1)	

beden
bėl
bıḳın
bilek
boġ(u)z
boy
boy(u)n
but
cān
çıçala
dehen
dīdār
dudaḳ
eg(i)n
el
el(i)g
emçek
emük
eŋ͡g
endām
eŋ͡gek
eŋ͡gse
ernek
ervāḥ
es
et
eyegü
ferc
içegü
ir(i)n
ʿiẓām (1)
ḳadem
ḳafā

ḳāmet
ḳanat
ḳaraḳ
ḳar(ı)n
ḳarn
kelbüt
ḳıl (1)
kindik
kirpük
ḳol (1)
ḳoltuḳ
ḳoy(u)n
kög(ü)s/z
kökrek
kön
köz (1)
ḳuḍruḳ
ḳulaḳ
ḳursaḳ
ḳuyruḳ
liḳā
meŋ͡g
meŋ͡gi
meŋ͡g(i)z
mey(i)n
mıyık
mini
moynuz
muynuz
müŋ͡güz
oŋ͡gurḳa
oŋ͡gurtḳa
owuç

öd
ömgen
raḥim
saç
saḳal
si‿gir
sü‿gek
sü‿gük
taban
tamaḳ
tamar
tamur
ten
teri
tırnaḳ
til
tirsek
tiş
tiz
topuḳ
tulu‿g
tumşuk
tuyaḳ
tü
tüg
tüs
tüy
uça
uyluḳ
vücūd
yaġ(ı)r
yal
ya‿gaḳ

yelin	
yin	
yinçük	
yumruḳ	
yürek	
yüz (1)	
ẕeker	
zülf	
2.5.2. Vücut Salgıları	**23**
bevl	
boşuġ	
cerāḥat	
dem	
ḥadṯ	
ḥayż	
iriṉg	
istiḥāża	
ḳan	
kir	
leẕẕet	
mehār	
nefes	
nefs	
nuṭfe	
rūḥ	
sidük	
tezek	
tın	
tüwlük	
yar	
yıġı	
yilik	

2.5.3. Beden Sağlığı	**9**
ʿāfiyet	
mūmiyā	
nev-kīse	
saġlıḳ (2)	
ṣıḥḥat	
şifā	
uḍḳu	
uyançḳa	
uyḳu	
2.5.4. Bedensel Bozukluklar	**20**
baş (2)	
bertük	
çıbıḳan	
ġannīn	
ġunnet	
ısıtma	
ig	
ʿillet	
ḳutur	
mecrūḥ	
nāsūr	
oturum	
pis	
saġır	
şiş	
tāʿūn	
tutaġlıḳ	
üdre	
yara	
zaḫm	

2.6. Coğrafya	
2.6.1. Kara Kütleleri	**43**
açıḳ	
adaḳ (3)	
aġlaḳ	
ʿarż	
ataġ	
bādiyye	
balçıḳ	
beled	
berrī	
cebel	
cehān	
çuḳur	
dünyā	
ferş	
ġār	
iḳlīm	
iniş	
ḳarım	
kehf	
ḳışlaḳ	
ḳol (2)	
ḳuḍuġ	
ḳum	
ḳuyuġ	
otlaġ	
öyük	
saġ (2)	
ṣaḥrā	
say	
ṣerā	
taġ	

tepe	
tofraḳ	
toġ (1)	
topraḳ	
topraḳlıḳ	
toz	
ṭūr	
üñ͡gür	
yābān	
yazı	
yėr	
yėrlik	
2.6.2. Su Kütleleri	**16**
arıḳ	
bulaḳ	
dere	
deryā	
enḥār	
ḳaṭarāt	
ḳaṭre	
köl	
köpük	
öz (2)	
sulaġ	
suwlaġ	
teñ͡giz	
tolḳun	
ügüz	
yul	
2.6.3. Yer-Yön Adları	**58**
all	
alt	

ara
arḳurı
art
ast
astın
aşaḳ
berü
bulun͡g/n
cihet
eṭrāf
iç
içkerü/i
içre
ileg
iley
ilgerü/i
ḳarşu
ḳaş
ḳat
ḳayra
ḳıra
ḳıraġ/ḳ
ḳırıġ
ḳudı
ḳuyı
maġrıb
maşrıḳ
mün͡güş
on͡g
or(u)n
ön͡g (1)
öte
ötkerü

saġ (1)	
sarı/u	
sol	
şimāl	
ṭaraf	
taş (2)	
taşḳ/ġaru/ı	
taşra	
teben	
tegre	
teŋ͡gre	
tetrü	
tör	
tuş	
tüp	
uç	
utru	
üsk	
üst	
üstün	
yan	
yoḳaru/ı	
yön	
2.7. Gündelik Yaşam Ögeleri	
2.7.1. Ateş-Su	**9**
çoġ	
duman	
köz (2)	
kül	
ot (1)	
şuʿle	
tütsün	
tütün	

yalın	
2.7.2. Beslenme	**52**
ahar	
aḫşamlıḳ	
aryan	
ʿasel	
aş	
azıġ	
azuḳ	
bāḳilā	
bal	
beyże	
çaġ/ḳır	
dārū	
devā	
dūşāb	
etmek	
gūş	
gül-āb	
ḫamīr	
ḫamr	
ḥınṭaṭa	
ḫubzü’l-ḥavārī	
içim	
ʿilāc	
kömeç	
ḳurut	
ḳūt	
māʾide	
meze	
nān	
niʿmet	
ötmek	

saḳız	
selvā	
soḳunum	
soḳum	
söklünç	
sökülme	
su	
suw	
süt	
şarāb	
şeker	
şerbet	
ṭaʿām	
türmek	
un	
yağ	
yėgü	
yėm	
yėyim	
yumurtḳa	
zemzem	
2.7.3. Yol, Geçit	**1**
aġış	
2.7.4. Madenler, Mineraller	**42**
ʿaḳīḳ	
altun	
ʿanber	
baḳır	
bülūr	
cevāhir	
cevher	
cezʿ	
dürr-i meknūn	

ehek
gevher
ḫazīne
inçü
kān
ḳaṭrān
ḳıṭr
ḳīr
kömür
ḳurġaşun
ḳurşun
kükürd
kümüş
laʿl
lüʾlü
mermer
neft
ruḫām
saḫre
seng
sim-āb
taş (1)
temür
tuç
tuz
yāḳūt
yıpar
yinçü
yünçü
zeberced
zerrīn
zümürrüd
zümürriddīn

2.7.5. Giyim	**43**
aṭlas	
böz	
cāme	
cevāḫ	
çadır	
çalma	
çuz	
destār	
dıḳḳ-ı Mıṣrī	
ed	
esbāb	
etek	
ḫilʿat	
ḥulle	
ʿışābe	
imāme	
jende	
kālā	
keḍim	
kefen	
kefenlik	
keyim	
kilīm	
köŋ͡ğlek	
ḳumāş	
ḳundaḳ	
ḳur	
nesc	
niḳāb	
pelās	
perde	
ridā	

ṣūf	
sündüs	
taylasan	
t/ṭon	
tonluḳ	
torḳa	
yaġu	
yaḳa	
yaşmaḳ	
yeŋ͡g	
yipek	
2.7.6. Ölçü, Ağırlık	**53**
adım	
arşı/un	
batman	
eḍizlik	
eksüklük	
en	
endāze	
ġāyet	
ısıġlıḳ	
ḳalıŋ͡glıḳ	
ḳarı (1)	
ḳarış	
ḳatla	
keŋ͡glik	
kesek	
kezik	
ḳızıġ	
kiçiglik	
ḳurla	
ḳuşluḳ (2)	
maŋ͡gım	

miḳdār
mīl
miṣḳāl
nevbet
orta
ʿöşr
parça
pāre
ṣaf
saġu
saḳış
san
sayın
sayu/ı
silsile
sīr
tafṣīl
taḳtīʿ
taşġīr
teŋ͡g
tertīb
tikke
tüzüg
tüzüm
ūḳiyye
uzunlu/ıḳ
ülüş
üzüm (2)
yeŋ͡gillik
yıġaçlıḳ
yüŋ͡güllük
ẕerre

2.7.7. Müzik Aleti	**8**
çeng	
def	
ḳopuz	
kömrük	
nāy	
sāz	
ṭabl	
ṭanbūr	
2.7.8. Zanaat, Yapı İşleri	**1**
ḥırfe	
2.7.9. Ticaret, Endüstri	**6**
ḳazġanç	
ticāret	
uçuzlıḳ	
vaʿde	
żarar	
ziyān	
2.7.9.1. Mal Mülk, Servet, Takas, Para	**199**
aḍaḳ (2)	
aġ	
aġı	
aldım	
arġamçı	
ʿāriyyet	
ʿaṣā	
aşaç	
ayaḳ/ġ	
ayaḳlıġ (1)	
ayaḳlıġ (2)	
baġ	
bahā	
balṭ/ta	

başlıḳ (2)
başmaḳ
bāzār
bedel
be-ḥill
bereng
berge
beşik
beyʿ
bıçaḳ
biçek
bilezük
bisāṭ
biżāʿat
boġmaḳ
borç
boyunduruḳ
börk
buḳaġu
buḳav
būriyā
burunduḳ
cilav
çaḳmaḳ
çanaḳ
çaruḳ
çerāġ
çeşme
çıḳır
çögen
çöp
çuvāl
defter

der
devāt
direm
dirre
edīm
edük
elvāḥ
en͡glik
erre
etük
eyvān
ġanīm
ġanīmet
genc
ġull
ḫalḫāl
ḫalḳa
ḫāme
ḫançer
ḫarc
ḥarīr
ḫātem
hāvan
havdac
ḥisse
ḫūn-bahā
ın͡gırçaḳ
ın͡ggırçaḳ
ırġaḳ
ısırġa
idiş
igne
ʿimārī

kābīn
ḳabża
ḳadeḥ
kāġıẕ
ḳalem
ḳalın͡g/n
ḳamçı
ḳandīl
ḳap (1)
ḳarż
ḳatıġ (2)
ḳava
ḳavbaş
ḳayış
ḳazan
ḳazġan
kime
kimi
kirşen
kişen
kiyiz
ḳoġuş
ḳola͡g
ḳonç
körük
közgü
kūze
küp
kürgek
levḥ
maġribī
māl
metin

micmer
monçuk
mūm
mühr
müzd
naʿleyn
narḫ
neerse
nefʿ
nerse
nigīn
niṣār
noḳṣān
orġaḳ
osma
otun
ökçe
öküzlük
ötük
palās
paşna
pele
piyāle
rıṭl
saġraḳ
ṣandūḳ
sap
ṣarf
satıġ
savut
selle
sepet
serniç

serniçlik
sındu
sırça
sikke
ṣ/sofra
sūdā
ṣurre
sürme
şebbāş
şemʿ
ṭabaḳ
tābūt
tāc
taġar
taḫt
taḫta
taḫt-ı revān
tamġa
taraḳ
tarġaḳ
ṭaşt
taw/var
ṭavḳ
tayaḳ/ġ
tennūr
ter
terāzū
terki
tizgin
toḳa
toḳmaḳ
towar
töşek

tulum	
tūtīyā	
tutḳa	
tügme	
tügün	
üstemlıġ	
üzengü	
vezn	
yarġaḳ	
yarmaḳ	
yastuḳ	
yençük	
yigne	
yip	
yuluġ	
yük	
yüzük	
yüzüş	
zenbīl	
zencīr	
2.7.9.2. Ticari Taşımacılık	**2**
arkış	
kārvān	
2.7.10. Kent, Konut, İstihkam	
2.7.10.1. Kent	**6**
dervāze	
ʿimāret	
kend/t	
rüstā	
şāristān	
şehr	
2.7.10.2. Konut, İstihkam	**36**
āḫūr	

anbār
barḳ
binā
borḳ
burç
dūr
dükkān
ew/v
ḥammām
ḥişār
ḥücre
ḳalʿa
kāle
ḳaravul
ḳaşr
ḳorġan
köprüg
köşk
ḳubbe
ḳuşūr
küngüre
manẓar
manẓar-gāh
menzil
meydān
muḥiṭ
otaġ
öw
öy
ribāṭ
sarāy
ṣarḥ
ṣavmaʿa

secde-gāh	
yol	
2.7.10.3. Konut Bölümleri, Parçaları	**32**
ʿamūd	
basılduruk	
besātīn	
borlaḳ	
būstān	
endek (1)	
ėşik	
ḥavż	
ḳapuġ	
ḳazu/ıḳ	
kepriç	
kerpiç	
kilīd	
ḳufl	
ḳutan	
menāre	
miḥrāb	
minber	
nāv-dān	
riyāż	
saḳf	
sed(d)	
ṣuffe	
süyek	
tāḳ	
talvar	
tam	
tegirmen	
ṭınāb	
tirgük	

tün͡glük	
uġ	
2.7.11. Sanat (Bezeme, Resim, Heykel, Yazıt, Damga)	**42**
aççа	
beḍiz	
belgü	
beyt	
bezek	
bezeklig	
bitig	
boyaġ	
but-ḫāne	
evrāḳ	
ġazel	
ḥakk	
ḫaṭ(ṭ)	
heyʾet	
ḥikāyet	
ḫurūf	
ḥüccet	
işāret	
ḳaṣaṣ	
ḳıṣṣa	
kimyā	
kitāb	
kitābet	
kürrāse	
lām	
laṭīfe	
lüġat	
maḳtel	
maʿḳūl	

mecāzī	
naḳş	
nāme	
naʿt	
naẓm	
noḳṭa	
örüm	
ṣanʿat	
şiʿr	
tüzük	
yumaḳ	
ziynet	
2.8. Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş	
2.8.1. Yaşam Evreleri	**27**
āḫir-i ʿömr	
bāliġ	
bāliġa	
cesed	
ḳarı (2)	
ḳarılıḳ	
ḳartlıḳ	
kenç	
mevt	
nifās	
oġlanlıḳ	
ölüm	
ʿömr	
resīde	
rıḫlet	
sālim	
selāmet	
turmış	

vefāt	
vilādet	
vildān	
yaş (1)	
yaşar	
yaşdaş	
yaşlıġ (1)	
yigitlik	
yüklüg	
2.8.2. İnsan, Kadın, Erkek	**21**
ādem	
ādemī	
ʿālemlı/uġ	
ʿālemluḳ	
ʿavret	
bikr	
dişi	
er	
eren	
erkek	
erlik	
ḫatun	
ḳarabaş	
ḳırḳın	
ḳız	
ḳızlıḳ (3)	
küñg͡	
recüliyyet	
tişi	
uraġut	
urı	
2.8.3. Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk	**39**
aḫā	

aḳrān
ʿayn
cemʿ
cemāʿat
cemiʿ
cemʿiyyet
cumʿa
cümle
dōst
dōstlu/ıḳ
ecnās
ėşlik
ġılmān
gürūh
ḫalāyıḳ
ḫalḳ
ḫayl
hevā-dār
ḳāfile
ḳoldaş
ḳoldaşlıḳ
ḳonaḳ (2)
ḳoŋ͡gşı
ḳonşılıḳ
ḳonuḳ
ḳonuḳluḳ
ḳonuḳsuz
kün (3)
mihmān-dārlıḳ
mihmānlıḳ
nefīr
ṣaḥbe
top

yalġuz	
yalıñg͡	
yārān	
yomḳı	
zümre	
2.8.4. Akrabalık	
2.8.4.1. Kan Akrabalığı	**52**
ābā	
aġa	
aḳa	
ʿamm	
ʿamme	
ʿammü-zâde	
ana	
analıġ	
anasız	
aṣl	
ata	
atalıġ	
atalıḳ	
atasız	
awurtḳa	
bala	
bend	
cedd	
ciger-gūşe	
dāye	
ėkiz	
emikdaş	
enege	
eze	
ferzend	
ḫāla	

ʿıyāl/ıyāl	
inçi	
ini	
ḳaḍaş	
ḳap (3)	
ḳardaş	
ḳardaşlıḳ	
ḳarındaş	
ḳayaş	
ḳayaşlıġ	
ḳay(ı)n	
nebīre	
neseb	
nesl	
oġlan	
oġ(u)l	
oġuş	
sıbṭ	
sıbṭī	
sıft	
si͡n̄g̱il	
sülāle	
ur(u)ġ	
uruġ	
uya	
z̲ürriyet	
2.8.4.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık	**15**
ʿarūseyn	
cüft	
cüftli/ük	
ėş	
ezvāc	
ẖaten	

kelin	
küḍegü	
küyegü	
küyev	
nikāḥ	
nikāḥlıḳ	
öwlüg	
sıḥr	
tul	
2.8.5. Unvanlar, Rütbeler	**40**
Ḳayser	
Kisrā	
Meʾmūn	
ʿatīḳ	
beg	
ebhā	
ebu’l-faẓl	
ebu’l-ḥikem	
elḳāb	
emīr-i ecel	
emīre’l-mü’minīn	
ḫān	
inç (2)	
laḳab	
melik	
melīke	
meliklik	
meliksiz	
mülūk	
nāmus-ı ekber	
pād-şāh	
pād-şāhlıḳ	
rifʿat	

riyāset	
sālār	
ser-ḫayl	
sulṭān	
sulṭānlıḳ	
şāh	
şāh-zāde	
şeyh-i vaḳūr	
uz	
ümerā	
üstād	
vālī	
vekīl	
velī (1)	
vezīr	
vezīrli/ık/ḳ	
ẕa’n-nūn	
2.8.6. Meslekler	**82**
āġūş	
altunçılık	
aşçı	
atımçı	
ayaḳçı	
balıḳçı	
bāverçi	
bāzirgān	
bitigçi	
boyaġçılıḳ	
bözçi	
bözçilik	
cādū	
cādūlu/ıḳ	
cellād	

çūpān
dellāl
ekeçi
ėlçi
ėşikçi
etmekçi
fālçı
ferrāşlıḳ
ḥābik
ḥācib
ḥāciblıḳ
ḫādim
ḫādimlıḳ
ḥammāl
ḥammāllıḳ
ḫayyāṭ
ḫāzin
işçi
kāhin
ḳapuġçı
ḳāżī
kāzir
kennāslıḳ
kimiçi
ḳoyçı
masḫara
muʿallim
muḥāsib
muṭrib
muṭribe
müʾeẕẕin
müneccim
naʿīb

naḳḳaş
naḳḳaşlıḳ
nāyib
otaçı
otaçılik
peyk
rāʿi
saḥāre
saḳçı
satıġçı
satun
serheng
sıġırçı
sıġırçılıḳ
şāgird
şāʿir
ṭabbāḫlıḳ
ṭabīb
tapuġçı
tarıġçı
temürçi
teweçi
tilençi
uḍçı
yarġuçı
yarıḳçılıḳ
yārīçī
yıġaççı
yolçı
yonuçı
yorumçı
yumuşçı
yumuşçılıḳ

zindānçı	
2.8.7. İl, Vatan, Yurt	**6**
devlet	
ėl	
ḫıṭṭa	
memleket	
vilāyet	
yurt	
2.8.8. Bayrak, Sancak	**4**
ʿalem	
rāyet	
toġ (2)	
yelük	
2.8.9. Bodun, Boy, Oymak, Halk	**8**
āl	
boḍun	
boḍunluġ	
ḫānedān	
ḳavm	
millet	
mülk	
raʿiyyet	
2.8.10. İletişim, Etkileşim	**232**
aḫbār	
ʿarża	
āṯār	
bahāne	
beyān	
böleg	
bürhān	
cedel	
cevāb	
cimāʿ	

çoġı
daʿvet
defʿ
delālet
delāyil
delīl
der-ḫᵛāst
ders
destūr
destūrsız
ebced
eglençe
emānet
endīşe
eṣer
esrār
evṣāl
fāş
fehm
ferʿ
ferʿī
feṣāḥat
fidā
fikr
fikret
fiʿl
ġūlī
gümān
ḫaber
ḥarf
ḫᵛāst
ḥaşv
ḫāṭib

hediyye
ḥesāb
ḫezl
ḥicret
ḫidmet
ḫiṭāb
ıḍ(ı)ḳ
ʿışḳ
ʿibret
icābet
icāzet
iḥmāl
iḫtiyār
iḳrām
iḳrār
iḳtidā
ʿilm
iltimās
imhāl
imkān
isticāb
istihze
ʿitāb
iʿtibār
iżāfet
ḳabūl
ḳaru
ḳaṭʿiyyet
ḳavl
kelām
kelimāt
kelime
kėn͡geş

kėn͡geşsiz
kerçek
kerişlik
ķılavuz
ķırāʿat
köç
kömek
ķuble
ķulavuz
ķurʿa
külgü
kültgü
künyet
lafẓ
lehv
mācerā
maḫdūm
maķām
maʿnī
maʿrifet
meded
medḥ
mekteb
meṣel
mesʾele
meşġūl
meyl
mizāh
muʿāmele
mubrez
muḥātaba
muḫlaṣ
muķāvemet

musallaṭ
muṣavver
muvāfaḳat
muvāfiḳlıḳ
mübāhat
mücādele
mücāhede
müdārā
müjde
mükāfat
mülāṭafet
münāẓara
müşāhede
nafaḳa
naġara
nāle
naṣbü’l-lām
naṣīḥat
necāt
neciyy
nedāmet
nedem
nedīm
nehy
nevḥa
neẕẕāre
nidā
nisbet
nişān
nişāne
niyāz
niyyet
nuṣret

nükte
oyun
ögüt
ʿözr
pend
raḳs
rāz
rāżī
red(d)
reʾy
rıżā
rivāyet
rücūʿ
rüşvet
ṣadā
saw
sebāḳ
sebeb
sebkīne
serzeniş
sır(r)
sīret
ṣoḥbet
soruġ
soyurġal
söküş
söz
suʾāl
şarṭ
şikāyet
taʿbīr
taḥḳīḳ
taḥrīṣ

taḥsīn
taḳāżā
taʿlīm
ṭaʿn
ṭaʿna
tanuḳ
tanuḳluḳ
tap(u)ġ
taʿrīf
ṭarīḳ
ṭarīḳa
taṣdīk
taṣnīf
tayanç
tażarruʿ
taʿziyet
teberrük
tecribe
teʾemmül
tefaḥḥus
tefekkür
tehdīd
tekye
telbīs
temāşā
tenbīḥ
terbiyet
terceme
terġīb
tesebbuʿ
teslīm
tesvīl
teşbīḥ

teşnīʿ	
teşvīş	
tevfīḳ	
teʾvīl	
tevvān	
tezvīr	
tıltaġ	
tilek	
tīmār	
toy	
tüş (1)	
ʿulemā	
ün	
vaʿd	
vaḳʿā	
vāḳıʿa	
vidāʿ	
vuṣlat	
yād	
yanut	
yārī	
yoruġ/ḳ	
żarūret	
ziyāret	
2.8.11. Kimlik, Ad, Unvan	**10**
ad	
adlıġ	
at	
atlıġ	
esmā	
sādāt	
seyyid	
seyyide	

ẕebīḥu’llāh	
ẕu’n-nūreyn	
2.8.12. Ün, Şan, Şöhret; Saygınlık	**7**
çav	
derecāt	
derece	
ḥad(d)	
ḥaseb	
mertebe	
şān	
2.8.13. İş, Hizmet	**7**
iş	
işlik	
meṣāliḥ	
ṣınāʿat	
şuġl	
tikim	
umūr	
2.8.14. Zenginlik, Yoksulluk	**7**
bay	
baylıḳ	
bī-nevā	
çıġay	
çıġaylıḳ	
faḳīr	
faḳīrlıḳ	
2.8.15. Tutsaklık	**6**
bulun	
esīr	
giriftār	
tutuġ	
tünek	
zindān	

2.8.16. Mülkiyet	**12**
eḍe	
ege	
ehl	
ew/vlüg	
eye	
eyesiz	
iḍi	
mālik	
öç (1)	
ṣāḥib	
siyādet	
taṣarruf	
2.8.17. Avcılık	**4**
aw/v	
avçı	
awçılıḳ	
şiḳār	
2.8.18. Tarım	**7**
bāġ	
ḫarman	
ḥāṣıl	
ḳoş	
saban	
tarıġçılıḳ	
toḳluġ	
2.8.19. Cenaze	**13**
cenāze	
cināyet	
defn	
ecel	
gūr	
güristān	

gürūstān	
ḥazīre	
ḳabr	
laḥd	
mezār	
muṣallā	
sin	
2.8.20. Kıtlık	**5**
ḳaḥṭ	
ḳaḥṭlıġ	
ḳaḥṭlıḳ	
ḳızlık (1)	
tarlıḳ	
2.8.21. Yasa, Töre	**19**
ʿādet	
ʿaḳd	
ḳāʿide	
kefālet	
kefil	
ḳışāṣ	
ḳumartġu	
mevrūṯ	
mīrāṯ	
mīṯāḳ	
öŋ͡ğdi	
ʿörf	
resm	
tıyıġ	
töre	
vaṣī	
vaṣiyyet	
yarġu	
yarlıġ/ḳ	

2.8.22. Ceza, Yaptırım	**6**
aşıġlıġ	
cezā	
ḳızġut	
menʿ	
tutum	
ʿuḳūbet	
2.8.23. Kozmogoni, Din, İnanç	**416**
abdāl	
ʿabdu’llāh	
ʿābid	
ʿādī	
ʿadn	
ʿafv	
aḥad	
aḥadlıḳ	
āḫiret	
āḫirü’n-nebī	
āḫirü’z-zamān	
aḥkām	
aḥsenü’l-ḫāliḳīn	
aḥsenü’l-ḳaṣaṣ	
aʿlā	
ʿalā ḥaddihi	
ʿalā hazā	
ʿalāmet	
ʿālem-i süflī	
ʿaleyk	
ʿālī	
Āl-i ʿİmrān	
ʿālim	
ʿalīm	
ʿālimü’l-esrār	

aʿmāl
ʿamel
āmennā
āmin
ant/ṭ/d
ʿaraṣāt
ʿarefe
aṣfiyā
ʿāṣī
ʿāṣīlıḳ
ʿāşūr
ʿaṭā
āyāt
ʿayb
ʿayblig/ıġ
āyet
āyete’l-kürsī
ʿazāb
ʿaẓamet
ʿaẓametlıġ
azıġlıġ (1)
ʿaẓīm
ʿazīz
bāṭın
bedr-i ḫıṭṭa-i vefā
behişt
belā
belāsız
be-naṣbi’l-lām
beytü’l-aḥzān
beytü’r-risāle
bidʿat
bī-namāz

bī-niyāz
birlik
but
buyruk
bütük
cabbār-ı ʿālem
cāhiliyyet
cann
cāyiz
cehānlıġ
celāl
celālet
celīl
cenābet
cennāt-ı ʿadn
cennet
cihād
cihādlıġ
cin(n)
cünüb
dāʿī
deccāl
dervīş
dervīşlik
deyristān
deyyān
dīn
dinlıġ
dīv
diyānet
duʿā
dūzaḫ
dünyālik

dürūd
ecr
edā
edeb
edebsiz
efʿāl
eflāk
ehl-i beyt
ehl-i sünnet
ekber
elif
emr
emr-i maʿrūf
enbiyā
enṣār
enṣārī
eṣḥāb
eṣḥābü’l-fīl
eṣḥāb-ı kehf
evliyā
ezān
faḥr-ı ʿālem
faḳīh
fānī
farīża
farż
fāṣıḳ
fāṣıḳa
felek
ferişte
ferişteʾī
feriştėlik
fetvā

ġayb
ġazāt
ġāzī
gebr
gebrlik
ġıybet
ġufrān
ġusl
günāh
ḥablu’llāh
ḥac(c)
ḥaccü’l-vidāʿ
Ḫᵛāce
ḥācī
ḥad
ḥadīṣ
Ḫalīfe
Ḫalīfelik
Ḫāliḳ
Ḫāliḳīn
ḥamd
ḥarām
ḥarem
hātif
Ḫatm
Ḫatne
ḥavārī
ḥavāriyyūn
Ḫayr
Ḫayrāt
ḥażret
helāk
helāket

helāklik
ḥelāl
hibetu’llāh
hidāyet
ḥikmet
ḫilāfet
ḥūr
ḫuṭbe
Ḫüdāy
ʿibādet
ibnü’llāh
ʿīd
ʿifrit
iḫlāṣ
iḥrām
iḥsān
ilāh
ilāhe
İlāhī
imām
imāmet
imān
inanç
ʿināyet
İncīl
inficār
infilāḳ
İslām
isticābet
istidrāc
istiġfār
iʿtiḳād
ʿiẓām (2)

iʿzāz
ʿizz
kābe ḳavseyn
ḳābiżü’l-ervāḥ
kāfir
kāfire
kāfirlIK
ḳanāʿat
ḳarġış
ḳasem
ḳāvur
ḳażā
kebīre
keffāret
kelāmu’llāh
kenīse
kerāmet
kerāmetī
kevneyn
kevṣer
ḳıble
ḳısmet
ḳıyāmet
ḳıyās
kitāb-ı ḳadīm
ḳopuşluġ
ḳullu/ıḳ
Ḳur’ān
Ḳur’ān-ḫᵛān
ḳurb
ḳurbān
ḳurbānlıḳ
ḳurbet

küffār
küfr
kürsī
laʿīn
laʿnet
levḥü’l-maḥfūẓ
livāṭat
maʿbed
maʿbūd
maġfiret
maḥfīl
maḫlūk
maḫlūḳāt
maḥrem
maḥşer
mālikü’l-mülūk
maʿṣiyet
maʿṣiyetlıġ
melāʾik
meleʾ-i aʿlā
melek
melekü/e’l-mevt
melek-i muḳarreb
melekūt
melʿūn
melʿūne
mescid
mescidü’l-ḥarām
mescid-i muʿaẓẓam
mesḥ
meşʿarü’l-ḥarām
mevcūdāt
mevlī

miʿrāc
muʿavviẕeteyn
muʿaẓẓam
muʿcize
mūġ
muḥarrar
muʿizze’d-din
muḳābele
muḳarreb
muṣḥaf
müʾmināt
münācāt
münevvir-i kerīm
münkir ve nekīr
mürsel
müsülmān
müsülmānlıḳ
namāz
nebī
nehy-i münker
neẕr
nūr
nübüvvet
ortaḳ
perī
peyġamber
peyġamberlıḳ
Rab(b)
rāhib
raḥmān
raḥmānlıḳ
raḥmet
ravża

rekʿat
resūl
rıżvān
risālet
rūḥu’l-emīn
rūḥu’llāh
rūze
rūzī
rükūʿ
ṣadaḳa
ṣadaḳāt
ṣadr-ı şuffe-i ṣafā
ṣahābe
ṣalāt
ṣalavāt
ṣamed
ṣanem
ṣāniʿ
saw/vçı
secde
selām
semāʿ
ṣevāb
ṣırāṭ
siccīn
sidre
sidretü’l-müntehī
sifāḥ
siḥr
sīn
ṣiyām
sökünç
ṣuleḥā

ṣunʿ
ṣūr
sūre
sūretü’l-ʿasr
sūretü’l-bakara
sūretü’l-enfāl
sūretü’l-enʿām
sūretü’l-iḫlāṣ
sūretü’l-muʿavviẕeteyn
sübḥāna’llāh
sücūd
ṣülṣün ṣelāse
sünnet
sünnī
ṣarāb-ı ṭuhūr
şefāʿat
şehādet (1)
şehādet (2)
şehīd
şerīʿat
şerīk
şer(r)
şeyāṭīn
şeyḫ
şeyṭān
şirk
şubbān
şükr
şükrāne
taʿālā
ṭāʿat
taḥiyyāt
taḳdīr

taḳdīs
tamuġ
tamuġluḳ
Taŋ͡gı
Taŋ͡gılıḳ
ṭavāf
tefsīr
tehlīl
teḳaddüs
tekbīr
temcīd
tersā
tesbīḥ
tevbe
tevhīd
tevrīt
tevrīt-ḫʷān
teyemmüm
ṭılısm
tilāvet
ṭūbī
uçmaḥ
ufḳ-ı aʿlā
uġan
ʿuḳbī
uluġluḳ
ʿumre
ʿumretü’l-ḳażā
ūstād
uşmaḥ
uştmaḥ
ʿuzlet
ümmet

vacib	
vaḥy	
va’llāhi	
va’llāhu aʿlem	
va’llāhu aʿlem bi’ṣ-ṣavāb	
va’llāhu ekber	
vaʿẓ	
vebāl	
vesvese	
vird	
vucūb	
yalav/waç	
yalav/waçlıḳ	
yazuḳ	
zāhid	
zāhide	
ẕākir	
zānī	
ẕebāḥ	
ẕebīḥ	
zebūr	
zekāt	
zındīḳ	
ẕikr	
zinā	
zühd	
ẕü’l-celāl ve’l-ekrem	
ẕü’l-fiḳār	
2.8.24. Politika	**37**
ʿahd	
alalıḳ (2)	
amān	
berāʾet	

berāt
beyʿ-i ittifāḳ
beyʿat
beytü’l-māl
cāsūs
dād
daʿvī
debristān
dīvān
encümen
erk
erkān
fermān
gile
ḫarāc
ḥaşem
ḥazar
ḫazene
ḥükemā
ḥükm
iḫtilāf
iḳālet
ittifak
ḳıdve
meclis
muʿāmelet
muḫālif
mülket
naṣb
orunduḳ
salṭanat
ṣulḫ
tebaʿ

2.8.25. Savaş, Ordu	
2.8.25.1. Savaş	**14**
busuġ	
ceng	
feṭḥ	
ġāret	
ḥamle	
ḥarb	
hezīmet	
körgü	
sançış	
sançışsız	
sapınç	
sefer	
toḳuş	
ẓafer	
2.8.25.2. Asker, Savaşçı	**10**
aḳın	
alp	
aṭ/tlıġ	
çerig	
çeriglig	
leşker	
müşīr	
piyāde	
yadaġ	
yayaġ	
2.8.25.3. Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat	**17**
ḳalḳan	
ḳan͡glı	
ḳan͡glıçaḳ	
ḳılıç	
ḳın (2)	

kiriş	
mancınīḳ	
oḳ	
sapḳan	
silāḥ	
sün͡gü	
topuz	
tura	
ya (2)	
yaraġ/ḳ	
yarıḳ	
yaşıḳ (1)	
2.8.25.4. Engel, Bariyer	**2**
aġ	
āsāyiş	
2.9. Sayı Adları	
2.9.1. Asıl Sayılar	**71**
bir	
ėki	
ėkki	
üç	
tört	
bėş	
altı	
yėti	
yėtti	
sekiz	
sekkiz	
toḳuz	
on	
on bir	
on ėki	
on üç	

on tört
on bėş
on altı
on yeti
on sekiz
yėgirmi
otuz
otuz eki
otuz üç
otuz altı
otuz yėti
otuz ṭokuz
ḳırḳ
ʿadeti’l-erbaʿīn
erbaʿīn
ḳırḳ üç
ḳırḳ bėş
ḳırḳ yėti
ḳırḳ sekiz
ellig
altmış
yėtmiş
seksen
seksen eki
seksen beş
seksen tokuz
toḳsan
yüz (2)
ėki yüz
üç yüz
tört yüz
bėş yüz
altı yüz

toḳuz yüz	
toḳuz toḳsan toḳuz	
hezār	
miŋ͡g	
tümen	
miŋ͡g ėki yüz	
miŋ͡g bėş yüz	
miŋ͡g yėti yüz	
miŋ͡g tokuz yüz	
ėki miŋ͡g	
üç miŋ͡g	
tört miŋ͡g	
bėş miŋ͡g	
altı miŋ͡g	
on miŋ͡g	
otuz miŋ͡g	
ḳırḳ miŋ͡g	
ḳırḳ yėti miŋ͡g	
ellig miŋ͡g	
ėki yüz miŋ͡g	
tört yüz miŋ͡g	
beş yüz miŋ͡g	
2.9.2. Onluklar Arası Sayılar	**3**
ellig ėki	
altmış bir	
altmış üç	
2.9.3. Sıra Sayıları	**31**
birinçi	
ėkinç	
ėkinçi	
ėkkilenç	
iklençi	
üçü/inç	

üçünçi	
törtü/inç	
törtünçi	
bėşinç	
bėşinçi	
altınç	
altınçı	
yėtinç	
yėtinçi	
sekizinç	
sekizinçi	
seksinç	
toḳsınç	
ṭoḳuzu/ınç	
toḳuzunçı	
onu/ınç	
onunçı	
on birinç	
on birinçi	
on ėkinç	
on üçünçi	
on yetinç	
ḳırḳ birinçi	
ḳırḳınç	
ṣānī	
2.9.4. Topluluk Sayıları	**10**
ėkegü	
ėkele	
bėşegü	
altaġu	
yėtegü	
onaġu	
onula	

törtegü	
üçegü	
üçele	
2.9.5. Üleştirme Sayıları	**4**
birer	
ėkişer	
üçer	
bėşer	
2.10. Kavramlar	
2.10.1. Değer Yargıları	**222**
ʿācizlıḳ	
açlıḳ	
ʿadāvet	
ʿadāvetlıġ	
aġırlıġ	
aġırlıḳ (1)	
ʿār	
arıġ	
arıġlıḳ	
arıġsız	
arıġsızlıḳ	
artaḳ	
artuḳlı/uḳ	
baḫt	
beglik	
beḳā	
bende	
bendelik	
berekāt	
bereket	
beʾs	
beşāret	
beşāretlıġ	

beşeriyyet
biliçi
bilig
bilmeklik
bilmeslik
bühtān
cabbār
cabbārlıġ
cāh
cefā
cehd
cemāl
cenān
cevān-merdlıġ
cevān-merdlıḳ
cidd
cilve
cūdī
cürm
çın
dürüstluḳ
düşmān
düşmānlıḳ
düşmen
düşmenlıḳ
eḍgülü/ik
efżāl
erdem
erklik
fāḥişe
faḥr
fāl
farḳ

fāyide
fażāyil
fażīlet
fażl
fesād
firāḳ
fitne
fitnelik
fużḥat
fużūlluḳ
füsūs
füṭūḥ
füżelā
ġalebe
ġarīblı/uḳ
ġayret
ḥaḳīḳat
ḥaḳ(ḳ)
ḥalāvet
ḥamiyyet
ḥased
ḫaṣlet
ḫaṣm
ḫaṣmlıḳ
ḥasret
ḫaṭā
ḫāṭır
ḥayā
heybet
ḥıḳd
ḫıred
ḫıyānet
ḥızẓata

ḫilāf
ḥīle
ḥilm
himmet
ḫorlu/ık
ḫoşluḳ
ḫoş-nūdlı/uḳ
ḫulḳ
ḫullet
ḫuṣūmet
hūş
hüner
ḥürluḳ
ḥürmet
inṣāf
iriglik
īsār
isizlik
ʿişmet
istāḫlıḳ
iʿtimād
ʿizzet
ḳaçġaḳlıḳ
ḳādirlıḳ
ḳadr
ḳallāş
ḳarār
ḳatıġlıḳ
ḳavīlıḳ
ḳawurtlük
keç (2)
kemāl
kerem

keyd
ḳıl(ı)ḳ/ġ
ḳıymet
kişilik
könilik
kö͡ŋg(ü)l
körk
körklük
ḳudret
ḳul
ḳuvvet
küç
luṭf
maṣlaḥat
mehābet
mekr
mekriyān
melāḥat
melāmet
menfaʿat
menlik
merdān
mevhibet
meẕellet
meẕemmet
mukābere
nā-dānlıḳ
necāset
nifāḳ
nigār
niʿme’l-ʿabd
nū-sipāslıḳ
oġrı

oġrılıḳ
oġurlı/uḳ
oŋ͡gaylıḳ
oynaşlıḳ
öç (2)
ög
öŋ͡g (2)
rāstlıġ
rāstlıḳ
revnaḳ
rıfḳ
ṣabāḥat
ṣabr
saʿd
ṣāfī
ṣaḥiḥ
saḳīm
ṣalāḥ
savuḳluḳ
seḫāvet
ş̱enā
şiltāḳ
şūmluḳ
ṭabʿ
ṭabīʿat
ṭahāret
ṭahīrāt
ṭāḳat
taḳṣīr
ṭamaʿ
tedbīr
tefā̈vüt
tegerlik

teşrīf
tetiklik
tevāżuʿ
tevāżuʿlıḳ
töhmet
töleklik
ṭufeyl
ṭuġyān
ṭuhūr
tuzaḳ
tüzün
ʿucb
ʿukelā
vaḳar
vaḳūr
vefā
yaġılıḳ
yaḫşılıḳ
yalġan
yalġançı
yalġançılıḳ
yamanlıḳ
yār
yarar
yavaşlıḳ
yawuzlı/uḳ
yazuḳsızlıḳ
yolsızlıḳ
zehre
żellet
zevāl
ẕillet
zīreklik

ẓulm	
2.10.2. Duygu, Ruhsal Durum	**96**
açıġ	
aġrıġlıḳ	
aġrıḳ/ġ	
amul	
ʿanā	
ārām	
ārzū	
ārzūlı/uġ	
ʿāşıḳ	
āzār	
bī-hūş	
çāre	
dehşet	
emgek	
emgeklik	
emgeksiz	
eymen	
feraḥ	
feryād	
ġam	
ḥabṭa	
ḥācet	
ḫasta	
ḫavf	
ḫayāl	
ḥayret	
herr	
hevā	
hevl	
ḥicāb	
ʿıṭr	

ibtilā
iftiḫār
ilhām
inç (1)
is
ḳaḍġu
ḳahr
ḳal(ı)ġ
ḳaṣd
ḳayġu
ḳın (1)
kīne
ḳorḳu
ḳorḳuġ
ḳorḳu/ınç
küv/wenç
maḥabbet
miḥnet
mihr
minnet
miskīnlik
mufāḫiret
muḥabbet
muñg
murād
ökünç
öwke
raġbet
rāḥat
raḥm
recā
saʿādet
ṣafā

saḳınç
sekrlıḳ
sewüg
sewüglük
sew/vü/inç
sewünçi
sezig
sıġıt
sızlaġ
söwüglüg
söwüglük
söwünç
sükūnet
sürūr
şefḳat
şehvet
şek
taʿaccüb
taḥammül
ṭarāb
tebessüm
tenaʿʿum
tınçlıḳ
umanç
umı/unç
umınçsızlıḳ
uyat
ümīd
vaḥşet
yazuḳluġlıḳ
zār
zārīlıḳ

2.11. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Adlar	**28**
ḳuruġluḳ	
rüʾyet	
seyr	
ṣūret	
susaġlıḳ	
susalıḳ	
taʿbiye	
tat	
tatıġ	
tavuş	
tecellī	
telük	
teşük	
tiriglik	
toḳluḳ	
tölük	
töşük	
töşükli/üg	
ütluġ	
ütsiz	
yaraġ	
yarıġ	
yıḍ	
yıḍıġ	
yıġlaḳlıḳ	
yumşaḳlıḳ	
yurdu	
yürtük	

2.12. Varlıkların Olma ve Bulunmaları	**6**
bar	

ʿibāret	
ʿibāret-i Ādem	
nā-būd	
nīst	
ṣıfat	
2.13. Olasılık	**2**
belki	
iḥtimāl	

3. TABLOLAR ve İSTATİSTİKSEL VERİLER

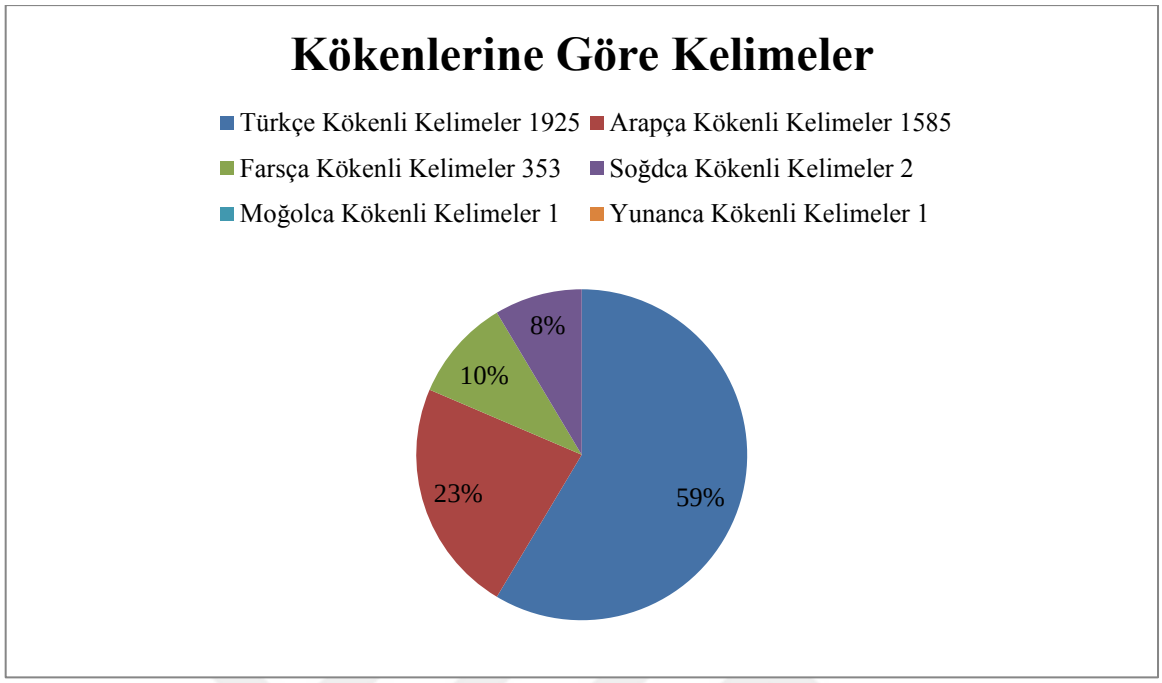

Şekil 1. Kökenlerine Göre Kelimeler

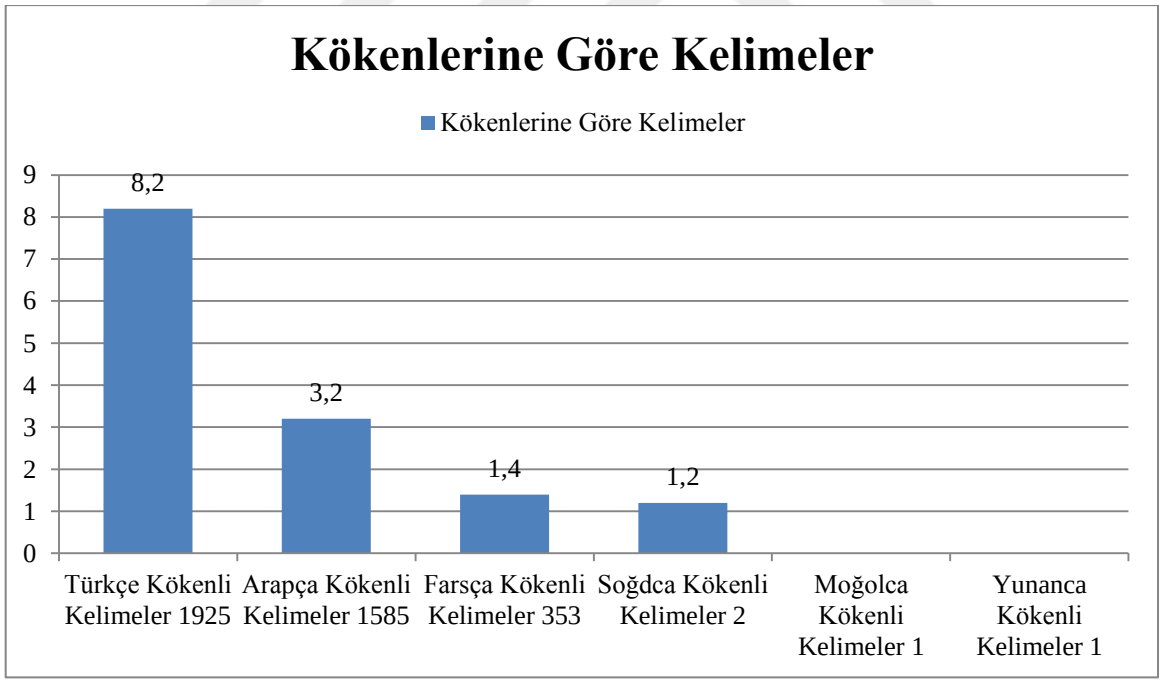

Şekil 2. Kökenlerine Göre Kelimeler

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İstatistiksel verilere dayandırılarak yapılan çalışmamızda *Kısasü'l-Enbiyâ* İsim Söz Varlığı'nı 1.Özel Ad Bilgisi ve Dilbilgisi Ögeleri, 2.Konulara Göre Adlar olmak üzere iki başlık altında ele aldık. 1. Özel Ad Bilgisi ve Dilbilgisi Ögeleri ile 2. Konulara Göre Adlar başlığında yer alan alt başlıkları ayrı ayrı değerlendirdik. Yaptığımız çalışmada şu sonuçlara ulaştık.

1. Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Ögeleri başlığında incelediğimiz alt başlıklar ve bu başlıklardan elde edilen bulgular şöyledir:

1.1. Kişi Adları Unvan Niteleyicileri Ve Unvanları; 1.1.1. Peygamberler (41); 1.1.2. Peygamber Eşleri ve Çocukları (61); 1.1.3. Peygamberlerin Diğer Akraba ve Yakınları (62); 1.1.4. Sahabeler (67); 1.1.5. Sahabelerin Eşlerinin, Çocuklarının ve Diğer Akrabalarının Adları (15); 1.1.6. Halife Adları (9); 1.1.7. Halifelerin Eşlerinin ve Çocuklarının Adları (13); 1.1.8. Kerbela Olayında Şehit Olanların Adları (29); 1.1.9. Müşrik, Kâfir ve Kâtil Adları (46); 1.1.10. Hz. Musa'nın Göderdiği Casus Adları (9); 1.1.11. Ashab-ı Kehf Adları (7); 1.1.12. Yunus Peygamber'in Konuştuğu Abidlerin Adları (7); 1.1.13. Hükümdar, Sultan, Vezir, Katip ve Diğer Görevlilerin Adları (39); 1.1.14. Müfessir, Muhaddis, Hikayeci ve Şair Adları (32); 1.1.15. Eser Adları (2); 1.1.16. Peygamberlerin Dirilttiği Ölü Adları (3); 1.1.17. Diğer Özel Adlar (70); 1.1.18. Esmā-yı Hüsnā Adları (2); 1.1.19. Melek Adları (22); 1.1.20. Hayvanların Özel Adları (17); 1.1.21. Efsanevi Varlık, Kahraman, Yer Adları (6); 1.1.22. Dev, Cadı, İfrit, Cin Adları (13); 1.1.23. Put Adları (16); 1.1.24. Mezhep Adları (5); 1.1.25. Dil Adları (4); 1.1.26. Savaş Adları (1); 1.2. Yer Adları, 1.2.1. Dinî Merkezler (5); 1.2.2. Irmaklar (3); 1.2.3. Ülkeler (8); 1.2.4. Kentler (67); 1.2.5. Kasabalar (8); 1.2.6. Çöller (4); 1.2.7. Dağlar (20); 1.2.8. Ovalar (2); 1.2.9. Kuyular (3); 1.2.10. Mezarlıklar (2); 1.2.11. Pazar Yerleri (1); 1.3. Kavim ve Boy Adları (38); 1.4. NİTELEME ADLARI; 1.4.1. Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları (81); 1.4.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları (244); 1.4.3. Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları (28); 1.4.4. Miktar, Hacim, Ölçü, Derece Bildiren Niteleme Adları (85); 1.4.5. Hayvanlara Ait Niteleme Adları (27); 1.4.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları (174); 1.4.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları (132); 1.4.8. Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları (37); 1.4.9. Renk Adları (23); 1.4.10. Gösterme-Belirtme Niteleyicileri (8); 1.5. Tarz-Durum Bildiren Adlar (73); 1.6. Yer-Zaman Sözleri (38); 1.7. Soru-

Belirsizlik Sözleri (13); 1.8. ZAMİRLER, 1.8.1. Kişi Zamirleri (7); 1.8.2. Dönüşlülük Zamirleri (5); 1.8.3. Belirsizlik Zamirleri (13); 1.8.4. İşaret Zamirleri (1); 1.9. DİL BİLGİSİ GÖREVLİLERİ (EDATLAR-BAĞLAÇLAR), 1.9.1. Soru Edatı (1); 1.9.2. Pekiştirme-Vurgulama Edatları (11); 1.9.3. Olasılık Edatı (1); 1.9.4. Son Çekim Edatları (32); 1.9.5. Ünlem Edatları (21); 1.9.6. Bağlaçlar (21) olmak üzere 66 alt başlıkta toplam 1839 kelime tespit edilmiştir.

2. Konularına Göre Adlar başlığında incelediğimiz alt başlıklar ve bu başlıklardan elde edilen bulgular şöyledir:

2.1.Zaman; 2.1.1. Zaman, Çağ, Devir (28); 2.1.2. Yıl, Mevsim, Ay, Gün; 2.1.2.1. Yıl (2); 2.1.2.2. Mevsim (8); 2.1.2.3. Ay (8); 2.1.2.4. Gün (29); 2.2. Gökyüzü, Hava Olayları; 2.2.1. Gökyüzü, Gök Cisimleri (49); 2.2.2. Hava, Meteoroloji Olayları (21); 2.2.3. Karanlık, Aydınlık, Işık, Gölge (18); 2.3. Bitkiler (88); 2.4. Hayvanlar; 2.4.1. Evcil Hayvanlar (45); 2.4.2. Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları (76); 2.4.3. Hayvan Toplulukları (6); 2.5. İnsan Bedeni; 2.5.1. Beden, Organlar, Dokular (120); 2.5.2. Vücut Salgıları (23); 2.5.3. Beden Sağlığı (9); 2.5.4. Bedensel Bozukluklar (20); 2.6. Coğrafya; 2.6.1. Kara Kütleleri (43); 2.6.2. Su Kütleleri (16); 2.6.3. Yer-Yön Adları (58); 2.7. Gündelik Yaşam Ögeleri; 2.7.1. Ateş-Su (9); 2.7.2. Beslenme (52); 2.7.3. Yol, Geçit (1); 2.7.4. Madenler, Mineraller (42); 2.7.5. Giyim (43); 2.7.6. Ölçü, Ağırlık (53); 2.7.7. Müzik Aleti (8); 2.7.8. Zanaat, Yapı İşleri (1); 2.7.9. Ticaret, Endüstri (6); 2.7.9.1. Mal Mülk, Servet, Takas, Para (199); 2.7.9.2. Ticari Taşımacılık (2); 2.7.10. Kent, Konut, İstihkam; 2.7.10.1. Kent (6); 2.7.10.2. Konut, İstihkam (36); 2.7.10.3. Konut Bölümleri, Parçaları (32); 2.7.11. Sanat (Bezeme, Resim, Heykel, Yazıt, Damga); (42); 2.8. Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş; 2.8.1. Yaşam Evreleri (27); 2.8.2. İnsan, Kadın, Erkek (21); 2.8.3. Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk (39); 2.8.4. Akrabalık; 2.8.4.1. Kan Akrabalığı (52); 2.8.4.2. Evliliğe Dayalı Akrabalık (15); 2.8.5. Unvanlar,Rütbeler (40); 2.8.6. Meslekler (82); 2.8.7. İl, Vatan, Yurt (6); 2.8.8. Bayrak, Sancak (4); 2.8.9. Bodun, Boy, Oymak, Halk (8); 2.8.10. İletişim, Etkileşim (232); 2.8.11. Kimlik, Ad, Unvan (10); 2.8.12. Ün, Şan, Şöhret; Saygınlık (7); 2.8.13. İş, Hizmet (7); 2.8.14. Zenginlik, Yoksulluk (7); 2.8.15. Tutsaklık (6); 2.8.16. Mülkiyet (12); 2.8.17. Avcılık (4); 2.8.18. Tarım (7); 2.8.19. Cenaze (13); 2.8.20. Kıtlık (5); 2.8.21. Yasa, Töre (19); 2.8.22. Ceza, Yaptırım (6); 2.8.23. Kozmogoni, Din, İnanç (416); 2.8.24. Politika (37); 2.8.25. Savaş,Ordu; 2.8.25.1. Savaş (14); 2.8.25.2. Asker, Savaşçı (10); 2.8.25.3. Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat (17); 2.8.25.4. Engel, Bariyer (2); 2.9. Sayı Adları; 2.9.1. Asal Sayılar (71); 2.9.2. Onluklar Arası Sayılar (3);

2.9.3. Sıra Sayıları (31); 2.9.4. Topluluk Sayıları (10); 2.9.5. Üleştirme Sayıları (4); 2.10. Kavramlar; 2.10.1. Değer Yargıları (220); 2.10.2. Duygu, Ruhsal Durum (96); 2.11. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Adlar (28); 2.12. Varlıkların Olma ve Bulunmaları (6); 2.13. Olasılık (2); olmak üzere 87 alt başlıkta toplam 2.790 kelime tespit edilmiştir.

3. Çalışmamızın sonucunda toplam 4.629 kelime tespit edilmiştir.

4. Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Ögeleri ana başlığı altında en çok kelimenin tespit edildiği başlıklar şöyledir: 1.4.2. Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları 244; 1.4.6. Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları 174; 1.4.7. Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları 132; en az kelimenin tespit edildiği başlıklar ise 1.2.10. Pazar Yerleri 1; 1.1.26. Savaş Adları 1; 1.8.4. İşaret zamirleri 1; 1.9.1. Soru Edatı 1; 1.9.3. Olasılık Edatı 1; başlıklarıdır.

5. Değer Yargılarını içeren niteleme adlarının sıklıkla kullanılması soyut kavramların geliştiğinin göstergesidir. Toplumsal yaşam, devlet ve askerlikle ilgili kelimelerin de fazlaca yer alması sosyal yapının geliştiğinin bunun yanında da kurumsal yapının gelişme gösterdiğinin delilidir. Duyular vasıtasıyla anlaşılan niteleme adlarının kullanılması da toplumsal yapının gözlemleriyle elde ettiği birçok deneyimin olduğunu göstermektedir.

6. İşaret zamirleri, soru edatı, olasılık edatları fazla kullanılmamıştır. Bunun neticesinde dil bilgisi kurallarının daha sistemli hale gelmediği kanısına varılabilir.

7. Çalışmamızda Özel Adlar da fazlasıyla yer almaktadır. 39 alt başlıkta değerlendirdiğimiz Özel Adlar çalışmamızda önemli bir yer teşkil etmektedir.

8. Konularına Göre Adlar ana başlığı altında en çok kelimenin tespit edildiği başlıklar şöyledir: 2.8.23. Kozmogoni, Din, İnanç 416, 2.8.10. İletişim, Etkileşim 232, 2.10.1. Değer Yargıları 220, en az kelimenin tespit edildiği başlıklar ise 2.7.3. Yol, Geçit 1, 2.7.8. Zanaat, Yapı İşleri 1, 2.7.9.2. Ticari Taşımacılık 2, 2.8.25.4. Engel, Bariyer 2, 2.13. Olasılık 2 başlıklarıdır.

9. Kozmogoni, din, inanç ile ilgili kelimelerin oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir. Eserin konusu itibariyle din ve inançla alakalı kelimelerin kullanılma sıklığı buna bağlı olarak artış göstermektedir. Peygamber kıssalarının, sahabelerin, meleklerin, alim ve müfessirlerin, dünyanın yaratılışı ve ilk insanın yaratılışı, ilk insanın yaratılmasından önceki hikayelerin ve kıssaların anlatılması din,inanç,kozmogoni ile ilgili söz varlığının geniş ölçüde kullanılmasına imkan vermiştir.

10. İletişim, etkileşimle alakalı kelimelere fazlasıyla rastlanması o günkü toplumsal yapının iletişim ağının geliştiğini göstermektedir. Toplumları toplum yapan ve geliştiren unsurun iletişim olduğu göz önüne alındığında eserdeki geniş iletişim ağının ve karşılıklı etkileşimin büyük önem arz ettiği görülmekle birlikte kullanılan söz varlığı da buna istinaden gelişim göstermiştir.

11. Değer yargılarının sıklıkla kullanılması da soyut düşüncenin geliştiğinin göstergesidir.

12. Kesinlik ifade etmeyen sözcüklere metinde az rastlanmıştır.

13. Kelimelerin köken bilgisine bakıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir.

▪ Özel Adlar bahsinde geçen kelime varlığının tamamına yakını Arapça olduğu için tek tek bakılmadı.

▪ Fiziksel- Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları başlığında 73 Türkçe, 5 Farsça, 3 Arapça, Değer Yargılarını İçeren Niteleme Adları başlığında 110 Türkçe, 95 Arapça, 39 Farsça, Yüz Ölçümü-Zaman Nitelik ve İlgilerini İçeren Niteleme Adları başlığında 19 Türkçe, 9 Arapça, Miktar, Hacim, Ölçü, Derece Bildiren Niteleme Adları başlığında 63 Türkçe, 5 Arapça, 7 Farsça, Hayvanlara Ait Niteleme Adları başlığında 22 Türkçe, 5 Arapça, Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları başlığında 93 Arapça, 76 Türkçe, 5 Farsça, Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları başlığında 101 Türkçe, 21 Arapça, 10 Farsça, Psikolojik Durumla İlgili Niteleme Adları başlığında 26 Türkçe, 6 Farsça, 5 Arapça, Renk Adları başlığında 17 Türkçe, 4 Arapça, 2 Farsça, Gösterme-Belirtme Niteleyicileri başlığında 5 Türkçe, 2 Farsça, 1 Arapça, Tarz-Durum Bildiren Adlar başlığında 40 Arapça, 29 Türkçe, 4 Farsça, Yer-Zaman Sözleri başlığında 18 Türkçe, 12 Arapça, 8 Farsça, Soru-Belirsizlik Sözleri başlığında 13 Türkçe, Zamirler; Kişi Zamirleri başlığında 6 Türkçe, 1 Arapça, Dönüşlülük Zamirleri başlığında 3 Türkçe, 1 Farsça, 1 Arapça, Belirsizlik Zamirleri başlığında 11 Türkçe, 2 Arapça, İşaret Zamirleri başlığında 1 Türkçe, Dil Bilgisi Görevleri (Edatlar-Bağlaçlar); Soru Edatı başlığında 1 Türkçe, Pekiştirme-Vurgulama Edatları başlığında 4 Türkçe, 4 Farsça, 3 Arapça, Olasılık Edatı başlığı altında 1 Türkçe, Son Çekim Edatları başlığında 23 Türkçe, 6 Arapça, 3 Farsça, Ünlem Edatları başlığı altında 9 Arapça, 8 Türkçe, 4 Farsça, Bağlaçlar başlığı altında 10 Farsça, 6 Türkçe, 5 Arapça olmak üzere toplam 640 Türkçe, 321 Arapça, 110 Farsça kökenli kelime tespit edilmiştir.

▪ Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Niteleme Adları başlığında 101 Türkçe; Fiziksel-Bedensel Özellikleri İçeren Niteleme Adları başlığında 78 Türkçe; Miktar, Hacim, Ölçü, Derece Bildiren Niteleme Adları başlığında 63; Türkçe sözcük tespit edilmiş olup en fazla Türkçe kökenli sözcük bu başlıklar altında incelenmiştir.

▪ Devlet, Toplum ve Askerlikle İlgili Niteleme Adları başlığında 93, Tarz-Durum Bildiren Adlar başlığında 39 Arapça sözcük tespit edilmiş olup en fazla Arapça kökenli sözcük bu başlıklar altında incelenmiştir.

▪ Konularına Göre Adlar Başlığı altında yer alan Zaman, Çağ, Devir başlığında 15 Arapça, 11 Türkçe, 2 Farsça, Yıl, Mevsim, Ay, Gün; Yıl başlığında 2 Türkçe, Mevsim başlığında 4 Türkçe, 3 Arapça, 1 Farsça, Ay başlığında 6 Arapça, 2 Türkçe, Gün başlığında 18 Türkçe, 8 Farsça, 3 Arapça, Gökyüzü, Gök Cisimleri başlığında 25 Arapça, 21 Türkçe, 2 Farsça, 1 Soğdca, Hava, Meteoroloji Olayları başlığında 12 Arapça, 7 Türkçe, 2 Farsça, Karanlık, Aydınlık, Işık, Gölge başlığında 13 Türkçe, 3 Farsça, 2 Arapça, Bitkiler başlığında 54 Türkçe, 19 Arapça, 15 Farsça, Evcil Hayvanlar başlığında 36 Türkçe, 6 Arapça, 3 Farsça, Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları başlığında 62 Türkçe, 9 Arapça, 5 Farsça, Hayvan Toplulukları başlığında 5 Türkçe, 1 Arapça, Beden, Organlar, Dokular başlığında 103 Türkçe, 11 Arapça, 6 Farsça, Vücut Salgıları başlığında 11 Türkçe, 11 Arapça, 1 Farsça, Beden Sağlığı başlığında 4 Arapça, 4 Türkçe, 1 Farsça, Bedensel Bozukluklar başlığında 12 Türkçe, 8 Arapça, Kara Kütleleri başlığında 28 Türkçe, 14 Arapça, 2 Farsça, Su Kütleleri başlığında 12 Türkçe, 6 Arapça, 1 Farsça, Yer-Yön Adları başlığında 53 Türkçe, 5 Arapça, Ateş-Su başlığında 8 Türkçe, 1 Arapça, Beslenme başlığında 27 Türkçe, 17 Arapça, 8 Farsça, Yol,Geçit başlığında 1 Türkçe, Madenler, Mineraller başlığında 20 Arapça, 14 Türkçe, 7 Farsça, 1 Yunanca, Giyim başlığında 20 Türkçe, 16 Arapça, 7 Farsça, Ölçü, Ağırlık başlığında 35 Türkçe, 15 Arapça, 3 Farsça, Müzik Aleti başlığında 5 Farsça, 1 Arapça, 2 Türkçe, Zanaat, Yapı İşleri başlığında 1 Arapça, Ticaret, Endüstri başlığında 4 Arapça, 2 Türkçe, Mal Mülk, Servet, Takas, Para, başlığında 109 Türkçe, 55 Arapça, 34 Farsça, 1 Moğolca, Ticari Taşımacılık başlığında 1 Türkçe, 1 Farsça, Kent başlığında 3 Arapça, 2 Farsça, 1 Soğdca, Konut, İstihkam başlığında 18 Arapça, 10 Türkçe, 8 Farsça, Konut Bölümleri, Parçaları başlığında 16 Türkçe, 14 Arapça, 2 Farsça, Sanat (Bezeme, Resim, Heykel, Yazıt, Damga) başlığında 29 Arapça, 11 Türkçe, 2 Farsça, Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş; Yaşam Evreleri başlığında 13 Türkçe, 13 Arapça, 1 Farsça, İnsan, Kadın, Erkek başlığında 16 Türkçe, 5 Arapça, Birey, Grup, Arkadaşlık, Komşuluk başlığında 18 Arapça, 17 Türkçe, 4 Farsça,

Kan Akrabalığı başlığında 31 Türkçe, 15 Arapça, 6 Farsça, Evliliğe Dayalı Akrabalık başlığında 9 Türkçe, 5 Arapça, 1 Farsça, Unvanlar, Rütbeler başlığında 27 Arapça, 8 Türkçe, 5 Farsça, Meslekler başlığında 50 Türkçe, 25 Arapça, 7 Farsça, İl, Vatan, Yurt başlığında 4 Arapça, 2 Türkçe, Bayrak, Sancak başlığında 2 Türkçe, 2 Arapça, Bodun, Boy, Oymak, Halk başlığında 5 Arapça, 2 Türkçe, 1 Farsça, İletişim, Etkileşim başlığında 174 Arapça, 35 Türkçe, 21 Farsça, Kimlik, Ad, Unvan başlığında 6 Arapça, 4 Türkçe, Ün, Şan, Şöhret; Saygınlık başlığında 6 Arapça, 1 Türkçe, İş, Hizmet başlığında 4 Arapça, 3 Türkçe, Zenginlik, Yoksulluk başlığında 5 Türkçe, 1 Arapça, 1 Farsça, Tutsaklık başlığında 3 Türkçe, 2 Arapça, 1 Farsça, Mülkiyet başlığında 7 Türkçe, 5 Arapça, Avcılık başlığında 3 Türkçe, 1 Farsça, Tarım başlığında 4 Türkçe, 2 Arapça, 1 Farsça, Cenaze başlığında 10 Arapça, 4 Farsça, 1 Türkçe, Kıtlık başlığında 4 Türkçe, 1 Arapça, Yasa, Töre başlığında 13 Arapça, 6 Türkçe, Ceza, Yaptırım başlığında 3 Arapça, 3 Türkçe, Kozmogoni, Din, İnanç başlığında 349 Arapça, 45 Türkçe, 22 Farsça, Politika başlığında 30 Arapça, 4 Farsça, 3 Türkçe, Savaş başlığında 7 Arapça, 6 Türkçe, 1 Farsça, Asker, Savaşçı başlığında 7 Türkçe, 2 Farsça, 1 Arapça, Savaş Gereçleri, Silah, Teçhizat başlığında 15 Türkçe, 2 Arapça, Engel, Bariyer başlığında 1 Türkçe, 1 Farsça, Sayı Adları; Asıl Sayılar başlığında 68 Türkçe, 2 Arapça, 1 Farsça, Onluklar Arası Sayılar başlığında 3 Türkçe, Sıra Sayıları başlığında 30 Türkçe, 1 Arapça, Topluluk Sayıları başlığında 10 Türkçe, Üleştirme Sayıları başlığında 4 Türkçe, Değer Yargıları başlığında 123 Arapça, 86 Türkçe, 13 Farsça, Duygu, Ruhsal Durum başlığında 42 Arapça, 42 Türkçe, 12 Farsça, Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Adlar başlığında 23 Türkçe, 5 Arapça, Varlıkların Olma ve Bulunmaları başlığında 3 Arapça, 2 Farsça, 1 Türkçe, Olasılık başlığında 1 Arapça, 1 Türkçe olmak üzere toplam 1.285 Türkçe, 1.264 Arapça, 243 Farsça kökenli kelime tespit edilmiştir.

▪ Bitkiler başlığında 54 Türkçe; Evcil Hayvanlar başlığında 36 Türkçe; Yabani Hayvanlar, Av Hayvanları başlığında 62 Türkçe; Beden, Organlar, Dokular başlığında 103; Yer-Yön Adları başlığında 53 Türkçe; Mal, Mülk, Servet, Takas, Para, başlığında 108; Meslekler başlığında 50 Türkçe; Asıl Sayılar başlığında 68 Türkçe; Sıra Sayıları başlığında 30 Türkçe; Duyularla Anlaşılan Özellikleri Karşılayan Adlar başlığında 23 Türkçe; sözcük tespit edilmiş olup en fazla Türkçe kökenli sözcük bu başlıklar altında incelenmiştir.

▪ İletişim, Etkileşim başlığında 174 Arapça, Kozmogoni, Din, İnanç, başlığında 349 Arapça, Politika başlığında 30 Arapça, Değer Yargıları başlığında 123 Arapça sözcük tespit edilmiş olup en fazla Arapça kökenli sözcük bu başlıklar altında incelenmiştir.

▪ Gökyüzü, Hava Olayları başlığında 1 Soğdca, Kent başlığında 1 Soğdca olmak üzere 2 Soğdca kelime tespit edilmiştir.

▪ Madenler, Mineraller, başlığında 1 Yunanca kelime tespit edilmiştir.

▪ Mal, Mülk, Servet, Takas, Para başlığında 1 Moğolca kelime tespit edilmiştir.

14. *Kısasü'l- Enbiyâ*'da İsim Söz Varlığını ele aldığımız çalışmamızda Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Ögeleri ile Konularına Göre Adlar genel başlığı altında yer alan alt başlıklarla birlikte kelime sayıları Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Ögeleri başlığında 1.839; Konularına Göre Adlar başlığında 2.790 olmak üzere toplamda 4.629 kelime tespit edilmiştir. Çalışmamızda 2 genel başlık ve bu başlıklara bağlı olarak 153 alt başlık değerlendirilmiştir. Çalışmamızdaki söz varlığını köken bakımından değerlendirecek olursak Özel Ad Bilgisi ve Dilbilgisi Ögeleri ile Konularına Göre Adlar başlıkları ve alt başlıklarında tespit ettiğimiz 3.867 kelimenin 1.925'i Türkçe, 1585'i Arapça, 353'ü Farsça, 2'si Soğdca, 1'i Moğolca, 1'i Yunancadır. Türkçe kökenli sözcükler kullanım bakımından birinci sıradadır. Soğdca, Moğolca, Yunanca kökenli sözcüklere ise çalışmamızda daha az rastlamaktayız.

15. 14. yüzyıl Harezm Türkçesi çerçevesinde değerlendirdiğimiz *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserde kullanılan oldukça zengin söz varlığı toplumsal ihtiyaçların, dinî yansımaların, savaş ve ticaretin, kent yaşamına uyumun, birlik ve beraberlik neticesinde ortak duyguların, etkileşim ve iletişimin, tarım, hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerin, o dönemde kullanılan kılık ve kıyafetin, beslenme ihtiyaçlarının, kullanılan eşyaların, somut yaşantıların, soyut düşünce biçimlerinin hemen hepsine işaret ettiği aşikardır. Özellikle din, inanç ve kozmogoni ile ilgili söz varlığının eserde geniş ölçüde kullanıldığı, değer yargılarını niteleyen adlar ve değer yargılarını içeren söz varlığının eserde fazla yer tutması soyut düşüncenin gelişmeye başladığını, etkileşim ve iletişim ile ilgili söz varlığının kullanılması toplumsal bir yaşamın, aidiyetin var olduğuna ve ortak bir kültür çevresinde şemalandığına vurgu yapmaktadır. Bu zenginlik iletişim, din, inanç, değer ve duyguları yansıtan kelimelerde de kendine yer edinmiş olup 14. yüzyıl Harezm tarihine böylece ışık tutmuştur.

5. KAYNAKÇA

Abilov ŞŞ. (1976). *''Nehcel-feradis'nıŋ̂ yaŋ̂a qul yazmaları'', Tatar Dili Hem Edebiyatı,* Beşinçi Kitap. Kazan, 187-194.

Abilov ŞŞ. (1977). O novonaydinnıh Spiskah Pamyatnika XIV veka 'Nahdj al-faradis. *Sovetskaya Tyurkologiya*, 2:69-73.

Abilov ŞŞ. (1984). *Tatar Edebiyatı Tarihi, (''Mehmud bin Galiniŋ Nehcil-Feradis'i'')*, v. I. Kazan, 208-231.

Abrajeev AI. (1957). *Sloche predlojenie (gpotaksis) u proze ''Kısasu'l-anbie'' Rabguzi-Presatelya XIV veka*, Trudy Uzb. Gos. Univ., N.S. Samarkand, No: 73, 125-140.

Akalın ŞH. ve diğ., (2005). *Türkçe Sözlük,* Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 549.

Akar A. (2012). *Türk Dili Tarihi*, 5. Baskı. İstanbul, Ötüken Yayınları.

Akar M. (1980). Türk Edebiyatında Manzum Miʿracnâmeler, Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi, Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Aksan D. (1996). *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara, Engin Yayınları.

Aksan D. (2004). *Türkçenin Sözvarlığı*, 3. Basım. Ankara, Engin Yayınları.

Aksan D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, III Cilt. Ankara, TDK Yayınları.

Alan S. (2020). Kısasü'l-Enbiyā'da Sayı Sistemleri. *Erdem*, 78:23-60.

Altungök A. (2007). IV ve VIII. Yüzyıllar Arası Sasanîler Dönemi Türk-Fars İlişkileri, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi.

Argunşah M. (1997). ''*Nehcü'l-Ferâdîs: II. Metin* (Çevriyazı: János Eckmann, Yayınlayanlar: Semih Tezcan- Hamza Zülfikar), TDK (yayın yeri ve tarihi yok), XI+313s.'', Ankara, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1995, 439-469.

Argunşah M. (2010). Harezm Türkçesi Metinlerinde e/i Sorunu. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 6:47-60.

Arifgan GH. (1916). *Rabguzi Kısasu'l-Enbiya*, Starıy Taşkent.

Asım N. (1934). *Şehabeddin Ahmedünnesevî, Sîretü Sultân Celâle'd-dîn Mengüberti*, (*Celâlüttin Harezemşah*), İstanbul, Devlet Matbaası, 36-37.

Ata A. (1997). *Ḳışaṣü'l-Enbiyā* (*Peygamber Kıssaları*) I, *Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, Ankara, TDK Yayınları: 681-1.

Ata A. (1997). *Ḳışaṣü'l-Enbiyā* (*Peygamber Kıssaları*) II, *Dizin*, Ankara, TDK Yayınları.

Ata A. (1998). *Nehcü'l-Ferādīs. Uştmaḫlarnıŋ Açuḳ Yolı* (*Cennetlerin Açık Yolu*). *III. Dizin-Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.

Ata A. (1999). ‘‘Recep Toparlı, *Muʿînü'l-Mürîd*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 15, Erzurum 1988, LXXII+287s.’’ *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 10:389-406.

Ata A. (2000). Bilimselsizlik. *Türk Dili*, 588:569-580.

Ata A. (2002). *Harezm-Altınordu Türkçesi*, İstanbul, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 36, 17-21.

Ata A. (2008). Rabguzi'nin Kısasü'l-Enbiyâ'sında Nazmın Gücü. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. V. 2:117-125, Ankara.

Ata A. (2010). Moğol Fütuhatı ve Doğu-Batı Türk Yazı Dili Kavramları Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, C. XVII, 1:29-37, Ankara.

Ata A. (2010). Kur'an Tercümesi, Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'i ortaya çıkaran kaynaklar, III. Uluslararası Türkiyat Araştımaları Sempozyumu, Ankara, 83-88.

Ata A. (2016). *Çağatay Türkçesinin İlk Devresi Harezm-Altın Ordu Türkçesi*, İkinci Baskı. Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Ata A. (2019). *Ḳışaṣü'l-Enbiyā* (*Peygamber Kıssaları*) I, *Giriş-Metin-Dizin*, Birinci Baskı. Ankara, TDK Yayınları, 1-1038.

Atalay B. (1999). *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini*, C.IV, Ankara.

Bacanlı E. (2012). Geçmişten günümüze Türkçenin sayıları ve sayı sistemi. *Bilim ve Teknik*,

76-78.

Balcı H. (2005). İşlevleri bakımından Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l-Feradis'te soru cümleleri. Atatürk Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27:77-101.

Banguoğlu T. (1986). *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.

Banguoğlu T. (1988). ‘‘Oğuzlar ve Oğuzeli’’ *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1959, Ankara.

Banguoğlu T. (1979). *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*, (3. baskı). İstanbul, *Türkçenin Grameri*, Ankara 1990, TDK yay. 628 S.

Barthold W. (1926). Eine Zamaḫšarī Handschrift mit alttürkischen Glossen. *Islamica 2*, Leipzig, s. 1-4.

Barthold VV. (1975). *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Barthold VV. (1981). (haz. H. Dursun) *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, İstanbul, Kervan Yayınları

Benzing J. (1959). ‘‘Türk Dillerinin Sınıflandırılması’’, (Çeviren: M. Akalın), *Tarihî Türk Şiveleri*, İlâveli İkinci Baskı. Ankara

Benzing J. (1968). *Das Chwaresmische Sprachmaterial der ‘‘Muqaddimat al-Adab’’ von Zamaxšarì. I. Text*, Wiesbaden.

Boeschoten, H. E. (1990). ‘‘Vokalquantiat in Rabghuzis Poesie’’, *Central Asiatic Journal, V*. 34, No: 3-4, Wiesbaden.

Boeschoten, H. E. (1992). ‘‘Iskandar-Dhulkarnain in den Qısas-i Rabguzi’’, *De Turcicis Aliisque Rebus, Utrecht Turcological Series,* No: 3, Utrecht.

Boeschoten, H. E. – Vandamme, M. – Tezcan, S. (1995). *Al-Rabghūzī. The Stories of the Prophets, I. Critically Edit; II. Translate*, Leiden.

Borovkov, A. N. (1962). ‘‘Tyurskie glossı v Buḫarskom spiske’ Muḳaddimat al-Adab’’, *Acta Orientalia Hungaria XV*, Budapest, s. 31-39.

Borovkov, A. N. (1964). ‘‘Mongol’skie glossı v Buḫarskom spiske Muḳaddimat al-Adab’’, *NAA* 1964, I, Moskva, s. 140-145.

Brands, H. (1969). ‘‘*János Eckmann: Nehcü’l-Feradis. I. Tıpkıbasım*’’, *Oriens* 20, s. 198.

Brockelmann, C. (1954). *Osttürkische Grammatik der İslamichen Litteratursprachen Mittelasiens*, Leiden.

Budu M. (2020). Türkçe Kısasü’l-Enbiyâ tercümeleri ve Ebū İshâk İbrâhîm B. El-Mansûr B. Halefi’l-Müzekkir En-Nisâbûrî’nin Kısasü’l-Enbiyâ’sının Türkçe Tercümesi, *TUDED* 60 (1):71-95.

Burslan K. (1934). Nehc-ül-Ferâdis’ten derlenen Türkçe sözler. *Türkiyat Mecmuası IV*:169-250.

Caferoğlu A. (2000). *Türk Dili Tarihi I-II*, İstanbul-Bursa, Alfa Yayınları.

Cin A. (2010). ‘‘Rabguzi’nin Kısasü’l-Enbiyasının Tahran Nüshası’’, *Turkish Studies. Eski Oğuz Türkçesi Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Adına*, 22, 5/1:237-245.

Clauson SG. (1972). *An Etimolgical Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkısh*. Oxford University, London.

Clauson SG. (2007). ‘‘Türkçede Sekizinci Yüzyıldan Önce Kullanılan Ekler’’ (Çev. Uluhan Özalan), *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Güz, s. 185-196.

Clauson SG. (1959). ‘‘Nehcü’l-Feradis’’, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* XXII, 153-154.

Clauson SG. (1962). ‘‘The Muḥabbat-nāma of Xwārazmī’’, *Central Asiatic Journal, VII*, s. 241-255.

Courteille, AP. (1882). ‘‘Miradj Nameh, publie poul la premiere fois d’apres le manuscrit ouggour de la Bibliothéque Nationale’’ *Publications de l’Ecole des Languages Orientales vuvantes, II. Serie, cilt VI*, Paris.

Çağatay S. (1950). *Türk Lehçeleri Örnekleri*, Ankara, DTCF Yayınları No:62, 141-151.

Çağatay S. (1963). *Türk Lehçeleri Örnekleri. VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar Yazı Dili*, 2. Baskı. Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayımları: 62.

Çağatay S. (1977). *Türk Lehçeleri Örnekleri I, VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar Yazı Dili*, Ankara, s. 139-154.

Çakmak MA. (2012). ‘‘*Harezmşahlar Devleti*’’, *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları, 251-269.

Demir N, Yılmaz E. (2003). *Türk Dili El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları.

Demirci J. (2010). Memlûk Kıpçak Sahasına Ait Bir Fıkıh Eseri: Kitāb fi'l-Fıkh. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, 1:71-90.

Devellioğlu F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Yirmi Altıncı Baskı. Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

Eckmann J. (1956). *Nehcü'l-Ferâdis I, Tıpkıbasım*, Ankara, TDK Yayınları.

Eckmann J. (1959). ‘‘*Das Chwerzmtürkische*’’, *PhTF I*, (Wiesbaden, 1959) s. 113-137. (Çev.: Mehmet Akalın), Ankara 1988, s. 173-210.)

Eckmann J. (1959). ‘‘Tourkhan Gandjei, ‘‘II ‘‘Muḥabbat-nāma’’ di Ḫorazmī’’, *Annali dell'instituto Universitario Orientale di Napoli*. *Nuova Serie, Vol VI*, Roma 1957, 131-161, VII. (1958), 135-166’’, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. IX* (1 Kasım 1959), s. 156-158.

Eckmann J. (1964); ‘‘Die Kiptschakische Literatur I. Die Literarur von Chwarezm und der Goldenen Horde’’, *Philologiae Turcicae Fundamenta II*, Wiesbaden, s. 275-296.

Eckmann J. (1979). ‘‘Harezm Türkçesi’’ (Çeviren: Mehmet Akalın), *Tarihî Türk Şiveleri*, Ankara, Sevinç Matbaası, 183-223.

Eckmann J. (1988). Nehcü'l-Feradis'in bilinmeyen bir yazması. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1963, s. 157-159, Ankara.

Eckmann J. (1998). ‘‘*Harezm Türkçesi*’’, *Tarihî Türk Şiveleri*, Çev. M. AKALIN, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 173-210.

Eckmann J. (2003). *Çağatayca El Kitabı*, (çev. Günay Karaağaç). Ankara, Akçağ Yayınları.

Eckmann J. (2011). *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, (Yayım Hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya), 3. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Eckmann J. (tarihsiz). *Nehcü'l-Ferādīs. Uştmaḫlarnıŋ Açuq Yolı (Cennetlerin Açık Yolu): II Metin*, (Yayınlayanlar: S. Tezcan, H. Zülfikar), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.

Ercilasun AB. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Birinci Baskı. Ankara, Akçağ Yayınları.

Ercilasun AB. (2017). *Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Erdal M. (1991). *Old Turkic Word Formation I-II*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1. C. XIII+ 414 s., 2. C. s. 415-814.

Erdal M. (2004). *A Grammer of OldTurkish*, Leiden: Brill.

Eren H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara.

Ergin M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınevi.

Ergin M. (1959). ‘‘Eckmann, J. *Nehcü’l-feradis*. I. Tıpkıbasım, Ankara 1956’’, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. IX, s. 129-130.

Erdoğan A. (1969). Kur’an tercemelerinin dil Bakımından değerleri. *Vakıflar Dergisi*, I:47-51.

Ersoylu H. (1981). Kutadgu Bilig’de Kur’an-ı Kerim Ayetlerinden İlhamlar. *Türk Dünyası Araştırmaları* 15:17-41.

Eyuboğlu İZ. (2017). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul, Say Yayınları.

Fazılov E. (1966). *Starouzbekskiy Yazık. Horezmiyskie Pamyatniki XIV. I*, Taşkent; II. Taşkent 1971.

Fitret (1928). *Uzbek Edebiyyatı Numuneleri*, Taşkent, s. 104-112.

GABAİN AV. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yay.

Gabain AV. (2003). *Eski Türkçenin Grameri Çeviren: Mehmet Akalın*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gandjei T. (1957). ‘‘ II ‘‘Muḥabbat-nāma’’ di Ḫorazmī’’, *Annali dell’istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie, Vol VI*, Roma, s. 91-102.

Gandjei T. (1959). ‘‘ II lessico del ‘‘Muḥabbat-nāma’’, *Annali dell’istituto Universitario Orientale di Napoli. Nuova Serie, Vol VI*, Roma, s. 91-102.

Gosmanov M, Muhammedyarov ŞF. (1965). ‘‘Yaña Yarlık’’ *Kazan Utları*, *C. VIII* (1965), s. 146-149.

Gözütok A. (2008). Rabgûzî, Kısasu’l-Enbiyâ: XIX. Yüzyıla ait bir Kazan yazması. Atatürk Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 37:1-30.

Grotzfeld H. (1968). ‘‘Abu’l-Qāsim Maḥmūd b. ʿUmar az-Zamaḫšarī: Pišrau-i adab yā Muqaddimat al-Adab’’, *Der Islam* 44:304-306.

Grønbech K. (1948). *Rabguzi, Narrationes de Prophetis*, Cod. Mus. Brit. Add. 7851 [= Monumenta Linguarum Asiae Maioris 4], Kopenhagen.

Grønbech K. (2011). *Türkçenin Yapısı (Çev. Mehmet Akalın)*, 3. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Gül A. (2008). Kısasü’l Enbiyālarda Yaratılış, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Gülensoy T. (2015). *Türkçe El Kitabı*, Yedinci Baskı. Ankara, Akçağ Yayınları.

Gülensoy T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.

Gülensoy T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü Cilt I, A-N*, 2. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Gülensoy T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü Cilt II, O-Z*, 2. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Gülsevin G. (1986). *Türkoloji Kaynakları ve Bibliyografyası*, Malatya, (İnönü Üniversitesi, Ders Notları: 5).

Günaltay Ş. (1943). ‘‘Selçuklular Horasan’a İndikleri Zaman İslâm Dünyasının Siyasal, Sosyal, Ekonomik ve Dinî Durumu’’, (Ayrıbasım), Ankara, *Belleten*, 25, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Günaltay Ş. (1991). *İslam Tarihinin Kaynakları. Tarih ve Müverrihler*, İstanbul, Endülüs Yayınları.

Hacıeminoğlu N. (1992). ‘‘Harezm-Kıpçak Sahasında Türk Edebiyatı’’, *Türk Dünyası El Kitabı, 3. Edebiyat*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 121, Seri:1, S. A-23, 68-79.

Hacıeminoğlu N. (1997). *Harezm Türkçesi ve Grameri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Hacıeminoğlu N. (1997). *Harezm Türkçesi ve Grameri*, Ankara, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Hacıeminoğlu N. (2000). *Kutb’un Hüsrev ü Şirin’i ve Dil Hususiyetleri*, Ankara, TDK Yay.: 573.

Hacıyeva N. (1994). Rabguzi’nin Kısasü’l-Enbiya Eserinin Bakü Yazması. *Türk Dili*, S. 514:292-296.

Hacıyeva N. (1999). Nasıreddin Rabguzi’nin Kısasü’l-Enbiya İsimli Eserinin Rusya’daki Türkolojide Araştırılması, 3. Uluslararası Türk Dili Kongresi, 1996. Ankara, *Türk Dil Kurumu*, 1999. s.511-515.

Hacızade N. (1994). Nasıreddin Rabguzî’nin ‘‘Kısasü’l-Enbiyâ’’ Adlı Eseri ve Onun Azerbaycan Türkçesi ile Münasebeti. Selçuk Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1:67-77.

Hacızade N. (1997). Nasıreddin Rabguzî’nin Kısasü’l-Enbiya İsimli Eseri ve Orta Asya Tefsiri’nin Dili Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 4:47-56.

Hacızade N. (1997). Nasıreddin Rabguzi’nin Kısasü’l-Enbiya adlı eseri ve onun Azerbaycan Türkçesi ile Münasebetleri. *Türk Dili*, 186-190.

Hacızade N. (1997). Ahmed Yesevî'nin Dîvân-ı Hikmet'i ve Nasıreddin Rabguzî'nin Kısasü'l-Enbiyâ İsimli Eserinin Karşılaştırmalı Dil Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3:11-18.

Hatiboğlu V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*, 2. Baskı. Ankara, DTCF Yayınları.

Hikayat Cumcuma Sultan fi Nubuvvat İlyas alahi's-salam, Kazan Üniversite Matbaası 1289/1872.

Hüseyn Ş. (1881). *Kısas-ı Rabguzi*, Kazan.

İlminskiy NI. (1859). *Kısas-ı Rabguzi*, Kazan.

İpek B. (2015). Türkçede pekiştirme edatları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13:479-511.

İz F. (1938). *Mirac-nâme*, Türkiyat Enstitüsü, Tez, İstanbul.

İmam MK. (1963). *Abu'l-Ḳāsım Maḥmūd b. ʿOmar az-Zamaḫşarī: Pīşrev-i adab yā Muqaddimat al-Adab* (*The Oldest Arabic-Persian philological dictionary*). *Part I: Nouns, Part 2: Verbs, Part 3: Index*, Teheran 1342/1963, 1343/1965.

İnan A. (1946). Çağatay yazı dilinin kuruluş tarihine dair düşünceler. *Türk Dili Belleten*, S. III, No: 6-7, Ankara, s. 531-543.

İnan A. (1948). Eski Türklerde ve folklorda ''Ant''. *DTCF Dergisi*, 6:4. Ankara.

İnan A. (1951). Kutb'un Hüsrev ü Şirin'inden örnekler. *Türk Dili Belleten*, S. III, No: 14-15, s. 5-21. Ankara.

İnan A. (1953). ''XIII-XIV. yüzyıllarda Mısır'da Oğuz-Türkmen ve Kıpçak Lehçeleri ve ''Halis Türkçe''. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 64 -66.

İngilizce-Türkçe çeviri, https// cevirsozluk.com

İshak Hocası Ahmed Efendi (1895). *Aḳṣa'l-ereb fi tercemeti Muḳaddimeti'l-Edeb, I-II*, İstanbul 1313/1895.

İsmṣiloviç FE, Yunusov A. (1991). *Qisasi Rabguziy*, Taşkent.

Kabadayı O. (2017). Yetmiş yıl önce yayımlanan ''Rabgūzī Sentaksı'' adlı eser üzerine düşünceler ve El-Rabgūzī'nin Kısasü'l-Enbiyâsı üzerine bir bibliyografya denemesi. *Journal of old Turkic Studies*, 1:76-97.

Kafesoğlu İ. (2010). *Harezmşahlar Devleti ve Tarihi*, 4. Baskı. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kalsın Ş. (2013). *Harezm Türkçesi Grameri İsim* (Memluk Kıpçak ve Kuman Kıpçak Türkçesiyle Karşılaştırmalı), Ankara, Gazi Kitabevi.

Karaağaç G. (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*, 16. Baskı. Ankara, Kesit Yayınları.

Karahan A. (2006). Memlûk-Kıpçak Türkçesi Sözvarlığı: Yansıma Fiiller Üzerine Bir İnceleme. *Türklük Bilimi Araştırmaları,* 105-124.

Karahan A. (2008). ‘‘Et-Tuhfetü’z-Zekiyye Fi’l-Lugati’t-Türkiyye’de Alet İsimleri’’, *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi TUDOK 2006 11-13 Eylül 2006 İstanbul Kültür Üniversitesi Ataköy-İstanbul Bildiriler*, İstanbul, s.51-52.

Karahan A. (2013). *Divanu Lugati’t Türk’e Göre: XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi,* Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karahan A. (2016). İlk Türk Lehçeleri Sözlüğü Divanu Lugatit Türk’te Lehçelerin Söz Varlığına Bir Bakış. *Turkish Studies,* vol. 4:650-691.

Karahan A. (2016). *Tarihi Türk Dilinin Sözvarlığına Katkılar Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine.* Bilkent Üniversitesi 1. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı (pp. 1-12). Ankara.

Karahan A. (2019). Orta Asya Kur’an Tefsirinin Metin Yayını ve Sözvarlığı Üzerine. *Yeni Türkiye,* 430-436.

Karahan A. (2020). Dede Korkut’un Türkmensahra Yazmasında Eski Türkçe ve Eski Oğuzca Söz Varlığı, Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni ve Deli Dönmez’e Ad Verme Çalıştayı (pp. 36-48). Isparta.

Karahan A. (1991). *İslâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis Toplama ve Şerhleri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karahan L. (2011). *Türkçede Söz Dizimi,* 16. Baskı. Ankara, Akçağ Yayınları.

Karamanlıoğlu AF. (1968). ‘‘Nehcü’l-Feradis’in Dil Hususiyetleri I, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi XVI,* s. 55-72; II. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi XVII* (1969), s. 33-56; *III. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi XVIII* (1970), s. 57-80; *IV. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi XIX* (1971), s. 145-170.

Karamanlıoğlu AF. (1995). Nehcü’l-Feradis’e Dair. *Türk Dili IV,* s. 556-558.

Karamanlıoğlu AF. ‘‘Nehcü’l-Ferâdis’in dil hususiyetleri, I, II, III, IV’’. *TDED 16, 17, 18, 19.*

Karamanlıoğlu AF. (2006). *Şeyh Şeref Ḫᵛāce, Muʿînü’l-Mürîd (Transkripsiyonlu Metin-Dizin-Tıpkıbasım).* İstanbul.

Katanov NF. (1875). ‘‘Tatarskie skazaniya o semi spiyaşçih otrokah’’, *ZVO VIII,* St. Petersburg, s. 242-245.

Katanov NF. (1895). ‘‘Musulmanskie Legend. Teksti i perevodi’’, *Zapiski İmperatorskoy Akademii Nauk XXV,* 1894. priloz 3, St. Petersburg, s. 1-44, 23-44.

Katanov N. F. (1898). *Turkskie skazki o çeloveke ponimavşem yazık jivotnih. Dcagatayskaya skazka po Rabguzi*, İzvesticaobşçeşt va arc., ist., i etn. XVI, Kazan, s. 252-253.

Katanov NF. (1898). *Rabguzi Kısasu'l-Enbiya türki*, Taşkent.

Kemal Y. (1930). *Tjurko-tatarskaja rukopis' XIV. Veka, Nehdju'l-ferâdis*, Simferopol.

Korkmaz Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.

Korkmaz Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz Z. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 4. Baskı. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Köprülü MF. (1928). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul.

Köprülü MF. (1997). ''Harizmşah'' *İslâm Ansiklopedisi*, C. 5/1. Eskişehir, Millî Eğitim Bakanlığı, 265-296.

Kurat AN. (1976). ''Altın Ordu Devleti'' *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara.

Kurat AN. (1940). *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler*, İstanbul.

Kurtoğlu F. (1937). İlk Kırım Hanlarının Mektupları. *Belleten* I/3-4:647.

Kuyma Erol (2015). Harezm Dönemi Türkçesi ve Eserlerine genel bir bakış. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 8, 1:367-383.

Levent AS. (1968). *Ali Şir Nevaî. Divanlar ile Hamse Dışındaki Eserler*, C. IV, Ankara, s. 72.

Mahdum AN. (2006). Muʿīnü'l-Mürīd Yazmasının Metin Dışı Türkçe, Arapça ve Farsça Kayıtları Üzerine. *İlmî Araştırmalar* 21:153-165.

Malov SE. (1930). ''Musul'manskie skazaniya o prorokax po Rabguzi'', *Zapiskii Kollegii Vostokovedov V*, s. 507-524.

Malov SE. (1951). *Pamyatniki drevne turskoy pis'mennosti. Teksti iissledovaniya*, Moskova-Leningrad, s. 325-341.

Melioranskiy PM. (1897). *Skazanie proroke Salihe*, St. Petersburg, 279-308.

Menges KH. (1959). ''Türk Dillerinin Sınıflandırılması'', (Çeviren: M. Akalın), *Tarihî Türk Şiveleri*, İlâveli İkinci Baskı. Ankara 1988.

Menges KH. (1963). ''Report on a Excursion to Leningrad and Taškent for Researc in Cagatay Manuscripts'', *Central Asiatic Journal*, VIII/4, s. 231-252.

Mengi M. (1997). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Akçağ Yayınları.

Muhammedyarov ŞF. (1967). ‘‘Tarxannyj jarlyk kazanskogo xana Saxib-Gireja 1523g.’’, *Novoe o proşlom naşej sırany. Pamyati Akademika M. N. Tixamirova*, Moskova 1967, s. 104-109.

Nadjib EN. (1961). *Horezmî. Muhabbet-name, İzdanie, teksta, transkripsiya, perevod i issledovanie*, Moskova.

Nadjib AN. (1977). ‘‘Nehcü’l-Feradis ve Dili Üzerine’’ (Çeviren: Nazif Hoca), *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXII, 36-37.

Necib EN. (1960). ‘‘Datırovannaya Tyurkoyazıçnaya Rukopis’ XVI. Veka *Sirâcü’l-Kulûb* İz Tsentral’nogo Gosudarstvennego Arḫiva SSR v Moskve’’, *İzdatel’stvo Vostoçnıy Literaturı*, Moskva.

Necib EN. (1989). ‘‘Tyurkoyazıçnıy pamyatnik, datırovannıy seredinoy XVI. v. ‘‘Sirac al-kulub’’. Opisaniye pamyatnika. O transkriptsiya’’, *İssledovaniya Po İstorii Tyurkskih Yazıkov XI-XVI vv.*, Moskva.

Nurieva FH. (1993). *İssledovaniyi Yazıka Pamyatnika XIV veka ‘Nahdj al-Faradis’*, Kazan.

Obolenskiy M. (1850). *Yarlık Hana Zolotoy Ordı Tohtamışa k’Polskomu Karolyu Yagayla* (1392-93 Goda), Kazan.

Ortekin H. (1933). Temür Kutluğ Yarlığı. *TM, C. III* , 207.

Ostroumov NP. (1874). *Kritiçeşkiy razbor Muhammedanskogo uçeniya o prorokax*, Kazan.

Özavşar R. (2012). Kısasü’l-Enbiyā Üzerine Düzeltmeler. *Turkish Studies*, Voluma 7/4, 2457-2472.

Özaydın A. (1997). ‘‘Hârizm’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.16, İstanbul, 217-220.

Özbek E. (2015). Türkiye’de ‘‘Söz Varlığı’’ çalışmaları ve bunlar üzerine genel bir değerlendirme. *Akademik Kaynak*, 3(5):23-38.

Özkan A. (2020). Ḳışaṣü’l-Enbiyā’da Hayvan Adları. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 127-142.

Özyetgin AM. (1996). *Altınordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Bitiklerin Dil ve Uslûp İncelemesi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 658.

Öner M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Poppe N. (1938). *Mongol’skiy slovar’ Muḳaddimat al-adab I. II*, Moskva-Leningrad 1938. *III. Ukazateli*, Moskva-Leningrad 1939. (Poppe’nin yukarıda adı geçen eserinin sözlük kısmını Türkiye Türkçesine çeviren: M. Kaçalin, *Zemahşerî, Mukaddimetü’l-Edeb*, Ankara, TDK Yayınları, 2009.)

Poppe N. (1951). ‘‘*Eine viersprachige Zamaxšari-Handscrifts. I. Das Çağataitürkische Sprachmaterial, ZDMG 101*, Wiesbaden, 301-332.

Sağol G. (1996). *An Interliner Translatıon of the Qur'an Into Khwarazm Turkısh, I. Introduction-Text,* Turkish Sources XIX, Harvard University 1993, XL+369[2]s.; *II. Glossary*, Harvard University 1993; *III. Facsimile*, Harvard University.

Sağol G. (2002). *Harezm Türkçesi ve Harezm Türkçesi İle Basılan Eserler, Türkler, C. V*, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları.

Samoyloviç AN. (1928). *K istorii literaturnago sredneziatsko-turetskogo yazıka*, Leningrad 1928, s. 21. (Çeviren: A. İnan, *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yıllık Çalışmaları I*, s. 73-95.).

Samoyloviç AN. (1935). ''Cuci Ulusu veya Altın Ordu Edebi Dili'' *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 34-49.

Sayılı A, FRYE NR. (1946). ''Selçuklulardan Evvel Ortaşark'ta Türkler'', *Belleten*, X (37), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Schınkewıtz J. (1926). ''Rabguzi's Syntax'', Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin, Zweite Abteilung (MSOS II), XXIX: 130-172.

Schınkewıtz J. (1947). ''Rabgûzi Sentaksı'', Çev. S. S. PAYLI, Türk Dili-Belleten, Seri III, Sayı: 8-9 Nisan-Aralık 1946, İstanbul: 1-48.

Schınkewıtz J. (1947). Rabguzi Sentaksı, Çev. S. S. PAYLI, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

Schınkewıtz J. (1948). ''Rabgûzî Sentaksı'', Çev. S. S. PAYLI, Türk Dili-Belleten, Seri III, Sayı: 10-11 Ocak-Aralık 1947, İstanbul: 49-119.

Sertkaya AG. (2010). *Horezm Türkçesi İle Yazılan Sirâcü'l-Kulûb, Giriş-Transkripsiyonlu Metin-Çeviri-Tıpkıbasım*, İstanbul.

Sertkaya OF. (1968). *Mirac-nâme*, Türkiyat Enstitüsü, Tez No: 845.

Sertkaya OF. (1972). Ḫ^{v}arezmī'nin Muḥabbet-nāme'sinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine. *Türkiyat Mecmuası, C. XVII*, 206-207.

Sertkaya OF. (2007). Ḫvârezmî'nin Muhabbet-nâme'si. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXXVII, 191-207.

Sıbıç B. (2015). *Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesi* (*Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*): (Varak: 189a-236b).

Şçerbak AM. (1959). ''Oguz-nāme, Muḥabbet-nāme'', *Pamyatniki drevne uygurskoy i staro uzbekskoy pis'mennosti*, Moskova, 111-170.

Şenel Ö. (2020). Dîvânu Lugâti't-Türk İle Özbek Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı Üzerine İnceleme, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi.

Şenol H, Ata A. (2018). Rabgûzî'nin Kısasü'l-Enbiya'sından hareketle kimi kavramların yeniden gündeme taşınması. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 22, (2), 171-186.

Şeşen R. (1985). *İslâm Coğrafyalarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Şirin H. (2016). Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi, Birinci Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Taneri A. (1997). ''Harizmşahlar'', *DİA, C. XVI*, İstanbul. (1993); *Harezmşahlar*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Taymas AB. (1926). Kazan Yurdunda Bulunmuş Tarihi Bir Vesika: Sahib Girey Han Yarlığı. *Türkiyat Mecmuası, C. II*, 90-91.

Tekin T. (1995). Al-Rabghuzi, The Stories of the Prophets: Qisas al-Anbiya. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 5:259-264.

Tekin Ş. (1961). Moskova'da toplanan XIV. Milletlerarası Şarkiyatçılar Kongresi ve kongreye sunulan iki tebliğ hakkında, *Atatürk Üniversitesi 1960 Yıllığı*, Erzurum.

Tekin Ş. (1992). ''Eski Türkçe'' *Türk Dünyası El Kitabı* C:2, S:A-23, s. 69-120. TKAE: Ankara.

Thúry J. (1331). ''Ondördüncü Asır Sonlarına Kadar Türk Dili Yadigârları'', *Millî Tetebbular Mecmuası II*, İstanbul, 56-95.

Thúry J. (1903). *Török nyélvemlek a 14. Század végéig*, Budapeşte, s. 16-17. (Türkçeye Çeviren: R. Hulusi, ''Ondördüncü Asır Sonlarına Kadar Türk Dili Yadigârları'', *Millî Tetebbular Mecmuası II*, 81-133.)

Thúry J. (1904). *Középázsiai török irodalom*, Budapeşte, 22-24.

Tıetze A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, Birinci Cilt A-E, İstanbul, Simurg Yayınları.

Timurtaş FK. (1959). Türk Edebiyatında Husrev ü Şirin ve Ferhad u Şirin hikâyesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi IX*, 65-89.

Togan ZV. (1928). Harizm'de Yazılmış Eski Türkçe Eserler. *Türkiyat Mecmuası II*, 315-346, İstanbul.

Togan ZV. (1977). ''Hârizm'', *İslam Ansiklopedisi*, C. 5/1, İstanbul, 240-257.

Togan ZV. (1965). Zimahşerî'nin Doğu Türkçesi ile 'Mukaddimet-ü'l-edeb'i. *Türkiyat Mecmuası XIV*, İstanbul, 81-92.

Togan ZV. (1951). *Harezm Kültürü Vesikaları*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 498, 13.

Togan ZV. (1951). *Documents on Khorezmian Culture. Part I. Muqaddimat al-Adab with the Translation in Khorezmian*, İstanbul.

Togan ZV. (1997). *''Hârizm''*, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 5/1, Eskişehir, Millî Eğitim Bakanlığı, 240-257.

Toparlı R. (2003). *Ed-Durretu'l-Muêiyye fi'l-Luġati't-Türkiyye*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Toparlı R, Hanifi V. (2007). *Harezm Türkçesi*, Tokat, Öncü Basımevi.

Toparlı R. (2014). *Mu'īnü'l-Mürīd*, 2. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Toparlı R. (1988). *Mu'înü'l-Mürîd*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No:15.

Toparlı R, Argunşah, M. (2008). *Muʿînü'l-Mürîd*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Toprak F. (2002). *Harezm Türkçesinde Fiil*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Toprak F. (2005). Harezm Türkçesi ve Fiillerin Özellikleri. *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 66, 105-119.

Toprak F. (2005). Harezm Türkçesinde İkilemeler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, vol.5, 277-292.

Toprak F. (2005). *Harezm Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi Metinlerinin Söz Varlığı (Fiil) Açısından Karşılaştırılması.* I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (pp. 729-749).

Toprak F. (2005). *Harezm Türkçesinde Fiil*. Ankara: Bizim Büro.

Toprak F. (2014). Harezm ve Çağatay Türkçesi Metinlerinde Hazreti İsa. 7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu.

Toprak F. (2014). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Ansiklopedisi*.

Toprak F. (2015). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.

Toprak F. (2012). Kısasü'l-Enbiya'da Yaratılış Kıssası ve Kaynaklardaki Arka Planı Üzerine Bir Değerlendirme, IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri, 22-24 Aralık 2011 Muğla, 2012. 713-720 ss.

Toprak F. (2005). *Harezm Türkçesinde Fiiller*, Ankara.

Tuna ON. (1968). ''Studies on Nahju'l-Farādīs: A Method for Turkic Historical Dialectology'', *Ph. D. Thesis University of Washington*.

Tülücü S. (1994). ''NEHCÜ'L-FERADİS- Uştmahlarnıng Açuq Yolı (Cennetlerin Açık Yolı). Maḥmūd b. ʿAlī el-Kerderī, II. Metin, Çevriyazı: J. Eckmann, Yayınlayanlar: S. Tezcan- H. Zülfikar, Türk Dil Kurumu Yayınları: 518, XI+312+1s.'', *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1991, Ankara, s. 155-161.

Türkçe Sözlük (2010), Ankara, TDK Yayınları.

User HŞ. (2009). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları- Söz Varlığı İncelemesi*, Konya, Kömen Yayınları.

Uslu R. (1997). *Hicrî I-II. Yüzyıllarda Horasan Tarihi*, İslam Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Ülkütaşır MŞ. (1948). XI. yüzyıldan günümüze kadar yazılmış başlıca sözlüklerimiz. *Türk Dili-Belleten*, Seri: III (Ocak-Aralık 1948), S. 12-13, İstanbul.

Ünlü S. (2012). *Harezm Altınordu Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Yayınevi.

Vahidov SG. (1925). ‘‘İssledovanie jarlyka Saxib-Girej Hana’’, *İzvestija Obşçestva arxeologii istorii i etnografii pri Kazanskom gosudarstvennom universitete imeni V. I. Lenina XXXIII* (1925), 61-92.

Vandamme M. (1985). Some remarks on the narratological and nonnarratological levels in Rabghuzi’s Qiṣaṣ al-Anbiyā, Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi. *Tebliğler: II*, İstanbul, s. 45-49.

Wetzstein JG. (1844). *Samachsharii Lexicon Arabicum Persicum ex codicibus manuscriptis Lipsiensibus, Oxoniensibus, Vindobonensi et Berolonensi editit atque Indicem Arabicum*, Lipsiae 1844-1850.

Yüce N. (1993). *Mukaddimetü’l-Edeb-Hvârizm Türkçesi İle Tercümeli Şuşter Nüshası, Giriş-Dil Özellikleri-Metin-İndeks*, Ankara, TDK Yayınları.

Yüce N. (2002). *Hârizm Türkçesi, Türkler*, Ankara, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları.

Yüce N. (1979). *Muḳaddimetü’l-Edeb*, İstanbul: TTK.

Yüce N. (1988). ‘‘Türkler (Türk Dili)’’ *İslam Ansiklopedisi C. 12-II*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 486.

Yüksekkaya GS. (2013). *Karahanlıca, Harezmce, Kıpçakça Dersleri*, 3. Baskı. İstanbul, Kesit Yayınları.

Zahoder B. (1955). ‘‘Selçuklu Devletinin Kuruluşu Sırasında Horasan’’, *Belleten*, XIX (76), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Zajaczkowski A. (1958). *Najstarsza wersja Turecka Husrav u Şirin Qutba I*, Warszawa 1958, II, Warszawa 1958, III, Warszawa 1961.

Zajaczkowski A. (1958). ‘‘Sur quelques proverbe Turcs du ‘‘Husrev-u-Sirin’’ de Nizami, *Jean Deny Armağanı*, 349-355.

Zajaczkowski A. (1960). ‘‘Kutb’un Hüsrev ü Şirin adlı eseri hakkında’’, VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, Ankara, 159-164.

Zajaczkowski A. (1965). ‘‘Nad rekopisami propedeutyki literatury (Muqaddimat al-adab Zamachszari’ego (XII w.) w zbiorach iranskich i tureckich, *Spr. Z Prac Nauk. Wydz. I PAN*, Warszawa, 8-13.

Zajaczkowski A. (1967). ‘‘*Glava o životnýh v arabskom trude Zamaḫšare (s persidskimi i tyurkskimi glossami) po Stambul’skomu spisku* 655 g.h (=1257)’’, RO 30, 2 (1967), 27-82.